નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

સગાથાવગ્ગ-અટ્ઠકથા

ગન્થારમ્ભકથા

કરુણાસીતલહદયં , પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમં;
સનરામરલોકગરું, વન્દે **સુગતં** ગતિવિમુત્તં.

બુદ્ધોપિ બુદ્ધભાવં, ભાવેત્વા ચેવ સચ્છિકત્વા ચ;
યં ઉપગતો ગતમલં, વન્દે તમનુત્તરં **ધમ્મં**.

સુગતસ્સ ઓરસાનં, પુત્તાનં મારસેનમથનાનં;
અટ્ઠન્નમ્પિ સમૂહં, સિરસા વન્દે **અરિયસઙ્ઘં**.

ઇતિ મે પસન્નમતિનો, રતનત્તયવન્દનામયં પુઞ્ઞં;
યં સુવિહતન્તરાયો, હુત્વા તસ્સાનુભાવેન.

સંયુત્તવગ્ગપટિમણ્ડિતસ્સ, **સંયુત્તઆગમવરસ્સ**;
બુદ્ધાનુબુદ્ધસંવણ્ણિતસ્સ, ઞાણપ્પભેદજનનસ્સ.

અત્થપ્પકાસનત્થં, **અટ્ઠકથા** આદિતો વસિસતેહિ;
પઞ્ચહિ યા સઙ્ગીતા, અનુસઙ્ગીતા ચ પચ્છાપિ.

સીહળદીપં પન આભતાથ, વસિના મહામહિન્દેન;
ઠપિતા સીહળભાસાય, દીપવાસીનમત્થાય.

અપનેત્વાન તતોહં, સીહળભાસં મનોરમં ભાસં;
તન્તિનયાનુચ્છવિકં, આરોપેન્તો વિગતદોસં.

સમયં અવિલોમેન્તો, થેરાનં થેરવંસદીપાનં;
સુનિપુણવિનિચ્છયાનં, મહાવિહારે નિવાસીનં.

હિત્વા પુનપ્પુનાગત-મત્થં, અત્થં પકાસયિસ્સામિ;
સુજનસ્સ ચ તુટ્ઠત્થં, ચિરટ્ઠિતત્થઞ્ચ ધમ્મસ્સ.

સાવત્થિપભૂતીનં, નગરાનં વણ્ણના કતા હેટ્ઠા;
સઙ્ગીતીનં દ્વિન્નં, યા મે અત્થં વદન્તેન.

વિત્થારવસેન સુદં, વત્થૂનિ ચ યાનિ તત્થ વુત્તાનિ;
તેસમ્પિ ન ઇધ ભિય્યો, વિત્થારકથં કરિસ્સામિ.

સુત્તાનં પન અત્થા, ન વિના વત્થૂહિ યે પકાસન્તિ;
તેસં પકાસનત્થં, વત્થૂનિપિ દસ્સયિસ્સામિ.

સીલકથા ધુતધમ્મા, કમ્મટ્ઠાનાનિ ચેવ સબ્બાનિ;
ચરિયાવિધાનસહિતો, ઝાનસમાપત્તિવિત્થારો.

સબ્બા ચ અભિઞ્ઞાયો, પઞ્ઞાસઙ્કલનનિચ્છયો ચેવ;
ખન્ધાધાતાયતનિન્દ્રિયાનિ, અરિયાનિ ચેવ ચત્તારિ.

સચ્ચાનિ પચ્ચયાકારદેસના, સુપરિસુદ્ધનિપુણનયા;
અવિમુત્તતન્તિમગ્ગા, વિપસ્સનાભાવના ચેવ.

ઇતિ પન સબ્બં યસ્મા, **વિસુદ્ધિમગ્ગે** મયા સુપરિસુદ્ધં;
વુત્તં તસ્મા ભિય્યો, ન તં ઇધ વિચારયિસ્સામિ.

‘‘મજ્ઝે **વિસુદ્ધિમગ્ગો**, એસ ચતુન્નમ્પિ આગમાનઞ્હિ;
ઠત્વા પકાસયિસ્સતિ, તત્થ યથાભાસિતમત્થં’’.

ઇચ્ચેવ કતો તસ્મા, તમ્પિ ગહેત્વાન સદ્ધિમેતાય;
અટ્ઠકથાય વિજાનથ, સંયુત્તવિનિસ્સિતં અત્થન્તિ.

૧. દેવતાસંયુત્તં

૧. નળવગ્ગો

૧. ઓઘતરણસુત્તવણ્ણના

તત્થ **સંયુત્તાગમો** નામ સગાથાવગ્ગો, નિદાનવગ્ગો, ખન્ધકવગ્ગો, સળાયતનવગ્ગો, મહાવગ્ગોતિ પઞ્ચવગ્ગો હોતિ. સુત્તતો –

‘‘સત્ત સુત્તસહસ્સાનિ, સત્ત સુત્તસતાનિ ચ;
દ્વાસટ્ઠિ ચેવ સુત્તાનિ, એસો સંયુત્તસઙ્ગહો’’.

ભાણવારતો ભાણવારસતં હોતિ. તસ્સ વગ્ગેસુ **સગાથાવગ્ગો** આદિ, સુત્તેસુ **ઓઘતરણસુત્તં**. તસ્સાપિ ‘‘એવં મે સુત’’ન્તિઆદિકં આયસ્મતા આનન્દેન પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે વુત્તં નિદાનમાદિ. સા પનેસા પઠમમહાસઙ્ગીતિ સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય આદિમ્હિ વિત્થારિતા, તસ્મા સા તત્થ વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બા.

૧. યં પનેતં ‘‘એવં મે સુત’’ન્તિઆદિકં નિદાનં, તત્થ **એવ**ન્તિ નિપાતપદં. **મે**તિઆદીનિ નામપદાનિ. **સાવત્થિયં વિહરતી**તિ એત્થ **વી**તિ ઉપસગ્ગપદં, **હરતી**તિ આખ્યાતપદન્તિ ઇમિના તાવ નયેન પદવિભાગો વેદિતબ્બો.

અત્થતો પન **એવં**સદ્દો તાવ ઉપમૂપદેસ-સમ્પહંસન-ગરહણ-વચનસમ્પટિગ્ગહાકારનિદસ્સનાવધારણાદિ-અનેકત્થપ્પભેદો. તથા હેસ – ‘‘એવં જાતેન મચ્ચેન, કત્તબ્બં કુસલં બહુ’’ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૫૩) એવમાદીસુ ઉપમાયં આગતો. ‘‘એવં તે અભિક્કમિતબ્બં , એવં તે પટિક્કમિતબ્બ’’ન્તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨૨) ઉપદેસે. ‘‘એવમેતં ભગવા, એવમેતં સુગતા’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૬) સમ્પહંસને. ‘‘એવમેવં પનાયં વસલી યસ્મિં વા તસ્મિં વા તસ્સ મુણ્ડકસ્સ સમણકસ્સ વણ્ણં ભાસતી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭) ગરહણે. ‘‘એવં, ભન્તેતિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસુ’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧) વચનસમ્પટિગ્ગહે. ‘‘એવં બ્યા ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૯૮) આકારે . ‘‘એહિ ત્વં માણવક, યેન સમણો આનન્દો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન સમણં આનન્દં અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છ – ‘સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો ભવન્તં આનન્દં અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારં પુચ્છતી’તિ. એવઞ્ચ વદેહિ – ‘સાધુ કિર ભવં આનન્દો યેન સુભસ્સ માણવસ્સ તોદેય્યપુત્તસ્સ નિવેસનં, તેનુપસઙ્કમતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા’તિ’’આદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૫) નિદસ્સને. ‘‘તં કિં મઞ્ઞથ કાલામા, ઇમે ધમ્મા કુસલા વા અકુસલા વાતિ? અકુસલા, ભન્તે. સાવજ્જા વા અનવજ્જા વાતિ? સાવજ્જા, ભન્તે. વિઞ્ઞુગરહિતા વા વિઞ્ઞુપ્પસત્થા વાતિ? વિઞ્ઞુગરહિતા, ભન્તે. સમત્તા સમાદિન્ના અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તન્તિ વા નો વા, કથં વો એત્થ હોતીતિ? સમત્તા, ભન્તે, સમાદિન્ના અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તન્તિ, એવં નો એત્થ હોતી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૬૬) અવધારણે. સ્વાયમિધ આકારનિદસ્સનાવધારણેસુ દટ્ઠબ્બો.

તત્થ આકારત્થેન **એવં**સદ્દેન એતમત્થં દીપેતિ – નાનાનયનિપુણં અનેકજ્ઝાસયસમુટ્ઠાનં અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નં વિવિધપાટિહારિયં ધમ્મત્થદેસના પટિવેધગમ્ભીરં સબ્બસત્તાનં સકસકભાસાનુરૂપતો સોતપથમાગચ્છન્તં તસ્સ

ભગવતો વચનં સબ્બપ્પકારેન કો સમત્થો વિઞ્ઞાતું? સબ્બથામેન પન સોતુકામતં જનેત્વાપિ એવં મે સુતં, મયાપિ એકેનાકારેન સુતન્તિ.

નિદસ્સનત્થેન – ''નાહં સયમ્ભૂ, ન મયા ઇદં સચ્છિકત''ન્તિ અત્તાનં પરિમોચેન્તો – ''એવં મે સુતં, મયાપિ એવં સુત''ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બં સકલસુત્તં નિદસ્સેતિ.

અવધારણત્થેન – ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં બહુસ્સુતાનં યદિદં આનન્દો, ગતિમન્તાનં, સતિમન્તાનં, ધિતિમન્તાનં, ઉપટ્ઠાકાનં યદિદં આનન્દો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૨૦-૨૨૩) એવં ભગવતા – ''આયસ્મા આનન્દો અત્થકુસલો ધમ્મકુસલો બ્યઞ્જનકુસલો નિરુત્તિકુસલો પુબ્બાપરકુસલો''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૬૯) એવં ધમ્મસેનાપતિના ચ પસત્થભાવાનુરૂપં અત્તનો ધારણબલં દસ્સેન્તો સત્તાનં સોતુકામતં જનેતિ – ''એવં મે સુતં, તઞ્ચ ખો અત્થતો વા બ્યઞ્જનતો વા અનૂનમનધિકં, એવમેવ ન અઞ્ઞથા દટ્ઠબ્બ''ન્તિ.

મેસદ્દો તીસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. તથા હિસ્સ – ''ગાથાભિગીતં મે અભોજનેય્ય''ન્તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૧) મયાતિ અત્થો. ''સાધુ મે, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેતૂ '' તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૮૮) મય્હન્તિ અત્થો. ''ધમ્મદાયાદા મે, ભિક્ખવે, ભવથા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯) મમાતિ અત્થો. ઇધ પન ''મયા સુત''ન્તિ ચ ''મમ સુત''ન્તિ ચ અત્થદ્વયે યુજ્જતિ.

સુતન્તિ અયં **સુત**સદ્દો સઉપસગ્ગો અનુપસગ્ગો ચ ગમન-વિસ્સુત-કિલિન્નઉપચિતાનુયોગ-સોતવિઞ્ઞેય્ય-સોતદ્વારાનુસારવિઞ્ઞાતાદિઅનેકત્થપ્પભેદો. તથા હિસ્સ – ''સેનાય પસુતો''તિઆદીસુ ગચ્છન્તોતિ અત્થો. ''સુતધમ્મસ્સ પસ્સતો''તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૧૧) વિસ્સુતધમ્મસ્સાતિ અત્થો. ''અવસ્સુતા અવસ્સુતસ્સા''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૬૫૭) કિલિન્નાકિલિન્નસ્સાતિ અત્થો. ''તુમ્હેહિ પુઞ્ઞં પસુતં અનપ્પક''ન્તિઆદીસુ (ખુ॰ પા॰ ૭.૧૨) ઉપચિતન્તિ અત્થો. ''યે ઝાનપસુતા ધીરા''તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૮૧) ઝાનાનુયુત્તાતિ અત્થો. ''દિટ્ઠં સુતં મુત''ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૧) સોતવિઞ્ઞેય્યન્તિ અત્થો. ''સુતધરો સુતસન્નિચયો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૩૯) સોતદ્વારાનુસારવિઞ્ઞાતધરોતિ અત્થો. ઇધ પનસ્સ સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારિતન્તિ વા ઉપધારણન્તિ વા અત્થો. મે-સદ્દસ્સ હિ મયાતિ અત્થે સતિ – ''એવં મયા સુતં, સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારિત''ન્તિ યુજ્જતિ. મમાતિ અત્થે સતિ – ''એવં મમ સુતં, સોતદ્વારાનુસારેન ઉપધારણ''ન્તિ યુજ્જતિ.

એવમેતેસુ તીસુ પદેસુ **એવ**ન્તિ સોતવિઞ્ઞાણાદિવિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદસ્સનં. **મે**તિ વુત્તવિઞ્ઞાણસમઙ્ગિપુગ્ગલનિદસ્સનં. **સુત**ન્તિ અસ્સવનભાવપટિક્ખેપતો અનૂનાનધિકાવિપરીતગ્ગહણનિદસ્સનં. તથા **એવ**ન્તિ તસ્સ સોતદ્વારાનુસારેન પવત્તાય વિઞ્ઞાણવીથિયા નાનપ્પકારેન આરમ્મણે પવત્તિભાવપ્પકાસનં. **મે**તિ અત્તપ્પકાસનં. **સુત**ન્તિ ધમ્મપ્પકાસનં. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપો – ''નાનપ્પકારેન આરમ્મણે પવત્તાય વિઞ્ઞાણવીથિયા મયા ન અઞ્ઞં કતં, ઇદં પન કતં, અયં ધમ્મો સુતો''તિ.

તથા **એવ**ન્તિ નિદ્દિસિતબ્બપ્પકાસનં. **મે**તિ પુગ્ગલપ્પકાસનં. **સુત**ન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચપ્પકાસનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''યં સુત્તં નિદ્દિસિસ્સામિ, તં મયા એવં સુત''ન્તિ.

તથા **એવ**ન્તિ યસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સ નાનાકારપ્પવત્તિયા નાનત્થબ્યઞ્જનગહણં હોતિ, તસ્સ નાનાકારનિદ્દેસો . **એવ**ન્તિ હિ અયં આકારપઞ્ઞત્તિ. **મે**તિ કત્તુનિદ્દેસો. **સુત**ન્તિ વિસયનિદ્દેસો. એત્તાવતા નાનાકારપ્પવત્તેન

ચિત્તસન્તાનેન તંસમઙ્ગિનો કત્તુવિસયે ગહણસન્નિટ્ઠાનં કતં હોતિ.

અથ વા **એવ**ન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચનિદ્દેસો. **સુત**ન્તિ વિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદ્દેસો. **મે**તિ ઉભયકિચ્ચયુત્તપુગ્ગલનિદ્દેસો. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – ''મયા સવનકિચ્ચવિઞ્ઞાણસમઙ્ગિના પુગ્ગલેન વિઞ્ઞાણવસેન લદ્ધસવનકિચ્ચવોહારેન સુત''ન્તિ.

તત્થ **એવ**ન્તિ ચ **મે**તિ ચ સચ્ચિકટ્ઠપરમત્થવસેન અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિ. કિઞ્હેત્થ તં પરમત્થતો અત્થિ, યં એવન્તિ વા મેતિ વા નિદ્દેસં લભેથ. **સુત**ન્તિ વિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિ. યઞ્હિ તં એત્થ સોતેન ઉપલદ્ધં, તં પરમત્થતો વિજ્જમાનન્તિ. તથા **એવ**ન્તિ ચ **મે**તિ ચ તં તં ઉપાદાય વત્તબ્બતો ઉપાદાપઞ્ઞત્તિ. **સુત**ન્તિ દિટ્ઠાદીનિ ઉપનિધાય વત્તબ્બતો ઉપનિધાપઞ્ઞત્તિ.

એત્થ ચ **એવ**ન્તિ વચનેન અસમ્મોહં દીપેતિ. ન હિ સમ્મૂળ્હો નાનપ્પકારપટિવેધસમત્થો હોતિ. **સુત**ન્તિ વચનેન સુતસ્સ અસમ્મોસં દીપેતિ. યસ્સ હિ સુતં સમ્મુટ્ઠં હોતિ, ન સો કાલન્તરેન મયા સુતન્તિ પટિજાનાતિ. ઇચ્ચસ્સ અસમ્મોહેન પઞ્ઞાસિદ્ધિ, અસમ્મોસેન પન સતિસિદ્ધિ. તત્થ પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાય સતિયા બ્યઞ્જનાવધારણસમત્થતા, સતિપુબ્બઙ્ગમાય પઞ્ઞાય અત્થપટિવેધસમત્થતા . તદુભયસમત્થતાયોગેન અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નસ્સ ધમ્મકોસસ્સ અનુપાલનસમત્થતો ધમ્મભણ્ડાગારિકત્તસિદ્ધિ.

અપરો નયો – **એવ**ન્તિ વચનેન યોનિસો મનસિકારં દીપેતિ, અયોનિસો મનસિકરોતો હિ નાનપ્પકારપટિવેધાભાવતો. **સુત**ન્તિ વચનેન અવિક્ખેપં દીપેતિ વિક્ખિત્તચિત્તસ્સ સવનાભાવતો. તથા હિ વિક્ખિત્તચિત્તો પુગ્ગલો સબ્બસમ્પત્તિયા વુચ્ચમાનોપિ ''ન મયા સુતં, પુન ભણથા''તિ ભણતિ. યોનિસો મનસિકારેન ચેત્થ અત્તસમ્માપણિધિં પુબ્બે ચ કતપુઞ્ઞતં સાધેતિ, સમ્મા અપ્પણિહિતત્તસ્સ પુબ્બે અકતપુઞ્ઞસ્સ વા તદભાવતો. અવિક્ખેપેન સદ્ધમ્મસ્સવનં સપ્પુરિસૂપનિસ્સયઞ્ચ સાધેતિ. ન હિ વિક્ખિત્તચિત્તો સોતું સક્કોતિ, ન ચ સપ્પુરિસે અનુપનિસ્સયમાનસ્સ સવનં અત્થીતિ.

અપરો નયો – યસ્મા ''**એવ**ન્તિ યસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સ નાનાકારપ્પવત્તિયા નાનત્થબ્યઞ્જનગ્ગહણં હોતિ, તસ્સ નાનાકારનિદ્દેસો''તિ વુત્તં, સો ચ એવં ભદ્દકો આકારો ન સમ્મા અપ્પણિહિતત્તનો પુબ્બે અકતપુઞ્ઞસ્સ વા હોતિ, તસ્મા **એવ**ન્તિ ઇમિના ભદ્દકેન આકારેન પચ્છિમચક્કદ્વયસમ્પત્તિમત્તનો દીપેતિ. **સુત**ન્તિ સવનયોગેન પુરિમચક્કદ્વયસમ્પત્તિં. ન હિ અપ્પતિરૂપદેસે વસતો સપ્પુરિસૂપનિસ્સયવિરહિતસ્સ વા સવનં અત્થિ. ઇચ્ચસ્સ પચ્છિમચક્કદ્વયસિદ્ધિયા આસયસુદ્ધિ સિદ્ધા હોતિ, પુરિમચક્કદ્વયસિદ્ધિયા પયોગસુદ્ધિ, તાય ચ આસયસુદ્ધિયા અધિગમબ્યત્તિસિદ્ધિ, પયોગસુદ્ધિયા આગમબ્યત્તિસિદ્ધિ. ઇતિ પયોગાસયસુદ્ધસ્સ આગમાધિગમસમ્પન્નસ્સ વચનં અરુણુગ્ગં વિય સૂરિયસ્સ ઉદયતો, યોનિસો મનસિકારો વિય ચ કુસલકમ્મસ્સ, અરહતિ ભગવતો વચનસ્સ પુબ્બઙ્ગમં ભવિતુન્તિ ઠાને નિદાનં ઠપેન્તો **એવં મે સુત**ન્તિઆદિમાહ.

અપરો નયો – **એવ**ન્તિ ઇમિના નાનપ્પકારપટિવેધદીપકેન વચનેન અત્તનો અત્થપટિભાનપટિસમ્ભિદાસમ્પત્તિસબ્ભાવં દીપેતિ. **સુત**ન્તિ ઇમિના સોતબ્બભેદપટિવેધદીપકેન ધમ્મનિરુત્તિપટિસમ્ભિદાસમ્પત્તિસબ્ભાવં. **એવ**ન્તિ ચ ઇદં યોનિસો મનસિકારદીપકવચનં ભાસમાનો – ''એતે મયા ધમ્મા મનસાનુપેક્ખિતા દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા''તિ દીપેતિ. **સુત**ન્તિ ઇદં સવનયોગદીપકવચનં ભાસમાનો – ''બહૂ મયા ધમ્મા સુતા ધાતા વચસા પરિચિતા''તિ દીપેતિ. તદુભયેનપિ અત્થબ્યઞ્જનપારિપૂરિં દીપેન્તો સવને આદરં

જનેતિ. અત્થબ્યઞ્જનપરિપુણ્ણઞ્હિ ધમ્મં આદરેન અસ્સુણન્તો મહતા હિતા પરિબાહિરો હોતીતિ આદરં જનેત્વા સક્કચ્ચં ધમ્મો સોતબ્બોતિ.

એવં મે સુતન્તિ ઇમિના પન સકલેન વચનેન આયસ્મા આનન્દો તથાગતપ્પવેદિતં ધમ્મં અત્તનો અદહન્તો અસપ્પુરિસભૂમિં અતિક્કમતિ, સાવકત્તં પટિજાનન્તો સપ્પુરિસભૂમિં ઓક્કમતિ. તથા અસદ્ધમ્મા ચિત્તં વુટ્ઠાપેતિ, સદ્ધમ્મે ચિત્તં પતિટ્ઠાપેતિ. ''કેવલં સુતમેવેતં મયા, તસ્સેવ પન ભગવતો વચન''ન્તિ દીપેન્તો અત્તાનં પરિમોચેતિ, સત્થારં અપદિસતિ, જિનવચનં અપ્પેતિ, ધમ્મનેત્તિં પતિટ્ઠાપેતિ.

અપિચ ''એવં મે સુત''ન્તિ અત્તના ઉપ્પાદિતભાવં અપ્પટિજાનન્તો પુરિમવચનં વિવરન્તો – ''સમ્મુખા પટિગ્ગહિતમિદં મયા તસ્સ ભગવતો ચતુવેસારજ્જવિસારદસ્સ દસબલધરસ્સ આસભટ્ઠાનટ્ઠાયિનો સીહનાદનાદિનો સબ્બસત્તુત્તમસ્સ ધમ્મિસ્સરસ્સ ધમ્મરાજસ્સ ધમ્માધિપતિનો ધમ્મદીપસ્સ ધમ્મસરણસ્સ સદ્ધમ્મવરચક્કવત્તિનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ વચનં, ન એત્થ અત્થે વા ધમ્મે વા પદે વા બ્યઞ્જને વા કઙ્ખા વા વિમતિ વા કત્તબ્બા''તિ સબ્બદેવમનુસ્સાનં ઇમસ્મિં ધમ્મે અસ્સદ્ધિયં વિનાસેતિ, સદ્ધાસમ્પદં ઉપ્પાદેતીતિ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

> ''વિનાસયતિ અસ્સદ્ધં, સદ્ધં વડ્ઢેતિ સાસને;
> એવં મે સુતમિચ્ચેવં, વદં ગોતમસાવકો''તિ.

એકન્તિ ગણનપરિચ્છેદનિદ્દેસો. **સમય**ન્તિ પરિચ્છિન્નનિદ્દેસો. **એકં સમય**ન્તિ અનિયમિતપરિદીપનં. તત્થ **સમય**સદ્દો –

> ''સમવાયે ખણે કાલે, સમૂહે હેતુદિટ્ઠિસુ;
> પટિલાભે પહાને ચ, પટિવેધે ચ દિસ્સતિ''.

તથા હિસ્સ ''અપ્પેવ નામ સ્વેપિ ઉપસઙ્કમેય્યામ કાલઞ્ચ સમયઞ્ચ ઉપાદાયા''તિ એવમાદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૭) સમવાયો અત્થો. ''એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો ચ સમયો ચ બ્રહ્મચરિયવાસાયા''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૯) ખણો. ''ઉણ્હસમયો પરિળાહસમયો''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૩૫૮) કાલો. ''મહાસમયો પવનસ્મિ''ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨) સમૂહો. ''સમયોપિ ખો તે, ભદ્દાલિ, અપ્પટિવિદ્ધો અહોસિ, ભગવા ખો સાવત્થિયં વિહરતિ, ભગવાપિ મં જાનિસ્સતિ – 'ભદ્દાલિ, નામ ભિક્ખુ સત્થુસાસને સિક્ખાય અપરિપૂરકારી'તિ. અયમ્પિ ખો તે , ભદ્દાલિ, સમયો અપ્પટિવિદ્ધો અહોસી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૫) હેતુ. ''તેન ખો પન સમયેન ઉગ્ગાહમાનો પરિબ્બાજકો સમણમુણ્ડિકાપુત્તો સમયપ્પવાદકે તિન્દુકાચીરે એકસાલકે મલ્લિકાય આરામે પટિવસતી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૬૦) દિટ્ઠિ.

> ''દિટ્ઠે ધમ્મે ચ યો અત્થો, યો ચત્થો સમ્પરાયિકો;
> અત્થાભિસમયા ધીરો, પણ્ડિતોતિ પવુચ્ચતી''તિ. –

આદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૯) પટિલાભો. ''સમ્મા માનાભિસમયા અન્તમકાસિ દુક્ખસ્સા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮) પહાનં. ''દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો સઙ્ખતટ્ઠો સન્તાપટ્ઠો વિપરિણામટ્ઠો અભિસમયટ્ઠો''તિઆદીસુ (પટિ॰ મ॰ ૨.૮) પટિવેધો.

ઇધ પનસ્સ કાલો અત્થો. તેન સંવચ્છર-ઉતુ-માસડ્ઢમાસ-રત્તિ-દિવ-પુબ્બણ્હ-મજ્ઝન્હિક-સાયન્હ-પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમયામ-મુહુત્તાદીસુ કાલપ્પભેદભૂતેસુ સમયેસુ એકં સમયન્તિ દીપેતિ.

તત્થ કિઞ્ચાપિ એતેસુ સંવચ્છરાદીસુ સમયેસુ યં યં સુત્તં યસ્મિં યસ્મિં સંવચ્છરે ઉતુમ્હિ માસે પક્ખે રત્તિભાગે દિવસભાગે વા વુત્તં, સબ્બં તં થેરસ્સ સુવિદિતં સુવવત્થાપિતં પઞ્ઞાય. યસ્મા પન ''એવં મે સુતં અસુકસંવચ્છરે અસુકઉતુમ્હિ અસુકમાસે અસુકપક્ખે અસુકરત્તિભાગે અસુકદિવસભાગે વા''તિ એવં વુત્તે ન સક્કા સુખેન ધારેતું વા ઉદ્દિસિતું વા ઉદ્દિસાપેતું વા, બહુ ચ વત્તબ્બં હોતિ, તસ્મા એકેનેવ પદેન તમત્થં સમોધાનેત્વા ''એકં સમય''ન્તિ આહ.

યે વા ઇમે ગબ્ભોક્કન્તિસમયો જાતિસમયો સંવેગસમયો અભિનિક્ખમનસમયો દુક્કરકારિકસમયો મારવિજયસમયો અભિસમ્બોધિસમયો દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસમયો દેસનાસમયો પરિનિબ્બાનસમયોતિ એવમાદયો ભગવતો દેવમનુસ્સેસુ અતિવિય સુપ્પકાસા અનેકકાલપ્પભેદા એવ સમયા. તેસુ સમયેસુ દેસનાસમયસઙ્ખાતં એકં સમયન્તિ દીપેતિ. યો ચાયં ઞાણકરુણાકિચ્ચસમયેસુ કરુણાકિચ્ચસમયો, અત્તહિતપરહિતપટિપત્તિસમયેસુ પરહિતપટિપત્તિસમયો , સન્નિપતિતાનં કરણીયદ્વયસમયેસુ ધમ્મિકથાસમયો, દેસનાપટિપત્તિસમયેસુ દેસનાસમયો, તેસુપિ સમયેસુ અઞ્ઞતરં સન્ધાય ''એકં સમય''ન્તિ આહ.

કસ્મા પનેત્થ યથા અભિધમ્મે ''યસ્મિં સમયે કામાવચર''ન્તિ ચ ઇતો અઞ્ઞેસુ સુત્તપદેસુ ''યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહી''તિ ચ ભુમ્મવચનેન નિદ્દેસો કતો, વિનયે ચ ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા''તિ કરણવચનેન, તથા અકત્વા ''એકં સમય''ન્તિ ઉપયોગવચનેન નિદ્દેસો કતોતિ. તત્થ તથા, ઇધ ચ અઞ્ઞથા અત્થસમ્ભવતો. તત્થ હિ અભિધમ્મે ઇતો અઞ્ઞેસુ સુત્તપદેસુ ચ અધિકરણત્થો ભાવેનભાવલક્ખણત્થો ચ સમ્ભવતિ. અધિકરણઞ્હિ કાલત્થો સમૂહત્થો ચ સમયો, તત્થ વુત્તાનં ફસ્સાદિધમ્માનં ખણસમવાયહેતુસઙ્ખાતસ્સ ચ સમયસ્સ ભાવેન તેસં ભાવો લક્ખીયતિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ ભુમ્મવચનનિદ્દેસો કતો.

વિનયે ચ હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતિ. યો હિ સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો સારિપુત્તાદીહિપિ દુબ્બિઞ્ઞેય્યો, તેન સમયેન હેતુભૂતેન કરણભૂતેન ચ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞાપયન્તો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુઞ્ચ અપેક્ખમાનો ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં તત્થ કરણવચનેન નિદ્દેસો કતો.

ઇધ પન અઞ્ઞસ્મિં ચ એવંજાતિકે અચ્ચન્તસંયોગત્થો સમ્ભવતિ. યઞ્હિ સમયં ભગવા ઇમં અઞ્ઞં વા સુત્તન્તં દેસેસિ, અચ્ચન્તમેવ તં સમયં કરુણાવિહારેન વિહાસિ. તસ્મા તદત્થજોતનત્થં ઇધ ઉપયોગવચનનિદ્દેસો કતોતિ.

તેનેતં વુચ્ચતિ –

''તં તં અત્થમપેક્ખિત્વા, ભુમ્મેન કરણેન ચ;
અઞ્ઞત્ર સમયો વુત્તો, ઉપયોગેન સો ઇધા''તિ.

પોરાણા પન વણ્ણયન્તિ – ''તસ્મિં સમયે''તિ વા ''તેન સમયેના''તિ વા ''એકં સમય''ન્તિ વા અભિલાપમત્તભેદો એસ, સબ્બત્થ ભુમ્મમેવ અત્થોતિ. તસ્મા ''એકં સમય''ન્તિ વુત્તેપિ ''એકસ્મિં સમયે''તિ અત્થો

વેદિતબ્બો.

ભગવાતિ ગરુ. ગરું હિ લોકે ‘‘ભગવા’’તિ વદન્તિ. અયઞ્ચ સબ્બગુણવિસિટ્ઠતાય સબ્બસત્તાનં ગરુ, તસ્મા ‘‘ભગવા’’તિ વેદિતબ્બો. પોરાણેહિપિ વુત્તં –

‘‘ભગવાતિ વચનં સેટ્ઠં, ભગવાતિ વચનમુત્તમં;
ગરુ ગારવયુત્તો સો, ભગવા તેન વુચ્ચતી’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૨);

અપિચ –

‘‘ભગ્યવા ભગ્ગવા યુત્તો, ભગેહિ ચ વિભત્તવા;
ભત્તવા વન્તગમનો, ભવેસુ ભગવા તતો’’તિ. –

ઇમિસ્સા ગાથાય વસેનસ્સ પદસ્સ વિત્થારતો અત્થો વેદિતબ્બો. સો ચ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૪) બુદ્ધાનુસ્સતિનિદ્દેસે વુત્તોયેવ.

એત્તાવતા ચેત્થ **એવં મે સુત**ન્તિ વચનેન યથાસુતં ધમ્મં દસ્સેન્તો ભગવતો ધમ્મસરીરં પચ્ચક્ખં કરોતિ. તેન ‘‘નયિદં અતિક્કન્તસત્થુકં પાવચનં, અયં વો સત્થા’’તિ સત્થુ અદસ્સનેન ઉક્કણ્ઠિતં જનં સમસ્સાસેતિ. **એકં સમયં ભગવા**તિ વચનેન તસ્મિં સમયે ભગવતો અવિજ્જમાનભાવં દસ્સેન્તો રૂપકાયપરિનિબ્બાનં સાધેતિ. તેન ‘‘એવંવિધસ્સ નામ અરિયધમ્મસ્સ દેસકો દસબલધરો વજિરસઙ્ઘાતસમાનકાયો સોપિ ભગવા પરિનિબ્બુતો, કેન અઞ્ઞેન જીવિતે આસા જનેતબ્બા’’તિ જીવિતમદમત્તં જનં સંવેજેતિ, સદ્ધમ્મે ચસ્સ ઉસ્સાહં જનેતિ. **એવ**ન્તિ ચ ભણન્તો દેસનાસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ. **મે સુત**ન્તિ સાવકસમ્પત્તિં. **એકં સમય**ન્તિ કાલસમ્પત્તિં. **ભગવા**તિ દેસકસમ્પત્તિં.

સાવત્થિયન્તિ એવંનામકે નગરે. સમીપત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં. **વિહરતી**તિ અવિસેસેન ઇરિયાપથદિબ્બબ્રહ્મઅરિયવિહારેસુ અઞ્ઞતરવિહારસમઙ્ગીપરિદીપનમેતં. ઇધ પન ઠાનગમનનિસજ્જાસયનપ્પભેદેસુ ઇરિયાપથેસુ અઞ્ઞતરઇરિયાપથસમાયોગપરિદીપનં , તેન ઠિતોપિ ગચ્છન્તોપિ નિસિન્નોપિ સયાનોપિ ભગવા વિહરતિચ્ચેવ વેદિતબ્બો. સો હિ એકં ઇરિયાપથબાધનં અઞ્ઞેન ઇરિયાપથેન વિચ્છિન્દિત્વા અપરિપતન્તં અત્તભાવં હરતિ પવત્તેતિ, તસ્મા ‘‘વિહરતી’’તિ વુચ્ચતિ.

જેતવનેતિ જેતસ્સ રાજકુમારસ્સ વને. તઞ્હિ તેન રોપિતં સંવડ્ઢિતં પરિપાલિતં અહોસિ, તસ્મા ‘‘જેતવન’’ન્તિ સઙ્ખં ગતં. તસ્મિં જેતવને. **અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે**તિ અનાથપિણ્ડિકેન ગહપતિના ચતુપઞ્ઞાસહિરઞ્ઞકોટિપરિચ્ચાગેન બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાતિતત્તા ‘‘અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામો’’તિ સઙ્ખં ગતે આરામે. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમટ્ઠકથાય સબ્બાસવસુત્તવણ્ણનાયં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪) વુત્તો.

તત્થ સિયા – યદિ તાવ ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ, ‘‘જેતવને’’તિ ન વત્તબ્બં. અથ તત્થ વિહરતિ, ‘‘સાવત્થિય’’ન્તિ ન વત્તબ્બં. ન હિ સક્કા ઉભયત્થ એકં સમયં વિહરિતુન્તિ. ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં.

નનુ અવોચુમ્હ ‘‘સમીપત્થે ભુમ્મવચન’’ન્તિ. તસ્મા યથા ગઙ્ગાયમુનાદીનં સમીપે ગોયૂથાનિ ચરન્તાનિ ‘‘ગઙ્ગાયં ચરન્તિ, યમુનાયં ચરન્તી’’તિ વુચ્ચતિ, એવમિધાપિ યદિદં સાવત્થિયા સમીપે જેતવનં, તત્થ વિહરન્તો વુચ્ચતિ ‘‘સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને’’તિ. ગોચરગામનિદસ્સનત્થં હિસ્સ સાવત્થિવચનં, પબ્બજિતાનુરૂપનિવાસટ્ઠાનનિદસ્સનત્થં સેસવચનં.

અઞ્ઞતરા દેવતાતિ નામગોત્તવસેન અપાકટા એકા દેવતાતિ અત્થો. ‘‘અભિજાનાતિ નો, ભન્તે, ભગવા અહુ ઞાતઞ્ઞતરસ્સ મહેસક્ખસ્સ યક્ખસ્સ સંખિત્તેન તણ્હાસઙ્ખયવિમુત્તિં ભાસિતા’’તિ એત્થ પન અભિઞ્ઞાતો સક્કોપિ દેવરાજા ‘‘અઞ્ઞતરો’’તિ વુત્તો. ‘‘દેવતા’’તિ ચ ઇદં દેવાનમ્પિ દેવધીતાનમ્પિ સાધારણવચનં. ઇમસ્મિં પનત્થે દેવો અધિપ્પેતો, સો ચ ખો રૂપાવચરાનં દેવાનં અઞ્ઞતરો.

અભિક્કન્તાય રત્તિયાતિ એત્થ અભિક્કન્ત-સદ્દો ખયસુન્દરાભિરૂપઅબ્ભાનુમોદનાદીસુ દિસ્સતિ . તત્થ ‘‘અભિક્કન્તા, ભન્તે, રત્તિ, નિક્ખન્તો પઠમો યામો , ચિરનિસિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો, ઉદ્દિસતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખ’’ન્તિ એવમાદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૦; ચૂળવ॰ ૩૮૩) ખયે દિસ્સતિ. ‘‘અયં ઇમેસં ચતુન્નં પુગ્ગલાનં અભિક્કન્તતરો ચ પણીતતરો ચા’’તિ એવમાદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૦૦) સુન્દરે.

‘‘કો મે વન્દતિ પાદાનિ, ઇદ્ધિયા યસસા જલં;
અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, સબ્બા ઓભાસયં દિસા’’તિ. –

એવમાદીસુ (વિ॰ વ॰ ૮૫૭) અભિરૂપે. ‘‘અભિક્કન્તં ભો ગોતમ, અભિક્કન્તં ભો ગોતમા’’તિ એવમાદીસુ (પારા॰ ૧૫) અબ્ભાનુમોદને. ઇધ પન ખયે. તેન અભિક્કન્તાય રત્તિયા, પરિક્ખીણાય રત્તિયાતિ વુત્તં હોતિ. તત્થાયં દેવપુત્તો મજ્ઝિમયામસમનન્તરે આગતોતિ વેદિતબ્બો. નિયામો હિ કિરેસ દેવતાનં યદિદં બુદ્ધાનં વા બુદ્ધસાવકાનં વા ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તા મજ્ઝિમયામસમનન્તરેયેવ આગચ્છન્તિ.

અભિક્કન્તવણ્ણાતિ ઇધ **અભિક્કન્ત**-સદ્દો અભિરૂપે, **વણ્ણ**-સદ્દો પન છવિથુતિ-કુલવગ્ગ-કારણ-સણ્ઠાનપ્પમાણ-રૂપાયતનાદીસુ દિસ્સતિ. તત્થ ‘‘સુવણ્ણવણ્ણોસિ ભગવા’’તિ એવમાદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૫૫૩) છવિયા. ‘‘કદા સઞ્ઞૂળ્હા પન તે, ગહપતિ, ઇમે સમણસ્સ વણ્ણા’’તિ એવમાદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૭) થુતિયં. ‘‘ચત્તારોમે, ભો ગોતમ, વણ્ણા’’તિ એવમાદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૧૫) કુલવગ્ગે. ‘‘અથ કેન નુ વણ્ણેન, ગન્ધથેનોતિ વુચ્ચતી’’તિ એવમાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૪) કારણે. ‘‘મહન્તં હત્થિરાજવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા’’તિ એવમાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૩૮) સણ્ઠાને. ‘‘તયો પત્તસ્સ વણ્ણા’’તિ એવમાદીસુ (પારા॰ ૬૦૨) પમાણે. ‘‘વણ્ણો ગન્ધો રસો ઓજા’’તિ એવમાદીસુ રૂપાયતને. સો ઇધ છવિયા દટ્ઠબ્બો. તેન અભિક્કન્તવણ્ણા અભિરૂપચ્છવિ, ઇટ્ઠવણ્ણા મનાપવણ્ણાતિ વુત્તં હોતિ. દેવતા હિ મનુસ્સલોકં આગચ્છમાના પકતિવણ્ણં પકતિઇદ્ધિં જહિત્વા ઓળારિકં અત્તભાવં કત્વા અતિરેકવણ્ણં અતિરેકઇદ્ધિં માપેત્વા નટસમજ્જાદીનિ ગચ્છન્તા મનુસ્સા વિય અભિસઙ્ખતેન કાયેન આગચ્છન્તિ. તત્થ કામાવચરા અનભિસઙ્ખતેનપિ આગન્તું સક્કોન્તિ, રૂપાવચરા પન ન સક્કોન્તિ. તેસઞ્હિ અતિસુખુમો અત્તભાવો, ન તેન ઇરિયાપથકપ્પનં હોતિ. તસ્મા અયં દેવપુત્તો અભિસઙ્ખતેનેવ આગતો. તેન વુત્તં ‘‘અભિક્કન્તવણ્ણા’’તિ.

કેવલકપ્પન્તિ એત્થ **કેવલ**-સદ્દો અનવસેસ-યેભુય્યાબ્યામિસ્સાનતિરેકદળ્હત્થવિસંયોગાદિઅનેકત્થો. તથા હિસ્સ ‘‘કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિય’’ન્તિ એવમાદીસુ (પારા॰ ૧) અનવસેસત્થમત્થો. ‘‘કેવલકપ્પા ચ

અઙ્ગમગધા પહૂતં ખાદનીયભોજનીયં આદાય ઉપસઙ્કમિસ્સન્તી''તિ એવમાદીસુ (મહાવ॰ ૪૩) યેભુય્યતા. ''કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતી''તિ એવમાદીસુ (વિભ॰ ૨૨૫) અબ્યામિસ્સતા. ''કેવલં સદ્ધામત્તકં નૂન અયમાયસ્મા''તિ એવમાદીસુ (મહાવ॰ ૨૪૪) અનતિરેકતા. ''આયસ્મતો, ભન્તે, અનુરુદ્ધસ્સ બાહિયો નામ સદ્ધિવિહારિકો કેવલકપ્પં સઙ્ઘભેદાય ઠિતો''તિ એવમાદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૩) દળ્હત્થતા. ''કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસોતિ વુચ્ચતી''તિ એવમાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૫૭) વિસંયોગો અત્થો. ઇધ પનસ્સ અનવસેસત્થો અધિપ્પેતો.

કપ્પ-સદ્દો પનાયં અભિસદ્દહન-વોહાર-કાલ-પઞ્ઞત્તિ-છેદન-વિકપ્પ-લેસસમન્તભાવાદિઅનેકત્થો. તથા હિસ્સ ''ઓકપ્પનિયમેતં ભોતો ગોતમસ્સ, યથા તં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા''તિ એવમાદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) અભિસદ્દહનમત્થો. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહિ ફલં પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ એવમાદીસુ (ચૂળવ॰ ૨૫૦) વોહારો. ''યેન સુદં નિચ્ચકપ્પં વિહરામી''તિ એવમાદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) કાલો. ''ઇચ્ચાયસ્મા કપ્પો''તિ એવમાદીસુ પઞ્ઞત્તિ. ''અલઙ્કતો કપ્પિતકેસમસ્સૂ''તિ એવમાદીસુ (વિ॰ વ॰ ૧૦૯૪, ૧૧૦૧) છેદનં. ''કપ્પતિ દ્વઙ્ગુલકપ્પો''તિ એવમાદીસુ (ચૂળવ॰ ૪૪૬) વિકપ્પો. ''અત્થિ કપ્પો નિપજ્જિતુ''ન્તિ એવમાદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૮૦) લેસો. ''કેવલકપ્પં વેળુવનં ઓભાસેત્વા''તિ એવમાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૯૪) સમન્તભાવો. ઇધ પનસ્સ સમન્તભાવત્થો અધિપ્પેતો. તસ્મા **કેવલકપ્પં જેતવન**ન્તિ એત્થ ''અનવસેસં સમન્તતો જેતવન''ન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

ઓભાસેત્વાતિ વત્થાલઙ્કારસરીરસમુટ્ઠિતાય આભાય ફરિત્વા, ચન્દિમા વિય સૂરિયો વિય ચ એકોભાસં એકપજ્જોતં કરિત્વાતિ અત્થો.

યેનાતિ ભુમ્મત્થે કરણવચનં. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ તસ્મા ''યત્થ ભગવા, તત્થ ઉપસઙ્કમી''તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યેન વા કારણેન ભગવા દેવમનુસ્સેહિ ઉપસઙ્કમિતબ્બો, તેન કારણેન ઉપસઙ્કમીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. કેન ચ કારણેન ભગવા ઉપસઙ્કમિતબ્બો? નાનપ્પકારગુણવિસેસાધિગમાધિપ્પાયેન, સાદુફલૂપભોગાધિપ્પાયેન દિજગણેહિ નિચ્ચફલિતમહારુક્ખો વિય. **ઉપસઙ્કમી**તિ ચ ગતાતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપસઙ્કમિત્વા**તિ ઉપસઙ્કમનપરિયોસાનદીપનં. અથ વા એવં ગતા તતો આસન્નતરં ઠાનં ભગવતો સમીપસઙ્ખાતં ગન્ત્વાતિપિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ યેનત્થેન લોકે અગ્ગપુગ્ગલસ્સ ઉપટ્ઠાનં આગતા, તં પુચ્છિતુકામા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં સિરસિ પતિટ્ઠપેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. **એકમન્ત**ન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો – ''વિસમં ચન્દિમસૂરિયા પરિવત્તન્તી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૦) વિય. તસ્મા યથા ઠિતા એકમન્તં ઠિતા હોતિ, તથા અટ્ઠાસીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ભુમ્મત્થે વા એતં ઉપયોગવચનં. **અટ્ઠાસી**તિ ઠાનં કપ્પેસિ. પણ્ડિતા હિ દેવમનુસ્સા ગરુટ્ઠાનિયં ઉપસઙ્કમિત્વા આસનકુસલતાય એકમન્તં તિટ્ઠન્તિ, અયઞ્ચ દેવો તેસં અઞ્ઞતરો, તસ્મા એકમન્તં અટ્ઠાસિ.

કથં ઠિતો પન એકમન્તં ઠિતો હોતીતિ? છ ઠાનદોસે વજ્જેત્વા. સેય્યથિદં – અતિદૂરં, અચ્ચાસન્નં, ઉપરિવાતં , ઉન્નતપ્પદેસં, અતિસમ્મુખં, અતિપચ્છાતિ. અતિદૂરે ઠિતો હિ સચે કથેતુકામો હોતિ, ઉચ્ચાસદ્દેન કથેતબ્બં હોતિ. અચ્ચાસન્ને ઠિતો સઙ્ઘટ્ટનં કરોતિ. ઉપરિવાતે ઠિતો સરીરગન્ધેન બાધતિ. ઉન્નતપ્પદેસે ઠિતો અગારવં પકાસેતિ. અતિસમ્મુખા ઠિતો સચે દટ્ઠુકામો હોતિ, ચક્ખુના ચક્ખું આહચ્ચ દટ્ઠબ્બં હોતિ. અતિપચ્છા ઠિતો સચે દટ્ઠુકામો

હોતિ, ગીવં પસારેત્વા દટ્ઠબ્બં હોતિ. તસ્મા અયમ્પિ એતે છ ઠાનદોસે વજ્જેત્વા અટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં ''એકમન્તં અટ્ઠાસી''તિ.

એતદવોચાતિ એતં અવોચ. **કથં નૂ**તિ કારણપુચ્છા. ભગવતો હિ તિણ્ણોઘભાવો દસસહસ્સિલોકધાતુયા પાકટો, તેનિમિસ્સા દેવતાય તત્થ કઙ્ખા નત્થિ, ઇમિના પન કારણેન ''તિણ્ણો''તિ ન જાનાતિ, તેન સા તં કારણં પુચ્છમાના એવમાહ.

મારિસાતિ દેવતાનં પિયસમુદાચારવચનમેતં. નિદ્દુક્ખાતિ વુત્તં હોતિ. યદિ એવં ''યદા ખો તે, મારિસ, સઙ્કુના સઙ્કુ હદયે સમાગચ્છેય્ય, અથ નં ત્વં જાનેય્યાસિ 'વસ્સસહસ્સં મે નિરયે પચ્ચમાનસ્સા'''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૫૧૨) ઇદં વિરુજ્ઝતિ. ન હિ નેરયિકસત્તો નિદ્દુક્ખો નામ હોતિ. કિઞ્ચાપિ ન નિદ્દુક્ખો, રુળ્હીસદ્દેન પન એવં વુચ્ચતિ. પુબ્બે કિર પઠમકપ્પિકાનં નિદ્દુક્ખાનં સુખસમપ્પિતાનં એસ વોહારો, અપરભાગે દુક્ખં હોતુ વા મા વા, રુળ્હીસદ્દેન અયં વોહારો વુચ્ચતેવ નિપ્પદુમાપિ નિરુદકાપિ વા પોક્ખરણી પોક્ખરણી વિય.

ઓઘમતરીતિ એત્થ ચત્તારો ઓઘા, કામોઘો ભવોઘો દિટ્ઠોઘો અવિજ્જોઘોતિ. તત્થ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગો કામોઘો નામ. રૂપારૂપભવેસુ છન્દરાગો ઝાનનિકન્તિ ચ ભવોઘો નામ. દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો દિટ્ઠોઘો નામ. ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણં અવિજ્જોઘો નામ. તત્થ કામોઘો અટ્ઠસુ લોભસહગતેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જતિ, ભવોઘો ચતૂસુ દિટ્ઠિગતવિપ્પયુત્તલોભસહગતેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જતિ, દિટ્ઠોઘો ચતૂસુ દિટ્ઠિગતસમ્પયુત્તેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જતિ, અવિજ્જોઘો સબ્બાકુસલેસુ ઉપ્પજ્જતિ.

સબ્બોપિ ચેસ અવહનનટ્ઠેન રાસટ્ઠેન ચ ઓઘોતિ વેદિતબ્બો. **અવહનનટ્ઠેના**તિ અધોગમનટ્ઠેન. અયઞ્હિ અત્તનો વસં ગતે સત્તે અધો ગમેતિ, નિરયાદિભેદાય દુગ્ગતિયંયેવ નિબ્બત્તેતિ, ઉપરિભાવં વા નિબ્બાનં ગન્તું અદેન્તો અધો તીસુ ભવેસુ ચતૂસુ યોનીસુ પઞ્ચસુ ગતીસુ સત્તસુ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીસુ નવસુ સત્તાવાસેસુ ચ ગમેતીતિપિ અત્થો. **રાસટ્ઠેના**તિ મહન્તટ્ઠેન. મહા હેસો કિલેસરાસિ અવીચિતો પટ્ઠાય યાવ ભવગ્ગા પત્થટો, યદિદં પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગો નામ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. એવમયં રાસટ્ઠેનાપિ ઓઘોતિ વેદિતબ્બો. **અતરી**તિ ઇમં ચતુબ્બિધમ્પિ ઓઘં કેન નુ ત્વં, મારિસ, કારણેન તિણ્ણોતિ પુચ્છતિ.

અથસ્સા ભગવા પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો **અપ્પતિટ્ઠં ખ્વાહ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **અપ્પતિટ્ઠ**ન્તિ અપ્પતિટ્ઠહન્તો. **અનાયૂહ**ન્તિ અનાયૂહન્તો, અવાયમન્તોતિ અત્થો. ઇતિ ભગવા ગૂળ્હં પટિચ્છન્નં કત્વા પઞ્હં કથેસિ. દેવતાપિ નં સુત્વા ''બાહિરકં તાવ ઓઘં તરન્તા નામ ઠાતબ્બટ્ઠાને તિટ્ઠન્તા તરિતબ્બટ્ઠાને આયૂહન્તા તરન્તિ, અયં પન અવીચિતો યાવ ભવગ્ગા પત્થટં કિલેસોઘં કિલેસરાસિં અપ્પતિટ્ઠહન્તો અનાયૂહન્તો અતરિન્તિ આહ. કિં નુ ખો એતં? કથં નુ ખો એત''ન્તિ? વિમતિં પક્ખન્તા પઞ્હસ્સ અત્થં ન અઞ્ઞાસિ.

કિં પન ભગવતા યથા સત્તા ન જાનન્તિ, એવં કથનત્થાય પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતા પટિવિદ્ધાતિ? ન એતદત્થાય પટિવિદ્ધા. દ્વે પન ભગવતો દેસના નિગ્ગહમુખેન ચ અનુગ્ગહમુખેન ચ. તત્થ યે પણ્ડિતમાનિનો હોન્તિ અઞ્ઞાતેપિ ઞાતસઞ્ઞિનો પઞ્ચસતા બ્રાહ્મણપબ્બજિતા વિય, તેસં માનનિગ્ગહત્થં યથા ન જાનન્તિ, એવં મૂલપરિયાયાદિસદિસં ધમ્મં દેસેતિ. અયં નિગ્ગહમુખેન દેસના. વુત્તમ્પિ ચેતં ''નિગ્ગય્હ નિગ્ગય્હાહં, આનન્દ, વક્ખામિ, પવય્હ પવય્હ, આનન્દ, વક્ખામિ, યો સારો, સો ઠસ્સતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૯૬). યે પન ઉજુકા સિક્ખાકામા, તેસં સુવિઞ્ઞેય્યં કત્વા આકઙ્ખેય્યસુત્તાદિસદિસં ધમ્મં દેસેતિ, ''અભિરમ, તિસ્સ, અભિરમ, તિસ્સ,

અહમોવાદેન અહમનુગ્ગહેન અહમનુસાસનિયા''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૪) ચ ને સમસ્સાસેતિ. અયં અનુગ્ગહમુખેન દેસના.

અયં પન દેવપુત્તો માનત્થદ્ધો પણ્ડિતમાની, એવં કિરસ્સ અહોસિ – અહં ઓઘં જાનામિ, તથાગતસ્સ ઓઘતિણ્ણભાવં જાનામિ, ''ઇમિના પન કારણેન તિણ્ણો''તિ એત્તકમત્તં ન જાનામિ. ઇતિ મય્હં ઞાતમેવ બહુ, અપ્પં અઞ્ઞાતં, તમહં કથિતમત્તમેવ જાનિસ્સામિ. કિઞ્હિ નામ તં ભગવા વદેય્ય, યસ્સાહં અત્થં ન જાનેય્યન્તિ. અથ સત્થા ''અયં કિલિટ્ઠવત્થં વિય રઙ્ગજાતં અભબ્બો ઇમં માનં અપ્પહાય દેસનં સમ્પટિચ્છિતું, માનનિગ્ગહં તાવસ્સ કત્વા પુન નીચચિત્તેન પુચ્છન્તસ્સ પકાસેસ્સામી''તિ પટિચ્છન્નં કત્વા પઞ્હં કથેસિ. સોપિ નિહતમાનો અહોસિ, સા ચસ્સ નિહતમાનતા ઉત્તરિપઞ્હપુચ્છનેનેવ વેદિતબ્બા. તસ્સ પન પઞ્હપુચ્છનસ્સ અયમત્થો – કથં પન ત્વં, મારિસ, અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહં ઓઘમતરિ, યથાહં જાનામિ, એવં મે કથેહીતિ.

અથસ્સ ભગવા કથેન્તો **યદાસ્વાહન્તિ**આદિમાહ. તત્થ **યદા સ્વાહન્તિ** યસ્મિં કાલે અહં. સુકારો નિપાતમત્તં. યથા ચ એત્થ, એવં સબ્બપદેસુ. **સંસીદામી**તિ પટિચ્છન્નં કત્વા અતરન્તો તત્થેવ ઓસીદામિ. **નિબ્બુય્હામી**તિ ઠાતું અસક્કોન્તો અતિવત્તામિ. ઇતિ ઠાને ચ વાયામે ચ દોસં દિસ્વા અતિટ્ઠન્તો અવાયમન્તો ઓઘમતરિન્તિ એવં ભગવતા પઞ્હો કથિતો. દેવતાયપિ પટિવિદ્ધો, ન પન પાકટો, તસ્સ પાકટીકરણત્થં સત્ત દુકા દસ્સિતા. કિલેસવસેન હિ સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, અભિસઙ્ખારવસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. તણ્હાદિટ્ઠીહિ વા સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, અવસેસકિલેસાનઞ્ચેવ અભિસઙ્ખારાનઞ્ચ વસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. તણ્હાવસેન વા સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, દિટ્ઠિવસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. સસ્સતદિટ્ઠિયા વા સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. ઓલીયનાભિનિવેસા હિ ભવદિટ્ઠિ, અતિધાવનાભિનિવેસા વિભવદિટ્ઠિ . લીનવસેન વા સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, ઉદ્ધચ્ચવસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. તથા કામસુખલ્લિકાનુયોગવસેન સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, અત્તકિલમથાનુયોગવસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારવસેન સન્તિટ્ઠન્તો સંસીદતિ નામ, સબ્બલોકિયકુસલાભિસઙ્ખારવસેન આયૂહન્તો નિબ્બુય્હતિ નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''સેય્યથાપિ, ચુન્દ, યે કેચિ અકુસલા ધમ્મા, સબ્બે તે અધોભાગઙ્ગમનીયા, યે કેચિ કુસલા ધમ્મા, સબ્બે તે ઉપરિભાગઙ્ગમનીયા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૮૬).

ઇમં પઞ્હવિસ્સજ્જનં સુત્વાવ દેવતા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય તુટ્ઠા પસન્ના અત્તનો તુટ્ઠિઞ્ચ પસાદઞ્ચ પકાસયન્તી **ચિરસ્સં વતા**તિ ગાથમાહ. તત્થ **ચિરસ્સન્તિ** ચિરસ્સ કાલસ્સ અચ્ચયેનાતિ અત્થો. અયં કિર દેવતા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધં દિસ્વા તસ્સ પરિનિબ્બાનતો પટ્ઠાય અન્તરા અઞ્ઞં બુદ્ધં ન દિટ્ઠપુબ્બા, તસ્મા અજ્જ ભગવન્તં દિસ્વા એવમાહ. કિં પનિમાય દેવતાય ઇતો પુબ્બે સત્થા ન દિટ્ઠપુબ્બોતિ. દિટ્ઠપુબ્બો વા હોતુ અદિટ્ઠપુબ્બો વા, દસ્સનં ઉપાદાય એવં વત્તું વટ્ટતિ. **બ્રાહ્મણન્તિ** બાહિતપાપં ખીણાસવબ્રાહ્મણં. **પરિનિબ્બુતન્તિ** કિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતં. **લોકે**તિ સત્તલોકે. **વિસત્તિકન્તિ** રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ આસત્તવિસત્તતાદીહિ કારણેહિ વિસત્તિકા વુચ્ચતિ તણ્હા, તં વિસત્તિકં અપ્પતિટ્ઠમાનં અનાયૂહમાનં તિણ્ણં નિત્તિણ્ણં ઉત્તિણ્ણં ચિરસ્સં વત ખીણાસવબ્રાહ્મણં પસ્સામીતિ અત્થો.

સમનુઞ્ઞો સત્થા અહોસીતિ તસ્સા દેવતાય વચનં ચિત્તેનેવ સમનુમોદિ, એકજ્ઝાસયો અહોસિ. **અન્તરધાયી**તિ અભિસઙ્ખતકાયં જહિત્વા અત્તનો પકતિઉપાદિણ્ણકકાયસ્મિંયેવ ઠત્વા લદ્ધાસા લદ્ધપતિટ્ઠા હુત્વા દસબલં ગન્ધેહિ ચ માલેહિ ચ પૂજેત્વા અત્તનો ભવનંયેવ અગમાસીતિ.

ઓઘતરણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. નિમોક્ખસુત્તવણ્ણના

૨. ઇદાનિ દુતિયસુત્તતો પટ્ઠાય પઠમમાગતઞ્ચ ઉત્તાનત્થઞ્ચ પહાય યં યં અનુત્તાનં, તં તદેવ વણ્ણયિસ્સામ. **જાનાસિ નો**તિ જાનાસિ નુ. **નિમોક્ખન્તિ**આદીનિ મગ્ગાદીનં નામાનિ . મગ્ગેન હિ સત્તા કિલેસબન્ધનતો નિમુચ્ચન્તિ, તસ્મા મગ્ગો સત્તાનં **નિમોક્ખો**તિ વુત્તો. ફલક્ખણે પન તે કિલેસબન્ધનતો પમુત્તા, તસ્મા ફલં સત્તાનં **પમોક્ખો**તિ વુત્તં. નિબ્બાનં પત્વા સત્તાનં સબ્બદુક્ખં વિવિચ્ચતિ, તસ્મા નિબ્બાનં **વિવેકો**તિ વુત્તં. સબ્બાનિ વા એતાનિ નિબ્બાનસ્સેવ નામાનિ. નિબ્બાનઞ્હિ પત્વા સત્તા સબ્બદુક્ખતો નિમુચ્ચન્તિ પમુચ્ચન્તિ વિવિચ્ચન્તિ, તસ્મા તદેવ ''નિમોક્ખો પમોક્ખો વિવેકો''તિ વુત્તં. **જાનામિ ખ્વાહન્તિ** જાનામિ ખો અહં. અવધારણત્થો ખોકારો . અહં જાનામિયેવ. સત્તાનં નિમોક્ખાદિજાનનત્થમેવ હિ મયા સમતિંસ પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિદ્ધન્તિ સીહનાદં નદતિ. બુદ્ધસીહનાદં નામ કિર એતં સુત્તં.

નન્દીભવપરિક્ખયાતિ નન્દીમૂલકસ્સ કમ્મભવસ્સ પરિક્ખયેન. નન્દિયા ચ ભવસ્સ ચાતિપિ વટ્ટતિ. તત્થ હિ પુરિમનયે નન્દીભવેન તિવિધકમ્માભિસઙ્ખારવસેન સઙ્ખારક્ખન્ધો ગહિતો, સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણેહિ તંસમ્પયુત્તા ચ દ્વે ખન્ધા. તેહિ પન તીહિ ખન્ધેહિ સમ્પયુત્તા વેદના તેસં ગહણેન ગહિતાવાતિ અનુપાદિણ્ણકાનં ચતુન્નં અરૂપક્ખન્ધાનં અપ્પવત્તિવસેન સઉપાદિસેસં નિબ્બાનં કથિતં હોતિ. **વેદનાનં નિરોધા ઉપસમા**તિ ઉપાદિણ્ણકવેદનાનં નિરોધેન ચ ઉપસમેન ચ. તત્થ વેદનાગહણેન તંસમ્પયુત્તા તયો ખન્ધા ગહિતાવ હોન્તિ, તેસં વત્થારમ્મણવસેન રૂપક્ખન્ધોપિ. એવં ઇમેસં ઉપાદિણ્ણકાનં પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં અપ્પવત્તિવસેન અનુપાદિસેસં નિબ્બાનં કથિતં હોતિ. દુતિયનયે પન નન્દિગ્ગહણેન સઙ્ખારક્ખન્ધો ગહિતો, ભવગ્ગહણેન ઉપપત્તિભવસઙ્ખાતો રૂપક્ખન્ધો, સઞ્ઞાદીહિ સરૂપેનેવ તયો ખન્ધા. એવં ઇમેસં પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં અપ્પવત્તિવસેન નિબ્બાનં કથિતં હોતીતિ વેદિતબ્બં. ઇમમેવ ચ નયં ચતુનિકાયિકભણ્ડિકત્થેરો રોચેતિ. ઇતિ નિબ્બાનવસેનેવ ભગવા દેસનં નિટ્ઠાપેસીતિ.

નિમોક્ખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉપનીયસુત્તવણ્ણના

૩. તતિયે **ઉપનીયતી**તિ પરિક્ખીયતિ નિરુજ્ઝતિ, ઉપગચ્છતિ વા, અનુપુબ્બેન મરણં ઉપેતીતિ અત્થો. યથા વા ગોપાલેન ગોગણો નીયતિ, એવં જરાય મરણસન્તિકં ઉપનીયતીતિ અત્થો. **જીવિતન્તિ** જીવિતિન્દ્રિયં. **અપ્પન્તિ** પરિત્તં થોકં. તસ્સ દ્વીહાકારેહિ પરિત્તતા વેદિતબ્બા સરસપરિત્તતાય ચ ખણપરિત્તતાય ચ. સરસપરિત્તતાયપિ હિ ''યો, ભિક્ખવે, ચિરં જીવતિ, સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૭; સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૩) વચનતો પરિત્તં. ખણપરિત્તતાયપિ. પરમત્થતો હિ અતિપરિત્તો સત્તાનં જીવિતક્ખણો એકચિત્તપ્પવત્તિમત્તોયેવ . યથા નામ રથચક્કં પવત્તમાનમ્પિ એકેનેવ નેમિપ્પદેસેન પવત્તતિ, તિટ્ઠમાનમ્પિ એકેનેવ તિટ્ઠતિ, એવમેવં એકચિત્તક્ખણિકં સત્તાનં જીવિતં, તસ્મિં ચિત્તે નિરુદ્ધમત્તે સત્તો નિરુદ્ધોતિ વુચ્ચતિ. યથાહ – અતીતે ચિત્તક્ખણે જીવિત્થ ન જીવતિ ન જીવિસ્સતિ, અનાગતે ચિત્તક્ખણે જીવિસ્સતિ ન જીવતિ ન જીવિત્થ, પચ્ચુપ્પન્ને ચિત્તક્ખણે જીવતિ ન જીવિત્થ ન જીવિસ્સતિ.

‘‘જીવિતં અત્તભાવો ચ, સુખદુક્ખા ચ કેવલા;
એકચિત્તસમાયુત્તા, લહુસો વત્તતે ખણો.

‘‘યે નિરુદ્ધા મરન્તસ્સ, તિટ્ઠમાનસ્સ વા ઇધ;
સબ્બેપિ સદિસા ખન્ધા, ગતા અપ્પટિસન્ધિકા.

‘‘અનિબ્બત્તેન ન જાતો, પચ્ચુપ્પન્નેન જીવતિ;
ચિત્તભઙ્ગા મતો લોકો, પઞ્ઞત્તિ પરમત્થિયા’’તિ. (મહાનિ॰ ૧૦);

જરૂપનીતસ્સાતિ જરં ઉપગતસ્સ, જરાય વા મરણસન્તિકં ઉપનીતસ્સ. **ન સન્તિ તાણા**તિ તાણં લેણં સરણં ભવિતું સમત્થા નામ કેચિ નત્થિ. **એતં ભયન્તિ** એતં જીવિતિન્દ્રિયસ્સ મરણૂપગમનં, આયુપરિત્તતા, જરૂપનીતસ્સ તાણાભાવોતિ તિવિધં ભયં ભયવત્થુ ભયકારણન્તિ અત્થો. **પુઞ્ઞાનિ કયિરાથ સુખાવહાની**તિ વિઞ્ઞૂ પુરિસો સુખાવહાનિ સુખદાયકાનિ પુઞ્ઞાનિ કરેય્ય. ઇતિ દેવતા રૂપાવચરજ્ઝાનં સન્ધાય પુબ્બચેતનં અપરચેતનં મુઞ્ચચેતનઞ્ચ ગહેત્વા બહુવચનવસેન ‘‘પુઞ્ઞાની’’તિ આહ. ઝાનસ્સાદં ઝાનનિકન્તિં ઝાનસુખઞ્ચ ગહેત્વા ‘‘સુખાવહાની’’તિ આહ. તસ્સા કિર દેવતાય સયં દીઘાયુકટ્ઠાને બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તત્તા હેટ્ઠા કામાવચરદેવેસુ પરિત્તાયુકટ્ઠાને ચવમાને ઉપપજ્જમાને ચ થુલ્લફુસિતકે વુટ્ઠિપાતસદિસે સત્તે દિસ્વા એતદહોસિ ‘‘અહોવતિમે સત્તા ઝાનં ભાવેત્વા અપરિહીનજ્ઝાના કાલં કત્વા બ્રહ્મલોકે એકકપ્પ-દ્વેકપ્પ-ચતુકપ્પ-અટ્ઠકપ્પ-સોળસકપ્પ-દ્વત્તિંસકપ્પ-ચતુસટ્ઠિકપ્પપ્પમાણં અદ્ધાનં તિટ્ઠેય્યુ’’ન્તિ. તસ્મા એવમાહ.

અથ ભગવા – ‘‘અયં દેવતા અનિય્યાનિકં વટ્ટકથં કથેતી’’તિ વિવટ્ટમસ્સા દસ્સેન્તો દુતિયં ગાથમાહ. તત્થ **લોકામિસન્તિ** દ્વે લોકામિસા પરિયાયેન ચ નિપ્પરિયાયેન ચ. પરિયાયેન તેભૂમકવટ્ટં લોકામિસં, નિપ્પરિયાયેન ચત્તારો પચ્ચયા. ઇધ પરિયાયલોકામિસં અધિપ્પેતં. નિપ્પરિયાયલોકામિસમ્પિ વટ્ટતિયેવ. **સન્તિપેક્ખો**તિ નિબ્બાનસઙ્ખાતં અચ્ચન્તસન્તિં પેક્ખન્તો ઇચ્છન્તો પત્થયન્તોતિ.

ઉપનીયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અચ્ચેન્તિસુત્તવણ્ણના

૪. ચતુત્થે **અચ્ચેન્તી**તિ અતિક્કમન્તિ. **કાલા**તિ પુરેભત્તાદયો કાલા. **તરયન્તિ રત્તિયો**તિ રત્તિયો અતિક્કમમાના પુગ્ગલં મરણૂપગમનાય તરયન્તિ સીઘં સીઘં ગમયન્તિ. **વયોગુણા**તિ પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમવયાનં ગુણા, રાસયોતિ અત્થો. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અહતાનં વત્થાનં દિગુણં સઙ્ઘાટિ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૮) એત્થ હિ પટલટ્ઠો ગુણટ્ઠો. ‘‘સતગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૯) એત્થ આનિસંસટ્ઠો. ‘‘અન્તં અન્તગુણ’’ન્તિ એત્થ કોટ્ઠાસટ્ઠો. ‘‘કયિરા માલાગુણે બહૂ’’તિ (ધ॰ પ॰ ૫૩) એત્થ રાસટ્ઠો. ‘‘પઞ્ચ કામગુણા’’તિ એત્થ બન્ધનટ્ઠો. ઇધ પન રાસટ્ઠો ગુણટ્ઠો. તસ્મા **વયોગુણા**તિ વયોરાસયો વેદિતબ્બા. **અનુપુબ્બં જહન્તી**તિ અનુપટિપાટિયા પુગ્ગલં જહન્તિ. મજ્ઝિમવયે ઠિતં હિ પઠમવયો જહતિ, પચ્છિમવયે ઠિતં દ્વે પઠમમજ્ઝિમા જહન્તિ, મરણક્ખણે પન તયોપિ વયા જહન્તેવ. **એતં ભયન્તિ** એતં કાલાનં અતિક્કમનં, રત્તિદિવાનં તરિતભાવો, વયોગુણાનં જહનભાવોતિ તિવિધં ભયં. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

અચ્ચેન્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કતિછિન્દસુત્તવણ્ણના

૫. પઞ્ચમે **કતિ છિન્દે**તિ છિન્દન્તો કતિ છિન્દેય્ય. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ ‘‘છિન્દે જહે’’તિ અત્થતો એકં. ગાથાબન્ધસ્સ પન મટ્ઠભાવત્થં અયં દેવતા સદ્દપુનરુત્તિં વજ્જયન્તી એવમાહ. **કતિ સઙ્ગાતિગો**તિ કતિ સઙ્ગે અતિગતો, અતિક્કન્તોતિ અત્થો. સઙ્ગાતિકોતિપિ પાઠો, અયમેવ અત્થો. **પઞ્ચ છિન્દે**તિ છિન્દન્તો પઞ્ચ ઓરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ છિન્દેય્ય. **પઞ્ચ જહે**તિ જહન્તો પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ જહેય્ય. ઇધાપિ છિન્દનઞ્ચ જહનઞ્ચ અત્થતો એકમેવ, ભગવા પન દેવતાય આરોપિતવચનાનુરૂપેનેવ એવમાહ. અથ વા પાદેસુ બદ્ધપાસસકુણો વિય પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ હેટ્ઠા આકડ્ઢમાનાકારાનિ હોન્તિ, તાનિ અનાગામિમગ્ગેન છિન્દેય્યાતિ વદતિ. હત્થેહિ ગહિતરુક્ખસાખા વિય પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ ઉપરિ આકડ્ઢમાનાકારાનિ હોન્તિ, તાનિ અરહત્તમગ્ગેન જહેય્યાતિ વદતિ. **પઞ્ચ ચુત્તરિ ભાવયે**તિ એતેસં સંયોજનાનં છિન્દનત્થાય ચેવ પહાનત્થાય ચ ઉત્તરિ અતિરેકં વિસેસં ભાવેન્તો સદ્ધાપઞ્ચમાનિ ઇન્દ્રિયાનિ ભાવેય્યાતિ અત્થો. **પઞ્ચ સઙ્ગાતિગો**તિ રાગસઙ્ગો દોસસઙ્ગો મોહસઙ્ગો માનસઙ્ગો દિટ્ઠિસઙ્ગોતિ ઇમે પઞ્ચ સઙ્ગે અતિક્કન્તો. **ઓઘતિણ્ણોતિ વુચ્ચતી**તિ ચતુરોઘતિણ્ણોતિ કથીયતિ. ઇમાય પન ગાથાય પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ લોકિયલોકુત્તરાનિ કથિતાનીતિ.

કતિછિન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જાગરસુત્તવણ્ણના

૬. છટ્ઠે **જાગરત**ન્તિ જાગરન્તાનં. **પઞ્ચ જાગરત**ન્તિ વિસ્સજ્જનગાથાયં પન સદ્ધાદીસુ પઞ્ચસુ ઇન્દ્રિયેસુ જાગરન્તેસુ પઞ્ચ નીવરણા સુત્તા નામ. કસ્મા? યસ્મા તંસમઙ્ગીપુગ્ગલો યત્થ કત્થચિ નિસિન્નો વા ઠિતો વા અરુણં ઉટ્ઠપેન્તોપિ પમાદતાય અકુસલસમઙ્ગિતાય સુત્તો નામ હોતિ. એવં સુત્તેસુ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ જાગરાનિ નામ. કસ્મા ? યસ્મા તંસમઙ્ગીપુગ્ગલો યત્થ કત્થચિ નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તોપિ અપ્પમાદતાય કુસલસમઙ્ગિતાય જાગરો નામ હોતિ. પઞ્ચહિ પન નીવરણેહેવ કિલેસરજં આદિયતિ ગણ્હાતિ પરામસતિ. પુરિમા હિ કામચ્છન્દાદયો પચ્છિમાનં પચ્ચયા હોન્તીતિ પઞ્ચહિ ઇન્દ્રિયેહિ પરિસુજ્ઝતીતિ અયમત્થો વેદિતબ્બો. ઇધાપિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ લોકિયલોકુત્તરાનેવ કથિતાનીતિ.

જાગરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અપ્પટિવિદિતસુત્તવણ્ણના

૭. સત્તમે **ધમ્મા**તિ ચતુસચ્ચધમ્મા. **અપ્પટિવિદિતા**તિ ઞાણેન અપ્પટિવિદ્ધા. **પરવાદેસૂ**તિ દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતવાદેસુ. તે હિ ઇતો પરેસં તિત્થિયાનં વાદત્તા પરવાદા નામ. **નીયરે**તિ અત્તનો ધમ્મતાયપિ ગચ્છન્તિ, પરેનપિ નીયન્તિ. તત્થ સયમેવ સસ્સતાદીનિ ગણ્હન્તા ગચ્છન્તિ નામ, પરસ્સ વચનેન તાનિ ગણ્હન્તા નીયન્તિ નામ. **કાલો તેસં પબુજ્ઝિતુ**ન્તિ તેસં પુગ્ગલાનં પબુજ્ઝિતું અયં કાલો. લોકસ્મિઞ્હિ બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, ધમ્મો દેસિયતિ, સઙ્ઘો સુપ્પટિપન્નો, પટિપદા ભદ્દિકા, ઇમે ચ પન મહાજના વટ્ટે સુત્તા નપ્પબુજ્ઝન્તીતિ દેવતા આહ. **સમ્બુદ્ધા**તિ સમ્મા હેતુના કારણેન બુદ્ધા. ચત્તારો હિ બુદ્ધા – સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો, પચ્ચેકબુદ્ધો,

ચતુસચ્ચબુદ્ધો, સુતબુદ્ધોતિ. તત્થ સમતિંસપારમિયો પૂરેત્વા સમ્માસમ્બોધિં પત્તો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો નામ. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા સયમ્ભુતં પત્તો પચ્ચેકબુદ્ધો નામ. અવસેસા ખીણાસવા ચતુસચ્ચબુદ્ધા નામ. બહુસ્સુતો સુતબુદ્ધો નામ. ઇમસ્મિં અત્થે તયોપિ પુરિમા વટ્ટન્તિ. **સમ્મદઞ્ઞા**તિ સમ્મા હેતુના કારણેન જાનિત્વા. **ચરન્તિ વિસમે સમ**ન્તિ વિસમે વા લોકસન્નિવાસે વિસમે વા સત્તનિકાયે વિસમે વા કિલેસજાતે સમં ચરન્તીતિ.

અપ્પટિવિદિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સુસમ્મુટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૮. અટ્ઠમે **સુસમ્મુટ્ઠા**તિ પઞ્ઞાય અપ્પટિવિદ્ધભાવેનેવ સુનટ્ઠા. યથા હિ દ્વે ખેત્તાનિ કસિત્વા, એકં વપિત્વા, બહુધઞ્ઞં અધિગતસ્સ અવાપિતખેત્તતો અલદ્ધં સન્ધાય ''બહું મે ધઞ્ઞં નટ્ઠ''ન્તિ વદન્તો અલદ્ધમેવ ''નટ્ઠ''ન્તિ વદતિ, એવમિધાપિ અપ્પટિવિદિતાવ સુસમ્મુટ્ઠા નામ. **અસમ્મુટ્ઠા**તિ પઞ્ઞાય પટિવિદ્ધભાવેનેવ અનટ્ઠા. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

સુસમ્મુટ્ઠસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. માનકામસુત્તવણ્ણના

૯. નવમે **માનકામસ્સા**તિ માનં કામેન્તસ્સ ઇચ્છન્તસ્સ. **દમો**તિ એવરૂપસ્સ પુગ્ગલસ્સ સમાધિપક્ખિકો દમો નત્થીતિ વદતિ. ''સચ્ચેન દન્તો દમસા ઉપેતો, વેદન્તગૂ વુસિતબ્રહ્મચરિયો''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૫) એત્થ હિ ઇન્દ્રિયસંવરો દમોતિ વુત્તો. ''યદિ સચ્ચા દમા ચાગા, ખન્ત્યા ભિય્યોધ વિજ્જતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૬; સુ॰ નિ॰ ૧૯૧) એત્થ પઞ્ઞા. ''દાનેન દમેન સંયમેન સચ્ચવજ્જેન અત્થિ પુઞ્ઞં, અત્થિ પુઞ્ઞસ્સ આગમો''તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૩૬૫) એત્થ ઉપોસથકમ્મં. ''સક્ખિસ્સસિ ખો ત્વં, પુણ્ણ, ઇમિના દમૂપસમેન સમન્નાગતો સુનાપરન્તસ્મિં જનપદે વિહરિતુ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૮૮; મ॰ નિ॰ ૩.૩૯૬) એત્થ અધિવાસનખન્તિ. ઇમસ્મિં પન સુત્તે દમોતિ સમાધિપક્ખિકધમ્માનં એતં નામં. તેનેવાહ – ''ન મોનમત્થિ અસમાહિતસ્સા''તિ. તત્થ **મોન**ન્તિ ચતુમગ્ગઞાણં, તઞ્હિ મુનાતીતિ મોનં, ચતુસચ્ચધમ્મે જાનાતીતિ અત્થો. **મચ્ચુધેય્યસ્સા**તિ તેભૂમકવટ્ટસ્સ. તઞ્હિ મચ્ચુનો પતિટ્ઠાનટ્ઠેન મચ્ચુધેય્યન્તિ વુચ્ચતિ. **પાર**ન્તિ તસ્સેવ પારં નિબ્બાનં. **તરેય્યા**તિ પટિવિજ્ઝેય્ય પાપુણેય્ય વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – એકો અરઞ્ઞે વિહરન્તો પમત્તો પુગ્ગલો મચ્ચુધેય્યસ્સ પારં ન તરેય્ય ન પટિવિજ્ઝેય્ય ન પાપુણેય્યાતિ.

માનં પહાયાતિ અરહત્તમગ્ગેન નવવિધમાનં પજહિત્વા. **સુસમાહિતત્તો**તિ ઉપચારપ્પનાસમાધીહિ સુટ્ઠુ સમાહિતત્તો. **સુચેતસો**તિ ઞાણસમ્પયુત્તતાય સુન્દરચિત્તો. ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેન હિ સુચેતસોતિ ન વુચ્ચતિ, તસ્મા ઞાણસમ્પયુત્તેન સુચેતસો હુત્વાતિ અત્થો. **સબ્બધિ વિપ્પમુત્તો**તિ સબ્બેસુ ખન્ધાયતનાદીસુ વિપ્પમુત્તો હુત્વા. **તરેય્યા**તિ એત્થ તેભૂમકવટ્ટં સમતિક્કમન્તો નિબ્બાનં પટિવિજ્ઝન્તો તરતીતિ પટિવેધતરણં નામ વુત્તં. ઇતિ ઇમાય ગાથાય તિસ્સો સિક્ખા કથિતા હોન્તિ. કથં – માનો નામાયં સીલભેદનો, તસ્મા ''માનં પહાયા''તિ ઇમિના અધિસીલસિક્ખા કથિતા હોતિ. ''સુસમાહિતત્તો''તિ ઇમિના અધિચિત્તસિક્ખા. ''સુચેતસો''તિ એત્થ ચિત્તેન પઞ્ઞા દસ્સિતા, તસ્મા ઇમિના અધિપઞ્ઞાસિક્ખા કથિતા. અધિસીલઞ્ચ નામ સીલે સતિ હોતિ, અધિચિત્તં ચિત્તે સતિ,

અધિપઞ્ઞા પઞ્ઞાય સતિ. તસ્મા સીલં નામ પઞ્ચપિ દસપિ સીલાનિ, પાતિમોક્ખસંવરો અધિસીલં નામાતિ વેદિતબ્બં. અટ્ઠ સમાપત્તિયો ચિત્તં, વિપસ્સનાપાદકજ્ઝાનં અધિચિત્તં. કમ્મસ્સકતઞાણં પઞ્ઞા, વિપસ્સના અધિપઞ્ઞા. અનુપ્પન્નેપિ હિ બુદ્ધુપ્પાદે પવત્તતીતિ પઞ્ચસીલં દસસીલં સીલમેવ, પાતિમોક્ખસંવરસીલં બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તતીતિ અધિસીલં. ચિત્તપઞ્ઞાસુપિ એસેવ નયો. અપિચ નિબ્બાનં પત્થયન્તેન સમાદિન્નં પઞ્ચસીલમ્પિ દસસીલમ્પિ અધિસીલમેવ. સમાપન્ના અટ્ઠ સમાપત્તિયોપિ અધિચિત્તમેવ. સબ્બમ્પિ વા લોકિયસીલં સીલમેવ, લોકુત્તરં અધિસીલં. ચિત્તપઞ્ઞાસુપિ એસેવ નયોતિ. ઇતિ ઇમાય ગાથાય સમોધાનેત્વા તિસ્સો સિક્ખા સકલસાસનં કથિતં હોતીતિ.

માનકામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અરઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૧૦. દસમે **સન્તાનન્તિ** સન્તકિલેસાનં, પણ્ડિતાનં વા. ‘‘સન્તો હવે સબ્ભિ પવેદયન્તિ (જા॰ ૨.૨૧.૪૧૩), દૂરે સન્તો પકાસન્તી’’તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૩૦૪) હિ પણ્ડિતાપિ સન્તોતિ વુત્તા. **બ્રહ્મચારિનન્તિ** સેટ્ઠચારીનં મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વસન્તાનં. **કેન વણ્ણો પસીદતીતિ** કેન કારણેન છવિવણ્ણો પસીદતીતિ પુચ્છતિ. કસ્મા પનેસા એવં પુચ્છતિ? એસા કિર વનસણ્ડવાસિકા ભુમ્મદેવતા આરઞ્ઞકે ભિક્ખૂ પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તે અરઞ્ઞં પવિસિત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા નિસિન્ને પસ્સતિ. તેસઞ્ચ એવં નિસિન્નાનં બલવચિત્તેકગ્ગતા ઉપ્પજ્જતિ. તતો વિસભાગસન્તતિ વૂપસમ્મતિ, સભાગસન્તતિ ઓક્કમતિ, ચિત્તં પસીદતિ. ચિત્તે પસન્ને લોહિતં પસીદતિ, ચિત્તસમુટ્ઠાનાનિ ઉપાદારૂપાનિ પરિસુદ્ધાનિ હોન્તિ, વણ્ટા પમુત્તતાલફલસ્સ વિય મુખસ્સ વણ્ણો હોતિ. તં દિસ્વા દેવતા ચિન્તેસિ – ‘‘સરીરવણ્ણો નામાયં પણીતાનિ રસસમ્પન્નાનિ ભોજનાનિ સુખસમ્ફસ્સાનિ નિવાસનપાપુરણસયનાનિ ઉતુસુખે તેભૂમિકાદિભેદે ચ પાસાદે માલાગન્ધવિલેપનાદીનિ ચ લભન્તાનં પસીદતિ, ઇમે પન ભિક્ખૂ પિણ્ડાય ચરિત્વા મિસ્સકભત્તં ભુઞ્જન્તિ, વિરળમઞ્ચકે વા ફલકે વા સિલાય વા સયનાનિ કપ્પેન્તિ, રુક્ખમૂલાદીસુ વા અબ્ભોકાસે વા વસન્તિ, કેન નુ ખો કારણેન એતેસં વણ્ણો પસીદતી’’તિ. તસ્મા પુચ્છિ.

અથસ્સા ભગવા કારણં કથેન્તો દુતિયં ગાથં આહ. તત્થ **અતીતન્તિ** અતીતે અસુકો નામ રાજા ધમ્મિકો અહોસિ, સો અમ્હાકં પણીતે પચ્ચયે અદાસિ. આચરિયુપજ્ઝાયા લાભિનો અહેસું. અથ મયં એવરૂપાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિમ્હા, ચીવરાનિ પારુપિમ્હાતિ એવં એકચ્ચે પચ્ચયબાહુલ્લિકા વિય ઇમે ભિક્ખૂ અતીતં નાનુસોચન્તિ. **નપ્પજપ્પન્તિ નાગતન્તિ** અનાગતે ધમ્મિકો રાજા ભવિસ્સતિ, ફીતા જનપદા ભવિસ્સન્તિ, બહૂનિ સપ્પિનવનીતાદીનિ ઉપ્પજ્જિસ્સન્તિ, ‘‘ખાદથ ભુઞ્જથા’’તિ તત્થ તત્થ વત્તારો ભવિસ્સન્તિ, તદા મયં એવરૂપાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિસ્સામ, ચીવરાનિ પારુપિસ્સામાતિ એવં અનાગતં ન પત્થેન્તિ. **પચ્ચુપ્પન્નેનાતિ** યેન કેનચિ તઙ્ખણે લદ્ધેન યાપેન્તિ. **તેનાતિ** તેન તિવિધેનાપિ કારણેન.

એવં વણ્ણસમ્પત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તસ્સેવ વણ્ણસ્સ વિનાસં દસ્સેન્તો અનન્તરં ગાથમાહ. તત્થ **અનાગતપ્પજપ્પાયાતિ** અનાગતસ્સ પત્થનાય. **એતેનાતિ** એતેન કારણદ્વયેન. **નળોવ હરિતો લુતોતિ** યથા હરિતો નળો લાયિત્વા ઉણ્હપાસાણે પક્ખિત્તો સુસ્સતિ, એવં સુસ્સન્તીતિ.

અરઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા. નળવગ્ગો પઠમો.

૨. નન્દનવગ્ગો

૧. નન્દનસુત્તવણ્ણના

૧૧. નન્દનવગ્ગસ્સ પઠમે **તત્રા**તિ તસ્મિં આરામે. **ખો**તિ બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાવસેન નિપાતમત્તં. **ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ પરિસજેટ્ઠકે ભિક્ખૂ જાનાપેસિ. **ભિક્ખવો**તિ તેસં આમન્તનાકારદીપનં. **ભદન્તે**તિ પતિવચનદાનં. **તે ભિક્ખૂ**તિ યે તત્થ સમ્મુખીભૂતા ધમ્મપટિગ્ગાહકા ભિક્ખૂ. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસુ**ન્તિ ભગવતો વચનં પતિઅસ્સોસું, અભિમુખા હુત્વા સુણિંસુ સમ્પટિચ્છિંસૂતિ અત્થો. **એતદવોચા**તિ એતં ઇદાનિ વત્તબ્બં ''ભૂતપુબ્બ''ન્તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **તાવતિંસકાયિકા**તિ તાવતિંસકાયે નિબ્બત્તા. તાવતિંસકાયો નામ દુતિયદેવલોકો વુચ્ચતિ. મઘેન માણવેન સદ્ધિં મચલગામે કાલં કત્વા તત્થ ઉપ્પન્ને તેત્તિંસ દેવપુત્તે ઉપાદાય કિર તસ્સ દેવલોકસ્સ અયં પણ્ણત્તિ જાતાતિ વદન્તિ. યસ્મા પન સેસચક્કવાળેસુપિ છ કામાવચરદેવલોકા અત્થિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''સહસ્સં ચાતુમહારાજિકાનં સહસ્સં તાવતિંસાન''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૯), તસ્મા નામપણ્ણત્તિયેવેસા તસ્સ દેવલોકસ્સાતિ વેદિતબ્બા. એવઞ્હિ નિદ્દોસં પદં હોતિ.

નન્દને વનેતિ એત્થ તં વનં પવિટ્ઠે પવિટ્ઠે નન્દયતિ તોસેતીતિ નન્દનં. પઞ્ચસુ હિ મરણનિમિત્તેસુ ઉપ્પન્નેસુ ''સમ્પત્તિં પહાય ચવિસ્સામા''તિ પરિદેવમાના દેવતા સક્કો દેવાનમિન્દો ''મા પરિદેવિત્થ, અભિજ્જનધમ્મા નામ સઙ્ખારા નત્થી''તિ ઓવદિત્વા તત્થ પવેસાપેતિ. તાસં અઞ્ઞાહિ દેવતાહિ બાહાસુ ગહેત્વા પવેસિતાનમ્પિ તસ્સ સમ્પત્તિં દિસ્વાવ મરણસોકો વૂપસમ્મતિ, પીતિપામોજ્જમેવ ઉપ્પજ્જતિ. અથ તસ્મિં કીળમાના એવ ઉણ્હસન્તત્તો હિમપિણ્ડો વિય વિલીયન્તિ, વાતાપહતદીપસિખા વિય વિજ્ઝાયન્તીતિ એવં યંકિઞ્ચિ અન્તો પવિટ્ઠં નન્દયતિ તોસેતિયેવાતિ નન્દનં, તસ્મિં નન્દને. **અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતા**તિ **અચ્છરા**તિ દેવધીતાનં નામં, તાસં સમૂહેન પરિવુતા.

દિબ્બેહીતિ દેવલોકે નિબ્બત્તેહિ. **પઞ્ચહિ કામગુણેહી**તિ મનાપિયરૂપસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બસઙ્ખાતેહિ પઞ્ચહિ કામબન્ધનેહિ કામકોટ્ઠાસેહિ વા . **સમપ્પિતા**તિ ઉપેતા. ઇતરં તસ્સેવ વેવચનં. **પરિચારયમાના**તિ રમમાના, તેસુ તેસુ વા રૂપાદીસુ ઇન્દ્રિયાનિ સઞ્ચારયમાના. **તાયં વેલાય**ન્તિ તસ્મિં પરિચારણકાલે. સો પનસ્સ દેવપુત્તસ્સ અધુના અભિનિબ્બત્તકાલો વેદિતબ્બો. તસ્સ હિ પટિસન્ધિક્ખણેયેવ રત્તસુવણ્ણક્ખન્ધો વિય વિરોચયમાનો તિગાવુતપ્પમાણો અત્તભાવો નિબ્બત્તિ. સો દિબ્બવત્થનિવત્થો દિબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો દિબ્બમાલાવિલેપનધરો દિબ્બેહિ ચન્દનચુણ્ણેહિ સમં વિકિરિયમાનો દિબ્બેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ ઓવુતો નિવુતો પરિયોનદ્ધો લોભાભિભૂતો હુત્વા લોભનિસ્સરણં નિબ્બાનં અપસ્સન્તો આસભિં વાચં ભાસન્તો વિય મહાસદ્દેન ''ન તે સુખં પજાનન્તી''તિ ઇમં ગાથં ગાયમાનો નન્દનવને વિચરિ. તેન વુત્તં – ''તાયં વેલાયં ઇમં ગાથં અભાસી''તિ.

યે ન પસ્સન્તિ નન્દનન્તિ યે તત્ર પઞ્ચકામગુણાનુભવનવસેન નન્દનવનં ન પસ્સન્તિ. **નરદેવાન**ન્તિ દેવનરાનં, દેવપુરિસાનન્તિ અત્થો. **તિદસાન**ન્તિ તિક્ખત્તું દસન્નં. **યસસ્સિન**ન્તિ પરિવારસઙ્ખાતેન યસેન સમ્પન્નાનં.

અઞ્ઞતરા દેવતાતિ એકા અરિયસાવિકા દેવતા. **પચ્ચભાસી**તિ ''અયં બાલદેવતા ઇમં સમ્પત્તિં નિચ્ચં અચલં મઞ્ઞતિ, નાસ્સા છેદનભેદનવિદ્ધંસનધમ્મતં જાનાતી''તિ અધિપ્પાયં વિવટ્ટેત્વા દસ્સેન્તી ''ન ત્વં બાલે''તિ ઇમાય ગાથાય પતિઅભાસિ. **યથા અરહતં વચો**તિ યથા અરહન્તાનં વચનં, તથા ત્વં ન જાનાસીતિ. એવં તસ્સા અધિપ્પાયં પટિક્ખિપિત્વા ઇદાનિ અરહન્તાનં વચનં દસ્સેન્તી **અનિચ્ચા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનિચ્ચા વત**

સઙ્ખારાતિ સબ્બે તેભૂમકસઙ્ખારા હુત્વા અભાવત્થેન અનિચ્ચા. **ઉપ્પાદવયધમ્મિનો**તિ ઉપ્પાદવયસભાવા. **ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તી**તિ ઇદં પુરિમસ્સેવ વેવચનં. યસ્મા વા ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ, તસ્મા ઉપ્પાદવયધમ્મિનોતિ. ઉપ્પાદવયગ્ગહણેન ચેત્થ તદનન્તરા વેમજ્ઝટ્ઠાનં ગહિતમેવ હોતિ. **તેસં વૂપસમો સુખો**તિ તેસં સઙ્ખારાનં વૂપસમસઙ્ખાતં નિબ્બાનમેવ સુખં. ઇદં અરહતં વચોતિ.

નન્દનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. નન્દતિસુત્તવણ્ણના

૧૨. દુતિયે **નન્દતી**તિ તુસ્સતિ અત્તમનો હોતિ. **પુત્તિમા**તિ બહુપુત્તો. તસ્સ હિ એકચ્ચે પુત્તા કસિકમ્મં કત્વા ધઞ્ઞસ્સ કોટ્ઠે પૂરેન્તિ, એકચ્ચે વણિજ્જં કત્વા હિરઞ્ઞસુવણ્ણં આહરન્તિ, એકચ્ચે રાજાનં ઉપટ્ઠહિત્વા યાનવાહનગામનિગમાદીનિ લભન્તિ. અથ તેસં આનુભાવસઙ્ખાતં સિરિં અનુભવમાના માતા વા પિતા વા નન્દતિ. છણદિવસાદીસુ વા મણ્ડિતપસાધિતે પુત્તે સમ્પત્તિં અનુભવમાને દિસ્વા નન્દતીતિ, ''નન્દતિ પુત્તેહિ પુત્તિમા''તિ આહ. **ગોહિ તથેવા**તિ યથા પુત્તિમા પુત્તેહિ, તથા ગોસામિકોપિ સમ્પન્નં ગોમણ્ડલં દિસ્વા ગાવો નિસ્સાય ગોરસસમ્પત્તિં અનુભવમાનો ગોહિ નન્દતિ. **ઉપધી હિ નરસ્સ નન્દના**તિ, એત્થ **ઉપધી**તિ ચત્તારો ઉપધી – કામૂપધિ, ખન્ધૂપધિ, કિલેસૂપધિ, અભિસઙ્ખારૂપધીતિ. કામાપિ હિ ''યં પઞ્ચ કામગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં, અયં કામાનં અસ્સાદો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૬) એવં વુત્તસ્સ સુખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો ''ઉપધિયતિ એત્થ સુખ''ન્તિ ઇમિના વચનત્થેન ઉપધીતિ વુચ્ચતિ. ખન્ધાપિ ખન્ધમૂલકસ્સ દુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો, કિલેસાપિ અપાયદુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો, અભિસઙ્ખારાપિ ભવદુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતોતિ. ઇધ પન કામૂપધિ અધિપ્પેતો. પઞ્ચ હિ કામગુણા તેભૂમિકાદિપાસાદ-ઉળારસયન-વત્થાલઙ્કાર-નાટકપરિવારાદિવસેન પચ્ચુપટ્ઠિતા પીતિસોમનસ્સં ઉપસંહરમાના નરં નન્દયન્તિ. તસ્મા યથા પુત્તા ચ ગાવો ચ, એવં ઇમેપિ ઉપધી હિ નરસ્સ નન્દનાતિ વેદિતબ્બા. **ન હિ સો નન્દતિ યો નિરૂપધી**તિ યો કામગુણસમ્પત્તિરહિતો દલિદ્દો દુલ્લભઘાસચ્છાદનો , ન હિ સો નન્દતિ. એવરૂપો મનુસ્સપેતો ચ મનુસ્સનેરયિકો ચ કિં નન્દિસ્સતિ ભગવાતિ આહ.

ઇદં સુત્વા સત્થા ચિન્તેસિ – ''અયં દેવતા સોકવત્થુમેવ નન્દવત્થું કરોતિ, સોકવત્થુભાવમસ્સા દીપેસ્સામી''તિ ફલેન ફલં પાતેન્તો વિય તાયેવ ઉપમાય તસ્સા વાદં ભિન્દન્તો તમેવ ગાથં પરિવત્તેત્વા **સોચતી**તિ આહ. તત્થ **સોચતિ પુત્તેહી**તિ વિદેસગમનાદિવસેન પુત્તેસુ નટ્ઠેસુપિ નસ્સન્તેસુપિ ઇદાનિ નસ્સિસ્સન્તીતિ નાસસઙ્કીપિ સોચતિ, તથા મતેસુપિ મરન્તેસુપિ ચોરેહિ રાજપુરિસેહિ ગહિતેસુ વા પચ્ચત્થિકાનં હત્થં ઉપગતેસુ વા મરણસઙ્કીપિ હુત્વા સોચતિ. રુક્ખપબ્બતાદીહિ પતિત્વા હત્થપાદાદીનં ભેદવસેન ભિન્નેસુપિ ભિજ્જન્તેસુપિ ભેદસઙ્કીપિ હુત્વા સોચતિ. યથા ચ પુત્તેહિ પુત્તિમા, ગોસામિકોપિ તથેવ નવહાકારેહિ ગોહિ સોચતિ. **ઉપધી હિ નરસ્સ સોચના**તિ યથા ચ પુત્તગાવો, એવં પઞ્ચ કામગુણોપધીપિ –

> ''તસ્સ ચે કામયાનસ્સ, છન્દજાતસ્સ જન્તુનો;
> તે કામા પરિહાયન્તિ, સલ્લવિદ્ધોવ રુપ્પતી''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૭૭૩) –

વુત્તનયેન નરં સોચન્તિ. તસ્મા નરસ્સ સોચના સોકવત્થુકમેવાતિ વેદિતબ્બા. **ન હિ સો સોચતિ, યો નિરૂપધી**તિ યસ્સ પન ચતુબ્બિધાપેતે ઉપધિયો નત્થિ, સો નિરુપધિ મહાખીણાસવો કિં સોચિસ્સતિ, ન સોચતિ દેવતેતિ.

નન્દતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નત્થિપુત્તસમસુત્તવણ્ણના

૧૩. તતિયે **નત્થિ પુત્તસમં પેમ**ન્તિ વિરૂપેપિ હિ અત્તનો પુત્તકે સુવણ્ણબિમ્બકં વિય મઞ્ઞન્તિ, માલાગુળે વિય સીસાદીસુ કત્વા પરિહરમાના તેહિ ઓહદિતાપિ ઓમુત્તિકાપિ ગન્ધવિલેપનપતિતા વિય સોમનસ્સં આપજ્જન્તિ. તેનાહ – ''નત્થિ પુત્તસમં પેમ''ન્તિ . પુત્તપેમસમં પેમં નામ નત્થીતિ વુત્તં હોતિ. **ગોસમિતં ધન**ન્તિ ગોહિ સમં ગોધનસમં ગોધનસદિસં અઞ્ઞં ધનં નામ નત્થિ ભગવાતિ આહ. **સૂરિયસમા આભા**તિ સૂરિયાભાય સમા અઞ્ઞા આભા નામ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **સમુદ્દપરમા**તિ યે કેચિ અઞ્ઞે સરા નામ, સબ્બે તે સમુદ્દપરમા, સમુદ્દો તેસં ઉત્તમો, સમુદ્દસદિસં અઞ્ઞં ઉદકનિધાનં નામ નત્થિ, ભગવાતિ.

યસ્મા પન અત્તપેમેન સમં પેમં નામ નત્થિ. માતાપિતાદયો હિ છડ્ડેત્વાપિ પુત્તધીતાદયો ચ અપોસેત્વાપિ સત્તા અત્તાનમેવ પોસેન્તિ. ધઞ્ઞેન ચ સમં ધનં નામ નત્થિ. (યદા હિ સત્તા દુબ્ભિક્ખા હોન્તિ), તથારૂપે હિ કાલે હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીનિ ગોમહિંસાદીનિપિ ધઞ્ઞગ્ગહણત્થં ધઞ્ઞસામિકાનમેવ સન્તિકં ગહેત્વા ગચ્છન્તિ. પઞ્ઞાય ચ સમા આભા નામ નત્થિ. સૂરિયાદયો હિ એકદેસંયેવ ઓભાસન્તિ, પચ્ચુપ્પન્નમેવ ચ તમં વિનોદેન્તિ. પઞ્ઞા પન દસસહસ્સિમ્પિ લોકધાતું એકપ્પજ્જોતં કાતું સક્કોતિ, અતીતંસાદિપટિચ્છાદકઞ્ચ તમં વિધમતિ. મેઘવુટ્ઠિયા ચ સમો સરો નામ નત્થિ. નદીવાપિ હોતુ તલાકાદીનિ વા, વુટ્ઠિસમો સરો નામ નત્થિ. મેઘવુટ્ઠિયા હિ પચ્છિન્નાય મહાસમુદ્દો અઙ્ગુલિપબ્બતેમનમત્તમ્પિ ઉદકં ન હોતિ, વુટ્ઠિયા પન પવત્તમાનાય યાવ આભસ્સરભવનાપિ એકોદકં હોતિ. તસ્મા ભગવા દેવતાય પટિગાથં વદન્તો **નત્થિ અત્તસમં પેમ**ન્તિઆદિમાહાતિ.

નત્થિપુત્તસમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ખત્તિયસુત્તવણ્ણના

૧૪. ચતુત્થે **ખત્તિયો દ્વિપદ**ન્તિ દ્વિપદાનં રાજા સેટ્ઠો. **કોમારી**તિ કુમારિકાલે ગહિતા. અયં સેસભરિયાનં સેટ્ઠાતિ વદતિ. **પુબ્બજો**તિ પઠમં જાતો કાણો વાપિ હોતુ કુણિઆદીનં વા અઞ્ઞતરો, યો પઠમં જાતો, અયમેવ પુત્તો ઇમિસ્સા દેવતાય વાદે સેટ્ઠો નામ હોતિ. યસ્મા પન દ્વિપદાદીનં બુદ્ધાદયો સેટ્ઠા, તસ્મા ભગવા પટિગાથં આહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ ભગવા સબ્બેસંયેવ અપદાદિભેદાનં સત્તાનં સેટ્ઠો, ઉપ્પજ્જમાનો પનેસ સબ્બસત્તસેટ્ઠો દ્વિપદેસુયેવ ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા **સમ્બુદ્ધો દ્વિપદં સેટ્ઠો**તિ આહ. દ્વિપદેસુ ઉપ્પન્નસ્સ ચસ્સ સબ્બસત્તસેટ્ઠભાવો અપ્પટિહતોવ હોતિ. **આજાનીયો**તિ હત્થી વા હોતુ અસ્સાદીસુ અઞ્ઞતરો વા, યો કારણં જાનાતિ, અયં આજાનીયોવ ચતુપ્પદાનં સેટ્ઠોતિ અત્થો. કૂટકણ્ણરઞ્ઞો ગુળવણ્ણઅસ્સો વિય. રાજા કિર પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ચેતિયપબ્બતં ગમિસ્સામીતિ કલમ્બનદીતીરં સમ્પત્તો, અસ્સો તીરે ઠત્વા ઉદકં ઓતરિતું ન ઇચ્છતિ , રાજા અસ્સાચરિયં આમન્તેત્વા, ''અહો વત તયા અસ્સો સિક્ખાપિતો ઉદકં ઓતરિતું ન ઇચ્છતી''તિ આહ. આચરિયો ''સુસિક્ખાપિતો દેવ અસ્સો, એતસ્સ હિ ચિત્તં – 'સચાહં ઉદકં ઓતરિસ્સામિ, વાલં તેમિસ્સતિ, વાલે તિન્તે રઞ્ઞો અઙ્ગે ઉદકં પાતેય્યા'તિ, એવં તુમ્હાકં સરીરે ઉદકપાતનભયેન ન ઓતરતિ, વાલં ગણ્હાપેથા''તિ આહ. રાજા તથા કારેસિ. અસ્સો વેગેન ઓતરિત્વા પારં ગતો. **સુસ્સૂસા**તિ સુસ્સૂસમાના. કુમારિકાલે વા ગહિતા હોતુ પચ્છા વા, સુરૂપા વા વિરૂપા વા, યા સામિકં સુસ્સૂસતિ પરિચરતિ તોસેતિ, સા ભરિયાનં સેટ્ઠા. **અસ્સવો**તિ આસુણમાનો. જેટ્ઠો વા હિ હોતુ કનિટ્ઠો વા, યો

માતાપિતૂનં વચનં સુણાતિ, સમ્પટિચ્છતિ, ઓવાદપટિકરો હોતિ, અયં પુત્તાનં સેટ્ઠો, અઞ્ઞેહિ સન્ધિચ્છેદકાદિચોરેહિ પુત્તેહિ કો અત્થો દેવતેતિ.

ખત્તિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સણમાનસુત્તવણ્ણના

૧૫. પઞ્ચમે **ઠિતે મજ્ઝન્હિકે**તિ ઠિતમજ્ઝન્હિકે. **સન્નિસીવેસૂ**તિ યથા ફાસુકટ્ઠાનં ઉપગન્ત્વા સન્નિસિન્નેસુ વિસ્સમમાનેસુ. ઠિતમજ્ઝન્હિકકાલો નામેસ સબ્બસત્તાનં ઇરિયાપથદુબ્બલ્યકાલો. ઇધ પન પક્ખીનંયેવ વસેન દસ્સિતો. **સણતેવા**તિ સણતિ વિય મહાવિરવં વિય મુચ્ચતિ. સણમાનમેવ ચેત્થ ‘‘સણતેવા’’તિ વુત્તં. તપ્પટિભાગં નામેતં. નિદાઘસમયસ્મિઞ્હિ ઠિતમજ્ઝન્હિકકાલે ચતુપ્પદગણેસુ ચેવ પક્ખીગણેસુ ચ સન્નિસિન્નેસુ વાતપૂરિતાનં સુસિરરુક્ખાનઞ્ચેવ છિદ્દવેણુપબ્બાનઞ્ચ ખન્ધેન ખન્ધં સાખાય સાખં સઙ્ઘટ્ટયન્તાનં પાદપાનઞ્ચ અરઞ્ઞમજ્ઝે મહાસદ્દો ઉપ્પજ્જતિ . તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **તં ભયં પટિભાતિ મ**ન્તિ તં એવરૂપે કાલે મહાઅરઞ્ઞસ્સ સણમાનં મય્હં ભયં હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ. દન્ધપઞ્ઞા કિરેસા દેવતા તસ્મિં ખણે અત્તનો નિસજ્જફાસુકં કથાફાસુકં દુતિયકં અલભન્તી એવમાહ. યસ્મા પન તાદિસે કાલે પિણ્ડપાતપટિક્કન્તસ્સ વિવિત્તે અરઞ્ઞાયતને કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુનો અનપ્પકં સુખં ઉપ્પજ્જતિ, યં સન્ધાય વુત્તં –

‘‘સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ, સન્તચિત્તસ્સ ભિક્ખુનો;
અમાનુસી રતી હોતિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૭૩) ચ,

‘‘પુરતો પચ્છતો વાપિ, અપરો ચે ન વિજ્જતિ;
અતીવ ફાસુ ભવતિ, એકસ્સ વસતો વને’’તિ. (થેરગા॰ ૫૩૭) ચ;

તસ્મા ભગવા દુતિયં ગાથમાહ. તત્થ **સા રતિ પટિભાતિ મ**ન્તિ યા એવરૂપે કાલે એકકસ્સ નિસજ્જા નામ, સા રતિ મય્હં ઉપટ્ઠાતીતિ અત્થો. સેસં તાદિસમેવાતિ.

સણમાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. નિદ્દાતન્દીસુત્તવણ્ણના

૧૬. છટ્ઠે **નિદ્દા**તિ, ‘‘અભિજાનામહં, અગ્ગિવેસ્સન, ગિમ્હાનં પચ્છિમે માસે નિદ્દં ઓક્કમિતા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) એવરૂપાય અબ્યાકતનિદ્દાય પુબ્બભાગાપરભાગેસુ સેખપુથુજ્જનાનં સસઙ્ખારિકઅકુસલે ચિત્તે ઉપ્પન્નં થિનમિદ્ધં. **તન્દી**તિ અતિચ્છાતાતિસીતાદિકાલેસુ ઉપ્પન્નં આગન્તુકં આલસિયં. વુત્તમ્પિ ચેતં – ‘‘તત્થ કતમા તન્દી? યા તન્દી તન્દિયના તન્દિમનતા આલસ્યં આલસ્યાયના આલસ્યાયિતત્તં, અયં વુચ્ચતિ તન્દી’’તિ (વિભ॰ ૮૫૭). **વિજમ્ભિતા**તિ કાયવિજમ્ભના. **અરતી**તિ અકુસલપક્ખા ઉક્કણ્ઠિતતા. **ભત્તસમ્મદો**તિ ભત્તમુચ્છા ભત્તકિલમથો. વિત્થારો પન તેસં – ‘‘તત્થ કતમા વિજમ્ભિતા? યા કાયસ્સ જમ્ભના વિજમ્ભના’’તિઆદિના નયેન અભિધમ્મે આગતોવ. **એતેના**તિ એતેન નિદ્દાદિના ઉપક્કિલેસેન ઉપક્કિલિટ્ઠો નિવારિતપાતુભાવો. **નપ્પકાસતી**તિ ન જોતતિ, ન પાતુભવતીતિ અત્થો. **અરિયમગ્ગો**તિ લોકુત્તરમગ્ગો. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં લોકે. **પાણિન**ન્તિ સત્તાનં.

વીરિયેનાતિ મગ્ગસહજાતવીરિયેન. **નં પણામેત્વા**તિ એતં કિલેસજાતં નીહરિત્વા. **અરિયમગ્ગો**તિ લોકિયલોકુત્તરમગ્ગો. ઇતિ મગ્ગેનેવ ઉપક્કિલેસે નીહરિત્વા મગ્ગસ્સ વિસુદ્ધિ વુત્તાતિ.

નિદ્દાતન્દીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. દુક્કરસુત્તવણ્ણના

૧૭. સત્તમે **દુત્તિતિક્ખન્તિ** દુક્ખમં દુઅધિવાસિયં. **અબ્યત્તેના**તિ બાલેન. **સામઞ્ઞન્તિ** સમણધમ્મો. ઇમિના દેવતા ઇદં દસ્સેતિ – યં પણ્ડિતા કુલપુત્તા દસપિ વસ્સાનિ વીસતિપિ સટ્ઠિપિ વસ્સાનિ દન્તે અભિદન્તમાધાય જિવ્હાય તાલું આહચ્ચપિ ચેતસા ચિત્તં અભિનિગ્ગણ્હિત્વાપિ એકાસનં એકભત્તં પટિસેવમાના આપાણકોટિકં બ્રહ્મચરિયં ચરન્તા સામઞ્ઞં કરોન્તિ. તં ભગવા બાલો અબ્યત્તો કાતું ન સક્કોતીતિ. **બહૂ હિ તત્થ સમ્બાધા**તિ તસ્મિં સામઞ્ઞસઙ્ખાતે અરિયમગ્ગે બહૂ સમ્બાધા મગ્ગાધિગમાય પટિપન્નસ્સ પુબ્બભાગે બહૂ પરિસ્સયાતિ દસ્સેતિ.

ચિત્તઞ્ચે ન નિવારયેતિ યદિ અયોનિસો ઉપ્પન્નં ચિત્તં ન નિવારેય્ય, કતિ અહાનિ સામઞ્ઞં ચરેય્ય? એકદિવસમ્પિ ન ચરેય્ય. ચિત્તવસિકો હિ સમણધમ્મં કાતું ન સક્કોતિ. **પદે પદે**તિ આરમ્મણે આરમ્મણે. આરમ્મણઞ્હિ ઇધ પદન્તિ અધિપ્પેતં. યસ્મિં યસ્મિં હિ આરમ્મણે કિલેસો ઉપ્પજ્જતિ, તત્થ તત્થ બાલો વિસીદતિ નામ. ઇરિયાપથપદમ્પિ વટ્ટતિ. ગમનાદીસુ હિ યત્થ યત્થ કિલેસો ઉપ્પજ્જતિ, તત્થ તત્થેવ વિસીદતિ નામ. **સઙ્કપ્પાનન્તિ** કામસઙ્કપ્પાદીનં.

કુમ્મો વાતિ કચ્છપો વિય. **અઙ્ગાની**તિ ગીવપઞ્ચમાનિ અઙ્ગાનિ. **સમોદહન્તિ** સમોદહન્તો, સમોદહિત્વા વા. **મનોવિતક્કે**તિ મનમ્હિ ઉપ્પન્નવિતક્કે. એત્તાવતા ઇદં દસ્સેતિ – યથા કુમ્મો સોણ્ડિપઞ્ચમાનિ અઙ્ગાનિ સકે કપાલે સમોદહન્તો સિઙ્ગાલસ્સ ઓતારં ન દેતિ, સમોદહિત્વા ચસ્સ અપ્પસય્હતં આપજ્જતિ, એવમેવં ભિક્ખુ મનમ્હિ ઉપ્પન્નવિતક્કે સકે આરમ્મણકપાલે સમોદહં મારસ્સ ઓતારં ન દેતિ, સમોદહિત્વા ચસ્સ અપ્પસય્હતં આપજ્જતીતિ. **અનિસ્સિતો**તિ તણ્હાદિટ્ઠિનિસ્સયેહિ અનિસ્સિતો હુત્વા. **અહેઠયાનો**તિ અવિહિંસમાનો. **પરિનિબ્બુતો**તિ કિલેસનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **નૂપવદેય્ય કઞ્ચી**તિ યંકિઞ્ચિ પુગ્ગલં આચારવિપત્તિઆદીસુ યાય કાયચિ મઙ્કું કાતુકામો હુત્વા ન વદેય્ય, ''કાલેન વક્ખામિ નો અકાલેના''તિઆદયો પન પઞ્ચ ધમ્મે અજ્ઝત્તં ઉપટ્ઠપેત્વા ઉલ્લુમ્પનસભાવસણ્ઠિતેન ચિત્તેન કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ વદેય્યાતિ.

દુક્કરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. હિરીસુત્તવણ્ણના

૧૮. અટ્ઠમે **હિરીનિસેધો**તિ હિરિયા અકુસલે ધમ્મે નિસેધેતીતિ હિરીનિસેધો. **કોચિ લોકસ્મિં વિજ્જતી**તિ કોચિ એવરૂપો વિજ્જતીતિ પુચ્છતિ. **યો નિન્દં અપબોધતી**તિ યો ગરહં અપહરન્તો બુજ્ઝતિ. **અસ્સો ભદ્રો કસામિવા**તિ યથા ભદ્રો અસ્સાજાનીયો કસં અપહરન્તો બુજ્ઝતિ, પતોદચ્છાયં દિસ્વા સંવિજ્ઝન્તો વિય કસાય અત્તનિ નિપાતં ન દેતિ, એવમેવ યો ભિક્ખુ ભૂતસ્સ દસઅક્કોસવત્થુનો અત્તનિ નિપાતં અદદન્તો નિન્દં અપબોધતિ અપહરન્તો બુજ્ઝતિ, એવરૂપો કોચિ ખીણાસવો વિજ્જતીતિ પુચ્છતિ. અભૂતક્કોસેન પન પરિમુત્તો નામ નત્થિ. **તનુયા**તિ તનુકા, હિરિયા અકુસલે ધમ્મે નિસેધેત્વા ચરન્તા ખીણાસવા નામ અપ્પકાતિ અત્થો. **સદા સતા**તિ નિચ્ચકાલં

સતિવેપુલ્લેન સમન્નાગતા. **અન્તં દુક્ખસ્સ પપ્પુય્યા**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ કોટિં અન્તભૂતં નિબ્બાનં પાપુણિત્વા. સેસં વુત્તનયમેવાતિ.

હિરીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કુટિકાસુત્તવણ્ણના

૧૯. નવમે **કચ્ચિ તે કુટિકા**તિ અયં દેવતા દસ માસે અન્તોવસનટ્ઠાનટ્ઠેન માતરં કુટિકં કત્વા, યથા સકુણા દિવસં ગોચરપસુતા રત્તિં કુલાવકં અલ્લીયન્તિ, એવમેવં સત્તા તત્થ તત્થ ગન્ત્વાપિ માતુગામસ્સ સન્તિકં આગચ્છન્તિ, આલયવસેન ભરિયં કુલાવકં કત્વા. કુલપવેણિં સન્તાનકટ્ઠેન પુત્તે સન્તાનકે કત્વા, તણ્હં બન્ધનં કત્વા, ગાથાબન્ધનેન ઇમે પઞ્હે સમોધાનેત્વા ભગવન્તં પુચ્છિ, ભગવાપિસ્સા વિસ્સજ્જેન્તો **તગ્ઘા**તિઆદિમાહ. તત્થ **તગ્ઘા**તિ એકંસવચને નિપાતો. **નત્થી**તિ પહાય પબ્બજિતત્તા વટ્ટસ્મિં વા પુન માતુકુચ્છિવાસસ્સ દારભરણસ્સ પુત્તનિબ્બત્તિયા વા અભાવતો નત્થિ.

દેવતા ''મયા સન્નાહં બન્ધિત્વા ગુળ્હા પઞ્હા પુચ્છિતા, અયઞ્ચ સમણો પુચ્છિતમત્તેયેવ વિસ્સજ્જેસિ, જાનં નુ ખો મે અજ્ઝાસયં કથેસિ, ઉદાહુ અજાનં યં વા તં વા મુખારુળ્હં કથેસી''તિ ચિન્તેત્વા પુન **કિન્તાહ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **કિન્તાહ**ન્તિ કિં તે અહં. અથસ્સા ભગવા આચિક્ખન્તો **માતર**ન્તિઆદિમાહ. **સાહૂ તે**તિ ગાથાય અનુમોદિત્વા સમ્પહંસિત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા અત્તનો દેવટ્ઠાનમેવ ગતાતિ.

કુટિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના

૨૦. દસમે **તપોદારામે**તિ તપોદસ્સ તત્તોદકસ્સ રહદસ્સ વસેન એવં લદ્ધનામે આરામે. વેભારપબ્બતસ્સ કિર હેટ્ઠા ભુમ્મટ્ઠકનાગાનં પઞ્ચયોજનસતિકં નાગભવનં દેવલોકસદિસં મણિમયેન તલેન આરામુય્યાનેહિ ચ સમન્નાગતં. તત્થ નાગાનં કીળનટ્ઠાને મહાઉદકરહદો, તતો તપોદા નામ નદી સન્દતિ કુથિતા ઉણ્હોદકા. કસ્મા પનેસા એદિસા? રાજગહં કિર પરિવારેત્વા મહાપેતલોકો તિટ્ઠતિ, તત્થ દ્વિન્નં મહાલોહકુમ્ભિનિરયાનં અન્તરેન અયં તપોદા આગચ્છતિ, તસ્મા કુથિતા સન્દતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''યતાયં, ભિક્ખવે, તપોદા સન્દતિ, સો દહો અચ્છોદકો સીતોદકો સાતોદકો સેતોદકો સુપ્પતિત્થો રમણીયો પહૂતમચ્છકચ્છપો, ચક્કમત્તાનિ ચ પદુમાનિ પુપ્ફન્તિ. અપિચાયં, ભિક્ખવે, તપોદા દ્વિન્નં મહાનિરયાનં અન્તરિકાય આગચ્છતિ, તેનાયં તપોદા કુથિતા સન્દતી''તિ (પારા॰ ૨૩૧).

ઇમસ્સ પન આરામસ્સ અભિમુખટ્ઠાને તતો મહાઉદકરહદો જાતો, તસ્સ વસેનાયં વિહારો ''તપોદારામો''તિ વુચ્ચતિ.

સમિદ્ધીતિ તસ્સ કિર થેરસ્સ અત્તભાવો સમિદ્ધો અભિરૂપો પાસાદિકો, તસ્મા ''સમિદ્ધી''ત્વેવ સઙ્ખં ગતો. **ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિતુ**ન્તિ પધાનિકત્થેરો એસ, બલવપચ્ચૂસે ઉટ્ઠાયાસના સરીરં ઉતું ગાહાપેત્વા બહિ સટ્ઠિહત્થમત્તે મહાચઙ્કમે અપરાપરં ચઙ્કમિત્વા ''સેદગહિતેહિ ગત્તેહિ પરિભુઞ્જમાનં સેનાસનં કિલિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો ગત્તાનિ

પરિસિઞ્ચનત્થં સરીરધોવનત્થં ઉપસઙ્કમિ. **એકચીવરો અટ્ઠાસી**તિ નિવાસનં નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ચીવરં હત્થેન ગહેત્વા અટ્ઠાસિ.

ગત્તાનિ પુબ્બાપયમાનોતિ ગત્તાનિ પુબ્બસદિસાનિ વોદકાનિ કુરુમાનો. અલ્લસરીરે પારુતં હિ ચીવરં કિલિસ્સતિ દુગ્ગન્ધં હોતિ, ન ચેતં વત્તં. થેરો પન વત્તસમ્પન્નો, તસ્મા વત્તે ઠિતોવ ન્હાયિત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા અટ્ઠાસિ. તત્થ ઇદં ન્હાનવત્તં – ઉદકતિત્થં ગન્ત્વા યત્થ કત્થચિ ચીવરાનિ નિક્ખિપિત્વા વેગેન ઠિતકેનેવ ન ઓતરિતબ્બં, સબ્બદિસા પન ઓલોકેત્વા વિવિત્તભાવં ઞત્વા ખાણુગુમ્બલતાદીનિ વવત્થપેત્વા તિક્ખત્તું ઉક્કાસિત્વા અવકુજ્જ ઠિતેન ઉત્તરાસઙ્ગચીવરં અપનેત્વા પસારેતબ્બં, કાયબન્ધનં મોચેત્વા ચીવરપિટ્ઠેયેવ ઠપેતબ્બં. સચે ઉદકસાટિકા નત્થિ, ઉદકન્તે ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા નિવાસનં મોચેત્વા સચે સિન્નટ્ઠાનં અત્થિ, પસારેતબ્બં. નો ચે અત્થિ, સંહરિત્વા ઠપેતબ્બં. ઉદકં ઓતરન્તેન સણિકં નાભિપ્પમાણમત્તં ઓતરિત્વા વીચિં અનુટ્ઠાપેન્તેન સદ્દં અકરોન્તેન નિવત્તિત્વા આગતદિસાભિમુખેન નિમુજ્જિતબ્બં, એવં ચીવરં રક્ખિતં હોતિ. ઉમ્મુજ્જન્તેનપિ સદ્દં અકરોન્તેન સણિકં ઉમ્મુજ્જિત્વા ન્હાનપરિયોસાને ઉદકન્તે ઉક્કુટિકેન નિસીદિત્વા નિવાસનં પરિક્ખિપિત્વા ઉટ્ઠાય સુપરિમણ્ડલં નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ચીવરં અપારુપિત્વાવ ઠાતબ્બન્તિ.

થેરોપિ તથા ન્હાયિત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા વિગચ્છમાનઉદકં કાયં ઓલોકયમાનો અટ્ઠાસિ. તસ્સ પકતિયાપિ પાસાદિકસ્સ પચ્ચૂસસમયે સમ્મા પરિણતાહારસ્સ ઉણ્હોદકેન ન્હાતસ્સ અતિવિય મુખવણ્ણો વિરોચિ, બન્ધના પવુત્તતાલફલં વિય પભાસમ્પન્નો પુણ્ણચન્દો વિય તઙ્ખણવિકસિતપદુમં વિય મુખં સસ્સિરિકં અહોસિ, સરીરવણ્ણોપિ વિપ્પસીદિ. તસ્મિં સમયે વનસણ્ડે અધિવત્થા ભુમ્મદેવતા પાસાદિકં ભિક્ખું ઓલોકયમાના સમનં નિગ્ગહેતું અસક્કોન્તી કામપરિળાહાભિભૂતા હુત્વા, ‘‘થેરં પલોભેસ્સામી’’તિ અત્તભાવં ઉળારેન અલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા સહસ્સવટ્ટિપદીપં પજ્જલમાના વિય ચન્દં ઉટ્ઠાપયમાના વિય સકલારામં એકોભાસં કત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા અવન્દિત્વાવ વેહાસે ઠિતા ગાથં અભાસિ. તેન વુત્તં – ‘‘અથ ખો અઞ્ઞતરા દેવતા…પે॰… અજ્ઝભાસી’’તિ.

અભુત્વાતિ પઞ્ચ કામગુણે અપરિભુઞ્જિત્વા. **ભિક્ખસી**તિ પિણ્ડાય ચરસિ. **મા તં કાલો ઉપચ્ચગા**તિ એત્થ કાલો નામ પઞ્ચકામગુણપટિસેવનક્ખમો દહરયોબ્બનકાલો. જરાજિણ્ણેન હિ ઓભગ્ગેન દણ્ડપરાયણેન પવેધમાનેન કાસસાસાભિભૂતેન ન સક્કા કામે પરિભુઞ્જિતું. ઇતિ ઇમં કાલં સન્ધાય દેવતા ‘‘મા તં કાલો ઉપચ્ચગા’’તિ આહ. તત્થ **મા ઉપચ્ચગા**તિ મા અતિક્કમિ.

કાલં વોહં ન જાનામીતિ એત્થ **વો**તિ નિપાતમત્તં. **કાલં ન જાનામી**તિ મરણકાલં સન્ધાય વદતિ. સત્તાનઞ્હિ –

> ‘‘જીવિતં બ્યાધિ કાલો ચ, દેહનિક્ખેપનં ગતિ;
> પઞ્ચેતે જીવલોકસ્મિં, અનિમિત્તા ન નાયરે’’.

તત્થ **જીવિતં** તાવ ‘‘એત્તકમેવ, ન ઇતો પર’’ન્તિ વવત્થાનાભાવતો અનિમિત્તં. કલલકાલેપિ હિ સત્તા મરન્તિ, અબ્બુદ-પેસિ-ઘન-અડ્ઢમાસ-એકમાસ-દ્વેમાસ-તેમાસ-ચતુમાસપઞ્ચમાસ…પે॰… દસમાસકાલેપિ, કુચ્છિતો નિક્ખન્તસમયેપિ, તતો પરં વસ્સસતસ્સ અન્તોપિ બહિપિ મરન્તિયેવ. **બ્યાધિ**પિ ‘‘ઇમિનાવ બ્યાધિના સત્તા મરન્તિ, ન અઞ્ઞેના’’તિ વવત્થાનાભાવતો અનિમિત્તો. ચક્ખુરોગેનપિ હિ સત્તા મરન્તિ સોતરોગાદીનં

અઞ્ઞતરેનપિ. **કાલો**પિ, ‘‘ઇમસ્મિં યેવ કાલે મરિતબ્બં, ન અઞ્ઞસ્મિ’’ન્તિ એવં વવત્થાનાભાવતો અનિમિત્તો. પુબ્બણ્હેપિ હિ સત્તા મરન્તિ મજ્ઝન્હિકાદીનં અઞ્ઞતરસ્મિમ્પિ. **દેહનિક્ખેપન**મ્પિ, ‘‘ઇધેવ મીયમાનાનં દેહેન પતિતબ્બં, ન અઞ્ઞત્થા’’તિ એવં વવત્થાનાભાવતો અનિમિત્તં. અન્તોગામે જાતાનઞ્હિ બહિગામેપિ અત્તભાવો પતતિ, બહિગામેપિ જાતાનં અન્તોગામેપિ. તથા થલજાનં જલે, જલજાનં થલેતિ અનેકપ્પકારતો વિત્થારેતબ્બં. **ગતિ**પિ, ‘‘ઇતો ચુતેન ઇધ નિબ્બત્તિતબ્બ’’ન્તિ એવં વવત્થાનાભાવતો અનિમિત્તા. દેવલોકતો હિ ચુતા મનુસ્સેસુપિ નિબ્બત્તન્તિ , મનુસ્સલોકતો ચુતા દેવલોકાદીનં યત્થ કત્થચિ નિબ્બત્તન્તીતિ એવં યન્તે યુત્તગોણો વિય ગતિપઞ્ચકે લોકો સમ્પરિવત્તતિ. તસ્સેવં સમ્પરિવત્તતો ‘‘ઇમસ્મિં નામ કાલે મરણં ભવિસ્સતી’’તિ ઇમં મરણસ્સ કાલં વોહં ન જાનામિ.

છન્નો કાલો ન દિસ્સતીતિ અયં કાલો મય્હં પટિચ્છન્નો અવિભૂતો ન પઞ્ઞાયતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા અયં કાલો પટિચ્છન્નો ન પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા પઞ્ચ કામગુણે અભુત્વાવ ભિક્ખામિ. **મા મં કાલો ઉપચ્ચગા**તિ એત્થ સમણધમ્મકરણકાલં સન્ધાય ‘‘કાલો’’તિ આહ. અયઞ્હિ સમણધમ્મો નામ પચ્છિમે કાલે તિસ્સો વયોસીમા અતિક્કન્તેન ઓભગ્ગેન દણ્ડપરાયણેન પવેધમાનેન કાસસાસાભિભૂતેન ન સક્કા કાતું. તદા હિ ન સક્કા હોતિ ઇચ્છિતિચ્છિતં બુદ્ધવચનં વા ગણ્હિતું, ધુતઙ્ગં વા પરિભુઞ્જિતું, અરઞ્ઞવાસં વા વસિતું, ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપત્તિં વા સમાપજ્જિતું, પદભાણ-સરભઞ્ઞધમ્મકથા-અનુમોદનાદીનિ વા કાતું, તરુણયોબ્બનકાલે પનેતં સબ્બં સક્કા કાતુન્તિ અયં સમણધમ્મકરણસ્સ કાલો મા મં ઉપચ્ચગા, યાવ મં નાતિક્કમતિ, તાવ કામે અભુત્વાવ સમણધમ્મં કરોમીતિ આહ.

પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વાતિ સા કિર દેવતા – ‘‘અયં ભિક્ખુ સમણધમ્મકરણસ્સ કાલં નામ કથેતિ, અકાલં નામ કથેતિ, સહેતુકં કથેતિ સાનિસંસ’’ન્તિ એત્તાવતાવ થેરે લજ્જં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા મહાબ્રહ્મં વિય અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ચ નં મઞ્ઞમાના ગારવજાતા આકાસા ઓરુય્હ પથવિયં અટ્ઠાસિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. કિઞ્ચાપિ પથવિયં ઠિતા, યેન પનત્થેન આગતા, પુનપિ તમેવ ગહેત્વા **દહરો ત્વ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સુસૂ**તિ તરુણો. **કાળકેસો**તિ સુટ્ઠુ કાળકેસો. **ભદ્રેના**તિ ભદ્દકેન. એકચ્ચો હિ દહરોપિ સમાનો કાણો વા હોતિ કુણિઆદીનં વા અઞ્ઞતરો, સો ભદ્રેન યોબ્બનેન સમન્નાગતો નામ ન હોતિ. યો પન અભિરૂપો હોતિ દસ્સનીયો પાસાદિકો સબ્બસમ્પત્તિસમ્પન્નો, યં યદેવ અલઙ્કારપરિહારં ઇચ્છતિ, તેન તેન અલઙ્કતો દેવપુત્તો વિય ચરતિ, અયં ભદ્રેન યોબ્બનેન સમન્નાગતો નામ હોતિ. થેરો ચ ઉત્તમરૂપસમ્પન્નો, તેન નં એવમાહ.

અનિક્કીળિતાવી કામેસૂતિ કામેસુ અકીળિતકીળો અભુત્તાવી, અકતકામકીળોતિ અત્થો. **મા સન્દિટ્ઠિકં હિત્વા**તિ યેભુય્યેન હિ તા અદિટ્ઠસચ્ચા અવીતરાગા અપરચિત્તવિદૂનિયો દેવતા ભિક્ખૂ દસપિ વસ્સાનિ વીસતિમ્પિ…પે॰… સટ્ઠિમ્પિ વસ્સાનિ પરિસુદ્ધં અખણ્ડં બ્રહ્મચરિયં ચરમાને દિસ્વા – ‘‘ઇમે ભિક્ખૂ માનુસકે પઞ્ચ કામગુણે પહાય દિબ્બે કામે પત્થયન્તા સમણધમ્મં કરોન્તી’’તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેન્તિ, અયમ્પિ તત્થેવ ઉપ્પાદેસિ. તસ્મા માનુસકે કામે સન્દિટ્ઠિકે, દિબ્બે ચ કાલિકે કત્વા એવમાહ.

ન ખો અહં, આવુસોતિ, આવુસો, અહં સન્દિટ્ઠિકે કામે હિત્વા કાલિકે કામે ન અનુધાવામિ ન પત્થેમિ ન પિહેમિ. **કલિકઞ્ચ ખો અહં, આવુસો**તિ અહં ખો, આવુસો, કાલિકં કામં હિત્વા સન્દિટ્ઠિકં લોકુત્તરધમ્મં અનુધાવામિ. ઇતિ થેરો ચિત્તાનન્તરં અલદ્ધબ્બતાય દિબ્બેપિ માનુસકેપિ પઞ્ચ કામગુણે **કાલિકા**તિ અકાસિ, ચિત્તાનન્તરં લદ્ધબ્બતાય લોકુત્તરધમ્મં **સન્દિટ્ઠિક**ન્તિ. પઞ્ચકામગુણેસુ સમોહિતેસુપિ સમ્પન્નકામસ્સાપિ કામિનો ચિત્તાનન્તરં

ઇચ્છિતિચ્છિતારમ્મણાનુભવનં ન સમ્પજ્જતિ. ચક્ખુદ્વારે ઇટ્ઠારમ્મણં અનુભવિતુકામેન હિ ચિત્તકારપોત્થકારરૂપકારાદયો પક્કોસાપેત્વા, ''ઇદં નામ સજ્જેથા''તિ વત્તબ્બં હોતિ. એત્થન્તરે અનેકકોટિસતસહસ્સાનિ ચિત્તાનિ ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ. અથ પચ્છા તં આરમ્મણં સમ્પાપુણાતિ . સેસદ્વારેસુપિ એસેવ નયો. સોતાપત્તિમગ્ગાનન્તરં પન સોતાપત્તિફલમેવ ઉપ્પજ્જતિ, અન્તરા અઞ્ઞસ્સ ચિત્તસ્સ વારો નત્થિ. સેસફલેસુપિ એસેવ નયોતિ.

સો તમેવત્થં ગહેત્વા **કાલિકા હિ, આવુસો**તિઆદિમાહ. તત્થ **કાલિકા**તિ વુત્તનયેન સમોહિતસમ્પત્તિનાપિ કાલન્તરે પત્તબ્બા. **બહુદુક્ખા**તિ પઞ્ચ કામગુણે નિસ્સાય પત્તબ્બદુક્ખસ્સ બહુતાય બહુદુક્ખા. તંવત્થુકસ્સેવ ઉપાયાસસ્સ બહુતાય **બહુપાયાસા**. **આદીનવો એત્થ ભિય્યો**તિ પઞ્ચ કામગુણે નિસ્સાય લદ્ધબ્બસુખતો આદીનવો ભિય્યો, દુક્ખમેવ બહુતરન્તિ અત્થો. **સન્દિટ્ઠિકો અયં ધમ્મો**તિ અયં લોકુત્તરધમ્મો યેન યેન અધિગતો હોતિ, તેન તેન પરસદ્ધાય ગન્તબ્બતં હિત્વા પચ્ચવેક્ખણઞાણેન સયં દટ્ઠબ્બોતિ **સન્દિટ્ઠિકો**. અત્તનો ફલદાનં સન્ધાય નાસ્સ કાલોતિ અકાલો, અકાલોયેવ **અકાલિકો**. યો એત્થ અરિયમગ્ગધમ્મો, સો અત્તનો પવત્તિસમનન્તરમેવ ફલં દેતીતિ અત્થો. ''એહિ પસ્સ ઇમં ધમ્મ''ન્તિ એવં પવત્તં એહિપસ્સવિધિં અરહતીતિ **એહિપસ્સિકો**. આદિત્તં ચેલં વા સીસં વા અજ્ઝુપેક્ખિત્વાપિ ભાવનાવસેન અત્તનો ચિત્તે ઉપનયં અરહતીતિ **ઓપનેય્યિકો**. સબ્બેહિ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂઆદીહિ વિઞ્ઞૂહિ ''ભાવિતો મે મગ્ગો, અધિગતં ફલં, સચ્છિકતો નિરોધો''તિ અત્તનિ અત્તનિ વેદિતબ્બોતિ **પચ્ચત્તં વેદિતબ્બો વિઞ્ઞૂહી**તિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૪૬ આદયો) ધમ્માનુસ્સતિવણ્ણનાયં વુત્તો.

ઇદાનિ સા દેવતા અન્ધો વિય રૂપવિસેસં થેરેન કથિતસ્સ અત્થે અજાનન્તી **કથઞ્ચ ભિક્ખૂ**તિઆદિમાહ. તત્થ **કથઞ્ચા**તિપદસ્સ ''કથઞ્ચ ભિક્ખુ કાલિકા કામા વુત્તા ભગવતા, કથં બહુદુક્ખા, કથં બહુપાયાસા''તિ? એવં સબ્બપદેહિ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો.

નવોતિ અપરિપુણ્ણપઞ્ચવસ્સો હિ ભિક્ખુ નવો નામ હોતિ, પઞ્ચવસ્સતો પટ્ઠાય મજ્ઝિમો, દસવસ્સતો પટ્ઠાય થેરો. અપરો નયો – અપરિપુણ્ણદસવસ્સો નવો, દસવસ્સતો પટ્ઠાય મજ્ઝિમો, વીસતિવસ્સતો પટ્ઠાય થેરો. તેસં અહં નવોતિ વદતિ.

નવોપિ એકચ્ચો સત્તટ્ઠવસ્સકાલે પબ્બજિત્વા દ્વાદસતેરસવસ્સાનિ સામણેરભાવેનેવ અતિક્કન્તો ચિરપબ્બજિતો હોતિ, અહં પન અચિરપબ્બજિતોતિ વદતિ. **ઇમં ધમ્મવિનય**ન્તિ ઇમં ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ. ઉભયમ્પેતં સાસનસ્સેવ નામં. ધમ્મેન હેત્થ દ્વે પિટકાનિ વુત્તાનિ, વિનયેન વિનયપિટકં, ઇતિ તીહિ પિટકેહિ પકાસિતં પટિપત્તિં અધુના આગતોમ્હીતિ વદતિ.

મહેસક્ખાહીતિ મહાપરિવારાહિ. એકેકસ્સ હિ દેવરઞ્ઞો કોટિસતમ્પિ કોટિસહસ્સમ્પિ પરિવારો હોતિ, તે અત્તાનં મહન્તે ઠાને ઠપેત્વા તથાગતં પસ્સન્તિ. તત્થ અમ્હાદિસાનં અપ્પેસક્ખાનં માતુગામજાતિકાનં કુતો ઓકાસોતિ દસ્સેતિ.

મયમ્પિ આગચ્છેય્યામાતિ ઇદં સા દેવતા ''સચેપિ ચક્કવાળં પૂરેત્વા પરિસા નિસિન્ના હોતિ, મહતિયા બુદ્ધવીથિયા સત્થુ સન્તિકં ગન્તું લભતી''તિ ઞત્વા આહ. **પુચ્છ ભિક્ખુ, પુચ્છ ભિક્ખૂ**તિ થિરકરણવસેન આમેડિતં કતં.

અક્ખેય્યસઞ્ઞિનોતિ એત્થ ‘‘દેવો, મનુસ્સો, ગહટ્ઠો, પબ્બજિતો, સત્તો, પુગ્ગલો, તિસ્સો, ફુસ્સો’’તિઆદિના નયેન અક્ખેય્યતો સબ્બેસં અક્ખાનાનં સબ્બાસં કથાનં વત્થુભૂતતો પઞ્ચક્ખન્ધા ‘‘અક્ખેય્યા’’તિ વુચ્ચન્તિ. ‘‘સત્તો નરો પોસો પુગ્ગલો ઇત્થી પુરિસો’’તિ એવં સઞ્ઞા એતેસં અત્થીતિ સઞ્ઞિનો, અક્ખેય્યેસ્વેવ સઞ્ઞિનોતિ **અક્ખેય્યસઞ્ઞિનો**, પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ સત્તપુગ્ગલાદિસઞ્ઞિનોતિ અત્થો. **અક્ખેય્યસ્મિં પતિટ્ઠિતા**તિ પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અટ્ઠહાકારેહિ પતિટ્ઠિતા. રત્તો હિ રાગવસેન પતિટ્ઠિતો હોતિ, દુટ્ઠો દોસવસેન, મૂળ્હો મોહવસેન, પરામટ્ઠો દિટ્ઠિવસેન, થામગતો અનુસયવસેન, વિનિબદ્ધો માનવસેન, અનિટ્ઠઙ્ગતો વિચિકિચ્છાવસેન, વિક્ખેપગતો ઉદ્ધચ્ચવસેન પતિટ્ઠિતો હોતિ. **અક્ખેય્યં અપરિઞ્ઞાયા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધે તીહિ પરિઞ્ઞાહિ અપરિજાનિત્વા. **યોગમાયન્તિ મચ્ચુનો**તિ મચ્ચુનો યોગં પયોગં પક્ખેપં ઉપક્ખેપં ઉપક્કમં અબ્ભન્તરં આગચ્છન્તિ, મરણવસં ગચ્છન્તીતિ અત્થો. એવમિમાય ગાથાય કાલિકા કામા કથિતા.

પરિઞ્ઞાયાતિ ઞાતપરિઞ્ઞા, તીરણપરિઞ્ઞા, પહાનપરિઞ્ઞાતિ ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા. તત્થ કતમા **ઞાતપરિઞ્ઞા?** પઞ્ચક્ખન્ધે પરિજાનાતિ – ‘‘અયં રૂપક્ખન્ધો, અયં વેદનાક્ખન્ધો, અયં સઞ્ઞાક્ખન્ધો, અયં સઙ્ખારક્ખન્ધો, અયં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો, ઇમાનિ તેસં લક્ખણરસપચ્ચુપટ્ઠાનપદટ્ઠાનાની’’તિ, અયં ઞાતપરિઞ્ઞા. કતમા **તીરણપરિઞ્ઞા?** એવં ઞાતં કત્વા પઞ્ચક્ખન્ધે તીરેતિ અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતોતિ દ્વાચત્તાલીસાય આકારેહિ. અયં તીરણપરિઞ્ઞા. કતમા **પહાનપરિઞ્ઞા?** એવં તીરયિત્વા અગ્ગમગ્ગેન પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ છન્દરાગં પજહતિ. અયં પહાનપરિઞ્ઞા.

અક્ખાતારં ન મઞ્ઞતીતિ એવં તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પઞ્ચક્ખન્ધે પરિજાનિત્વા ખીણાસવો ભિક્ખુ અક્ખાતારં પુગ્ગલં ન મઞ્ઞતિ. **અક્ખાતાર**ન્તિ કમ્મવસેન કારણં વેદિતબ્બં, અક્ખાતબ્બં કથેતબ્બં પુગ્ગલં ન મઞ્ઞતિ, ન પસ્સતીતિ અત્થો . કિન્તિ અક્ખાતબ્બન્તિ? ‘‘તિસ્સો’’તિ વા ‘‘ફુસ્સો’’તિ વા એવં યેન કેનચિ નામેન વા ગોત્તેન વા પકાસેતબ્બં. **તઞ્હિ તસ્સ ન હોતી**તિ તં તસ્સ ખીણાસવસ્સ ન હોતિ. **યેન નં વજ્જા**તિ યેન નં ‘‘રાગેન રત્તો’’તિ વા ‘‘દોસેન દુટ્ઠો’’તિ વા ‘‘મોહેન મૂળ્હો’’તિ વાતિ કોચિ વદેય્ય, તં કારણં તસ્સ ખીણાસવસ્સ નત્થિ.

સચે વિજાનાસિ વદેહીતિ સચે એવરૂપં ખીણાસવં જાનાસિ, ‘‘જાનામી’’તિ વદેહિ. નો ચે જાનાસિ, અથ ‘‘ન જાનામી’’તિ વદેહિ. **યક્ખા**તિ દેવતં આલપન્તો આહ. ઇતિ ઇમાય ગાથાય સન્દિટ્ઠિકો નવવિધો લોકુત્તરધમ્મો કથિતો. **સાધૂ**તિ આયાચનત્થે નિપાતો.

યો મઞ્ઞતીતિ યો અત્તાનં ‘‘અહં સમો’’તિ વા ‘‘વિસેસી’’તિ વા ‘‘નિહીનો’’તિ વા મઞ્ઞતિ. એતેન ‘‘સેય્યોહમસ્મી’’તિઆદયો તયો માના ગહિતાવ. તેસુ ગહિતેસુ નવ માના ગહિતાવ હોન્તિ. **સો વિવદેથ તેના**તિ સો પુગ્ગલો તેનેવ માનેન યેન કેનચિ પુગ્ગલેન સદ્ધિં – ‘‘કેન મં ત્વં પાપુણાસિ, કિં જાતિયા પાપુણાસિ, ઉદાહુ ગોત્તેન, કુલપદેસેન, વણ્ણપોક્ખરતાય, બાહુસચ્ચેન, ધુતગુણેના’’તિ એવં વિવદેય્ય. ઇતિ ઇમાયપિ ઉપડ્ઢગાથાય કાલિકા કામા કથિતા.

તીસુ વિધાસૂતિ તીસુ માનેસુ. ‘‘એકવિધેન રૂપસઙ્ગહો’’તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૫૮૪) હિ કોટ્ઠાસો ‘‘વિધો’’તિ વુત્તો. ‘‘કથંવિધં સીલવન્તં વદન્તિ, કથંવિધં પઞ્ઞવન્તં વદન્તી’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૯૫) આકારો. ‘‘તિસ્સો ઇમા, ભિક્ખવે, વિધા. કતમા તિસ્સો ? સેય્યોહમસ્મીતિ વિધા, સદિસોહમસ્મીતિ વિધા, હીનોહમસ્મીતિ વિધા’’તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૬૨) માનો ‘‘વિધા’’તિ વુત્તો. ઇધાપિ માનોવ. તેન વુત્તં ‘‘તીસુ વિધાસૂતિ તીસુ માનેસૂ’’તિ.

અવિકમ્પમાનોતિ સો પુગ્ગલો એતેસુ સઙ્ખેપતો તીસુ , વિત્થારતો નવસુ માનેસુ ન કમ્પતિ, ન ચલતિ. **સમો વિસેસીતિ ન તસ્સ હોતી**તિ તસ્સ પહીનમાનસ્સ ખીણાસવસ્સ ''અહં સદિસો''તિ વા ''સેય્યો''તિ વા ''હીનો''તિ વા ન હોતીતિ દસ્સેતિ. પચ્છિમપદં વુત્તનયમેવ. ઇતિ ઇમાયપિ ઉપડ્ઢગાથાય નવવિધો સન્દિટ્ઠિકો લોકુત્તરધમ્મો કથિતો.

પહાસિ સઙ્ખન્તિ, ''પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતી''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૦, ૨૩૯) પઞ્ઞા ''સઙ્ખા''તિ આગતા. ''અત્થિ તે કોચિ ગણકો વા મુદ્દિકો વા સઙ્ખાયકો વા, યો પહોતિ ગઙ્ગાય વાલુકં ગણેતુ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૪૧૦) એત્થ ગણના. ''સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખા''તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૮૦) કોટ્ઠાસો. ''યા તેસં તેસં ધમ્માનં સઙ્ખા સમઞ્ઞા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૩-૧૩૧૫) એત્થ પણ્ણત્તિ ''સઙ્ખા''તિ આગતા. ઇધાપિ અયમેવ અધિપ્પેતા. **પહાસિ સઙ્ખ**ન્તિ પદસ્સ હિ અયમેવત્થો – રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હો ઇતિ ઇમં પણ્ણત્તિં ખીણાસવો પહાસિ જહિ પજહીતિ.

ન વિમાનમજ્ઝગાતિ નવભેદં તિવિધમાનં ન ઉપગતો. નિવાસટ્ઠેન વા માતુકુચ્છિ ''વિમાન''ન્તિ વુચ્ચતિ, તં આયતિં પટિસન્ધિવસેન ન ઉપગચ્છીતિપિ અત્થો. અનાગતત્થે અતીતવચનં. **અચ્છેચ્છી**તિ છિન્દિ. **છિન્નગન્થ**ન્તિ ચત્તારો ગન્થે છિન્દિત્વા ઠિતં. **અનીઘ**ન્તિ નિદ્દુક્ખં. **નિરાસ**ન્તિ નિત્તણ્હં. **પરિયેસમાના**તિ ઓલોકયમાના. **નાજ્ઝગમુ**ન્તિ ન અધિગચ્છન્તિ ન વિન્દન્તિ ન પસ્સન્તિ. વત્તમાનત્થે અતીતવચનં. **ઇધ વા હુરં વા**તિ ઇધલોકે વા પરલોકે વા. **સબ્બનિવેસનેસૂ**તિ તયો ભવા, ચતસ્સો યોનિયો, પઞ્ચ ગતિયો, સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો, નવ સત્તાવાસા, ઇતિ ઇમેસુપિ સબ્બેસુ સત્તનિવેસનેસુ એવરૂપં ખીણાસવં કાયસ્સ ભેદા ઉપ્પજ્જમાનં વા ઉપ્પન્નં વા ન પસ્સન્તીતિ અત્થો. ઇમાય ગાથાય સન્દિટ્ઠિકં લોકુત્તરધમ્મમેવ કથેસિ.

ઇમઞ્ચ ગાથં સુત્વા સાપિ દેવતા અત્થં સલ્લક્ખેસિ, તેનેવ કારણેન **ઇમસ્સ ખ્વાહં, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **પાપં ન કયિરા**તિ ગાથાય દસકુસલકમ્મપથવસેનપિ કથેતું વટ્ટતિ અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગવસેનપિ. દસકુસલકમ્મપથવસેન તાવ **વચસા**તિ ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં ગહિતં. **મનસા**તિ તિવિધં મનોસુચરિતં ગહિતં. **કાયેન વા કિઞ્ચન સબ્બલોકે**તિ તિવિધં કાયસુચરિતં ગહિતં. ઇમે તાવ દસકુસલકમ્મપથધમ્મા હોન્તિ. **કામે પહાયા**તિ ઇમિના પન કામસુખલ્લિકાનુયોગો પટિક્ખિત્તો. **સતિમા સમ્પજાનો**તિ ઇમિના દસકુસલકમ્મપથકારણં સતિસમ્પજઞ્ઞં ગહિતં. **દુક્ખં ન સેવેથ અનત્થસંહિત**ન્તિ ઇમિના અત્તકિલમથાનુયોગો પટિસિદ્ધો. ઇતિ દેવતા ''ઉભો અન્તે વિવજ્જેત્વા કારણેહિ સતિસમ્પજઞ્ઞેહિ સદ્ધિં દસકુસલકમ્મપથધમ્મે તુમ્હેહિ કથિતે આજાનામિ ભગવા''તિ વદતિ.

અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગવસેન પન અયં નયો – તસ્મિં કિર ઠાને મહતી ધમ્મદેસના અહોસિ. દેસનાપરિયોસાને દેવતા યથાઠાને ઠિતાવ દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અત્તના અધિગતં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં દસ્સેન્તી એવમાહ. તત્થ **વચસા**તિ સમ્માવાચા ગહિતા, મનો પન અઙ્ગં ન હોતીતિ **મનસા**તિ મગ્ગસમ્પયુત્તકં ચિત્તં ગહિતં. **કાયેન વા કિઞ્ચન સબ્બલોકે**તિ સમ્માકમ્મન્તો ગહિતો, આજીવો પન વાચાકમ્મન્તપક્ખિકત્તા ગહિતોવ હોતિ. **સતિમા**તિ ઇમિના વાયામસતિસમાધયો ગહિતા. **સમ્પજાનો**તિપદેન સમ્માદિટ્ઠિસમ્માસઙ્કપ્પા. **કામે પહાય, દુક્ખં ન સેવેથા**તિપદદ્વયેન અન્તદ્વયવજ્જનં. ઇતિ ઇમે દ્વે અન્તે અનુપગમ્મ મજ્ઝિમં પટિપદં તુમ્હેહિ કથિતં, આજાનામિ ભગવાતિ વત્વા તથાગતં ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામીતિ.

સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નન્દનવગ્ગો દુતિયો.

૩. સત્તિવગ્ગો

૧. સત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૧. સત્તિવગ્ગસ્સ પઠમે **સત્તિયા**તિ દેસનાસીસમેતં. એકતોખારાદિના સત્થેનાતિ અત્થો. **ઓમટ્ઠો**તિ પહતો. ચત્તારો હિ પહારા ઓમટ્ઠો ઉમ્મટ્ઠો મટ્ઠો વિમટ્ઠોતિ. તત્થ ઉપરિ ઠત્વા અધોમુખં દિન્નપહારો ઓમટ્ઠો નામ; હેટ્ઠા ઠત્વા ઉદ્ધંમુખં દિન્નો ઉમ્મટ્ઠો નામ; અગ્ગળસૂચિ વિય વિનિવિજ્ઝિત્વા ગતો મટ્ઠો નામ; સેસો સબ્બોપિ વિમટ્ઠો નામ. ઇમસ્મિં પન ઠાને ઓમટ્ઠો ગહિતો. સો હિ સબ્બદારુણો દુરુદ્ધરસલ્લો દુત્તિકિચ્છો અન્તોદોસો અન્તોપુબ્બલોહિતોવ હોતિ , પુબ્બલોહિતં અનિક્ખમિત્વા વણમુખં પરિયોનન્ધિત્વા તિટ્ઠતિ. પુબ્બલોહિતં નિહરિતુકામેહિ મઞ્ચેન સદ્ધિં બન્ધિત્વા અધોસિરો કાતબ્બો હોતિ, મરણં વા મરણમત્તં વા દુક્ખં પાપુણાતિ. **પરિબ્બજે**તિ વિહરેય્ય.

ઇમાય ગાથાય કિં કથેતિ? યથા સત્તિયા ઓમટ્ઠો પુરિસો સલ્લુબ્બહન-વણતિકિચ્છનાનં અત્થાય વીરિયં આરભતિ, પયોગં કરોતિ પરક્કમતિ. યથા ચ ડય્હમાનો મત્થકે આદિત્તસીસો તસ્સ નિબ્બાપનત્થાય વીરિયં આરભતિ, પયોગં કરોતિ પરક્કમતિ, એવમેવ ભિક્ખુ કામરાગં પહાનાય સતો અપ્પમત્તો હુત્વા વિહરેય્ય ભગવાતિ કથેસિ.

અથ ભગવા ચિન્તેસિ – ઇમાય દેવતાય ઉપમા તાવ દળ્હં કત્વા આનીતા, અત્થં પન પરિત્તકં ગહેત્વા ઠિતા, પુનપ્પુનં કથેન્તીપિ હેસા કામરાગસ્સ વિક્ખમ્ભનપહાનમેવ કથેય્ય. યાવ ચ કામરાગો મગ્ગેન ન સમુગ્ઘાટિયતિ, તાવ અનુબદ્ધોવ હોતિ. ઇતિ તમેવ ઓપમ્મં ગહેત્વા પઠમમગ્ગવસેન દેસનં વિનિવટ્ટેત્વા દેસેન્તો દુતિયં ગાથમાહ. તસ્સત્થો પુરિમાનુસારેનેવ વેદિતબ્બોતિ. પઠમં.

૨. કુસતિસુત્તવણ્ણના

૨૨. દુતિયે **નાકુસન્તં કુસતી**તિ કમ્મં અકુસન્તં વિપાકો ન કુસતિ, કમ્મમેવ વા અકુસન્તં કમ્મં ન કુસતિ. કમ્મઞ્હિ નાકરોતો કરિયતિ. **કુસન્તઞ્ચ તતો કુસે**તિ કમ્મં કુસન્તં વિપાકો કુસતિ, કમ્મમેવ વા કુસતિ. કમ્મઞ્હિ કરોતો કરિયતિ. **તસ્મા કુસન્તં કુસતિ**, **અપ્પદુટ્ઠપદોસિન**ન્તિ યસ્મા ન અકુસન્તં કુસતિ, કુસન્તઞ્ચ કુસતિ, અયં કમ્મવિપાકાનં ધમ્મતા, તસ્મા યો ‘‘અપ્પદુટ્ઠસ્સ નરસ્સ દુસ્સતિ, સુદ્ધસ્સ પોસસ્સ અનઙ્ગણસ્સા’’તિ એવં વુત્તો અપ્પદુટ્ઠપદોસી પુગ્ગલો, તં પુગ્ગલં કમ્મં કુસન્તમેવ કમ્મં કુસતિ, વિપાકો વા કુસતિ. સો હિ પરસ્સ ઉપઘાતં કાતું સક્કોતિ વા મા વા, અત્તા પનાનેન ચતૂસુ અપાયેસુ ઠપિતો નામ હોતિ. તેનાહ ભગવા – ‘‘તમેવ બાલં પચ્ચેતિ પાપં, સુખુમો રજો પટિવાતંવ ખિત્તો’’તિ. દુતિયં.

૩. જટાસુત્તવણ્ણના

૨૩. તતિયે **અન્તોજટા**તિ ગાથાયં **જટા**તિ તણ્હાય જાલિનિયા અધિવચનં. સા હિ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ હેટ્ઠુપરિયવસેન પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો સંસિબ્બનટ્ઠેન વેળુગુમ્બાદીનં સાખાજાલસઙ્ખાતા જટા વિયાતિ જટા. સા પનેસા સકપરિક્ખારપરપરિક્ખારેસુ સકઅત્તભાવ-પરઅત્તભાવેસુ અજ્ઝત્તિકાયતન-બાહિરાયતનેસુ ચ ઉપ્પજ્જનતો **અન્તોજટા બહિજટા**તિ વુચ્ચતિ. તાય એવં ઉપ્પજ્જમાનાય **જટાય જટિતા પજા**. યથા નામ વેળુજટાદીહિ વેળુઆદયો, એવં તાય તણ્હાજટાય સબ્બાપિ અયં સત્તનિકાયસઙ્ખાતા પજા જટિતા વિનદ્ધા,

સંસિબ્બિતાતિ અત્થો. યસ્મા ચ એવં જટિતા, **તં તં ગોતમ પુચ્છામી**તિ તસ્મા તં પુચ્છામિ. **ગોતમા**તિ ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. **કો ઇમં વિજટયે જટ**ન્તિ ઇમં એવં તેધાતુકં જટેત્વા ઠિતં જટં કો વિજટેય્ય, વિજટેતું કો સમત્થોતિ પુચ્છતિ.

અથસ્સ ભગવા તમત્થં વિસ્સજ્જેન્તો **સીલે પતિટ્ઠાયા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સીલે પતિટ્ઠાયા**તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલે ઠત્વા. એત્થ ચ ભગવા જટાવિજટનં પુચ્છિતો સીલં આરભન્તો ન ''અઞ્ઞં પુટ્ઠો અઞ્ઞં કથેતી''તિ વેદિતબ્બો. જટાવિજટકસ્સ હિ પતિટ્ઠાદસ્સનત્થમેત્થ સીલં કથિતં.

નરોતિ સત્તો. **સપઞ્ઞો**તિ કમ્મજતિહેતુકપટિસન્ધિપઞ્ઞાય પઞ્ઞવા. **ચિત્તં પઞ્ઞઞ્ચ ભાવય**ન્તિ સમાધિઞ્ચેવ વિપસ્સનઞ્ચ ભાવયમાનો. ચિત્તસીસેન હેત્થ અટ્ઠ સમાપત્તિયો કથિતા, પઞ્ઞાનામેન વિપસ્સના. **આતાપી**તિ વીરિયવા. વીરિયઞ્હિ કિલેસાનં આતાપનપરિતાપનટ્ઠેન ''આતાપો''તિ વુચ્ચતિ, તદસ્સ અત્થીતિ આતાપી. **નિપકો**તિ નેપક્કં વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય સમન્નાગતોતિ અત્થો. ઇમિના પદેન પારિહારિયપઞ્ઞં દસ્સેતિ. **પારિહારિયપઞ્ઞા** નામ ''અયં કાલો ઉદ્દેસસ્સ, અયં કાલો પરિપુચ્છાયા''તિઆદિના નયેન સબ્બત્થ કારાપિતા પરિહરિતબ્બપઞ્ઞા. ઇમસ્મિઞ્હિ પઞ્હાબ્યાકરણે તિક્ખત્તું પઞ્ઞા આગતા. તત્થ પઠમા જાતિપઞ્ઞા, દુતિયા વિપસ્સનાપઞ્ઞા, તતિયા સબ્બકિચ્ચપરિણાયિકા પારિહારિયપઞ્ઞા.

સો ઇમં વિજટયે જટન્તિ સો ઇમેહિ સીલાદીહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ. યથા નામ પુરિસો પથવિયં પતિટ્ઠાય સુનિસિતં સત્થં ઉક્ખિપિત્વા મહન્તં વેળુગુમ્બં વિજટેય્ય, એવમેવં સીલે પતિટ્ઠાય સમાધિસિલાયં સુનિસિતં વિપસ્સનાપઞ્ઞાસત્થં વીરિયબલપગ્ગહિતેન પારિહારિયપઞ્ઞાહત્થેન ઉક્ખિપિત્વા સબ્બમ્પિ તં અત્તનો સન્તાને પતિતં તણ્હાજટં વિજટેય્ય સઞ્છિન્દેય્ય સમ્પદાલેય્યાતિ.

એત્તાવતા સેખભૂમિં કથેત્વા ઇદાનિ જટં વિજટેત્વા ઠિતં મહાખીણાસવં દસ્સેન્તો **યેસ**ન્તિઆદિમાહ. એવં જટં વિજટેત્વા ઠિતં ખીણાસવં દસ્સેત્વા પુન જટાય વિજટનોકાસં દસ્સેન્તો **યત્થ નામઞ્ચા**તિઆદિમાહ. તત્થ **નામ**ન્તિ ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા. **પટિઘં રૂપસઞ્ઞા ચા**તિ એત્થ પટિઘસઞ્ઞાવસેન કામભવો ગહિતો, રૂપસઞ્ઞાવસેન રૂપભવો. તેસુ દ્વીસુ ગહિતેસુ અરૂપભવો ગહિતોવ હોતિ ભવસઙ્ખેપેનાતિ. **એત્થેસા છિજ્જતે જટા**તિ એત્થ તેભૂમકવટ્ટસ્સ પરિયાદિયનટ્ઠાને એસા જટા છિજ્જતિ, નિબ્બાનં આગમ્મ છિજ્જતિ નિરુજ્ઝતીતિ અયં અત્થો દસ્સિતો હોતિ. તતિયં.

૪. મનોનિવારણસુત્તવણ્ણના

૨૪. ચતુત્થે **યતો યતો**તિ પાપતો વા કલ્યાણતો વા. અયં કિર દેવતા ''યંકિઞ્ચિ કુસલાદિભેદં લોકિયં વા લોકુત્તરં વા મનો, તં નિવારેતબ્બમેવ, ન ઉપ્પાદેતબ્બ''ન્તિ એવંલદ્ધિકા . **સ સબ્બતો**તિ સો સબ્બતો. અથ ભગવા – ''અયં દેવતા અનિય્યાનિકકથં કથેતિ, મનો નામ નિવારેતબ્બમ્પિ અત્થિ ભાવેતબ્બમ્પિ, વિભજિત્વા નમસ્સા દસ્સેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા દુતિયગાથં આહ. તત્થ **ન મનો સંયતત્તમાગત**ન્તિ, યં વુત્તં ''ન સબ્બતો મનો નિવારયે''તિ, કતરં તં મનો, યં તં સબ્બતો ન નિવારેતબ્બન્તિ ચે. મનો સંયતત્તં આગતં, યં મનો યત્થ સંયતભાવં આગતં, ''દાનં દસ્સામિ, સીલં રક્ખિસ્સામી''તિઆદિના નયેન ઉપ્પન્નં, એતં મનો ન નિવારેતબ્બં, અઞ્ઞદત્થુ બ્રૂહેતબ્બં વડ્ઢેતબ્બં. **યતો યતો ચ પાપક**ન્તિ યતો યતો અકુસલં ઉપ્પજ્જતિ, તતો તતો ચ તં નિવારેતબ્બન્તિ. ચતુત્થં.

૫. અરહન્તસુત્તવણ્ણના

૨૫. પઞ્ચમે **કતાવીતિ** ચતૂહિ મગ્ગેહિ કતકિચ્ચો. **અહં વદામીતિ** અયં દેવતા વનસણ્ડવાસિની, સા આરઞ્ઞકાનં ભિક્ખૂનં ''અહં ભુઞ્જામિ, અહં નિસીદામિ, મમ પત્તો, મમ ચીવર''ન્તિઆદિકથાવોહારં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અહં ઇમે ભિક્ખૂ 'ખીણાસવા'તિ મઞ્ઞામિ, ખીણાસવાનઞ્ચ નામ એવરૂપા અત્તુપલદ્ધિનિસ્સિતકથા હોતિ, ન હોતિ નુ ખો''તિ જાનનત્થં એવં પુચ્છતિ.

સામઞ્ઞન્તિ લોકનિરુત્તિં લોકવોહારં. **કુસલોતિ** ખન્ધાદીસુ કુસલો. **વોહારમત્તેનાતિ** ઉપલદ્ધિનિસ્સિતકથં હિત્વા વોહારભેદં અકરોન્તો ''અહં, મમા''તિ વદેય્ય. ''ખન્ધા ભુઞ્જન્તિ, ખન્ધા નિસીદન્તિ, ખન્ધાનં પત્તો, ખન્ધાનં ચીવર''ન્તિ હિ વુત્તે વોહારભેદો હોતિ, ન કોચિ જાનાતિ. તસ્મા એવં અવત્વા લોકવોહારેન વોહરતીતિ.

અથ દેવતા – ''યદિ દિટ્ઠિયા વસેન ન વદતિ, માનવસેન નુ ખો વદતી''તિ ચિન્તેત્વા પુન **યો હોતીતિ** પુચ્છિ. તત્થ **માનં નુ ખોતિ** સો ભિક્ખુ માનં ઉપગન્ત્વા માનવસેન વદેય્ય નુ ખોતિ. અથ ભગવા – ''અયં દેવતા ખીણાસવં સમાનં વિય કરોતી''તિ ચિન્તેત્વા, ''ખીણાસવસ્સ નવવિધોપિ માનો પહીનો''તિ દસ્સેન્તો પટિગાથં આહ. તત્થ **વિધૂપિતાતિ** વિધમિતા. **માનગન્થસ્સાતિ** માના ચ ગન્થા ચ અસ્સ. **મઞ્ઞતન્તિ** મઞ્ઞનં. તિવિધમ્પિ તણ્હા-દિટ્ઠિ-માન-મઞ્ઞનં સો વીતિવત્તો, અતિક્કન્તોતિ અત્થો. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ. પઞ્ચમં.

૬. પજ્જોતસુત્તવણ્ણના

૨૬. છટ્ઠે **પુટ્ઠુન્તિ** પુચ્છિતું. **કથં જાનેમૂતિ** કથં જાનેય્યામ. **દિવારત્તિન્તિ** દિવા ચ રત્તિઞ્ચ. **તત્થ તત્થાતિ** યત્થ યત્થેવ પજ્જલિતો હોતિ, તત્થ તત્થ. **એસા આભાતિ** એસા બુદ્ધાભા. કતમા પન સાતિ? ઞાણાલોકો વા હોતુ પીતિઆલોકો વા પસાદાલોકો વા ધમ્મકથાઆલોકો વા, સબ્બોપિ બુદ્ધાનં પાતુભાવા ઉપ્પન્નો આલોકો **બુદ્ધાભા** નામ. અયં અનુત્તરા સબ્બસેટ્ઠા અસદિસાતિ. છટ્ઠં.

૭. સરસુત્તવણ્ણના

૨૭. સત્તમે **કુતો સરા નિવત્તન્તીતિ** ઇમે સંસારસરા કુતો નિવત્તન્તિ, કિં આગમ્મ નપ્પવત્તન્તીતિ અત્થો. **ન ગાધતીતિ** ન પતિટ્ઠાતિ. **અતોતિ** અતો નિબ્બાનતો. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ. સત્તમં.

૮. મહદ્ધનસુત્તવણ્ણના

૨૮. અટ્ઠમે નિધાનગતં મુત્તસારાદિ મહન્તં ધનમેતેસન્તિ **મહદ્ધના**. સુવણ્ણરજતભાજનાદિ મહાભોગો એતેસન્તિ **મહાભોગા**. **અઞ્ઞમઞ્ઞાભિગિજ્ઝન્તીતિ** અઞ્ઞમઞ્ઞં અભિગિજ્ઝન્તિ પત્થેન્તિ પિહેન્તિ. **અનલઙ્કતાતિ** અતિત્તા અપરિયત્તજાતા. **ઉસ્સુક્કજાતેસૂતિ** નાનાકિચ્ચજાતેસુ અનુપ્પન્નાનં રૂપાદીનં ઉપ્પાદનત્થાય ઉપ્પન્નાનં અનુભવનત્થાય ઉસ્સુક્કેસુ. **ભવસોતાનુસારીસૂતિ** વટ્ટસોતં અનુસરન્તેસુ. **અનુસ્સુકાતિ** અવાવટા. **અગારન્તિ** માતુગામેન સદ્ધિં ગેહં. **વિરાજિયાતિ** વિરાજેત્વા. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. અટ્ઠમં.

૯. ચતુચક્કસુત્તવણ્ણના

૨૯. નવમે **ચતુચક્કન્તિ** ચતુઇરિયાપથં. ઇરિયાપથો હિ ઇધ ચક્કન્તિ અધિપ્પેતો. **નવદ્વારન્તિ** નવહિ વણમુખેહિ નવદ્વારં. **પુણ્ણન્તિ** અસુચિપૂરં. **લોભેન સંયુતન્તિ** તણ્હાય સંયુત્તં. **કથં યાત્રા ભવિસ્સતીતિ** એતસ્સ એવરૂપસ્સ સરીરસ્સ કથં નિગ્ગમનં ભવિસ્સતિ, કથં મુત્તિ પરિમુત્તિ સમતિક્કમો ભવિસ્સતીતિ પુચ્છતિ. **નદ્ધિન્તિ** ઉપનાહં, પુબ્બકાલે કોધો, અપરકાલે ઉપનાહોતિ એવં પવત્તં બલવકોધન્તિ અત્થો. **વરત્તન્તિ** ‘‘છેત્વા નદ્ધિં વરત્તઞ્ચ, સન્દાનં સહનુક્કમ’’ન્તિ ગાથાય (ધ॰ પ॰ ૩૯૮; સુ॰ નિ॰ ૬૨૭) તણ્હા **વરત્તા,** દિટ્ઠિ **સન્દાનં** નામ જાતં. ઇધ પન પાળિનિદ્દિટ્ઠે કિલેસે ઠપેત્વા અવસેસા ‘‘વરત્તા’’તિ વેદિતબ્બા, ઇતિ કિલેસવરત્તઞ્ચ છેત્વાતિ અત્થો. **ઇચ્છા લોભન્તિ** એકોયેવ ધમ્મો ઇચ્છનટ્ઠેન ઇચ્છા, લુબ્ભનટ્ઠેન લોભોતિ વુત્તો. પઠમુપ્પત્તિકા વા દુબ્બલા ઇચ્છા, અપરાપરુપ્પત્તિકો બલવા લોભો. અલદ્ધપત્થના વા ઇચ્છા, પટિલદ્ધવત્થુમ્હિ લોભો. **સમૂલં તણ્હન્તિ** અવિજ્જામૂલેન સમૂલકં તણ્હં. **અબ્બુય્હાતિ** અગ્ગમગ્ગેન ઉપ્પાટેત્વા. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. નવમં.

૧૦. એણિજઙ્ઘસુત્તવણ્ણના

૩૦. દસમે **એણિજઙ્ઘન્તિ** એણિમિગસ્સ વિય સુવટ્ટિતજઙ્ઘં. **કિસન્તિ** અથૂલં સમસરીરં. અથ વા આતપેન મિલાતં માલાગન્ધવિલેપનેહિ અનુપબ્રૂહિતસરીરન્તિપિ અત્થો. **વીરન્તિ** વીરિયવન્તં. **અપ્પાહારન્તિ** ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય મિતાહારં, વિકાલભોજનપટિક્ખેપવસેન વા પરિત્તાહારં. **અલોલુપન્તિ** ચતૂસુ પચ્ચયેસુ લોલુપ્પવિરહિતં. રસતણ્હાપટિક્ખેપો વા એસ. **સીહંવેકચરં નાગન્તિ** એકચરં સીહં વિય, એકચરં નાગં વિય. ગણવાસિનો હિ પમત્તા હોન્તિ, એકચરા અપ્પમત્તા, તસ્મા એકચરાવ ગહિતાતિ. **પવેદિતાતિ** પકાસિતા કથિતા. **એત્થાતિ** એતસ્મિં નામરૂપે. પઞ્ચકામગુણવસેન હિ રૂપં ગહિતં, મનેન નામં, ઉભયેહિ પન અવિનિભુત્તધમ્મે ગહેત્વા પઞ્ચક્ખન્ધાદિવસેનપેત્થ ભુમ્મં યોજેતબ્બન્તિ. દસમં.

સત્તિવગ્ગો તતિયો.

૪. સતુલ્લપકાયિકવગ્ગો

૧. સબ્ભિસુત્તવણ્ણના

૩૧. સતુલ્લપકાયિકવગ્ગસ્સ પઠમે **સતુલ્લપકાયિકાતિ** સતં ધમ્મં સમાદાનવસેન ઉલ્લપેત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તાતિ સતુલ્લપકાયિકા. તત્રિદં વત્થુ – સમ્બહુલા કિર સમુદ્દવાણિજા નાવાય સમુદ્દં પક્ખન્દિંસુ. તેસં ખિત્તસરવેગેન ગચ્છન્તિયા નાવાય સત્તમે દિવસે સમુદ્દમજ્ઝે મહન્તં ઉપ્પાતિકં પાતુભૂતં, મહાઊમિયો ઉટ્ઠહિત્વા નાવં ઉદકસ્સ પૂરેન્તિ. નાવાય નિમુજ્જમાનાય મહાજનો અત્તનો અત્તનો દેવતાનં નામાનિ ગહેત્વા આયાચનાદીનિ કરોન્તો પરિદેવિ. તેસં મજ્ઝે એકો પુરિસો – ‘‘અત્થિ નુ ખો મે એવરૂપે ભયે પતિટ્ઠા’’તિ આવજ્જેન્તો અત્તનો પરિસુદ્ધાનિ સરણાનિ ચેવ સીલાનિ ચ દિસ્વા યોગી વિય પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. તમેનં ઇતરે સભયકારણં પુચ્છિંસુ. સો તેસં કથેસિ – ‘‘અમ્ભો અહં નાવં અભિરૂહનદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા સરણાનિ ચેવ સીલાનિ ચ અગ્ગહેસિં, તેન મે ભયં નત્થી’’તિ. કિં પન સામિ એતાનિ અઞ્ઞેસમ્પિ વત્તન્તીતિ? આમ વત્તન્તીતિ તેન હિ અમ્હાકમ્પિ દેથાતિ. સો તે મનુસ્સે સતં સતં કત્વા સત્ત કોટ્ઠાસે અકાસિ, તતો પઞ્ચસીલાનિ અદાસિ. તેસુ પઠમં જઙ્ઘસતં ગોપ્ફકમત્તે ઉદકે ઠિતં અગ્ગહેસિ, દુતિયં જાણુમત્તે, તતિયં કટિમત્તે, ચતુત્થં નાભિમત્તે, પઞ્ચમં થનમત્તે, છટ્ઠં ગલપ્પમાણે, સત્તમં મુખેન લોણોદકે પવિસન્તે અગ્ગહેસિ. સો તેસં સીલાનિ દત્વા – ‘‘અઞ્ઞં તુમ્હાકં પટિસરણં નત્થિ, સીલમેવ આવજ્જેથા’’તિ ઉગ્ઘોસેસિ. તાનિ સત્તપિ જઙ્ઘસતાનિ

તત્થ કાલં કત્વા આસન્નકાલે ગહિતસીલં નિસ્સાય તાવતિંસભવને નિબ્બત્તિંસુ, તેસં ઘટાવસેનેવ વિમાનાનિ નિબ્બત્તિંસુ. સબ્બેસં મજ્ઝે આચરિયસ્સ યોજનસતિકં સુવણ્ણવિમાનં નિબ્બત્તિ, અવસેનાનિ તસ્સ પરિવારાનિ હુત્વા સબ્બહેટ્ઠિમં દ્વાદસયોજનિકં અહોસિ. તે નિબ્બત્તક્ખણેયેવ કમ્મં આવજ્જેન્તા આચરિયં નિસ્સાય સમ્પત્તિલાભં ઞત્વા, ''ગચ્છામ તાવ, દસબલસ્સ સન્તિકે અમ્હાકં આચરિયસ્સ વણ્ણં કથેય્યામા''તિ મજ્ઝિમયામસમનન્તરે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ, તા દેવતા આચરિયસ્સ વણ્ણભણનત્થં એકેકં ગાથં અભાસિંસુ.

તત્થ **સબ્ભિરેવા**તિ પણ્ડિતેહિ, સપ્પુરિસેહિ એવ. ર-કારો પદસન્ધિકરો. **સમાસેથા**તિ સહ નિસીદેય્ય. દેસનાસીસમેવ ચેતં, સબ્બઇરિયાપથે સબ્ભિરેવ સહ કુબ્બેય્યાતિ અત્થો. **કુબ્બેથા**તિ કરેય્ય. **સન્થવ**ન્તિ મિત્તસન્થવં. તણ્હાસન્થવો પન ન કેનચિ સદ્ધિં કાતબ્બો, મિત્તસન્થવો બુદ્ધ-પચ્ચેકબુદ્ધ-બુદ્ધસાવકેહિ સહ કાતબ્બો. ઇદં સન્ધાયેતં વુત્તં. **સત**ન્તિ બુદ્ધાદીનં સપ્પુરિસાનં. **સદ્ધમ્મ**ન્તિ પઞ્ચસીલદસસીલચતુસતિપટ્ઠાનાદિભેદં સદ્ધમ્મં, ઇધ પન પઞ્ચસીલં અધિપ્પેતં. **સેય્યો હોતી**તિ વડ્ઢિ હોતિ. **ન પાપિયો**તિ લામકં કિઞ્ચિ ન હોતિ. **નાઞ્ઞતો**તિ વાલિકાદીહિ તેલાદીનિ વિય અઞ્ઞતો અન્ધબાલતો પઞ્ઞા નામ ન લબ્ભતિ, તિલાદીહિ પન તેલાદીનિ વિય સતં ધમ્મં ઞત્વા પણ્ડિતમેવ સેવન્તો ભજન્તો લભતીતિ. **સોકમજ્ઝે**તિ સોકવત્થૂનં સોકાનુગતાનં વા સત્તાનં મજ્ઝગતો ન સોચતિ બન્ધુલમલ્લસેનાપતિસ્સ ઉપાસિકા વિય, પઞ્ચન્નં ચોરસતાનં મજ્ઝે ધમ્મસેનાપતિસ્સ સદ્ધિવિહારિકો સંકિચ્ચસામણેરો વિય ચ.

ઞાતિમજ્ઝે વિરોચતીતિ ઞાતિગણમજ્ઝે સંકિચ્ચથેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો અધિમુત્તકસામણેરો વિય સોભતિ. સો કિર થેરસ્સ ભાગિનેય્યો હોતિ, અથ નં થેરો આહ – ''સામણેર, મહલ્લકોસિ જાતો, ગચ્છ, વસ્સાનિ પુચ્છિત્વા એહિ, ઉપસમ્પાદેસ્સામિ ત''ન્તિ. સો ''સાધૂ''તિ થેરં વન્દિત્વા પત્તચીવરમાદાય ચોરઅટવિયા ઓરભાગે ભગિનિગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરિ, તં ભગિની દિસ્વા વન્દિત્વા ગેહે નિસીદાપેત્વા ભોજેસિ. સો કતભત્તકિચ્ચો વસ્સાનિ પુચ્છિ. સા ''અહં ન જાનામિ, માતા મે જાનાતી''તિ આહ. અથ સો ''તિટ્ઠથ તુમ્હે, અહં માતુસન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ અટવિં ઓતિણ્ણો. તમેનં દૂરતોવ ચોરપુરિસો દિસ્વા ચોરાનં આરોચેસિ. ચોરા ''સામણેરો કિરેકો અટવિં ઓતિણ્ણો, ગચ્છથ નં આનેથા''તિ આણાપેત્વા એકચ્ચે ''મારેમ ન''ન્તિ આહંસુ, એકચ્ચે વિસ્સજ્જેમાતિ. સામણેરો ચિન્તેસિ – ''અહં સેખો સકરણીયો, ઇમેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા સોત્થિમત્તાનં કરિસ્સામી''તિ ચોરજેટ્ઠકં આમન્તેત્વા, ''ઉપમં તે, આવુસો, કરિસ્સામી''તિ ઇમા ગાથા અભાસિ –

''અહુ અતીતમદ્ધાનં, અરઞ્ઞસ્મિં બ્રહાવને;
ચેતો કૂટાનિ ઓડ્ડેત્વા, સસકં અવધી તદા.

''સસકઞ્ચ મતં દિસ્વા, ઉબ્બિગ્ગા મિગપક્ખિનો;
એકરત્તિં અપક્કામું, 'અકિચ્ચં વત્તતે ઇધ'.

''તથેવ સમણં હન્ત્વા, અધિમુત્તં અકિઞ્ચનં;
અદ્ધિકા નાગમિસ્સન્તિ, ધનજાનિ ભવિસ્સતી''તિ.

''સચ્ચં ખો સમણો આહ, અધિમુત્તો અકિઞ્ચનો;
અદ્ધિકા નાગમિસ્સન્તિ, ધનજાનિ ભવિસ્સતિ.

‘‘સચે પટિપથે દિસ્વા, નારોચેસ્સસિ કસ્સચિ;
તવ સચ્ચમનુરક્ખન્તો, ગચ્છ ભન્તે યથાસુખ’’ન્તિ.

સો તેહિ ચોરેહિ વિસ્સજ્જિતો ગચ્છન્તો ઞાતયોપિ દિસ્વા તેસમ્પિ ન આરોચેસિ. અથ તે અનુપ્પત્તે ચોરા ગહેત્વા વિહેઠયિંસુ, ઉરં પહરિત્વા પરિદેવમાનઞ્ચસ્સ માતરં ચોરા એતદવોચું –

‘‘કિં તે હોતિ અધિમુત્તો, ઉદરે વસિકો અસિ;
પુટ્ઠા મે અમ્મ અક્ખાહિ, કથં જાનેમુ તં મય’’ન્તિ.

‘‘અધિમુત્તસ્સ અહં માતા, અયઞ્ચ જનકો પિતા;
ભગિની ભાતરો ચાપિ, સબ્બેવ ઇધ ઞાતયો.

‘‘અકિચ્ચકારી અધિમુત્તો, યં દિસ્વા ન નિવારયે;
એતં ખો વત્તં સમણાનં, અરિયાનં ધમ્મજીવિનં.

‘‘સચ્ચવાદી અધિમુત્તો, યં દિસ્વા ન નિવારયે;
અધિમુત્તસ્સ સુચિણ્ણેન, સચ્ચવાદિસ્સ ભિક્ખુનો;
સબ્બેવ અભયં પત્તા, સોત્થિં ગચ્છન્તુ ઞાતયો’’તિ.

એવં તે ચોરેહિ વિસ્સજ્જિતા ગન્ત્વા અધિમુત્તં આહંસુ –

‘‘તવ તાત સુચિણ્ણેન, સચ્ચવાદિસ્સ ભિક્ખુનો;
સબ્બેવ અભયં પત્તા, સોત્થિં પચ્ચાગમમ્હસે’’તિ.

તેપિ પઞ્ચસતા ચોરા પસાદં આપજ્જિત્વા અધિમુત્તસ્સ સામણેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. સો તે આદાય ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પઠમં અત્તના ઉપસમ્પન્નો પચ્છા તે પઞ્ચસતે અત્તનો અન્તેવાસિકે કત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. તે અધિમુત્તથેરસ્સ ઓવાદે ઠિતા સબ્બે અગ્ગફલં અરહત્તં પાપુણિંસુ. ઇમમત્થં ગહેત્વા દેવતા ‘‘સતં સદ્ધમ્મમઞ્ઞાય ઞાતિમજ્ઝે વિરોચતી’’તિ આહ.

સાતતન્તિ સતતં સુખં વા ચિરં તિટ્ઠન્તીતિ વદતિ. **સબ્બાસં વો**તિ સબ્બાસં તુમ્હાકં. **પરિયાયેના**તિ કારણેન. **સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી**તિ, ન કેવલં સેય્યોવ હોતિ, ન ચ કેવલં પઞ્ઞં લભતિ, સોકમજ્ઝે ન સોચતિ, ઞાતિમજ્ઝે વિરોચતિ, સુગતિયં નિબ્બત્તતિ, ચિરં સુખં તિટ્ઠતિ, સકલસ્મા પન વટ્ટદુક્ખાપિ મુચ્ચતીતિ. પઠમં.

૨. મચ્છરિસુત્તવણ્ણના

૩૨. દુતિયે **મચ્છેરા ચ પમાદા ચા**તિ અત્તસમ્પત્તિનિગૂહનલક્ખણેન મચ્છેરેન ચેવ સતિવિપ્પવાસલક્ખણેન પમાદેન ચ. એકચ્ચો હિ ‘ઇદં મે દેન્તસ્સ પરિક્ખયં ગમિસ્સતિ, મય્હં વા ઘરમાનુસકાનં વા ન ભવિસ્સતી’’તિ મચ્છરિયેન દાનં ન દેતિ. એકચ્ચો ખિડ્ડાદિપસુતત્તા ‘દાનં દાતબ્બ’’ન્તિ ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પાદેતિ. **એવં દાનં ન દીયતી**તિ એવમેતં યસદાયકં સિરીદાયકં સમ્પત્તિદાયકં સુખદાયકં દાનં નામ ન દીયતીતિઆદિના કારણં કથેસિ.

પુઞ્ઞં આકઙ્ખમાનેનાતિ પુબ્બચેતનાદિભેદં પુઞ્ઞં ઇચ્છમાનેન. **દેય્યં હોતિ વિજાનતા**તિ અત્થિ દાનસ્સ ફલન્તિ જાનન્તેન દાતબ્બમેવાતિ વદતિ.

તમેવ બાલં ફુસતીતિ તંયેવ બાલં ઇધલોકપરલોકેસુ જિઘચ્છા ચ પિપાસા ચ ફુસતિ અનુબન્ધતિ ન વિજહતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા તમેવ ફુસતિ, તસ્મા. **વિનેય્ય મચ્છેર**ન્તિ મચ્છેરમલં વિનેત્વા. **દજ્જા દાનં મલાભિભૂ**તિ મલાભિભૂ હુત્વા તં મચ્છેરમલં અભિભવિત્વા દાનં દદેય્ય.

તે મતેસુ ન મીયન્તીતિ અદાનસીલતાય મરણેન મતેસુ ન મીયન્તિ. યથા હિ મતો સમ્પરિવારેત્વા ઠપિતે બહુમ્હિપિ અન્નપાનાદિમ્હિ "ઇદં ઇમસ્સ હોતુ, ઇદં ઇમસ્સા"તિ ઉદ્ધરિત્વા સંવિભાગં ન કરોતિ, એવં અદાનસીલોપીતિ મતકસ્સ ચ અદાનસીલસ્સ ચ ભોગા સમસમા નામ હોન્તિ. તેન દાનસીલા એવરૂપેસુ મતેસુ ન મીયન્તીતિ અત્થો. **પન્થાનંવ સહ વજં, અપ્પસ્મિં યે પવેચ્છન્તી**તિ યથા અદ્ધાનં કન્તારમગ્ગં સહ વજન્તા પથિકા સહ વજન્તાનં પથિકાનં અપ્પસ્મિં પાથેય્યે સંવિભાગં કત્વા પવેચ્છન્તિ દદન્તિયેવ, એવમેવં યે પન અનમતગ્ગં સંસારકન્તારં સહ વજન્તા સહ વજન્તાનં અપ્પસ્મિમ્પિ દેય્યધમ્મે સંવિભાગં કત્વા દદન્તિયેવ, તે મતેસુ ન મીયન્તિ.

એસ ધમ્મો સનન્તનોતિ એસ પોરાણકો ધમ્મો, સનન્તનાનં વા પણ્ડિતાનં એસ ધમ્મોતિ. **અપ્પસ્મેકે**તિ અપ્પસ્મિં દેય્યધમ્મે એકે. **પવેચ્છન્તી**તિ દદન્તિ. **બહુનેકે ન દિચ્છરે**તિ બહુનાપિ ભોગેન સમન્નાગતા એકચ્ચે ન દદન્તિ. **સહસ્સેન સમં મિતા**તિ સહસ્સેન સદ્ધિં મિતા, સહસ્સ દાનસદિસા હોતિ.

દુરન્વયોતિ દુરનુગમનો, દુપ્પૂરોતિ અત્થો. **ધમ્મં ચરે**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મં ચરતિ. **યોપિ સમુઞ્જકઞ્ચરે**તિ યો અપિ ખલમણ્ડલાદિસોધનપલાલપોઠનાદિવસેન સમુઞ્જકઞ્ચરતિ. **દારઞ્ચ પોસ**ન્તિ દારઞ્ચ પોસન્તો. **દદં અપ્પકસ્મિ**ન્તિ અપ્પકસ્મિં પણ્ણસાકમત્તસ્મિમ્પિ સંવિભાગં કત્વા દદન્તોવ સો ધમ્મં ચરતિ. **સતં સહસ્સાન**ન્તિ સહસ્સં સહસ્સં કત્વા ગણિતાનં પુરિસાનં સતં, સતસહસ્સન્તિ અત્થો. **સહસ્સયાગિન**ન્તિ ભિક્ખુસહસ્સસ્સ વા યાગો કહાપણસહસ્સેન વા નિબ્બત્તિતો યાગોપિ સહસ્સયાગો. સો એતેસં અત્થીતિ સહસ્સયાગિનો, તેસં સહસ્સયાગિનં. એતેન દસન્નં વા ભિક્ખુકોટીનં દસન્નં વા કહાપણકોટીનં પિણ્ડપાતો દસ્સિતો હોતિ. યે એત્તકં દદન્તિ, તે કલમ્પિ નગ્ઘન્તિ તથાવિધસ્સાતિ આહ. ય્વાયં સમુઞ્જકં ચરન્તોપિ ધમ્મં ચરતિ, દારં પોસેન્તોપિ, અપ્પકસ્મિં દદન્તોપિ, તથાવિધસ્સ એતે સહસ્સયાગિનો કલમ્પિ નગ્ઘન્તિ. યં તેન દલિદ્દેન એકપટિવીસકમત્તમ્પિ સલાકભત્તમત્તમ્પિ વા દિન્નં, તસ્સ દાનસ્સ સબ્બેસમ્પિ તેસં દાનં કલં નગ્ઘતીતિ. **કલં** નામ સોળસભાગોપિ સતભાગોપિ સહસ્સભાગોપિ. ઇધ સતભાગો ગહિતો. યં તેન દાનં દિન્નં, તસ્મિં સતધા વિભત્તે ઇતરેસં દસકોટિસહસ્સદાનં તતો એકકોટ્ઠાસમ્પિ નગ્ઘતીતિ આહ.

એવં તથાગતે દાનસ્સ અગ્ઘં કરોન્તે સમીપે ઠિતા દેવતા ચિન્તેસિ – "એવં ભગવા મહન્તં દાનં પાદેન પવટ્ટેત્વા રતનસતિકે વિય નરકે પક્ખિપન્તો ઇદં એવં પરિત્તકં દાનં ચન્દમણ્ડલે પહરન્તો વિય ઉક્ખિપતિ, કથં નુ ખો એતં મહપ્ફલતર"ન્તિ જાનનત્થં ગાથાય અજ્ઝભાસિ. તત્થ **કેના**તિ કેન કારણેન. **મહગ્ગતો**તિ મહત્તં ગતો, વિપુલસ્સેતં વેવચનં. **સમેન દિન્નસ્સા**તિ સમેન દિન્નસ્સ દાનસ્સ. અથસ્સા ભગવા દાનં વિભજિત્વા દસ્સેન્તો **દદન્તિ હેકે**તિઆદિમાહ. તત્થ **વિસમે નિવિટ્ઠા**તિ વિસમે કાયવચીમનોકમ્મે પતિટ્ઠિતા હુત્વા. **છેત્વા**તિ પોથેત્વા. **વધિત્વા**તિ મારેત્વા. **સોચયિત્વા**તિ પરં સોકસમપ્પિતં કત્વા. **અસ્સુમુખા**તિ અસ્સુમુખસમ્મિસ્સા. પરં રોદાપેત્વા

દિન્નદાનઞ્હિ અસ્સુમુખદાનન્તિ વુચ્ચતિ. **સદણ્ડા**તિ દણ્ડેન તજ્જેત્વા પહરિત્વા દિન્નદક્ખિણા સદણ્ડાતિ વુચ્ચતિ. **એવન્તિ** નાહં સમ્માસમ્બુદ્ધતાય મહાદાનં ગહેત્વા અપ્પફલં નામ કાતું સક્કોમિ પરિત્તકદાનં વા મહપ્ફલં નામ. ઇદં પન મહાદાનં અત્તનો ઉપ્પત્તિયા અપરિસુદ્ધતાય એવં અપ્પફલં નામ હોતિ, ઇતરં પરિત્તદાનં અત્તનો ઉપ્પત્તિયા પરિસુદ્ધતાય એવં મહપ્ફલં નામાતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો **એવન્તિ**આદિમાહાતિ. દુતિયં.

૩. સાધુસુત્તવણ્ણના

૩૩. તતિયે **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ ઉદાહારં ઉદાહરિ. યથા હિ યં તેલં માનં ગહેતું ન સક્કોતિ વિસ્સન્દિત્વા ગચ્છતિ, તં અવસેસકોતિ વુચ્ચતિ. યઞ્ચ જલં તળાકં ગહેતું ન સક્કોતિ, અજ્ઝોત્થરિત્વા ગચ્છતિ, તં ઓઘોતિ વુચ્ચતિ, એવમેવં યં પીતિવચનં હદયં ગહેતું ન સક્કોતિ, અધિકં હુત્વા અન્તો અસણ્ઠહિત્વા બહિ નિક્ખમતિ, તં **ઉદાન**ન્તિ વુચ્ચતિ. એવરૂપં પીતિમયં વચનં નિચ્છારેસીતિ અત્થો. **સદ્ધાયપિ સાહુ દાન**ન્તિ કમ્મઞ્ચ કમ્મફલઞ્ચ સદ્દહિત્વાપિ દિન્નદાનં સાહુ લદ્ધકં ભદ્દકમેવ. **આહૂ**તિ કથેન્તિ. કથં પનેતં ઉભયં સમં નામ હોતીતિ? જીવિતભીરુકો હિ યુજ્ઝિતું ન સક્કોતિ, ખયભીરુકો દાતું ન સક્કોતિ. ''જીવિતઞ્ચ રક્ખિસ્સામિ યુજ્ઝિસ્સામિ ચા''તિ હિ વદન્તો ન યુજ્ઝતિ. જીવિતે પન આલયં વિસ્સજ્જેત્વા, ''છેજ્જં વા હોતુ મરણં વા, ગણ્હિસ્સામેતં ઇસ્સરિય''ન્તિ ઉસ્સહન્તોવ યુજ્ઝતિ. ''ભોગે ચ રક્ખિસ્સામિ, દાનઞ્ચ દસ્સામી''તિ વદન્તો ન દદાતિ. ભોગેસુ પન આલયં વિસ્સજ્જેત્વા મહાદાનં દસ્સામીતિ ઉસ્સહન્તોવ દેતિ. એવં દાનઞ્ચ યુદ્ધઞ્ચ સમં હોતિ. કિઞ્ચ ભિય્યો? **અપ્પાપિ સન્તા બહુકે જિનન્તી**તિ યથા ચ યુદ્ધે અપ્પકાપિ વીરપુરિસા બહુકે ભીરુપુરિસે જિનન્તિ, એવં સદ્ધાદિસમ્પન્નો અપ્પકમ્પિ દાનં દદન્તો બહુમચ્છેરં મદ્દતિ, બહુઞ્ચ દાનવિપાકં અધિગચ્છતિ. એવમ્પિ દાનઞ્ચ યુદ્ધઞ્ચ સમાનં. તેનેવાહ –

''અપ્પમ્પિ ચે સદ્દહાનો દદાતિ,
તેનેવ સો હોતિ સુખી પરત્થા''તિ.

ઇમસ્સ ચ પનત્થસ્સ પકાસનત્થં એકસાટકબ્રાહ્મણવત્થુ ચ અઙ્કુરવત્થુ ચ વિત્થારેતબ્બં.

ધમ્મલદ્ધસ્સાતિ ધમ્મેન સમેન લદ્ધસ્સ ભોગસ્સ ધમ્મલદ્ધસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ. એત્થ પુગ્ગલો લદ્ધધમ્મો નામ અધિગતધમ્મો અરિયપુગ્ગલો. ઇતિ યં ધમ્મલદ્ધસ્સ ભોગસ્સ દાનં ધમ્મલદ્ધસ્સ અરિયપુગ્ગલસ્સ દીયતિ, તમ્પિ સાધૂતિ અત્થો. **યો ધમ્મલદ્ધસ્સા**તિ ઇમસ્મિમ્પિ ગાથાપદે અયમેવ અત્થો. **ઉટ્ઠાનવીરિયાધિગતસ્સા**તિ ઉટ્ઠાનેન ચ વીરિયેન ચ અધિગતસ્સ ભોગસ્સ. **વેતરણિ**ન્તિ દેસનાસીસમત્તમેતં. યમસ્સ પન વેતરણિમ્પિ સઞ્જીવકાળસુત્તાદયોપિ એકતિંસમહાનિરયેપિ સબ્બસોવ અતિક્કમિત્વાતિ અત્થો.

વિચેય્ય દાનન્તિ વિચિનિત્વા દિન્નદાનં. તત્થ દ્વે વિચિનના દક્ખિણાવિચિનનં દક્ખિણેય્યવિચિનનઞ્ચ. તેસુ લામકલામકે પચ્ચયે અપનેત્વા પણીતપણીતે વિચિનિત્વા તેસં દાનં દક્ખિણાવિચિનનં નામ. વિપન્નસીલે ઇતો બહિદ્ધા પઞ્ચનવુતિપાસણ્ડભેદે વા દક્ખિણેય્યે પહાય સીલાદિગુણસમ્પન્નાનં સાસને પબ્બજિતાનં દાનં દક્ખિણેય્યવિચિનનં નામ. એવં દ્વીહાકારેહિ વિચેય્ય દાનં. **સુગતપ્પસત્થ**ન્તિ સુગતેન વણ્ણિતં. તત્થ દક્ખિણેય્યવિચિનનં દસ્સેન્તો **યે દક્ખિણેય્યા**તિઆદિમાહ. **બીજાનિ વુત્તાનિ યથા**તિ ઇમિના પન દક્ખિણાવિચિનનં આહ. અવિપન્નબીજસદિસા હિ વિચિનિત્વા ગહિતા પણીતપણીતા દેય્યધમ્માતિ.

પાણેસુપિ સાધુ સંયમોતિ પાણેસુ સંયતભાવોપિ ભદ્દકો. અયં દેવતા ઇતરાહિ કથિતં દાનાનિસંસં અતિક્કમિત્વા સીલાનિસંસં કથેતુમારદ્ધા. **અહેઠયં ચરન્તિ** અવિહિંસન્તો ચરમાનો. **પરૂપવાદા**તિ પરસ્સ ઉપવાદભયેન. **ભયા**તિ ઉપવાદભયા. **દાના ચ ખો ધમ્મપદંવ સેય્યો**તિ દાનતો નિબ્બાનસઙ્ખાતં ધમ્મપદમેવ સેય્યો. **પુબ્બે ચ હિ પુબ્બતરે ચ સન્તો**તિ પુબ્બે ચ કસ્સપબુદ્ધાદિકાલે પુબ્બતરે ચ કોણાગમનબુદ્ધાદિકાલે, સબ્બેપિ વા એતે પુબ્બે ચ પુબ્બતરે ચ સન્તો નામાતિ. તતિયં.

૪. નસન્તિસુત્તવણ્ણના

૩૪. ચતુત્થે **કમનીયાની**તિ રૂપાદીનિ ઇટ્ઠારમ્મણાનિ. **અપુનાગમનં અનાગન્તા પુરિસો મચ્ચુધેય્યા**તિ તેભૂમકવટ્ટસઙ્ખાતા મચ્ચુધેય્યા અપુનાગમનસઙ્ખાતં નિબ્બાનં અનાગન્તા. નિબ્બાનઞ્હિ સત્તા ન પુનાગચ્છન્તિ, તસ્મા તં અપુનાગમનન્તિ વુચ્ચતિ. તં કામેસુ બદ્ધો ચ પમત્તો ચ અનાગન્તા નામ હોતિ, સો તં પાપુણિતું ન સક્કોતિ, તસ્મા એવમાહ. **છન્દજન્તિ** તણ્હાછન્દતો જાતં. **અઘન્તિ** પઞ્ચક્ખન્ધદુક્ખં. દુતિયપદં તસ્સેવ વેવચનં. **છન્દવિનયા અઘવિનયો**તિ તણ્હાવિનયેન પઞ્ચક્ખન્ધવિનયો . **અઘવિનયા દુક્ખવિનયો**તિ પઞ્ચક્ખન્ધવિનયેન વટ્ટદુક્ખં વિનીતમેવ હોતિ. **ચિત્રાની**તિ આરમ્મણચિત્તાનિ. **સઙ્કપ્પરાગો**તિ સઙ્કપ્પિતરાગો. એવમેત્થ વત્થુકામં પટિક્ખિપિત્વા કિલેસકામો કામોતિ વુત્તો. અયં પનત્થો **પસૂરસુત્તેન** (સુ॰ નિ॰ ૮૩૦ આદયો) વિભાવેતબ્બો. પસૂરપરિબ્બાજકો હિ થેરેન ‘‘સઙ્કપ્પરાગો પુરિસસ્સ કામો’’તિ વુત્તે –

‘‘ન તે કામા યાનિ ચિત્રાનિ લોકે,
સઙ્કપ્પરાગઞ્ચ વદેસિ કામં;
સઙ્કપ્પયં અકુસલે વિતક્કે,
ભિક્ખૂપિ તે હેહિન્તિ કામભોગી’’તિ. –

આહ. અથ નં થેરો અવોચ –

‘‘તે ચે કામા યાનિ ચિત્રાનિ લોકે,
સઙ્કપ્પરાગં ન વદેસિ કામં;
પસ્સન્તો રૂપાનિ મનોરમાનિ,
સત્થાપિ તે હેહિતિ કામભોગી.

સુણન્તો સદ્દાનિ, ઘાયન્તો ગન્ધાનિ;
સાયન્તો રસાનિ, ફુસન્તો ફસ્સાનિ મનોરમાનિ;
સત્થાપિ તે હેહિતિ કામભોગી’’તિ.

અથેત્થ ધીરાતિ અથ એતેસુ આરમ્મણેસુ પણ્ડિતા છન્દરાગં વિનયન્તિ. **સંયોજનં સબ્બન્તિ** દસવિધમ્પિ સંયોજનં. **અકિઞ્ચનન્તિ** રાગકિઞ્ચનાદિવિરહિતં. **નાનુપતન્તિ દુક્ખા**તિ વટ્ટદુક્ખા પન તસ્સ ઉપરિ ન પતન્તિ. **ઇચ્ચાયસ્મા મોઘરાજા**તિ, ‘‘પહાસિ સઙ્ખ’’ન્તિ ગાથં સુત્વા તસ્સં પરિસતિ અનુસન્ધિકુસલો મોઘરાજા નામ થેરો ‘‘ઇમિસ્સા ગાથાય અત્થો ન યથાનુસન્ધિં ગતો’’તિ ચિન્તેત્વા યથાનુસન્ધિં ઘટેન્તો એવમાહ. તત્થ **ઇધ વા હુરં વા**તિ ઇધલોકે વા પરલોકે વા. **નરુત્તમં અત્થચરં નરાનન્તિ** કિઞ્ચાપિ સબ્બે ખીણાસવા નરુત્તમા ચેવ અત્થચરા ચ

નરાનં, થેરો પન દસબલં સન્ધાયેવમાહ. **યે તં નમસ્સન્તિ પસંસિયા તે**તિ યદિ તથાવિમુત્તં દેવમનુસ્સા નમસ્સન્તિ, અથ યે તં ભગવન્તં કાયેન વા વાચાય વા અનુપટિપત્તિયા વા નમસ્સન્તિ, તે કિં પસંસિયા, ઉદાહુ અપસંસિયાતિ. **ભિક્ખૂતિ** મોઘરાજત્થેરં આલપતિ. **અઞ્ઞાય ધમ્મ**ન્તિ ચતુસચ્ચધમ્મં જાનિત્વા. **સઙ્ગાતિગા તેપિ ભવન્તી**તિ યે તં કાયેન વા વાચાય વા અનુપટિપત્તિયા વા નમસ્સન્તિ. તે ચતુસચ્ચધમ્મં અઞ્ઞાય વિચિકિચ્છં પહાય સઙ્ગાતિગાપિ હોન્તિ, પસંસિયાપિ હોન્તીતિ. ચતુત્થં.

૫. ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિસુત્તવણ્ણના

૩૫. પઞ્ચમે **ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિકા**તિ ઉજ્ઝાનસઞ્ઞી દેવલોકો નામ પાટિયેક્કો નત્થિ, ઇમા પન દેવતા તથાગતસ્સ ચતુપચ્ચયપરિભોગં નિસ્સાય ઉજ્ઝાયમાના આગતા. તાસં કિર એવં અહોસિ – ‘‘સમણો ગોતમો ભિક્ખૂનં પંસુકૂલચીવર-પિણ્ડિયાલોપ-રુક્ખમૂલસેનાસનપૂતિમુત્તભેસજ્જેહિ સન્તોસસ્સેવ પરિયન્તકારિતં વણ્ણેતિ, સયં પન પત્તુણ્ણદુકૂલ ખોમાદીનિ પણીતચીવરાનિ ધારેતિ, રાજારહં ઉત્તમં ભોજનં ભુઞ્જતિ, દેવવિમાનકપ્પાય ગન્ધકુટિયા વરસયને સયતિ, સપ્પિનવનીતાદીનિ ભેસજ્જાનિ પટિસેવતિ, દિવસં મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેતિ, વચનમસ્સ અઞ્ઞતો ગચ્છતિ, કિરિયા અઞ્ઞતો’’તિ ઉજ્ઝાયમાના આગમિંસુ. તેન તાસં ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ ‘‘ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિકા’’તિ નામં ગહિતં.

અઞ્ઞથા સન્તન્તિ અઞ્ઞેનાકારેન ભૂતં. **નિકચ્ચા**તિ નિકતિયા વઞ્ચનાય, વઞ્ચેત્વાતિ અત્થો. **કિતવસ્સેવા**તિ કિતવો વુચ્ચતિ સાકુણિકો. સો હિ અગુમ્બોવ સમાનો સાખપણ્ણાદિપટિચ્છાદનેન ગુમ્બવણ્ણં દસ્સેત્વા ઉપગતે મોરતિત્તિરાદયો સકુણે મારેત્વા દારભરણં કરોતિ. ઇતિ તસ્સ કિતવસ્સ ઇમાય વઞ્ચનાય એવં વઞ્ચેત્વા સકુણમંસભોજનં વિય કુહકસ્સાપિ પંસુકૂલેન અત્તાનં પટિચ્છાદેત્વા કથાછેકતાય મહાજનં વઞ્ચેત્વા ખાદમાનસ્સ વિચરતો. **ભુત્તં થેય્યેન તસ્સ ત**ન્તિ સબ્બોપિ તસ્સ ચતુપચ્ચયપરિભોગો થેય્યેન પરિભુત્તો નામ હોતીતિ દેવતા ભગવન્તં સન્ધાય વદતિ. **પરિજાનન્તિ પણ્ડિતા**તિ અયં કારકો વા અકારકો વાતિ પણ્ડિતા જાનન્તિ. ઇતિ તા દેવતા ‘‘તથાગતાપિ મયમેવ પણ્ડિતા’’તિ મઞ્ઞમાના એવમાહંસુ.

અથ ભગવા **નયિદ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **યાયં પટિપદા દળ્હા**તિ અયં ધમ્માનુધમ્મપટિપદા દળ્હા થિરા. યાય પટિપદાય ધીરા પણ્ડિતા આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનેન લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન ચાતિ દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયિનો મારબન્ધના પમુચ્ચન્તિ, તં પટિપદં ભાસિતમત્તેન વા સવનમત્તેન વા ઓક્કમિતું પટિપજ્જિતું ન સક્કાતિ અત્થો. **ન વે ધીરા પકુબ્બન્તી**તિ ધીરા પણ્ડિતા વિદિત્વા લોકપરિયાયં સઙ્ખારલોકસ્સ ઉદયબ્બયં ઞત્વા ચતુસચ્ચધમ્મઞ્ચ અઞ્ઞાય કિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતા લોકે વિસત્તિકં તિણ્ણા એવં ન કુબ્બન્તિ, મયં એવરૂપાનિ ન કથેમાતિ અત્થો.

પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વાતિ ‘‘અયુત્તં અમ્હેહિ કતં, અકારકમેવ મયં કારકવાદેન સમુદાચરિમ્હા’’તિ લજ્જમાના મહાબ્રહ્મનિ વિય ભગવતિ ગારવં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ભગવન્તં દુરાસદં કત્વા પસ્સમાના આકાસતો ઓતરિત્વા ભૂમિયં ઠત્વાતિ અત્થો. **અચ્ચયો**તિ અપરાધો. **નો, ભન્તે, અચ્ચાગમા**તિ અમ્હે અતિક્કમ્મ અભિભવિત્વા પવત્તો. **આસાદેતબ્બ**ન્તિ ઘટ્ટયિતબ્બં. તા કિર દેવતા ભગવન્તં કાયેન વાચાયાતિ દ્વીહિપિ ઘટ્ટયિંસુ. તથાગતં અવન્દિત્વા આકાસે પતિટ્ઠમાના કાયેન ઘટ્ટયિંસુ, કિતવોપમં આહરિત્વા નાનપ્પકારકં અસબ્ભિવાદં વદમાના વાચાય ઘટ્ટયિંસુ. તસ્મા આસાદેતબ્બં અમઞ્ઞિમ્હાતિ આહંસુ. **પટિગ્ગણ્હાતૂ**તિ ખમતુ. **આયતિં સંવરાયા**તિ અનાગતે સંવરણત્થાય, પુન એવરૂપસ્સ અપરાધસ્સ દોસસ્સ અકરણત્થાય.

સિતં પાત્વાકાસીતિ અગ્ગદન્તે દસ્સેન્તો પહટ્ઠાકારં દસ્સેસિ. કસ્મા? તા કિર દેવતા ન સભાવેન ખમાપેન્તિ, લોકિયમહાજનઞ્ચ સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલં તથાગતઞ્ચ એકસદિસં કરોન્તિ. અથ ભગવા ''પરતો કથાય ઉપ્પન્નાય બુદ્ધબલં દીપેત્વા પચ્છા ખમિસ્સામી''તિ સિતં પાત્વાકાસિ. **ભિય્યોસો મત્તાયા**તિ અતિરેકપ્પમાણેન. **ઇમં ગાથં અભાસી**તિ કુપિતો એસ અમ્હાકન્તિ મઞ્ઞમાના અભાસિ.

ન પટિગણ્હતીતિ ન ખમતિ નાધિવાસેતિ. **કોપન્તરો**તિ અબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નકોપો. **દોસગરૂ**તિ દોસં ગરું કત્વા આદાય વિહરન્તો. **સ વેરં પટિમુઞ્ચતી**તિ સો એવરૂપો ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચન્તો વિય તં વેરં અત્તનિ પટિમુઞ્ચતિ ઠપેતિ, ન પટિનિસ્સજ્જતીતિ અત્થો. **અચ્ચયો ચે ન વિજ્જેથા**તિ સચે અચ્ચાયિકકમ્મં ન ભવેય્ય. **નો ચિધાપગતં સિયા**તિ યદિ અપરાધો નામ ન ભાવેય્ય. **કેનીધ કુસલો સિયા**તિ યદિ વેરાનિ ન સમ્મેય્યું, કેન કારણેન કુસલો ભવેય્ય.

કસ્સચ્ચયાતિ ગાથાય કસ્સ અતિક્કમો નત્થિ? કસ્સ અપરાધો નત્થિ? કો સમ્મોહં નાપજ્જતિ? કો નિચ્ચમેવ પણ્ડિતો નામાતિ અત્થો? ઇમં કિર ગાથં ભણાપનત્થં ભગવતો સિતપાતુકમ્મં. તસ્મા ઇદાનિ દેવતાનં બુદ્ધબલં દીપેત્વા ખમિસ્સામીતિ **તથાગતસ્સ બુદ્ધસ્સા**તિઆદિમાહ. તત્થ **તથાગતસ્સા**તિ તથા આગતોતિ એવમાદીહિ કારણેહિ તથાગતસ્સ. **બુદ્ધસ્સા**તિ ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધત્તાદીહિ કારણેહિ વિમોક્ખન્તિકપણ્ણત્તિવસેન એવં લદ્ધનામસ્સ. **અચ્ચયં દેસયન્તીન**ન્તિ યં વુત્તં તુમ્હેહિ ''અચ્ચયં દેસયન્તીનં…પે॰… સ વેરં પટિમુઞ્ચતી''તિ, તં સાધુ વુત્તં, અહં પન તં વેરં નાભિનન્દામિ ન પત્થયામીતિ અત્થો. **પટિગ્ગણ્હામિ વોચ્ચય**ન્તિ તુમ્હાકં અપરાધં ખમામીતિ. પઞ્ચમં.

૬. સદ્ધાસુત્તવણ્ણના

૩૬. છટ્ઠે **સદ્ધા દુતિયા પુરિસસ્સ હોતી**તિ પુરિસસ્સ દેવલોકે મનુસ્સલોકે ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તસ્સ સદ્ધા દુતિયા હોતિ, સહાયકિચ્ચં સાધેતિ. **નો ચે અસ્સદ્ધિયં અવતિટ્ઠતી**તિ યદિ અસ્સદ્ધિયં ન તિટ્ઠતિ. **યસો**તિ પરિવારો. **કિત્તી**તિ વણ્ણભણનં. **તત્વસ્સ હોતી**તિ તતો અસ્સ હોતિ. **નાનુપતન્તિ સઙ્ગા**તિ રાગસઙ્ગાદયો પઞ્ચ સઙ્ગા ન અનુપતન્તિ. **પમાદમનુયુઞ્જન્તી**તિ યે પમાદં કરોન્તિ નિબ્બત્તેન્તિ, તે તં અનુયુઞ્જન્તિ નામ. **ધનં સેટ્ઠંવ રક્ખતી**તિ મુત્તામણિસારાદિઉત્તમધનં વિય રક્ખતિ. **ઝાયન્તો**તિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન ચ આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનેન ચ ઝાયન્તો. તત્થ **લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં** નામ વિપસ્સનામગ્ગફલાનિ. વિપસ્સના હિ તીણિ લક્ખણાનિ ઉપનિજ્ઝાયતીતિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં. મગ્ગો વિપસ્સનાય આગતકિચ્ચં સાધેતીતિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં. ફલં તથલક્ખણં નિરોધસચ્ચં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં. અટ્ઠ સમાપત્તિયો પન કસિણારમ્મણસ્સ ઉપનિજ્ઝાયનતો **આરમ્મણૂપનિજ્ઝાન**ન્તિ વેદિતબ્બા. **પરમં** નામ અરહત્તસુખં અધિપ્પેતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સમયસુત્તવણ્ણના

૩૭. સત્તમે **સક્કેસૂ**તિ ''સક્યા વત, ભો કુમારા''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૬૭) ઉદાનં પટિચ્ચ સક્કાતિ લદ્ધનામાનં રાજકુમારાનં નિવાસો એકોપિ જનપદો રૂળ્હીસદ્દેન સક્કાતિ વુચ્ચતિ . તસ્મિં સક્કેસુ જનપદે. **મહાવને**તિ સયંજાતે અરોપિમે હિમવન્તેન સદ્ધિં એકાબદ્ધે મહતિ વને. **સબ્બેહેવ અરહન્તેહી**તિ ઇમં સુત્તં કથિતદિવસેયેવ પત્તઅરહન્તેહિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – સાકિયકોલિયા હિ કિર કપિલવત્થુનગરસ્સ ચ કોલિયનગરસ્સ ચ અન્તરે રોહિણિં નામ નદિં એકેનેવ આવરણેન બન્ધાપેત્વા સસ્સાનિ કારેન્તિ. અથ જેટ્ઠમૂલમાસે સસ્સેસુ મિલાયન્તેસુ ઉભયનગરવાસીનમ્પિ કમ્મકારા સન્નિપતિંસુ. તત્થ કોલિયનગરવાસિનો આહંસુ – ''ઇદં ઉદકં ઉભયતો આહરિયમાનં ન તુમ્હાકં, ન અમ્હાકં પહોસ્સતિ , અમ્હાકં પન સસ્સં એકેન ઉદકેનેવ નિપ્ફજ્જિસ્સતિ, ઇદં ઉદકં અમ્હાકં દેથા''તિ. કપિલવત્થુવાસિનો આહંસુ – ''તુમ્હેસુ કોટ્ઠે પૂરેત્વા ઠિતેસુ મયં રત્તસુવણ્ણનીલમણિકાળકહાપણે ચ ગહેત્વા પચ્છિપસિબ્બકાદિહત્થા ન સક્ખિસ્સામ તુમ્હાકં ઘરદ્વારે વિચરિતું, અમ્હાકમ્પિ સસ્સં એકેનેવ ઉદકેન નિપ્ફજ્જિસ્સતિ, ઇદં ઉદકં અમ્હાકં દેથા''તિ. ''ન મયં દસ્સામા''તિ. ''મયમ્પિ ન દસ્સામા''તિ. એવં કથં વડ્ઢેત્વા એકો ઉટ્ઠાય એકસ્સ પહારં અદાસિ, સોપિ અઞ્ઞસ્સાતિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં પહરિત્વા રાજકુલાનં જાતિં ઘટ્ટેત્વા કલહં વડ્ઢયિંસુ.

કોલિયકમ્મકારા વદન્તિ – ''તુમ્હે કપિલવત્થુવાસિકે ગહેત્વા ગજ્જથ, યે સોણસિઙ્ગાલાદયો વિય અત્તનો ભગિનીહિ સદ્ધિં સંવસિંસુ, એતેસં હત્થિનો ચ અસ્સા ચ ફલકાવુધાનિ ચ અમ્હાકં કિં કરિસ્સન્તી''તિ? સાકિયકમ્મકારા વદન્તિ – ''તુમ્હે દાનિ કુટ્ઠિનો દારકે ગહેત્વા ગજ્જથ, યે અનાથા નિગ્ગતિકા તિરચ્છાના વિય કોલરુક્ખે વસિંસુ, એતેસં હત્થિનો ચ અસ્સા ચ ફલકાવુધાનિ ચ અમ્હાકં કિં કરિસ્સન્તી''તિ? તે ગન્ત્વા તસ્મિં કમ્મે નિયુત્તઅમચ્ચાનં કથેસું, અમચ્ચા રાજકુલાનં કથેસું. તતો સાકિયા – ''ભગિનીહિ સદ્ધિં સંવસિતકાનં થામઞ્ચ બલઞ્ચ દસ્સેસ્સામા''તિ યુદ્ધસજ્જા નિક્ખમિંસુ. કોલિયાપિ – ''કોલરુક્ખવાસીનં થામઞ્ચ બલઞ્ચ દસ્સેસ્સામા''તિ યુદ્ધસજ્જા નિક્ખમિંસુ.

ભગવાપિ રત્તિયા પચ્ચૂસસમયેવ મહાકરુણાસમાપત્તિતો ઉટ્ઠાય લોકં વોલોકેન્તો ઇમે એવં યુદ્ધસજ્જે નિક્ખમન્તે અદ્દસ. દિસ્વા – ''મયિ ગતે અયં કલહો વૂપસમ્મિસ્સતિ નુ ખો ઉદાહુ નો''તિ ઉપધારેન્તો – ''અહમેત્થ ગન્ત્વા કલહવૂપસમનત્થં તીણિ જાતકાનિ કથેસ્સામિ, તતો કલહો વૂપસમ્મિસ્સતિ. અથ સામગ્ગિદીપનત્થાય દ્વે જાતકાનિ કથેત્વા **અત્તદણ્ડસુત્તં** દેસેસ્સામિ. દેસનં સુત્વા ઉભયનગરવાસિનોપિ અડ્ઢતિયાનિ અડ્ઢતિયાનિ કુમારસતાનિ દસ્સન્તિ, અહં તે પબ્બાજેસ્સામિ, તદા મહાસમાગમો ભવિસ્સતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં અકાસિ. તસ્મા ઇમેસુ યુદ્ધસજ્જેસુ નિક્ખમન્તેસુ કસ્સચિ અનારોચેત્વા સયમેવ પત્તચીવરમાદાય ગન્ત્વા દ્વિન્નં સેનાનં અન્તરે આકાસે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા નિસીદિ.

કપિલવત્થુવાસિનો ભગવન્તં દિસ્વાવ, ''અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠો સત્થા આગતો. દિટ્ઠો નુ ખો તેન અમ્હાકં કલહકરણભાવો''તિ ચિન્તેત્વા, ''ન ખો પન સક્કા ભગવતિ આગતે અમ્હેહિ પરસ્સ સરીરે સત્થં પાતેતું. કોલિયનગરવાસિનો અમ્હે હનન્તુ વા બજ્ઝન્તુ વા''તિ. આવુધાનિ છડ્ડેત્વા, ભગવન્તં વન્દિત્વા, નિસીદિંસુ. કોલિયનગરવાસિનોપિ તથેવ ચિન્તેત્વા આવુધાનિ છડ્ડેત્વા, ભગવન્તં વન્દિત્વા, નિસીદિંસુ.

ભગવા જાનન્તોવ, ''કસ્મા આગતત્થ, મહારાજા''તિ પુચ્છિ? ''ન, ભગવા, તિત્થકીળાય ન પબ્બતકીળાય, ન નદીકીળાય, ન ગિરિદસ્સનત્થં, ઇમસ્મિં પન ઠાને સઙ્ગામં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા આગતમ્હા''તિ. ''કિં નિસ્સાય વો કલહો, મહારાજાતિ? ઉદકં, ભન્તેતિ. ઉદકં કિં અગ્ઘતિ, મહારાજાતિ? અપ્પં, ભન્તેતિ. પથવી નામ કિં અગ્ઘતિ, મહારાજાતિ? અનગ્ઘા, ભન્તેતિ. ખત્તિયા કિં અગ્ઘન્તીતિ? ખત્તિયા નામ અનગ્ઘા, ભન્તેતિ. અપ્પમૂલં ઉદકં નિસ્સાય કિમત્થં અનગ્ઘે ખત્તિયે નાસેથ, મહારાજ, કલહે અસ્સાદો નામ નત્થિ, કલહવસેન, મહારાજ, અટ્ઠાને વેરં કત્વા એકાય રુક્ખદેવતાય કાળસીહેન સદ્ધિં બદ્ધાઘાતો સકલમ્પિ ઇમં કપ્પં અનુપ્પત્તોયેવાતિ વત્વા **ફન્દનજાતકં**

(જા॰ ૧.૧૩.૧૪ આદયો) કથેસિ''. તતો ''પરપત્તિયેન નામ, મહારાજ, ન ભવિતબ્બં. પરપત્તિયા હુત્વા હિ એકસ્સ સસકસ્સ કથાય તિયોજનસહસ્સવિત્થતે હિમવન્તે ચતુપ્પદગણા મહાસમુદ્દં પક્ખન્દિનો અહેસું. તસ્મા પરપત્તિયેન ન ભવિતબ્બ''ન્તિ વત્વા, **પથવીઉન્દ્રિયજાતકં** કથેસિ. તતો ''કદાચિ, મહારાજ, દુબ્બલોપિ મહાબલસ્સ રન્ધં વિવરં પસ્સતિ, કદાચિ મહાબલો દુબ્બલસ્સ. લટુકિકાપિ હિ સકુણિકા હત્થિનાગં ઘાતેસી''તિ **લટુકિકજાતકં** (જા॰ ૧.૫.૩૯ આદયો) કથેસિ. એવં કલહવૂપસમનત્થાય તીણિ જાતકાનિ કથેત્વા સામગ્ગિપરિદીપનત્થાય દ્વે જાતકાનિ કથેસિ. કથં? ''સમગ્ગાનઞ્હિ, મહારાજ, કોચિ ઓતારં નામ પસ્સિતું ન સક્કોતીતિ વત્વા, **રુક્ખધમ્મજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૭૪) કથેસિ . તતો ''સમગ્ગાનં, મહારાજ, કોચિ વિવરં દસ્સિતું ન સક્ખિ. યદા પન અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદમકંસુ, અથ તે નેસાદપુત્તો જીવિતા વોરોપેત્વા આદાય ગતોતિ વિવાદે અસ્સાદો નામ નત્થી''તિ વત્વા, **વટ્ટકજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૧૧૮) કથેસિ. એવં ઇમાનિ પઞ્ચ જાતકાનિ કથેત્વા અવસાને **અત્તદણ્ડસુત્તં** (સુ॰ નિ॰ ૯૪૧ આદયો) કથેસિ.

રાજાનો પસન્ના – ''સચે સત્થા નાગમિસ્સ, મયં સહત્થા અઞ્ઞમઞ્ઞં વધિત્વા લોહિતનદિં પવત્તયિસ્સામ. અમ્હાકં પુત્તભાતરો ચ ગેહદ્વારે ન પસ્સેય્યામ, સાસનપટિસાસનમ્પિ નો આહરણકો નાભવિસ્સ. સત્થારં નિસ્સાય નો જીવિતં લદ્ધં. સચે પન સત્થા આગારં અજ્ઝાવસિસ્સ દીપસહસ્સદ્વયપરિવારં ચતુમહાદીપરજ્જમસ્સ હત્થગતં અભવિસ્સ, અતિરેકસહસ્સં ખો પનસ્સ પુત્તા અભવિસ્સંસુ, તતો ખત્તિયપરિવારો અવિચરિસ્સ. તં ખો પનેસ સમ્પત્તિં પહાય નિક્ખમિત્વા સમ્બોધિં પત્તો. ઇદાનિપિ ખત્તિયપરિવારોયેવ વિચરતૂ''તિ ઉભયનગરવાસિનો અડ્ઢતિયાનિ અડ્ઢતિયાનિ કુમારસતાનિ અદંસુ. ભગવાપિ તે પબ્બાજેત્વા મહાવનં અગમાસિ. તેસં ગરુગારવેન ન અત્તનો રુચિયા પબ્બજિતાનં અનભિરતિ ઉપ્પજ્જિ. પુરાણદુતિયિકાયોપિ તેસં – ''અય્યપુત્તા ઉક્કણ્ઠન્તુ, ઘરાવાસો ન સણ્ઠાતી''તિઆદીનિ વત્વા સાસનં પેસેન્તિ. તે ચ અતિરેકતરં ઉક્કણ્ઠિંસુ.

ભગવા આવજ્જેન્તો તેસં અનભિરતિભાવં ઞત્વા – ''ઇમે ભિક્ખૂ માદિસેન બુદ્ધેન સદ્ધિં એકતો વસન્તા ઉક્કણ્ઠન્તિ, હન્દ નેસં કુણાલદહસ્સ વણ્ણં કથેત્વા તત્થ નેત્વા અનભિરતિં વિનોદેમી''તિ કુણાલદહસ્સ વણ્ણં કથેસિ. તે તં દટ્ઠુકામા અહેસું. દટ્ઠુકામત્થ, ભિક્ખવે, કુણાલદહન્તિ? આમ ભગવાતિ. યદિ એવં એથ ગચ્છામાતિ. ઇદ્ધિમન્તાનં ભગવા ગમનટ્ઠાનં મયં કથં ગમિસ્સામાતિ. તુમ્હે ગન્તુકામા હોથ, અહં મમાનુભાવેન ગહેત્વા ગમિસ્સામીતિ. સાધુ, ભન્તેતિ. ભગવા પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ ગહેત્વા આકાસે ઉપ્પતિત્વા કુણાલદહે પતિટ્ઠાય તે ભિક્ખૂ આહ – ''ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં કુણાલદહે યેસં મચ્છાનં નામં ન જાનાથ મમં પુચ્છથા''તિ.

તે પુચ્છિંસુ. ભગવા પુચ્છિતં પુચ્છિતં કથેસિ. ન કેવલઞ્ચ, મચ્છાનંયેવ, તસ્મિં વનસણ્ડે રુક્ખાનમ્પિ પબ્બતપાદે દ્વિપદચતુપ્પદસકુણાનમ્પિ નામાનિ પુચ્છાપેત્વા કથેસિ. અથ દ્વીહિ સકુણેહિ મુખતુણ્ડકેન ડંસિત્વા ગહિતદણ્ડકે નિસિન્નો કુણાલસકુણરાજા પુરતો પચ્છતો ઉભોસુ ચ પસ્સેસુ સકુણસઙ્ઘપરિવુતો આગચ્છતિ. ભિક્ખૂ તં દિસ્વા – ''એસ, ભન્તે, ઇમેસં સકુણાનં રાજા ભવિસ્સતિ, પરિવારા એતે એતસ્સા''તિ મઞ્ઞામાતિ. એવમેતં, ભિક્ખવે, અયમ્પિ મમેવ વંસો મમ પવેણીતિ. ઇદાનિ તાવ મયં, ભન્તે, એતે સકુણે પસ્સામ. યં પન ભગવા ''અયમ્પિ મમેવ વંસો મમ પવેણી''તિ આહ, તં સોતુકામમ્હાતિ. સોતુકામત્થ, ભિક્ખવેતિ? આમ ભગવાતિ. તેન હિ સુણાથાતિ તીહિ ગાથાસતેહિ મણ્ડેત્વા **કુણાલજાતકં** (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) કથેન્તો અનભિરતિં વિનોદેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બેપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, મગ્ગેનેવ ચ નેસં ઇદ્ધિપિ આગતા. ભગવા ''હોતુ તાવ એત્તકં તેસં ભિક્ખૂન''ન્તિ આકાસે ઉપ્પતિત્વા મહાવનમેવ અગમાસિ. તેપિ ભિક્ખૂ ગમનકાલે દસબલસ્સ આનુભાવેન ગન્ત્વા આગમનકાલે અત્તનો આનુભાવેન ભગવન્તં પરિવારેત્વા મહાવને ઓતરિંસુ.

ભગવા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિત્વા તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા – ‘‘એથ, ભિક્ખવે, નિસીદથ. ઉપરિમગ્ગત્તયવજ્ઝાનં વો કિલેસાનં કમ્મટ્ઠાનં કથેસ્સામી’’તિ કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ. ભિક્ખૂ ચિન્તયિંસુ – ‘‘ભગવા અમ્હાકં અનભિરતભાવં ઞત્વા કુણાલદહં નેત્વા અનભિરતિં વિનોદેસિ, તત્થ સોતાપત્તિફલં પત્તાનં નો ઇદાનિ ઇધ તિણ્ણં મગ્ગાનં કમ્મટ્ઠાનં અદાસિ, ન ખો પન અમ્હેહિ ‘સોતાપન્ના મય’ન્તિ વીતિનામેતું વટ્ટતિ, પુરિસપુરિસેહિ નો ભવિતું વટ્ટતી’’તિ તે દસબલસ્સ પાદે વન્દિત્વા ઉટ્ઠાય નિસીદનં પપ્ફોટેત્વા વિસું વિસું પબ્ભારરુક્ખમૂલેસુ નિસીદિંસુ.

ભગવા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે ભિક્ખૂ પકતિયાપિ અવિસ્સટ્ઠકમ્મટ્ઠાના, લદ્ધુપાયસ્સ પન ભિક્ખુનો કિલમનકારણં નામ નત્થિ. ગચ્છન્તા ગચ્છન્તા ચ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્વા ‘અત્તના પટિવિદ્ધગુણં આરોચેસ્સામા’તિ મમ સન્તિકં આગમિસ્સન્તિ. એતેસુ આગતેસુ દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા એકચક્કવાળે સન્નિપતિસ્સન્તિ, મહાસમયો ભવિસ્સતિ, વિવિત્તે ઓકાસે મયા નિસીદિતું વટ્ટતી’’તિ તતો વિવિત્તે ઓકાસે બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા નિસીદિ.

સબ્બપઠમં કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ગતત્થેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. **તતો અપરો તતો અપરો**તિ પઞ્ચસતાપિ પદુમિનિયં પદુમાનિ વિય વિકસિંસુ. સબ્બપઠમં અરહત્તં પત્તભિક્ખુ ‘‘ભગવતો આરોચેસ્સામી’’તિ પલ્લઙ્કં વિનિબ્ભુજિત્વા નિસીદનં પપ્ફોટેત્વા ઉટ્ઠાય દસબલાભિમુખો અહોસિ. **એવં અપરોપિ અપરોપી**તિ પઞ્ચસતા ભત્તસાલં પવિસન્તા વિય પટિપાટિયાવ આગમિંસુ. પઠમં આગતો વન્દિત્વા નિસીદનં પઞ્ઞાપેત્વા, એકમન્તં નિસીદિત્વા, પટિવિદ્ધગુણં આરોચેતુકામો ‘‘અત્થિ નુ ખો અઞ્ઞો કોચિ? નત્થી’’તિ નિવત્તિત્વા આગતમગ્ગં ઓલોકેન્તો અપરમ્પિ અદ્દસ અપરમ્પિ અદ્દસયેવાતિ સબ્બેપિ તે આગન્ત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા, અયં ઇમસ્સ હરાયમાનો ન કથેસિ, અયં ઇમસ્સ હરાયમાનો ન કથેસિ. ખીણાસવાનં કિર દ્વે આકારા હોન્તિ – ‘‘અહો વત મયા પટિવિદ્ધગુણં સદેવકો લોકો ખિપ્પમેવ પટિવિજ્ઝેય્યા’’તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ. પટિવિદ્ધભાવં પન નિધિલદ્ધપુરિસો વિય ન અઞ્ઞસ્સ આરોચેતુકામા હોન્તિ.

એવં ઓસટમત્તે પન તસ્મિં અરિયમણ્ડલે પાચીનયુગન્ધરપરિક્ખેપતો અબ્ભા મહિકા ધૂમો રજો રાહૂતિ, ઇમેહિ ઉપક્કિલેસેહિ વિપ્પમુત્તં બુદ્ધુપ્પાદપટિમણ્ડિતસ્સ લોકસ્સ રામણેય્યકદસ્સનત્થં પાચીનદિસાય ઉક્ખિત્તરજતમયમહાઆદાસમણ્ડલં વિય, નેમિવટ્ટિયં ગહેત્વા, પરિવત્તિયમાનરજતચક્કસસ્સિરિકં પુણ્ણચન્દમણ્ડલં ઉલ્લઙ્ઘિત્વા, અનિલપથં પટિપજ્જિત્થ. ઇતિ એવરૂપે ખણે લયે મુહુત્તે ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં મહાવને મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સબ્બેહેવ અરહન્તેહિ.

તત્થ ભગવાપિ મહાસમ્મતસ્સ વંસે ઉપ્પન્નો, તેપિ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ મહાસમ્મતસ્સ કુલે ઉપ્પન્ના. ભગવાપિ ખત્તિયગબ્ભે જાતો, તેપિ ખત્તિયગબ્ભે જાતા. ભગવાપિ રાજપબ્બજિતો, તેપિ રાજપબ્બજિતા. ભગવાપિ સેતચ્છત્તં પહાય હત્થગતં ચક્કવત્તિરજ્જં નિસ્સજ્જિત્વા પબ્બજિતો, તેપિ સેતચ્છત્તં પહાય હત્થગતાનિ રજ્જાનિ વિસ્સજ્જિત્વા પબ્બજિતા. ઇતિ ભગવા પરિસુદ્ધે ઓકાસે, પરિસુદ્ધે રત્તિભાગે, સયં પરિસુદ્ધો પરિસુદ્ધપરિવારો, વીતરાગો વીતરાગપરિવારો, વીતદોસો વીતદોસપરિવારો, વીતમોહો વીતમોહપરિવારો, નિત્તણ્હો નિત્તણ્હપરિવારો, નિક્કિલેસો નિક્કિલેસપરિવારો, સન્તો સન્તપરિવારો, દન્તો દન્તપરિવારો, મુત્તો મુત્તપરિવારો, અતિવિય વિરોચતીતિ. વણ્ણભૂમિ નામેસા, યત્તકં સક્કોતિ, તત્તકં વત્તબ્બં. ઇતિ ઇમે ભિક્ખૂ સન્ધાય વુત્તં, ‘‘પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સબ્બેહેવ અરહન્તેહી’’તિ.

યેભુય્યેનાતિ બહુતરા સન્નિપતિતા, મન્દા ન સન્નિપતિતા અસઞ્ઞી અરૂપાવચરદેવતા સમાપન્નદેવતાયો ચ. તત્રાયં સન્નિપાતક્કમો – મહાવનસ્સ કિર સામન્તા દેવતા ચલિંસુ, ‘‘આયામ ભો! બુદ્ધદસ્સનં નામ બહૂપકારં, ધમ્મસ્સવનં બહૂપકારં, ભિક્ખુસઙ્ઘદસ્સનં બહૂપકારં. આયામ આયામા’’તિ! મહાસદ્દં કુરુમાના આગન્ત્વા ભગવન્તઞ્ચ તંમુહુત્તં અરહત્તપ્પત્તખીણાસવે ચ વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એતેનેવ ઉપાયેન તાસં તાસં સદ્દં સુત્વા સદ્દન્તરઅડ્ઢગાવુતગાવુતઅડ્ઢયોજનયોજનાદિવસેન તિયોજનસહસ્સવિત્થતે હિમવન્તે, તિક્ખત્તું તેસટ્ઠિયા નગરસહસ્સેસુ, નવનવુતિયા દોણમુખસતસહસ્સેસુ, છનવુતિયા પટ્ટનકોટિસતસહસ્સેસુ, છપણ્ણાસાય રતનાકરેસૂતિ સકલજમ્બુદીપે, પુબ્બવિદેહે, અપરગોયાને, ઉત્તરકુરુમ્હિ, દ્વીસુ પરિત્તદીપસહસ્સેસૂતિ સકલચક્કવાળે, તતો દુતિયતતિયચક્કવાળેતિ એવં દસસહસ્સચક્કવાળેસુ દેવતા સન્નિપતિતાતિ વેદિતબ્બા. દસસહસ્સચક્કવાળઞ્હિ ઇધ દસલોકધાતુયોતિ અધિપ્પેતં. તેન વુત્તં – ‘‘દસહિ ચ લોકધાતૂહિ દેવતા યેભુય્યેન સન્નિપતિતા હોન્તી’’તિ.

એવં સન્નિપતિતાહિ દેવતાહિ સકલચક્કવાળગબ્ભં યાવ બ્રહ્મલોકા સૂચિઘરે નિરન્તરં પક્ખિત્તસૂચીહિ વિય પરિપુણ્ણં હોતિ. તત્થ બ્રહ્મલોકસ્સ એવં ઉચ્ચત્તનં વેદિતબ્બં – લોહપાસાદે કિર સત્તકૂટાગારસમો પાસાણો બ્રહ્મલોકે ઠત્વા અધો ખિત્તો ચતૂહિ માસેહિ પથવિં પાપુણાતિ. એવં મહન્તે ઓકાસે યથા હેટ્ઠા ઠત્વા ખિત્તાનિ પુપ્ફાનિ વા ધૂમો વા ઉપરિ ગન્તું, ઉપરિ વા ઠત્વા ખિત્તસાસપા હેટ્ઠા ઓતરિતું અન્તરં ન લભન્તિ, એવં નિરન્તરા દેવતા અહેસું. યથા ખો પન ચક્કવત્તિરઞ્ઞો નિસિન્નટ્ઠાનં અસમ્બાધં હોતિ, આગતાગતા મહેસક્ખા ખત્તિયા ઓકાસં લભન્તિયેવ, પરતો પરતો પન અતિસમ્બાધં હોતિ. એવમેવ ભગવતો નિસિન્નટ્ઠાનં અસમ્બાધં, આગતાગતા મહેસક્ખા દેવા ચ બ્રહ્માનો ચ ઓકાસં લભન્તિયેવ. અપિ સુદં ભગવતો આસન્નાસન્નટ્ઠાને વાલગ્ગનિત્તુદનમત્તે પદેસે દસપિ વીસતિપિ દેવા સુખુમે અત્તભાવે માપેત્વા અટ્ઠંસુ. સબ્બપરતો સટ્ઠિ સટ્ઠિ દેવતા અટ્ઠંસુ.

સુદ્ધાવાસકાયિકાનન્તિ સુદ્ધાવાસવાસીનં. સુદ્ધાવાસા નામ સુદ્ધાનં અનાગામિખીણાસવાનં આવાસા પઞ્ચ બ્રહ્મલોકા. **એતદહોસી**તિ કસ્મા અહોસિ? તે કિર બ્રહ્માનો સમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા યથા પરિચ્છેદેન વુટ્ઠિતા બ્રહ્મભવનં ઓલોકેન્તા પચ્છાભત્તે ભત્તગેહં વિય સુઞ્ઞતં અદ્દસંસુ. તતો ‘‘કુહિં બ્રહ્માનો ગતા’’તિ આવજ્જન્તા મહાસમાગમં ઞત્વા – ‘‘અયં સમાગમો મહા, મયં ઓહીના, ઓહીનકાનં પન ઓકાસો દુલ્લભો હોતિ, તસ્મા ગચ્છન્તા અતુચ્છહત્થા હુત્વા એકેકં ગાથં અભિસઙ્ખરિત્વા ગચ્છામ. તાય મહાસમાગમે ચ અત્તનો આગતભાવં જાનાપેસ્સામ, દસબલસ્સ ચ વણ્ણં ભાસિસ્સામા’’તિ. ઇતિ તેસં સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય આવજ્જિતત્તા એતદહોસિ.

ભગવતો પુરતો પાતુરહેસુન્તિ પાળિયં ભગવતો સન્તિકે અભિમુખટ્ઠાનેયેવ ઓતિણ્ણા વિય કત્વા વુત્તા, ન ખો પનેત્થ એવં અત્થો વેદિતબ્બો. તે પન બ્રહ્મલોકે ઠિતાયેવ ગાથા અભિસઙ્ખરિત્વા એકો પુરત્થિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતરિ, એકો દક્ખિણચક્કવાળમુખવટ્ટિયં, એકો પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં, એકો ઉત્તરચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતરિ. તતો પુરત્થિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતિણ્ણબ્રહ્મા નીલકસિણં સમાપજ્જિત્વા નીલરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં મણિવમ્મં પટિમુઞ્ચન્તો વિય અત્તનો આગતભાવં જાનાપેત્વા બુદ્ધવીથિ નામ કેનચિ ઉત્તરિતું ન સક્કા, તસ્મા મહતિયા બુદ્ધવીથિયાવ આગન્ત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો અત્તના અભિસઙ્ખતં ગાથં અભાસિ.

દક્ખિણચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતિણ્ણબ્રહ્મા પીતકસિણં સમાપજ્જિત્વા સુવણ્ણપભં મુઞ્ચિત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં સુવણ્ણપટં પારુપન્તો વિય અત્તનો આગતભાવં જાનાપેત્વા તથેવ અકાસિ.

પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતિણ્ણબ્રહ્મા લોહિતકસિણં સમાપજ્જિત્વા લોહિતકરસ્મિયો મુઞ્ચિત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં રત્તવરકમ્બલેન પરિક્ખિપન્તો વિય અત્તનો આગતભાવં જાનાપેત્વા તથેવ અકાસિ. ઉત્તરચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતિણ્ણબ્રહ્મા ઓદાતકસિણં સમાપજ્જિત્વા ઓદાતરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાનં સુમનકુસુમપટં પારુપન્તો વિય અત્તનો આગતભાવં જાનાપેત્વા તથેવ અકાસિ.

પાળિયં પન **ભગવતો પુરતો પાતુરહેસું. અથ ખો તા દેવતા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસૂ**તિ એવં એકક્ખણે વિય પુરતો પાતુભાવો ચ અભિવાદેત્વા એકમન્તં ઠિતભાવો ચ વુત્તો, સો ઇમિના અનુક્કમેન અહોસિ, એકતો કત્વા પન દસ્સિતો. ગાથાભાસનં પન પાળિયમ્પિ વિસું વિસુંયેવ વુત્તં.

તત્થ **મહાસમયો**તિ મહાસમૂહો. **પવનં** વુચ્ચતિ વનસણ્ડો. ઉભયેનપિ ભગવા ''ઇમસ્મિં પન વનસણ્ડે અજ્જ મહાસમૂહો સન્નિપાતો''તિ આહ. તતો યેસં સો સન્નિપાતો, તે દસ્સેતું **દેવકાયા સમાગતા**તિ આહ. તત્થ **દેવકાયા**તિ દેવઘટા. **આગતમ્હ ઇમં ધમ્મસમય**ન્તિ એવં સમાગતે દેવકાયે દિસ્વા મયમ્પિ ઇમં ધમ્મસમૂહં આગતા. કિં કારણા? **દક્ખિતાયે અપરાજિતસઙ્ઘ**ન્તિ કેનચિ અપરાજિતં અજ્જેવ તયો મારે મદ્દિત્વા વિજિતસઙ્ગામં ઇમં અપરાજિતસઙ્ઘં દસ્સનત્થાય આગતમ્હાતિ અત્થો. સો પન, બ્રહ્મા, ઇમં ગાથં ભાસિત્વા, ભગવન્તં અભિવાદેત્વા, પુરત્થિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયંયેવ અટ્ઠાસિ.

અથ દુતિયો વુત્તનયેનેવ આગન્ત્વા અભાસિ. તત્થ **તત્ર ભિક્ખવો**તિ તસ્મિં સન્નિપાતટ્ઠાને ભિક્ખૂ. **સમાદહંસૂ**તિ સમાધિના યોજેસું. **ચિત્તમત્તનો ઉજુકં અકંસૂ**તિ અત્તનો ચિત્તે સબ્બે વઙ્કકુટિલજિમ્હભાવે હરિત્વા ઉજુકં અકરિંસુ. **સારથીવ નેત્તાનિ ગહેત્વા**તિ યથા સમપ્પવત્તેસુ સિન્ધવેસુ ઓધસ્તપતોદો સારથી સબ્બયોત્તાનિ ગહેત્વા અચોદેન્તો અવારેન્તો તિટ્ઠતિ, એવં છળઙ્ગુપેક્ખાય સમન્નાગતા ગુત્તદ્વારા સબ્બેપેતે પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ ઇન્દ્રિયાનિ રક્ખન્તિ પણ્ડિતા, એતે દટ્ઠું ઇધાગતમ્હા ભગવાતિ, સોપિ ગન્ત્વા યથાઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ.

અથ તતિયો વુત્તનયેનેવ આગન્ત્વા અભાસિ. તત્થ **છેત્વા ખીલ**ન્તિ રાગદોસમોહખીલં છિન્દિત્વા. **પલિઘ**ન્તિ રાગદોસમોહપલિઘમેવ. **ઇન્દખીલ**ન્તિ રાગદોસમોહઇન્દખીલમેવ . **ઊહચ્ચ મનેજા**તિ એતે તણ્હાએજાય અનેજા ભિક્ખૂ ઇન્દખીલં ઊહચ્ચ સમૂહનિત્વા ચતૂસુ દિસાસુ અપ્પટિહતચારિકં ચરન્તિ. **સુદ્ધા**તિ નિરુપક્કિલેસા. **વિમલા**તિ નિમ્મલા. ઇદં તસ્સેવ વેવચનં. **ચક્ખુમતા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમન્તેન. **સુદન્તા**તિ ચક્ખુતોપિ દન્તા સોતતોપિ ઘાનતોપિ જિવ્હાતોપિ કાયતોપિ મનતોપિ દન્તા. **સુસુનાગા**તિ તરુણનાગા. તત્રાયં વચનત્થો – છન્દાદીહિ ન ગચ્છન્તીતિ **નાગા**, તેન તેન મગ્ગેન પહીને કિલેસે ન આગચ્છન્તીતિ નાગા, નાનપ્પકારં આગું ન કરોન્તીતિ નાગા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન મહાનિદ્દેસે (મહાનિ॰ ૮૦) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

અપિચ –

''આગું ન કરોતિ કિઞ્ચિ લોકે,
સબ્બસંયોગ વિસજ્જ બન્ધનાનિ;
સબ્બત્થ ન સજ્જતી વિમુત્તો,
નાગો તાદિ પવુચ્ચતે તથત્તા''તિ. –

એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **સુસુનાગા**તિ સુસૂ નાગા, સુસુનાગભાવસમ્પત્તિં પત્તાતિ અત્થો. તે એવરૂપે અનુત્તરેન યોગ્ગાચરિયેન દમિતે તરુણનાગે દસ્સનાય આગતમ્હ ભગવાતિ. સોપિ ગન્ત્વા યથાઠાનેયેવ અટ્ઠાસિ.

અથ ચતુત્થો વુત્તનયેનેવ આગન્ત્વા અભાસિ. તત્થ **ગતાસે**તિ નિબ્બેમતિકસરણગમનેન ગતા. સોપિ ગન્ત્વા યથાઠાનેયેવ અટ્ઠાસીતિ. સત્તમં.

૮. સકલિકસુત્તવણ્ણના

૩૮. અટ્ઠમે **મદ્દકુચ્છિસ્મિ**ન્તિ એવંનામકે ઉય્યાને. તસ્મિં હિ અજાતસત્તુમ્હિ કુચ્છિગતે તસ્સ માતરા – ‘‘અયં મય્હં કુચ્છિગતો ગબ્ભો રઞ્ઞો સત્તુ ભવિસ્સતિ. કિં મે ઇમિના’’તિ? ગબ્ભપાતનત્થં કુચ્છિ મદ્દાપિતા. તસ્મા ‘‘મદ્દકુચ્છી’’તિ સઙ્ખં ગતં. મિગાનં પન અભયવાસત્થાય દિન્નત્તા **મિગદાયો**તિ વુચ્ચતિ.

તેન ખો પન સમયેનાતિ એત્થ અયં અનુપુબ્બિકથા – દેવદત્તો હિ અજાતસત્તું નિસ્સાય ધનુગ્ગહે ચ ધનપાલકઞ્ચ પયોજેત્વાપિ તથાગતસ્સ જીવિતન્તરાયં કાતું અસક્કોન્તો ‘‘સહત્થેનેવ મારેસ્સામી’’તિ ગિજ્ઝકૂટપબ્બતં અભિરુહિત્વા મહન્તં કૂટાગારપ્પમાણં સિલં ઉક્ખિપિત્વા, ‘‘સમણો ગોતમો ચુણ્ણવિચુણ્ણો હોતૂ’’તિ પવિજ્ઝિ. મહાથામવા કિરેસ પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારેતિ. અટ્ઠાનં ખો પનેતં, યં બુદ્ધાનં પરૂપક્કમેન જીવિતન્તરાયો ભવેય્યાતિ તં તથાગતસ્સ સરીરાભિમુખં આગચ્છન્તં આકાસે અઞ્ઞા સિલા ઉટ્ઠહિત્વા સમ્પટિચ્છિ. દ્વિન્નં સિલાનં સમ્પહારેન મહન્તો પાસાણસ્સ સકલિકા ઉટ્ઠહિત્વા ભગવતો પિટ્ઠિપાદપરિયન્તં અભિહનિ, પાદો મહાફરસુના પહતો વિય સમુગ્ગતલોહિતેન લાખારસમક્ખિતો વિય અહોસિ. ભગવા ઉદ્ધં ઉલ્લોકેત્વા દેવદત્તં એતદવોચ – ‘‘બહુ તયા મોઘપુરિસ, અપુઞ્ઞં પસુતં, યો ત્વં પદુટ્ઠચિત્તો વધકચિત્તો તથાગતસ્સ લોહિતં ઉપ્પાદેસી’’તિ. તતો પટ્ઠાય ભગવતો અફાસુ જાતં. ભિક્ખૂ ચિન્તયિંસુ – ‘‘અયં વિહારો ઉજ્જઙ્ગલો વિસમો, બહૂનં ખત્તિયાદીનઞ્ચેવ પબ્બજિતાનઞ્ચ અનોકાસો’’તિ. તે તથાગતં મઞ્ચસિવિકાય આદાય મદ્દકુચ્છિં નયિંસુ. તેન વુત્તં – ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભગવતો પાદો સકલિકાય ખતો હોતી’’તિ.

ભુસાતિ બલવતિયો. **સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **દુક્ખ**ન્તિ સુખપટિક્ખેપો. **તિબ્બા**તિ બહલા. **ખરા**તિ ફરુસા. **કટુકા**તિ તિખિણા. **અસાતા**તિ અમધુરા. ન તાસુ મનો અપ્પેતિ, ન તા મનં અપ્પાયન્તિ વડ્ઢેન્તીતિ **અમનાપા**. **સતો સમ્પજાનો**તિ વેદનાધિવાસનસતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો હુત્વા. **અવિહઞ્ઞમાનો**તિ અપીળિયમાનો, સમ્પરિવત્તસાયિતાય વેદનાનં વસં અગચ્છન્તો.

સીહસેય્યન્તિ એત્થ કામભોગિસેય્યા, પેતસેય્યા, સીહસેય્યા, તથાગતસેય્યાતિ ચતસ્સો સેય્યા. તત્થ ‘‘યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, કામભોગી સત્તા વામેન પસ્સેન સેન્તી’’તિ અયં કામભોગિસેય્યા. તેસુ હિ યેભુય્યેન દક્ખિણપસ્સેન સયાનો નામ નત્થિ. ‘‘યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, પેતા ઉત્તાના સેન્તી’’તિ અયં પેતસેય્યા. અપ્પમંસલોહિતત્તા હિ અટ્ઠિસઙ્ઘાટજટિતા એકેન પસ્સેન સયિતું ન સક્કોન્તિ, ઉત્તાનાવ સેન્તિ. ‘‘યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, સીહો મિગરાજા નઙ્ગુટ્ઠં અન્તરસત્થિમ્હિ અનુપક્ખિપિત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સેતી’’તિ અયં સીહસેય્યા. તેજુસ્સદત્તા હિ સીહો મિગરાજા દ્વે પુરિમપાદે એકસ્મિં, ‘પચ્છિમપાદે એકસ્મિં ઠાને ઠપેત્વા નઙ્ગુટ્ઠં અન્તરસત્થિમ્હિ પક્ખિપિત્વા પુરિમપાદપચ્છિમપાદનઙ્ગુટ્ઠાનં ઠિતોકાસં સલ્લક્ખેત્વા દ્વિન્નં પુરિમપાદાનં મત્થકે સીસં ઠપેત્વા સયતિ, દિવસમ્પિ સયિત્વા પબુજ્ઝમાનો ન ઉત્રસન્તો પબુજ્ઝતિ, સીસં પન ઉક્ખિપિત્વા પુરિમપાદાદીનં ઠિતોકાસં સલ્લક્ખેતિ’. સચે કિઞ્ચિ ઠાનં વિજહિત્વા ઠિતં હોતિ, ‘‘નયિદં તુય્હં જાતિયા, ન સૂરભાવસ્સ અનુરૂપ’’ન્તિ

અનત્તમનો હુત્વા તત્થેવ સયતિ, ન ગોચરાય પક્કમતિ. અવિજહિત્વા ઠિતે પન ‘‘તુય્હં જાતિયા ચ સૂરભાવસ્સ ચ અનુરૂપમિદ’’ન્તિ હટ્ઠતુટ્ઠો ઉટ્ઠાય સીહવિજમ્ભિતં વિજમ્ભિત્વા કેસરભારં વિધુનિત્વા તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિત્વા ગોચરાય પક્કમતિ. ચતુત્થજ્ઝાનસેય્યા પન ‘‘તથાગતસેય્યા’’તિ વુચ્ચતિ. તાસુ ઇધ સીહસેય્યા આગતા. અયઞ્હિ તેજુસ્સદઇરિયાપથત્તા ઉત્તમસેય્યા નામ.

પાદે પાદન્તિ દક્ખિણપાદે વામપાદં. **અચ્ચાધાયા**તિ અતિઆધાય, ઈસકં અતિક્કમ્મ ઠપેત્વા . ગોપ્ફકેન હિ ગોપ્ફકે જાણુના વા જાણુમ્હિ સઙ્ઘટ્ટિયમાને અભિણ્હં વેદના ઉપ્પજ્જતિ, ચિત્તં એકગ્ગં ન હોતિ, સેય્યા અફાસુકા હોતિ. યથા ન સઙ્ઘટ્ટેતિ, એવં અતિક્કમ્મ ઠપિતે વેદના નુપ્પજ્જતિ, ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ, સેય્યા ફાસુ હોતિ. તસ્મા એવં નિપજ્જિ. **સતો સમ્પજાનો**તિ સયનપરિગ્ગાહકસતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો. ‘‘ઉટ્ઠાનસઞ્ઞ’’ન્તિ પનેત્થ ન વુત્તં, ગિલાનસેય્યા હેસા તથાગતસ્સ.

સત્તસતાતિ ઇમસ્મિં સુત્તે સબ્બાપિ તા દેવતા ગિલાનસેય્યટ્ઠાનં આગતા. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ ગિલાનસેય્યં આગતાનં દોમનસ્સેન ભવિતબ્બં સિયા. ઇમાસં પન તથાગતસ્સ વેદનાધિવાસનં દિસ્વા, ‘‘અહો બુદ્ધાનં મહાનુભાવતા! એવરૂપાસુ નામ વેદનાસુ વત્તમાનાસુ વિકારમત્તમ્પિ નત્થિ, સિરીસયને અલઙ્કરિત્વા ઠપિતસુવણ્ણરૂપકં વિય અનિઞ્જમાનેન કાયેન નિપન્નો, ઇદાનિસ્સ અધિકતરં મુખવણ્ણો વિરોચતિ, આભાસમ્પન્નો પુણ્ણચન્દો વિય સમ્પતિ વિકસિતં વિય ચ અરવિન્દં અસ્સ મુખં સોભતિ, કાયેપિ વણ્ણાયતનં ઇદાનિ સુસમ્મટ્ઠકઞ્ચનં વિય વિપ્પસીદતી’’તિ ઉદાનં ઉદપાદિ.

નાગો વત ભોતિ, એત્થ **ભો**તિ ધમ્માલપનં. બલવન્તટ્ઠેન **નાગો**. **નાગવતા**તિ નાગભાવેન. **સીહો વતા**તિઆદીસુ અસન્તાસનટ્ઠેન **સીહો**. બ્યત્તપરિચયટ્ઠેન કારણાકારણજાનનેન વા **આજાનીયો**. અપ્પટિસમટ્ઠેન **નિસભો**. ગવસતજેટ્ઠકો હિ ઉસભો, ગવસહસ્સજેટ્ઠકો વસભો, ગવસતસહસ્સજેટ્ઠકો નિસભોતિ વુચ્ચતિ. ભગવા પન અપ્પટિસમટ્ઠેન આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ. તેનેવત્થેન ઇધ ‘‘નિસભો’’તિ વુત્તો. ધુરવાહટ્ઠેન **ધોરય્હો**. નિબ્બિસેવનટ્ઠેન **દન્તો**.

પસ્સાતિ અનિયમિતાણત્તિ. **સમાધિ**ન્તિ અરહત્તફલસમાધિં. **સુવિમુત્ત**ન્તિ ફલવિમુત્તિયા સુવિમુત્તં. રાગાનુગતં પન ચિત્તં અભિનતં નામ હોતિ, દોસાનુગતં અપનતં. તદુભયપટિક્ખેપેન **ન ચાભિનતં ન ચાપનત**ન્તિ આહ. **ન ચ સસઙ્ખારનિગ્ગય્હવારિતગત**ન્તિ ન સસઙ્ખારેન સપ્પયોગેન કિલેસે નિગ્ગહેત્વા વારિતવતં, કિલેસાનં પન છિન્નત્તા વતં ફલસમાધિના સમાહિતન્તિ અત્થો. **અતિક્કમિતબ્બ**ન્તિ વિહેઠેતબ્બં ઘટ્ટેતબ્બં. **અદસ્સના**તિ અઞ્ઞાણા. અઞ્ઞાણી હિ અન્ધબાલોવ એવરૂપે સત્થરિ અપરજ્ઝેય્યાતિ દેવદત્તં ઘટ્ટયમાના વદન્તિ.

પઞ્ચવેદાતિ ઇતિહાસપઞ્ચમાનં વેદાનં ધારકા. **સતં સમ**ન્તિ વસ્સસતં. **તપસ્સી**તિ તપનિસ્સિતકા હુત્વા. **ચર**ન્તિ ચરન્તા. **ન સમ્માવિમુત્ત**ન્તિ સચેપિ એવરૂપા બ્રાહ્મણા વસ્સસતં ચરન્તિ, ચિત્તઞ્ચ નેસં સમ્મા વિમુત્તં ન હોતિ. **હીનત્તરૂપા ન પારં ગમા તે**તિ હીનત્તસભાવા તે નિબ્બાનઙ્ગમા ન હોન્તિ. ‘‘હીનત્થરૂપા’’તિપિ પાઠો, હીનત્થજાતિકા પરિહીનત્થાતિ અત્થો. **તણ્હાધિપન્ના**તિ તણ્હાય અજ્ઝોત્થટા. **વતસીલબદ્ધા**તિ અજવતકુક્કુરવતાદીહિ ચ વતેહિ તાદિસેહેવ ચ સીલેહિ બદ્ધા. **લૂખં તપ**ન્તિ પઞ્ચાતપતાપનં કણ્ટકસેય્યાદિકં તપં. ઇદાનિ સા દેવતા સાસનસ્સ નિય્યાનિકભાવં કથેન્તી **ન માનકામસ્સા**તિઆદિમાહ. તં વુત્તત્થમેવાતિ. અટ્ઠમં.

૯. પઠમપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના

૩૯. નવમે **પજ્જુન્નસ્સ ધીતા**તિ પજ્જુન્નસ્સ નામ વસ્સવલાહકદેવરઞ્ઞો ચાતુમહારાજિકસ્સ ધીતા. **અભિવન્દે**તિ ભગવા તુમ્હાકં પાદે વન્દામિ. **ચક્ખુમતા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમન્તેન તથાગતેન. **ધમ્મો અનુબુદ્ધો**તિ, ''ઇદં મયા પુબ્બે પરેસં સન્તિકે કેવલં સુતંયેવ આસી''તિ વદતિ. **સાહં દાની**તિ, સા અહં ઇદાનિ. **સક્ખિ જાનામી**તિ, પટિવેધવસેન પચ્ચક્ખમેવ જાનામિ. **વિગરહન્તા**તિ, ''હીનક્ખરપદબ્યઞ્જનો''તિ વા ''અનિય્યાનિકો''તિ વા એવં ગરહન્તા. **રોરુવન્તિ**, દ્વે રોરુવા – ધૂમરોરુવો ચ જાલરોરુવો ચ. તત્થ ધૂમરોરુવો વિસું હોતિ, જાલરોરુવોતિ પન અવીચિમહાનિરયસ્સેવેતં નામં. તત્થ હિ સત્તા અગ્ગિમ્હિ જલન્તે જલન્તે પુનપ્પુનં રવં રવન્તિ, તસ્મા સો ''રોરુવો''તિ વુચ્ચતિ. **ઘોરન્તિ** દારુણં. **ખન્તિયા ઉપસમેન ઉપેતા**તિ રુચ્ચિત્વા ખમાપેત્વા ગહણખન્તિયા ચ રાગાદિઉપસમેન ચ ઉપેતાતિ. નવમં.

૧૦. દુતિયપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના

૪૦. દસમે **ધમ્મઞ્ચા**તિ ચ સદ્દેન સઙ્ઘઞ્ચ, ઇતિ તીણિ રતનાનિ નમસ્સમાના ઇધાગતાતિ વદતિ. **અત્થવતી**તિ, અત્થવતિયો. **બહુનાપિ ખો તન્તિ** યં ધમ્મં સા અભાસિ, તં ધમ્મં બહુનાપિ પરિયાયેન અહં વિભજેય્યં. **તાદિસો ધમ્મો**તિ, તાદિસો હિ અયં ભગવા ધમ્મો, તંસણ્ઠિતો તપ્પટિભાગો બહૂહિ પરિયાયેહિ વિભજિતબ્બયુત્તકોતિ દસ્સેતિ. **લપયિસ્સામી**તિ, કથયિસ્સામિ. **યાવતા મે મનસા પરિયત્તન્તિ** યત્તકં મયા મનસા પરિયાપુટં, તસ્સત્થં દિવસં અવત્વા મધુપટલં પીળેન્તી વિય મુહુત્તેનેવ સંખિત્તેન કથેસ્સામિ. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. દસમં.

સતુલ્લપકાયિકવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. આદિત્તવગ્ગો

૧. આદિત્તસુત્તવણ્ણના

૪૧. આદિત્તવગ્ગસ્સ પઠમે **જરાય મરણેન ચા**તિ દેસનાસીસમેતં, રાગાદીહિ પન એકાદસહિ અગ્ગીહિ લોકો આદિત્તોવ. **દાનેના**તિ દાનચેતનાય. **દિન્નં હોતિ સુનીહતન્તિ** દાનપુઞ્ઞચેતનાહિ દાયકસ્સેવ હોતિ ઘરસામિકસ્સ વિય નીહતભણ્ડકં, તેનેતં વુત્તં. **ચોરા હરન્તી**તિ અદિન્ને ભોગે ચોરાપિ હરન્તિ રાજાનોપિ, અગ્ગિપિ ડહતિ, ઠપિતટ્ઠાનેપિ નસ્સન્તિ. **અન્તેના**તિ મરણેન. **સરીરં સપરિગ્ગહન્તિ** સરીરઞ્ચેવ ચોરાદીનં વસેન અવિનટ્ઠભોગે ચ. **સગ્ગમુપેતી**તિ વેસ્સન્તરમહારાજાદયો વિય સગ્ગે નિબ્બત્તતીતિ. પઠમં.

૨. કિંદદસુત્તવણ્ણના

૪૨. દુતિયે **અન્નદો**તિ યસ્મા અતિબલવાપિ દ્વે તીણિ ભત્તાનિ અભુત્વા ઉટ્ઠાતું ન સક્કોતિ, ભુત્વા પન દુબ્બલોપિ હુત્વા બલસમ્પન્નો હોતિ, તસ્મા ''અન્નદો બલદો''તિ આહ. **વત્થદો**તિ યસ્મા સુરૂપોપિ દુચ્ચોળો વા અચોળો વા વિરૂપો હોતિ ઓહીળિતો દુદ્દસિકો, વત્થચ્છન્નો દેવપુત્તો વિય સોભતિ , તસ્મા ''વત્થદો હોતિ વણ્ણદો''તિ આહ. **યાનદો**તિ હત્થિયાનાદીનં દાયકો. તેસુ પન –

''ન હત્થિયાનં સમણસ્સ કપ્પતિ,
ન અસ્સયાનં, ન રથેન યાતું;
ઇદઞ્ચ યાનં સમણસ્સ કપ્પતિ,

ઉપાહના રક્ખતો સીલખન્ધ’’ન્તિ.

તસ્મા છત્તુપાહનકત્તરયટ્ઠિમઞ્ચપીઠાનં દાયકો, યો ચ મગ્ગં સોધેતિ, નિસ્સેણિં કરોતિ, સેતું કરોતિ, નાવં પટિયાદેતિ, સબ્બોપિ યાનદોવ હોતિ. **સુખદો હોતી**તિ યાનસ્સ સુખાવહનતો સુખદો નામ હોતિ. **ચક્ખુદો**તિ અન્ધકારે ચક્ખુમન્તાનમ્પિ રૂપદસ્સનાભાવતો દીપદો ચક્ખુદો નામ હોતિ, અનુરુદ્ધત્થેરો વિય દિબ્બચક્ખુ સમ્પદમ્પિ લભતિ.

સબ્બદદો હોતીતિ સબ્બેસંયેવ બલાદીનં દાયકો હોતિ. દ્વે તયો ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા આગતસ્સાપિ સીતલાય પોક્ખરણિયા ન્હાયિત્વા પતિસ્સયં પવિસિત્વા મુહુત્તં મઞ્ચે નિપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નસ્સ હિ કાયે બલં આહરિત્વા પક્ખિત્તં વિય હોતિ. બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે વણ્ણાયતનં વાતાતપેહિ ઝાયતિ, પતિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય મુહુત્તં નિપન્નસ્સ ચ વિસભાગસન્તતિ વૂપસમ્મતિ, સભાગસન્તતિ ઓક્કમતિ, વણ્ણાયતનં આહરિત્વા પક્ખિત્તં વિય હોતિ. બહિ વિચરન્તસ્સ પાદે કણ્ટકો વિજ્ઝતિ, ખાણુ પહરતિ, સરીસપાદિપરિસ્સયો ચેવ ચોરભયઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, પતિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિપન્નસ્સ સબ્બેતે પરિસ્સયા ન હોન્તિ, ધમ્મં સજ્ઝાયન્તસ્સ ધમ્મપીતિસુખં, કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તસ્સ ઉપસમસુખં ઉપ્પજ્જતિ. તથા બહિ વિચરન્તસ્સ ચ સેદા મુચ્ચન્તિ, અક્ખીનિ ફન્દન્તિ, સેનાસનં પવિસનક્ખણે કૂપે ઓતિણ્ણો વિય હોતિ, મઞ્ચપીઠાદીનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ. મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ પન અક્ખિપસાદો આહરિત્વા પક્ખિત્તો વિય હોતિ, દ્વારકવાટવાતપાનમઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞાયન્તિ. તેન વુત્તં – ‘‘સો ચ સબ્બદદો હોતિ, યો દદાતિ ઉપસ્સય’’ન્તિ.

અમતંદદો ચ સો હોતીતિ પણીતભોજનસ્સ પત્તં પૂરેન્તો વિય અમરણદાનં નામ દેતિ. **યો ધમ્મમનુસાસતી**તિ યો ધમ્મં અનુસાસતિ, અટ્ઠકથં કથેતિ, પાળિં વાચેતિ, પુચ્છિતપઞ્હં વિસ્સજ્જેતિ, કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખતિ, ધમ્મસ્સવનં કરોતિ, સબ્બોપેસ ધમ્મં અનુસાસતિ નામ. સબ્બદાનાનઞ્ચ ઇદં ધમ્મદાનમેવ અગ્ગન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘સબ્બદાનં ધમ્મદાનં જિનાતિ,
સબ્બરસં ધમ્મરસો જિનાતિ;
સબ્બરતિં ધમ્મરતિ જિનાતિ,
તણ્હક્ખયો સબ્બદુક્ખં જિનાતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૫૪); દુતિયં;

૩. અન્નસુત્તવણ્ણના

૪૩. તતિયે **અભિનન્દન્તી**તિ પત્થેન્તિ. **ભજતી**તિ ઉપગચ્છતિ, ચિત્તગહપતિસીવલિત્થેરાદિકે વિય પચ્છતો અનુબન્ધતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઇધલોકે પરલોકે ચ અન્નદાયકમેવ અનુગચ્છતિ, તસ્મા. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. તતિયં.

૪. એકમૂલસુત્તવણ્ણના

૪૪. ચતુત્થે **એકમૂલ**ન્તિ અવિજ્જા તણ્હાય મૂલં, તણ્હા અવિજ્જાય. ઇધ પન તણ્હા અધિપ્પેતા. દ્વીહિ સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠીહિ આવટ્ટતીતિ **દ્વિરાવટ્ટા**. સા ચ રાગાદીહિ તીહિ મલેહિ **તિમલા**. તત્રાસ્સા મોહો સહજાતકોટિયા

મલં હોતિ, રાગદોસા ઉપનિસ્સયકોટિયા. પઞ્ચ પન કામગુણા અસ્સા પત્થરણટ્ઠાના, તેસુ સા પત્થરતીતિ **પઞ્ચપત્થરા**. સા ચ અપૂરણીયટ્ઠેન **સમુદ્દો**. અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ પનેસા દ્વાદસાયતનેસુ આવટ્ટતિ પરિવટ્ટતીતિ **દ્વાદસાવટ્ટા**. અપતિટ્ઠટ્ઠેન પન **પાતાલો**તિ વુચ્ચતીતિ. એકમૂલં…પે॰… પાતાલં, અતરિ ઇસિ, ઉત્તરિ સમતિક્કમીતિ અત્થો. ચતુત્થં.

૫. અનોમસુત્તવણ્ણના

૪૫. પઞ્ચમે **અનોમનામ**ન્તિ સબ્બગુણસમન્નાગતત્તા અવેકલ્લનામં, પરિપૂરનામન્તિ અત્થો. **નિપુણત્થદસ્સિ**ન્તિ ભગવા સણ્હસુખુમે ખન્ધન્તરાદયો અત્થે પસ્સતીતિ નિપુણત્થદસ્સી. **પઞ્ઞાદદ**ન્તિ અન્વયપઞ્ઞાધિગમાય પટિપદં કથનવસેન પઞ્ઞાય દાયકં. **કામાલયે અસત્ત**ન્તિ પઞ્ચકામગુણાલયે અલગ્ગં. **કમમાન**ન્તિ ભગવા મહાબોધિમણ્ડેયેવ અરિયમગ્ગેન ગતો, ન ઇદાનિ ગચ્છતિ, અતીતં પન ઉપાદાય ઇદં વુત્તં. **મહેસિ**ન્તિ મહન્તાનં સીલક્ખન્ધાદીનં એસિતારં પરિયેસિતારન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. અચ્છરાસુત્તવણ્ણના

૪૬. છટ્ઠે **અચ્છરાગણસઙ્ઘુટ્ઠ**ન્તિ અયં કિર દેવપુત્તો સત્થુસાસને પબ્બજિત્વા વત્તપટિપત્તિં પૂરયમાનો પઞ્ચવસ્સકાલે પવારેત્વા દ્વેમાતિકં પગુણં કત્વા કમ્માકમ્મં ઉગ્ગહેત્વા ચિત્તરુચિતં કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હિત્વા સલ્લહુકવુત્તિકો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા યો ભગવતા મજ્ઝિમયામો સયનસ્સ કોટ્ઠાસોતિ અનુઞ્ઞાતો. તસ્મિમ્પિ સમ્પત્તે ''પમાદસ્સ ભાયામી''તિ મઞ્ચકં ઉક્ખિપિત્વા રત્તિઞ્ચ દિવા ચ નિરાહારો કમ્મટ્ઠાનમેવ મનસાકાસિ.

અથસ્સ અબ્ભન્તરે સત્થકવાતા ઉપ્પજ્જિત્વા જીવિતં પરિયાદિયિંસુ. સો ધુરસ્મિંયેવ કાલમકાસિ. યો હિ કોચિ ભિક્ખુ ચઙ્કમે ચઙ્કમમાનો વા આલમ્બનત્થમ્ભં નિસ્સાય ઠિતો વા ચઙ્કમકોટિયં ચીવરં સીસે ઠપેત્વા નિસિન્નો વા નિપન્નો વા પરિસમજ્ઝે અલઙ્કતધમ્માસને ધમ્મં દેસેન્તો વા કાલં કરોતિ, સબ્બો સો ધુરસ્મિં કાલં કરોતિ નામ. ઇતિ અયં ચઙ્કમને કાલં કત્વા ઉપનિસ્સયમન્દતાય આસવક્ખયં અપ્પત્તો તાવતિંસભવને મહાવિમાનદ્વારે નિદ્દાયિત્વા પબુજ્ઝન્તો વિય પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. તાવદેવસ્સ સુવણ્ણતોરણં વિય તિગાવુતો અત્તભાવો નિબ્બત્તિ.

અન્તોવિમાને સહસ્સમત્તા અચ્છરા તં દિસ્વા, ''વિમાનસામિકો દેવપુત્તો આગતો, રમયિસ્સામ ન''ન્તિ તૂરિયાનિ ગહેત્વા પરિવારયિંસુ. દેવપુત્તો ન તાવ ચુતભાવં જાનાતિ, પબ્બજિતસઞ્ઞીયેવ અચ્છરા ઓલોકેત્વા વિહારચારિકં આગતં માતુગામં દિસ્વા લજ્જી. પંસુકૂલિકો વિય ઉપરિ ઠિતં ઘનદુકૂલં એકંસં કરોન્તો અંસકૂટં પટિચ્છાદેત્વા ઇન્દ્રિયાનિ ઓક્ખિપિત્વા અધોમુખો અટ્ઠાસિ. તસ્સ કાયવિકારેનેવ તા દેવતા ''સમણદેવપુત્તો અય''ન્તિ ઞત્વા એવમાહંસુ – ''અય્ય, દેવપુત્ત, દેવલોકો નામાયં, ન સમણધમ્મસ્સ કરણોકાસો, સમ્પત્તિં અનુભવનોકાસો''તિ. સો તથેવ અટ્ઠાસિ. દેવતા ''ન તાવાયં સલ્લક્ખેતી''તિ તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હિંસુ. સો તથાપિ અનોલોકેન્તોવ અટ્ઠાસિ.

અથસ્સ સબ્બકાયિકં આદાસં પુરતો ઠપયિંસુ. સો છાયં દિસ્વા ચુતભાવં ઞત્વા, ''ન મયા ઇમં ઠાનં પત્થેત્વા સમણધમ્મો કતો, ઉત્તમત્થં અરહત્તં પત્થેત્વા કતો''તિ સમ્પત્તિયા વિપ્પટિસારી અહોસિ, ''સુવણ્ણપટં પટિલભિસ્સામી''તિ તક્કયિત્વા યુદ્ધટ્ઠાનં ઓતિણ્ણમલ્લો મૂલકમુટ્ઠિં લભિત્વા વિય. સો – ''અયં સગ્ગસમ્પત્તિ નામ

સુલભા, બુદ્ધાનં પાતુભાવો દુલ્લભો''તિ ચિન્તેત્વા વિમાનં અપવિસિત્વાવ અસમ્ભિન્નેનેવ સીલેન અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતો દસબલસ્સ સન્તિકં આગમ્મ અભિવાદેત્વા એકમન્તં ઠિતો ઇમં ગાથં અભાસિ.

તત્થ **અચ્છરાગણસઙ્ઘુટ્ઠ**ન્તિ અચ્છરાગણેન ગીતવાદિતસદ્દેહિ સઙ્ઘોસિતં. **પિસાચગણસેવિત**ન્તિ તમેવ અચ્છરાગણં પિસાચગણં કત્વા વદતિ. **વન**ન્તિ નન્દનવનં સન્ધાય વદતિ. અયઞ્હિ નિયામચિત્તતાય અત્તનો ગરુભાવેન દેવગણં ''દેવગણો''તિ વત્તું ન રોચેતિ. ''પિસાચગણો''તિ વદતિ. નન્દનવનઞ્ચ ''નન્દન''ન્તિ અવત્વા ''મોહન''ન્તિ વદતિ . **કથં યાત્રા ભવિસ્સતી**તિ કથં નિગ્ગમનં ભવિસ્સતિ, કથં અતિક્કમો ભવિસ્સતિ, અરહત્તસ્સ મે પદટ્ઠાનભૂતં વિપસ્સનં આચિક્ખથ ભગવાતિ વદતિ.

અથ ભગવા ''અતિસલ્લિખતેવ અયં દેવપુત્તો, કિં નુ ખો ઇદ''ન્તિ? આવજ્જેન્તો અત્તનો સાસને પબ્બજિતભાવં ઞત્વા – ''અયં અચ્ચારદ્ધવીરિયતાય કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તો, અજ્જાપિસ્સ ચઙ્કમનસ્મિંયેવ અત્તભાવો અસમ્ભિન્નેન સીલેન આગતો''તિ ચિન્તેસિ. બુદ્ધા ચ અકતાભિનિવેસસ્સ આદિકમ્મિકસ્સ અકતપરિકમ્મસ્સ અન્તેવાસિનો ચિત્તકારો ભિત્તિપરિકમ્મં વિય – ''સીલં તાવ સોધેહિ, સમાધિં ભાવેહિ, કમ્મસ્સકતપઞ્ઞં ઉજું કરોહી''તિ પઠમં પુબ્બભાગપ્પટિપદં આચિક્ખન્તિ, કારકસ્સ પન યુત્તપયુત્તસ્સ અરહત્તમગ્ગપદટ્ઠાનભૂતં સઙ્ખેપતોવ સુઞ્ઞતાવિપસ્સનંયેવ આચિક્ખન્તિ, અયઞ્ચ દેવપુત્તો કારકો અભિન્નસીલો, એકો મગ્ગો અસ્સ અનાગતોતિ સુઞ્ઞતાવિપસ્સનં આચિક્ખન્તો **ઉજુકો નામા**તિઆદિમાહ.

તત્થ **ઉજુકો**તિ કાયવઙ્કાદીનં અભાવતો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ઉજુકો નામ. **અભયા નામ સા દિસા**તિ નિબ્બાનં સન્ધાયાહ. તસ્મિં હિ કિઞ્ચિ ભયં નત્થિ, તં વા પત્તસ્સ ભયં નત્થીતિ ''અભયા નામ સા દિસા''તિ વુત્તં. **રથો અકૂજનો**તિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોવ અધિપ્પેતો. યથા હિ પાકતિકરથો અક્ખે વા અનબ્ભઞ્જિતે અતિરેકેસુ વા મનુસ્સેસુ અભિરુળ્હેસુ કૂજતિ વિરવતિ, ન એવં અરિયમગ્ગો. સો હિ એકપ્પહારેન ચતુરાસીતિયાપિ પાણસહસ્સેસુ અભિરુહન્તેસુ ન કૂજતિ ન વિરવતિ. તસ્મા ''અકૂજનો''તિ વુત્તો. **ધમ્મચક્કેહિ સંયુતો**તિ કાયિકચેતસિકવીરિયસઙ્ખાતેહિ ધમ્મચક્કેહિ સંયુત્તો.

હિરીતિ એત્થ હિરિગ્ગહણેન ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ હોતિ. **તસ્સ અપાલમ્બો**તિ યથા બાહિરકરથસ્સ રથે ઠિતાનં યોધાનં અપતનત્થાય દારુમયં અપાલમ્બનં હોતિ, એવં ઇમસ્સ મગ્ગરથસ્સ અજ્ઝત્તબહિદ્ધાસમુટ્ઠાનં હિરોત્તપ્પં અપાલમ્બનં. **સત્યસ્સ પરિવારણ**ન્તિ રથસ્સ સીહચમ્માદિપરિવારો વિય ઇમસ્સાપિ મગ્ગરથસ્સ સમ્પયુત્તા સતિ પરિવારણં. **ધમ્મ**ન્તિ લોકુત્તરમગ્ગં . **સમ્માદિટ્ઠિપુરેજવ**ન્તિ વિપસ્સનાસમ્માદિટ્ઠિપુરેજવા અસ્સ પુબ્બયાયિકાતિ સમ્માદિટ્ઠિપુરેજવો, તં સમ્માદિટ્ઠિપુરેજવં. યથા હિ પઠમતરં રાજપુરિસેહિ કાણકુણિઆદીનંનીહરણેન મગ્ગે સોધિતે પચ્છા રાજા નિક્ખમતિ, એવમેવં વિપસ્સના સમ્માદિટ્ઠિયા અનિચ્ચાદિવસેન ખન્ધાદીસુ સોધિતેસુ પચ્છા ભૂમિલદ્ધવટ્ટં પરિજાનમાના મગ્ગસમ્માદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ. તેન વુત્તં ''ધમ્માહં સારથિં બ્રૂમિ, સમ્માદિટ્ઠિપુરેજવ''ન્તિ.

ઇતિ ભગવા દેસનં નિટ્ઠાપેત્વા અવસાને ચત્તારિ સચ્ચાનિ દીપેસિ. દેસનાપરિયોસાને દેવપુત્તો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. યથા હિ રઞ્ઞો ભોજનકાલે અત્તનો મુખપ્પમાણે કબળે ઉક્ખિત્તે અઙ્કે નિસિન્નો પુત્તો અત્તનો મુખપ્પમાણેનેવ તતો કબળં કરોતિ, એવમેવં ભગવતિ અરહત્તનિકૂટેન દેસનં દેસેન્તેપિ સત્તા અત્તનો

ઉપનિસ્સયાનુરૂપેન સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણન્તિ. અયમ્પિ દેવપુત્તો સોતાપત્તિફલં પત્વા ભગવન્તં ગન્ધાદીહિ પૂજેત્વા પક્કામીતિ. છટ્ઠં.

૭. વનરોપસુત્તવણ્ણના

૪૭. સત્તમે **ધમ્મટ્ઠા સીલસમ્પન્ના**તિ કે ધમ્મટ્ઠા, કે સીલસમ્પન્નાતિ પુચ્છતિ. ભગવા ઇમં પઞ્હં થાવરવત્થુના દીપેન્તો **આરામરોપા**તિઆદિમાહ. તત્થ **આરામરોપા**તિ પુપ્ફારામફલારામરોપકા. **વનરોપા**તિ સયંજાતે અરોપિમવને સીમં પરિક્ખિપિત્વા ચેતિયબોધિચઙ્કમનમણ્ડપકુટિલેણરત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનં કારકા છાયૂપગે રુક્ખે રોપેત્વા દદમાનાપિ વનરોપાયેવ નામ. **સેતુકારકા**તિ વિસમે સેતું કરોન્તિ, ઉદકે નાવં પટિયાદેન્તિ . **પપ**ન્તિ પાનીયદાનસાલં. **ઉદપાન**ન્તિ યંકિઞ્ચિ પોક્ખરણીતળાકાદિં. **ઉપસ્સય**ન્તિ વાસાગારં. ‘‘ઉપાસય’’ન્તિપિ પાઠો.

સદા પુઞ્ઞં પવડ્ઢતીતિ ન અકુસલવિતક્કં વા વિતક્કેન્તસ્સ નિદ્દાયન્તસ્સ વા પવડ્ઢતિ. યદા યદા પન અનુસ્સરતિ, તદા તદા તસ્સ વડ્ઢતિ. ઇમમત્થં સન્ધાય ‘‘સદા પુઞ્ઞં પવડ્ઢતી’’તિ વુત્તં. **ધમ્મટ્ઠા સીલસમ્પન્ના**તિ તસ્મિં ધમ્મે ઠિતત્તા તેનપિ સીલેન સમ્પન્નત્તા ધમ્મટ્ઠા સીલસમ્પન્ના. અથ વા એવરૂપાનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તાનં દસ કુસલા ધમ્મા પૂરેન્તિ, તેસુ ઠિતત્તા ધમ્મટ્ઠા. તેનેવ ચ સીલેન સમ્પન્નત્તા સીલસમ્પન્નાતિ. સત્તમં.

૮. જેતવનસુત્તવણ્ણના

૪૮. અટ્ઠમે **ઇદં હિ તં જેતવન**ન્તિ અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો જેતવનસ્સ ચેવ બુદ્ધાદીનઞ્ચ વણ્ણભણનત્થં આગતો એવમાહ. **ઇસિસઙ્ઘનિસેવિત**ન્તિ ભિક્ખુસઙ્ઘનિસેવિતં.

એવં પઠમગાથાય જેતવનસ્સ વણ્ણં કથેત્વા ઇદાનિ અરિયમગ્ગસ્સ કથેન્તો **કમ્મં વિજ્જા**તિઆદિમાહ. તત્થ **કમ્મ**ન્તિ મગ્ગચેતના. **વિજ્જા**તિ મગ્ગપઞ્ઞા. **ધમ્મો**તિ સમાધિપક્ખિકા ધમ્મા. **સીલં જીવિતમુત્તમ**ન્તિ સીલે પતિટ્ઠિતસ્સ જીવિતં ઉત્તમન્તિ દસ્સેતિ. અથ વા **વિજ્જા**તિ દિટ્ઠિસઙ્કપ્પા. **ધમ્મો**તિ વાયામસતિસમાધયો. **સીલ**ન્તિ વાચાકમ્મન્તાજીવા. **જીવિતમુત્તમ**ન્તિ એતસ્મિં સીલે ઠિતસ્સ જીવિતં નામ ઉત્તમં. **એતેન મચ્ચા સુજ્ઝન્તી**તિ એતેન અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગેન સત્તા વિસુજ્ઝન્તિ.

તસ્માતિ યસ્મા મગ્ગેન સુજ્ઝન્તિ, ન ગોત્તધનેહિ, તસ્મા. **યોનિસો વિચિને ધમ્મ**ન્તિ ઉપાયેન સમાધિપક્ખિયધમ્મં વિચિનેય્ય. **એવં તત્થ વિસુજ્ઝતી**તિ એવં તસ્મિં અરિયમગ્ગે વિસુજ્ઝતિ. અથ વા **યોનિસો વિચિને ધમ્મ**ન્તિ ઉપાયેન પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મં વિચિનેય્ય. **એવં તત્થ વિસુજ્ઝતી**તિ એવં તેસુ ચતૂસુ સચ્ચેસુ વિસુજ્ઝતિ.

ઇદાનિ સારિપુત્તત્થેરસ્સ વણ્ણં કથેન્તો **સારિપુત્તોવા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સારિપુત્તોવા**તિ અવધારણવચનં, એતેહિ પઞ્ઞાદીહિ સારિપુત્તોવ સેય્યોતિ વદતિ. **ઉપસમેના**તિ કિલેસઉપસમેન . **પારં ગતો**તિ નિબ્બાનં ગતો. યો કોચિ નિબ્બાનં પત્તો ભિક્ખુ, સો **એતાવપરમો સિયા**, ન થેરેન ઉત્તરિતરો નામ અત્થીતિ વદતિ. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. અટ્ઠમં.

૯. મચ્છરિસુત્તવણ્ણના

૪૯. નવમે **મચ્છરિનો**તિ મચ્છેરેન સમન્નાગતા. એકચ્ચો હિ અત્તનો વસનટ્ઠાને ભિક્ખું હત્થં પસારેત્વાપિ ન વન્દતિ, અઞ્ઞત્થ ગતો વિહારં પવિસિત્વા સક્કચ્ચં વન્દિત્વા મધુરપટિસન્થારં કરોતિ – ''ભન્તે, અમ્હાકં વસનટ્ઠાનં નાગચ્છથ, સમ્પન્નો પદેસો, પટિબલા મયં અય્યાનં યાગુભત્તાદીહિ ઉપટ્ઠાનં કાતુ''ન્તિ. ભિક્ખૂ ''સદ્ધો અયં ઉપાસકો''તિ યાગુભત્તાદીહિ સઙ્ગણ્હન્તિ. અથેકો થેરો તસ્સ ગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરતિ. સો તં દિસ્વા અઞ્ઞેન વા ગચ્છતિ, ઘરં વા પવિસતિ. સચેપિ સમ્મુખીભાવં આગચ્છતિ, હત્થેન વન્દિત્વા – ''અય્યસ્સ ભિક્ખં દેથ, અહં એકેન કમ્મેન ગચ્છામી''તિ પક્કમતિ. થેરો સકલગામં ચરિત્વા તુચ્છપત્તોવ નિક્ખમતિ. ઇદં તાવ મુદુમચ્છરિયં નામ, યેન સમન્નાગતો અદાયકોપિ દાયકો વિય પઞ્ઞાયતિ. ઇધ પન થદ્ધમચ્છરિયં અધિપ્પેતં, યેન સમન્નાગતો ભિક્ખૂસુ પિણ્ડાય પવિટ્ઠેસુ, ''થેરા ઠિતા''તિ વુત્તે, ''કિં મય્હં પાદા રુજ્જન્તી''તિઆદીનિ વત્વા સિલાથમ્ભો વિય ખાણુકો વિય ચ થદ્ધો હુત્વા તિટ્ઠતિ, સામીચિમ્પિ ન કરોતિ. **કદરિયા**તિ ઇદં મચ્છરિનોતિ પદસ્સેવ વેવચનં. મુદુકમ્પિ હિ મચ્છરિયં ''મચ્છરિય''ન્તેવ વુચ્ચતિ, થદ્ધં પન કદરિયં નામ. **પરિભાસકા**તિ ભિક્ખૂ ઘરદ્વારે ઠિતે દિસ્વા, ''કિં તુમ્હે કસિત્વા આગતા, વપિત્વા, લાયિત્વા? મયં અત્તનોપિ ન લભામ, કુતો તુમ્હાકં, સીઘં નિક્ખમથા''તિઆદીહિ સંતજ્જકા. **અન્તરાયકરા**તિ દાયકસ્સ સગ્ગન્તરાયો, પટિગ્ગાહકાનં લાભન્તરાયો, અત્તનો ઉપઘાતોતિ ઇમેસં અન્તરાયાનં કારકા.

સમ્પરાયોતિ પરલોકો. **રતી**તિ પઞ્ચકામગુણરતિ. **ખિડ્ડા**તિ કાયિકખિડ્ડાદિકા તિવિધા ખિડ્ડા. **દિટ્ઠે ધમ્મેસ વિપાકો**તિ તસ્મિં નિબ્બત્તભવને દિટ્ઠે ધમ્મે એસ વિપાકો. **સમ્પરાયે ચ દુગ્ગતી**તિ ''યમલોકં ઉપપજ્જરે''તિ વુત્તે સમ્પરાયે ચ દુગ્ગતિ.

વદઞ્ઞૂતિ ભિક્ખૂ ઘરદ્વારે ઠિતા કિઞ્ચાપિ તુણ્હીવ હોન્તિ, અત્થતો પન – ''ભિક્ખં દેથા''તિ વદન્તિ નામ. તત્ર યે ''મયં પચામ, ઇમે પન ન પચન્તિ, પચમાને પત્વા અલભન્તા કુહિં લભિસ્સન્તી''તિ? દેય્યધમ્મં સંવિભજન્તિ, તે વદઞ્ઞૂ નામ. **પકાસન્તી**તિ વિમાનપ્પભાય જોતન્તિ. **પરસમ્ભતેસૂ**તિ પરેહિ સમ્પિણ્ડિતેસુ. **સમ્પરાયે ચ સુગ્ગતી**તિ, ''એતે સગ્ગા''તિ એવં વુત્તસમ્પરાયે સુગતિ. ઉભિન્નમ્પિ વા એતેસં તતો ચવિત્વા પુન સમ્પરાયેપિ દુગ્ગતિસુગતિયેવ હોતીતિ. નવમં.

૧૦. ઘટીકારસુત્તવણ્ણના

૫૦. દસમે **ઉપપન્નાસે**તિ નિબ્બત્તિવસેન ઉપગતા. **વિમુત્તા**તિ અવિહાબ્રહ્મલોકસ્મિં ઉપપત્તિસમનન્તરમેવ અરહત્તફલવિમુત્તિયા વિમુત્તા. **માનુસં દેહ**ન્તિ ઇધ પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ એવ વુત્તાનિ. **દિબ્બયોગ**ન્તિ પઞ્ચ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ. **ઉપચ્ચગુ**ન્તિ અતિક્કમિંસુ. **ઉપકો**તિઆદીનિ તેસં થેરાનં નામાનિ. **કુસલી ભાસસી તેસ**ન્તિ, ''કુસલ''ન્તિ ઇદં વચનં ઇમસ્સ અત્થીતિ **કુસલી**, તેસં થેરાનં ત્વં કુસલં અનવજ્જં ભાસસિ, થોમેસિ પસંસસિ , પણ્ડિતોસિ દેવપુત્તાતિ વદતિ. **તં તે ધમ્મં ઇધઞ્ઞાયા**તિ તે થેરા તં ધમ્મં ઇધ તુમ્હાકં સાસને જાનિત્વા. **ગમ્ભીર**ન્તિ ગમ્ભીરત્થં. **બ્રહ્મચારી નિરામિસો**તિ નિરામિસબ્રહ્મચારી નામ અનાગામી, અનાગામી અહોસિન્તિ અત્થો. **અહુવા**તિ અહોસિ. **સગામેય્યો**તિ એકગામવાસી. પરિયોસાનગાથા સઙ્ગીતિકારેહિ ઠપિતાતિ. દસમં.

આદિત્તવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. જરાવગ્ગો

૧. જરાસુત્તવણ્ણના

૫૧. જરાવગ્ગસ્સ પઠમે **સાધૂ**તિ લદ્ધકં ભદ્દકં. **સીલં યાવ જરા**તિ ઇમિના ઇદં દસ્સેતિ – યથા મુત્તામણિરત્તવત્થાદીનિ આભરણાનિ તરુણકાલેયેવ સોભન્તિ, જરાજિણ્ણકાલે તાનિ ધારેન્તો ‘‘અયં અજ્જાપિ બાલભાવં પત્થેતિ, ઉમ્મત્તકો મઞ્ઞે’’તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ , ન એવં સીલં. સીલઞ્હિ નિચ્ચકાલં સોભતિ. બાલકાલેપિ હિ સીલં રક્ખન્તં ‘‘કિં ઇમસ્સ સીલેના’’તિ? વત્તારો નત્થિ. મજ્ઝિમકાલેપિ મહલ્લકકાલેપીતિ.

સદ્ધા સાધુ પતિટ્ઠિતાતિ હત્થાળવકચિત્તગહપતિઆદીનં વિય મગ્ગેન આગતા પતિટ્ઠિતસદ્ધા નામ સાધુ. **પઞ્ઞા નરાનં રતન**ન્તિ એત્થ ચિત્તીકતટ્ઠાદીહિ રતનં વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘યદિ ચિત્તીકતન્તિ રતનં, નનુ ભગવા ચિત્તીકતો પુરિસસીહો, યે ચ લોકે ચિત્તીકતા, તેસં ચિત્તીકતો ભગવા. યદિ રતિકરન્તિ રતનં, નનુ ભગવા રતિકરો પુરિસસીહો, તસ્સ વચનેન ચરન્તા ઝાનરતિસુખેન અભિરમન્તિ. યદિ અતુલ્યન્તિ રતનં, નનુ ભગવા અતુલો પુરિસસીહો. ન હિ સક્કા તુલેતું ગુણેહિ ગુણપારમિં ગતો. યદિ દુલ્લભન્તિ રતનં, નનુ ભગવા દુલ્લભો પુરિસસીહો. યદિ અનોમસત્તપરિભોગન્તિ રતનં, નનુ ભગવા અનોમો સીલેન સમાધિના પઞ્ઞાય વિમુત્તિયા વિમુત્તિઞાણદસ્સનેના’’તિ.

ઇધ પન દુલ્લભપાતુભાવટ્ઠેન પઞ્ઞા ‘‘રતન’’ન્તિ વુત્તં. **પુઞ્ઞ**ન્તિ પુઞ્ઞચેતના, સા હિ અરૂપત્તા પરિહરિતું ન સક્કાતિ. પઠમં.

૨. અજરસાસુત્તવણ્ણના

૫૨. દુતિયે **અજરસા**તિ અજીરણેન, અવિપત્તિયાતિ અત્થો. સીલઞ્હિ અવિપન્નમેવ સાધુ હોતિ, વિપન્નસીલં આચરિયુપજ્ઝાયાદયોપિ ન સઙ્ગણ્હન્તિ, ગતગતટ્ઠાને નિદ્ધમિતબ્બોવ હોતીતિ. દુતિયં.

૩. મિત્તસુત્તવણ્ણના

૫૩. તતિયે **સત્થો**તિ સદ્ધિંચરો, જઙ્ઘસત્થો વા સકટસત્થો વા. **મિત્ત**ન્તિ રોગે ઉપ્પન્ને પાટઙ્કિયા વા અઞ્ઞેન વા યાનેન હરિત્વા ખેમન્તસમ્પાપનેન મિત્તં. **સકે ઘરે**તિ અત્તનો ગેહે . તથારૂપે રોગે જાતે પુત્તભરિયાદયો જિગુચ્છન્તિ, માતા પન અસુચિમ્પિ ચન્દનં વિય મઞ્ઞતિ. તસ્મા સા સકે ઘરે મિત્તં. **સહાયો અત્થજાતસ્સા**તિ ઉપ્પન્નકિચ્ચસ્સ યો તં કિચ્ચં વહતિ નિત્થરતિ, સો કિચ્ચેસુ સહ અયનભાવેન સહાયો મિત્તં, સુરાપાનાદિસહાયા પન ન મિત્તા. **સમ્પરાયિક**ન્તિ સમ્પરાયહિતં. તતિયં.

૪. વત્થુસુત્તવણ્ણના

૫૪. ચતુત્થે **પુત્તા વત્થૂ**તિ મહલ્લકકાલે પટિજગ્ગનટ્ઠેન પુત્તા પતિટ્ઠા. **પરમો**તિ અઞ્ઞેસં અકથેતબ્બસ્સપિ ગુય્હસ્સ કથેતબ્બયુત્તતાય ભરિયા પરમો સખા નામ. ચતુત્થં.

૫-૭. પઠમજનસુત્તાદિવણ્ણના

૫૫. પઞ્ચમે **વિધાવતી**તિ પરસમુદ્દાદિગમનવસેન ઇતો ચિતો ચ વિધાવતિ. પઞ્ચમં.

૫૬. છટ્ઠે **દુક્ખાતિ** વટ્ટદુક્ખતો. છટ્ઠં.

૫૭. સત્તમે **પરાયણન્તિ** નિપ્ફત્તિ અવસ્સયો. સત્તમં.

૮. ઉપ્પથસુત્તવણ્ણના

૫૮. અટ્ઠમે **રાગો ઉપ્પથો**તિ સુગતિઞ્ચ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તસ્સ અમગ્ગો. **રત્તિન્દિવક્ખયો**તિ રત્તિદિવેહિ, રત્તિદિવેસુ વા ખીયતિ. **ઇત્થી મલન્તિ** સેસં બાહિરમલં ભસ્મખારાદીહિ ધોવિત્વા સક્કા સોધેતું, માતુગામમલેન દુટ્ઠો પન ન સક્કા સુદ્ધો નામ કાતુન્તિ ઇત્થી ''મલ''ન્તિ વુત્તા. **એત્થા**તિ એત્થ ઇત્થિયં પજા સજ્જતિ. **તપો**તિ ઇન્દ્રિયસંવરધુતઙ્ગગુણવીરિયદુક્કરકારિકાનં નામં, ઇધ પન ઠપેત્વા દુક્કરકારિકં સબ્બાપિ કિલેસસન્તાપિકા પટિપદા વટ્ટતિ. **બ્રહ્મચરિયન્તિ** મેથુનવિરતિ. અટ્ઠમં.

૯. દુતિયસુત્તવણ્ણના

૫૯. નવમે **કિસ્સ ચાભિરતો**તિ કિસ્મિં અભિરતો. **દુતિયા**તિ સુગતિઞ્ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તસ્સ દુતિયિકા. **પઞ્ઞા ચેનં પસાસતી**તિ પઞ્ઞા એતં પુરિસં ''ઇદં કરોહિ, ઇદં માકરી''તિ અનુસાસતિ. નવમં.

૧૦. કવિસુત્તવણ્ણના

૬૦. દસમે **છન્દો નિદાનન્તિ** ગાયત્તિઆદિકો છન્દો ગાથાનં નિદાનં. પુબ્બપટ્ઠાપનગાથા આરભન્તો હિ ''કતરચ્છન્દેન હોતૂ''તિ આરભતિ . **વિયઞ્જનન્તિ** જનનં. અક્ખરં હિ પદં જનેતિ, પદં ગાથં જનેતિ, ગાથા અત્થં પકાસેતીતિ. **નામસન્નિસ્સિતા**તિ સમુદ્દાદિપણ્ણત્તિનિસ્સિતા. ગાથા આરભન્તો હિ સમુદ્દં વા પથવિં વા યં કિઞ્ચિ નામં નિસ્સયિત્વાવ આરભતિ. **આસયો**તિ પતિટ્ઠા. કવિતો હિ ગાથા પવત્તન્તિ. સો તાસં પતિટ્ઠા હોતીતિ. દસમં.

જરાવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. અદ્ધવગ્ગો

૧. નામસુત્તવણ્ણના

૬૧. અદ્ધવગ્ગસ્સ પઠમે **નામં સબ્બં અદ્ધભવી**તિ નામં સબ્બં અભિભવતિ અનુપતતિ. ઓપપાતિકેન વા હિ કિત્તિમેન વા નામેન મુત્તો સત્તો વા સઙ્ખારો વા નત્થિ. યસ્સપિ હિ રુક્ખસ્સ વા પાસાણસ્સ વા ''ઇદં નામ નામ''ન્તિ ન જાનન્તિ, અનામકોત્વેવ તસ્સ નામં હોતિ. પઠમં.

૨-૩. ચિત્તસુત્તાદિવણ્ણના

૬૨. દુતિયે **સબ્બેવ વસમન્વગૂ**તિ યે ચિત્તસ્સ વસં ગચ્છન્તિ, તેસંયેવ અનવસેસપરિયાદાનમેતં. દુતિયં.

૬૩. તતિયેપિ એસેવ નયો. તતિયં.

૪-૫. સંયોજનસુત્તાદિવણ્ણના

૬૪. ચતુત્થે **કિં સુ સંયોજનો**તિ કિં સંયોજનો કિં બન્ધનો? **વિચારણન્તિ** વિચરણા પાદાનિ. બહુવચને એકવચનં કતં. **વિતક્કસ્સ વિચારણન્તિ** વિતક્કો તસ્સ પાદા. ચતુત્થં.

૬૫. પઞ્ચમેપિ એસેવ નયો. પઞ્ચમં.

૬. અત્તહતસુત્તવણ્ણના

૬૬. છટ્ઠે **કેનસ્સુબ્ભાહતો**તિ કેન અબ્ભાહતો. સુ-કારો નિપાતમત્તં. **ઇચ્છાધૂપાયિતો**તિ ઇચ્છાય આદિત્તો. છટ્ઠં.

૭-૯. ઉડ્ડિતસુત્તાદિવણ્ણના

૬૭. સત્તમે **તણ્હાય ઉડ્ડિતો**તિ તણ્હાય ઉલ્લઙ્ઘિતો. ચક્ખુઞ્હિ તણ્હારજ્જુના આવુનિત્વા રૂપનાગદન્તે ઉડ્ડિતં, સોતાદીનિ સદ્દાદીસૂતિ તણ્હાય ઉડ્ડિતો લોકો. **મચ્ચુના પિહિતો**તિ અનન્તરે અત્તભાવે કતં કમ્મં ન દૂરં એકચિત્તન્તરં, બલવતિયા પન મારણન્તિકવેદનાય પબ્બતેન વિય ઓત્થટત્તા સત્તા તં ન બુજ્ઝન્તીતિ ''મચ્ચુના પિહિતો લોકો''તિ વુત્તં. સત્તમં.

૬૮. અટ્ઠમે સ્વેવ પઞ્હો દેવતાય હેટ્ઠુપરિયાયવસેન પુચ્છિતો. અટ્ઠમં.

૬૯. નવમે સબ્બં ઉત્તાનમેવ. નવમં.

૧૦. લોકસુત્તવણ્ણના

૭૦. દસમે **કિસ્મિં લોકો સમુપ્પન્નો**તિ કિસ્મિં ઉપ્પન્ને લોકો ઉપ્પન્નોતિ પુચ્છતિ. **છસૂ**તિ છસુ અજ્ઝત્તિકેસુ આયતનેસુ ઉપ્પન્નેસુ ઉપ્પન્નોતિ વુચ્ચતિ. **છસુ કુબ્બતી**તિ તેસુયેવ છસુ સન્થવં કરોતિ. **ઉપાદાયા**તિ તાનિયેવ ચ ઉપાદાય આગમ્મ પટિચ્ચ પવત્તતિ. **વિહઞ્ઞતી**તિ તેસુયેવ છસુ વિહઞ્ઞતિ પીળિયતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તિકાયતનવસેન અયં પઞ્હો આગતો, અજ્ઝત્તિકબાહિરાનં પન વસેન આહરિતું વટ્ટતિ. છસુ હિ અજ્ઝત્તિકાયતનેસુ ઉપ્પન્નેસુ અયં ઉપ્પન્નો નામ હોતિ, છસુ બાહિરેસુ સન્થવં કરોતિ, છન્નં અજ્ઝત્તિકાનં ઉપાદાય છસુ બાહિરેસુ વિહઞ્ઞતીતિ. દસમં.

અદ્ધવગ્ગો સત્તમો.

૮. છેત્વાવગ્ગો

૧. છેત્વાસુત્તવણ્ણના

૭૧. છેત્વાવગ્ગસ્સ પઠમે **છેત્વા**તિ વધિત્વા. **સુખં સેતી**તિ કોધપરિળાહેન અપરિદય્હમાનત્તા સુખં સયતિ. **ન સોચતી**તિ કોધવિનાસેન વિનટ્ઠદોમનસ્સત્તા ન સોચતિ. **વિસમૂલસ્સા**તિ દુક્ખવિપાકસ્સ . **મધુરગ્ગસ્સા**તિ કુદ્ધસ્સ પટિકુજ્ઝિત્વા, અક્કુટ્ઠસ્સ પચ્ચક્કોસિત્વા, પહટસ્સ ચ પટિપહરિત્વા સુખં ઉપ્પજ્જતિ, તં સન્ધાય મધુરગ્ગોતિ વુત્તો. ઇમસ્મિં હિ ઠાને પરિયોસાનં અગ્ગન્તિ વુત્તં. **અરિયા**તિ બુદ્ધાદયો. પઠમં.

૨. રથસુત્તવણ્ણના

૭૨. દુતિયે પઞ્ઞાયતિ એતેનાતિ **પઞ્ઞાણં. ધજો રથસ્સા**તિ મહન્તસ્મિં હિ સઙ્ગામસીસે દૂરતોવ ધજં દિસ્વા ‘‘અસુકરઞ્ઞો નામ અયં રથો’’તિ રથો પાકટો હોતિ. તેન વુત્તં ‘‘ધજો રથસ્સ પઞ્ઞાણ’’ન્તિ. **અગ્ગિ**પિ દૂરતોવ ધૂમેન પઞ્ઞાયતિ. ચોળરટ્ઠં પણ્ડરટ્ઠન્તિ એવં **રટ્ઠ**મ્પિ રઞ્ઞા પઞ્ઞાયતિ. ચક્કવત્તિરઞ્ઞો ધીતાપિ પન **ઇત્થી** ‘‘અસુકસ્સ નામ ભરિયા’’તિ ભત્તારં પત્વાવ પઞ્ઞાયતિ. તસ્મા **ધૂમો પઞ્ઞાણમગ્ગિનો**તિઆદિ વુત્તં. દુતિયં.

૩. વિત્તસુત્તવણ્ણના

૭૩. તતિયે **સદ્ધીધ વિત્ત**ન્તિ યસ્મા સદ્ધો સદ્ધાય મુત્તમણિઆદીનિપિ વિત્તાનિ લભતિ, તિસ્સોપિ કુલસમ્પદા, છ કામસગ્ગાનિ, નવ બ્રહ્મલોકે પત્વા પરિયોસાને અમતમહાનિબ્બાનદસ્સનમ્પિ લભતિ, તસ્મા મણિમુત્તાદીહિ વિત્તેહિ સદ્ધાવિત્તમેવ સેટ્ઠં. **ધમ્મો**તિ દસકુસલકમ્મપથો. **સુખમાવહતી**તિ સબ્બમ્પિ સાસવાનાસવં અસંકિલિટ્ઠસુખં આવહતિ. **સાદુતર**ન્તિ લોકસ્મિં લોણમ્બિલાદીનં સબ્બરસાનં સચ્ચમેવ મધુરતરં. સચ્ચસ્મિં હિ ઠિતા સીઘવેગં નદિમ્પિ નિવત્તેન્તિ, વિસમ્પિ નિમ્મદ્દેન્તિ, અગ્ગિમ્પિ પટિબાહન્તિ, દેવમ્પિ વસ્સાપેન્તિ, તસ્મા તં સબ્બરસાનં મધુરતરન્તિ વુત્તં. **પઞ્ઞાજીવિં જીવિતમાહુ સેટ્ઠ**ન્તિ યો પઞ્ઞાજીવી ગહટ્ઠો સમાનો પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાય સલાકભત્તાદીનિ પટ્ઠપેત્વા પઞ્ઞાય જીવતિ, પબ્બજિતો વા પન ધમ્મેન ઉપ્પન્ને પચ્ચયે ‘‘ઇદમત્થ’’ન્તિ પચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જન્તો કમ્મટ્ઠાનં આદાય વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરિયફલાધિગમવસેન પઞ્ઞાય જીવતિ, તં પઞ્ઞાજીવિં પુગ્ગલં સેટ્ઠં જીવિતં જીવતીતિ આહુ. તતિયં.

૪. વુટ્ઠિસુત્તવણ્ણના

૭૪. ચતુત્થે **બીજ**ન્તિ ઉપ્પતન્તાનં સત્તવિધં ધઞ્ઞબીજં સેટ્ઠં. તસ્મિઞ્હિ ઉગ્ગતે જનપદો ખેમો હોતિ સુભિક્ખો. **નિપતત**ન્તિ નિપતન્તાનં મેઘવુટ્ઠિ સેટ્ઠા. મેઘવુટ્ઠિયઞ્હિ સતિ વિવિધાનિ સસ્સાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, જનપદા ફીતા હોન્તિ ખેમા સુભિક્ખા. **પવજમાનાન**ન્તિ જઙ્ગમાનં પદસા ચરમાનાનં ગાવો સેટ્ઠા. તા નિસ્સાય હિ સત્તા પઞ્ચ ગોરસે પરિભુઞ્જમાના સુખં વિહરન્તિ. **પવદત**ન્તિ રાજકુલમજ્ઝાદીસુ વદન્તાનં પુત્તો વરો. સો હિ માતાપિતૂનં અનત્થાવહં ન વદતિ.

વિજ્જા ઉપ્પતતં સેટ્ઠાતિ પુરિમપઞ્હે કિર સુત્વા સમીપે ઠિતા એકા દેવતા ‘‘દેવતે, કસ્મા ત્વં એતં પઞ્હં દસબલં પુચ્છસિ? અહં તે કથેસ્સામી’’તિ અત્તનો ખન્તિયા લદ્ધિયા પઞ્હં કથેસિ. અથ નં ઇતરા દેવતા આહ – ‘‘યાવ પધંસી વદેસિ દેવતે યાવ પગબ્ભા મુખરા, અહં બુદ્ધં ભગવન્તં પુચ્છામિ. ત્વં મય્હં કસ્મા કથેસી’’તિ? નિવત્તેત્વા તદેવ પઞ્હં દસબલં પુચ્છિ. અથસ્સા સત્થા વિસ્સજ્જેન્તો **વિજ્જા ઉપ્પતત**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **વિજ્જા**તિ ચતુમગ્ગવિજ્જા. સા હિ ઉપ્પતમાના સબ્બાકુસલધમ્મે સમુગ્ઘાતેતિ. તસ્મા ‘‘ઉપ્પતતં સેટ્ઠા’’તિ વુત્તા. **અવિજ્જા**તિ વટ્ટમૂલકમહાઅવિજ્જા. સા હિ નિપતન્તાનં ઓસીદન્તાનં વરા. **પવજમાનાન**ન્તિ પદસા ચરમાનાનં જઙ્ગમાનં અનોમપુઞ્ઞક્ખેત્તભૂતો સઙ્ઘો વરો. તઞ્હિ તત્થ તત્થ દિસ્વા પસન્નચિત્તા સત્તા સોત્થિં પાપુણન્તિ. **બુદ્ધો**તિ યાદિસો પુત્તો વા હોતુ અઞ્ઞો વા, યેસં કેસઞ્ચિ વદમાનાનં બુદ્ધો વરો. તસ્સ હિ ધમ્મદેસનં આગમ્મ અનેકસતસહસ્સાનં પાણાનં બન્ધનમોક્ખો હોતીતિ. ચતુત્થં.

૫. ભીતાસુત્તવણ્ણના

૭૫. પઞ્ચમે **કિંસૂધ ભીતા**તિ કિં ભીતા? **મગ્ગો ચનેકાયતનપ્પવુત્તો**તિ અટ્ઠતિંસારમ્મણવસેન અનેકેહિ કારણેહિ કથિતો. એવં સન્તે કિસ્સ ભીતા હુત્વા અયં જનતા દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો અગ્ગહેસીતિ વદતિ. **ભૂરિપઞ્ઞા**તિ બહુપઞ્ઞ ઉસ્સન્નપઞ્ઞ. **પરલોકં ન ભાયે**તિ ઇમસ્મા લોકા પરં લોકં ગચ્છન્તો ન ભાયેય્ય. **પણિધાયા**તિ ઠપેત્વા. **બહ્વન્નપાનં ઘરમાવસન્તો**તિ અનાથપિણ્ડિકાદયો વિય બહ્વન્નપાને ઘરે વસન્તો. **સંવિભાગી**તિ અચ્છરાય ગહિતમ્પિ નખેન ફાલેત્વા પરસ્સ દત્વાવ ભુઞ્જનસીલો. **વદઞ્ઞૂ**તિ વુત્તત્થમેવ.

ઇદાનિ ગાથાય અઙ્ગાનિ ઉદ્ધરિત્વા દસ્સેતબ્બાનિ – ''વાચ''ન્તિ હિ ઇમિના ચત્તારિ વચીસુચરિતાનિ ગહિતાનિ, ''મનેના''તિપદેન તીણિ મનોસુચરિતાનિ, ''કાયેના''તિ પદેન તીણિ કાયસુચરિતાનિ. ઇતિ ઇમે દસ કુસલકમ્મપથા પુબ્બસુદ્ધિઅઙ્ગં નામ. **બહ્વન્નપાનં ઘરમાવસન્તો**તિ ઇમિના યઞ્ઞઉપક્ખરો ગહિતો. **સદ્ધો**તિ એકમઙ્ગં, **મુદૂ**તિ એકં, **સંવિભાગી**તિ એકં, **વદઞ્ઞૂ**તિ એકં. ઇતિ ઇમાનિ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ સન્ધાય ''એતેસુ ધમ્મેસુ ઠિતો ચતૂસૂ''તિ આહ.

અપરોપિ પરિયાયો – વાચન્તિઆદીનિ તીણિ અઙ્ગાનિ, બહ્વન્નપાનન્તિ ઇમિના યઞ્ઞઉપક્ખરોવ ગહિતો, સદ્ધો મુદૂ સંવિભાગી વદઞ્ઞૂતિ એકં અઙ્ગં. અપરો દુકનયો નામ હોતિ. ''વાચં મનઞ્ચા''તિ ઇદમેકં અઙ્ગં, ''કાયેન પાપાનિ અકુબ્બમાનો, બહ્વન્નપાનં ઘરમાવસન્તો''તિ એકં, ''સદ્ધો મુદૂ''તિ એકં, ''સંવિભાગી વદઞ્ઞૂ''તિ એકં. એતેસુ ચતૂસુ ધમ્મેસુ ઠિતો ધમ્મે ઠિતો નામ હોતિ. સો ઇતો પરલોકં ગચ્છન્તો ન ભાયતિ. પઞ્ચમં.

૬. નજીરતિસુત્તવણ્ણના

૭૬. છટ્ઠે **નામગોત્તં ન જીરતી**તિ અતીતબુદ્ધાનં યાવજ્જદિવસા નામગોત્તં કથિયતિ, તસ્મા ન જીરતીતિ વુચ્ચતિ. પોરાણા પન ''અદ્ધાને ગચ્છન્તે ન પઞ્ઞાયિસ્સતિ, જીરણસભાવો પન ન હોતિયેવા''તિ વદન્તિ. **આલસ્યન્તિ** આલસિયં, યેન ઠિતટ્ઠાને ઠિતોવ, નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નોવ હોતિ, તેલેપિ ઉત્તરન્તે ઠિતિં ન કરોતિ. **પમાદો**તિ નિદ્દાય વા કિલેસવસેન વા પમાદો. **અનુટ્ઠાનન્તિ** કમ્મસમયે કમ્મકરણવીરિયાભાવો. **અસંયમો**તિ સીલસઞ્ઞમાભાવો વિસ્સટ્ઠાચારતા. **નિદ્દા**તિ સોપ્પબહુલતા. તાય ગચ્છન્તોપિ ઠિતોપિ નિસિન્નોપિ નિદ્દાયતિ, પગેવ નિપન્નો. **તન્દી**તિ અતિચ્છાતાદિવસેન આગન્તુકાલસિયં. **તે છિદ્દે**તિ તાનિ છ છિદ્દાનિ વિવરાનિ. **સબ્બસો**તિ સબ્બાકારેન. **તન્તિ** નિપાતમત્તં. **વિવજ્જયે**તિ વજ્જેય્ય જહેય્ય. છટ્ઠં.

૭. ઇસ્સરિયસુત્તવણ્ણના

૭૭. સત્તમે **સત્થમલન્તિ** મલગ્ગહિતસત્થં. **કિં સુ હરન્તં વારેન્તી**તિ કં હરન્તં નિસેધેન્તિ. **વસો**તિ આણાપવત્તનં. **ઇત્થી**તિ અવિસ્સજ્જનીયભણ્ડત્તા ''ઇત્થી ભણ્ડાનમુત્તમં, વરભણ્ડ''ન્તિ આહ. અથ વા સબ્બેપિ બોધિસત્તા ચ ચક્કવત્તિનો ચ માતુકુચ્છિયંયેવ નિબ્બત્તન્તીતિ ''ઇત્થી ભણ્ડાનમુત્તમ''ન્તિ આહ. **કોધો સત્થમલન્તિ** કોધો મલગ્ગહિતસત્થસદિસો, પઞ્ઞાસત્થસ્સ વા મલન્તિ સત્થમલં. **અબ્બુદન્તિ** વિનાસકારણં, ચોરા લોકસ્મિં વિનાસકાતિ અત્થો. **હરન્તો**તિ સલાકભત્તાદીનિ ગહેત્વા ગચ્છન્તો. સલાકભત્તાદીનિ હિ પટ્ઠપિતકાલેયેવ મનુસ્સેહિ પરિચ્ચત્તાનિ. તેસં તાનિ હરન્તો સમણો પિયો હોતિ, અનાહરન્તે પુઞ્ઞહાનિં નિસ્સાય વિપ્પટિસારિનો હોન્તિ. સત્તમં.

૮. કામસુત્તવણ્ણના

૭૮. અટ્ઠમે **અત્તાનં ન દદે**તિ પરસ્સ દાસં કત્વા અત્તાનં ન દદેય્ય ઠપેત્વા સબ્બબોધિસત્તેતિ વુત્તં. **ન પરિચ્ચજે**તિ સીહબ્યગ્ઘાદીનં ન પરિચ્ચજેય્ય સબ્બબોધિસત્તે ઠપેત્વાયેવાતિ વુત્તં. **કલ્યાણ**ન્તિ સણ્હં મુદુકં. **પાપિક**ન્તિ ફરુસં વાચં. અટ્ઠમં.

૯. પાથેય્યસુત્તવણ્ણના

૭૯. નવમે **સદ્ધા બન્ધતિ પાથેય્ય**ન્તિ સદ્ધં ઉપ્પાદેત્વા દાનં દેતિ, સીલં રક્ખતિ, ઉપોસથકમ્મં કરોતિ, તેનેતં વુત્તં. **સિરી**તિ ઇસ્સરિયં. **આસયો**તિ વસનટ્ઠાનં. ઇસ્સરિયે હિ અભિમુખીભૂતે થલતોપિ જલતોપિ ભોગા આગચ્છન્તિયેવ. તેનેતં વુત્તં. **પરિકસ્સતી**તિ પરિકડ્ઢતિ. નવમં.

૧૦. પજ્જોતસુત્તવણ્ણના

૮૦. દસમે **પજ્જોતો**તિ પદીપો વિય હોતિ. **જાગરો**તિ જાગરબ્રાહ્મણો વિય હોતિ. **ગાવો કમ્મે સજીવાન**ન્તિ કમ્મેન સહ જીવન્તાનં ગાવોવ કમ્મે કમ્મસહાયા કમ્મદુતિયકા નામ હોન્તિ. ગોમણ્ડલેહિ સદ્ધિં કસિકમ્માદીનિ નિપ્ફજ્જન્તિ. **સીતસ્સ ઇરિયાપથો**તિ સીતં અસ્સ સત્તકાયસ્સ ઇરિયાપથો જીવિતવુત્તિ. **સીત**ન્તિ નઙ્ગલં. યસ્સ હિ નઙ્ગલેહિ ખેત્તં અપ્પમત્તકમ્પિ કટ્ઠં ન હોતિ, સો કથં જીવિસ્સતીતિ વદતિ. દસમં.

૧૧. અરણસુત્તવણ્ણના

૮૧. એકાદસમે **અરણા**તિ નિક્કિલેસા. **વુસિત**ન્તિ વુસિતવાસો. **ભોજિસ્સિય**ન્તિ અદાસભાવો. **સમણા**તિ ખીણાસવસમણા. તે હિ એકન્તેન અરણા નામ. **વુસિતં ન નસ્સતી**તિ તેસં અરિયમગ્ગવાસો ન નસ્સતિ. **પરિજાનન્તી**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકતો પટ્ઠાય સેખા લોકિયલોકુત્તરાય પરિઞ્ઞાય પરિજાનન્તિ. **ભોજિસ્સિય**ન્તિ ખીણાસવસમણાનંયેવ નિચ્ચં ભુજિસ્સભાવો નામ. **વન્દન્તી**તિ પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય વન્દન્તિ. **પતિટ્ઠિત**ન્તિ સીલે પતિટ્ઠિતં . **સમણીધા**તિ સમણં ઇધ. **જાતિહીન**ન્તિ અપિ ચણ્ડાલકુલા પબ્બજિતં. **ખત્તિયા**તિ ન કેવલં ખત્તિયાવ, દેવાપિ સીલસમ્પન્નં સમણં વન્દન્તિયેવાતિ. એકાદસમં.

છેત્વાવગ્ગો અટ્ઠમો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

દેવતાસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દેવપુત્તસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. પઠમકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૮૨. દેવપુત્તસંયુત્તસ્સ પઠમે **દેવપુત્તો**તિ દેવાનઞ્હિ અઙ્કે નિબ્બત્તા પુરિસા દેવપુત્તા નામ, ઇત્થિયો દેવધીતરો નામ હોન્તિ. નામવસેન અપાકટાવ ''અઞ્ઞતરા દેવતા''તિ વુચ્ચતિ, પાકટો ''ઇત્થન્નામો દેવપુત્તો''તિ. તસ્મા હેટ્ઠા ''અઞ્ઞતરા દેવતા''તિ વત્વા ઇધ ''દેવપુત્તો''તિ વુત્તં. **અનુસાસ**ન્તિ અનુસિટ્ઠિં. અયં કિર દેવપુત્તો ભગવતા સમ્બોધિતો સત્તમે વસ્સે યમકપાટિહારિયં કત્વા તિદસપુરે વસ્સં ઉપગમ્મ અભિધમ્મં દેસેન્તેન ઝાનવિભઙ્ગે – ''ભિક્ખૂતિ સમઞ્ઞાય ભિક્ખુ, પટિઞ્ઞાય ભિક્ખૂ''તિ (વિભ॰ ૫૧૦). એવં ભિક્ખુનિદ્દેસં કથિયમાનં અસ્સોસિ. ''એવં વિતક્કેથ, મા એવં વિતક્કયિત્થ, એવં મનસિકરોથ, મા એવં મનસાકત્થ. ઇદં પજહથ, ઇદં ઉપસમ્પજ્જ વિહરથા''તિ (પારા॰ ૧૯). એવરૂપં પન ભિક્ખુઓવાદં ભિક્ખુઅનુસાસનં ન અસ્સોસિ. સો તં સન્ધાય – ''ભિક્ખું ભગવા પકાસેસિ, નો ચ ભિક્ખુનો અનુસાસ''ન્તિ આહ.

તેન હીતિ યસ્મા મયા ભિક્ખુનો અનુસિટ્ઠિ ન પકાસિતાતિ વદસિ, તસ્મા. **તઞ્ઞેવેત્થ પટિભાતૂ**તિ તુય્હેવેસા અનુસિટ્ઠિપકાસના ઉપટ્ઠાતૂતિ. યો હિ પઞ્હં કથેતુકામો હોતિ, ન ચ સક્કોતિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા કથેતું. યો વા ન કથેતુકામો હોતિ, સક્કોતિ પન કથેતું. યો વા નેવ કથેતુકામો હોતિ, કથેતું ન ચ સક્કોતિ. સબ્બેસમ્પિ તેસં ભગવા પઞ્હં ભારં ન કરોતિ. અયં પન દેવપુત્તો કથેતુકામો ચેવ, સક્કોતિ ચ કથેતું. તસ્મા તસ્સેવ ભારં કરોન્તો ભગવા એવમાહ. સોપિ પઞ્હં કથેસિ.

તત્થ **સુભાસિતસ્સ સિક્ખેથા**તિ સુભાસિતં સિક્ખેય્ય, ચતુસચ્ચનિસ્સિતં દસકથાવત્થુનિસ્સિતં સત્તતિંસબોધિપક્ખિયનિસ્સિતં ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતમેવ સિક્ખેય્ય. **સમણૂપાસનસ્સ ચા**તિ સમણેહિ ઉપાસિતબ્બં સમણૂપાસનં નામ અટ્ઠતિંસભેદં કમ્મટ્ઠાનં, તમ્પિ સિક્ખેય્ય ભાવેય્યાતિ અત્થો. બહુસ્સુતાનં વા ભિક્ખૂનં ઉપાસનમ્પિ સમણૂપાસનં. તમ્પિ 'કિં, ભન્તે, કુસલ''ન્તિઆદિના પઞ્હપુચ્છનેન પઞ્ઞાવુદ્ધત્થં સિક્ખેય્ય. **ચિત્તવૂપસમસ્સ ચા**તિ અટ્ઠસમાપત્તિવસેન ચિત્તવૂપસમં સિક્ખેય્ય. ઇતિ દેવપુત્તેન તિસ્સો સિક્ખા કથિતા હોન્તિ. પુરિમપદેન હિ અધિસીલસિક્ખા કથિતા, દુતિયપદેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખા, ચિત્તવૂપસમેન અધિચિત્તસિક્ખાતિ એવં ઇમાય ગાથાય સકલમ્પિ સાસનં પકાસિતમેવ હોતિ. પઠમં.

૨. દુતિયકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૮૩. દુતિયે **ઝાયી**તિ દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયી. **વિમુત્તચિત્તો**તિ કમ્મટ્ઠાનવિમુત્તિયા વિમુત્તચિત્તો. **હદયસ્સાનુપત્તિ**ન્તિ અરહત્તં. **લોકસ્સા**તિ સઙ્ખારલોકસ્સ. **અનિસ્સિતો**તિ તણ્હાદિટ્ઠીહિ અનિસ્સિતો, તણ્હાદિટ્ઠિયો વા અનિસ્સિતો. **તદાનિસંસો**તિ અરહત્તાનિસંસો. ઇદં વુત્તં હોતિ – અરહત્તાનિસંસો ભિક્ખુ અરહત્તં પત્થેન્તો ઝાયી ભવેય્ય, સુવિમુત્તચિત્તો ભવેય્ય, લોકસ્સ ઉદયબ્બયં ઞત્વા અનિસ્સિતો ભવેય્ય. તન્તિધમ્મો પન ઇમસ્મિં સાસને પુબ્બભાગોતિ. દુતિયં.

૩-૪. માઘસુત્તાદિવણ્ણના

૮૪. તતિયે **માઘોતિ** સક્કસ્સેતં નામં. સ્વેવ વત્તેન અઞ્ઞે અભિભવિત્વા દેવિસ્સરિયં પત્તોતિ **વત્રભૂ,** વત્રનામકં વા અસુરં અભિભવતીતિ વત્રભૂ. તતિયં.

૮૫. ચતુત્થં વુત્તત્થમેવ. ચતુત્થં.

૫. દામલિસુત્તવણ્ણના

૮૬. પઞ્ચમે **ન તેનાસીસતે ભવ**ન્તિ તેન કારણેન યં કિઞ્ચિ ભવં ન પત્થેતિ. આયતપગ્ગહો નામેસ દેવપુત્તો, ખીણાસવસ્સ કિચ્ચવોસાનં નત્થિ. ખીણાસવેન હિ આદિતો અરહત્તપ્પત્તિયા વીરિયં કતં , અપરભાગે મયા અરહત્તં પત્તન્તિ મા તુણ્હી ભવતુ, તથેવ વીરિયં દળ્હં કરોતુ પરક્કમતૂતિ ચિન્તેત્વા એવમાહ.

અથ ભગવા ‘‘અયં દેવપુત્તો ખીણાસવસ્સ કિચ્ચવોસાનં અકથેન્તો મમ સાસનં અનિય્યાનિકં કથેતિ, કિચ્ચવોસાનમસ્સ કથેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા **નત્થિ કિચ્ચ**ન્તિઆદિમાહ. તીસુ કિર પિટકેસુ અયં ગાથા અસંકિણ્ણા. ભગવતા હિ અઞ્ઞત્થ વીરિયસ્સ દોસો નામ દસ્સિતો નત્થિ. ઇધ પન ઇમં દેવપુત્તં પટિબાહિત્વા ‘‘ખીણાસવેન પુબ્બભાગે આસવક્ખયત્થાય અરઞ્ઞે વસન્તેન કમ્મટ્ઠાનં આદાય વીરિયં કતં, અપરભાગે સચે ઇચ્છતિ, કરોતુ, નો ચે ઇચ્છતિ, યથાસુખં વિહરતૂ’’તિ ખીણાસવસ્સ કિચ્ચવોસાનદસ્સનત્થં એવમાહ. તત્થ **ગાધ**ન્તિ પતિટ્ઠં. પઞ્ચમં.

૬. કામદસુત્તવણ્ણના

૮૭. છટ્ઠે **દુક્કર**ન્તિ અયં કિર દેવપુત્તો પુબ્બયોગાવચરો બહલકિલેસતાય સપ્પયોગેન કિલેસે વિક્ખમ્ભેન્તો સમણધમ્મં કત્વા પુબ્બૂપનિસ્સયમન્દતાય અરિયભૂમિં અપ્પત્વાવ કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તો. સો ‘‘તથાગતસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા દુક્કરભાવં આરોચેસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા એવમાહ. તત્થ **દુક્કર**ન્તિ દસપિ વસ્સાનિ...પે॰... સટ્ઠિપિ યદેતં એકન્તપરિસુદ્ધસ્સ સમણધમ્મસ્સ કરણં નામ, તં દુક્કરં. **સેખા**તિ સત્ત સેખા. **સીલસમાહિતા**તિ સીલેન સમાહિતા સમુપેતા. **ઠિતત્તા**તિ પતિટ્ઠિતસભાવા. એવં પુચ્છિતપઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા ઇદાનિ ઉપરિપઞ્હસમુટ્ઠાપનત્થં **અનગારિયુપેતસ્સા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનગારિયુપેતસ્સા**તિ અનગારિયં નિગ્ગેહભાવં ઉપેતસ્સ. સત્તભૂમિકેપિ હિ પાસાદે વસન્તો ભિક્ખુ વુટ્ઠતરેન આગન્ત્વા ‘‘મય્હં ઇદં પાપુણાતી’’તિ વુત્તે પત્તચીવરં આદાય નિક્ખમતેવ. તસ્મા ‘‘અનગારિયુપેતો’’તિ વુચ્ચતિ. **તુટ્ઠી**તિ ચતુપચ્ચયસન્તોસો. **ભાવનાયા**તિ ચિત્તવૂપસમભાવનાય.

તે છેત્વા મચ્ચુનો જાલન્તિ યે રત્તિન્દિવં ઇન્દ્રિયૂપસમે રતા, તે દુસ્સમાદહં ચિત્તં સમાદહન્તિ. યે ચ સમાહિતચિત્તા, તે ચતુપચ્ચયસન્તોસં પૂરેન્તા ન કિલમન્તિ. યે સન્તુટ્ઠા, તે સીલં પૂરેન્તા ન કિલમન્તિ . યે સીલે પતિટ્ઠિતા સત્ત સેખા, તે અરિયા મચ્ચુનો જાલસઙ્ખાતં કિલેસજાલં છિન્દિત્વા ગચ્છન્તિ. **દુગ્ગમો**તિ ‘‘સચ્ચમેતં, ભન્તે, યે ઇન્દ્રિયૂપસમે રતા, તે દુસ્સમાદહં સમાદહન્તિ...પે॰... યે સીલે પતિટ્ઠિતા, તે મચ્ચુનો જાલં છિન્દિત્વા ગચ્છન્તિ’’. કિં ન ગચ્છિસ્સન્તિ? અયં પન દુગ્ગમો ભગવા વિસમો મગ્ગોતિ આહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અરિયમગ્ગો નેવ દુગ્ગમો ન વિસમો, પુબ્બભાગપટિપદાય પનસ્સ બહૂ પરિસ્સયા હોન્તિ. તસ્મા એવં વુત્તો. **અવંસિરા**તિ ઞાણસિરેન અધોસિરા હુત્વા પપતન્તિ. અરિયમગ્ગં આરોહિતું અસમત્થતાયેવ ચ તે અનરિયમગ્ગે પપતન્તીતિ

ચ વુચ્ચન્તિ. **અરિયાનં સમો મગ્ગો**તિ સ્વેવ મગ્ગો અરિયાનં સમો હોતિ. **વિસમે સમા**તિ વિસમેપિ સત્તકાયે સમાયેવ. છટ્ઠં.

૭. પઞ્ચાલચણ્ડસુત્તવણ્ણના

૮૮. સત્તમે **સમ્બાધે**તિ નીવરણસમ્બાધં કામગુણસમ્બાધન્તિ દ્વે સમ્બાધા. તેસુ ઇધ નીવરણસમ્બાધં અધિપ્પેતં. **ઓકાસ**ન્તિ ઝાનસ્સેતં નામં. **પટિલીનનિસભો**તિ પટિલીનસેટ્ઠો. પટિલીનો નામ પહીનમાનો વુચ્ચતિ. યથાહ – ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પટિલીનો હોતિ . ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અસ્મિમાનો પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૮; મહાનિ॰ ૮૭). **પચ્ચલત્થંસૂ**તિ પટિલભિંસુ. **સમ્મા તે**તિ યે નિબ્બાનપત્તિયા સતિં પટિલભિંસુ, તે લોકુત્તરસમાધિનાપિ સુસમાહિતાતિ મિસ્સકજ્ઝાનં કથિતં. સત્તમં.

૮. તાયનસુત્તવણ્ણના

૮૯. અટ્ઠમે **પુરાણતિત્થકરો**તિ પુબ્બે તિત્થકરો. એત્થ ચ તિત્થં નામ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો, તિત્થકરો નામ તાસં ઉપ્પાદકો સત્થા. સેય્યથિદં નન્દો, વચ્છો, કિસો, સંકિચ્ચો. પુરાણાદયો પન તિત્થિયા નામ. અયં પન દિટ્ઠિં ઉપ્પાદેત્વા કથં સગ્ગે નિબ્બત્તોતિ? કમ્મવાદિતાય. એસ કિર ઉપોસથભત્તાદીનિ અદાસિ, અનાથાનં વત્તં પટ્ઠપેસિ, પતિસ્સયે અકાસિ, પોક્ખરણિયો ખણાપેસિ, અઞ્ઞમ્પિ બહું કલ્યાણં અકાસિ. સો તસ્સ નિસ્સન્દેન સગ્ગે નિબ્બત્તો, સાસનસ્સ પન નિય્યાનિકભાવં જાનાતિ. સો તથાગતસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા સાસનાનુચ્છવિકા વીરિયપ્પટિસંયુત્તા ગાથા વક્ખામીતિ આગન્ત્વા **છિન્દ સોત**ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ **છિન્દા**તિ અનિયમિતઆણત્તિ. **સોત**ન્તિ તણ્હાસોતં. **પરક્કમ્મા**તિ પરક્કમિત્વા વીરિયં કત્વા. **કામે**તિ કિલેસકામેપિ વત્થુકામેપિ. **પનુદા**તિ નીહર. **એકત્ત**ન્તિ ઝાનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – કામે અજહિત્વા મુનિ ઝાનં ન ઉપપજ્જતિ, ન પટિલભતીતિ અત્થો. **કયિરા ચે કયિરાથેન**ન્તિ યદિ વીરિયં કરેય્ય, કરેય્યાથ, તં વીરિયં ન ઓસક્કેય્ય. **દળ્હમેનં પરક્કમે**તિ દળ્હં એનં કરેય્ય. **સિથિલો હિ પરિબ્બાજો**તિ સિથિલગહિતા પબ્બજ્જા. **ભિય્યો આકિરતે રજ**ન્તિ અતિરેકં ઉપરિ કિલેસરજં આકિરતિ. **અકતં દુક્કટં સેય્યો**તિ દુક્કટં અકતમેવ સેય્યો. **યં કિઞ્ચી**તિ ન કેવલં દુક્કટં કત્વા કતસામઞ્ઞમેવ, અઞ્ઞમ્પિ યં કિઞ્ચિ સિથિલં કતં એવરૂપમેવ હોતિ. **સંકિલિટ્ઠ**ન્તિ દુક્કરકારિકવતં. ઇમસ્મિં હિ સાસને પચ્ચયહેતુ સમાદિન્નધુતઙ્ગવતં સંકિલિટ્ઠમેવ. **સઙ્કસ્સર**ન્તિ સઙ્કાય સરિતં, ''ઇદમ્પિ ઇમિના કતં ભવિસ્સતિ, ઇદમ્પિ ઇમિના''તિ એવં આસઙ્કિતપરિસઙ્કિતં. **આદિબ્રહ્મચરિયિકા**તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતા પુબ્બપધાનભૂતા. અટ્ઠમં.

૯. ચન્દિમસુત્તવણ્ણના

૯૦. નવમે **ચન્દિમા**તિ ચન્દવિમાનવાસી દેવપુત્તો. **સબ્બધી**તિ સબ્બેસુ ખન્ધઆયતનાદીસુ. **લોકાનુકમ્પકા**તિ તુય્હમ્પિ એતસ્સપિ તાદિસા એવ. **સન્તરમાનોવા**તિ તુરિતો વિય. **પમુઞ્ચસી**તિ અતીતત્થે વત્તમાનવચનં. નવમં.

૧૦. સૂરિયસુત્તવણ્ણના

૯૧. દસમે **સૂરિયો**તિ સૂરિયવિમાનવાસી દેવપુત્તો. **અન્ધકારે**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણુપ્પત્તિનિવારણેન અન્ધભાવકરણે. વિરોચતીતિ **વેરોચનો. મણ્ડલી**તિ મણ્ડલસણ્ઠાનો. **મા, રાહુ, ગિલી ચરમન્તલિક્ખે**તિ અન્તલિક્ખે ચરં સૂરિયં, રાહુ, મા ગિલીતિ વદતિ. કિં પનેસ તં ગિલતીતિ ? આમ, ગિલતિ. રાહુસ્સ હિ અત્તભાવો મહા, ઉચ્ચત્તનેન અટ્ઠયોજનસતાધિકાનિ ચત્તારિ યોજનસહસ્સાનિ, બાહન્તરમસ્સ દ્વાદસયોજનસતાનિ, બહલત્તેન છ યોજનસતાનિ, સીસં નવ યોજનસતં, નલાટં તિયોજનસતં, ભમુકન્તરં પણ્ણાસયોજનં, મુખં દ્વિયોજનસતં, ઘાનં તિયોજનસતં, મુખાધાનં તિયોજનસતગમ્ભીરં હત્થતલપાદતલાનિ પુથુલતો દ્વિયોજનસતાનિ . અઙ્ગુલિપબ્બાનિ પણ્ણાસ યોજનાનિ. સો ચન્દિમસૂરિયે વિરોચમાને દિસ્વા ઇસ્સાપકતો તેસં ગમનવીથિં ઓતરિત્વા મુખં વિવરિત્વા તિટ્ઠતિ. ચન્દવિમાનં સૂરિયવિમાનં વા તિયોજનસતિકે મહાનરકે પક્ખિત્તં વિય હોતિ. વિમાને અધિવત્થા દેવતા મરણભયતજ્જિતા એકપ્પહારેનેવ વિરવન્તિ. સો પન વિમાનં કદાચિ હત્થેન છાદેતિ, કદાચિ હનુકસ્સ હેટ્ઠા પક્ખિપતિ, કદાચિ જિવ્હાય પરિમજ્જતિ, કદાચિ અવગણ્ડકારકં ભુઞ્જન્તો વિય કપોલન્તરે ઠપેતિ. વેગં પન વારેતું ન સક્કોતિ. સચે વારેસ્સામીતિ ગણ્ડકં કત્વા તિટ્ઠેય્ય, મત્થકં તસ્સ ભિન્દિત્વા નિક્ખમેય્ય, આકડ્ઢિત્વા વા નં ઓનમેય્ય. તસ્મા વિમાનેન સહેવ ગચ્છતિ. **પજં મમ**ન્તિ ચન્દિમસૂરિયા કિર દ્વેપિ દેવપુત્તા મહાસમયસુત્તકથનદિવસે સોતાપત્તિફલં પત્તા. તેન ભગવા ''પજં મમ''ન્તિ આહ, પુત્તો મમ એસોતિ અત્થો. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. અનાથપિણ્ડિકવગ્ગો

૧. ચન્દિમસસુત્તવણ્ણના

૯૨. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **કચ્છેવા**તિ કચ્છે વિય. **કચ્છે**તિ પબ્બતકચ્છેપિ નદીકચ્છેપિ. **એકોદિ નિપકા**તિ એકગ્ગચિત્તા ચેવ પઞ્ઞાનેપક્કેન ચ સમન્નાગતા. **સતા**તિ સતિમન્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યે ઝાનાનિ લભિત્વા એકોદી નિપકા સતા વિહરન્તિ, તે અમકસે પબ્બતકચ્છે વા નદીકચ્છે વા મગા વિય સોત્થિં ગમિસ્સન્તીતિ. **પાર**ન્તિ નિબ્બાનં. **અમ્બુજો**તિ મચ્છો. **રણઞ્જહા**તિ કિલેસઞ્જહા. યેપિ ઝાનાનિ લભિત્વા અપ્પમત્તા કિલેસે જહન્તિ, તે સુત્તજાલં ભિન્દિત્વા મચ્છા વિય નિબ્બાનં ગમિસ્સન્તીતિ વુત્તં હોતિ. પઠમં.

૨. વેણ્ડુસુત્તવણ્ણના

૯૩. દુતિયે **વેણ્ડૂ**તિ તસ્સ દેવપુત્તસ્સ નામં. **પયિરુપાસિયા**તિ પરિરુપાસિત્વા. **અનુસિક્ખરે**તિ સિક્ખન્તિ. **સિટ્ઠિપદે**તિ અનુસિટ્ઠિપદે. **કાલે તે અપ્પમજ્જન્તા**તિ કાલે તે અપ્પમાદં કરોન્તા. દુતિયં.

૩. દીઘલટ્ઠિસુત્તવણ્ણના

૯૪. તતિયે **દીઘલટ્ઠી**તિ દેવલોકે સબ્બે સમપ્પમાણા તિગાવુતિકાવ હોન્તિ, મનુસ્સલોકે પનસ્સ દીઘત્તભાવતાય એવંનામં અહોસિ. સો પુઞ્ઞાનિ કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તોપિ તથેવ પઞ્ઞાયિ. તતિયં.

૪. નન્દનસુત્તવણ્ણના

૯૫. ચતુત્થે **ગોતમા**તિ ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. **અનાવટ**ન્તિ તથાગતસ્સ હિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પેસેન્તસ્સ રુક્ખો વા પબ્બતો વા આવરિતું સમત્થો નામ નત્થિ. તેનાહ ''અનાવટ''ન્તિ. ઇતિ તથાગતં થોમેત્વા દેવલોકે અભિસઙ્ખતપઞ્હં પુચ્છન્તો **કથંવિધ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **દુક્ખમતિચ્ચ ઇરિયતી**તિ દુક્ખં અતિક્કમિત્વા વિહરતિ. **સીલવા**તિ લોકિયલોકુત્તરેન સીલેન સમન્નાગતો ખીણાસવો. **પઞ્ઞા**દયોપિ મિસ્સકાયેવ વેદિતબ્બા. **પૂજયન્તી**તિ ગન્ધપુપ્ફાદીહિ પૂજેન્તિ. ચતુત્થં.

૫-૬. ચન્દનસુત્તાદિવણ્ણના

૯૬. પઞ્ચમે **અપ્પતિટ્ઠે અનાલમ્બે**તિ હેટ્ઠા અપતિટ્ઠે ઉપરિ અનાલમ્બને. **સુસમાહિતો**તિ અપ્પનાયપિ ઉપચારેનપિ સુટ્ઠુ સમાહિતો . **પહિતત્તો**તિ પેસિતત્તો. **નન્દીરાગપરિક્ખીણો**તિ પરિક્ખીણનન્દીરાગો. નન્દીરાગો નામ તયો કમ્માભિસઙ્ખારા. ઇતિ ઇમાય ગાથાય કામસઞ્ઞાગહણેન પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ, રૂપસંયોજનગહણેન પઞ્ચ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ, નન્દીરાગેન તયો કમ્માભિસઙ્ખારા ગહિતા. એવં યસ્સ દસ સંયોજનાનિ તયો ચ કમ્માભિસઙ્ખારા પહીના, સો ગમ્ભીરે મહોઘે ન સીદતીતિ. કામસઞ્ઞાય વા કામભવો, રૂપસંયોજનેન રૂપભવો ગહિતો, તેસં ગહણેન અરૂપભવો ગહિતોવ , નન્દીરાગેન તયો કમ્માભિસઙ્ખારા ગહિતાતિ એવં યસ્સ તીસુ ભવેસુ તયો સઙ્ખારા નત્થિ, સો ગમ્ભીરે ન સીદતીતિપિ દસ્સેતિ. પઞ્ચમં.

૯૭. છટ્ઠં વુત્તત્થમેવ. છટ્ઠં.

૭. સુબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૯૮. સત્તમે **સુબ્રહ્મા**તિ સો કિર દેવપુત્તો અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતો નન્દનકીળિકં ગન્ત્વા પારિચ્છત્તકમૂલે પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. તં પઞ્ચસતા દેવધીતરો પરિવારેત્વા નિસિન્ના, પઞ્ચસતા રુક્ખં અભિરુળ્હા. નનુ ચ દેવતાનં ચિત્તવસેન યોજનસતિકોપિ રુક્ખો ઓનમિત્વા હત્થં આગચ્છતિ, કસ્મા તા અભિરુળ્હાતિ. ખિડ્ડાપસુતતાય. અભિરુય્હ પન મધુરસ્સરેન ગાયિત્વા ગાયિત્વા પુપ્ફાનિ પાતેન્તિ, તાનિ ગહેત્વા ઇતરા એકતોવણ્ટિકમાલાદિવસેન ગન્થેન્તિ. અથ રુક્ખં અભિરુળ્હા ઉપચ્છેદકકમ્મવસેન એકપ્પહારેનેવ કાલં કત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તા મહાદુક્ખં અનુભવન્તિ.

અથ કાલે ગચ્છન્તે દેવપુત્તો ''ઇમાસં નેવ સદ્દો સુય્યતિ, ન પુપ્ફાનિ પાતેન્તિ. કહં નુ ખો ગતા''તિ? આવજ્જેન્તો નિરયે નિબ્બત્તભાવં દિસ્વા પિયવત્થુકસોકેન રુપ્પમાનો ચિન્તેસિ – ''એતા તાવ યથાકમ્મેન ગતા, મય્હં આયુસઙ્ખારો કિત્તકો''તિ. સો – ''સત્તમે દિવસે મયાપિ અવસેસાહિ પઞ્ચસતાહિ સદ્ધિં કાલં કત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તિતબ્બ''ન્તિ દિસ્વા બલવતરેન સોકેન રુપ્પિ. સો – ''ઇમં મય્હં સોકં સદેવકે લોકે અઞ્ઞત્ર તથાગતા નિદ્ધમિતું સમત્થો નામ નત્થી''તિ ચિન્તેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા **નિચ્ચં ઉત્રસ્ત**ન્તિ ગાથમાહ.

તત્થ **ઇદ**ન્તિ અત્તનો ચિત્તં દસ્સેતિ. દુતિયપદં પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **નિચ્ચ**ન્તિ ચ પદસ્સ દેવલોકે નિબ્બત્તકાલતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો ન ગહેતબ્બો, સોકુપ્પત્તિકાલતો પન પટ્ઠાય નિચ્ચન્તિ વેદિતબ્બં. **અનુપ્પન્નેસુ કિચ્છેસૂ**તિ ઇતો સત્તાહચ્ચયેન યાનિ દુક્ખાનિ ઉપ્પજ્જિસ્સન્તિ, તેસુ. **અથો ઉપ્પતિતેસુ ચા**તિ યાનિ પઞ્ચસતાનં અચ્છરાનં નિરયે નિબ્બત્તાનં દિટ્ઠાનિ, તેસુ ચાતિ એવં ઇમેસુ ઉપ્પન્નાનુપ્પન્નેસુ દુક્ખેસુ નિચ્ચં મમ ઉત્રસ્તં ચિત્તં, અબ્ભન્તરે ડય્હમાનો વિય હોમિ ભગવાતિ દસ્સેતિ.

નાઞ્ઞત્ર બોજ્ઝા તપસાતિ બોજ્ઝઙ્ગભાવનઞ્ચ તપોગુણઞ્ચ અઞ્ઞત્ર મુઞ્ચિત્વા સોત્થિં ન પસ્સામીતિ અત્થો. **સબ્બનિસ્સગ્ગા**તિ નિબ્બાનતો. એત્થ કિઞ્ચાપિ બોજ્ઝઙ્ગભાવના પઠમં ગહિતા, ઇન્દ્રિયસંવરો પચ્છા, અત્થતો પન ઇન્દ્રિયસંવરોવ પઠમં વેદિતબ્બો. ઇન્દિયસંવરે હિ ગહિતે ચતુપારિસુદ્ધિસીલં ગહિતં હોતિ. તસ્મિં પતિટ્ઠિતો ભિક્ખુ નિસ્સયમુત્તકો ધુતઙ્ગસઙ્ખાતં તપોગુણં સમાદાય અરઞ્ઞં પવિસિત્વા કમ્મટ્ઠાનં ભાવેન્તો સહ વિપસ્સનાય બોજ્ઝઙ્ગે ભાવેતિ. તસ્સ અરિયમગ્ગો યં નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જતિ, સો ''સબ્બનિસ્સગ્ગો''તિ ભગવા ચતુસચ્ચવસેન દેસનં વિનિવત્તેસિ. દેવપુત્તો દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહીતિ. સત્તમં.

૮-૧૦. કકુધસુત્તાદિવણ્ણના

૯૯. અટ્ઠમે **કકુધો દેવપુત્તો**તિ અયં કિર કોલનગરે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકપુત્તો દહરકાલેયેવ થેરસ્સ સન્તિકે વસન્તો ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા કાલઙ્કતો, બ્રહ્મલોકે ઉપ્પજ્જિ. તત્રાપિ નં કકુધો બ્રહ્માત્વેવ સઞ્જાનન્તિ. **નન્દસી**તિ તુસ્સસિ. **કિં લદ્ધા**તિ તુટ્ઠિ નામ કિઞ્ચિ મનાપં લભિત્વા હોતિ, તસ્મા એવમાહ. **કિં જીયિત્થા**તિ યસ્સ હિ કિઞ્ચિ મનાપં ચીવરાદિવત્થુ જિણ્ણં હોતિ, સો સોચતિ, તસ્મા એવમાહ. **અરતી નાભિકીરતી**તિ ઉક્કણ્ઠિતા નાભિભવતિ. **અઘજાતસ્સા**તિ દુક્ખજાતસ્સ, વટ્ટદુક્ખે ઠિતસ્સાતિ અત્થો. **નન્દીજાતસ્સા**તિ જાતતણ્હસ્સ. **અઘન્તિ** એવરૂપસ્સ હિ વટ્ટદુક્ખં આગતમેવ હોતિ . ''દુક્ખી સુખં પત્થયતી''તિ હિ વુત્તં. ઇતિ અઘજાતસ્સ નન્દી હોતિ, સુખવિપરિણામેન દુક્ખં આગતમેવાતિ નન્દીજાતસ્સ અઘં હોતિ. અટ્ઠમં.

૧૦૦. નવમં વુત્તત્થમેવ. નવમં.

૧૦૧. દસમે આનન્દત્થેરસ્સ અનુમાનબુદ્ધિયા આનુભાવપ્પકાસનત્થં **અઞ્ઞતરો**તિ આહ. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. નાનાતિત્થિયવગ્ગો

૧-૨. સિવસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૨. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમં વુત્તત્થમેવ. પઠમં.

૧૦૩. દુતિયે **પટિકચ્ચેવા**તિ પઠમંયેવ. **અક્ખચ્છિન્નોવઝાયતી**તિ અક્ખચ્છિન્નો અવઝાયતિ, બલવચિન્તનં ચિન્તેતિ. દુતિયગાથાય **અક્ખચ્છિન્નોવા**તિ અક્ખચ્છિન્નો વિય. દુતિયં.

૩-૪. સેરીસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૪. તતિયે **દાયકો**તિ દાનસીલો. **દાનપતી**તિ યં દાનં દેમિ, તસ્સ પતિ હુત્વા દેમિ, ન દાસો ન સહાયો. યો હિ અત્તના મધુરં ભુઞ્જતિ, પરેસં અમધુરં દેતિ, સો દાનસઙ્ખાતસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ દાસો હુત્વા દેતિ. યો યં અત્તના ભુઞ્જતિ, તદેવ દેતિ, સો સહાયો હુત્વા દેતિ. યો પન અત્તના યેન તેન યાપેતિ, પરેસં મધુરં દેતિ, સો પતિ જેટ્ઠકો સામિ હુત્વા દેતિ. અહં ''તાદિસો અહોસિ''ન્તિ વદતિ.

ચતૂસુ દ્વારેસુતિ તસ્સ કિર રઞ્ઞો સિન્ધવરટ્ઠં સોધિવાકરટ્ઠન્તિ દ્વે રટ્ઠાનિ અહેસું, નગરં રોરુવં નામ. તસ્સ એકેકસ્મિં દ્વારે દેવસિકં સતસહસ્સં ઉપ્પજ્જતિ, અન્તોનગરે વિનિચ્છયટ્ઠાને સતસહસ્સં. સો બહુહિરઞ્ઞસુવણ્ણં રાસિભૂતં દિસ્વા કમ્મસ્સકતઞાણં ઉપ્પાદેત્વા ચતૂસુ દ્વારેસુ દાનસાલાયો કારેત્વા તસ્મિં તસ્મિં દ્વારે ઉટ્ઠિતઆયેન દાનં દેથાતિ અમચ્ચે ઠપેસિ. તેનાહ – ''ચતૂસુ દ્વારેસુ દાનં દીયિત્થા''તિ.

સમણબ્રાહ્મણકપણદ્ધિકવનિબ્બકયાચકાનન્તિ એત્થ **સમણા**તિ પબ્બજ્જૂપગતા. **બ્રાહ્મણા**તિ ભોવાદિનો. સમિતપાપબાહિતપાપે પન સમણબ્રાહ્મણે એસ નાલત્થ. **કપણા**તિ દુગ્ગતા દલિદ્દમનુસ્સા કાણકુણિઆદયો. **અદ્ધિકા**તિ પથાવિનો. **વનિબ્બકા**તિ યે ''ઇટ્ઠં, દિન્નં, કન્તં, મનાપં, કાલેન, અનવજ્જં દિન્નં, દદં ચિત્તં પસાદેય્ય, ગચ્છતુ ભવં બ્રહ્મલોક''ન્તિઆદિના નયેન દાનસ્સ વણ્ણં થોમયમાના વિચરન્તિ. **યાચકા**તિ યે ''પસતમત્તં દેથ, સરાવમત્તં દેથા''તિઆદીનિ ચ વત્વા યાચમાના વિચરન્તિ. **ઇત્થાગારસ્સ દાનં દીયિત્થા**તિ પઠમદ્વારસ્સ લદ્ધત્તા તત્થ ઉપ્પજ્જનકસતસહસ્સે અઞ્ઞમ્પિ ધનં પક્ખિપિત્વા રઞ્ઞો અમચ્ચે હારેત્વા અત્તનો અમચ્ચે ઠપેત્વા રઞ્ઞા દિન્નદાનતો રાજિત્થિયો મહન્તતરં દાનં અદંસુ. તં સન્ધાયેવમાહ. **મમ દાનં પટિક્કમી**તિ યં મમ દાનં તત્થ દીયિત્થ, તં પટિનિવત્તિ. સેસદ્વારેસુપિ એસેવ નયો. **કોચી**તિ કત્થચિ. **દીઘરત્ત**ન્તિ અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ. એત્તકં કિર કાલં તસ્સ રઞ્ઞો દાનં દીયિત્થ. તતિયં.

૧૦૫. ચતુત્થં વુત્તત્થમેવ. ચતુત્થં.

૫. જન્તુસુત્તવણ્ણના

૧૦૬. પઞ્ચમે **કોસલેસુ વિહરન્તી**તિ ભગવતો સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા તત્થ ગન્ત્વા વિહરન્તિ. **ઉદ્ધતા**તિ અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતાય ચ કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતાય ચ અનવજ્જે સાવજ્જસઞ્ઞિતાય ચ સાવજ્જે અનવજ્જસઞ્ઞિતાય ચ ઉદ્ધચ્ચપકતિકા હુત્વા. **ઉન્નળા**તિ ઉગ્ગતનળા, ઉટ્ઠિતતુચ્છમાનાતિ વુત્તં હોતિ. **ચપલા**તિ પત્તચીવરમણ્ડનાદિના ચાપલ્લેન યુત્તા. **મુખરા**તિ મુખખરા, ખરવચનાતિ વુત્તં હોતિ. **વિકિણ્ણવાચા**તિ અસંયતવચના, દિવસમ્પિ નિરત્થકવચનપલાપિનો. **મુટ્ઠસ્સતિનો**તિ નટ્ઠસ્સતિનો સતિવિરહિતા, ઇધ કતં એત્થ પમુસ્સન્તિ. **અસમ્પજાના**તિ નિપ્પઞ્ઞા. **અસમાહિતા**તિ અપ્પનાઉપચારસમાધિરહિતા, ચણ્ડસોતે બદ્ધનાવાસદિસા. **વિબ્ભન્તચિત્તા**તિ અનવટ્ઠિતચિત્તા, પન્થારુળ્હબાલમિગસદિસા. **પાકતિન્દ્રિયા**તિ સંવરાભાવેન ગિહિકાલે વિય વિવટઇન્દ્રિયા.

જન્તૂતિ એવંનામકો દેવપુત્તો. **તદહુપોસથે**તિ તસ્મિં અહુ ઉપોસથે, ઉપોસથદિવસેતિ અત્થો. **પન્નરસે**તિ ચાતુદ્દસિકાદિપટિક્ખેપો. **ઉપસઙ્કમી**તિ ચોદનત્થાય ઉપગતો. સો કિર ચિન્તેસિ – ''ઇમે ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા નિક્ખન્તા, ઇદાનિ પમત્તા વિહરન્તિ, ન ખો પનેતે પાટિયેક્કં નિસિન્નટ્ઠાને ચોદિયમાના કથં ગણ્હિસ્સન્તિ, સમાગમનકાલે ચોદિસ્સામી''તિ ઉપોસથદિવસે તેસં સન્નિપતિતભાવં ઞત્વા ઉપસઙ્કમિ. **ગાથાહિ અજ્ઝભાસી**તિ સબ્બેસં મજ્ઝે ઠત્વા ગાથા અભાસિ.

તત્થ યસ્મા ગુણકથાય સદ્ધિં નિગ્ગુણસ્સ અગુણો પાકટો હોતિ, તસ્મા ગુણં તાવ કથેન્તો **સુખજીવિનો પુરે આસુ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સુખજીવિનો પુરે આસુ**ન્તિ પુબ્બે ભિક્ખૂ સુપ્પોસા સુભરા અહેસું, ઉચ્ચનીચકુલેસુ સપદાનં ચરિત્વા લદ્ધેન મિસ્સકપિણ્ડેન યાપેસુન્તિ અધિપ્પાયેન એવમાહ. **અનિચ્છા**તિ નિત્તણ્હા હુત્વા.

એવં પોરાણકભિક્ખૂનં વણ્ણં કથેત્વા ઇદાનિ તેસં અવણ્ણં કથેન્તો **દુપ્પોસ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **ગામે ગામણિકા વિયા**તિ યથા ગામે ગામકુટા નાનપ્પકારેન જનં પીળેત્વા ખીરદધિતણ્ડુલાદીનિ આહરાપેત્વા ભુઞ્જન્તિ, એવં તુમ્હેપિ અનેસનાય ઠિતા તુમ્હાકં જીવિકં કપ્પેથાતિ અધિપ્પાયેન વદતિ. **નિપજ્જન્તી**તિ ઉદ્દેસપરિપુચ્છામનસિકારેહિ અનત્થિકા હુત્વા સયનમ્હિ હત્થપાદે વિસ્સજ્જેત્વા નિપજ્જન્તિ. **પરાગારેસૂ**તિ પરગેહેસુ, કુલસુણ્હાદીસૂતિ અત્થો. **મુચ્છિતા**તિ કિલેસમુચ્છાય મુચ્છિતા.

એકચ્ચેતિ વત્તબ્બયુત્તકેયેવ. **અપવિદ્ધા**તિ છડ્ડિતકા. **અનાથા**તિ અપતિટ્ઠા. **પેતા**તિ સુસાને છડ્ડિતા કાલઙ્કતમનુસ્સા. યથા હિ સુસાને છડ્ડિતા નાનાસકુણાદીહિ ખજ્જન્તિ, ઞાતકાપિ નેસં નાથકિચ્ચં ન કરોન્તિ, ન રક્ખન્તિ, ન ગોપયન્તિ, એવમેવં એવરૂપાપિ આચરિયુપજ્ઝાયાદીનં સન્તિકા ઓવાદાનુસાસનિં ન લભન્તીતિ અપવિદ્ધા અનાથા, યથા પેતા, તથેવ હોન્તિ. પઞ્ચમં.

૬. રોહિતસ્સસુત્તવણ્ણના

૧૦૭. છટ્ઠે **યત્થા**તિ ચક્કવાળલોકસ્સ એકોકાસે ભુમ્મં. **ન ચવતિ ન ઉપપજ્જતી**તિ ઇદં અપરાપરં ચુતિપટિસન્ધિવસેન ગહિતં. **ગમનેના**તિ પદગમનેન. **નાહં તં લોકસ્સ અન્ત**ન્તિ સત્થા સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તં સન્ધાય વદતિ. **ઞાતેય્ય**ન્તિઆદીસુ ઞાતબ્બં, દટ્ઠબ્બં, પત્તબ્બન્તિ અત્થો.

ઇતિ દેવપુત્તેન ચક્કવાળલોકસ્સ અન્તો પુચ્છિતો, સત્થારા સઙ્ખારલોકસ્સ કથિતો. સો પન અત્તનો પઞ્હેન સદ્ધિં સત્થુ બ્યાકરણં સમેતીતિ સઞ્ઞાય પસંસન્તો **અચ્છરિય**ન્તિઆદિમાહ.

દળ્હધમ્મોતિ દળ્હધનુ, ઉત્તમપ્પમાણેન ધનુના સમન્નાગતો. **ધનુગ્ગહો**તિ ધનુઆચરિયો. **સુસિક્ખિતો**તિ દસ દ્વાદસ વસ્સાનિ ધનુસિપ્પં સિક્ખિતો. **કતહત્થો**તિ ઉસભપ્પમાણેપિ વાલગ્ગં વિજ્ઝિતું સમત્થભાવેન કતહત્થો. **કતૂપાસનો**તિ કતસરક્ખેપો દસ્સિતસિપ્પો. **અસનેના**તિ કણ્ડેન. **અતિપાતેય્યા**તિ અતિક્કમેય્ય. યાવતા સો તાલચ્છાયં અતિક્કમેય્ય, તાવતા કાલેન એકચક્કવાળં અતિક્કમામીતિ અત્તનો જવસમ્પત્તિં દસ્સેતિ.

પુરત્થિમા સમુદ્દા પચ્છિમોતિ યથા પુરત્થિમસમુદ્દા પચ્છિમસમુદ્દો દૂરે, એવં મે દૂરે પદવીતિહારો અહોસીતિ વદતિ. સો કિર પાચીનચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઠિતો પાદં પસારેત્વા પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં અક્કમતિ, પુન દુતિયં પાદં પસારેત્વા પરચક્કવાળમુખવટ્ટિયં અક્કમતિ. **ઇચ્છાગત**ન્તિ ઇચ્છા એવ. **અઞ્ઞત્રેવા**તિ નિપ્પપઞ્ચતં દસ્સેતિ. ભિક્ખાચારકાલે કિરેસ નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા અનોતત્તે મુખં ધોવિત્વા કાલે સમ્પત્તે ઉત્તરકુરુમ્હિ પિણ્ડાય ચરિત્વા ચક્કવાળમુખવટ્ટિયં નિસિન્નો ભત્તકિચ્ચં કરોતિ, તત્થ મુહુત્તં વિસ્સમિત્વા પુન જવતિ. **વસ્સસતાયુકો**તિ તદા દીઘાયુકકાલો હોતિ, અયં પન વસ્સસતાવસિટ્ઠે આયુમ્હિ ગમનં આરભિ. **વસ્સસતજીવી**તિ તં વસ્સસતં અનન્તરાયેન જીવન્તો. **અન્તરાવ કાલઙ્કતો**તિ ચક્કવાળલોકસ્સ અન્તં અપ્પત્વા અન્તરાવ મતો. સો પન તત્થ કાલં કત્વાપિ આગન્ત્વા ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે નિબ્બત્તિ. **અપ્પત્વા**તિ સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તં અપ્પત્વા. **દુક્ખસ્સા**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ. **અન્તકિરિય**ન્તિ પરિયન્તકરણં. **કળેવરે**તિ અત્તભાવે. **સસઞ્ઞિમ્હિ સમનકે**તિ સસઞ્ઞે સચિત્તે. **લોક**ન્તિ દુક્ખસચ્ચં. **લોકસમુદય**ન્તિ સમુદયસચ્ચં. **લોકનિરોધ**ન્તિ નિરોધસચ્ચં. **પટિપદ**ન્તિ મગ્ગસચ્ચં. ઇતિ – ''નાહં, આવુસો, ઇમાનિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ તિણકટ્ઠાદીસુ પઞ્ઞપેમિ , ઇમસ્મિં પન ચાતુમહાભૂતિકે કાયસ્મિંયેવ પઞ્ઞપેમી''તિ દસ્સેતિ. **સમિતાવી**તિ સમિતપાપો. **નાસીસતી**તિ ન પત્થેતિ. છટ્ઠં.

૧૦૮-૧૦૯. સત્તમટ્ઠમાનિ વુત્તત્થાનેવ. સત્તમં, અટ્ઠમં.

૯. સુસિમસુત્તવણ્ણના

૧૧૦. નવમે **તુય્હમ્પિ નો, આનન્દ, સારિપુત્તો રુચ્ચતી**તિ સત્થા થેરસ્સ વણ્ણં કથેતુકામો, વણ્ણો ચ નામેસ વિસભાગપુગ્ગલસ્સ સન્તિકે કથેતું ન વટ્ટતિ. તસ્સ સન્તિકે કથિતો હિ મત્થકં ન પાપુણાતિ. સો હિ ''અસુકો નામ ભિક્ખુ સીલવા''તિ વુત્તે. ''કિં તસ્સ સીલં? ગોરૂપસીલો સો. કિં તયા અઞ્ઞો સીલવા ન દિટ્ઠપુબ્બો''તિ વા? ''પઞ્ઞવા''તિ વુત્તે, ''કિં પઞ્ઞો સો? કિં તયા અઞ્ઞો પઞ્ઞવા ન દિટ્ઠપુબ્બો''તિ? વા, આદીનિ વત્વા વણ્ણકથાય અન્તરાયં કરોતિ. આનન્દત્થેરો પન સારિપુત્તત્થેરસ્સ સભાગો, પણીતાનિ લભિત્વા થેરસ્સ દેતિ, અત્તનો ઉપટ્ઠાકદારકે પબ્બાજેત્વા થેરસ્સ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હાપેતિ, ઉપસમ્પાદેતિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ આનન્દત્થેરસ્સ તથેવ કરોતિ. કિં કારણા? અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ગુણેસુ પસીદિત્વા. આનન્દત્થેરો હિ – ''અમ્હાકં જેટ્ઠભાતિકો એકં અસઙ્ખ્યેય્યં સતસહસ્સઞ્ચ કપ્પે પારમિયો પૂરેત્વા સોળસવિધં પઞ્ઞં પટિવિજ્ઝિત્વા ધમ્મસેનાપતિટ્ઠાને ઠિતો''તિ થેરસ્સ ગુણેસુ પસીદિત્વાવ થેરં મમાયતિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ – ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ મયા કત્તબ્બં મુખોદકદાનાદિકિચ્ચં સબ્બં આનન્દો કરોતિ. આનન્દં નિસ્સાય અહં ઇચ્છિતિચ્છિતં સમાપત્તિં સમાપજ્જિતું લભામી''તિ આયસ્મતો આનન્દસ્સ ગુણેસુ પસીદિત્વાવ તં મમાયતિ. તસ્મા ભગવા સારિપુત્તત્થેરસ્સ વણ્ણં કથેતુકામો આનન્દત્થેરસ્સ સન્તિકે કથેતું આરદ્ધો.

તત્થ **તુય્હમ્પી**તિ સમ્પિણ્ડનત્થો પિ-કારો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''આનન્દ, સારિપુત્તસ્સ આચારો ગોચરો વિહારો અભિક્કમો પટિક્કમો આલોકિતવિલોકિતં સમિઞ્જિતપસારણં મય્હં રુચ્ચતિ, અસીતિમહાથેરાનં રુચ્ચતિ, સદેવકસ્સ લોકસ્સ રુચ્ચતિ. તુય્હમ્પિ રુચ્ચતી''તિ?

તતો થેરો સાટકન્તરે લદ્ધોકાસો બલવમલ્લો વિય તુટ્ઠમાનસો હુત્વા – ''સત્થા મય્હં પિયસહાયસ્સ વણ્ણં કથાપેતુકામો. લભિસ્સામિ નો અજ્જ, દીપધજભૂતં મહાજમ્બું વિધુનન્તો વિય વલાહકન્તરતો ચન્દં નીહરિત્વા દસ્સેન્તો વિય સારિપુત્તત્થેરસ્સ વણ્ણં કથેતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા પઠમતરં તાવ ચતૂહિ પદેહિ પુગ્ગલપલાપે હરન્તો **કસ્સ હિ નામ, ભન્તે, અબાલસ્સા**તિઆદિમાહ. બાલો હિ બાલતાય, દુટ્ઠો દોસતાય, મૂળ્હો મોહેન, વિપલ્લત્થચિત્તો ઉમ્મત્તકો ચિત્તવિપલ્લાસેન વણ્ણં ''વણ્ણો''તિ વા અવણ્ણં ''અવણ્ણે''તિ વા, ''અયં બુદ્ધો, અયં સાવકો''તિ વા ન જાનાતિ. અબાલાદયો પન જાનન્તિ, તસ્મા **અબાલસ્સા**તિઆદિમાહ. **ન રુચ્ચેય્યા**તિ બાલાદીનંયેવ હિ સો ન રુચ્ચેય્ય, ન અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ ન રુચ્ચેય્ય.

એવં પુગ્ગલપલાપે હરિત્વા ઇદાનિ સોળસહિ પદેહિ યથાભૂતં વણ્ણં કથેન્તો **પણ્ડિતો, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **પણ્ડિતો**તિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો, ચતૂસુ કોસલ્લેસુ ઠિતસ્સેતં નામં. વુત્તઞ્હેતં – ''યતો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ ધાતુકુસલો ચ હોતિ આયતનકુસલો ચ પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલો ચ ઠાનાટ્ઠાનકુસલો ચ, એત્તાવતા ખો, આનન્દ, 'પણ્ડિતો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૨૪). **મહાપઞ્ઞો**તિઆદીસુ મહાપઞ્ઞાદીહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો. તત્રિદં મહાપઞ્ઞાદીનં નાનત્તં (પટિ॰ મ॰ ૩.૪) – કતમા **મહાપઞ્ઞા**? મહન્તે સીલક્ખન્ધે પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા, મહન્તે સમાધિક્ખન્ધે, પઞ્ઞાક્ખન્ધે, વિમુત્તિક્ખન્ધે, વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધે પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા. મહન્તાનિ ઠાનાટ્ઠાનાનિ, મહાવિહારસમાપત્તિયો, મહન્તાનિ અરિયસચ્ચાનિ, મહન્તે

સતિપટ્ઠાને, સમ્મપ્પધાને, ઇદ્ધિપાદે, મહન્તાનિ ઇન્દ્રિયાનિ, બલાનિ, બોજ્ઝઙ્ગાનિ, મહન્તે અરિયમગ્ગે , મહન્તાનિ સામઞ્ઞફલાનિ, મહાઅભિઞ્ઞાયો, મહન્તં પરમત્થં નિબ્બાનં પરિગ્ગણ્હાતીતિ મહાપઞ્ઞા.

સા પન થેરસ્સ દેવોરોહનં કત્વા સઙ્કસ્સનગરદ્વારે ઠિતેન સત્થારા પુથુજ્જનપઞ્ચકે પઞ્હે પુચ્છિતે તં વિસ્સજ્જેન્તસ્સ પાકટા જાતા.

કતમા **પુથુપઞ્ઞા**? પુથુ નાનાખન્ધેસુ, (ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા.) પુથુ નાનાધાતૂસુ, પુથુ નાનાઆયતનેસુ, પુથુ નાનાપટિચ્ચસમુપ્પાદેસુ, પુથુ નાનાસુઞ્ઞતમનુપલબ્ભેસુ, પુથુ નાનાઅત્થેસુ, ધમ્મેસુ નિરુત્તીસુ પટિભાનેસુ, પુથુ નાનાસીલક્ખન્ધેસુ, પુથુ નાનાસમાધિ-પઞ્ઞાવિમુત્તિ-વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધેસુ, પુથુ નાનાઠાનાટ્ઠાનેસુ, પુથુ નાનાવિહારસમાપત્તીસુ, પુથુ નાનાઅરિયસચ્ચેસુ, પુથુ નાનાસતિપટ્ઠાનેસુ, સમ્મપ્પધાનેસુ, ઇદ્ધિપાદેસુ, ઇન્દ્રિયેસુ, બલેસુ, બોજ્ઝઙ્ગેસુ, પુથુ નાનાઅરિયમગ્ગેસુ, સામઞ્ઞફલેસુ, અભિઞ્ઞાસુ, પુથુ નાનાજનસાધારણે ધમ્મે સમતિક્કમ્મ પરમત્થે નિબ્બાને ઞાણં પવત્તતીતિ પુથુપઞ્ઞા.

કતમા **હાસપઞ્ઞા**? ઇધેકચ્ચો હાસબહુલો વેદબહુલો તુટ્ઠિબહુલો પામોજ્જબહુલો સીલં પરિપૂરેતિ, ઇન્દ્રિયસંવરં પરિપૂરેતિ, ભોજને મત્તઞ્ઞુતં, જાગરિયાનુયોગં, સીલક્ખન્ધં, સમાધિક્ખન્ધં, પઞ્ઞાક્ખન્ધં, વિમુત્તિક્ખન્ધં, વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં પરિપૂરેતીતિ, હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો પામોજ્જબહુલો ઠાનાટ્ઠાનં પટિવિજ્ઝતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો વિહારસમાપત્તિયો પરિપૂરેતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો અરિયસચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ. સતિપટ્ઠાને , સમ્મપ્પધાને, ઇદ્ધિપાદે, ઇન્દ્રિયાનિ, બલાનિ , બોજ્ઝઙ્ગાનિ, અરિયમગ્ગં ભાવેતીતિ હાસપઞ્ઞા. હાસબહુલો સામઞ્ઞફલાનિ સચ્છિકરોતિ, અભિઞ્ઞાયો પટિવિજ્ઝતીતિ હાસપઞ્ઞા, હાસબહુલો વેદતુટ્ઠિપામોજ્જબહુલો પરમત્થં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતીતિ હાસપઞ્ઞા.

થેરો ચ સરદો નામ તાપસો હુત્વા અનોમદસ્સિસ્સ ભગવતો પાદમૂલે અગ્ગસાવકપત્થનં પટ્ઠપેસિ. તંકાલતો પટ્ઠાય હાસબહુલો સીલપરિપૂરણાદીનિ અકાસીતિ હાસપઞ્ઞો.

કતમા **જવનપઞ્ઞા**? યંકિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં...પે॰... યં દૂરે સન્તિકે વા, સબ્બં રૂપં અનિચ્ચતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. દુક્ખતો ખિપ્પં, અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. યા કાચિ વેદના...પે॰... યા કાચિ સઞ્ઞા... યે કેચિ સઙ્ખારા... યંકિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં...પે॰... સબ્બં વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચતો, દુક્ખતો, અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. ચક્ખુ...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચતો, દુક્ખતો, અનત્તતો ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચં ખયટ્ઠેન, દુક્ખં ભયટ્ઠેન, અનત્તા અસારકટ્ઠેનાતિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા રૂપનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. વેદના... સઞ્ઞા... સઙ્ખારા... વિઞ્ઞાણં... ચક્ખુ...પે॰... જરામરણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચં ખયટ્ઠેન...પે॰... વિભૂતં કત્વા જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા. રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં...પે॰... વિઞ્ઞાણં. ચક્ખુ...પે॰... જરામરણં અનિચ્ચં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મન્તિ તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા જરામરણનિરોધે નિબ્બાને ખિપ્પં જવતીતિ જવનપઞ્ઞા.

કતમા **તિક્ખપઞ્ઞા**? ખિપ્પં કિલેસે છિન્દતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતિ, ઉપ્પન્નં બ્યાપાદવિતક્કં... ઉપ્પન્નં વિહિંસાવિતક્કં... ઉપ્પન્નુપ્પન્ને પાપકે અકુસલે ધમ્મે... ઉપ્પન્નં રાગં... દોસં... મોહં...

કોધં... ઉપનાહં... મક્ખં... પળાસં... ઇસ્સં... મચ્છરિયં... માયં... સાઠેય્યં... થમ્ભં... સારમ્ભં... માનં... અતિમાનં... મદં... પમાદં... સબ્બે કિલેસે... સબ્બે દુચ્ચરિતે... સબ્બે અભિસઙ્ખારે... સબ્બે ભવગામિકમ્મે નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ, બ્યન્તીકરોતિ, અનભાવં ગમેતીતિ તિક્ખપઞ્ઞા. એકસ્મિં આસને ચત્તારો ચ અરિયમગ્ગા, ચત્તારિ ચ સામઞ્ઞફલાનિ, ચતસ્સો ચ પટિસમ્ભિદાયો, છ ચ અભિઞ્ઞાયો અધિગતા હોન્તિ સચ્છિકતા ફસ્સિતા પઞ્ઞાયાતિ તિક્ખપઞ્ઞા.

થેરો ચ ભાગિનેય્યસ્સ દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તે દેસિયમાને ઠિતકોવ સબ્બકિલેસે છિન્દિત્વા સાવકપારમિઞાણં પટિવિદ્ધકાલતો પટ્ઠાય તિક્ખપઞ્ઞો નામ જાતો. તેનાહ – ''તિક્ખપઞ્ઞો, ભન્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો''તિ.

કતમા **નિબ્બેધિકપઞ્ઞા**? ઇધેકચ્ચો સબ્બસઙ્ખારેસુ ઉબ્બેગબહુલો હોતિ ઉત્તાસબહુલો ઉક્કણ્ઠનબહુલો અરતિબહુલો અનભિરતિબહુલો બહિમુખો ન રમતિ સબ્બસઙ્ખારેસુ, અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપ્પદાલિતપુબ્બં લોભક્ખન્ધં નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞા. અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપ્પદાલિતપુબ્બં દોસક્ખન્ધં... મોહક્ખન્ધં... કોધં... ઉપનાહં...પે॰... સબ્બે ભવગામિકમ્મે નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞા.

અપ્પિચ્છોતિ સન્તગુણનિગુહનતા, પચ્ચયપટિગ્ગહણે ચ મત્તઞ્ઞુતા, એતં અપ્પિચ્છલક્ખણન્તિ ઇમિના લક્ખણેન સમન્નાગતો. **સન્તુટ્ઠો**તિ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ યથાલાભસન્તોસો યથાબલસન્તોસો યથાસારુપ્પસન્તોસોતિ, ઇમેહિ તીહિ સન્તોસેહિ સમન્નાગતો. **પવિવિત્તો**તિ કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં, ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં, ઉપધિવિવેકો ચ નિરુપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાનન્તિ, ઇમેસં તિણ્ણં વિવેકાનં લાભી. **અસંસટ્ઠો**તિ દસ્સનસંસગ્ગો સવનસંસગ્ગો સમુલ્લપનસંસગ્ગો પરિભોગસંસગ્ગો કાયસંસગ્ગોતિ, ઇમેહિ પઞ્ચહિ સંસગ્ગેહિ વિરહિતો. અયઞ્ચ પઞ્ચવિધો સંસગ્ગો રાજૂહિ રાજમહામત્તેહિ તિત્થિયેહિ તિત્થિયસાવકેહિ ઉપાસકેહિ ઉપસિકાહિ ભિક્ખૂહિ ભિક્ખુનીહીતિ અટ્ઠહિ પુગ્ગલેહિ સદ્ધિં જાયતિ, સો સબ્બોપિ થેરસ્સ નત્થીતિ અસંસટ્ઠો.

આરદ્ધવીરિયોતિ પગ્ગહિતવીરિયો પરિપુણ્ણવીરિયો. તત્થ આરદ્ધવીરિયો ભિક્ખુ ગમને ઉપ્પન્નકિલેસસ્સ ઠાનં પાપુણિતું ન દેતિ, ઠાને ઉપ્પન્નસ્સ નિસજ્જં, નિસજ્જાય ઉપ્પન્નસ્સ સેય્યં પાપુણિતું ન દેતિ, તસ્મિં તસ્મિં ઇરિયાપથે ઉપ્પન્નં તત્થ તત્થેવ નિગ્ગણ્હાતિ. થેરો પન ચતુચત્તાલીસ વસ્સાનિ મઞ્ચે પિટ્ઠિં ન પસારેતિ. તં સન્ધાય ''આરદ્ધવીરિયો''તિ આહ. **વત્તા**તિ ઓધુનનવત્તા. ભિક્ખૂનં અજ્ઝાચારં દિસ્વા ''અજ્જ કથેસ્સામિ, સ્વે કથેસ્સામી''તિ કથાવવત્થાનં ન કરોતિ, તસ્મિં તસ્મિં યેવ ઠાને ઓવદતિ અનુસાસતીતિ અત્થો.

વચનક્ખમોતિ વચનં ખમતિ. એકો હિ પરસ્સ ઓવાદં દેતિ, સયં પન અઞ્ઞેન ઓવદિયમાનો કુજ્ઝતિ. થેરો પન પરસ્સપિ ઓવાદં દેતિ, સયં ઓવદિયમાનોપિ સિરસા સમ્પટિચ્છતિ. એકદિવસં કિર સારિપુત્તત્થેરં સત્તવસ્સિકો સામણેરો – ''ભન્તે, સારિપુત્ત, તુમ્હાકં નિવાસનકણ્ણો ઓલમ્બતી''તિ આહ. થેરો કિઞ્ચિ અવત્વાવ એકમન્તં ગન્ત્વા પરિમણ્ડલં નિવાસેત્વા આગમ્મ ''એત્તકં વટ્ટતિ આચરિયા''તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ અટ્ઠાસિ.

''તદહુ પબ્બજિતો સન્તો, જાતિયા સત્તવસ્સિકો;
સોપિ મં અનુસાસેય્ય, સમ્પટિચ્છામિ મત્થકે''તિ. (મિ॰ પ॰ ૬.૪.૮) –

આહ.

ચોદકોતિ વત્થુસ્મિં ઓતિણ્ણે વા અનોતિણ્ણે વા વીતિક્કમં દિસ્વા – ‘‘આવુસો, ભિક્ખુના નામ એવં નિવાસેતબ્બં, એવં પારુપિતબ્બં, એવં ગન્તબ્બં, એવં ઠાતબ્બં, એવં નિસીદિતબ્બં, એવં ખાદિતબ્બં, એવં ભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ તન્તિવસેન અનુસિટ્ઠિં દેતિ.

પાપગરહીતિ પાપપુગ્ગલે ન પસ્સે, ન તેસં વચનં સુણે, તેહિ સદ્ધિં એકચક્કવાળેપિ ન વસેય્યં.

‘‘મા મે કદાચિ પાપિચ્છો, કુસીતો હીનવીરિયો;
અપ્પસ્સુતો અનાદરો, સમેતો અહુ કત્થચી’’તિ. –

એવં પાપપુગ્ગલેપિ ગરહતિ, ‘‘સમણેન નામ રાગવસિકેન દોસમોહવસિકેન ન હોતબ્બં, ઉપ્પન્નો રાગો દોસો મોહો પહાતબ્બો’’તિ એવં પાપધમ્મેપિ ગરહતીતિ દ્વીહિ કારણેહિ ‘‘પાપગરહી, ભન્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો’’તિ વદતિ.

એવં આયસ્મતા આનન્દેન સોળસહિ પદેહિ થેરસ્સ યથાભૂતવણ્ણપ્પકાસને કતે – ‘‘કિં આનન્દો અત્તનો પિયસહાયસ્સ વણ્ણં કથેતું ન લભતિ, કથેતુ કિં પન તેન કથિતં તથેવ હોતિ, કિં સો સબ્બઞ્ઞૂ’’તિ? કોચિ પાપપુગ્ગલો વત્તું મા લભતૂતિ સત્થા તં વણ્ણભણનં અકુપ્પં સબ્બઞ્ઞુભાસિતં કરોન્તો જિનમુદ્દિકાય લઞ્છન્તો **એવમેત**ન્તિઆદિમાહ.

એવં તથાગતેન ચ આનન્દત્થેરેન ચ મહાથેરસ્સ વણ્ણે કથિયમાને ભુમ્મટ્ઠકા દેવતા ઉટ્ઠહિત્વા એતેહેવ સોળસહિ પદેહિ વણ્ણં કથયિંસુ. તતો આકાસટ્ઠકદેવતા સીતવલાહકા ઉણ્હવલાહકા ચાતુમહારાજિકાતિ યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા દેવતા ઉટ્ઠહિત્વા એતેહેવ સોળસહિ પદેહિ વણ્ણં કથયિંસુ. એતેનુપાયેન એકચક્કવાળં આદિં કત્વા દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતા ઉટ્ઠહિત્વા કથયિંસુ. અથાયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ સદ્ધિવિહારિકો સુસીમો દેવપુત્તો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમા દેવતા અત્તનો અત્તનો નક્ખત્તકીળં પહાય તત્થ તત્થ ગન્ત્વા મય્હં ઉપજ્ઝાયસ્સેવ વણ્ણં કથેન્તિ, ગચ્છામિ તથાગતસ્સ સન્તિકં, ગન્ત્વા એતદેવ વણ્ણભણનં દેવતાભાસિતં કરોમી’’તિ, સો તથા અકાસિ. તં દસ્સેતું **અથ ખો સુસીમો**તિઆદિ વુત્તં.

ઉચ્ચાવચાતિ અઞ્ઞેસુ ઠાનેસુ પણીતં ઉચ્ચં વુચ્ચતિ, હીનં અવચં. ઇધ પન ઉચ્ચાવચાતિ નાનાવિધા વણ્ણનિભા. તસ્સા કિર દેવપરિસાય નીલટ્ઠાનં અતિનીલં, પીતકટ્ઠાનં અતિપીતકં, લોહિતટ્ઠાનં અતિલોહિતં, ઓદાતટ્ઠાનં અચ્ચોદાતન્તિ, ચતુબ્બિધા વણ્ણનિભા પાતુભવિ. તેનેવ **સેય્યથાપિ નામા**તિ ચતસ્સો ઉપમા આગતા. તત્થ **સુભો**તિ સુન્દરો. **જાતિમા**તિ જાતિસમ્પન્નો. **સુપરિકમ્મકતો**તિ ધોવનાદિપરિકમ્મેન સુટ્ઠુ પરિકમ્મકતો. **પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તો**તિ રત્તકમ્બલે ઠપિતો. **એવમેવ**ન્તિ રત્તકમ્બલે નિક્ખિત્તમણિ વિય સબ્બા એકપ્પહારેનેવ વિરોચિતું આરદ્ધા. **નિક્ખ**ન્તિ અતિરેકપઞ્ચસુવણ્ણેન કતપિળન્ધનં. તઞ્હિ ઘટ્ટનમજ્જનક્ખમં હોતિ. **જમ્બોનદ**ન્તિ મહાજમ્બુસાખાય પવત્તનદિયં નિબ્બત્તં, મહાજમ્બુફલરસે વા પથવિયં પવિટ્ઠે સુવણ્ણઙ્કુરા ઉટ્ઠહન્તિ, તેન સુવણ્ણેન કતપિળન્ધનન્તિપિ અત્થો. **દક્ખકમ્મારપુત્તઉક્કામુખસુકુસલસમ્પહટ્ઠ**ન્તિ સુકુસલેન કમ્મારપુત્તેન ઉક્કામુખે પચિત્વા સમ્પહટ્ઠં. ધાતુવિભઙ્ગે (મ॰ નિ॰ ૩.૩૫૭ આદયો) અકતભણ્ડં ગહિતં, ઇધ પન કતભણ્ડં.

વિદ્ધેતિ દૂરીભૂતે. **દેવે**તિ આકાસે. **નભં અબ્ભુસ્સક્કમાનો**તિ આકાસં અભિલઙ્ઘન્તો. ઇમિના તરુણસૂરિયભાવો દસ્સિતો. **સોરતો**તિ સોરચ્ચેન સમન્નાગતો. **દન્તો**તિ નિબ્બિસેવનો. **સત્થુવણ્ણાભતો**તિ સત્થારા આભતવણ્ણો. સત્થા હિ અટ્ઠપરિસમજ્ઝે નિસીદિત્વા ''સેવથ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૧) નયેન થેરસ્સ વણ્ણં આહરીતિ થેરો આભતવણ્ણો નામ હોતિ. **કાલં કઙ્ખતી**તિ પરિનિબ્બાનકાલં પત્થેતિ. ખીણાસવો હિ નેવ મરણં અભિનન્દતિ, ન જીવિતં પત્થેતિ, દિવસસઙ્ખેપં વેતનં ગહેત્વા ઠિતપુરિસો વિય કાલં પન પત્થેતિ, ઓલોકેન્તો તિટ્ઠતીતિ અત્થો. તેનેવાહ –

> ''નાભિનન્દામિ મરણં, નાભિનન્દામિ જીવિતં;
> કાલઞ્ચ પટિકઙ્ખામિ, નિબ્બિસં ભતકો યથા''તિ. (થેરગા॰ ૧૦૦૧-૧૦૦૨); નવમં;

૧૦. નાનાતિત્થિયસાવકસુત્તવણ્ણના

૧૧૧. દસમે **નાનાતિત્થિયસાવકા**તિ તે કિર કમ્મવાદિનો અહેસું, તસ્મા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તા, તે ''અત્તનો અત્તનો સત્થરિ પસાદેન નિબ્બત્તમ્હા''તિ સઞ્ઞિનો હુત્વા ''ગચ્છામ દસબલસ્સ સન્તિકે ઠત્વા અમ્હાકં સત્થારાનં વણ્ણં કથેસ્સામા''તિ આગન્ત્વા પચ્ચેકગાથાહિ કથયિંસુ. તત્થ **છિન્દિતમારિતે**તિ છિન્દિતે ચ મારિતે ચ. **હતજાનીસૂ**તિ પોથને ચ ધનજાનીસુ ચ. **પુઞ્ઞં વા પના**તિ અત્તનો પુઞ્ઞમ્પિ ન સમનુપસ્સતિ, સઙ્ખેપતો પુઞ્ઞાપુઞ્ઞાનં વિપાકો નત્થીતિ વદતિ. **સ વે વિસ્સાસમાચિક્ખી**તિ સો – ''એવં કતપાપાનમ્પિ કતપુઞ્ઞાનમ્પિ વિપાકો નત્થી''તિ વદન્તો સત્તાનં વિસ્સાસં અવસ્સયં પતિટ્ઠં આચિક્ખતિ, તસ્મા માનનં વન્દનં પૂજનં અરહતીતિ વદતિ.

તપોજિગુચ્છાયાતિ કાયકિલમથતપેન પાપજિગુચ્છનેન. **સુસંવુતત્તો**તિ સમન્નાગતો પિહિતો વા. **જેગુચ્છી**તિ તપેન પાપજિગુચ્છકો. **નિપકો**તિ પણ્ડિતો. **ચાતુયામસુસંવુતો**તિ ચાતુયામેન સુસંવુતો. ચાતુયામો નામ સબ્બવારિવારિતો ચ હોતિ સબ્બવારિયુત્તો ચ સબ્બવારિધુતો ચ સબ્બવારિફુટો ચાતિ ઇમે ચત્તારો કોટ્ઠાસા. તત્થ **સબ્બવારિવારિતો**તિ વારિતસબ્બઉદકો, પટિક્ખિત્તસબ્બસીતોદકોતિ અત્થો. સો કિર સીતોદકે સત્તસઞ્ઞી હોતિ , તસ્મા તં ન વલઞ્જેતિ. **સબ્બવારિયુત્તો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન યુતો. **સબ્બવારિધુતો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન ધુતપાપો . **સબ્બવારિફુટો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન ફુટ્ઠો. **દિટ્ઠં સુતઞ્ચ આચિક્ખન્તિ** દિટ્ઠં ''દિટ્ઠં મે''તિ સુતં ''સુતં મે''તિ આચિક્ખન્તો, ન નિગુહન્તો. **ન હિ નૂન કિબ્બિસી**તિ એવરૂપો સત્થા કિબ્બિસકારકો નામ ન હોતિ.

નાનાતિત્થિયેતિ સો કિર નાનાતિત્થિયાનંયેવ ઉપટ્ઠાકો, તસ્મા તે આરબ્ભ વદતિ. **પકુધકો કાતિયાનો**તિ પકુધો કચ્ચાયનો. **નિગણ્ઠો**તિ નાટપુત્તો. **મક્ખલિપૂરણાસે**તિ મક્ખલિ ચ પૂરણો ચ. **સામઞ્ઞપ્પત્તા**તિ સમણધમ્મે કોટિપ્પત્તા. **ન હિ નૂન તે**તિ સપ્પુરિસેહિ ન દૂરે, તેયેવ લોકે સપ્પુરિસાતિ વદતિ. **પચ્ચભાસી**તિ ''અયં આકોટકો ઇમેસં નગ્ગનિસ્સિરિકાનં દસબલસ્સ સન્તિકે ઠત્વા વણ્ણં કથેતીતિ તેસં અવણ્ણં કથેસ્સામી''તિ પતિઅભાસીતિ.

તત્થ **સહાચરિતેના**તિ સહ ચરિતમત્તેન. **છવો સિગાલો**તિ લામકો કાલસિગાલો. **કોત્થુકો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **સઙ્કસ્સરાચારો**તિ આસઙ્કિતસમાચારો. **ન સતં સરિક્ખો**તિ પણ્ડિતાનં સપ્પુરિસાનં સદિસો ન હોતિ, કિં ત્વં કાલસિગાલસદિસે તિત્થિયે સીહે કરોસીતિ?

અન્વાવિસિત્વાતિ ''અયં એવરૂપાનં સત્થારાનં અવણ્ણં કથેતિ, તેનેવ નં મુખેન વણ્ણં કથાપેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા તસ્સ સરીરે અનુઆવિસિ અધિમુચ્ચિ, એવં અન્વાવિસિત્વા. **આયુત્તા**તિ તપોજિગુચ્છને યુત્તપયુત્તા. **પાલયં પવિવેકિય**ન્તિ પવિવેકં પાલયન્તા. તે કિર ''ન્હાપિતપવિવેકં પાલેસ્સામા''તિ સયં કેસે લુઞ્ચન્તિ. ''ચીવરપવિવેકં પાતેસ્સામા''તિ નગ્ગા વિચરન્તિ. ''પિણ્ડપાતપવિવેકં પાલેસ્સામા''તિ સુનખા વિય ભૂમિયં વા ભુઞ્જન્તિ હત્થેસુ વા. ''સેનાસનપવિવેકં પાલેસ્સામા''તિ કણ્ટકસેય્યાદીનિ કપ્પેન્તિ. **રૂપે નિવિટ્ઠા**તિ તણ્હાદિટ્ઠીહિ રૂપે પતિટ્ઠિતા. **દેવલોકાભિનન્દિનો**તિ દેવલોકપત્થનકામા. **માતિયા**તિ મચ્ચા, તે વે મચ્ચા પરલોકત્થાય સમ્મા અનુસાસન્તીતિ વદતિ.

ઇતિ વિદિત્વાતિ ''અયં પઠમં એતેસં અવણ્ણં કથેત્વા ઇદાનિ વણ્ણં કથેતિ, કો નુ ખો એસો''તિ આવજ્જેન્તો જાનિત્વાવ. **યે ચન્તલિક્ખસ્મિં પભાસવણ્ણા**તિ યે અન્તલિક્ખે ચન્દોભાસસૂરિયોભાસસઞ્ઝારાગઇન્દધનુતારકરૂપાનં પભાસવણ્ણા. **સબ્બેવ તે તે**તિ સબ્બેવ તે તયા. **નમુચી**તિ મારં આલપતિ. **આમિસંવ મચ્છાનં વધાય ખિત્તા**તિ યથા મચ્છાનં વધત્થાય બળિસલગ્ગં આમિસં ખિપતિ, એવં તયા પસંસમાનેન એતે રૂપા સત્તાનં વધાય ખિત્તાતિ વદતિ.

માણવગામિયોતિ અયં કિર દેવપુત્તો બુદ્ધુપટ્ઠાકો. **રાજગહીયાન**ન્તિ રાજગહપબ્બતાનં. **સેતો**તિ કેલાસો. **અઘગામિન**ન્તિ આકાસગામીનં. **ઉદધિન**ન્તિ ઉદકનિધાનાનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા રાજગહીયાનં પબ્બતાનં વિપુલો સેટ્ઠો, હિમવન્તપબ્બતાનં કેલાસો, આકાસગામીનં આદિચ્ચો, ઉદકનિધાનાનં સમુદ્દો, નક્ખત્તાનં ચન્દો, એવં સદેવકસ્સ લોકસ્સ બુદ્ધો સેટ્ઠોતિ. દસમં.

નાનાતિત્થિયવગ્ગો તતિયો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

દેવપુત્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. કોસલસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. દહરસુત્તવણ્ણના

૧૧૨. કોસલસંયુત્તસ્સ પઠમે **ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદી**તિ યથા ખમનીયાદીનિ પુચ્છન્તો ભગવા તેન, એવં સોપિ ભગવતા સદ્ધિં સમપ્પવત્તમોદો અહોસિ. સીતોદકં વિય ઉણ્હોદકેન સમ્મોદિતં એકીભાવં અગમાસિ. યાય ચ – ''કચ્ચિ, ભો ગોતમ, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં, કચ્ચિ ભોતો ચ ગોતમસ્સ સાવકાનઞ્ચ અપ્પાબાધં અપ્પાતઙ્કં લહુટ્ઠાનં બલં ફાસુવિહારો''તિઆદિકાય કથાય સમ્મોદિ, તં પીતિપામોજ્જસઙ્ખાતસમ્મોદજનનતો સમ્મોદિતું યુત્તભાવતો ચ **સમ્મોદનીયં**, અત્થબ્યઞ્જનમધુરતાય ચિરમ્પિ કાલં સારેતું નિરન્તરં પવત્તેતું અરહરૂપતો સરિતબ્બભાવતો ચ **સારણીયં**. સુય્યમાનસુખતો ચ સમ્મોદનીયં, અનુસ્સરિયમાનસુખતો સારણીયં. તથા બ્યઞ્જનપરિસુદ્ધતાય સમ્મોદનીયં, અત્થપરિસુદ્ધતાય સારણીયન્તિ એવં અનેકેહિ પરિયાયેહિ સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા પરિયોસાપેત્વા નિટ્ઠપેત્વા ઇતો પુબ્બે તથાગતસ્સ અદિટ્ઠત્તા ગુણાગુણવસેન ગમ્ભીરભાવં વા ઉત્તાનભાવં વા અજાનન્તો એકમન્તં નિસીદિ, એકમન્તં નિસિન્નો ખો યં ઓવટ્ટિકસારં કત્વા આગતો લોકનિસ્સરણભવોક્કન્તિપઞ્હં સત્થુ સમ્માસમ્બુદ્ધતં પુચ્છિતું **ભવમ્પિ નો**તિઆદિમાહ.

તત્થ **ભવમ્પી**તિ પિ-કારો સમ્પિણ્ડનત્થે નિપાતો, તેન ચ છ સત્થારે સમ્પિણ્ડેતિ. યથા પૂરણાદયો ''સમ્માસમ્બુદ્ધમ્હા''તિ પટિજાનન્તિ, એવં ભવમ્પિ નુ પટિજાનાતીતિ અત્થો. ઇદં પન રાજા ન અત્તનો લદ્ધિયા, લોકે મહાજનેન ગહિતપટિઞ્ઞાવસેન પુચ્છતિ. અથ ભગવા બુદ્ધસીહનાદં નદન્તો **યં હિ તં મહારાજા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અહં હિ મહારાજા**તિ અનુત્તરં સબ્બસેટ્ઠં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસઙ્ખાતં સમ્માસમ્બોધિં અહં અભિસમ્બુદ્ધોતિ અત્થો. **સમણબ્રાહ્મણા**તિ પબ્બજ્જૂપગમનેન સમણા, જાતિવસેન બ્રાહ્મણા. **સઙ્ઘિનો**તિઆદીસુ પબ્બજિતસમૂહસઙ્ખાતો સઙ્ઘો એતેસં અત્થીતિ **સઙ્ઘિનો**. સ્વેવ ગણો એતેસં અત્થીતિ **ગણિનો**. આચારસિક્ખાપનવસેન તસ્સ ગણસ્સ આચરિયાતિ **ગણાચરિયા**. **ઞાતા**તિ પઞ્ઞાતા પાકટા. ''અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા અપ્પિચ્છતાય વત્થમ્પિ ન નિવાસેન્તી''તિ એવં સમુગ્ગતો યસો એતેસં અત્થીતિ **યસસ્સિનો**. **તિત્થકરા**તિ લદ્ધિકરા. **સાધુસમ્મતા**તિ ''સન્તો સપ્પુરિસા''તિ એવં સમ્મતા. **બહુજનસ્સા**તિ અસ્સુતવતો અન્ધબાલપુથુજ્જનસ્સ. **પૂરણો**તિઆદીનિ તેસં નામગોત્તાનિ. **પૂરણો**તિ હિ નામમેવ. તથા, **મક્ખલી**તિ. સો પન ગોસાલાય જાતત્તા **ગોસાલો**તિ વુત્તો. **નાટપુત્તો**તિ નાટસ્સ પુત્તો. **બેલટ્ઠપુત્તો**તિ બેલટ્ઠસ્સ પુત્તો. **કચ્ચાયનો**તિ પકુધસ્સ ગોત્તં. કેસકમ્બલસ્સ ધારણતો **અજિતો કેસકમ્બલો**તિ વુત્તો.

તેપિ મયાતિ કપ્પકોલાહલં બુદ્ધકોલાહલં ચક્કવત્તિકોલાહલન્તિ તીણિ કોલાહલાનિ. તત્થ ''વસ્સસતસહસ્સમત્થકે કપ્પુટ્ઠાનં ભવિસ્સતી''તિ કપ્પકોલાહલં નામ હોતિ – ''ઇતો વસ્સસતસહસ્સમત્થકે લોકો વિનસ્સિસ્સતિ, મેત્તં મારિસા, ભાવેથ, કરુણં મુદિતં ઉપેક્ખ''ન્તિ મનુસ્સપ્પથે દેવતા ઘોસેન્તિયો વિચરન્તિ. ''વસ્સસહસ્સમત્થકે પન બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ બુદ્ધકોલાહલં નામ હોતિ – ''ઇતો વસ્સસહસ્સમત્થકે બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિત્વા ધમ્માનુધમ્મપટિપદં પટિપન્નેન સઙ્ઘરતનેન પરિવારિતો ધમ્મં દેસેન્તો વિચરિસ્સતી''તિ દેવતા ઉગ્ઘોસેન્તિ. ''વસ્સસતમત્થકે પન ચક્કવત્તી ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ ચક્કવત્તિકોલાહલં નામ હોતિ – ''ઇતો

વસ્સસતમત્થકે સત્તરતનસમ્પન્નો ચતુદ્દીપિસ્સરો સહસ્સ પુત્તપરિવારો વેહાસઙ્ગમો ચક્કવત્તિરાજા ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ દેવતા ઉગ્ઘોસેન્તિ.

ઇમેસુ તીસુ કોલાહલેસુ ઇમે છ સત્થારો બુદ્ધકોલાહલં સુત્વા આચરિયે પયિરુપાસિત્વા ચિન્તામાણિવિજ્જાદીનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા – ''મયં બુદ્ધમ્હા''તિ પટિઞ્ઞં કત્વા મહાજનપરિવુતા જનપદં વિચરન્તા અનુપુબ્બેન સાવત્થિયં પત્તા. તેસં ઉપટ્ઠાકા રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''મહારાજ, પૂરણો કસ્સપો…પે॰… અજિતો કેસકમ્બલો બુદ્ધો કિર સબ્બઞ્ઞૂ કિરા''તિ આરોચેસું. રાજા ''તુમ્હેવ ને નિમન્તેત્વા આનેથા''તિ આહ . તે ગન્ત્વા તેહિ, ''રાજા વો નિમન્તેતિ. રઞ્ઞો ગેહે ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ વુત્તા ગન્તું ન ઉસ્સહન્તિ, પુનપ્પુનં વુચ્ચમાના ઉપટ્ઠાકાનં ચિત્તાનુરક્ખણત્થાય અધિવાસેત્વા સબ્બે એકતોવ અગમંસુ. રાજા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ''નિસીદન્તૂ''તિ આહ. નિગ્ગુણાનં અત્તભાવે રાજુસ્મા નામ ફરતિ, તે મહારહેસુ આસનેસુ નિસીદિતું અસક્કોન્તા ફલકેસુ ચેવ ભૂમિયં ચ નિસીદિંસુ.

રાજા ''એત્તકેનેવ નત્થિ તેસં અન્તો સુક્કધમ્મો''તિ વત્વા આહારં અદત્વાવ તાલતો પતિતં મુગ્ગરેન પોથેન્તો વિય ''તુમ્હે બુદ્ધા, ન બુદ્ધા''તિ પઞ્હં પુચ્છિ. તે ચિન્તયિંસુ – ''સચે 'બુદ્ધમ્હા'તિ વક્ખામ, રાજા બુદ્ધવિસયે પઞ્હં પુચ્છિત્વા કથેતું અસક્કોન્તે 'તુમ્હે મયં બુદ્ધાતિ મહાજનં વઞ્ચેત્વા આહિણ્ડથા'તિ જિવ્હમ્પિ છિન્દાપેય્ય, અઞ્ઞમ્પિ અનત્થં કરેય્યા''તિ સકપટિઞ્ઞાય એવ 'ન મયં બુદ્ધા'તિ વદિંસુ. અથ ને રાજા ગેહતો નિકડ્ઢાપેસિ. તે રાજઘરતો નિક્ખન્તે ઉપટ્ઠાકા પુચ્છિંસુ – ''કિં આચરિયા રાજા તુમ્હે પઞ્હં પુચ્છિત્વા સક્કારસમ્માનં અકાસી''તિ? રાજા ''બુદ્ધા તુમ્હે''તિ પુચ્છિ, તતો મયં – ''સચે અયં રાજા બુદ્ધવિસયે પઞ્હં કથિયમાનં અજાનન્તો અમ્હેસુ મનં પદોસેસ્સતિ, બહું અપુઞ્ઞં પસવિસ્સતી''તિ રઞ્ઞો અનુકમ્પાય 'ન મયં બુદ્ધા'તિ વદિમ્હ, મયં પન બુદ્ધા એવ, અમ્હાકં બુદ્ધભાવો, ઉદકેન ધોવિત્વાપિ હરિતું ન સક્કાતિ. ઇતિ બહિદ્ધા 'બુદ્ધમ્હા'તિ આહંસુ – રઞ્ઞો સન્તિકે 'ન મયં બુદ્ધા'તિ વદિંસૂતિ, ઇદં ગહેત્વા રાજા એવમાહ. તત્થ **કિં પન ભવં ગોતમો દહરો ચેવ જાતિયા, નવો ચ પબ્બજ્જાયા**તિ ઇદં અત્તનો પટિઞ્ઞં ગહેત્વા વદતિ. તત્થ **કિ**ન્તિ પટિક્ખેપવચનં. એતે જાતિમહલ્લકા ચ ચિરપબ્બજિતા ચ ''બુદ્ધમ્હા''તિ ન પટિજાનન્તિ, ભવં ગોતમો જાતિયા ચ દહરો પબ્બજ્જાય ચ નવો કિં પટિજાનાતિ? મા પટિજાનાહીતિ અત્થો.

ન ઉઞ્ઞાતબ્બાતિ ન અવજાનિતબ્બા. **ન પરિભોતબ્બા**તિ ન પરિભવિતબ્બા. **કતમે ચત્તારો**તિ કથેતુકમ્યતાપુચ્છા. **ખત્તિયો**તિ રાજકુમારો. **ઉરગો**તિ આસીવિસો. **અગ્ગી**તિ અગ્ગિયેવ. **ભિક્ખૂ**તિ ઇમસ્મિં પન પદે દેસનાકુસલતાય અત્તાનં અબ્ભન્તરં કત્વા સીલવન્તં પબ્બજિતં દસ્સેતિ. એત્થ ચ દહરં રાજકુમારં દિસ્વા, ઉક્કમિત્વા મગ્ગં અદેન્તો, પારુપનં અનપનેન્તો, નિસિન્નાસનતો અનુટ્ઠહન્તો, હત્થિપિટ્ઠાદીહિ અનોતરન્તો, હેટ્ઠા કત્વા મઞ્ઞનવસેન અઞ્ઞમ્પિ એવરૂપં અનાચારં કરોન્તો ખત્તિયં અવજાનાતિ નામ. ''ભદ્દકો વતાયં રાજકુમારો, મહાકણ્ડો મહોદરો – કિં નામ યંકિઞ્ચિ ચોરૂપદ્દવં વૂપસમેતું યત્થ કત્થચિ ઠાને રજ્જં અનુસાસિતું સક્ખિસ્સતી''તિઆદીનિ વદન્તો પરિભોતિ નામ. અઞ્જનિસલાકમત્તમ્પિ આસીવિસપોતકં કણ્ણાદીસુ પિળન્ધન્તો અઙ્ગુલિમ્પિ જિવ્હમ્પિ ડંસાપેન્તો ઉરગં અવજાનાતિ નામ . ''ભદ્દકો વતાયં આસીવિસો ઉદકદેડ્ડુભો વિય કિં નામ કિઞ્ચિદેવ ડંસિતું કસ્સચિદેવ કાયે વિસં ફરિતું સક્ખિસ્સતી''તિઆદીનિ વદન્તો પરિભોતિ નામ. ખજ્જોપનકમત્તમ્પિ અગ્ગિં ગહેત્વા હત્થેન કીળન્તો ભણ્ડુક્ખલિકાય ખિપન્તો ચૂળાય વા સયનપિટ્ઠસાટકપસિબ્બકાદીસુ વા ઠપેન્તો અગ્ગિં અવજાનાતિ નામ. ''ભદ્દકો વતાયં અગ્ગિ કતરં નુ ખો યાગુભત્તં પચિસ્સતિ, કતરં મચ્છમંસં, કસ્સ સીતં વિનોદેસ્સતી''તિઆદીનિ વદન્તો પરિભોતિ નામ. દહરસામણેરમ્પિ પન દિસ્વા ઉક્કમિત્વા મગ્ગં અદેન્તોતિ

રાજકુમારે વુત્તં અનાચારં કરોન્તો ભિક્ખું અવજાનાતિ નામ. ‘‘ભદ્દકો વતાયં સામણેરો મહાકણ્ઠો મહોદરો યંકિઞ્ચિ બુદ્ધવચનં ઉગ્ગહેતું યંકિઞ્ચિ અરઞ્ઞં અજ્ઝોગાહેત્વા વસિતું સક્ખિસ્સતિ, સઙ્ઘત્થેરકાલે મનાપો ભવિસ્સતી’’તિઆદીનિ વદન્તો પરિભોતિ નામ. તં સબ્બમ્પિ ન કાતબ્બન્તિ દસ્સેન્તો **ન ઉઞ્ઞાતબ્બો ન પરિભોતબ્બો**તિ આહ.

એતદવોચાતિ એતં ગાથાબન્ધં અવોચ. ગાથા ચ નામેતા તદત્થદીપનાપિ હોન્તિ વિસેસત્થદીપનાપિ, તત્રિમા તદત્થમ્પિ વિસેસત્થમ્પિ દીપેન્તિયેવ. તત્થ **ખત્તિય**ન્તિ ખેત્તાનં અધિપતિં. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ખેત્તાનં અધિપતીતિ ખો, વાસેટ્ઠ, ‘ખત્તિયો ખત્તિયો’ત્વેવ દુતિયં અક્ખરં ઉપનિબ્બત્ત’’ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૩૧). **જાતિસમ્પન્ન**ન્તિ તાયેવ ખત્તિયજાતિયા જાતિસમ્પન્નં. **અભિજાત**ન્તિ તીણિ કુલાનિ અતિક્કમિત્વા જાતં.

ઠાનં હીતિ કારણં વિજ્જતિ. **મનુજિન્દો**તિ મનુસ્સજેટ્ઠકો. **રાજદણ્ડેના**તિ રઞ્ઞો ઉદ્ધટદણ્ડેન, સો અપ્પકો નામ ન હોતિ, દસસહસ્સવીસતિસહસ્સપ્પમાણો હોતિયેવ. **તસ્મિં પક્કમતે ભુસ**ન્તિ તસ્મિં પુગ્ગલે બલવઉપક્કમં ઉપક્કમતિ. **રક્ખં જીવિતમત્તનો**તિ અત્તનો જીવિતં રક્ખમાનો તં ખત્તિયં પરિવજ્જેય્ય ન ઘટ્ટેય્ય.

ઉચ્ચાવચેહીતિ નાનાવિધેહિ. **વણ્ણેહી**તિ સણ્ઠાનેહિ. યેન યેન હિ વણ્ણેન ચરન્તો ગોચરં લભતિ, યદિ સપ્પવણ્ણેન, યદિ દેડ્ડુભવણ્ણેન, યદિ ધમનિવણ્ણેન, અન્તમસો કલન્દકવણ્ણેનપિ ચરતિયેવ. **આસજ્જા**તિ પત્વા. **બાલ**ન્તિ યેન બાલેન ઘટ્ટિતો, તં બાલં નરં વા નારિં વા ડંસેય્ય.

પહૂતભક્ખન્તિ બહુભક્ખં. અગ્ગિસ્સ હિ અભક્ખં નામ નત્થિ. **જાલિન**ન્તિ જાલવન્તં. **પાવક**ન્તિ અગ્ગિં. પાવગન્તિપિ પાઠો. **કણ્હવત્તનિ**ન્તિ વત્તનીતિ મગ્ગો, અગ્ગિના ગતમગ્ગો કણ્હો હોતિ કાળકો, તસ્મા ‘‘કણ્હવત્તની’’તિ વુચ્ચતિ.

મહા હુત્વાનાતિ મહન્તો હુત્વા. અગ્ગિ હિ એકદા યાવબ્રહ્મલોકપ્પમાણોપિ હોતિ. **જાયન્તિ તત્થ પારોહા**તિ તત્થ અગ્ગિના દડ્ઢવને પારોહા જાયન્તિ. **પારોહા**તિ તિણરુક્ખાદયો વુચ્ચન્તિ. તે હિ અગ્ગિના દડ્ઢટ્ઠાને મૂલમત્તેપિ અવસિટ્ઠે પાદતો રોહન્તિ જાયન્તિ વડ્ઢન્તિ, તસ્મા ‘‘પારોહા’’તિ વુચ્ચન્તિ. પુન રોહનત્થેન વા **પારોહા**. **અહોરત્તાનમચ્ચયે**તિ રત્તિન્દિવાનં અતિક્કમે. નિદાઘેપિ દેવે વુટ્ઠમત્તે જાયન્તિ.

ભિક્ખુ ડહતિ તેજસાતિ એત્થ અક્કોસન્તં પચ્ચક્કોસન્તો ભણ્ડન્તં પટિભણ્ડન્તો પહરન્તં પટિપહરન્તો ભિક્ખુ નામ કિઞ્ચિ ભિક્ખુતેજસા ડહિતું ન સક્કોતિ. યો પન અક્કોસન્તં ન પચ્ચક્કોસતિ, ભણ્ડન્તં ન પટિભણ્ડતિ. પહરન્તં ન પટિપહરતિ, તસ્મિં વિપ્પટિપન્નો તસ્સ સીલતેજેન ડય્હતિ. તેનેવેતં વુત્તં. **ન તસ્સ પુત્તા પસવો**તિ તસ્સ પુત્તધીતરોપિ ગોમહિંસકુક્કુટસૂકરાદયો પસવોપિ ન ભવન્તિ, વિનસ્સન્તીતિ અત્થો. **દાયાદા વિન્દરે ધન**ન્તિ તસ્સ દાયાદાપિ ધનં ન વિન્દન્તિ. **તાલાવત્થૂ ભવન્તિ તે**તિ તે ભિક્ખુતેજસા દડ્ઢા વત્થુમત્તાવસિટ્ઠો મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય ભવન્તિ, પુત્તધીતાદિવસેન ન વડ્ઢન્તીતિ અત્થો.

તસ્માતિ યસ્મા સમણતેજેન દડ્ઢા મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય અવિરુળ્હિધમ્મા ભવન્તિ, તસ્મા. **સમ્મદેવ સમાચરે**તિ સમ્મા સમાચરેય્ય. સમ્મા સમાચરન્તેન પન કિં કાતબ્બન્તિ? ખત્તિયં તાવ નિસ્સાય લદ્ધબ્બં ગામનિગમયાનવાહનાદિઆનિસંસં, ઉરગં નિસ્સાય તસ્સ કીળાપનેન લદ્ધબ્બં વત્થહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિઆનિસંસં અગ્ગિં નિસ્સાય તસ્સાનુભાવેન પત્તબ્બં યાગુભત્તપચનસીતવિનોદનાદિઆનિસંસં, ભિક્ખું નિસ્સાય તસ્સ વસેન

પત્તબ્બં અસુતસવનસુતપરિયોદપન-સગ્ગમગ્ગાધિગમાદિઆનિસંસં સમ્પસ્સમાનેન ‘‘એતે નિસ્સાય પુબ્બે વુત્તપ્પકારો આદીનવો અત્થિ. કિં ઇમેહી’’તિ? ન સબ્બસો પહાતબ્બા. ઇસ્સરિયત્થિકેન પન વુત્તપ્પકારં અવજાનનઞ્ચ પરિભવનઞ્ચ અકત્વા પુબ્બુટ્ઠાયિપચ્છાનિપાતિતાદીહિ ઉપાયેહિ ખત્તિયકુમારો તોસેતબ્બો, એવં તતો ઇસ્સરિયં અધિગમિસ્સતિ. અહિતુણ્ડિકેન ઉરગે વિસ્સાસં અકત્વા નાગવિજ્જં પરિવત્તેત્વા અજપદેન દણ્ડેન ગીવાય ગહેત્વા વિસહરેન મૂલેન દાઠા ધોવિત્વા પેળાયં પક્ખિપિત્વા કીળાપેન્તેન ચરિતબ્બં. એવં તં નિસ્સાય ઘાસચ્છાદનાદીનિ લભિસ્સતિ. યાગુપચનાદીનિ કત્તુકામેન અગ્ગિં વિસ્સાસેન ભણ્ડુક્ખલિકાદીસુ અપક્ખિપિત્વા હત્થેહિ અનામસન્તેન ગોમયચુણ્ણાદીહિ જાલેત્વા યાગુપચનાદીનિ કત્તબ્બાનિ, એવં તં નિસ્સાય આનિસંસં લભિસ્સતિ. અસુતસવનાદીનિ પત્થયન્તેનપિ ભિક્ખું અતિવિસ્સાસેન વેજ્જકમ્મનવકમ્માદીસુ અયોજેત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠાતબ્બો, એવં તં નિસ્સાય અસુતપુબ્બં બુદ્ધવચનં અસુતપુબ્બં પઞ્હાવિનિચ્છયં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં તિસ્સો કુલસમ્પત્તિયો છ કામસગ્ગાનિ નવ ચ બ્રહ્મલોકે પત્વા અમતમહાનિબ્બાનદસ્સનમ્પિ લભિસ્સતીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય **સમ્મદેવ સમાચરે**તિ આહ.

એતદવોચાતિ ધમ્મદેસનં સુત્વા પસન્નો પસાદં આવિકરોન્તો એતં ‘‘અભિક્કન્ત’’ન્તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **અભિક્કન્ત**ન્તિ અભિકન્તં અતિઇટ્ઠં અતિમનાપં, અતિસુન્દરન્તિ અત્થો. એત્થ એકેન અભિક્કન્તસદ્દેન દેસનં થોમેતિ ‘‘અભિક્કન્તં, ભન્તે, યદિદં ભગવતો ધમ્મદેસના’’તિ. એકેન અત્તનો પસાદં ‘‘અભિક્કન્તં, ભન્તે, યદિદં ભગવતો ધમ્મદેસનં આગમ્મ મમ પસાદો’’તિ.

તતો પરં ચતૂહિ ઉપમાહિ દેસનંયેવ થોમેતિ. તત્થ **નિક્કુજ્જિત**ન્તિ અધોમુખઠપિતં, હેટ્ઠામુખજાતં વા. **ઉક્કુજ્જેય્યા**તિ ઉપરિમુખં કરેય્ય. **પટિચ્છન્ન**ન્તિ તિણપણ્ણાદિછાદિતં. **વિવરેય્યા**તિ ઉગ્ઘાટેય્ય. **મૂળ્હસ્સા**તિ દિસામૂળ્હસ્સ. **મગ્ગં આચિક્ખેય્યા**તિ હત્થે ગહેત્વા ‘‘એસ મગ્ગો’’તિ વદેય્ય. **અન્ધકારે**તિ કાળપક્ખચાતુદ્દસી અડ્ઢરત્તઘનવનસણ્ડ મેઘપટલેહિ ચતુરઙ્ગે તમે. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા કોચિ નિક્કુજ્જિતં ઉક્કુજ્જેય્ય, એવં સદ્ધમ્મવિમુખં અસદ્ધમ્મે પતિતં મં અસદ્ધમ્મા વુટ્ઠાપેન્તેન, યથા પટિચ્છન્નં વિવરેય્ય, એવં કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસનન્તરધાના પભુતિ મિચ્છાદિટ્ઠિગહનપટિચ્છન્નં સાસનં વિવરન્તેન, યથા મૂળ્હસ્સ મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, એવં કુમ્મગ્ગમિચ્છામગ્ગપટિપન્નસ્સ મે સગ્ગમોક્ખમગ્ગં આવિકરોન્તેન, યથા અન્ધકારે તેલપજ્જોતં ધારેય્ય, એવં મોહન્ધકારે નિમુગ્ગસ્સ મે બુદ્ધાદિરતનરૂપાનિ અપસ્સતો તપ્પટિચ્છાદકમોહન્ધકારવિદ્ધંસકદેસનાપજ્જોતં ધારેન્તેન મય્હં ભગવતા એતેહિ પરિયાયેહિ પકાસિતત્તા અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતોતિ.

એવં દેસનં થોમેત્વા ઇમાય દેસનાય રતનત્તયે પસન્નચિત્તો પસન્નાકારં કરોન્તો **એસાહ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **એસાહ**ન્તિ એસો અહં. **ભગવન્તં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચા**તિ ભગવન્તઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચાતિ ઇમં રતનત્તયં સરણં ગચ્છામિ. **ઉપાસકં મં, ભન્તે, ભગવા ધારેતૂ**તિ મં ભગવા ‘ઉપાસકો અય’ન્તિ એવં ધારેતુ, જાનાતૂતિ અત્થો. **અજ્જતગ્ગે**તિ અજ્જતં આદિં કત્વા. અજ્જદગ્ગેતિ વા પાઠો, દ-કારો પદસન્ધિકરો, અજ્જ અગ્ગં કત્વાતિ અત્થો. **પાણુપેત**ન્તિ પાણેહિ ઉપેતં યાવ મે જીવિતં પવત્તતિ, તાવ ઉપેતં અનઞ્ઞસત્થુકં તીહિ સરણગમનેહિ સરણં ગતં ઉપાસકં કપ્પિયકારકં મં ભગવા ધારેતૂતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય સામઞ્ઞફલસુત્તે સબ્બાકારેન વુત્તોતિ. પઠમં.

૨. પુરિસસુત્તવણ્ણના

૧૧૩. દુતિયે **અભિવાદેત્વા**તિ પુરિમસુત્તે સરણગતત્તા ઇધ અભિવાદેસિ. **અજ્ઝત્તન્તિ** નિયકજ્ઝત્તં, અત્તનો સન્તાને ઉપ્પજ્જન્તીતિ અત્થો. **લોભાદીસુ** લુબ્ભનલક્ખણો લોભો, દુસ્સનલક્ખણો દોસો, મુય્હનલક્ખણો મોહોતિ. **હિંસન્તી**તિ વિહેઠેન્તિ નાસેન્તિ વિનાસેન્તિ. **અત્તસમ્ભૂતા**તિ અત્તનિ સમ્ભૂતા. **તચસારંવ સમ્ફલ**ન્તિ યથા તચસારં વેળું વા નળં વા અત્તનો ફલં હિંસતિ વિનાસેતિ, એવં હિંસન્તિ વિનાસેન્તીતિ. દુતિયં.

૩. જરામરણસુત્તવણ્ણના

૧૧૪. તતિયે **અઞ્ઞત્ર જરામરણા**તિ જરામરણતો મુત્તો નામ અત્થીતિ વુચ્ચતિ. **ખત્તિયમહાસાલા**તિ ખત્તિયમહાસાલા નામ મહાસારપ્પત્તા ખત્તિયા. યેસં હિ ખત્તિયાનં હેટ્ઠિમન્તેન કોટિસતં નિધાનગતં હોતિ, તયો કહાપણકુમ્ભા વલઞ્જનત્થાય ગેહમજ્ઝે રાસિં કત્વા ઠપિતા હોન્તિ, તે **ખત્તિયમહાસાલા** નામ. યેસં બ્રાહ્મણાનં અસીતિકોટિધનં નિહિતં હોતિ, દિયડ્ઢો કહાપણકુમ્ભો વલઞ્જનત્થાય ગેહમજ્ઝે રાસિં કત્વા ઠપિતો હોતિ, તે **બ્રાહ્મણમહાસાલા** નામ. યેસં ગહપતીનં ચત્તાલીસકોટિધનં નિહિતં હોતિ, કહાપણકુમ્ભો વલઞ્જનત્થાય ગેહમજ્ઝે રાસિં કત્વા ઠપિતો હોતિ, તે **ગહપતિમહાસાલા** નામ.

અડ્ઢાતિ ઇસ્સરા. નિધાનગતધનસ્સ મહન્તતાય **મહદ્ધના**. સુવણ્ણરજતભાજનાદીનં ઉપભોગભણ્ડાનં મહન્તતાય **મહાભોગા**. અનિધાનગતસ્સ જાતરૂપરજતસ્સ પહૂતતાય, **પહૂતજાતરૂપરજતા** . વિત્તૂપકરણસ્સ તુટ્ઠિકરણસ્સ પહૂતતાય **પહૂતવિત્તૂપકરણા**. ગોધનાદીનઞ્ચ સત્તવિધધઞ્ઞાનઞ્ચ પહૂતતાય **પહૂતધનધઞ્ઞા. તેસમ્પિ જાતાનં નત્થિ અઞ્ઞત્ર જરામરણા**તિ તેસમ્પિ એવં ઇસ્સરાનં જાતાનં નિબ્બત્તાનં નત્થિ અઞ્ઞત્ર જરામરણા, જાતત્તાયેવ જરામરણતો મોક્ખો નામ નત્થિ, અન્તોજરામરણેયેવ હોતિ.

અરહન્તોતિઆદીસુ આરકા કિલેસેહીતિ અરહન્તો. ખીણા એતેસં ચત્તારો આસવાતિ **ખીણાસવા**. બ્રહ્મચરિયવાસં વુટ્ઠા પરિનિટ્ઠિતવાસાતિ **વુસિતવન્તો**. ચતૂહિ મગ્ગેહિ કરણીયં એતેસં કતન્તિ **કતકરણીયા**. ખન્ધભારો કિલેસભારો અભિસઙ્ખારભારો કામગુણભારોતિ, ઇમે ઓહિતા ભારા એતેસન્તિ **ઓહિતભારા**. અનુપ્પત્તો અરહત્તસઙ્ખાતો સકો અત્થો એતેસન્તિ **અનુપ્પત્તસદત્થા**. દસવિધમ્પિ પરિક્ખીણં ભવસંયોજનં એતેસન્તિ **પરિક્ખીણભવસંયોજના**. સમ્મા કારણેહિ જાનિત્વા વિમુત્તાતિ **સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તા**. મગ્ગપઞ્ઞાય ચતુસચ્ચધમ્મં ઞત્વા ફલવિમુત્તિયા વિમુત્તાતિ અત્થો. **ભેદનધમ્મો**તિ ભિજ્જનસભાવો. **નિક્ખેપનધમ્મો**તિ નિક્ખિપિતબ્બસભાવો. ખીણાસવસ્સ હિ અજીરણધમ્મોપિ અત્થિ, આરમ્મણતો પટિવિદ્ધં નિબ્બાનં, તં હિ ન જીરતિ. ઇધ પનસ્સ જીરણધમ્મં દસ્સેન્તો એવમાહ. અત્થુપ્પત્તિકો કિરસ્સ સુત્તસ્સ નિક્ખેપો. સિવિકસાલાય નિસીદિત્વા કથિતન્તિ વદન્તિ. તત્થ ભગવા ચિત્રાનિ રથયાનાદીનિ દિસ્વા દિટ્ઠમેવ ઉપમં કત્વા, ''જીરન્તિ વે રાજરથા''તિ ગાથમાહ.

તત્થ **જીરન્તી**તિ જરં પાપુણન્તિ. **રાજરથા**તિ રઞ્ઞો અભિરૂહનરથા. **સુચિત્તા**તિ સુવણ્ણરજતાદીહિ સુટ્ઠુ ચિત્તિતા. **અથો સરીરમ્પિ જરં ઉપેતી**તિ એવરૂપેસુ અનુપાદિણ્ણકેસુ સારદારુમયેસુ રથેસુ જીરન્તેસુ ઇમસ્મિં અજ્ઝત્તિકે ઉપાદિણ્ણકે મંસલોહિતાદિમયે સરીરે કિં વત્તબ્બં? સરીરમ્પિ જરં ઉપેતિયેવાતિ અત્થો. **સન્તો હવે સબ્ભિ પવેદયન્તી**તિ સન્તો સબ્ભીહિ સદ્ધિં સતં ધમ્મો ન જરં ઉપેતીતિ એવં પવેદયન્તિ. ''સતં ધમ્મો નામ નિબ્બાનં, તં ન જીરતિ, અજરં અમતન્તિ એવં કથેન્તી''તિ અત્થો. યસ્મા વા નિબ્બાનં આગમ્મ સીદનસભાવા કિલેસા ભિજ્જન્તિ, તસ્મા તં સબ્ભીતિ વુચ્ચતિ. ઇતિ પુરિમપદસ્સ કારણં દસ્સેન્તો ''સન્તો હવે સબ્ભિ પવેદયન્તી''તિ આહ. ઇદં હિ વુત્તં હોતિ – સતં ધમ્મો ન જરં ઉપેતિ, તસ્મા સન્તો સબ્ભિ પવેદયન્તિ. અજરં

નિબ્બાનં સતં ધમ્મોતિ આચિક્ખન્તીતિ અત્થો. સુન્દરાધિવચનં વા એતં સબ્ભીતિ. યં સબ્ભિધમ્મભૂતં નિબ્બાનં સન્તો પવેદયન્તિ કથયન્તિ, સો સતં ધમ્મો ન જરં ઉપેતીતિપિ અત્થો. તતિયં.

૪. પિયસુત્તવણ્ણના

૧૧૫. ચતુત્થે **રહોગતસ્સા**તિ રહસિ ગતસ્સ. **પટિસલ્લીનસ્સા**તિ નિલીનસ્સ એકીભૂતસ્સ. **એવમેતં, મહારાજા**તિ ઇધ ભગવા ઇમં સુત્તં સબ્બઞ્ઞુભાસિતં કરોન્તો આહ. **અન્તકેનાધિપન્નસ્સા**તિ મરણેન અજ્ઝોત્થટસ્સ. ચતુત્થં.

૫. અત્તરક્ખિતસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. પઞ્ચમે **હત્થિકાયો**તિ હત્થિઘટા. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **સંવરો**તિ પિદહનં. **સાધુ સબ્બત્થ સંવરો**તિ ઇમિના કમ્મપથભેદં અપત્તસ્સ કમ્મસ્સ સંવરં દસ્સેતિ. **લજ્જી**તિ હિરિમા. લજ્જીગહણેન ચેત્થ ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ હોતિ. પઞ્ચમં.

૬. અપ્પકસુત્તવણ્ણના

૧૧૭. છટ્ઠે **ઉળારે ઉળારે**તિ પણીતે ચ બહુકે ચ. **મજ્જન્તી**તિ માનમજ્જનેન મજ્જન્તિ. **અતિસારન્તિ** અતિક્કમં. **કૂટન્તિ** પાસં. **પચ્છાસન્તિ** પચ્છા તેસં. છટ્ઠં.

૭. અડ્ડકરણસુત્તવણ્ણના

૧૧૮. સત્તમે **કામહેતૂ**તિ કામમૂલકં. **કામનિદાનન્તિ** કામપચ્ચયા. **કામાધિકરણન્તિ** કામકારણા. સબ્બાનિ હેતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવ. **ભદ્રમુખો**તિ સુન્દરમુખો. એકદિવસં કિર રાજા અડ્ડકરણે નિસીદિ. તત્થ પઠમતરં લઞ્જં ગહેત્વા નિસિન્ના અમચ્ચા અસ્સામિકેપિ સામિકે કરિંસુ. રાજા તં ઞત્વા – ‘‘મય્હં તાવ પથવિસ્સરસ્સ સમ્મુખાપેતે એવં કરોન્તિ, પરમ્મુખા કિં નામ ન કરિસ્સન્તિ? પઞ્ઞાયિસ્સતિ દાનિ વિટટૂભો સેનાપતિ સકેન રજ્જેન, કિં મય્હં એવરૂપેહિ લઞ્જખાદકેહિ મુસાવાદીહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાને નિસજ્જાયા’’તિ ચિન્તેસિ. તસ્મા એવમાહ. **ખિપ્પંવ ઓડ્ડિતન્તિ** કુમિનં વિય ઓડ્ડિતં. યથા મચ્છા ઓડ્ડિતં કુમિનં પવિસન્તા ન જાનન્તિ, એવં સત્તા કિલેસકામેન વત્થુકામં વીતિક્કમન્તા ન જાનન્તીતિ અત્થો. સત્તમં.

૮. મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના

૧૧૯. અટ્ઠમે **અત્થિ નુ ખો તે મલ્લિકે**તિ કસ્મા પુચ્છતિ? અયં કિર મલ્લિકા દુગ્ગતમાલાકારસ્સ ધીતા, એકદિવસં આપણતો પૂવં ગહેત્વા ‘‘માલારામં ગન્ત્વાવ ખાદિસ્સામી’’તિ ગચ્છન્તી પટિપથે ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારં ભગવન્તં ભિક્ખાચારં પવિસન્તં દિસ્વા પસન્નચિત્તા તં ભગવતો અદાસિ. સત્થા નિસીદનાકારં દસ્સેસિ. આનન્દત્થેરો ચીવરં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. ભગવા તત્થ નિસીદિત્વા તં પૂવં પરિભુઞ્જિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા સિતં પાત્વાકાસિ. થેરો ‘‘ઇમિસ્સા, ભન્તે, કો વિપાકો ભવિસ્સતી’’તિ પુચ્છિ. આનન્દ, અજ્જેસા તથાગતસ્સ પઠમભોજનં અદાસિ, અજ્જેવ કોસલરઞ્ઞો અગ્ગમહેસી ભવિસ્સતીતિ. તંદિવસમેવ ચ રાજા કાસિગામે ભાગિનેય્યેન યુદ્ધેન

પરાજિતો પલાયિત્વા નગરં આગચ્છન્તો માલારામં પવિસિત્વા બલકાયસ્સ આગમનં આગમેસિ. તસ્સ સા વત્તં અકાસિ. સો તાય વત્તે પસીદિત્વા તં અન્તેપૂરં અતિહારાપેત્વા તં અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ.

અથેકદિવસં ચિન્તેસિ – ''મયા ઇમિસ્સા દુગ્ગતકુલસ્સ ધીતુયા મહન્તં ઇસ્સરિયં દિન્નં, યંનૂનાહં ઇમં પુચ્છેય્યં 'કો તે પિયો'તિ? સા 'ત્વં મે, મહારાજ, પિયો'તિ વત્વા પુન મં પુચ્છિસ્સતિ. અથસ્સાહં 'મય્હમ્પિ ત્વંયેવ પિયા'તિ વક્ખામી''તિ. ઇતિ સો અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસ્સાસજનનત્થં સમ્મોદનીયં કથં કથેન્તો પુચ્છતિ. સા પન દેવી પણ્ડિતા બુદ્ધુપટ્ઠાયિકા ધમ્મુપટ્ઠાયિકા સઙ્ઘુપટ્ઠાયિકા મહાપઞ્ઞા , તસ્મા એવં ચિન્તેસિ – ''નાયં પઞ્હો રઞ્ઞો મુખં ઓલોકેત્વા કથેતબ્બો''તિ. સા સરસેનેવ કથેત્વા રાજાનં પુચ્છિ. રાજા તાય સરસેન કથિતત્તા નિવત્તિતું અલભન્તો સયમ્પિ સરસેનેવ કથેત્વા ''સકારણં ઇદં, તથાગતસ્સ નં આરોચેસ્સામી''તિ ગન્ત્વા ભગવતો આરોચેસિ. **નેવજ્ઝગા**તિ નાધિગચ્છતિ. **એવં પિયો પુથુ અત્તા પરેસ**ન્તિ યથા એકસ્સ અત્તા પિયો, એવં પરેસં પુથુસત્તાનમ્પિ અત્તા પિયોતિ અત્થો. અટ્ઠમં.

૯. યઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૧૨૦. નવમે **થૂણૂપનીતાની**તિ થૂણં ઉપનીતાનિ, થૂણાય બદ્ધાનિ હોન્તિ. **પરિકમ્માનિ કરોન્તી**તિ એત્તાવતા તેહિ ભિક્ખૂહિ રઞ્ઞો આરદ્ધયઞ્ઞો તથાગતસ્સ આરોચિતો. કસ્મા પન રઞ્ઞા અયં યઞ્ઞો આરદ્ધો? દુસ્સુપિનપટિઘાતાય. એકદિવસં કિર રાજા સબ્બાલઙ્કારપ્પટિમણ્ડિતો હત્થિક્ખન્ધવરગતો નગરં અનુસઞ્ચરન્તો વાતપાનં વિવરિત્વા ઓલોકયમાનં એકં ઇત્થિં દિસ્વા તસ્સા પટિબદ્ધચિત્તો તતોવ પટિનિવત્તિત્વા અન્તેપુરં પવિસિત્વા એકસ્સ પુરિસસ્સ તમત્થં આરોચેત્વા ''ગચ્છ તસ્સા સસ્સામિકભાવં વા અસ્સામિકભાવં વા જાનાહી''તિ પેસેસિ. સો ગન્ત્વા પુચ્છિ. સા ''એસો મે સામિકો આપણે નિસિન્નો''તિ દસ્સેસિ. રાજપુરિસો રઞ્ઞો તમત્થં આચિક્ખિ. રાજા તં પુરિસં પક્કોસાપેત્વા ''મં ઉપટ્ઠહા''તિ આહ. ''નાહં, દેવ, ઉપટ્ઠહિતું જાનામી''તિ ચ વુત્તે ''ઉપટ્ઠાનં નામ ન આચરિયસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગહેતબ્બ''ન્તિ બલક્કારેન આવુધફલકં ગાહાપેત્વા ઉપટ્ઠાકં અકાસિ. ઉપટ્ઠહિત્વા ગેહં ગતમત્તમેવ ચ નં પુન પક્કોસાપેત્વા ''ઉપટ્ઠાકેન નામ રઞ્ઞો વચનં કત્તબ્બં, ગચ્છ ઇતો યોજનમત્તે અમ્હાકં સીસધોવનપોક્ખરણી અત્થિ, તતો અરુણમત્તિકઞ્ચ લોહિતુપ્પલમાલઞ્ચ ગણ્હિત્વા એહિ. સચે અજ્જેવ નાગચ્છસિ, રાજદણ્ડં કરિસ્સામી''તિ વત્વા પેસેસિ. સો રાજભયેન નિક્ખમિત્વા ગતો.

રાજાપિ તસ્મિં ગતે દોવારિકં પક્કોસાપેત્વા, ''અજ્જ સાયન્હેયેવ દ્વારં પિદહિત્વા 'અહં રાજદૂતો'તિ વા 'ઉપરાજદૂતો'તિ વા ભણન્તાનમ્પિ મા વિવરી''તિ આહ. સો પુરિસો મત્તિકઞ્ચ ઉપ્પલાનિ ચ ગહેત્વા દ્વારે પિહિતમત્તે આગન્ત્વા બહું વદન્તોપિ દ્વારં અલભિત્વા પરિસ્સયભયેન જેતવનં ગતો. રાજાપિ રાગપરિળાહેન અભિભૂતો કાલે નિસીદતિ, કાલે તિટ્ઠતિ, કાલે નિપજ્જતિ, સન્નિટ્ઠાનં અલભન્તો યત્થ કત્થચિ નિસિન્નકોવ મક્કટનિદ્દાય નિદ્દાયતિ.

પુબ્બે ચ તસ્મિંયેવ નગરે ચત્તારો સેટ્ઠિપુત્તા પરદારિકકમ્મં કત્વા નન્દોપનન્દાય નામ લોહકુમ્ભિયા નિબ્બત્તિંસુ. તે ફેણુદ્દેહકં પચ્ચમાના તિંસવસ્સસહસ્સાનિ હેટ્ઠા ગચ્છન્તા કુમ્ભિયા તલં પાપુણન્તિ, તિંસવસ્સસહસ્સાનિ ઉપરિ ગચ્છન્તા મત્થકં પાપુણન્તિ. તે તં દિવસં આલોકં ઓલોકેત્વા અત્તનો દુક્કટભયેન એકેકં ગાથં વત્તુકામા વત્તું અસક્કોન્તા એકેકં અક્ખરમેવ આહંસુ. એકો સ-કારં, એકો સો-કારં, એકો ન-કારં, એકો દુ-કારં આહ. રાજા તેસં નેરયિકસત્તાનં સદ્દં સુતકાલતો પટ્ઠાય સુખં અવિન્દમાનોવ તંરત્તાવસેસં વીતિનામેસિ.

અરુણે ઉટ્ઠિતે પુરોહિતો આગન્ત્વા તં સુખસેય્યં પુચ્છિ. સો ‘‘કુતો મે, આચરિય, સુખ’’ન્તિ ? વત્વા, ‘‘સુપિને એવરૂપે સદ્દે અસ્સોસિ’’ન્તિ આચિક્ખિ. બ્રાહ્મણો – ‘‘ઇમસ્સ રઞ્ઞો ઇમિના સુપિનેન વુદ્ધિ વા હાનિ વા નત્થિ, અપિચ ખો પન યં ઇમસ્સ ગેહે અત્થિ, તં સમણસ્સ ગોતમસ્સ હોતિ, ગોતમસાવકાનં હોતિ, બ્રાહ્મણા કિઞ્ચિ ન લભન્તિ, બ્રાહ્મણાનં ભિક્ખં ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ, ‘‘ભારિયો અયં, મહારાજ, સુપિનો તીસુ જાનીસુ એકા પઞ્ઞાયતિ, રજ્જન્તરાયો વા ભવિસ્સતિ જીવિતન્તરાયો વા, દેવો વા ન વસ્સિસ્સતી’’તિ આહ. કથં સોત્થિ ભવેય્ય આચરિયાતિ? ‘‘મન્તેત્વા ઞાતું સક્કા, મહારાજાતિ. ગચ્છથ આચરિયેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા અમ્હાકં સોત્થિં કરોથા’’તિ.

સો સિવિકસાલાયં બ્રાહ્મણે સન્નિપાતેત્વા તમત્થં આરોચેત્વા, ‘‘વિસું વિસું ગન્ત્વા એવં વદથા’’તિ તયો વગ્ગે અકાસિ . બ્રાહ્મણા પવિસિત્વા રાજાનં સુખસેય્યં પુચ્છિંસુ. રાજા પુરોહિતસ્સ કથિતનિયામેનેવ કથેત્વા ‘‘કથં સોત્થિ ભવેય્યા’’તિ પુચ્છિ. મહાબ્રાહ્મણા – ‘‘સબ્બપઞ્ચસતં યઞ્ઞં યજિત્વા એતસ્સ કમ્મસ્સ સોત્થિ ભવેય્ય, એવં, મહારાજ, આચરિયા કથેન્તી’’તિ આહંસુ. રાજા તેસં સુત્વા અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા તુણ્હી અહોસિ. અથ દુતિયવગ્ગબ્રાહ્મણાપિ આગન્ત્વા તત્થેવ કથેસું. તથા તતિયવગ્ગબ્રાહ્મણાપિ. અથ રાજા ‘‘યઞ્ઞં કરોન્તૂ’’તિ આણાપેસિ. તતો પટ્ઠાય બ્રાહ્મણા ઉસભાદયો પાણે આહરાપેસું. નગરે મહાસદ્દો ઉદપાદિ . તં પવત્તિં ઞત્વા મલ્લિકા રાજાનં તથાગતસ્સ સન્તિકં પેસેસિ. સો ગન્ત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં ભગવા – ‘‘હન્દ કુતો નુ ત્વં, મહારાજ, આગચ્છસિ દિવાદિવસ્સા’’તિ આહ. રાજા – ‘‘અજ્જ મે, ભન્તે, સુપિનકે ચત્તારો સદ્દા સુતા, સોહં બ્રાહ્મણે પુચ્છિં. બ્રાહ્મણા ‘ભારિયો, મહારાજ, સુપિનો, સબ્બપઞ્ચસતં યઞ્ઞં યજિત્વા પટિકમ્મં કરોમાતિ આરદ્ધા’’’તિ આહ. કિન્તિ તે, મહારાજ, સદ્દા સુતાતિ. સો યથાસુતં આરોચેસિ. અથ નં ભગવા આહ – પુબ્બે, મહારાજ, ઇમસ્મિંયેવ નગરે ચત્તારો સેટ્ઠિપુત્તા પરદારિકા હુત્વા નન્દોપનન્દાય લોહકુમ્ભિયા નિબ્બત્તા સટ્ઠિવસ્સસહસ્સમત્થકે ઉગ્ગચ્છિંસુ.

તત્થ એકો –

‘‘સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ, પરિપુણ્ણાનિ સબ્બસો;
નિરયે પચ્ચમાનાનં, કદા અન્તો ભવિસ્સતી’’તિ.(પે॰ વ॰ ૮૦૨; જા॰ ૧.૪.૫૪) –

ઇમં ગાથં વત્થુકામો અહોસિ. દુતિયો –

‘‘સોહં નૂન ઇતો ગન્ત્વા, યોનિં લદ્ધાન માનુસિં;
વદઞ્ઞૂ સીલસમ્પન્નો, કાહામિ કુસલં બહુ’’ન્તિ. (પે॰ વ॰ ૮૦૫; જા॰ ૧.૪.૫૬) –

ઇમં ગાથં વત્થુકામો અહોસિ. તતિયો –

‘‘નત્થિ અન્તો કુતો અન્તો, ન અન્તો પટિદિસ્સતિ;
તદા હિ પકતં પાપં, મમ તુય્હઞ્ચ મારિસા’’તિ. (પે॰ વ॰ ૮૦૩; જા॰ ૧.૪.૫૫) –

ઇમં ગાથં વત્થુકામો અહોસિ. ચતુત્થો –

‘‘દુજ્જીવિતમજીવિમ્હા, યે સન્તે ન દદમ્હસે;
વિજ્જમાનેસુ ભોગેસુ, દીપં નાકમ્હ અત્તનો’’તિ. (પે॰ વ॰ ૮૦૪; જા॰ ૧.૪.૫૩) –

ઇમં . તે ઇમા ગાથા વત્તું અસક્કોન્તા એકેકં અક્ખરં વત્વા તત્થેવ નિમુગ્ગા. ઇતિ, મહારાજ, તે નેરયિકસત્તા યથાકમ્મેન વિરવિંસુ. તસ્સ સદ્દસ્સ સુતપચ્ચયા તુય્હં હાનિ વા વુદ્ધિ વા નત્થિ. એત્તકાનં પન પસૂનં ઘાતનકમ્મં નામ ભારિયન્તિ નિરયભયેન તજ્જેત્વા ધમ્મકથં કથેસિ. રાજા દસબલે પસીદિત્વા, ''મુઞ્ચામિ, નેસં જીવિતં દદામિ, હરિતાનિ ચેવ તિણાનિ ખાદન્તુ, સીતલાનિ ચ પાનીયાનિ પિવન્તુ, સીતો ચ નેસં વાતો ઉપવાયતૂ''તિ વત્વા, ''ગચ્છથ હારેથા''તિ મનુસ્સે આણાપેસિ. તે ગન્ત્વા બ્રાહ્મણે પલાપેત્વા તં પાણસઙ્ઘં બન્ધનતો મોચેત્વા નગરે ધમ્મભેરિં ચરાપેસું.

અથ રાજા દસબલસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો આહ – ''ભન્તે, એકરત્તિ નામ તિયામા હોતિ, મય્હં પન અજ્જ દ્વે રત્તિયો એકતો ઘટિતા વિય અહેસુ''ન્તિ. સોપિ પુરિસો તત્થેવ નિસિન્નો આહ – ''ભન્તે, યોજનં નામ ચતુગાવુતં હોતિ, મય્હં પન અજ્જ દ્વે યોજનાનિ એકતો કતાનિ વિય અહેસુ''ન્તિ. અથ ભગવા – ''જાગરસ્સ તાવ રત્તિયા દીઘભાવો પાકટો, સન્તસ્સ યોજનસ્સ દીઘભાવો પાકટો, વટ્ટપતિતસ્સ પન બાલપુથુજ્જનસ્સ અનમતગ્ગસંસારવટ્ટં એકન્તદીઘમેવા''તિ રાજાનઞ્ચ તઞ્ચ પુરિસં નેરયિકસત્તે ચ આરબ્ભ ધમ્મપદે ઇમં ગાથં અભાસિ –

> ''દીઘા જાગરતો રત્તિ, દીઘં સન્તસ્સ યોજનં;
> દીઘો બાલાનં સંસારો, સદ્ધમ્મં અવિજાનત''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૬૦);

ગાથાપરિયોસાને સો ઇત્થિસામિકો પુરિસો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. **એતમત્થં વિદિત્વા**તિ એતં કારણં જાનિત્વા.

અસ્સમેધન્તિઆદીસુ – પોરાણરાજકાલે કિર સસ્સમેધં પુરિસમેધં સમ્માપાસં વાચાપેય્યન્તિ ચત્તારિ સઙ્ગહવત્થૂનિ અહેસું, યેહિ રાજાનો લોકં સઙ્ગણ્હિંસુ. તત્થ નિપ્ફન્નસસ્સતો દસમભાગગ્ગહણં **સસ્સમેધં** નામ, સસ્સસમ્પાદને મેધાવિતાતિ અત્થો. મહાયોધાનં છમાસિકં ભત્ત-વેતનાનુપ્પદાનં **પુરિસમેધં** નામ, પુરિસસઙ્ગણ્હને મેધાવિતાતિ અત્થો. દલિદ્દમનુસ્સાનં હત્થતો લેખં ગહેત્વા તીણિ વસ્સાનિ વિનાવ વડ્ઢિયા સહસ્સદ્વિસહસ્સમત્તધનાનુપ્પદાનં **સમ્માપાસં** નામ. તઞ્હિ સમ્મા મનુસ્સે પાસેતિ, હદયે બન્ધિત્વા વિય ઠપેતિ, તસ્મા સમ્માપાસન્તિ વુચ્ચતિ. ''તાત માતુલા''તિઆદિના નયેન સણ્હવાચાભણનં વાચાપેય્યં નામ, પિયવાચાતિ અત્થો. એવં ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ સઙ્ગહિતં રટ્ઠં ઇદ્ધઞ્ચેવ હોતિ ફીતઞ્ચ પહૂતઅન્નપાનં ખેમં નિરબ્બુદં. મનુસ્સા મુદા મોદમાના ઉરે પુત્તે નચ્ચેન્તા અપારુતઘરદ્વારા વિહરન્તિ. ઇદં ઘરદ્વારેસુ અગ્ગળાનં અભાવતો **નિરગ્ગળ**ન્તિ વુચ્ચતિ. અયં પોરાણિકા પવેણી.

અપરભાગે પન ઓક્કાકરાજકાલે બ્રાહ્મણા ઇમાનિ ચત્તારિ સઙ્ગહવત્થૂનિ ઇમઞ્ચ રટ્ઠસમ્પત્તિં પરિવત્તેત્વા ઉદ્ધંમૂલકં કત્વા અસ્સમેધં પુરિસમેધન્તિ આદિકે પઞ્ચ યઞ્ઞે નામ અકંસુ. તેસુ અસ્સમેત્થ મેધન્તિ વધન્તીતિ **અસ્સમેધો**. દ્વીહિ પરિયઞ્ઞેહિ યજિતબ્બસ્સ એકવીસતિયૂપસ્સ એકસ્મિં મજ્ઝિમદિવસેયેવ સત્તનવુતિપઞ્ચપસુસતઘાતભિંસનસ્સ ઠપેત્વા ભૂમિઞ્ચ પુરિસે ચ અવસેસસબ્બવિભવદક્ખિણસ્સ યઞ્ઞસ્સેતં અધિવચનં. પુરિસમેત્થ મેધન્તીતિ **પુરિસમેધો**. ચતૂહિ પરિયઞ્ઞેહિ યજિતબ્બસ્સ સદ્ધિં ભૂમિયા અસ્સમેધે વુત્તવિભવદક્ખિણસ્સ યઞ્ઞસ્સેતં અધિવચનં. સમ્મમેત્થ પાસેન્તીતિ **સમ્માપાસો**. દિવસે દિવસે સમ્મં ખિપિત્વા તસ્સ પતિતોકાસે વેદિં કત્વા સંહારિમેહિ યૂપાદીહિ સરસ્સતિનદિયા નિમુગ્ગોકાસતો પભુતિ પટિલોમં ગચ્છન્તેન

યજિતબ્બસ્સ સત્રયાગસ્સેતં અધિવચનં. વાજમેત્થ પિવન્તીતિ **વાજપેય્યો**. એકેન પરિયઞ્ઞેન સત્તરસહિ પસૂહિ યજિતબ્બસ્સ બેલુવયૂપસ્સ સત્તરસકદક્ખિણસ્સ યઞ્ઞસ્સેતં અધિવચનં. નત્થિ એત્થ અગ્ગળાતિ **નિરગ્ગળો**. નવહિ પરિયઞ્ઞેહિ યજિતબ્બસ્સ સદ્ધિં ભૂમિયા ચ પુરિસેહિ ચ અસ્સમેધે વુત્તવિભવદક્ખિણસ્સ સબ્બમેધપરિયાયનામસ્સ અસ્સમેધવિકપ્પસ્સેવેતં અધિવચનં. **મહારમ્ભા**તિ મહાકિચ્ચા મહાકરણીયા. **સમ્મગ્ગતા**તિ સમ્મા પટિપન્ના બુદ્ધાદયો. **નિરારમ્ભા**તિ અપ્પત્થા અપ્પકિચ્ચા. **યજન્તિ અનુકુલ**ન્તિ અનુકુલેસુ યજન્તિ, યં નિચ્ચભત્તાદિ પુબ્બપુરિસેહિ પટ્ઠપિતં, તં અપરાપરં અનુપચ્છિન્નત્તા મનુસ્સા દદન્તીતિ અત્થો. નવમં.

૧૦. બન્ધનસુત્તવણ્ણના

૧૨૧. દસમે **ઇધ, ભન્તે, રઞ્ઞા**તિ ઇદં તે ભિક્ખૂ તેસુ મનુસ્સેસુ આનન્દત્થેરસ્સ સુકતકારણં આરોચેન્તા આરોચેસું. રઞ્ઞો કિર સક્કેન કુસરાજસ્સ દિન્નો અટ્ઠવઙ્કો મણિ પવેણિયા આગતો. રાજા અલઙ્કરણકાલે તં મણિં આહરથાતિ આહ. મનુસ્સા ''ઠપિતટ્ઠાને ન પસ્સામા''તિ આરોચેસું. રાજા અન્તોઘરચારિનો ''મણિં પરિયેસિત્વા દેથા''તિ બન્ધાપેસિ. આનન્દત્થેરો તે દિસ્વા મણિપટિસામકાનં એકં ઉપાયં આચિક્ખિ . તે રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા ''પણ્ડિતો થેરો, થેરસ્સ વચનં કરોથા''તિ. પટિસામકમનુસ્સા રાજઙ્ગણે ઉદકચાટિં ઠપેત્વા સાણિયા પરિક્ખિપાપેત્વા તે મનુસ્સે આહંસુ – ''સાટકં પારુપિત્વા એત્થ ગન્ત્વા હત્થં ઓતારેથા''તિ. મણિચોરો ચિન્તેસિ – ''રાજભણ્ડં વિસ્સજ્જેતું વા વલઞ્જેતું વા ન સક્કા''તિ. સો ગેહં ગન્ત્વા મણિં ઉપકચ્છકે ઠપેત્વા સાટકં પારુપિત્વા આગમ્મ ઉદકચાટિયં પક્ખિપિત્વા પક્કામિ. મહાજને પટિક્કન્તે રાજમનુસ્સા ચાટિયં હત્થં ઓતારેત્વા મણિં દિસ્વા આહરિત્વા રઞ્ઞો અદંસુ. ''આનન્દત્થેરેન કિર દસ્સિતનયેન મણિ દિટ્ઠો''તિ મહાજનો કોલાહલં અકાસિ. તે ભિક્ખૂ તં કારણં તથાગતસ્સ આરોચેન્તા ઇમં પવત્તિં આરોચેસું. સત્થા – ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, યં આનન્દો મનુસ્સાનં હત્થારુળ્હમણિં આહરાપેય્ય , યત્થ પુબ્બે પણ્ડિતા અત્તનો ઞાણે ઠત્વા અહેતુકપટિસન્ધિયં નિબ્બત્તાનં તિરચ્છાનગતાનમ્પિ હત્થારુળ્હં ભણ્ડં આહરાપેત્વા રઞ્ઞો અદંસૂ''તિ વત્વા –

> ''ઉક્કટ્ઠે સૂરમિચ્છન્તિ, મન્તીસુ અકુતૂહલં;
> પિયઞ્ચ અન્નપાનમ્હિ, અત્થે જાતે ચ પણ્ડિત''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૯૨) –

મહાસારજાતકં કથેસિ.

ન તં દળ્હન્તિ તં બન્ધનં થિરન્તિ ન કથેન્તિ. **યદાયસ**ન્તિ યં આયસા કતં. **સારત્તરત્તા**તિ સુટ્ઠુ રત્તરત્તા, સારત્તેન વા રત્તા સારત્તરત્તા, સારં ઇદન્તિ મઞ્ઞનાય રત્તાતિ અત્થો. **અપેક્ખા**તિ આલયો નિકન્તિ. **આહૂ**તિ કથેન્તિ. **ઓહારિન**ન્તિ ચતૂસુ અપાયેસુ આકડ્ઢનકં. **સિથિલ**ન્તિ ન આયસાદિબન્ધનં વિય ઇરિયાપથં નિવારેત્વા ઠિતં. તેન હિ બન્ધનેન બદ્ધા પરદેસમ્પિ ગચ્છન્તિયેવ. **દુપ્પમુઞ્ચ**ન્તિ અઞ્ઞત્ર લોકુત્તરઞાણેન મુઞ્ચિતું અસક્કુણેય્યન્તિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સત્તજટિલસુત્તવણ્ણના

૧૨૨. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે**તિ પુબ્બારામસઙ્ખાતે વિહારે મિગારમાતુયા પાસાદે. તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – અતીતે સતસહસ્સકપ્પમત્થકે એકા ઉપાસિકા પદુમુત્તરં ભગવન્તં નિમન્તેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સતસહસ્સદાનં દત્વા ભગવતો પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા – ''અનાગતે તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ અગ્ગુપટ્ઠાયિકા હોમી''તિ પત્થનં અકાસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરિત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે ભદ્દિયનગરે મેણ્ડકપુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ગેહે સુમનદેવિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ . જાતકાલે ચસ્સા વિસાખાતિ નામં અકંસુ. સા યદા ભગવા ભદ્દિયનગરં અગમાસિ, તદા પઞ્ચહિ દારિકાસતેહિ સદ્ધિં ભગવતો પચ્ચુગ્ગમનં ગતા પઠમદસ્સનમ્હિયેવ સોતાપન્ના અહોસિ. અપરભાગે સાવત્થિયં મિગારસેટ્ઠિપુત્તસ્સ પુણ્ણવડ્ઢનકુમારસ્સ ગેહં ગતા. તત્થ નં મિગારસેટ્ઠિ માતિટ્ઠાને ઠપેસિ, તસ્મા મિગારમાતાતિ વુચ્ચતિ. તાય કારિતે પાસાદે.

બહિ દ્વારકોટ્ઠકેતિ પાસાદદ્વારકોટ્ઠકસ્સ બહિ, ન વિહારદ્વારકોટ્ઠકસ્સ. સો કિર પાસાદો લોહપાસાદો વિય સમન્તા ચતુદ્વારકોટ્ઠકયુત્તેન પાકારેન પરિક્ખિત્તો. તેસુ પાચીનદ્વારકોટ્ઠકસ્સ બહિ પાસાદચ્છાયાયં પાચીનલોકધાતું ઓલોકેન્તો પઞ્ઞત્તે વરબુદ્ધાસને નિસિન્નો હોતિ.

પરૂળ્હકચ્છનખલોમાતિ પરૂળ્હકચ્છા પરૂળ્હનખા પરૂળ્હલોમા, કચ્છાદીસુ દીઘલોમા દીઘનખા ચાતિ અત્થો. **ખારિવિવિધ**ન્તિ વિવિધખારિં નાનપ્પકારકં પબ્બજિતપરિક્ખારભણ્ડકં. **અવિદૂરે અતિક્કમન્તી**તિ અવિદૂરમગ્ગેન નગરં પવિસન્તિ. **રાજાહં** , **ભન્તે**તિ અહં, ભન્તે, રાજા પસેનદિ કોસલો, મય્હં નામં તુમ્હે જાનાથાતિ. કસ્મા પન રાજા લોકે અગ્ગપુગ્ગલસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો એવરૂપાનં નગ્ગભોગ્ગનિસ્સિરિકાનં અઞ્જલિં પગ્ગણ્હાતીતિ. સઙ્ગણ્હનત્થાય. એવં હિસ્સ અહોસિ – ''સચાહં એત્તકમ્પિ એતેસં ન કરિસ્સામિ , 'મયં પુત્તદારં પહાય એતસ્સત્થાય દુબ્ભોજનદુક્ખસેય્યાદીનિ અનુભોમ, અયં અમ્હાકં અઞ્જલિમત્તમ્પિ ન કરોતી'તિ અત્તના દિટ્ઠં સુતં પટિચ્છાદેત્વા ન કથેય્યું. એવં કતે પન અનિગૂહિત્વા કથેસ્સન્તી''તિ. તસ્મા એવમકાસિ. અપિચ સત્થુ અજ્ઝાસયજાનનત્થં એવમકાસિ.

કાસિકચન્દનન્તિ સણ્હચન્દનં. **માલાગન્ધવિલેપન**ન્તિ વણ્ણગન્ધત્થાય માલં, સુગન્ધભાવત્થાય ગન્ધં, વણ્ણગન્ધત્થાય વિલેપનઞ્ચ ધારેન્તેન.

સંવાસેનાતિ સહવાસેન. **સીલં વેદિતબ્બ**ન્તિ અયં સુસીલો વા દુસ્સીલો વાતિ સંવસન્તેન ઉપસઙ્કમન્તેન જાનિતબ્બો. **તઞ્ચ ખો દીઘેન અદ્ધુના ન ઇત્તર**ન્તિ તઞ્ચ સીલં દીઘેન કાલેન વેદિતબ્બં, ન ઇત્તરેન. દ્વીહતીહઞ્હિ સંયતાકારો ચ સંવુતિન્દ્રિયાકારો ચ ન સક્કા દસ્સેતું. **મનસિકરોતા**તિ સીલમસ્સ પરિગ્ગહેસ્સામીતિ મનસિકરોન્તેન પચ્ચવેક્ખન્તેનેવ સક્કા જાનિતું, ન ઇતરેન. **પઞ્ઞવતા**તિ તમ્પિ સપ્પઞ્ઞેનેવ પણ્ડિતેન. બાલો હિ મનસિકરોન્તોપિ જાનિતું ન સક્કોતિ.

સંવોહારેનાતિ કથનેન.

> ''યો હિ કોચિ મનુસ્સેસુ, વોહારં ઉપજીવતિ;
> એવં વાસેટ્ઠ જાનાહિ, વાણિજો સો ન બ્રાહ્મણો''તિ. (મ॰ નિ॰ ૨.૪૫૭) –

એત્થ હિ બ્યવહારો વોહારો નામ. ‘‘ચત્તારો અરિયવોહારા ચત્તારો અનરિયવોહારા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૧૩) એત્થ ચેતના. ‘‘સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૩-૧૩૧૫) એત્થ પઞ્ઞત્તિ. ‘‘વોહારમત્તેન સો વોહરેય્યા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫) એત્થ કથા વોહારો. ઇધાપિ એસોવ અધિપ્પેતો. એકચ્ચસ્સ હિ સમ્મુખા કથા પરમ્મુખાય કથાય ન સમેતિ, પરમ્મુખા કથા ચ સમ્મુખાય કથાય, તથા પુરિમકથા ચ પચ્છિમકથાય, પચ્છિમકથા ચ પુરિમકથાય. સો કથેન્તેનેવ સક્કા જાનિતું ‘‘અસુચિ એસો પુગ્ગલો’’તિ. સુચિસીલસ્સ પન પુરિમં પચ્છિમેન, પચ્છિમઞ્ચ પુરિમેન સમેતિ, સમ્મુખાકથિતં પરમ્મુખાકથિતેન, પરમ્મુખાકથિતઞ્ચ સમ્મુખાકથિતેન, તસ્મા કથેન્તેન સક્કા સુચિભાવો જાનિતુન્તિ પકાસેન્તો એવમાહ.

થામોતિ ઞાણથામો. યસ્સ હિ ઞાણથામો નત્થિ, સો ઉપ્પન્નેસુ ઉપદ્દવેસુ ગહેતબ્બગ્ગહણં કતબ્બકિચ્ચં અપસ્સન્તો અદ્ધારઘરં પવિટ્ઠો વિય ચરતિ. તેનાહ **આપદાસુ ખો, મહારાજ, થામો વેદિતબ્બો**તિ. **સાકચ્છાયા**તિ સંકથાય. દુપ્પઞ્ઞસ્સ હિ કથા ઉદકે ગેણ્ડુ વિય ઉપ્પલવતિ, પઞ્ઞવતો કથેન્તસ્સ પટિભાનં અનન્તરં હોતિ. ઉદકવિપ્ફન્દિતેનેવ હિ મચ્છો ખુદ્દકો વા મહન્તો વાતિ ઞાયતિ. **ઓચરકા**તિ હેટ્ઠાચરકા. **ચરા** હિ પબ્બતમત્થકેન ચરન્તાપિ હેટ્ઠા – ચરકાવ હોન્તિ. **ઓચરિત્વા**તિ અવચરિત્વા વીમંસિત્વા, તં તં પવત્તિં ઞત્વાતિ અત્થો. **રજોજલ્લ**ન્તિ રજઞ્ચ જલ્લઞ્ચ. **વણ્ણરૂપેના**તિ વણ્ણસણ્ઠાનેન. **ઇત્તરદસ્સનેના**તિ લહુકદસ્સનેન. **વિયઞ્જનેના**તિ પરિક્ખારભણ્ડકેન. **પતિરૂપકો મત્તિકાકુણ્ડલોવા**તિ સુવણ્ણકુણ્ડલપતિરૂપકો મત્તિકાકુણ્ડલોવ. **લોહડ્ઢમાસો**તિ લોહડ્ઢમાસકો. પઠમં.

૨. પઞ્ચરાજસુત્તવણ્ણના

૧૨૩. દુતિયે **રૂપા**તિ નીલપીતાદિભેદં રૂપારમ્મણં. **કામાનં અગ્ગ**ન્તિ એતં કામાનં ઉત્તમં સેટ્ઠન્તિ રૂપગરુકો આહ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **યતો**તિ યદા. **મનાપપરિયન્ત**ન્તિ મનાપનિપ્ફત્તિકં મનાપકોટિકં. તત્થ દ્વે મનાપાનિ પુગ્ગલમનાપં સમ્મુતિમનાપઞ્ચ. પુગ્ગલમનાપં નામ યં એકસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઇટ્ઠં કન્તં હોતિ, તદેવ અઞ્ઞસ્સ અનિટ્ઠં અકન્તં. પચ્ચન્તવાસીનઞ્હિ ગણ્ડુપ્પાદાપિ ઇટ્ઠા હોન્તિ કન્તા મનાપા, મજ્ઝિમદેસવાસીનં અતિજેગુચ્છા. તેસઞ્ચ મોરમંસાદીનિ ઇટ્ઠાનિ હોન્તિ, ઇતરેસં તાનિ અતિજેગુચ્છાનિ. ઇદં પુગ્ગલમનાપં. ઇતરં સમ્મુતિમનાપં.

ઇટ્ઠાનિટ્ઠારમ્મણં નામ લોકે પટિવિભત્તં નત્થિ, વિભજિત્વા પન દસ્સેતબ્બં. વિભજન્તેન ચ ન અતિઇસ્સરાનં મહાસમ્મતમહાસુદસ્સનધમ્માસોકાદીનં વસેન વિભજિતબ્બં. તેસઞ્હિ દિબ્બકપ્પમ્પિ આરમ્મણં અમનાપં ઉપટ્ઠાતિ. અતિદુગ્ગતાનં દુલ્લભન્નપાનાનં વસેનપિ ન વિભજિતબ્બં. તેસઞ્હિ કણાજકભત્તસિત્થાનિપિ પૂતિમંસસ્સ રસોપિ અતિમધુરો અમતસદિસો હોતિ. મજ્ઝિમાનં પન ગણકમહામત્તસેટ્ઠિ કુટુમ્બિકવાણિજાદીનં કાલેન ઇટ્ઠં કાલેન અનિટ્ઠં લભમાનાનં વસેન વિભજિતબ્બં. તઞ્ચ પનેતં આરમ્મણં જવનં પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કોતિ. જવનઞ્હિ ઇટ્ઠેપિ રજ્જતિ અનિટ્ઠેપિ, ઇટ્ઠેપિ દુસ્સતિ અનિટ્ઠેપિ. એકન્તતો પન વિપાકચિત્તં ઇટ્ઠાનિટ્ઠં પરિચ્છિન્દતિ. કિઞ્ચાપિ હિ મિચ્છાદિટ્ઠિકા બુદ્ધં વા સઙ્ઘં વા મહાચેતિયાદીનિ વા ઉળારાનિ આરમ્મણાનિ દિસ્વા અક્ખીનિ પિદહન્તિ દોમનસ્સં આપજ્જન્તિ, ધમ્મસદ્દં સુત્વા કણ્ણે થકેન્તિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણસોતવિઞ્ઞાણાનિ પન તેસં કુસલવિપાકાનેવ હોન્તિ. કિઞ્ચાપિ ગૂથસૂકરાદયો ગૂથગન્ધં ઘાયિત્વા ખાદિતું લભિસ્સામાતિ સોમનસ્સજાતા હોન્તિ, ગૂથદસ્સને પન નેસં ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તસ્સ ગન્ધઘાયને ઘાનવિઞ્ઞાણં, રસસાયને જિવ્હાવિઞ્ઞાણઞ્ચ અકુસલવિપાકમેવ હોતિ. ભગવા પન પુગ્ગલમનાપતં સન્ધાય **તે ચ, મહારાજ, રૂપા**તિઆદિમાહ.

ચન્દનઙ્ગલિકોતિ ઇદં તસ્સ ઉપાસકસ્સ નામં. **પટિભાતિ મં ભગવા**તિ ભગવા મય્હં એકં કારણં ઉપટ્ઠાતિ પઞ્ઞાયતિ. તસ્સ તે પઞ્ચ રાજાનો આમુત્તમણિકુણ્ડલે સજ્જિતાય આપાનભૂમિયા નિસિન્નવસેનેવ મહતા રાજાનુભાવેન પરમેન ઇસ્સરિયવિભવેન આગન્ત્વાપિ દસબલસ્સ સન્તિકે ઠિતકાલતો પટ્ઠાય દિવા પદીપે વિય ઉદકાભિસિત્તે અઙ્ગારે વિય સૂરિયુટ્ઠાને ખજ્જોપનકે વિય ચ હતપ્પભે હતસોભે તં તથાગતઞ્ચ તેહિ સતગુણેન સહસ્સગુણેન વિરોચમાનં દિસ્વા, ''મહન્તા વત ભો બુદ્ધા નામા''તિ પટિભાનં ઉદપાદિ. તસ્મા એવમાહ.

કોકનદન્તિ પદુમસ્સેવેતં વેવચનં. **પાતો**તિ કાલસ્સેવ. **સિયા**તિ ભવેય્ય. **અવીતગન્ધ**ન્તિ અવિગતગન્ધં. **અઙ્ગીરસ**ન્તિ સમ્માસમ્બુદ્ધં. ભગવતો હિ અઙ્ગતો રસ્મિયો નિક્ખમન્તિ, તસ્મા અઙ્ગીરસોતિ વુચ્ચતિ. યથા કોકનદસઙ્ખાતં પદુમં પાતોવ ફુલ્લં અવીતગન્ધં સિયા, એવમેવ ભગવન્તં અઙ્ગીરસં તપન્તં આદિચ્ચમિવ અન્તલિક્ખે વિરોચમાનં પસ્સાતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપત્થો. **ભગવન્તં અચ્છાદેસી**તિ ભગવતો અદાસીતિ અત્થો. લોકવોહારતો પનેત્થ ઈદિસં વચનં હોતિ. સો કિર ઉપાસકો – ''એતે તથાગતસ્સ ગુણેસુ પસીદિત્વા મય્હં પઞ્ચ ઉત્તરાસઙ્ગે દેન્તિ, અહમ્પિ તે ભગવતોવ દસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા અદાસિ. દુતિયં.

૩. દોણપાકસુત્તવણ્ણના

૧૨૪. તતિયે **દોણપાકકુર**ન્તિ દોણપાકં કુરં, દોણસ્સ તણ્ડુલાનં પક્કભત્તં તદૂપિયઞ્ચ સૂપબ્યઞ્જનં ભુઞ્જતીતિ અત્થો. **ભુત્તાવી**તિ પુબ્બે ભત્તસમ્મદં વિનોદેત્વા મુહુત્તં વિસ્સમિત્વા બુદ્ધુપટ્ઠાનં ગચ્છતિ, તંદિવસં પન ભુઞ્જન્તોવ દસબલં સરિત્વા હત્થે ધોવિત્વા અગમાસિ. **મહસ્સાસી**તિ તસ્સ ગચ્છતો બલવા ભત્તપરીળાહો ઉદપાદિ, તસ્મા મહન્તેહિ અસ્સાસેહિ અસ્સસતિ, ગત્તતોપિસ્સ સેદબિન્દૂનિ મુચ્ચન્તિ, તમેનં ઉભોસુ પસ્સેસુ ઠત્વા યમકતાલવણ્ટેહિ બીજન્તિ, બુદ્ધગારવેન પન નિપજ્જિતું ન ઉસ્સહતીતિ ઇદં સન્ધાય ''મહસ્સાસી''તિ વુત્તં. **ઇમં ગાથં અભાસી**તિ, રાજા ભોજને અમત્તઞ્ઞુતાય કિલમતિ, ફાસુ વિહારં દાનિસ્સ કરિસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા અભાસિ. **મનુજસ્સા**તિ સત્તસ્સ. **કહાપણસત**ન્તિ પાતરાસે પણ્ણાસં સાયમાસે પણ્ણાસન્તિ એવં કહાપણસતં. **પરિયાપુણિત્વા**તિ રઞ્ઞા સદ્ધિં થોકં ગન્ત્વા ''ઇમં મઙ્ગલઅસિં કસ્સ દમ્મિ, મહારાજા''તિ? અસુકસ્સ નામ દેહીતિ સો તં અસિં દત્વા દસબલસ્સ સન્તિકં આગમ્મ વન્દિત્વા ઠિતકોવ ''ગાથં વદથ, ભો ગોતમા''તિ વત્વા ભગવતા વુત્તં પરિયાપુણિત્વાતિ અત્થો.

ભત્તાભિહારે સુદં ભાસતીતિ કથં ભાસતિ? ભગવતા અનુસિટ્ઠિનિયામેન. ભગવા હિ નં એવં અનુસાસિ – ''માણવ, ઇમં ગાથં નટો વિય પત્તપત્તટ્ઠાને મા અવચ, રઞ્ઞો ભુઞ્જનટ્ઠાને ઠત્વા પઠમપિણ્ડાદીસુપિ અવત્વા વોસાનપિણ્ડે ગહિતે વદેય્યાસિ, રાજા સુત્વાવ ભત્તપિણ્ડં છડ્ડેસ્સતિ. અથ રઞ્ઞો હત્થેસુ ધોતેસુ પાતિં અપનેત્વા સિત્થાનિ ગણેત્વા તદુપિયં બ્યઞ્જનં ઞત્વા પુનદિવસે તાવતકે તણ્ડુલે હારેય્યાસિ, પાતરાસે ચ વત્વા સાયમાસે મા વદેય્યાસી''તિ. સો સાધૂતિ પટિસ્સુણિત્વા તંદિવસં રઞ્ઞો પાતરાસં ભુત્વા ગતત્તા સાયમાસે ભગવતો અનુસિટ્ઠિનિયામેન ગાથં અભાસિ . રાજા દસબલસ્સ વચનં સરિત્વા ભત્તપિણ્ડં પાતિયંયેવ છડ્ડેસિ. રઞ્ઞો હત્થેસુ ધોતેસુ પાતિં અપનેત્વા સિત્થાનિ ગણેત્વા તદુપિયં બ્યઞ્જનં ઞત્વા પુનદિવસે તત્તકે તણ્ડુલે હરિંસુ.

નાળિકોદનપરમતાય સણ્ઠાસીતિ સો કિર માણવો દિવસે દિવસે તથાગતસ્સ સન્તિકં ગચ્છતિ, દસબલસ્સ વિસ્સાસિકો અહોસિ. અથ નં એકદિવસં પુચ્છિ ''રાજા કિત્તકં ભુઞ્જતી''તિ? સો ''નાળિકોદન''ન્તિ આહ. વટ્ટિસ્સતિ એત્તાવતા પુરિસભાગો એસ, ઇતો પટ્ઠાય ગાથં મા વદીતિ. ઇતિ રાજા તત્થેવ સણ્ઠાસિ. **દિટ્ઠધમ્મિકેન ચેવ અત્થેન**

સમ્પરાયિકેન ચાતિ એત્થ સલ્લિખિતસરીરતા દિટ્ઠધમ્મિકત્થો નામ, સીલં સમ્પરાયિકત્થો. ભોજને મત્તઞ્ઞુતા હિ સીલઙ્ગં નામ હોતીતિ. તતિયં.

૪. પઠમસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના

૧૨૫. ચતુત્થે **વેદેહિપુત્તોતિ વેદેહી**તિ પણ્ડિતાધિવચનમેતં, પણ્ડિતિત્થિયા પુત્તોતિ અત્થો. **ચતુરઙ્ગિનિ**ન્તિ હત્થિઅસ્સરથપત્તિસઙ્ખાતેહિ ચતૂહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં. **સન્નય્હિત્વા**તિ ચમ્મપટિમુઞ્ચનાદીહિ સન્નાહં કારેત્વા. **સઙ્ગામેસુ**ન્તિ યુજ્ઝિંસુ. કેન કારણેન? મહાકોસલરઞ્ઞા કિર બિમ્બિસારસ્સ ધીતરં દેન્તેન દ્વિન્નં રજ્જાનં અન્તરે સતસહસ્સુટ્ઠાનો કાસિગામો નામ ધીતુ દિન્નો. અજાતસત્તુના ચ પિતરિ મારિતે માતાપિસ્સ રઞ્ઞો વિયોગસોકેન નચિરસ્સેવ મતા. તતો રાજા પસેનદિ કોસલો – ''અજાતસત્તુના માતાપિતરો મારિતા, મય્હં પિતુ સન્તકો ગામો''તિ તસ્સત્થાય અડ્ડં કરોતિ. અજાતસત્તુપિ ''મય્હં માતુ સન્તકો''તિ તસ્સ ગામસ્સત્થાય દ્વેપિ માતુલભાગિનેય્યા યુજ્ઝિંસુ.

પાપા દેવદત્તાદયો મિત્તા અસ્સાતિ **પાપમિત્તો**. તેયેવસ્સ સહાયાતિ **પાપસહાયો**. તેસ્વેવસ્સ ચિત્તં નિન્નં સમ્પવઙ્કન્તિ **પાપસમ્પવઙ્કો**. પસેનદિસ્સ સારિપુત્તત્થેરાદીનં વસેન કલ્યાણમિત્તાદિતા વેદિતબ્બા. **દુક્ખં સેતી**તિ જિતાનિ હત્થિઆદીનિ અનુસોચન્તો દુક્ખં સયિસ્સતિ. ઇદં ભગવા પુન તસ્સ જયકારણં દિસ્વા આહ. **જયં વેરં પસવતી**તિ જિનન્તો વેરં પસવતિ, વેરિપુગ્ગલં લભતિ. ચતુત્થં.

૫. દુતિયસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના

૧૨૬. પઞ્ચમે **અબ્ભુય્યાસી**તિ પરાજયે ગરહપ્પત્તો ''આરામં ગન્ત્વા ભિક્ખૂનં કથાસલ્લાપં સુણાથા''તિ રત્તિભાગે બુદ્ધરક્ખિતેન નામ વુડ્ઢપબ્બજિતેન ધમ્મરક્ખિતસ્સ વુડ્ઢપબ્બજિતસ્સ ''સચે રાજા ઇમઞ્ચ ઉપાયં કત્વા ગચ્છેય્ય, પુન જિનેય્યા''તિ વુત્તજયકારણં સુત્વા અભિઉય્યાસિ.

યાવસ્સ ઉપકપ્પતીતિ યાવ તસ્સ ઉપકપ્પતિ સય્હં હોતિ. **યદા ચઞ્ઞે**તિ યદા અઞ્ઞે. **વિલુમ્પન્તી**તિ તં વિલુમ્પિત્વા ઠિતપુગ્ગલં વિલુમ્પન્તિ. **વિલુમ્પતી**તિ વિલુમ્પિયતિ. **ઠાનં હિ મઞ્ઞતી**તિ ''કારણ''ન્તિ હિ મઞ્ઞતિ. **યદા**તિ યસ્મિં કાલે. **જેતારં લભતે જય**ન્તિ જયન્તો પુગ્ગલો પચ્છા જેતારમ્પિ લભતિ. **રોસેતાર**ન્તિ ઘટ્ટેતારં. **રોસકો**તિ ઘટ્ટકો. **કમ્મવિવટ્ટેના**તિ કમ્મપરિણામેન, તસ્સ વિલુમ્પનકમ્મસ્સ વિપાકદાનેન. **સો વિલુત્તો વિલુપ્પતી**તિ સો વિલુમ્પકો વિલુમ્પિયતિ. પઞ્ચમં.

૬. મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના

૧૨૭. છટ્ઠે **ઉપસઙ્કમી**તિ મલ્લિકાય દેવિયા ગબ્ભવુટ્ઠાનકાલે સૂતિઘરં પટિજગ્ગાપેત્વા આરક્ખં દત્વા ઉપસઙ્કમિ. **અનત્તમનો અહોસી**તિ, ''દુગ્ગતકુલસ્સ મે ધીતુ મહન્તં ઇસ્સરિયં દિન્નં, સચે પુત્તં અલભિસ્સ, મહન્તં સક્કારં અધિગમિસ્સ, તતો દાનિ પરિહીના''તિ અનત્તમનો અહોસિ. **સેય્યા**તિ દન્ધપઞ્ઞસ્મા એલમૂગપુત્તતો એકચ્ચા ઇત્થીયેવ સેય્યા. **પોસા**તિ પોસેહિ. **જનાધિપા**તિ જનાધિભું રાજાનં આલપતિ. **સસ્સુદેવા**તિ સસ્સુસસુરદેવતા. **દિસમ્પતી**તિ દિસાજેટ્ઠકા. **તાદિસા સુભગિયા**તિ તાદિસાય સુભરિયાય. છટ્ઠં.

૭. અપ્પમાદસુત્તવણ્ણના

૧૨૮. સત્તમે **સમધિગ્ગય્હા**તિ સમધિગ્ગણ્હિત્વા, આદિયિત્વાતિ અત્થો. **અપ્પમાદો**તિ કારાપકઅપ્પમાદો. **સમોધાન**ન્તિ સમવધાનં ઉપક્ખેપં. **એવમેવ ખો**તિ હત્થિપદં વિય હિ કારાપકઅપ્પમાદો, સેસપદજાતાનિ વિય અવસેસા ચતુભૂમકા કુસલધમ્મા. તે હત્થિપદે સેસપદાનિ વિય અપ્પમાદે સમોધાનં ગચ્છન્તિ, અપ્પમાદસ્સ અન્તો પરિવત્તન્તિ. યથા ચ હત્થિપદં સેસપદાનં અગ્ગં સેટ્ઠં, એવં અપ્પમાદો સેસધમ્માનન્તિ દસ્સેતિ. મહગ્ગતલોકુત્તરધમ્માનમ્પિ હેસ પટિલાભકટ્ઠેન લોકિયોપિ સમાનો અગ્ગોવ હોતિ.

અપ્પમાદં પસંસન્તીતિ ''એતાનિ આયુઆદીનિ પત્થયન્તેન અપ્પમાદોવ કાતબ્બો''તિ અપ્પમાદમેવ પસંસન્તિ. યસ્મા વા પુઞ્ઞકિરિયાસુ પણ્ડિતા અપ્પમાદં પસંસન્તિ, તસ્મા આયુઆદીનિ પત્થયન્તેન અપ્પમાદોવ કાતબ્બોતિ અત્થો. **અત્થાભિસમયા**તિ અત્થપટિલાભા. સત્તમં.

૮. કલ્યાણમિત્તસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. અટ્ઠમે **સો ચ ખો કલ્યાણમિત્તસ્સા**તિ સો ચાયં ધમ્મો કલ્યાણમિત્તસ્સેવ સ્વાક્ખાતો નામ હોતિ, ન પાપમિત્તસ્સાતિ. કિઞ્ચાપિ હિ ધમ્મો સબ્બેસમ્પિ સ્વાક્ખાતોવ, કલ્યાણમિત્તસ્સ પન સુસ્સૂસન્તસ્સ સદ્દહન્તસ્સ અત્થં પૂરેતિ ભેસજ્જં વિય વળઞ્જન્તસ્સ ન ઇતરસ્સાતિ. તેનેતં વુત્તં. **ધમ્મો**તિ ચેત્થ દેસનાધમ્મો વેદિતબ્બો.

ઉપડ્ઢમિદન્તિ થેરો કિર રહોગતો ચિન્તેસિ – ''અયં સમણધમ્મો નામ ઓવાદકે અનુસાસકે કલ્યાણમિત્તે સતિ પચ્ચત્તપુરિસકારે ઠિતસ્સ સમ્પજ્જતિ, ઉપડ્ઢં કલ્યાણમિત્તતો હોતિ, ઉપડ્ઢં પચ્ચત્તપુરિસકારતો''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''અહં પદેસઞાણે ઠિતો નિપ્પદેસં ચિન્તેતું ન સક્કોમિ, સત્થારં પુચ્છિત્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સામી''તિ. તસ્મા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ. **બ્રહ્મચરિયસ્સા**તિ અરિયમગ્ગસ્સ. **યદિદં કલ્યાણમિત્તતા**તિ યા એસા કલ્યાણમિત્તતા નામ, સા ઉપડ્ઢં, તતો ઉપડ્ઢં આગચ્છતીતિ અત્થો. ઇતિ થેરેન ''ઉપડ્ઢુપડ્ઢા સમ્માદિટ્ઠિઆદયો કલ્યાણમિત્તતો આગચ્છન્તિ, ઉપડ્ઢુપડ્ઢા પચ્ચત્તપુરિસકારતો''તિ વુત્તં. કિઞ્ચાપિ થેરસ્સ અયં મનોરથો, યથા પન બહૂહિ સિલાથમ્ભે ઉસ્સાપિતે, ''એત્તકં ઠાનં અસુકેન ઉસ્સાપિતં, એત્તકં અસુકેના''તિ વિનિબ્ભોગો નત્થિ, યથા ચ માતાપિતરો નિસ્સાય ઉપ્પન્નેસુ પુત્તેસુ ''એત્તકં માતિતો નિબ્બત્તં, એત્તકં પિતિતો''તિ વિનિબ્ભોગો નત્થિ, એવં ઇધાપિ અવિનિબ્ભોગધમ્મો હેસ, ''એત્તકં સમ્માદિટ્ઠિઆદીનં કલ્યાણમિત્તતો નિબ્બત્તં, એત્તકં પચ્ચત્તપુરિસકારતો''તિ ન સક્કા લદ્ધું, કલ્યાણમિત્તતાય પન ઉપડ્ઢગુણો લબ્ભતીતિ થેરસ્સ અજ્ઝાસયેન **ઉપડ્ઢં** નામ જાતં, સકલગુણો પટિલબ્ભતીતિ ભગવતો અજ્ઝાસયેન **સકલં** નામ જાતં. **કલ્યાણમિત્તતા**તિ ચેતં પુબ્બભાગપટિલાભઙ્ગં નામાતિ ગહિતં. અત્થતો કલ્યાણમિત્તં નિસ્સાય લદ્ધા સીલસમાધિવિપસ્સનાવસેન ચત્તારો ખન્ધા. સઙ્ખારક્ખન્ધોતિપિ વદન્તિયેવ.

મા હેવં, આનન્દાતિ, આનન્દ, મા એવં અભણિ, બહુસ્સુતો ત્વં સેખપટિસમ્ભિદપ્પત્તો અટ્ઠ વરે ગહેત્વા મં ઉપટ્ઠહસિ, ચતૂહિ અચ્છરિયબ્ભુતધમ્મેહિ સમન્નાગતો, તાદિસસ્સ એવં કથેતું ન વટ્ટતિ. **સકલમેવ હિદં, આનન્દ, બ્રહ્મચરિયં, યદિદં કલ્યાણમિત્તતા**તિ ઇદં ભગવા – ''ચત્તારો મગ્ગા ચત્તારિ ફલાનિ તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા સબ્બં કલ્યાણમિત્તમૂલકમેવ હોતી''તિ સન્ધાયાહ. ઇદાનિ વચીભેદેનેવ કારણં દસ્સેન્તો **કલ્યાણમિત્તસ્સેત**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **પાટિકઙ્ખ**ન્તિ પાટિકઙ્ખિતબ્બં ઇચ્છિતબ્બં, અવસ્સંભાવીતિ અત્થો.

ઇધાતિ ઇમસ્મિં સાસને. **સમ્માદિટ્ઠિં ભાવેતી**તિઆદીસુ અટ્ઠન્નં આદિપદાનંયેવ તાવ અયં સઙ્ખેપવણ્ણના – સમ્મા દસ્સનલક્ખણા સમ્માદિટ્ઠિ. સમ્મા અભિનિરોપનલક્ખણો સમ્માસઙ્કપ્પો. સમ્મા પરિગ્ગહણલક્ખણા

સમ્માવાચા. સમ્મા સમુટ્ઠાપનલક્ખણો સમ્માકમ્મન્તો. સમ્મા વોદાપનલક્ખણા સમ્માઆજીવો. સમ્મા પગ્ગહલક્ખણો સમ્માવાયામો. સમ્મા ઉપટ્ઠાનલક્ખણા સમ્માસતિ. સમ્મા સમાધાનલક્ખણો સમ્માસમાધિ.

તેસુ એકેકસ્સ તીણિ કિચ્ચાનિ હોન્તિ. સેય્યાથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ તાવ અઞ્ઞેહિપિ અત્તનો પચ્ચનીકકિલેસેહિ સદ્ધિં મિચ્છાદિટ્ઠિં પજહતિ, નિરોધં આરમ્મણં કરોતિ, સમ્પયુત્તધમ્મે ચ પસ્સતિ તપ્પટિચ્છાદકમોહવિધમનવસેન અસમ્મોહતો. સમ્માસઙ્કપ્પાદયોપિ તથેવ મિચ્છાસઙ્કપ્પાદીનિ ચ પજહન્તિ, નિરોધઞ્ચ આરમ્મણં કરોન્તિ. વિસેસતો પનેત્થ સમ્માદિટ્ઠિ સહજાતધમ્મે સમ્મા દસ્સેતિ . સમ્માસઙ્કપ્પો સહજાતધમ્મે અભિનિરોપેતિ, સમ્માવાચા સમ્મા પરિગ્ગણ્હાતિ, સમ્માકમ્મન્તો સમ્મા સમુટ્ઠાપેતિ, સમ્માઆજીવો સમ્મા વોદાપેતિ , સમ્માવાયામો સમ્મા પગ્ગણ્હાતિ, સમ્માસતિ સમ્મા ઉપટ્ઠાપેતિ, સમ્માસમાધિ સમ્મા દહતિ.

અપિચેસા સમ્માદિટ્ઠિ નામ પુબ્બભાગે નાનાખણા નાનારમ્મણા હોતિ, મગ્ગકાલે એકક્ખણા એકારમ્મણા. કિચ્ચતો પન સમ્માદિટ્ઠિ દુક્ખે ઞાણન્તિઆદીનિ ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. સમ્માસઙ્કપ્પાદયોપિ પુબ્બભાગે નાનાખણા નાનારમ્મણા હોન્તિ, મગ્ગકાલે એકક્ખણા એકારમ્મણા. તેસુ સમ્માસઙ્કપ્પો કિચ્ચતો નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પોતિઆદીનિ તીણિ નામાનિ લભતિ. સમ્માવાચાદયો તયો વિરતિયોપિ હોન્તિ ચેતનાયોપિ, મગ્ગક્ખણે પન વિરતિયોવ. સમ્માવાયામો સમ્માસતીતિ ઇદમ્પિ દ્વયં કિચ્ચતો સમ્મપ્પધાનસતિપટ્ઠાનવસેન ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. સમ્માસમાધિ પન પુબ્બભાગેપિ મગ્ગક્ખણેપિ સમ્માસમાધિયેવ.

એવં તાવ ''સમ્માદિટ્ઠિ''ન્તિઆદિના નયેન વુત્તાનં અટ્ઠન્નં આદિપદાનંયેવ અત્થવણ્ણનં ઞત્વા ઇદાનિ **ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિત**ન્તિઆદીસુ એવં ઞાતબ્બો. **ભાવેતી**તિ વડ્ઢેતિ, અત્તનો ચિત્તસન્તાને પુનપ્પુનં જનેતિ, અભિનિબ્બત્તેતીતિ અત્થો. **વિવેકનિસ્સિત**ન્તિ વિવેકં નિસ્સિતં, વિવેકે વા નિસ્સિતન્તિ વિવેકનિસ્સિતં. **વિવેકો**તિ વિવિત્તતા. વિવિત્તતા ચાયં તદઙ્ગવિવેકો, વિક્ખમ્ભન-સમુચ્છેદ-પટિપ્પસ્સદ્ધિ-નિસ્સરણવિવેકોતિ પઞ્ચવિધો. એવમેતસ્મિં પઞ્ચવિધે વિવેકે. **વિવેકનિસ્સિત**ન્તિ તદઙ્ગવિવેકનિસ્સિતં સમુચ્છેદવિવેકનિસ્સિતં નિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતઞ્ચ સમ્માદિટ્ઠિં ભાવેતીતિ અયમત્થો વેદિતબ્બો. તથા હિ અયં અરિયમગ્ગભાવનાનુયુત્તો યોગી વિપસ્સનાક્ખણે કિચ્ચતો તદઙ્ગવિવેકનિસ્સિતં, અજ્ઝાસયતો નિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતં, મગ્ગકાલે પન કિચ્ચતો સમુચ્છેદવિવેકનિસ્સિતં, આરમ્મણતો નિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતં સમ્માદિટ્ઠિં ભાવેતિ. એસ નયો **વિરાગનિસ્સિતા**દીસુ. વિવેકત્થા એવ હિ વિરાગાદયો .

કેવલઞ્ચેત્થ વોસ્સગ્ગો દુવિધો પરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગો ચ પક્ખન્દનવોસ્સગ્ગો ચાતિ. તત્થ **પરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગો**તિ વિપસ્સનાક્ખણે ચ તદઙ્ગવસેન, મગ્ગક્ખણે ચ સમુચ્છેદવસેન કિલેસપ્પહાનં. **પક્ખન્દનવોસ્સગ્ગો**તિ વિપસ્સનાક્ખણે તન્નિન્નભાવેન, મગ્ગક્ખણે પન આરમ્મણકરણેન નિબ્બાનપક્ખન્દનં, તદુભયમ્પિ ઇમસ્મિં લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકે અત્થવણ્ણનાનયે વટ્ટતિ. તથા હિ અયં સમ્માદિટ્ઠિ યથાવુત્તેન પકારેન કિલેસે ચ પરિચ્ચજતિ, નિબ્બાનઞ્ચ પક્ખન્દતિ.

વોસ્સગ્ગપરિણામિન્તિ ઇમિના પન સકલેન વચનેન વોસ્સગ્ગત્થં પરિણમન્તં પરિણતઞ્ચ, પરિપચ્ચન્તં પરિપક્કઞ્ચાતિ ઇદં વુત્તં હોતિ. અયઞ્હિ અરિયમગ્ગભાવનાનુયુત્તો ભિક્ખુ યથા સમ્માદિટ્ઠિ કિલેસપરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગત્થં નિબ્બાનપક્ખન્દનવોસ્સગ્ગત્થઞ્ચ પરિપચ્ચતિ, યથા ચ પરિપક્કા હોતિ, તથા નં ભાવેતીતિ. એસ નયો સેસમગ્ગઙ્ગેસુ.

આગમ્માતિ આરબ્ભ સન્ધાય પટિચ્ચ. **જાતિધમ્મા**તિ જાતિસભાવા જાતિપકતિકા. **તસ્મા**તિ યસ્મા સકલો અરિયમગ્ગોપિ કલ્યાણમિત્તં નિસ્સાય લબ્ભતિ, તસ્મા. **હન્દા**તિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **અપ્પમાદં પસંસન્તી**તિ અપ્પમાદં વણ્ણયન્તિ, તસ્મા અપ્પમાદો કાતબ્બો. **અત્થાભિસમયા**તિ અત્થપટિલાભા. અટ્ઠમં.

૯. પઠમઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના

૧૩૦. નવમે **દિવા દિવસ્સા**તિ દિવસસ્સ દિવા, મજ્ઝન્હિકસમયેતિ અત્થો. **સાપતેય્ય**ન્તિ ધનં. **કો પન વાદો રૂપિયસ્સા**તિ સુવણ્ણરજતતમ્બલોહકાળલોહફાલકચ્છપકાદિભેદસ્સ ધનકતસ્સ ચેવ પરિભોગભાજનાદિભેદસ્સ ચ રૂપિયભણ્ડસ્સ પન કો વાદો? ''એત્તકં નામા''તિ કા પરિચ્છેદકથાતિ અત્થો. **કણાજક**ન્તિ સકુણ્ડકભત્તં. **બિલઙ્ગદુતિય**ન્તિ કઞ્જિકદુતિયં. **સાણ**ન્તિ સાણવાકમયં . **તિપક્ખવસન**ન્તિ તીણિ ખણ્ડાનિ દ્વીસુ ઠાનેસુ સિબ્બિત્વા કતનિવાસનં.

અસપ્પુરિસોતિ લામકપુરિસો. **ઉદ્ધગ્ગિક**ન્તિઆદીસુ ઉપરૂપરિભૂમીસુ ફલદાનવસેન ઉદ્ધં અગ્ગમસ્સાતિ **ઉદ્ધગ્ગિકા**. સગ્ગસ્સ હિતા તત્રુપપત્તિજનનતોતિ **સોવગ્ગિકા**. નિબ્બત્તટ્ઠાનેસુ સુખો વિપાકો અસ્સાતિ **સુખવિપાકા**. સુટ્ઠુ અગ્ગાનં દિબ્બવણ્ણાદીનં વિસેસાનં નિબ્બત્તનતો **સગ્ગસંવત્તનિકા**. એવરૂપં દક્ખિણદાનં ન પતિટ્ઠાપેતીતિ.

સાતોદકાતિ મધુરોદકા. **સેત્તોદકા**તિ વીચીનં ભિન્નટ્ઠાને ઉદકસ્સ સેતતાય સેતોદકા. **સુપતિત્થા**તિ સુન્દરતિત્થા. **તં જનો**તિ યેન ઉદકેન સાતોદકા, તં ઉદકં જનો ભાજનાનિ પૂરેત્વા નેવ હરેય્ય. **ન યથાપચ્ચયં વા કરેય્યા**તિ, યં યં ઉદકેન ઉદકકિચ્ચં કાતબ્બં, તં તં ન કરેય્ય. **તદપેય્યમાન**ન્તિ તં અપેય્યમાનં. **કિચ્ચકરો ચ હોતી**તિ અત્તના કત્તબ્બકિચ્ચકરો ચેવ કુસલકિચ્ચકરો ચ, ભુઞ્જતિ ચ, કમ્મન્તે ચ પયોજેતિ, દાનઞ્ચ દેતીતિ અત્થો. નવમં.

૧૦. દુતિયઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના

૧૩૧. દસમે **પિણ્ડપાતેન પટિપાદેસી**તિ પિણ્ડપાતેન સદ્ધિં સંયોજેસિ, પિણ્ડપાતં અદાસીતિ અત્થો. **પક્કામી**તિ કેનચિદેવ રાજુપટ્ઠાનાદિના કિચ્ચેન ગતો. **પચ્છા વિપ્પટિસારી અહોસી**તિ સો કિર અઞ્ઞેસુપિ દિવસેસુ તં પચ્ચેકસમ્બુદ્ધં પસ્સતિ, દાતું પનસ્સ ચિત્તં ન ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મિં પન દિવસે અયં પદુમવતિદેવિયા તતિયપુત્તો તગ્ગરસિખી પચ્ચેકબુદ્ધો ગન્ધમાદનપબ્બતે ફલસમાપત્તિસુખેન વીતિનામેત્વા પુબ્બણ્હસમયે વુટ્ઠાય અનોતત્તદહે મુખં ધોવિત્વા મનોસિલાતલે નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા પત્તચીવરમાદાય અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઇદ્ધિયા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા નગરદ્વારે ઓરુય્હ ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય નગરવાસીનં ઘરદ્વારેસુ સહસ્સભણ્ડિકં ઠપેન્તો વિય પાસાદિકેહિ અભિક્કન્તાદીહિ અનુપુબ્બેન સેટ્ઠિનો ઘરદ્વારં સમ્પત્તો. તંદિવસઞ્ચ સેટ્ઠિ પાતોવ ઉટ્ઠાય પણીતભોજનં ભુઞ્જિત્વા, ઘરદ્વારકોટ્ઠકે આસનં પઞ્ઞાપેત્વા, દન્તન્તરાનિ સોધેન્તો નિસિન્નો હોતિ. સો પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા, તંદિવસં પાતો ભુત્વા નિસિન્નત્તા દાનચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા, ભરિયં પક્કોસાપેત્વા, ''ઇમસ્સ સમણસ્સ પિણ્ડપાતં દેહી''તિ વત્વા પક્કામિ.

સેટ્ઠિભરિયા ચિન્તેસિ – ''મયા એત્તકેન કાલેન ઇમસ્સ 'દેથા'તિ વચનં ન સુતપુબ્બં, દાપેન્તોપિ ચ અજ્જ ન યસ્સ વા તસ્સ વા દાપેતિ, વીતરાગદોસમોહસ્સ વન્તકિલેસસ્સ ઓહિતભારસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દાપેતિ, યં વા તં વા અદત્વા પણીતં પિણ્ડપાતં દસ્સામી''તિ, ઘરા નિક્ખમ્મ પચ્ચેકબુદ્ધં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પત્તં આદાય

અન્તોનિવેસને પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા સુપરિસુદ્ધેહિ સાલિતણ્ડુલેહિ ભત્તં સમ્પાદેત્વા તદનુરૂપં ખાદનીયં બ્યઞ્જનં સુપેય્યઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા પત્તં પૂરેત્વા બહિ ગન્ધેહિ સમલઙ્કરિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થેસુ પતિટ્ઠપેત્વા વન્દિ. પચ્ચેકબુદ્ધો – ‘‘અઞ્ઞેસમ્પિ પચ્ચેકબુદ્ધાનં સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ અપરિભુઞ્જિત્વાવ અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. સોપિ ખો સેટ્ઠિ બાહિરતો આગચ્છન્તો પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા મયં ‘‘તુમ્હાકં પિણ્ડપાતં દેથા’’તિ વત્વા પક્કન્તા, અપિ વો લદ્ધોતિ? આમ, સેટ્ઠિ લદ્ધોતિ. ‘‘પસ્સામી’’તિ ગીવં ઉક્ખિપિત્વા ઓલોકેસિ. અથસ્સ પિણ્ડપાતગન્ધો ઉટ્ઠહિત્વા નાસાપુટં પહરિ. સો ચિત્તં સંયમેતું અસક્કોન્તો પચ્છા વિપ્પટિસારી આહોસીતિ.

વરમેતન્તિઆદિ વિપ્પટિસારસ્સ ઉપ્પન્નાકારદસ્સનં. **ભાતુ ચ પન એકપુત્તકં સાપતેય્યસ્સ કારણા જીવિતા વોરોપેસી**તિ તદા કિરસ્સ અવિભત્તેયેવ કુટુમ્બે માતાપિતરો ચ જેટ્ઠભાતા ચ કાલમકંસુ. સો ભાતુજાયાય સદ્ધિંયેવ સંવાસં કપ્પેસિ. ભાતુ પનસ્સ એકો પુત્તો હોતિ, તં વીથિયા કીળન્તં મનુસ્સા વદન્તિ – ‘‘અયં દાસો અયં દાસી ઇદં યાનં ઇદં ધનં તવ સન્તક’’ન્તિ. સો તેસં કથં ગહેત્વા – ‘‘અયં દાસો મય્હં સન્તક’’ન્તિઆદીનિ કથેતિ.

અથસ્સ ચૂળપિતા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં દારકો ઇદાનેવ એવં કથેસિ, મહલ્લકકાલે કુટુમ્બં મજ્ઝે ભિન્દાપેય્ય, ઇદાનેવસ્સ કત્તબ્બં કરિસ્સામી’’તિ એકદિવસં વાસિં આદાય – ‘‘એહિ પુત્ત, અરઞ્ઞં ગચ્છામા’’તિ તં અરઞ્ઞં નેત્વા વિરવન્તં વિરવન્તં મારેત્વા આવાટે પક્ખિપિત્વા પંસુના પટિચ્છાદેસિ. ઇદં સન્ધાયેતં વુત્તં. **સત્તક્ખત્તુન્તિ** સત્તવારે. પુબ્બપચ્છિમચેતનાવસેન ચેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. એકપિણ્ડપાતદાનસ્મિઞ્હિ એકાવ ચેતના દ્વે પટિસન્ધિયો ન દેતિ, પુબ્બપચ્છિમચેતનાહિ પનેસ સત્તક્ખત્તું સગ્ગે, સત્તક્ખત્તું સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તો. **પુરાણન્તિ** પચ્ચેકસમ્બુદ્ધસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતચેતનાકમ્મં.

પરિગ્ગહન્તિ પરિગ્ગહિતવત્થુ. **અનુજીવિનો**તિ એકં મહાકુલં નિસ્સાય પણ્ણાસમ્પિ સટ્ઠિપિ કુલાનિ જીવન્તિ, તે મનુસ્સે સન્ધાયેતં વુત્તં. **સબ્બં નાદાય ગન્તબ્બન્તિ** સબ્બમેતં ન આદિયિત્વા ગન્તબ્બં. **સબ્બં નિક્ખિપ્પગામિનન્તિ** સબ્બમેતં નિક્ખિપ્પસભાવં, પરિચ્ચજિતબ્બસભાવમેવાતિ અત્થો. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. પુગ્ગલસુત્તવણ્ણના

૧૩૨. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે ‘‘નીચે કુલે પચ્ચાજાતો’’તિઆદિકેન તમેન યુત્તોતિ **તમો**. કાયદુચ્ચરિતાદીહિ પુન નિરયતમૂપગમનતો **તમપરાયણો**. ઇતિ ઉભયેનપિ ખન્ધતમોવ કથિતો હોતિ. ‘‘ઉચ્ચે કુલે પચ્ચાજાતો’’તિઆદિકેન જોતિના યુત્તતો **જોતિ**, આલોકીભૂતોતિ વુત્તં હોતિ. કાયસુચરિતાદીહિ પુન સગ્ગૂપપત્તિજોતિભાવૂપગમનતો **જોતિપરાયણો**. ઇમિના નયેન ઇતરેપિ દ્વે વેદિતબ્બા.

વેનકુલેતિ વિલીવકારકુલે. **નેસાદકુલે**તિ મિગલુદ્દકાદીનં કુલે. **રથકારકુલે**તિ ચમ્મકારકુલે. **પુક્કુસકુલે**તિ પુપ્ફછડ્ડકકુલે. **કસિરવુત્તિકે**તિ દુક્ખવુત્તિકે. **દુબ્બણ્ણો**તિ પંસુપિસાચકો વિય ઝામખાણુવણ્ણો. **દુદ્દસિકો**તિ વિજાતમાતુયાપિ અમનાપદસ્સનો . **ઓકોટિમકો**તિ લકુણ્ડકો. **કાણો**તિ એકક્ખિકાણો વા ઉભયક્ખિકાણો વા. **કુણી**તિ એકહત્થકુણી વા ઉભયહત્થકુણી વા. **ખઞ્જો**તિ એકપાદખઞ્જો વા ઉભયપાદખઞ્જો વા. **પક્ખહતો**તિ હતપક્ખો

પીઠસપ્પી. **પદીપેય્યસ્સા**તિ તેલકપલ્લકાદિનો પદીપઉપકરણસ્સ. **એવં ખો, મહારાજા**તિ એત્થ એકો પુગ્ગલો બહિદ્ધા આલોકં અદિસ્વા માતુકુચ્છિસ્મિંયેવ કાલં કત્વા અપાયેસુ નિબ્બત્તન્તો સકલં કપ્પમ્પિ સંસરતિ, સોપિ તમોતમપરાયણોવ. સો પન કુહકપુગ્ગલો ભવેય્ય. કુહકસ્સ હિ એવરૂપા નિબ્બત્તિ હોતીતિ વુત્તં.

એત્થ ચ ''નીચે કુલે પચ્ચાજાતો હોતિ ચણ્ડાલકુલે વા''તિઆદીહિ આગમનવિપત્તિ ચેવ પુબ્બુપ્પન્નપચ્ચયવિપત્તિ ચ દસ્સિતા. **દલિદ્દે**તિઆદીહિ પવત્તપચ્ચયવિપત્તિ. **કસિરવુત્તિકે**તિઆદીહિ આજીવુપાયવિપત્તિ. **દુબ્બણ્ણો**તિઆદીહિ અત્તભાવવિપત્તિ. **બવ્હાબાધો**તિઆદીહિ દુક્ખકારણસમાયોગો. **ન લાભી**તિઆદીહિ સુખકારણવિપત્તિ ચેવ ઉપભોગવિપત્તિ ચ. **કાયેન દુચ્ચરિત**ન્તિઆદીહિ તમપરાયણભાવસ્સ કારણસમાયોગો. **કાયસ્સ ભેદા**તિઆદીહિ સમ્પરાયિકતમૂપગમો. સુક્કપક્ખો વુત્તપટિપક્ખનયેન વેદિતબ્બો.

અક્કોસતીતિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસતિ. **પરિભાસતી**તિ, ''કસ્મા તિટ્ઠથ? કિં તુમ્હેહિ અમ્હાકં કસિકમ્માદીનિ કતાની''તિઆદીહિ? પરિભવવચનેહિ પરિભાસતિ. **રોસકો**તિ ઘટ્ટકો. **અબ્યગ્ગમનસો**તિ એકગ્ગચિત્તો. પઠમં.

૨. અય્યિકાસુત્તવણ્ણના

૧૩૩. દુતિયે **જિણ્ણા**તિ જરાજિણ્ણા. **વુડ્ઢા**તિ વયોવુડ્ઢા. **મહલ્લિકા**તિ જાતિમહલ્લિકા. **અદ્ધગતા**તિ અદ્ધં ચિરકાલં અતિક્કન્તા. **વયોઅનુપ્પત્તા**તિ પચ્છિમવયં સમ્પત્તા. **પિયા મનાપા**તિ રઞ્ઞો કિર માતરિ મતાય અય્યિકા માતુટ્ઠાને ઠત્વા પટિજગ્ગિ, તેનસ્સ અય્યિકાય બલવપેમં ઉપ્પજ્જિ. તસ્મા એવમાહ. **હત્થિરતનેના**તિ સતસહસ્સગ્ઘનકો હત્થી સતસહસ્સગ્ઘનકેન અલઙ્કારેન અલઙ્કતો હત્થિરતનં નામ. **અસ્સરતનેપિ** એસેવ નયો. **ગામવરો**પિ સતસહસ્સુટ્ઠાનકગામોવ. **સબ્બાનિ તાનિ ભેદનધમ્માની**તિ તેસુ હિ કિઞ્ચિ કરિયમાનમેવ ભિજ્જતિ, કિઞ્ચિ કતપરિયોસિતં ચક્કતો અનપનીતમેવ, કિઞ્ચિ અપનેત્વા ભૂમિયં ઠપિતમત્તં, કિઞ્ચિ તતો પરં, એવમેવ સત્તેસુપિ કોચિ પટિસન્ધિં ગહેત્વા મરતિ, કોચિ મૂળ્હગબ્ભાય માતરિ માતુકુચ્છિતો અનિક્ખન્તોવ, કોચિ નિક્ખન્તમત્તો, કોચિ તતો પરન્તિ. તસ્મા એવમાહ. દુતિયં.

૧૩૪. તતિયે સબ્બં ઉત્તાનમેવ. તતિયં.

૪. ઇસ્સત્તસુત્તવણ્ણના

૧૩૫. ચતુત્થસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિકો નિક્ખેપો. ભગવતો કિર પઠમબોધિયં મહાલાભસક્કારો ઉદપાદિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ. તિત્થિયા હતલાભસક્કારા હુત્વા કુલેસુ એવં કન્થેન્તા વિચરન્તિ – ''સમણો ગોતમો એવમાહ, 'મય્હમેવ દાનં દાતબ્બં, ન અઞ્ઞેસં દાનં દાતબ્બં. મય્હમેવ સાવકાનં દાનં દાતબ્બં, ન અઞ્ઞેસં સાવકાનં દાનં દાતબ્બં. મય્હમેવ દિન્નં મહપ્ફલં, ન અઞ્ઞેસં દિન્નં મહપ્ફલં. મય્હમેવ સાવકાનં દિન્નં મહપ્ફલં, ન અઞ્ઞેસં સાવકાનં દિન્નં મહપ્ફલ'ન્તિ. યુત્તં નુ ખો સયમ્પિ ભિક્ખાચારનિસ્સિતેન પરેસં ભિક્ખાચારનિસ્સિતાનં ચતુન્નં પચ્ચયાનં અન્તરાયં કાતું, અયુત્તં કરોતિ અનનુચ્છવિક''ન્તિ. સા કથા પત્થરમાના રાજકુલં સમ્પત્તા. રાજા સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અટ્ઠાનમેતં યં તથાગતો પરેસં લાભન્તરાયં કરેય્ય. એતે તથાગતસ્સ અલાભાય અયસાય પરિસક્કન્તિ. સચાહં ઇધેવ ઠત્વા 'મા એવં અવોચુત્થ, ન સત્થા એવં કથેતી'તિ વદેય્યં, એવં સા કથા નિજ્ઝત્તિં ન ગચ્છેય્ય, ઇમસ્સ મહાજનસ્સ સન્નિપતિતકાલેયેવ નં નિજ્ઝાપેસ્સામી''તિ એકં છણદિવસં આગમેન્તો તુણ્હી અહોસિ.

અપરેન સમયેન મહાછણે સમ્પત્તે ''અયં ઇમસ્સ કાલો''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ''સદ્ધા વા અસ્સદ્ધા વા સમ્માદિટ્ઠિકા વા મિચ્છાદિટ્ઠિકા વા ગેહરક્ખકે દારકે વા માતુગામે વા ઠપેત્વા અવસેસા યે વિહારં નાગચ્છન્તિ, પઞ્ઞાસં દણ્ડો''તિ. સયમ્પિ પાતોવ ન્હત્વા કતપાતરાસો સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતો મહતા બલકાયેન સદ્ધિં વિહારં અગમાસિ. ગચ્છન્તો ચ ચિન્તેસિ – ''ભગવા તુમ્હે કિર એવં વદથ 'મય્હમેવ દાનં દાતબ્બં...પે॰... ન અઞ્ઞેસં સાવકાનં દિન્નં મહપ્ફલ'ન્તિ એવં પુચ્છિતું અયુત્તં, પઞ્હમેવ પુચ્છિસ્સામિ, પઞ્હં કથેન્તો ચ મે ભગવા અવસાને તિત્થિયાનં વાદં ભઞ્જિસ્સતી''તિ. સો પઞ્હં પુચ્છન્તો **કત્થ નુ ખો, ભન્તે, દાનં દાતબ્બન્તિ** આહ. **યત્થાતિ** યસ્મિં પુગ્ગલે ચિત્તં પસીદતિ, તસ્મિં દાતબ્બં, તસ્સ વા દાતબ્બન્તિ અત્થો.

એવં વુત્તે રાજા યેહિ મનુસ્સેહિ તિત્થિયાનં વચનં આરોચિતં, તે ઓલોકેસિ. તે રઞ્ઞા ઓલોકિતમત્તાવ મઙ્કુભૂતા અધોમુખા પાદઙ્ગુટ્ઠકેન ભૂમિં લેખમાના અટ્ઠંસુ. રાજા – ''એકપદેનેવ, ભન્તે, હતા તિત્થિયા''તિ મહાજનં સાવેન્તો મહાસદ્દેન અભાસિ. એવઞ્ચ પન ભાસિત્વા – ''ભગવા ચિત્તં નામ નિગણ્ઠાચેલકપરિબ્બાજકાદીસુ યત્થ કત્થચિ પસીદતિ , કત્થ પન, ભન્તે, દિન્નં મહપ્ફલ''ન્તિ પુચ્છિ. **અઞ્ઞં ખો એતન્તિ**, ''મહારાજ, અઞ્ઞં તયા પઠમં પુચ્છિતં, અઞ્ઞં પચ્છા, સલ્લક્ખેહિ એતં, પઞ્હાકથનં પન મય્હં ભારો''તિ વત્વા **સીલવતો ખોતિ**આદિમાહ. તત્થ **ઇધ ત્યસ્સાતિ** ઇધ તે અસ્સ. **સમુપબ્યૂળ્હોતિ** રાસિભૂતો. **અસિક્ખિતોતિ** ધનુસિપ્પે અસિક્ખિતો. **અકતહત્થોતિ** મુટ્ઠિબન્ધાદિવસેન અસમ્પાદિતહત્થો. **અકતયોગ્ગોતિ** તિણપુઞ્જમત્તિકાપુઞ્જાદીસુ અકતપરિચયો. **અકતૂપાસનોતિ** રાજરાજમહામત્તાનં અદસ્સિતસરક્ખેપો. **છમ્ભીતિ** પવેધિતકાયો.

કામચ્છન્દો પહીનોતિઆદીસુ અરહત્તમગ્ગેન કામચ્છન્દો પહીનો હોતિ, અનાગામિમગ્ગેન બ્યાપાદો , અરહત્તમગ્ગેનેવ થિનમિદ્ધં, તથા ઉદ્ધચ્ચં, તતિયેનેવ કુક્કુચ્ચં, પઠમમગ્ગેન વિચિકિચ્છા પહીના હોતિ. **અસેક્ખેન સીલક્ખન્ધેનાતિ** અસેક્ખસ્સ સીલક્ખન્ધો અસેક્ખો સીલક્ખન્ધો નામ. એસ નયો સબ્બત્થ. એત્થ ચ પુરિમેહિ ચતૂહિ પદેહિ લોકિયલોકુત્તરસીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિયો કથિતા. વિમુત્તિઞાણદસ્સનં પચ્ચવેક્ખણઞાણં હોતિ, તં લોકિયમેવ.

ઇસ્સત્તન્તિ ઉસુસિપ્પં. **બલવીરિયન્તિ** એત્થ બલં નામ વાયોધાતુ, **વીરિયં** કાયિકચેતસિકવીરિયમેવ. **ભરેતિ** ભરેય્ય. **નાસૂરં જાતિપચ્ચયાતિ**, ''અયં જાતિસમ્પન્નો''તિ એવં જાતિકારણા અસૂરં ન ભરેય્ય.

ખન્તિસોરચ્ચન્તિ એત્થ **ખન્તીતિ** અધિવાસનખન્તિ, **સોરચ્ચન્તિ** અરહત્તં. **ધમ્માતિ** એતે દ્વે ધમ્મા. **અસ્સમેતિ** આવસથે. **વિવનેતિ** અરઞ્ઞટ્ઠાને, નિરુદકે અરઞ્ઞે ચતુરસ્સપોક્ખરણિઆદીનિ કારયેતિ અત્થો. **દુગ્ગેતિ** વિસમટ્ઠાને. **સઙ્કમનાનીતિ** પણ્ણાસહત્થસટ્ઠિહત્થાનિ સમોકિણ્ણપરિસુદ્ધવાલિકાનિ સઙ્કમનાનિ કરેય્ય.

ઇદાનિ એતેસુ અરઞ્ઞસેનાસનેસુ વસન્તાનં ભિક્ખૂનં ભિક્ખાચારવત્તં આચિક્ખન્તો **અન્નં પાનન્તિ**આદિમાહ. તત્થ **સેનાસનાનીતિ** મઞ્ચપીઠાદીનિ. **વિપ્પસન્નેનાતિ** ખીણાસવસ્સ દેન્તોપિ સકઙ્ખેન કિલેસમલિનેન ચિત્તેન અદત્વા વિપ્પસન્નેનેવ ચિત્તેન દદેય્ય. **થનયન્તિ** ગજ્જન્તો. **સતક્કકૂતિ** સતસિખરો, અનેકકૂટોતિ અત્થો. **અભિસઙ્ખચ્ચાતિ** અભિસઙ્ખરિત્વા સમોધાનેત્વા રાસિં કત્વા.

આમોદમાનોતિ તુટ્ઠમાનસો હુત્વા. **પકિરેતીતિ** દાનગ્ગે વિચિરતિ, પકિરન્તો વિય વા દાનં દેતિ. **પુઞ્ઞધારાતિ** અનેકદાનચેતનામયા પુઞ્ઞધારા. **દાતારં અભિવસ્સતીતિ** યથા આકાસે સમુટ્ઠિતમેઘતો નિક્ખન્તા ઉદકધારા

પથવિં સિનેહયન્તી તેમેન્તી કિલેદયન્તી અભિવસ્સતિ, એવમેવ અયમ્પિ દાયકસ્સ અબ્ભન્તરે ઉપ્પન્ના પુઞ્ઞધારા તમેવ દાતારં અન્તો સિનેહેતિ પૂરેતિ અભિસન્દેતિ. તેન વુત્તં ''દાતારં અભિવસ્સતી''તિ. ચતુત્થં.

૫. પબ્બતૂપમસુત્તવણ્ણના

૧૩૬. પઞ્ચમે **મુદ્ધાવસિત્તાનન્તિ** ખત્તિયાભિસેકેન મુદ્ધનિ અવસિત્તાનં કતાભિસેકાનં. **કામગેધપરિયુટ્ઠિતાનન્તિ** કામેસુ ગેધેન પરિયુટ્ઠિતાનં અભિભૂતાનં. **જનપદત્થાવરિયપ્પત્તાનન્તિ** જનપદે થિરભાવપ્પત્તાનં. **રાજકરણીયાનીતિ** રાજકમ્માનિ રાજૂહિ કત્તબ્બકિચ્ચાનિ. **તેસુ ખ્વાહન્તિ** તેસુ અહં. **ઉસ્સુક્કમાપન્નોતિ** બ્યાપારં આપન્નો. એસ કિર રાજા દિવસસ્સ તિક્ખત્તું ભગવતો ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ, અન્તરાગમનાનિ બહૂનિપિ હોન્તિ. તસ્સ નિબદ્ધં ગચ્છતો બલકાયો મહાપિ હોતિ અપ્પોપિ. અથેકદિવસં પઞ્ચસતા ચોરા ચિન્તયિંસુ – ''અયં રાજા અવેલાય અપ્પેન બલેન સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ, અન્તરામગ્ગે નં ગહેત્વા રજ્જં ગણ્હિસ્સામા''તિ. તે અન્ધવને નિલીયિંસુ. રાજાનો ચ નામ મહાપુઞ્ઞા હોન્તિ. અથ તેસંયેવ અબ્ભન્તરતો એકો પુરિસો નિક્ખમિત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા મહન્તં બલકાયં આદાય અન્ધવનં પરિવારેત્વા તે સબ્બે ગહેત્વા અન્ધવનતો યાવ નગરદ્વારા મગ્ગસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ યથા અઞ્ઞમઞ્ઞં ચક્ખુના ચક્ખું ઉપનિબન્ધિત્વા ઓલોકેન્તિ, એવં આસન્નાનિ સૂલાનિ રોપાપેત્વા સૂલેસુ ઉત્તાસેસિ. ઇદં સન્ધાય એવમાહ.

અથ સત્થા ચિન્તેસિ – ''સચાહં વક્ખામિ, 'મહારાજ, માદિસે નામ સમ્માસમ્બુદ્ધે ધુરવિહારે વસન્તે તયા એવરૂપં દારુણં કમ્મં કતં, અયુત્તં તે કત'ન્તિ, અથાયં રાજા મઙ્કુ હુત્વા સન્થમ્ભિતું ન સક્કુણેય્ય, પરિયાયેન ધમ્મં કથેન્તસ્સેવ મે સલ્લક્ખેસ્સતી''તિ ધમ્મદેસનં આરભન્તો **તં કિં મઞ્ઞસીતિ**આદિમાહ. તત્થ **સદ્ધાયિકોતિ** સદ્ધાતબ્બો, યસ્સ ત્વં વચનં સદ્દહસીતિ અત્થો. **પચ્ચયિકોતિ** તસ્સેવ વેવચનં, યસ્સ વચનં પત્તિયાયસીતિ અત્થો. **અબ્ભસમન્તિ** આકાસસમં. **નિપ્પોથેન્તો આગચ્છતીતિ** પથવિતલતો યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા સબ્બે સત્તે સણ્હકરણીયં તિણચુણ્ણં વિય કરોન્તો પિસન્તો આગચ્છતિ.

અઞ્ઞત્ર ધમ્મચરિયાયાતિ ઠપેત્વા ધમ્મચરિયં અઞ્ઞં કાતબ્બં નત્થિ, દસકુસલકમ્મપથસઙ્ખાતા ધમ્મચરિયાવ કત્તબ્બા, ભન્તેતિ – **સમચરિયાદીનિ** તસ્સેવ વેવચનાનિ. **આરોચેમીતિ** આચિક્ખામિ. **પટિવેદયામીતિ** જાનાપેમિ. **અધિવત્તતીતિ** અજ્ઝોત્થરતિ. **હત્થિયુદ્ધાનીતિ** નાળાગિરિસદિસે હેમકપ્પને નાગે અભિરુય્હ યુજ્ઝિતબ્બયુદ્ધાનિ. **ગતીતિ** નિપ્ફત્તિ. **વિસયોતિ** ઓકાસો, સમત્થભાવો વા. ન હિ સક્કા તેહિ જરામરણં પટિબાહિતું . **મન્તિનો મહામત્તાતિ** મન્તસમ્પન્ના મહોસધવિધુરપણ્ડિતાદિસદિસા મહાઅમચ્ચા. **ભૂમિગતન્તિ** મહાલોહકુમ્ભિયો પૂરેત્વા ભૂમિયં ઠપિતં. **વેહાસટ્ઠન્તિ** ચમ્મપસિબ્બકે પૂરેત્વા તુલાસઙ્ઘાટાદીસુ લગ્ગેત્વા ચેવ નિય્યુહાદીસુ ચ પૂરેત્વા ઠપિતં. **ઉપલાપેતુન્તિ** અઞ્ઞમઞ્ઞં ભિન્દિતું. યથા દ્વે જના એકેન મગ્ગેન ન ગચ્છન્તિ એવં કાતું.

નભં આહચ્ચાતિ આકાસં પૂરેત્વા. **એવં જરા ચ મચ્ચુ ચાતિ** ઇધ દ્વેયેવ પબ્બતા ગહિતા, રાજોવાદે પન ''જરા આગચ્છતિ સબ્બયોબ્બનં વિલુમ્પમાના''તિ એવં જરા મરણં બ્યાધિ વિપત્તીતિ ચત્તારોપેતે આગતાવ. **તસ્માતિ** યસ્મા હત્થિયુદ્ધાદીહિ જરામરણં જિનિતું ન સક્કા, તસ્મા. **સદ્ધં નિવેસયેતિ** સદ્ધં નિવેસેય્ય, પતિટ્ઠાપેય્યાતિ. પઞ્ચમં.

તતિયો વગ્ગો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

કોસલસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મારસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. તપોકમ્મસુત્તવણ્ણના

૧૩૭. મારસંયુત્તસ્સ પઠમે **ઉરુવેલાયં વિહરતી**તિ પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો ઉરુવેલગામં ઉપનિસ્સાય વિહરતિ. **પઠમાભિસમ્બુદ્ધો**તિ અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા પઠમં અન્તોસત્તાહસ્મિંયેવ. **દુક્કરકારિકાયા**તિ છબ્બસ્સાનિ કતાય દુક્કરકારિકાય. **મારો પાપિમા**તિ અત્તનો વિસયં અતિક્કમિતું પટિપન્ને સત્તે મારેતીતિ **મારો**. પાપે નિયોજેતિ, સયં વા પાપે નિયુત્તોતિ **પાપિમા**. અઞ્ઞાનિપિસ્સ કણ્હો, અધિપતિ, વસવત્તી, અન્તકો, નમુચિ, પમત્તબન્ધૂતિઆદીનિ બહૂનિ નામાનિ, ઇધ પન નામદ્વયમેવ ગહિતં. **ઉપસઙ્કમી**તિ – ''અયં સમણો ગોતમો 'મુત્તોસ્મી'તિ મઞ્ઞતિ, અમુત્તભાવમસ્સ કથેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ.

તપોકમ્મા અપક્કમ્માતિ તપોકમ્મતો અપક્કમિત્વા. **અપરદ્ધો**તિ ''દૂરે ત્વં સુદ્ધિમગ્ગા''તિ વદતિ. **અમરં તપ**ન્તિ અમરતપં અમરભાવત્થાય કતં લૂખતપં, અત્તકિલમથાનુયોગો. **સબ્બાનત્થાવહં હોતી**તિ, ''સબ્બં તપં મય્હં અત્થાવહં ન ભવતી''તિ ઞત્વા. **ફિયારિત્તંવ ધમ્મની**તિ અરઞ્ઞે થલે ફિયારિત્તં વિય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા અરઞ્ઞે થલે નાવં ઠપેત્વા ભણ્ડસ્સ પૂરેત્વા મહાજના અભિરુહિત્વા ફિયારિત્તં ગહેત્વા સંકડ્ઢેય્યું ચેવ ઉપ્પીલેય્યું ચ, સો મહાજનસ્સ વાયામો એકઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલમત્તમ્પિ નાવાય ગમનં અસાધેન્તો નિરત્થકો ભવેય્ય ન અનત્થાવહો, એવમેવ અહં 'સબ્બં અમરં તપં અનત્થાવહં હોતી'તિ ઞત્વા વિસ્સજ્જેસિન્તિ.

ઇદાનિ તં અમરં તપં પહાય યેન મગ્ગેન બુદ્ધો જાતો, તં દસ્સેન્તો **સીલ**ન્તિઆદિમાહ . તત્થ **સીલ**ન્તિ વચનેન સમ્માવાચાકમ્મન્તાજીવા ગહિતા, **સમાધિના** સમ્માવાયામસતિસમાધયો, **પઞ્ઞાય** સમ્માદિટ્ઠિસઙ્કપ્પા. **મગ્ગં બોધાય ભાવય**ન્તિ ઇમં અટ્ઠઙ્ગિકમેવ અરિયમગ્ગં બોધત્થાય ભાવયન્તો. એત્થ ચ **બોધાયા**તિ મગ્ગત્થાય. યથા હિ યાગુત્થાય યાગુમેવ પચન્તિ, પૂવત્થાય પૂવમેવ પચન્તિ, ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કરોન્તિ, એવં મગ્ગમેવ મગ્ગત્થાય ભાવેતિ. તેનાહ ''મગ્ગં બોધાય ભાવય''ન્તિ. **પરમં સુદ્ધિ**ન્તિ અરહત્તં. **નિહતો**તિ ત્વં મયા નિહતો પરાજિતો. પઠમં.

૨. હત્થિરાજવણ્ણસુત્તવણ્ણના

૧૩૮. દુતિયે **રત્તન્ધકારતિમિસાય**ન્તિ રત્તિં અન્ધભાવકારકે મહાતમે ચતુરઙ્ગે તમસિ. **અબ્ભોકાસે નિસિન્નો હોતી**તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા ચઙ્કમનકોટિયં પાસાણફલકે મહાચીવરં સીસે ઠપેત્વા પધાનં પરિગ્ગણ્હમાનો નિસિન્નો હોતિ.

નનુ ચ તથાગતસ્સ અભાવિતો વા મગ્ગો, અપ્પહીના વા કિલેસા, અપ્પટિવિદ્ધં વા અકુપ્પં, અસચ્છિકતો વા નિરોધો નત્થિ, કસ્મા એવમકાસીતિ? અનાગતે કુલપુત્તાનં અનુગ્ગહત્થં. ''અનાગતે હિ કુલપુત્તા મયા ગતમગ્ગં આવજ્જિત્વા અબ્ભોકાસવાસં વસિતબ્બં મઞ્ઞમાના પધાનકમ્મં કરિસ્સન્તી''તિ સમ્પસ્સમાનો સત્થા એવમકાસિ. **મહા**તિ મહન્તો. **અરિટ્ઠકો**તિ કાળકો. **મણી**તિ પાસાણો. **એવમસ્સ સીસં હોતી**તિ એવરૂપં તસ્સ કાળવણ્ણં કૂટાગારપ્પમાણં મહાપાસાણસદિસં સીસં હોતિ.

સુભાસુભન્તિ દીઘમદ્ધાનં સંસરન્તો સુન્દરાસુન્દરં વણ્ણં કત્વા આગતોસીતિ વદતિ. અથ વા **સંસર**ન્તિ સંસરન્તો આગચ્છન્તો. **દીઘમદ્ધાન**ન્તિ વસવત્તિટ્ઠાનતો યાવ ઉરુવેલાય દીઘમગ્ગં, પુરે બોધાય વા છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકસમયસઙ્ખાતં દીઘકાલં. **વણ્ણં કત્વા સુભાસુભ**ન્તિ સુન્દરઞ્ચ અસુન્દરઞ્ચ નાનપ્પકારં વણ્ણં કત્વા અનેકવારં મમ સન્તિકં આગતોસીતિ અત્થો. સો કિર વણ્ણો નામ નત્થિ, યેન વણ્ણેન મારો વિભિંસકત્થાય ભગવતો સન્તિકં ન આગતપુબ્બો. તેન તં ભગવા એવમાહ. **અલં તે તેના**તિ અલં તુય્હં એતેન મારવિભિંસાકારદસ્સનબ્યાપારેન. દુતિયં.

૩. સુભસુત્તવણ્ણના

૧૩૯. તતિયે **સુસંવુતા**તિ સુપિહિતા. **ન તે મારવસાનુગા**તિ, માર, તે તુય્હં વસાનુગા ન હોન્તિ. **ન તે મારસ્સ બદ્ધગૂ**તિ તે તુય્હં મારસ્સ બદ્ધચરા સિસ્સા અન્તેવાસિકા ન હોન્તિ. તતિયં.

૪. પઠમમારપાસસુત્તવણ્ણના

૧૪૦. ચતુત્થે **યોનિસો મનસિકારા**તિ ઉપાયમનસિકારેન. **યોનિસો સમ્મપ્પધાના**તિ ઉપાયવીરિયેન કારણવીરિયેન. **વિમુત્તી**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિ. **અજ્ઝભાસી**તિ ''અયં અત્તના વીરિયં કત્વા અરહત્તં પત્વાપિ ન તુસ્સતિ, ઇદાનિ અઞ્ઞેસમ્પિ 'પાપુણાથા'તિ ઉસ્સાહં કરોતિ, પટિબાહેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા અભાસિ.

મારપાસેનાતિ કિલેસપાસેન. **યે દિબ્બા યે ચ માનુસા**તિ યે દિબ્બા કામગુણસઙ્ખાતા માનુસા કામગુણસઙ્ખાતા ચ મારપાસા નામ અત્થિ, સબ્બેહિ તેહિ ત્વં બદ્ધોતિ વદતિ. **મારબન્ધનબદ્ધો**તિ મારબન્ધનેન બદ્ધો, મારબન્ધને વા બદ્ધો. **ન મે સમણ મોક્ખસી**તિ સમણ ત્વં મમ વિસયતો ન મુચ્ચિસ્સસિ. ચતુત્થં.

૫. દુતિયમારપાસસુત્તવણ્ણના

૧૪૧. પઞ્ચમે **મુત્તાહ**ન્તિ મુત્તો અહં. પુરિમં સુત્તં અન્તોવસ્સે વુત્તં, ઇદં પન પવારેત્વા વુટ્ઠવસ્સકાલે. **ચારિક**ન્તિ અનુપુબ્બગમનચારિકં. (પવારેત્વા) દિવસે દિવસે યોજનપરમં ગચ્છન્તા ચરથાતિ વદતિ. **મા એકેન દ્વે**તિ એકમગ્ગેન દ્વે જના મા અગમિત્થ. એવઞ્હિ ગતેસુ એકસ્મિં ધમ્મં દેસેન્તે, એકેન તુણ્હીભૂતેન ઠાતબ્બં હોતિ. તસ્મા એવમાહ.

આદિકલ્યાણન્તિ આદિમ્હિ કલ્યાણં સુન્દરં ભદ્દકં. તથા મજ્ઝપરિયોસાનેસુ. આદિમજ્ઝપરિયોસાનઞ્ચ નામેતં સાસનસ્સ ચ દેસનાય ચ વસેન દુવિધં. તત્થ સાસનસ્સ સીલં આદિ, સમથવિપસ્સનામગ્ગા મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. સીલસમાધયો વા આદિ , વિપસ્સનામગ્ગા મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. સીલસમાધિવિપસ્સના વા આદિ, મગ્ગો મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. દેસનાય પન ચતુપ્પદિકાય ગાથાય તાવ પઠમપાદો આદિ, દુતિયતતિયા મજ્ઝં, ચતુત્થો પરિયોસાનં. પઞ્ચપદછપ્પદાનં પઠમપાદો આદિ, અવસાનપાદો પરિયોસાનં, અવસેસા મજ્ઝં. એકાનુસન્ધિકસુત્તસ્સ નિદાનં આદિ, ''ઇદમવોચા''તિ પરિયોસાનં, સેસં મજ્ઝં. અનેકાનુસન્ધિકસ્સ મજ્ઝે બહૂપિ અનુસન્ધિ મજ્ઝમેવ, નિદાનં આદિ, ''ઇદમવોચા''તિ પરિયોસાનં.

સાત્થન્તિ સાત્થકં કત્વા દેસેથ. **સબ્યઞ્જન**ન્તિ બ્યઞ્જનેહિ ચેવ પદેહિ ચ પરિપૂરં કત્વા દેસેથ. **કેવલપરિપુણ્ણ**ન્તિ સકલપરિપુણ્ણં. **પરિસુદ્ધ**ન્તિ નિરુપક્કિલેસં. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સાસનબ્રહ્મચરિયં.

પકાસેથાતિ આવિકરોથ.

અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ પઞ્ઞાચક્ખુમ્હિ અપ્પકિલેસરજસભાવા, દુકૂલસાણિયા પટિચ્છન્ના વિય ચતુપ્પદિકગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પત્તું સમત્થા સન્તીતિ અત્થો. **અસ્સવનતા**તિ અસ્સવનતાય. **પરિહાયન્તી**તિ અલાભપરિહાનિયા ધમ્મતો પરિહાયન્તિ. **સેનાનિગમો**તિ પઠમકપ્પિકાનં સેનાય નિવિટ્ઠોકાસે પતિટ્ઠિતગામો, સુજાતાય વા પિતુ સેનાની નામ નિગમો. **તેનુપસઙ્કમિસ્સામી**તિ નાહં તુમ્હે ઉય્યોજેત્વા પરિવેણાદીનિ કારેત્વા ઉપટ્ઠાકાદીહિ પરિચરિયમાનો વિહરિસ્સામિ, તિણ્ણં પન જટિલાનં અડ્ઢુટ્ઠાનિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ દસ્સેત્વા ધમ્મમેવ દેસેતું ઉપસઙ્કમિસ્સામીતિ. **તેનુપસઙ્કમી**તિ, ''અયં સમણો ગોતમો મહાયુદ્ધં વિચારેન્તો વિય, 'મા એકેન દ્વે અગમિત્થ, ધમ્મં દેસેથા'તિ સટ્ઠિ જને ઉય્યોજેતિ, ઇમસ્મિં પન એકસ્મિમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તે મય્હં ચિત્તસ્સાદં નત્થિ, એવં બહૂસુ દેસેન્તેસુ કુતો ભવિસ્સતિ, પટિબાહામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. પઞ્ચમં.

૬. સપ્પસુત્તવણ્ણના

૧૪૨. છટ્ઠે **સોણ્ડિકાકિલઞ્જ**ન્તિ સુરાકારકાનં પિટ્ઠપત્થરણકકિલઞ્જં. **કોસલિકા કંસપાતી**તિ કોસલરઞ્ઞો રથચક્કપ્પમાણા પરિભોગપાતિ . **ગળગળાયન્તે**તિ ગજ્જન્તે. **કમ્મારગગ્ગરિયા**તિ કમ્મારુદ્ધનપણાળિયા. **ધમમાનાયા**તિ ભસ્તવાતેન પૂરિયમાનાય. **ઇતિ વિદિત્વા**તિ – ''સમણો ગોતમો પધાનમનુયુત્તો સુખેન નિસિન્નો, ઘટ્ટયિસ્સામિ ન''ન્તિ વુત્તપ્પકારં અત્તભાવં માપેત્વા નિયામભૂમિયં ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચરન્તં વિજ્જુલતાલોકેન દિસ્વા, ''કો નુ ખો એસો સત્તો''તિ? આવજ્જેન્તો, ''મારો અય''ન્તિ એવં વિદિત્વા.

સુઞ્ઞગેહાનીતિ સુઞ્ઞાગારાનિ. **સેય્યા**તિ સેય્યત્થાય. ઠસ્સામિ ચઙ્કમિસ્સામિ નિસીદિસ્સામિ નિપજ્જિસ્સામીતિ એતદત્થાય યો સુઞ્ઞાગારાનિ સેવતીતિ અત્થો. **સો મુનિ અત્તસઞ્ઞતો**તિ સો બુદ્ધમુનિ હત્થપાદકુક્કુચ્ચાભાવેન સંયતત્તભાવો. **વોસ્સજ્જ ચરેય્ય તત્થ સો**તિ સો તસ્મિં અત્તભાવે આલયં નિકન્તિં વોસ્સજ્જિત્વા પહાય ચરેય્ય. **પતિરૂપં હિ તથાવિધસ્સ ત**ન્તિ તાદિસસ્સ તંસણ્ઠિતસ્સ બુદ્ધમુનિનો તં અત્તભાવે નિકન્તિં વોસ્સજ્જિત્વા ચરણં નામ પતિરૂપં યુત્તં અનુચ્છવિકં.

ચરકાતિ સીહબ્યગ્ઘાદિકા સઞ્ચરણસત્તા. **ભેરવા**તિ સવિઞ્ઞાણકઅવિઞ્ઞાણકભેરવા. તત્થ સવિઞ્ઞાણકા સીહબ્યગ્ઘાદયો, અવિઞ્ઞાણકા રત્તિભાગે ખાણુવમ્મિકાદયો. તેપિ હિ તસ્મિં કાલે યક્ખા વિય ઉપટ્ઠહન્તિ, રજ્જુવલ્લિયાદીનિ સબ્બાનિ સપ્પા વિય ઉપટ્ઠહન્તિ. **તત્થા**તિ તેસુ ભેરવેસુ સુઞ્ઞાગારગતો બુદ્ધમુનિ લોમચલનમત્તકમ્પિ ન કરોતિ.

ઇદાનિ અટ્ઠાનપરિકપ્પં દસ્સેન્તો **નભં ફલેય્યા**તિઆદિમાહ. તત્થ **ફલેય્યા**તિ કાકપદં વિય હીરહીરસો ફલેય્ય. **ચલેય્યા**તિ પોક્ખરપત્તે વાતાહતો ઉદકબિન્દુ વિય ચલેય્ય. **સલ્લમ્પિ ચે ઉરસિ પકપ્પયેય્યુ**ન્તિ તિખિણસત્તિસલ્લં ચેપિ ઉરસ્મિં ચારેય્યું. **ઉપધીસૂ**તિ ખન્ધૂપધીસુ. **તાણં ન કરોન્તી**તિ તિખિણે સલ્લે ઉરસ્મિં ચારિયમાને ભયેન ગુમ્બન્તરકન્દરાદીનિ પવિસન્તા તાણં કરોન્તિ નામ. બુદ્ધા પન સમુચ્છિન્નસબ્બભયા એવરૂપં તાણં નામ ન કરોન્તિ. છટ્ઠં.

૭. સુપતિસુત્તવણ્ણના

૧૪૩. સત્તમે **પાદે પક્ખાલેત્વા**તિ ઉતુગાહાપનત્થં ધોવિત્વા. બુદ્ધાનં પન સરીરે રજોજલ્લં ન ઉપલિમ્પતિ, ઉદકમ્પિ પોક્ખરપત્તે પક્ખિત્તં વિય વિવટ્ટિત્વા ગચ્છતિ. અપિચ ખો ધોતપાદકે ગેહે પાદે ધોવિત્વા પવિસનં પબ્બજિતાનં વત્તં. તત્થ બુદ્ધાનં વત્તભેદો નામ નત્થિ, વત્તસીસે પન ઠત્વા ધોવન્તિ. સચે હિ તથાગતો નેવ ન્હાયેય્ય, ન પાદે ધોવેય્ય, ''નાયં મનુસ્સો''તિ વદેય્યું. તસ્મા મનુસ્સકિરિયં અમુઞ્ચન્તો ધોવતિ. **સતો સમ્પજાનો**તિ સોપ્પપરિગ્ગાહકેન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો. **ઉપસઙ્કમી**તિ સમણો ગોતમો સબ્બરત્તિં અબ્ભોકાસે ચઙ્કમિત્વા ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા નિદ્દાયતિ, અતિવિય સુખસયિતો ભવિસ્સતિ, ઘટ્ટયિસ્સામિ નન્તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ.

કિં સોપ્પસીતિ કિં સુપસિ, કિં સોપ્પં નામિદં તવાતિ વદતિ. **કિં નુ સોપ્પસી**તિ કસ્મા નુ સુપસિ? **દુબ્ભગો વિયા**તિ મતો વિય, વિસઞ્ઞી વિય ચ. **સુઞ્ઞમગાર**ન્તિ સુઞ્ઞં મે ઘરં લદ્ધન્તિ સોપ્પસીતિ વદતિ. **સૂરિયે ઉગ્ગતે**તિ સૂરિયમ્હિ ઉટ્ઠિતે. ઇદાનિ હિ અઞ્ઞે ભિક્ખૂ સમ્મજ્જન્તિ , પાનીયં ઉપટ્ઠપેન્તિ, ભિક્ખાચારગમનસજ્જા ભવન્તિ, ત્વં કસ્મા સોપ્પસિયેવ.

જાલિનીતિ તયો ભવે અજ્ઝોત્થરિત્વા ઠિતેન ''અજ્ઝત્તિકસ્સુપાદાય અટ્ઠારસતણ્હાવિચરિતાની''તિઆદિના (વિભ॰ ૮૪૨) તેન તેન અત્તનો કોટ્ઠાસભૂતેન જાલેન જાલિની. **વિસત્તિકા**તિ રૂપાદીસુ તત્થ તત્થ વિસત્તતાય વિસમૂલતાય વિસપરિભોગતાય ચ વિસત્તિકા. **કુહિઞ્ચિ નેતવે**તિ કત્થચિ નેતું. **સબ્બૂપધિ પરિક્ખયા**તિ સબ્બેસં ખન્ધકિલેસાભિસઙ્ખારકામગુણભેદાનં ઉપધીનં પરિક્ખયા. **કિં તવેત્થ, મારા**તિ, માર, તુય્હં કિં એત્થ? કસ્મા ત્વં ઉણ્હયાગુયં નિલીયિતું અસક્કોન્તી ખુદ્દકમક્ખિકા વિય અન્તન્તેનેવ ઉજ્ઝાયન્તો આહિણ્ડસીતિ. સત્તમં.

૮. નન્દતિસુત્તવણ્ણના

૧૪૪. અટ્ઠમં દેવતાસંયુત્તે વુત્તત્થમેવ. અટ્ઠમં.

૯. પઠમઆયુસુત્તવણ્ણના

૧૪૫. નવમે **અપ્પં વા ભિય્યો**તિ ભિય્યો જીવન્તો અપરં વસ્સસતં જીવિતું ન સક્કોતિ, પણ્ણાસં વા સટ્ઠિ વા વસ્સાનિ જીવતિ. **અજ્ઝભાસી**તિ સમણો ગોતમો ''મનુસ્સાનં અપ્પમાયૂ''તિ કથેતિ, દીઘભાવમસ્સ કથેસ્સામીતિ પચ્ચનીકસાતતાય અભિભવિત્વા અભાસિ.

ન નં હીળેતિ તં આયું ''અપ્પકમિદ''ન્તિ ન હીળેય્ય. **ખીરમત્તો વા**તિ યથા દહરો કુમારો ઉત્તાનસેય્યકો ખીરં પિવિત્વા દુકૂલચુમ્બટકે નિપન્નો અસઞ્ઞી વિય નિદ્દાયતિ, કસ્સચિ આયું અપ્પં વા દીઘં વાતિ ન ચિન્તેતિ, એવં સપ્પુરિસો. **ચરેય્યાદિત્તસીસો વા**તિ આયું પરિત્તન્તિ ઞત્વા પજ્જલિતસીસો વિય ચરેય્ય. નવમં.

૧૦. દુતિયઆયુસુત્તવણ્ણના

૧૪૬. દસમે **નેમીવ રથકુબ્બર**ન્તિ યથા દિવસં ગચ્છન્તસ્સ રથસ્સ ચક્કનેમિ કુબ્બરં અનુપરિયાયતિ ન વિજહતિ, એવં આયુ અનુપરિયાયતીતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. પાસાણસુત્તવણ્ણના

૧૪૭. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **નિસિન્નો**તિ પુબ્બે વુત્તનયેનેવ પધાનં પરિગ્ગણ્હન્તો નિસિન્નો. મારોપિસ્સ સુખનિસિન્નભાવં ઞત્વા ઘટ્ટયિસ્સામીતિ ઉપસઙ્કમન્તો. **પદાલેસી**તિ પબ્બતપિટ્ઠે ઠત્વા પવિજ્ઝિ. પાસાણા નિરન્તરા અઞ્ઞમઞ્ઞં અભિહનન્તા પતન્તિ. **કેવલ**ન્તિ સકલં. **સબ્બ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. પઠમં.

૨. કિન્નુસીહસુત્તવણ્ણના

૧૪૮. દુતિયે **વિચક્ખુકમ્માયા**તિ પરિસાય પઞ્ઞાચક્ખું વિનાસેતુકમ્યતાય. બુદ્ધાનં પનેસ પઞ્ઞાચક્ખું વિનાસેતું ન સક્કોતિ, પરિસાય ભેરવારમ્મણં સાવેન્તો વા દસ્સેન્તો વા સક્કોતિ. **વિજિતાવી નુ મઞ્ઞસી**તિ કિં નુ ત્વં ''વિજિતવિજયો અહ''ન્તિ મઞ્ઞસિ? મા એવં મઞ્ઞિ, નત્થિ તે જયો. **પરિસાસૂ**તિ, અટ્ઠસુ પરિસાસુ. **બલપ્પત્તા**તિ દસબલપ્પત્તા. દુતિયં.

૩. સકલિકસુત્તવણ્ણના

૧૪૯. તતિયે **મન્દિયા નૂ**તિ મન્દભાવેન મોમૂહભાવેન. **ઉદાહુ કાવેય્યમત્તો**તિ ઉદાહુ યથા કવિ કબ્બં ચિન્તેન્તો તેન કબ્બકરણેન મત્તો સયતિ, એવં સયસિ. **સમ્પચુરા**તિ બહવો. **કિમિદં સોપ્પસે વા**તિ કસ્મા ઇદં સોપ્પં સોપ્પસિયેવ? **અત્થં સમેચ્ચા**તિ અત્થં સમાગન્ત્વા પાપુણિત્વા. મય્હં હિ અસઙ્ગહો નામ સઙ્ગહવિપન્નો વા અત્થો નત્થિ. **સલ્લ**ન્તિ તિખિણં સત્તિસલ્લં. **જગ્ગં ન સઙ્કે**તિ યથા એકચ્ચો સીહપથાદીસુ જગ્ગન્તો સઙ્કતિ, તથા અહં જગ્ગન્તોપિ ન સઙ્કામિ. **નપિ ભેમિ સોત્તુ**ન્તિ યથા એકચ્ચો સીહપથાદીસુયેવ સુપિતું ભાયતિ, એવં અહં સુપિતુમ્પિ ન ભાયામિ. **નાનુતપન્તિ મામ**ન્તિ યથા આચરિયસ્સ વા અન્તેવાસિકસ્સ વા અફાસુકે જાતે ઉદ્દેસપરિપુચ્છાય ઠિતત્તા અન્તેવાસિં રત્તિન્દિવા અતિક્કમન્તા અનુતપન્તિ, એવં મં નાનુતપન્તિ. ન હિ મય્હં કિઞ્ચિ અપરિનિટ્ઠિતકમ્મં નામ અત્થિ. તેનેવાહ **હાનિં ન પસ્સામિ કુહિઞ્ચિ લોકે**તિ. તતિયં.

૪. પતિરૂપસુત્તવણ્ણના

૧૫૦. ચતુત્થે **અનુરોધવિરોધેસૂ**તિ રાગપટિઘેસુ. **મા સજ્જિત્થો તદાચર**ન્તિ એવં ધમ્મકથં આચરન્તો મા લગ્ગિ. ધમ્મકથં કથેન્તસ્સ હિ એકચ્ચે સાધુકારં દદન્તિ, તેસુ રાગો ઉપ્પજ્જતિ. એકચ્ચે અસક્કચ્ચં સુણન્તિ, તેસુ પટિઘો ઉપ્પજ્જતિ. ઇતિ ધમ્મકથિકો અનુરોધવિરોધેસુ સજ્જતિ નામ. ત્વં એવં મા સજ્જિત્થોતિ વદતિ. **યદઞ્ઞમનુસાસતી**તિ યં અઞ્ઞં અનુસાસતિ, તં. સમ્બુદ્ધો હિતાનુકમ્પી હિતેન અનુપકમ્પતિ. યસ્મા ચ હિતાનુકમ્પી , તસ્મા અનુરોધવિરોધેહિ વિપ્પમુત્તો તથાગતોતિ. ચતુત્થં.

૫. માનસસુત્તવણ્ણના

૧૫૧. પઞ્ચમે આકાસે ચરન્તેપિ બન્ધતીતિ **અન્તલિક્ખચરો**. **પાસો**તિ રાગપાસો. **માનસો**તિ મનસમ્પયુત્તો. પઞ્ચમં.

૬. પત્તસુત્તવણ્ણના

૧૫૨. છટ્ઠે **પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં ઉપાદાયા**તિ પઞ્ચ ઉપાદાનક્ખન્ધે આદિયિત્વા, સભાવસામઞ્ઞલક્ખણવસેન નાનપ્પકારતો વિભજિત્વા દસ્સેન્તો. **સન્દસ્સેતી**તિ ખન્ધાનં સભાવલક્ખણાદીનિ દસ્સેતિ. **સમાદપેતી**તિ ગણ્હાપેતિ. **સમુત્તેજેતી**તિ સમાદાનમ્હિ ઉસ્સાહં જનેતિ. **સમ્પહંસેતી**તિ પટિવિદ્ધગુણેન વોદાપેતિ જોતાપેતિ. **અટ્ઠિં કત્વા**તિ અત્થિકં કત્વા, ''અયં નો અધિગન્તબ્બો અત્થો''તિ એવં સલ્લક્ખેત્વા તાય દેસનાય અત્થિકા હુત્વા. **મનસિ કત્વા**તિ ચિત્તે ઠપેત્વા. **સબ્બચેતસો સમન્નાહરિત્વા**તિ સબ્બેન તેન કમ્મકારકચિત્તેન સમન્નાહરિત્વા. **ઓહિતસોતા**તિ ઠપિતાસોતા. **અબ્ભોકાસે નિક્ખિત્તા**તિ ઓતાપનત્થાય ઠપિતા.

રૂપં વેદયિતં સઞ્ઞાન્તિ, એતે રૂપાદયો તયો ખન્ધા. **યઞ્ચ સઙ્ખત**ન્તિ ઇમિના સઙ્ખારક્ખન્ધો ગહિતો. **એવં તત્થ વિરજ્જતી**તિ ''એસો અહં ન હોમિ, એતં મય્હં ન હોતી''તિ પસ્સન્તો એવં તેસુ ખન્ધેસુ વિરજ્જતિ. **ખેમત્ત**ન્તિ ખેમીભૂતં અત્તભાવં. ઇમિના ફલક્ખણં દસ્સેતિ. **અન્વેસ**ન્તિ ભવયોનિગતિઠિતિસત્તાવાસસઙ્ખાતેસુ સબ્બટ્ઠાનેસુ પરિયેસમાના. **નાજ્ઝગા**તિ ન પસ્સીતિ. છટ્ઠં.

૭. છફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૧૫૩. સત્તમે **ફસ્સાયતનાન**ન્તિ સઞ્જાતિસમોસરણટ્ઠેન છદ્વારિકસ્સ ફસ્સસ્સ આયતનાનં. **ભયભેરવં સદ્દ**ન્તિ મેઘદુન્દુભિઅસનિપાતસદ્દસદિસં ભયજનકં સદ્દં. **પથવી મઞ્ઞે ઉન્દ્રીયતી**તિ અયં મહાપથવી પટપટસદ્દં કુરુમાના વિય અહોસિ. **એત્થ લોકો વિમુચ્છિતો**તિ એતેસુ છસુ આરમ્મણેસુ લોકો અધિમુચ્છિતો. **મારધેય્ય**ન્તિ મારસ્સ ઠાનભૂતં તેભૂમકવટ્ટં. સત્તમં.

૮. પિણ્ડસુત્તવણ્ણના

૧૫૪. અટ્ઠમે **પાહુનકાનિ ભવન્તી**તિ તથારૂપે નક્ખત્તે તત્થ તત્થ પેસેતબ્બાનિ પાહુનકાનિ ભવન્તિ, આગન્તુકપણ્ણાકારદાનાનિ વા. સયંચરણદિવસે સમવયજાતિગોત્તા કુમારકા તતો તતો સન્નિપતન્તિ. કુમારિકાયોપિ અત્તનો અત્તનો વિભવાનુરૂપેન અલઙ્કતા તહં તહં વિચરન્તિ. તત્ર કુમારિકાયોપિ યથારુચિકાનં કુમારકાનં પણ્ણાકારં પેસેન્તિ, કુમારકાપિ કુમારિકાનં અઞ્ઞસ્મિં અસતિ અન્તમસો માલાગુળેનપિ પરિક્ખિપન્તિ. **અન્વાવિટ્ઠા**તિ અનુ આવિટ્ઠા. તંદિવસં કિર પઞ્ચસતા કુમારિકાયો ઉય્યાનકીળં ગચ્છન્તિયો પટિપથે સત્થારં દિસ્વા છણપૂવં દદેય્યું. સત્થા તાસં દાનાનુમોદનત્થં પકિણ્ણકધમ્મદેસનં દેસેય્ય, દેસનાપરિયોસાને સબ્બાપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહેય્યું. મારો તાસં સમ્પત્તિયા અન્તરાયં કરિસ્સામીતિ અન્વાવિસિ. પાળિયં પન **મા સમણો ગોતમો પિણ્ડમલત્થા**તિ એત્તકંયેવ વુત્તન્તિ.

કિં પન સત્થા મારાવટ્ટનં અજાનિત્વા પવિટ્ઠોતિ? આમ અજાનિત્વા. કસ્મા? અનાવજ્જનતાય. બુદ્ધાનઞ્હિ – ''અસુકટ્ઠાને ભત્તં લભિસ્સામ, ન લભિસ્સામા''તિ આવજ્જનં ન અનનુચ્છવિકં. પવિટ્ઠો પન મનુસ્સાનં ઉપચારભેદં દિસ્વા, ''કિં ઇદ''ન્તિ? આવજ્જેન્તો ઞત્વા, ''આમિસત્થં મારાવટ્ટનં ભિન્દિતું અનનુચ્છવિક''ન્તિ અભિન્દિત્વાવ નિક્ખન્તો.

ઉપસઙ્કમીતિ અમિત્તવિજયેન વિય તુટ્ઠો સકલગામે કટચ્છુમત્તમ્પિ ભત્તં અલભિત્વા ગામતો નિક્ખમન્તં ભગવન્તં ગામિયમનુસ્સવેસેન ઉપસઙ્કમિ. **તથાહં કરિસ્સામી**તિ ઇદં સો મુસા ભાસતિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘મયા એવં વુત્તે પુન પવિસિસ્સતિ, અથ નં ગામદારકા ‘સકલગામે ચરિત્વા કટચ્છુભિક્ખમ્પિ અલભિત્વા ગામતો નિક્ખમ્મ પુન પવિટ્ઠોસી’તિઆદીનિ વત્વા ઉપ્પણ્ડેસ્સન્તી’’તિ. ભગવા પન – ‘‘સચાયં મં એવં વિહેઠેસ્સતિ મુદ્ધમસ્સેવ સત્તધા ફલિસ્સતી’’તિ તસ્મિં અનુકમ્પાય અપવિસિત્વા ગાથાદ્વયમાહ.

તત્થ **પસવી**તિ જનેસિ નિપ્ફાદેસિ. **આસજ્જા**તિ આસાદેત્વા ઘટ્ટેત્વા. **ન મે પાપં વિપચ્ચતી**તિ મમ પાપં ન પચ્ચતિ. **નિપ્ફલં એત**ન્તિ કિં નુ ત્વં એવં મઞ્ઞસિ? મા એવં મઞ્ઞિ, અત્થિ તયા કતસ્સ પાપસ્સ ફલન્તિ દીપેતિ. **કિઞ્ચન**ન્તિ મદ્દિતું સમત્થં રાગકિઞ્ચનાદિ કિલેસજાતં. **આભસ્સરા યથા**તિ યથા આભસ્સરા દેવા સપ્પીતિકજ્ઝાનેન યાપેન્તા પીતિભક્ખા નામ હોન્તિ, એવં ભવિસ્સામાતિ. અટ્ઠમં.

૯. કસ્સકસુત્તવણ્ણના

૧૫૫. નવમે **નિબ્બાનપટિસંયુત્તાયા**તિ નિબ્બાનં અપદિસિત્વા પવત્તાય. **હટહટકેસો**તિ પુરિમકેસે પચ્છતો, પચ્છિમકેસે પુરતો વામપસ્સકેસે દક્ખિણતો, દક્ખિણપસ્સકેસે વામતો ફરિત્વા ફરિત્વા વિપ્પકિણ્ણકેસો. **મમ ચક્ખુસમ્ફસ્સવિઞ્ઞાણાયતન**ન્તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન સમ્પયુત્તો ચક્ખુસમ્ફસ્સોપિ વિઞ્ઞાણાયતનમ્પિ મમેવાતિ. એત્થ ચ ચક્ખુસમ્ફસ્સેન વિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તકા ધમ્મા ગહિતા, વિઞ્ઞાણાયતનેન સબ્બાનિપિ ચક્ખુદ્વારે ઉપ્પન્નાનિ આવજ્જનાદિવિઞ્ઞાણાનિ. સોતદ્વારાદીસુપિ એસેવ નયો. મનોદ્વારે પન **મનો**તિ સાવજ્જનકં ભવઙ્ગચિત્તં. **ધમ્મા**તિ આરમ્મણધમ્મા. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ સાવજ્જનેન ભવઙ્ગેન સમ્પયુત્તફસ્સો. **વિઞ્ઞાણાયતન**ન્તિ જવનચિત્તં તદારમ્મણમ્પિ વટ્ટતિ.

તવેવ પાપિમ, ચક્ખૂતિ યં લોકે તિમિરકાચાદીહિ ઉપદ્દુતં અનેકરોગાયતનં ઉપક્કવિપક્કં અન્તમસો કાણચક્ખુપિ, સબ્બં તં તવેવ ભવતુ. રૂપાદીસુપિ એસેવ નયો.

યં વદન્તીતિ યં ભણ્ડકં ‘‘મમ ઇદ’’ન્તિ વદન્તિ. **યે વદન્તિ મમન્તિ ચા**તિ યે ચ પુગ્ગલા ‘‘મમ’’ન્તિ વદન્તિ. **એત્થ ચે તે મનો અત્થી**તિ એતેસુ ચ ઠાનેસુ યદિ ચિત્તં અત્થિ. **ન મે સમણ મોક્ખસી**તિ સમણ મય્હં વિસયતો ન મુચ્ચિસ્સસિ. **યં વદન્તી**તિ યં ભણ્ડકં વદન્તિ, ન તં મય્હં. **યે વદન્તી**તિ યેપિ પુગ્ગલા એવં વદન્તિ, ન તે અહં. **ન મે મગ્ગમ્પિ દક્ખસી**તિ ભવયોનિગતિઆદીસુ મય્હં ગતમગ્ગમ્પિ ન પસ્સસિ. નવમં.

૧૦. રજ્જસુત્તવણ્ણના

૧૫૬. દસમે **અહનં અઘાતય**ન્તિ અહનન્તેન અઘાતયન્તેન. **અજિનં અજાપય**ન્તિ પરસ્સ ધનજાનિં અકરોન્તેન અકારાપેન્તેન. **અસોચં અસોચાપય**ન્તિ અસોચન્તેન અસોચાપયન્તેન. ઇતિ ભગવા અધમ્મિકરાજૂનં રજ્જે વિજિતે દણ્ડકરપીળિતે મનુસ્સે દિસ્વા કારુઞ્ઞવસેન એવં ચિન્તેસિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ ‘‘સમણો ગોતમો ‘સક્કા નુ ખો રજ્જં કારેતુ’ન્તિ ચિન્તેસિ, રજ્જં કારેતુકામો ભવિસ્સતિ, રજ્જઞ્ચ નામેતં પમાદટ્ઠાનં, રજ્જં કારેન્તે સક્કા ઓતારં લભિતું, ગચ્છામિ ઉસ્સાહમસ્સ જનેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. **ઇદ્ધિપાદા**તિ ઇજ્ઝનકકોટ્ઠાસા . **ભાવિતા**તિ વડ્ઢિતા. **બહુલીકતા**તિ પુનપ્પુનં કતા. **યાનીકતા**તિ યુત્તયાનં વિય કતા. **વત્થુકતા**તિ

પતિટ્ઠટ્ઠેનવત્થુકતા. **અનુટ્ઠિતા**તિ અવિજહિતા નિચ્ચાનુબદ્ધા. **પરિચિતા**તિ સાતચ્ચકિરિયાય સુપરિચિતા કતા ઇસ્સાસસ્સ અવિરાધિતવેધિહત્થો વિય. **સુસમારદ્ધા**તિ સુટ્ઠુ સમારદ્ધા પરિપુણ્ણભાવના. **અધિમુચ્ચેય્યા**તિ ચિન્તેય્ય.

પબ્બતસ્સાતિ પબ્બતો ભવેય્ય. **દ્વિત્તાવા**તિ તિટ્ઠતુ એકો પબ્બતો, દ્વિક્ખત્તુમ્પિ તાવ મહન્તો સુવણ્ણપબ્બતો એકસ્સ નાલં, ન પરિયત્તોતિ અત્થો. **ઇતિ વિદ્વા સમઞ્ચરે**તિ એવં જાનન્તો સમં ચરેય્ય. **યતોનિદાન**ન્તિ દુક્ખં નામ પઞ્ચકામગુણનિદાનં, તં યતોનિદાનં હોતિ, એવં યો અદક્ખિ. **કથં નમેય્યા**તિ સો જન્તુ તેસુ દુક્ખસ્સ નિદાનભૂતેસુ કામેસુ કેન કારણેન નમેય્ય. **ઉપધિં વિદિત્વા**તિ કામગુણઉપધિં ''સઙ્ગો એસો, લગ્ગનમેત''ન્તિ એવં વિદિત્વા. **તસ્સેવ જન્તુ વિનયાય સિક્ખે**તિ તસ્સેવ ઉપધિસ્સ વિનયાય સિક્ખેય્ય. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના

૧૫૭. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **જટણ્ડુવેના**તિ જટાચુમ્બટકેન. **અજિનક્ખિપનિવત્થો**તિ સખુરં અજિનચમ્મં એકં નિવત્થો એકં પારુતો. **ઉદુમ્બરદણ્ડ**ન્તિ અપ્પિચ્છભાવપ્પકાસનત્થં ઈસકં વઙ્કં ઉદુમ્બરદણ્ડં ગહેત્વા. **એતદવોચા**તિ લોકે બ્રાહ્મણસ્સ વચનં નામ સુસ્સૂસન્તિ, બ્રાહ્મણેસુપિ પબ્બજિતસ્સ, પબ્બજિતેસુપિ મહલ્લકસ્સાતિ મહલ્લકબ્રાહ્મણસ્સ પબ્બજિતવેસં ગહેત્વા પધાનભૂમિયં કમ્મં કરોન્તે તે ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા હત્થં ઉક્ખિપિત્વા એતં ''દહરા ભવન્તો''તિઆદિવચનં અવોચ. **ઓકમ્પેત્વા**તિ હનુકેન ઉરં પહરન્તો અધોનતં કત્વા. **જિવ્હં નિલ્લાલેત્વા**તિ કબરમહાજિવ્હં નીહરિત્વા ઉદ્ધમધો ઉભયપસ્સેસુ ચ લાલેત્વા. **તિવિસાખ**ન્તિ તિસાખં. **નલાટિક**ન્તિ ભકુટિં, નલાટે ઉટ્ઠિતં વલિત્તયન્તિ અત્થો. **પક્કામી**તિ તુમ્હે જાનન્તાનં વચનં અકત્વા અત્તનોવ તેલે પચ્ચિસ્સથાતિ વત્વા એકં મગ્ગં ગહેત્વા ગતો. પઠમં.

૨. સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના

૧૫૮. દુતિયે **લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે**તિ એવરૂપસ્સ સત્થુ ચેવ ધમ્મસ્સ ચ સબ્રહ્મચારીનઞ્ચ લદ્ધત્તા મય્હં લાભા મય્હં સુલદ્ધન્તિ. સો કિરાયસ્મા પચ્છા મૂલકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસિત્વા ''અરહત્તં ગહેસ્સામી''તિ પાસાદિકં તાવ કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણે આવજ્જેત્વા ચિત્તકલ્લતં ઉપ્પાદેત્વા ચિત્તં હાસેત્વા તોસેત્વા નિસિન્નો. તેનસ્સ એવમહોસિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ ''અયં સમિદ્ધિ ભિક્ખુ પાસાદિકં કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા નિસિન્નસદિસો, યાવ મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરહત્તં ન ગણ્હાતિ, તાવસ્સ અન્તરાયં કરિસ્સામી''તિ ઉપસઙ્કમિ. **ગચ્છ ત્વ**ન્તિ સત્થા સકલજમ્બુદીપં ઓલોકેન્તો ''તસ્મિંયેવ ઠાને તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં સપ્પાયં ભવિસ્સતી''તિ અદ્દસ, તસ્મા એવમાહ. **સતિપઞ્ઞા ચ મે બુદ્ધા**તિ મયા સતિ ચ પઞ્ઞા ચ ઞાતા. **કરસ્સુ રૂપાની**તિ બહૂનિપિ વિભિંસકારહાનિ રૂપાનિ કરસ્સુ. **નેવ મં બ્યાધયિસ્સસી**તિ મં નેવ વેધયિસ્સસિ ન કમ્પસ્સેસિ. દુતિયં.

૩. ગોધિકસુત્તવણ્ણના

૧૫૯. તતિયે **ઇસિગિલિપસ્સે**તિ ઇસિગિલિસ્સ નામ પબ્બતસ્સ પસ્સે. **કાળસિલાય**ન્તિ કાળવણ્ણાય સિલાયં. **સામયિકં ચેતોવિમુત્તિ**ન્તિ અપ્પિતપ્પિતક્ખણે પચ્ચનીકધમ્મેહિ વિમુચ્ચતિ, આરમ્મણે ચ અધિમુચ્ચતીતિ

લોકિયસમાપત્તિ સામયિકા ચેતોવિમુત્તિ નામ. **કુસીતિ** પટિલભિ. **પરિહાયીતિ** કસ્મા યાવ છટ્ઠં પરિહાયિ? સાબાધત્તા. થેરસ્સ કિર વાતપિત્તસેમ્હવસેન અનુસાયિકો આબાધો અત્થિ, તેન સમાધિસ્સ સપ્પાયે ઉપકારકધમ્મે પૂરેતું ન સક્કોતિ, અપ્પિતપ્પિતાય સમાપત્તિયા પરિહાયતિ.

યંનૂનાહં સત્થં આહરેય્યન્તિ સો કિર ચિન્તેસિ, યસ્મા પરિહીનજ્ઝાનસ્સ કાલઙ્કરોતો અનિબદ્ધા ગતિ હોતિ, અપરિહીનજ્ઝાનસ્સ નિબદ્ધા ગતિ હોતિ, બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તતિ, તસ્મા સત્થં આહરિતુકામો અહોસિ. **ઉપસઙ્કમીતિ** – ''અયં સમણો સત્થં આહરિતુકામો, સત્થાહરણઞ્ચ નામેતં કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખસ્સ હોતિ. યો એવં કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખો હોતિ, સો મૂલકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસિત્વા અરહત્તમ્પિ ગહેતું સમત્થો હોતિ, મયા પન પટિબાહિતોપિ એસ ન ઓરમિસ્સતિ, સત્થારા પટિબાહિતો ઓરમિસ્સતી''તિ થેરસ્સ અત્થકામો વિય હુત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ.

જલાતિ જલમાના. **પાદે વન્દામિ ચક્ખુમાતિ** પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા તવ પાદે વન્દામિ. **જુતિન્ધરાતિ** આનુભાવધરા. **અપ્પત્તમાનસોતિ** અપ્પત્તઅરહત્તો. **સેખોતિ** સીલાદીનિ સિક્ખમાનો સકરણીયો. **જને સુતાતિ** જને વિસ્સુતા. **સત્થં આહરિતં હોતીતિ** થેરો કિર ''કિં મય્હં ઇમિના જીવિતેના''તિ? ઉત્તાનો નિપજ્જિત્વા સત્થેન ગલનાળિં છિન્દિ, દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જિંસુ. થેરો વેદનં વિક્ખમ્ભેત્વા તંયેવ વેદનં પરિગ્ગહેત્વા સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા મૂલકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસન્તો અરહત્તં પત્વા સમસીસી હુત્વા પરિનિબ્બાયિ. **સમસીસી** નામ તિવિધો હોતિ ઇરિયાપથસમસીસી, રોગસમસીસી, જીવિતસમસીસીતિ.

તત્થ યો ઠાનાદીસુ ઇરિયાપથેસુ અઞ્ઞતરં અધિટ્ઠાય – ''ઇમં અકોપેત્વાવ અરહત્તં પાપુણિસ્સામી''તિ વિપસ્સનં પટ્ઠપેતિ, અથસ્સ અરહત્તપ્પત્તિ ચ ઇરિયાપથકોપનઞ્ચ એકપ્પહારેનેવ હોતિ. અયં **ઇરિયાપથસમસીસી** નામ. યો પન ચક્ખુરોગાદીસુ અઞ્ઞતરસ્મિં સતિ – ''ઇતો અનુટ્ઠિતોવ અરહત્તં પાપુણિસ્સામી''તિ વિપસ્સનં પટ્ઠપેતિ, અથસ્સ અરહત્તપ્પત્તિ ચ રોગતો વુટ્ઠાનઞ્ચ એકપ્પહારેનેવ હોતિ. અયં **રોગસમસીસી** નામ. કેચિ પન તસ્મિંયેવ ઇરિયાપથે તસ્મિઞ્ચ રોગે પરિનિબ્બાનવસેનેત્થ સમસીસિતં પઞ્ઞપેન્તિ. યસ્સ પન આસવક્ખયો ચ જીવિતક્ખયો ચ એકપ્પહારેનેવ હોતિ. અયં **જીવિતસમસીસી** નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ અપુબ્બં અચરિમં આસવપરિયાદાનઞ્ચ હોતિ જીવિતપરિયાદાનઞ્ચ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સમસીસી''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૬).

એત્થ ચ પવત્તિસીસં કિલેસસીસન્તિ દ્વે સીસાનિ. તત્થ **પવત્તિસીસં** નામ જીવિતિન્દ્રિયં, **કિલેસસીસં** નામ અવિજ્જા. તેસુ જીવિતિન્દ્રિયં ચુતિચિત્તં ખેપેતિ, અવિજ્જા મગ્ગચિત્તં. દ્વિન્નં ચિત્તાનં એકતો ઉપ્પાદો નત્થિ. મગ્ગાનન્તરં પન ફલં, ફલાનન્તરં ભવઙ્ગં, ભવઙ્ગતો વુટ્ઠાય પચ્ચવેક્ખણં, તં પરિપુણ્ણં વા હોતિ અપરિપુણ્ણં વા. તિખિણેન અસિના સીસે છિજ્જન્તેપિ હિ એકો વા દ્વે વા પચ્ચવેક્ખણવારા અવસ્સં ઉપ્પજ્જન્તિયેવ, ચિત્તાનં પન લહુપરિવત્તિતાય આસવક્ખયો ચ જીવિતપરિયાદાનઞ્ચ એકક્ખણે વિય પઞ્ઞાયતિ.

સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હાતિ અવિજ્જામૂલેન સમૂલકં તણ્હં અરહત્તમગ્ગેન ઉપ્પાટેત્વા. **પરિનિબ્બુતોતિ** અનુપાદિસેસનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો.

વિવત્તક્ખન્ધન્તિ પરિવત્તક્ખન્ધં. **સેમાનન્તિ** ઉત્તાનં હુત્વા સયિતં હોતિ. થેરો પન કિઞ્ચાપિ ઉત્તાનકો સયિતો, તથાપિસ્સ દક્ખિણેન પસ્સેન પરિચિતસયનત્તા સીસં દક્ખિણતોવ પરિવત્તિત્વા ઠિતં. **ધૂમાયિતત્તન્તિ** ધૂમાયિતભાવં. તસ્મિં હિ ખણે ધૂમવલાહકા વિય તિમિરવલાહકા વિય ચ ઉટ્ઠહિંસુ. **વિઞ્ઞાણં સમન્વેસતીતિ**

પટિસન્ધિચિત્તં પરિયેસતિ. **અપ્પતિટ્ઠિતેન**ાતિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણેન અપ્પતિટ્ઠિતેન, અપ્પતિટ્ઠિતકારણાતિ અત્થો. **બેલુવપણ્ડુવીણ**ન્તિ બેલુવપક્કં વિય પણ્ડુવણ્ણં સુવણ્ણમહાવીણં. **આદાયા**તિ કચ્છે ઠપેત્વા. **ઉપસઙ્કમી**તિ ''ગોધિકત્થેરસ્સ નિબ્બત્તટ્ઠાનં ન જાનામિ, સમણં ગોતમં પુચ્છિત્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સામી''તિ ખુદ્દકદારકવણ્ણી હુત્વા ઉપસઙ્કમિ. **નાધિગચ્છામી**તિ ન પસ્સામિ. **સોકપરેતસ્સા**તિ સોકેન કુટ્ઠસ્સ. **અભસ્સથા**તિ પાદપિટ્ઠિયં પતિતા. તતિયં.

૪. સત્તવસ્સાનુબન્ધસુત્તવણ્ણના

૧૬૦. ચતુત્થે **સત્ત વસ્સાની**તિ પુરે બોધિયા છબ્બસ્સાનિ, બોધિતો પચ્છા એકં વસ્સં. **ઓતારાપેક્ખો**તિ ''સચે સમણસ્સ ગોતમસ્સ કાયદ્વારાદીસુ કિઞ્ચિદેવ અનનુચ્છવિકં પસ્સામિ, ચોદેસ્સામિ ન''ન્તિ એવં વિવરં અપેક્ખમાનો. **અલભમાનો**તિ રથરેણુમત્તમ્પિ અવક્ખલિતં અપસ્સન્તો. તેનાહ –

> ''સત્ત વસ્સાનિ ભગવન્તં, અનુબન્ધિં પદાપદં;
> ઓતારં નાધિગચ્છિસ્સં, સમ્બુદ્ધસ્સ સતીમતો''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૪૮);

ઉપસઙ્કમીતિ ''અજ્જ સમણં ગોતમં અતિગહેત્વા ગમિસ્સામી''તિ ઉપસઙ્કમિ.

ઝાયસીતિ ઝાયન્તો અવજ્ઝાયન્તો નિસિન્નોસીતિ વદતિ. **વિત્તં નુ જીનો**તિ સતં વા સહસ્સં વા જિતોસિ નુ. **આગું નુ ગામસ્મિ**ન્તિ, કિં નુ અન્તોગામે પમાણાતિક્કન્તં પાપકમ્મં અકાસિ, યેન અઞ્ઞેસં મુખં ઓલોકેતું અવિસહન્તો અરઞ્ઞે વિચરસિ? **સક્ખિ**ન્તિ મિત્તભાવં.

પલિખાયાતિ ખણિત્વા. **ભવલોભજપ્પ**ન્તિ ભવલોભસઙ્ખાતં તણ્હં. **અનાસવો ઝાયામી**તિ નિત્તણ્હો હુત્વા દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયામિ. **પમત્તબન્ધૂ**તિ મારં આલપતિ. સો હિ યેકેચિ લોકે પમત્તા, તેસં બન્ધુ.

સચે મગ્ગં અનુબુદ્ધન્તિ યદિ તયા મગ્ગો અનુબુદ્ધો. **અપેહી**તિ અપયાહિ. **અમચ્ચુધેય્ય**ન્તિ મચ્ચુનો અનોકાસભૂતં નિબ્બાનં. **પારગામિનો**તિ યેપિ પારં ગતા, તેપિ પારગામિનો. યેપિ પારં ગચ્છિસ્સન્તિ, યેપિ પારં ગન્તુકામા, તેપિ પારગામિનો.

વિસૂકાયિકાનીતિ મારવિસૂકાનિ. **વિસેવિતાની**તિ વિરુદ્ધસેવિતાનિ, ''અપ્પમાયુ મનુસ્સાનં, અચ્ચયન્તિ અહોરત્તા''તિ વુત્તે. ''દીઘમાયુ મનુસ્સાનં, નાચ્ચયન્તિ અહોરત્તા''તિઆદીનિ પટિલોમકારણાનિ. **વિપ્ફન્દિતાની**તિ, તમ્હિ તમ્હિ કાલે હત્થિરાજવણ્ણસપ્પવણ્ણાદિદસ્સનાનિ. **નિબ્બેજનીયા**તિ ઉક્કણ્ઠનીયા.

અનુપરિયગાતિઆદીસુ કિઞ્ચાપિ અતીતવચનં કતં, અત્થો પન વિકપ્પવસેન વેદિતબ્બો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા મેદવણ્ણં પાસાણં વાયસો દિસ્વા – ''અપિ નામેત્થ મુદું વિન્દેય્યામ, અપિ અસ્સાદો સિયા''તિ અનુપરિગચ્છેય્ય, અથ સો તત્થ અસ્સાદં અલભિત્વાવ વાયસો એત્તો અપક્કમેય્ય, તતો પાસાણા અપગચ્છેય્ય, એવં મયમ્પિ સો કાકો વિય સેલં ગોતમં આસજ્જ અસ્સાદં વા સન્થવં વા અલભન્તા ગોતમા નિબ્બિન્દિત્વા અપગચ્છામ. ચતુત્થં.

૫. મારધીતુસુત્તવણ્ણના

૧૬૧. પઞ્ચમે **અભાસિત્વા**તિ એત્થ અ-કારો નિપાતમત્તં, ભાસિત્વાતિ અત્થો. અભાસયિત્વાતિપિ પાઠો. **ઉપસઙ્કમિંસૂ**તિ ''ગોપાલકદારકં વિય દણ્ડકેન ભૂમિં લેખં દત્વા અતિવિય દુમ્મનો હુત્વા નિસિન્નો. 'કિન્નુ ખો કારણ'ન્તિ? પુચ્છિત્વા, જાનિસ્સામા''તિ ઉપસઙ્કમિંસુ.

સોચસીતિ ચિન્તેસિ. **આરઞ્ઞમિવ કુઞ્જર**ન્તિ યથા અરઞ્ઞતો પેસિતગણિકારહત્થિનિયો આરઞ્ઞકં કુઞ્જરં ઇત્થિકુત્તદસ્સનેન પલોભેત્વા બન્ધિત્વા આનયન્તિ, એવં આનયિસ્સામ. **મારધેય્ય**ન્તિ તેભૂમકવટ્ટં.

ઉપસઙ્કમિંસૂતિ – ''તુમ્હે થોકં અધિવાસેથ, મયં તં આનેસ્સામા''તિ પિતરં સમસ્સાસેત્વા ઉપસઙ્કમિંસુ. **ઉચ્ચાવચા**તિ નાનાવિધા. **એકસતં એકસત**ન્તિ એકેકં સતં સતં કત્વા. **કુમારિવણ્ણસત**ન્તિ ઇમિના નયેન કુમારિઅત્તભાવાનં સતં.

અત્થસ્સ પત્તિં હદયસ્સ સન્તિન્તિ, દ્વીહિપિ પદેહિ અરહત્તમેવ કથેસિ. **સેન**ન્તિ કિલેસસેનં. સા હિ પિયરૂપસાતરૂપા નામ. **એકાહં ઝાય**ન્તિ એકો અહં ઝાયન્તો. **સુખમનુબોધિ**ન્તિ અરહત્તસુખં અનુબુજ્ઝિં. ઇદં વુત્તં હોતિ – પિયરૂપં સાતરૂપં સેનં જિનિત્વા અહં એકો ઝાયન્તો ''અત્થસ્સ પત્તિં હદયસ્સ સન્તિ''ન્તિ સઙ્ખં ગતં અરહત્તસુખં અનુબુજ્ઝિં. તસ્મા જનેન મિત્તસન્થવં ન કરોમિ, તેનેવ ચ મે કારણેન કેનચિ સદ્ધિં સક્ખી ન સમ્પજ્જતીતિ.

કથંવિહારીબહુલોતિ કતમેન વિહારેન બહુલં વિહરન્તો. **અલદ્ધા**તિ અલભિત્વા. **યો**તિ નિપાતમત્તં. ઇદં વુત્તં હોતિ – કતમેન ઝાનેન બહુલં ઝાયન્તં તં પુગ્ગલં કામસઞ્ઞા અલભિત્વાવ પરિબાહિરા હોન્તીતિ.

પસ્સદ્ધકાયોતિ ચતુત્થજ્ઝાનેન અસ્સાસપસ્સાસકાયસ્સ પસ્સદ્ધત્તા પસ્સદ્ધકાયો. **સુવિમુત્તચિત્તો**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિયા સુટ્ઠુ વિમુત્તચિત્તો. **અસઙ્ખરાનો**તિ તયો કમ્માભિસઙ્ખારે અનભિસઙ્ખરોન્તો. **અનોકો**તિ અનાલયો. **અઞ્ઞાય ધમ્મ**ન્તિ ચતુસચ્ચધમ્મં જાનિત્વા. **અવિતક્કઝાયી**તિ અવિતક્કેન ચતુત્થજ્ઝાનેન ઝાયન્તો. **ન કુપ્પતી**તિઆદીસુ દોસેન ન કુપ્પતિ, રાગેન ન સરતિ, મોહેન ન થીનો. ઇમેસુ તીસુ મૂલકિલેસેસુ ગહિતેસુ દિયડ્ઢકિલેસસહસ્સં ગહિતમેવ હોતિ. પઠમપદેન વા બ્યાપાદનીવરણં ગહિતં, દુતિયેન કામચ્છન્દનીવરણં, તતિયેન થિનં આદિં કત્વા સેસનીવરણાનિ. ઇતિ ઇમિના નીવરણપ્પહાનેન ખીણાસવં દસ્સેતિ.

પઞ્ચોઘતિણ્ણોતિ પઞ્ચદ્વારિકં કિલેસોઘં તિણ્ણો. **છટ્ઠ**ન્તિ મનોદ્વારિકમ્પિ છટ્ઠં કિલેસોઘં અતરિ. પઞ્ચોઘગ્ગહણેન વા પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ , છટ્ઠગ્ગહણેન પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયાનિ વેદિતબ્બાનિ. **ગણસઙ્ઘચારી**તિ ગણે ચ સઙ્ઘે ચ ચરતીતિ સત્થા ગણસઙ્ઘચારી નામ. **અદ્ધા ચરિસ્સન્તી**તિ અઞ્ઞેપિ સદ્ધા બહુજના એકંસેન ચરિસ્સન્તિ. **અય**ન્તિ અયં સત્થા. **અનોકો**તિ અનાલયો.

અચ્છેજ્જ નેસ્સતીતિ અચ્છિન્દિત્વા નયિસ્સતિ, મચ્ચુરાજસ્સ હત્થતો અચ્છિન્દિત્વા નિબ્બાનપારં નયિસ્સતીતિ વુત્તં હોતિ. **નયમાનાન**ન્તિ નયમાનેસુ.

સેલંવ સિરસૂહચ્ચ, પાતાલે ગાધમેસથાતિ મહન્તં કૂટાગારપ્પમાણં સિલં સીસે ઠપેત્વા પાતાલે પતિટ્ઠગવેસનં વિય. **ખાણુંવ ઉરસાસજ્જા**તિ ઉરસિ ખાણું પહરિત્વા વિય. **અપેથા**તિ અપગચ્છથ. ઇમસ્મિં ઠાને સઙ્ગીતિકારા ''ઇદમવોચા''તિ દેસનં નિટ્ઠપેત્વા **દદ્દલ્લમાના**તિ ગાથં આહંસુ. તત્થ **દદ્દલ્લમાના**તિ અતિવિય

જલમાના સોભમાના. **આગચ્છુ**ન્તિ આગતા. **પનુદી**તિ નીહરિ. **તૂલં ભટ્ઠંવ માલુતો**તિ યથા ફલતો ભટ્ઠં સિમ્બલિતૂલં વા પોટકિતૂલં વા વાતો પનુદતિ નીહરતિ, એવં પનુદીતિ. પઞ્ચમં.

તતિયો વગ્ગો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

મારસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભિક્ખુનીસંયુત્તં

૧. આળવિકાસુત્તવણ્ણના

૧૬૨. ભિક્ખુનીસંયુત્તસ્સ પઠમે **આળવિકા**તિ આળવિયં જાતા આળવિનગરતોયેવ ચ નિક્ખમ્મ પબ્બજિતા. **અન્ધવન**ન્તિ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચેતિયે નવકમ્મત્થાય ધનં સમાદપેત્વા આગચ્છન્તસ્સ યસોધરસ્સ નામ ધમ્મભાણકસ્સ અરિયપુગ્ગલસ્સ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા તત્થેવ અક્ખિભેદપ્પત્તેહિ પઞ્ચહિ ચોરસતેહિ નિવુત્થત્તા તતો પટ્ઠાય ''અન્ધવન''ન્તિ સઙ્ખં ગતં વનં. તં કિર સાવત્થિતો દક્ખિણપસ્સે ગાવુતમત્તે હોતિ રાજારક્ખાય ગુત્તં. તત્થ પવિવેકકામા ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ ગચ્છન્તિ. તસ્મા અયમ્પિ કાયવિવેકત્થિની યેન તં વનં, તેનુપસઙ્કમિ. **નિસ્સરણ**ન્તિ નિબ્બાનં. **પઞ્ઞાયા**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણેન. **ન ત્વં જાનાસિ તં પદ**ન્તિ ત્વં એતં નિબ્બાનપદં વા નિબ્બાનગામિમગ્ગપદં વા ન જાનાસિ. **સત્તિસૂલૂપમા**તિ વિનિવિજ્ઝનત્થેન સત્તિસૂલસદિસા. **ખન્ધાસં અધિકુટ્ટના**તિ ખન્ધા તેસં અધિકુટ્ટનભણ્ડિકા. પઠમં.

૨. સોમાસુત્તવણ્ણના

૧૬૩. દુતિયે **ઠાન**ન્તિ અરહત્તં. **દુરભિસમ્ભવ**ન્તિ દુપ્પસહં. **દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞાયા**તિ પરિત્તપઞ્ઞાય. યસ્મા વા દ્વીહિ અઙ્ગુલેહિ કપ્પાસવટ્ટિં ગહેત્વા સુત્તં કન્તન્તિ, તસ્મા ઇત્થી ''દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞા''તિ વુચ્ચતિ. **ઞાણમ્હિ વત્તમાનમ્હી**તિ ફલસમાપત્તિઞાણે પવત્તમાને. **ધમ્મં વિપસ્સતો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મં વિપસ્સન્તસ્સ, પુબ્બભાગે વા વિપસ્સનાય આરમ્મણભૂતં ખન્ધપઞ્ચકમેવ. **કિઞ્ચિ વા પન અઞ્ઞસ્મી**તિ અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ ''અહં અસ્મી''તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેન યસ્સ સિયા. દુતિયં.

૩. કિસાગોતમીસુત્તવણ્ણના

૧૬૪. તતિયે **કિસાગોતમી**તિ અપ્પમંસલોહિતતાય કિસા, ગોતમીતિ પનસ્સા નામં. પુબ્બે કિર સાવત્થિયં એકસ્મિં કુલે અસીતિકોટિધનં સબ્બં અઙ્ગારાવ જાતં. કુટુમ્બિકો અઙ્ગારજાતાનિ અનીહરિત્વા – ''અવસ્સં કોચિ પુઞ્ઞવા ભવિસ્સતિ, તસ્સ પુઞ્ઞેન પુન પાકતિકં ભવિસ્સતી''તિ સુવણ્ણહિરઞ્ઞસ્સ ચાટિયો પૂરેત્વા આપણે ઠપેત્વા સમીપે નિસીદિ. અથેકા દુગ્ગતકુલસ્સ ધીતા – ''અડ્ઢમાસકં ગહેત્વા દારુસાકં આહરિસ્સામી''તિ વીથિં ગતા તં દિસ્વા કુટુમ્બિકં આહ – ''આપણે તાવ ધનં એત્તકં, ગેહે કિત્તકં ભવિસ્સતી''તિ. કિં દિસ્વા અમ્મ એવં કથેસીતિ? ઇમં હિરઞ્ઞસુવણ્ણન્તિ. સો ''પુઞ્ઞવતી એસા ભવિસ્સતી''તિ તસ્સા વસનટ્ઠાનં પુચ્છિત્વા આપણે ભણ્ડં પટિસામેત્વા તસ્સા માતાપિતરો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ''અમ્હાકં ગેહે વયપ્પત્તો દારકો અત્થિ, તસ્સેતં દારિકં દેથા''તિ. કિં સામિ દુગ્ગતેહિ સદ્ધિં કેળિં કરોસીતિ? મિત્તસન્થવો નામ દુગ્ગતેહિપિ સદ્ધિં હોતિ, દેથ નં, કુટુમ્બસામિની ભવિસ્સતીતિ નં ગહેત્વા ઘરં આનેસિ. સા સંવાસમન્વાય પુત્તં વિજાતા. પુત્તો પદસા આહિણ્ડનકાલે કાલમકાસિ. સા દુગ્ગતકુલે ઉપ્પજ્જિત્વા મહાકુલં ગન્ત્વાપિ ''પુત્તવિનાસં પત્તામ્હી''તિ ઉપ્પન્નબલવસોકા પુત્તસ્સ સરીરકિચ્ચં વારેત્વા તં મતકળેવરં આદાય નગરે વિપ્પલપન્તી ચરતિ.

એકદિવસં મહતિયા બુદ્ધવીથિયા દસબલસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા – ''પુત્તસ્સ મે અરોગભાવત્થાય ભેસજ્જં દેથ ભગવા''તિ આહ. ગચ્છ સાવત્થિં આહિણ્ડિત્વા યસ્મિં ગેહે મતપુબ્બો નત્થિ, તતો સિદ્ધત્થકં આહર, પુત્તસ્સ તે

ભેસજ્જં ભવિસ્સતીતિ. સા નગરં પવિસિત્વા ધુરગેહતો પટ્ઠાય ભગવતા વુત્તનયેન ગન્ત્વા સિદ્ધત્થકં યાચન્તી ઘરે ઘરે, ‘‘કુતો ત્વં એવરૂપં ઘરં પસ્સિસ્સસી’’તિ વુત્તા કતિપયાનિ ગેહાનિ આહિણ્ડિત્વા – ‘‘સબ્બેસમ્પિ કિરાયં ધમ્મતા, ન મય્હં પુત્તસ્સેવા’’તિ સાલાયં છવં છડ્ડેત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા ‘‘ઇમં પબ્બાજેતૂ’’તિ ભિક્ખુનિઉપસ્સયં પેસેસિ. સા ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણિ. ઇમં થેરિં સન્ધાય ‘‘અથ ખો કિસાગોતમી’’તિ વુત્તં.

એકમાસીતિ એકા આસિ. **રુદમ્મુખી**તિ રુદમાનમુખી વિય. **અચ્ચન્તં મતપુત્તામ્હી**તિ એત્થ અન્તં અતીતં અચ્ચન્તં, ભાવનપુંસકમેતં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા પુત્તમરણં અન્તં અતીતં હોતિ, એવં મતપુત્તા અહં, ઇદાનિ મમ પુન પુત્તમરણં નામ નત્થિ. **પુરિસા એતદન્તિકા**તિ પુરિસાપિ મે એતદન્તિકાવ . યો મે પુત્તમરણસ્સ અન્તો, પુરિસાનમ્પિ મે એસેવન્તો, અભબ્બા અહં ઇદાનિ પુરિસં ગવેસિતુન્તિ. **સબ્બત્થ વિહતા નન્દી**તિ સબ્બેસુ ખન્ધાયતનધાતુભવયોનિગતિઠિતિનિવાસેસુ મમ તણ્હાનન્દી વિહતા. **તમોક્ખન્ધો**તિ અવિજ્જાક્ખન્ધો. **પદાલિતો**તિ ઞાણેન ભિન્નો. તતિયં.

૪. વિજયાસુત્તવણ્ણના

૧૬૫. ચતુત્થે **પઞ્ચઙ્ગિકેના**તિ આતતં વિતતં આતતવિતતં ઘનં સુસિરન્તિ એવં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતેન. **નિય્યાતયામિ તુય્હેવા**તિ સબ્બે તુય્હંયેવ દેમિ. **નાહં તેનત્થિકા**તિ નાહં તેન અત્થિકા. **પૂતિકાયેના**તિ સુવણ્ણવણ્ણોપિ કાયો નિચ્ચં ઉગ્ઘરિતપગ્ઘરિતટ્ઠેન પૂતિકાયોવ, તસ્મા એવમાહ. **ભિન્દનેના**તિ ભિજ્જનસભાવેન. **પભઙ્ગુના**તિ ચુણ્ણવિચુણ્ણં આપજ્જનધમ્મેન. **અટ્ટીયામી**તિ અટ્ટા પીળિતા હોમિ. **હરાયામી**તિ લજ્જામિ. **સન્તા સમાપત્તી**તિ અટ્ઠવિધા લોકિયસમાપત્તિ આરમ્મણસન્તતાય અઙ્ગસન્તતાય ચ સન્તાતિ વુત્તા. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ રૂપારૂપભવેસુ, તેસં દ્વિન્નં ભવાનં ગહિતત્તા ગહિતે કામભવે અટ્ઠસુ ચ સમાપત્તીસૂતિ એતેસુ સબ્બેસુ ઠાનેસુ મય્હં અવિજ્જાતમો વિહતોતિ વદતિ. ચતુત્થં.

૫. ઉપ્પલવણ્ણાસુત્તવણ્ણના

૧૬૬. પઞ્ચમે **સુપુપ્ફિતગ્ગ**ન્તિ અગ્ગતો પટ્ઠાય સુટ્ઠુ પુપ્ફિતં સાલરુક્ખં. **ન ચત્થિ તે દુતિયા વણ્ણધાતૂ**તિ તવ વણ્ણધાતુસદિસા દુતિયા વણ્ણધાતુ નત્થિ, તયા સદિસા અઞ્ઞા ભિક્ખુની નત્થીતિ વદતિ. **ઇધાગતા તાદિસિકા ભવેય્યુ**ન્તિ યથા ત્વં ઇધાગતા કિઞ્ચિ સન્થવં વા સિનેહં વા ન લભસિ, એવમેવં તેપિ તયાવ સદિસા ભવેય્યું. **પખુમન્તરિકાય**ન્તિ દ્વિન્નં અક્ખીનં મજ્ઝે નાસવંસેપિ તિટ્ઠન્તિં મં ન પસ્સસિ. **વસીભૂતમ્હી**તિ વસીભૂતા અસ્મિ. પઞ્ચમં.

૬. ચાલાસુત્તવણ્ણના

૧૬૭. છટ્ઠે **કો નુ તં ઇદમાદપયી**તિ કો નુ મન્દબુદ્ધિ બાલો તં એવં ગાહાપેસિ? **પરિક્લેસ**ન્તિ અઞ્ઞમ્પિ નાનપ્પકારં ઉપદ્દવં. ઇદાનિ યં મારો આહ – ‘‘કો નુ તં ઇદમાદપયી’’તિ, તં મદ્દન્તી – ‘‘ન મં અન્ધબાલો આદપેસિ, લોકે પન અગ્ગપુગ્ગલો સત્થા ધમ્મં દેસેસી’’તિ દસ્સેતું, **બુદ્ધો**તિઆદિમાહ. તત્થ **સચ્ચે નિવેસયી**તિ પરમત્થસચ્ચે નિબ્બાને નિવેસેસિ. **નિરોધં અપ્પજાનન્તા**તિ નિરોધસચ્ચં અજાનન્તા. છટ્ઠં.

૭. ઉપચાલાસુત્તવણ્ણના

१६८. सत्तमे **एन्ति मारवसं पुना**ति पुनप्पुनं मरणमारकिलेसमारदेवपुत्तमारानं वसं आगच्छन्ति. **पधूपितो**ति सन्तापितो. **अगति यत्थ मारस्सा**ति यत्थ तुय्हं मारस्स अगति. **तत्था**ति तस्मिं निब्बाने. सत्तमं.

८. सीसुपचालासुत्तवण्णना

१६९. अट्ठमे **समणी विय दिस्ससी**ति समणिसदिसा दिस्ससि. **किमिव चरसि मोमूहा**ति किं कारणा मोमूहा विय चरसि? **इतो बहिद्धा**ति इमम्हा सासना बहि. पासं डेन्तीति **पासण्डा**, सत्तानं चित्तेसु दिट्ठिपासं खिपन्तीति अत्थो. सासनं पन पासे मोचेति, तस्मा पासण्डोति न वुच्चति, इतो बहिद्धायेव पासण्डा होन्ति. **पसीदन्ती**ति संसीदन्ति लग्गन्ति.

इदानि ''कं नु उद्दिस्स मुण्डासी''ति पञ्हं कथेन्ती **अत्थि सक्यकुले जातो**तिआदिमाह. तत्थ **सब्बाभिभू**ति सब्बानि खन्धायतनधातुभवयोनिगतिआदीनि अभिभवित्वा ठितो. मरणमारादयो नुदि नीहरीति **मारनुदो. सब्बत्थमपराजितो**ति सब्बेसु रागादीसु वा मारयुद्धे वा अजितो. **सब्बत्थ मुत्तो**ति सब्बेसु खन्धादीसु मुत्तो. **असितो**ति तण्हादिट्ठिनिस्सयेन अनिस्सितो. **सब्बकम्मक्खयं पत्तो**ति सब्बकम्मक्खयसङ्खातं अरहत्तं पत्तो. **उपधिसङ्खये**ति उपधिसङ्खयसङ्खाते निब्बाने आरम्मणतो विमुत्तो. अट्ठमं.

९. सेलासुत्तवण्णना

१७०. नवमे **केनिदं पकत**न्ति केन इदं कतं. **बिम्ब**न्ति अत्तभावं सन्धाय वदति. **अघ**न्ति दुक्खपतिट्ठानत्ता अत्तभावमेव वदति. **हेतुभङ्गा**ति हेतुनिरोधेन पच्चयवेकल्लेन. नवमं.

१०. वजिरासुत्तवण्णना

१७१. दसमे **नयिध सत्तुपलब्भती**ति इमस्मिं सुद्धसङ्खारपुञ्जे परमत्थतो सत्तो नाम न उपलब्भति. **खन्धेसु सन्तेसू**ति पञ्चसु खन्धेसु विज्जमानेसु तेन तेनाकारेन ववत्थितेसु. **सम्मुती**ति सत्तोति समञ्ञामत्तमेव होति. **दुक्ख**न्ति पञ्चक्खन्धदुक्खं. **नाञ्ञत्र दुक्खा**ति ठपेत्वा दुक्खं अञ्ञो नेव सम्भोति न निरुज्झतीति. दसमं.

इति सारत्थप्पकासिनिया

संयुत्तनिकाय-अट्ठकथाय

भिक्खुनीसंयुत्तवण्णना निट्ठिता.

૬. બ્રહ્મસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. બ્રહ્માયાચનસુત્તવણ્ણના

૧૭૨. બ્રહ્મસંયુત્તસ્સ પઠમે **પરિવિતક્કો ઉદપાદી**તિ સબ્બબુદ્ધાનં આચિણ્ણસમાચિણ્ણો અયં ચેતસો વિતક્કો ઉદપાદિ. કદા ઉદપાદીતિ? બુદ્ધભૂતસ્સ અટ્ઠમે સત્તાહે રાજાયતનમૂલે સક્કેન દેવાનમિન્દેન આભતં દન્તકટ્ઠઞ્ચ ઓસધહરીતકઞ્ચ ખાદિત્વા મુખં ધોવિત્વા ચતૂહિ લોકપાલેહિ ઉપનીતે પચ્ચગ્ઘે સેલમયપત્તે તપુસ્સભલ્લિકાનં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા પુન પચ્ચાગન્ત્વા અજપાલનિગ્રોધે નિસિન્નમત્તસ્સ.

અધિગતોતિ પટિવિદ્ધો. **ધમ્મો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મો. **ગમ્ભીરો**તિ ઉત્તાનપટિક્ખેપવચનમેતં. **દુદ્દસો**તિ ગમ્ભીરત્તાવ દુદ્દસો દુક્ખેન દટ્ઠબ્બો, ન સક્કા સુખેન દટ્ઠું. દુદ્દસત્તાવ **દુરનુબોધો** દુક્ખેન અવબુજ્ઝિતબ્બો, ન સક્કા સુખેન અવબુજ્ઝિતું. **સન્તો**તિ નિબ્બુતો. **પણીતો**તિ અતપ્પકો. ઇદં દ્વયં લોકુત્તરમેવ સન્ધાય વુત્તં. **અતક્કાવચરો**તિ તક્કેન અવચરિતબ્બો ઓગાહિતબ્બો ન હોતિ, ઞાણેનેવ અવચરિતબ્બો. **નિપુણો**તિ સણ્હો. **પણ્ડિતવેદનીયો**તિ સમ્માપટિપદં પટિપન્નેહિ પણ્ડિતેહિ વેદિતબ્બો. **આલયરામા**તિ સત્તા પઞ્ચસુ કામગુણેસુ અલ્લીયન્તિ, તસ્મા તે **આલયા**તિ વુચ્ચન્તિ. અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતાનિ વા અલ્લીયન્તિ, તસ્માપિ આલયાતિ વુચ્ચન્તિ. તેહિ આલયેહિ રમન્તીતિ **આલયરામા**. આલયેસુ રતાતિ **આલયરતા**. આલયેસુ સુટ્ઠુ મુદિતાતિ **આલયસમ્મુદિતા**. યથેવ હિ સુસજ્જિતં પુપ્ફફલભરિતરુક્ખાદિસમ્પન્નં ઉય્યાનં પવિટ્ઠો રાજા તાય તાય સમ્પત્તિયા રમતિ, સમ્મુદિતો આમોદિતપમોદિતો હોતિ, ન ઉક્કણ્ઠતિ, સાયમ્પિ નિક્ખમિતું ન ઇચ્છતિ, એવમિમેહિપિ કામાલયતણ્હાલયેહિ સત્તા રમન્તિ, સંસારવટ્ટે સમ્મુદિતા અનુક્કણ્ઠિતા વસન્તિ. તેન તેસં ભગવા દુવિધં આલયં ઉય્યાનભૂમિં વિય દસ્સેન્તો ''આલયરામા''તિઆદિમાહ.

તત્થ **યદિદન્તિ** નિપાતો, તસ્સ ઠાનં સન્ધાય ''યં ઇદ''ન્તિ, પટિચ્ચસમુપ્પાદં સન્ધાય ''યો અય''ન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પાદો**તિ ઇમેસં પચ્ચયા ઇદપ્પચ્ચયા, ઇદપ્પચ્ચયા એવ ઇદપ્પચ્ચયતા, ઇદપ્પચ્ચયતા ચ સા પટિચ્ચસમુપ્પાદો ચાતિ **ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પાદો**. સઙ્ખારાદિપચ્ચયાનં એતં અધિવચનં. **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિઆદિ સબ્બં નિબ્બાનમેવ. યસ્મા હિ તં આગમ્મ સબ્બસઙ્ખારવિપ્ફન્દિતાનિ સમન્તિ, વૂપસમ્મન્તિ, તસ્મા **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા ચ તં આગમ્મ સબ્બે ઉપધયો પટિનિસ્સટ્ઠા હોન્તિ, સબ્બા તણ્હા ખીયન્તિ, સબ્બે કિલેસરાગા વિરજ્જન્તિ, સબ્બં દુક્ખં નિરુજ્ઝતિ, તસ્મા **સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હાક્ખયો વિરાગો નિરોધો**તિ વુચ્ચતિ. યા પનેસા તણ્હા ભવેન ભવં, ફલેન વા સદ્ધિં કમ્મં વિનતિ સંસિબ્બતીતિ કત્વા **વાનન્તિ** વુચ્ચતિ, તતો નિક્ખન્તં વાનતોતિ **નિબ્બાનં**. **સો મમસ્સ કિલમથો**તિ યા અજાનન્તાનં દેસના નામ, સો મમ કિલમથો અસ્સ, સા મમ વિહેસા અસ્સાતિ અત્થો. કાયકિલમથો ચેવ કાયવિહેસા ચ અસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. ચિત્તે પન ઉભયમ્પેતં બુદ્ધાનં નત્થિ. **અપિસ્સૂ**તિ અનુબ્રૂહનત્થે નિપાતો. સો ''ન કેવલં અયં પરિવિતક્કો ઉદપાદિ, ઇમાપિ ગાથા પટિભંસૂ''તિ દીપેતિ. **અનચ્છરિયા**તિ અનુઅચ્છરિયા. **પટિભંસૂ**તિ પટિભાનસઙ્ખાતસ્સ ઞાણસ્સ ગોચરા અહેસું, પરિવિતક્કયિતબ્બતં પાપુણિંસુ.

કિચ્છેનાતિ દુક્ખેન, ન દુક્ખાય પટિપદાય. બુદ્ધાનં હિ ચત્તારોપિ મગ્ગા સુખપટિપદાવ હોન્તિ. પારમીપૂરણકાલે પન સરાગસદોસસમોહસ્સેવ સતો આગતાગતાનં યાચકાનં અલઙ્કતપટિયત્તં સીસં કન્તિત્વા ગલલોહિતં નીહરિત્વા સુઅઞ્જિતાનિ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા કુલવંસપ્પદીપં પુત્તં મનાપચારિનિં ભરિયન્તિ એવમાદીનિ દેન્તસ્સ અઞ્ઞાનિ ચ ખન્તિવાદિસદિસેસુ અત્તભાવેસુ છેજ્જભેજ્જાદીનિ પાપુણન્તસ્સ આગમનીયપટિપદં સન્ધાયેતં વુત્તં. **હલન્તિ** એત્થ **હ**-કારો નિપાતમત્તો, અલન્તિ અત્થો. **પકાસિતુ**ન્તિ દેસિતું, એવં કિચ્છેન અધિગતસ્સ અલં દેસિતું પરિયત્તં દેસિતું. કો અત્થો દેસિતેનાતિ વુત્તં હોતિ? **રાગદોસપરેતેહી**તિ રાગદોસફુટ્ઠેહિ રાગદોસાનુગતેહિ વા.

પટિસોતગામિન્તિ નિચ્ચાદીનં પટિસોતં, ''અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા અસુભ''ન્તિ એવં ગતં ચતુસચ્ચધમ્મં. **રાગરત્તા**તિ કામરાગેન ભવરાગેન દિટ્ઠિરાગેન ચ રત્તા. **ન દક્ખન્તી**તિ અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા અસુભન્તિ ઇમિના સભાવેન ન પસ્સિસ્સન્તિ , તે અપસ્સન્તે કો સક્ખિસ્સતિ એવં ગાહાપેતું. **તમોખન્ધેન આવુટા**તિ અવિજ્જારાસિના અજ્ઝોત્થટા.

અપ્પોસ્સુક્કતાયાતિ નિરુસ્સુક્કભાવેન, અદેસેતુકામતાયાતિ અત્થો. કસ્મા પનસ્સ એવં ચિત્તં નમિ? નનુ એસ મુત્તો મોચેસ્સામિ, તિણ્ણો તારેસ્સામિ –

> ''કિં મે અઞ્ઞાતવેસેન, ધમ્મં સચ્છિકતેનિધ;
> સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, તારયિસ્સં સદેવક''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૬) –

પત્થનં કત્વા પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તોતિ? સચ્ચમેતં, તદેવં પચ્ચવેક્ખણાનુભાવેન પનસ્સ એવં ચિત્તં નમિ. તસ્સ હિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા સત્તાનં કિલેસગહનતં, ધમ્મસ્સ ચ ગમ્ભીરતં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સત્તાનં કિલેસગહનતા ચ ધમ્મગમ્ભીરતા ચ સબ્બાકારેન પાકટા જાતા. અથસ્સ – ''ઇમે સત્તા કઞ્જિયપુણ્ણા લાબુ વિય, તક્કભરિતા ચાટિ વિય, વસાતેલપીતપિલોતિકા વિય, અઞ્જનમક્ખિતહત્થો વિય ચ કિલેસભરિતા અતિસંકિલિટ્ઠા રાગરત્તા દોસદુટ્ઠા મોહમૂળ્હા, તે કિં નામ પટિવિજ્ઝિસ્સન્તી''તિ? ચિન્તયતો કિલેસગહનપચ્ચવેક્ખણાનુભાવેનાપિ એવં ચિત્તં નમિ.

''અયઞ્ચ ધમ્મો પથવીસન્ધારકઉદકક્ખન્ધો વિય ગમ્ભીરો, પબ્બતેન પટિચ્છાદેત્વા ઠપિતો સાસપો વિય દુદ્દસો, સતધા ભિન્નસ્સ વાલસ્સ કોટિયા કોટિપટિપાદનં વિય દુરનુબોધો. નનુ મયા હિ ઇમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું વાયમન્તેન અદિન્નં દાનં નામ નત્થિ, અરક્ખિતં સીલં નામ નત્થિ, અપરિપૂરિતા કાચિ પારમી નામ નત્થિ, તસ્સ મે નિરુસ્સાહં વિય મારબલં વિધમન્તસ્સાપિ પથવી ન કમ્પિત્થ, પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તસ્સાપિ ન કમ્પિત્થ, મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેન્તસ્સાપિ ન કમ્પિત્થ, પચ્છિમયામે પન પટિચ્ચસમુપ્પાદં પટિવિજ્ઝન્તસ્સેવ મે દસસહસ્સિલોકધાતુ કમ્પિત્થ. ઇતિ માદિસેનાપિ તિક્ખઞાણેન કિચ્છેનેવાયં ધમ્મો પટિવિદ્ધો. તં લોકિયમહાજના કથં પટિવિજ્ઝિસ્સન્તી''તિ? ધમ્મગમ્ભીરપચ્ચવેક્ખણાનુભાવેનાપિ એવં ચિત્તં નમીતિ વેદિતબ્બં.

અપિચ બ્રહ્મુના યાચિતે દેસેતુકામતાયપિસ્સ એવં ચિત્તં નમિ. જાનાતિ હિ ભગવા – ''મમ અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તે નમમાને મં મહાબ્રહ્મા ધમ્મદેસનં યાચિસ્સતિ, ઇમે ચ સત્તા બ્રહ્મગરુકા. તે 'સત્થા કિર ધમ્મં ન દેસેતુકામો

અહોસિ. અથ નં મહાબ્રહ્મા યાચિત્વા દેસાપેસિ. સન્તો વત ભો ધમ્મો, પણીતો વત ભો ધમ્મો'તિ મઞ્ઞમાના સુસ્સૂસિસ્સન્તી''તિ. ઇદમ્પિસ્સ કારણં પટિચ્ચ અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમિ, નો ધમ્મદેસનાયાતિ વેદિતબ્બં.

સહમ્પતિસ્સાતિ સો કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને સહકો નામ થેરો પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા પઠમજ્ઝાનભૂમિયં કપ્પાયુકબ્રહ્મા હુત્વા નિબ્બત્તો. તત્ર નં ''સહમ્પતિબ્રહ્મા''તિ પટિસઞ્જાનન્તિ. તં સન્ધાયાહ ''બ્રહ્મુનો સહમ્પતિસ્સા''તિ. **નસ્સતિ વત ભો**તિ સો કિર ઇમં સદ્દં તથા નિચ્છારેસિ, યથા દસસહસ્સિલોકધાતુબ્રહ્માનો સુત્વા સબ્બે સન્નિપતિંસુ. **યત્ર હિ નામા**તિ યસ્મિં નામ લોકે. **પુરતો પાતુરહોસી**તિ તેહિ દસહિ બ્રહ્મસહસ્સેહિ સદ્ધિં પાતુરહોસિ. **અપ્પરજક્ખજાતિકા**તિ પઞ્ઞામયે અક્ખિમ્હિ અપ્પં પરિત્તં રાગદોસમોહરજં એતેસં એવંસભાવાતિ **અપ્પરજક્ખજાતિકા. અસ્સવનતા**તિ અસ્સવનતાય. **ભવિસ્સન્તી**તિ પુરિમબુદ્ધેસુ દસપુઞ્ઞકિરિયવસેન કતાધિકારા પરિપાકગતા પદુમાનિ વિય સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સં, ધમ્મદેસનંયેવ આકઙ્ખમાના ચતુપ્પદિકગાથાવસાને અરિયભૂમિં ઓક્કમનારહા ન એકો, ન દ્વે, અનેકસતસહસ્સા ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો ભવિસ્સન્તીતિ દસ્સેતિ.

પાતુરહોસીતિ પાતુભવિ. **સમલેહિ ચિન્તિતો**તિ સમલેહિ છહિ સત્થારેહિ ચિન્તિતો. તે હિ પુરેતરં ઉપ્પજ્જિત્વા સકલજમ્બુદીપે કણ્ટકે પત્થરમાના વિય, વિસં સિઞ્ચમાના વિય ચ સમલં મિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મં દેસયિંસુ. **અપાપુરેત**ન્તિ વિવરં એતં. **અમતસ્સ દ્વાર**ન્તિ અમતસ્સ નિબ્બાનસ્સ દ્વારભૂતં અરિયમગ્ગં. **સુણન્તુ ધમ્મં વિમલેનાનુબુદ્ધ**ન્તિ ઇમે સત્તા રાગાદિમલાનં અભાવતો વિમલેન સમ્માસમ્બુદ્ધેન અનુબુદ્ધં ચતુસચ્ચધમ્મં સુણન્તુ તાવ ભગવાતિ યાચતિ.

સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતોતિ સેલમયે એકગ્ઘને પબ્બતમુદ્ધનિ યથાઠિતોવ. ન હિ તસ્સ ઠિતસ્સ દસ્સનત્થં ગીવુક્ખિપનપસારણાદિકિચ્ચં અત્થિ. **તથૂપમ**ન્તિ તપ્પટિભાગં સેલપબ્બતૂપમં. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યથા સેલપબ્બતમુદ્ધનિ ઠિતોવ ચક્ખુમા પુરિસો સમન્તતો જનતં પસ્સેય્ય , તથા ત્વમ્પિ સુમેધ સુન્દરપઞ્ઞ સબ્બઞ્ઞુતઞાણેન સમન્તચક્ખુ ભગવા ધમ્મમયં પાસાદમારુય્હ સયં અપેતસોકો સોકાવતિણ્ણં જાતિજરાભિભૂતં જનતં અવેક્ખસ્સુ ઉપધારય ઉપપરિક્ખ. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – યથા હિ પબ્બતપાદે સમન્તા મહન્તં ખેત્તં કત્વા, તત્થ કેદારપાળીસુ કુટિકાયો કત્વા રત્તિં અગ્ગિં જાલેય્યું, ચતુરઙ્ગસમન્નાગતઞ્ચ અન્ધકારં અસ્સ, અથ તસ્સ પબ્બતસ્સ મત્થકે ઠત્વા ચક્ખુમતો પુરિસસ્સ ભૂમિં ઓલોકયતો નેવ ખેત્તં ન કેદારપાળિયો ન કુટિયો ન તત્થ સયિતમનુસ્સા પઞ્ઞાયેય્યું. કુટિકાસુ પન અગ્ગિજાલામત્તકમેવ પઞ્ઞાયેય્ય, એવં ધમ્મપાસાદં આરુય્હ સત્તનિકાયં ઓલોકયતો તથાગતસ્સ યે તે અકતકલ્યાણા સત્તા, તે એકવિહારે દક્ખિણજાણુપસ્સે નિસિન્નાપિ બુદ્ધચક્ખુસ્સ આપાથં નાગચ્છન્તિ, રત્તિં ખિત્તા સરા વિય હોન્તિ. યે પન કતકલ્યાણા વેનેય્યપુગ્ગલા, તે એવસ્સ દૂરેપિ ઠિતા આપાથં આગચ્છન્તિ સો અગ્ગિ વિય હિમવન્તપબ્બતો વિય ચ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''દૂરે સન્તો પકાસેન્તિ, હિમવન્તોવ પબ્બતો;
અસન્તેત્થ ન દિસ્સન્તિ, રત્તિં ખિત્તા યથા સરા''તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૦૪);

અજ્ઝેસનન્તિ યાચનં. **બુદ્ધચક્ખુના**તિ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણેન ચ આસયાનુસયઞાણેન ચ. ઇમેસં હિ દ્વિન્નં ઞાણાનં ''બુદ્ધચક્ખૂ''તિ નામં, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ ''સમન્તચક્ખૂ''તિ, તિણ્ણં મગ્ગઞાણાનં ''ધમ્મચક્ખૂ''તિ. **અપ્પરજક્ખે**તિઆદીસુ યેસં વુત્તનયેનેવ પઞ્ઞાચક્ખુમ્હિ રાગાદિરજં અપ્પં, તે **અપ્પરજક્ખા**. યેસં તં મહન્તં, તે **મહારજક્ખા**. યેસં સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ તિક્ખાનિ, તે **તિક્ખિન્દ્રિયા**. યેસં તાનિ મુદૂનિ, તે **મુદિન્દ્રિયા**. યેસં તેયેવ

સદ્ધાદયો આકારા સુન્દરા, તે **સ્વાકારા**. યે કથિતકારણં સલ્લક્ખેન્તિ, સુખેન સક્કા હોન્તિ વિઞ્ઞાપેતું, તે **સુવિઞ્ઞાપયા**. યે પરલોકઞ્ચેવ વજ્જઞ્ચ ભયતો પસ્સન્તિ, તે **પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો** નામ.

અયં પનેત્થ પાળિ – ''સદ્ધો પુગ્ગલો અપ્પરજક્ખો, અસ્સદ્ધો પુગ્ગલો મહારજક્ખો. આરદ્ધવીરિયો, કુસીતો. ઉપટ્ઠિતસ્સતિ, મુટ્ઠસ્સતિ. સમાહિતો , અસમાહિતો. પઞ્ઞવા, દુપ્પઞ્ઞો પુગ્ગલો મહારજક્ખો. તથા સદ્ધો પુગ્ગલો તિક્ખિન્દ્રિયો...પે॰... પઞ્ઞવા પુગ્ગલો પરલોકવજ્જભયદસ્સાવી, દુપ્પઞ્ઞો પુગ્ગલો ન પરલોકવજ્જભયદસ્સાવી. લોકોતિ ખન્ધલોકો, આયતનલોકો, ધાતુલોકો, સમ્પત્તિભવલોકો, સમ્પત્તિસમ્ભવલોકો, વિપત્તિભવલોકો, વિપત્તિસમ્ભવલોકો. એકો લોકો સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા. દ્વે લોકા નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ. તયો લોકા તિસ્સો વેદના. ચત્તારો લોકા ચત્તારો આહારા. પઞ્ચ લોકા પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા. છ લોકા છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ. સત્ત લોકા સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો. અટ્ઠ લોકા અટ્ઠ લોકધમ્મા. નવ લોકા નવ સત્તાવાસા. દસ લોકા દસાયતનાનિ. દ્વાદસ લોકા દ્વાદસાયતનાનિ. અટ્ઠારસ લોકા અટ્ઠારસ ધાતુયો. વજ્જન્તિ સબ્બે કિલેસા વજ્જા, સબ્બે દુચ્ચરિતા વજ્જા, સબ્બે અભિસઙ્ખારા વજ્જા, સબ્બે ભવગામિકમ્મા વજ્જા, ઇતિ ઇમસ્મિઞ્ચ લોકે ઇમસ્મિઞ્ચ વજ્જે તિબ્બા ભયસઞ્ઞા પચ્ચુપટ્ઠિતા હોતિ, સેય્યથાપિ ઉક્ખિત્તાસિકે વધકે. ઇમેહિ પઞ્ઞાસાય આકારેહિ ઇમાનિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ જાનાતિ પસ્સતિ અઞ્ઞાસિ પટિવિજ્ઝિ. ઇદં તથાગતસ્સ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તે ઞાણ''ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૨).

ઉપ્પલિનિયન્તિ ઉપ્પલવને. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. **અન્તોનિમુગ્ગપોસીની**તિ યાનિ અન્તો નિમુગ્ગાનેવ પોસિયન્તિ. **ઉદકં અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતાની** તિ ઉદકં અતિક્કમિત્વા ઠિતાનિ. તત્થ યાનિ અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતાનિ, તાનિ સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સં આગમયમાનાનિ ઠિતાનિ અજ્જ પુપ્ફનકાનિ. યાનિ પન સમોદકં ઠિતાનિ, તાનિ સ્વે પુપ્ફનકાનિ. યાનિ ઉદકાનુગ્ગતાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ, તાનિ તતિયદિવસે પુપ્ફનકાનિ. ઉદકા પન અનુગ્ગતાનિ અઞ્ઞાનિપિ સરોગઉપ્પલાદીનિ નામ અત્થિ, યાનિ નેવ પુપ્ફિસ્સન્તિ, મચ્છકચ્છપભક્ખાનેવ ભવિસ્સન્તિ, તાનિ પાળિં નારુળ્હાનિ. આહરિત્વા પન દીપેતબ્બાનીતિ દીપિતાનિ. યથેવ હિ તાનિ ચતુબ્બિધાનિ પુપ્ફાનિ, એવમેવં ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ નેય્યો પદપરમોતિ ચત્તારો પુગ્ગલા.

તત્થ ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સહ ઉદાહટવેલાય ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થે વિભજિયમાને ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસતો પરિપુચ્છતો યોનિસો મનસિકરોતો કલ્યાણમિત્તે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો અનુપુબ્બેન ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **નેય્યો**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ બહુમ્પિ સુણતો બહુમ્પિ ભણતો બહુમ્પિ ધારયતો બહુમ્પિ વાચયતો ન તાય જાતિયા ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **પદપરમો** (પુ॰ પ॰ ૧૪૮-૧૫૧). તત્થ ભગવા ઉપ્પલવનાદિસદિસં દસસહસ્સિલોકધાતું ઓલોકેન્તો – ''અજ્જ પુપ્ફનકાનિ વિય ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ, સ્વે પુપ્ફનકાનિ વિય વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ, તતિયદિવસે પુપ્ફનકાનિ વિય નેય્યો, મચ્છકચ્છપભક્ખાનિ પુપ્ફાનિ વિય પદપરમો''તિ અદ્દસ. પસ્સન્તો ચ ''એત્તકા અપ્પરજક્ખા, એત્તકા મહારજક્ખા, તત્રાપિ એત્તકા ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ''તિ એવં સબ્બાકારતોવ અદ્દસ.

તત્થ તિણ્ણં પુગ્ગલાનં ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે ભગવતો ધમ્મદેસના અત્થં સાધેતિ. પદપરમાનં અનાગતત્થાય વાસના હોતિ. અથ ભગવા ઇમેસં ચતુન્નં પુગ્ગલાનં અત્થાવહં ધમ્મદેસનં વિદિત્વા દેસેતુકમ્યતં ઉપ્પાદેત્વા પુન સબ્બેપિ તીસુ ભવેસુ સત્તે ભબ્બાભબ્બવસેન દ્વે કોટ્ઠાસે અકાસિ. યે સન્ધાય વુત્તં – ''કતમે સત્તા અભબ્બા? યે તે સત્તા કમ્માવરણેન સમન્નાગતા કિલેસાવરણેન સમન્નાગતા વિપાકાવરણેન સમન્નાગતા અસ્સદ્ધા

અચ્છન્દિકા દુપ્પઞ્ઞા અભબ્બા નિયામં ઓક્કમિતું કુસલેસુ ધમ્મેસુ સમ્મત્તં, ઇમે તે સત્તા અભબ્બા. કતમે સત્તા ભબ્બા? યે તે સત્તા ન કમ્માવરણેન...પે॰... ઇમે તે સત્તા ભબ્બા''તિ (વિભ॰ ૮૨૭; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૫). તત્થ સબ્બેપિ અભબ્બપુગ્ગલે પહાય ભબ્બપુગ્ગલેયેવ ઞાણેન પરિગ્ગહેત્વા, ''એત્તકા રાગચરિતા એત્તકા દોસ-મોહચરિતા વિતક્ક-સદ્ધા-બુદ્ધિચરિતા''તિ છ કોટ્ઠાસે અકાસિ. એવં કત્વા ધમ્મં દેસેસ્સામીતિ ચિન્તેસિ.

પચ્ચભાસીતિ પતિઅભાસિ. **અપારુતા**તિ વિવટા. **અમતસ્સ દ્વારા**તિ અરિયમગ્ગો. સો હિ અમતસઙ્ખાતસ્સ નિબ્બાનસ્સ દ્વારં, સો મયા વિવરિત્વા ઠપિતોતિ દસ્સેતિ. **પમુઞ્ચન્તુ સદ્ધ**ન્તિ સબ્બે અત્તનો સદ્ધં પમુઞ્ચન્તુ વિસ્સજ્જેન્તુ. પચ્છિમપદદ્વયે અયમત્થો – અહઞ્હિ અત્તનો પગુણં સુપ્પવત્તિતમ્પિ ઇમં પણીતં ઉત્તમં ધમ્મં કાયવાચાકિલમથસઞ્ઞી હુત્વા ન ભાસિં. ઇદાનિ પન સબ્બો જનો સદ્ધાભાજનં ઉપનેતુ, પૂરેસ્સામિ તેસં સઙ્કપ્પન્તિ.

અન્તરધાયીતિ સત્થારં ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા અન્તરહિતો, સકટ્ઠાનમેવ ગતોતિ અત્થો. ગતે ચ પન તસ્મિં ભગવા ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ? આળારુદકાનં કાલઙ્કતભાવં, પઞ્ચવગ્ગિયાનઞ્ચ બહૂપકારભાવં ઞત્વા તેસં ધમ્મં દેસેતુકામો બારાણસિયં ઇસિપતનં ગન્ત્વા ધમ્મચક્કં પવત્તેસીતિ. પઠમં.

૨. ગારવસુત્તવણ્ણના

૧૭૩. દુતિયે **ઉદપાદી**તિ અયં વિતક્કો પઞ્ચમે સત્તાહે ઉદપાદિ. **અગારવો**તિ અઞ્ઞસ્મિં ગારવરહિતો, કઞ્ચિ ગરુટ્ઠાને અટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો. **અપ્પતિસ્સો**તિ પતિસ્સયરહિતો, કઞ્ચિ જેટ્ઠકટ્ઠાને અટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો.

સદેવકેતિઆદીસુ સદ્ધિં દેવેહિ **સદેવકે**. દેવગ્ગહણેન ચેત્થ મારબ્રહ્મેસુ ગહિતેસુપિ મારો નામ વસવત્તી સબ્બેસં ઉપરિ વસં વત્તેતિ, બ્રહ્મા નામ મહાનુભાવો એકઙ્ગુલિયા એકસ્મિં ચક્કવાળસહસ્સે આલોકં ફરતિ. દ્વીહિ દ્વીસુ...પે॰... દસહિ અઙ્ગુલીહિ દસસુપિ ચક્કવાળસહસ્સેસુ આલોકં ફરતિ, સો ઇમિના સીલસમ્પન્નતરોતિ વત્તું મા લભતૂતિ **સમારકે સબ્રહ્મકે**તિ વિસું વુત્તં. તથા સમણા નામ એકનિકાયાદિવસેન બહુસ્સુતા સીલવન્તો પણ્ડિતા, બ્રાહ્મણાપિ વત્થુવિજ્જાદિવસેન બહુસ્સુતા પણ્ડિતા, તે ઇમિના સીલસમ્પન્નતરાતિ વત્તું મા લભન્તૂતિ **સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાયા**તિ વુત્તં. **સદેવમનુસ્સાયા**તિ ઇદં પન નિપ્પદેસતો દસ્સનત્થં ગહિતમેવ ગહેત્વા વુત્તં. અપિચેત્થ પુરિમાનિ તીણિ પદાનિ લોકવસેન વુત્તાનિ, પચ્છિમાનિ દ્વે પજાવસેન. **સીલસમ્પન્નતર**ન્તિ સીલેન સમ્પન્નતરં, અધિકતરન્તિ અત્થો. સેસેસુપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ સીલાદયો ચત્તારો ધમ્મા લોકિયલોકુત્તરા કથિતા, વિમુત્તિઞાણદસ્સનં લોકિયમેવ. પચ્ચવેક્ખણઞાણં હેતં.

પાતુરહોસીતિ – ''અયં સત્થા અવીચિતો યાવ ભવગ્ગા સીલાદીહિ અત્તના અધિકતરં અપસ્સન્તો 'મયા પટિવિદ્ધં નવલોકુત્તરધમ્મમેવ સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરિસ્સામી'તિ ચિન્તેતિ, કારણં ભગવા ચિન્તેતિ, અત્થં વુડ્ઢિવિસેસં ચિન્તેતિ, ગચ્છામિસ્સ ઉસ્સાહં જનેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા પુરતો પાકટો અહોસિ, અભિમુખે અટ્ઠાસીતિ અત્થો.

વિહરન્તિ ચાતિ એત્થ યો વદેય્ય ''વિહરન્તીતિ વચનતો પચ્ચુપ્પન્નેપિ બહૂ બુદ્ધા''તિ, સો ''ભગવાપિ, ભન્તે, એતરહિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ ઇમિના વચનેન પટિબાહિતબ્બો.

''ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે ન વિજ્જતિ;

સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો’’તિ. (મહાવ॰ ૧૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫) –

આદીહિ ચસ્સ સુત્તેહિ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં અભાવો દીપેતબ્બો. **તસ્મા**તિ યસ્મા સબ્બેપિ બુદ્ધા સદ્ધમ્મગરુનો, તસ્મા. **મહત્તમભિકઙ્ખતા**તિ મહન્તભાવં પત્થયમાનેન. **સરં બુદ્ધાન-સાસન**ન્તિ બુદ્ધાનં સાસનં સરન્તેન. દુતિયં.

૩. બ્રહ્મદેવસુત્તવણ્ણના

૧૭૪. તતિયે **એકો**તિ ઠાનાદીસુ ઇરિયાપથેસુ એકકો, એકવિહારીતિ અત્થો. **વૂપકટ્ઠો**તિ કાયેન વૂપકટ્ઠો નિસ્સટો. **અપ્પમત્તો**તિ સતિયા અવિપ્પવાસે ઠિતો. **આતાપી**તિ વીરિયાતાપેન સમન્નાગતો. **પહિતત્તો**તિ પેસિતત્તો. **કુલપુત્તા**તિ આચારકુલપુત્તા. **સમ્મદેવા**તિ ન ઇણટ્ટા ન ભયટ્ટા ન જીવિતપકતા હુત્વા, યથા વા તથા વા પબ્બજિતાપિ યે અનુલોમપટિપદં પૂરેન્તિ, તે સમ્મદેવ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજન્તિ નામ. **બ્રહ્મચરિયપરિયોસાન**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ પરિયોસાનભૂતં અરિયફલં. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા**તિ સામં જાનિત્વા પચ્ચક્ખં કત્વા. **ઉપસમ્પજ્જા**તિ પટિલભિત્વા સમ્પાદેત્વા વિહાસિ. એવં વિહરન્તો ચ **ખીણા જાતિ…પે॰… અબ્ભઞ્ઞાસી**તિ. એતેનસ્સ પચ્ચવેક્ખણભૂમિ દસ્સિતા.

કતમા પનસ્સ જાતિ ખીણા, કથઞ્ચ નં અબ્ભઞ્ઞાસીતિ? વુચ્ચતે, ન તાવસ્સ અતીતા જાતિ ખીણા પુબ્બેવ ખીણત્તા, ન અનાગતા તત્થ વાયામાભાવતો, ન પચ્ચુપ્પન્ના વિજ્જમાનત્તા. મગ્ગસ્સ પન અભાવિતત્તા યા ઉપ્પજ્જેય્ય એકચતુપઞ્ચવોકારભવેસુ એકચતુપઞ્ચક્ખન્ધપ્પભેદા જાતિ. સા મગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન ખીણા. તં સો મગ્ગભાવનાય પહીનકિલેસે પચ્ચવેક્ખિત્વા – ‘‘કિલેસાભાવે વિજ્જમાનમ્પિ કમ્મં આયતિં અપ્પટિસન્ધિકં હોતી’’તિ જાનન્તો જાનાતિ.

વુસિતન્તિ વુત્થં પરિવુત્થં, કતં ચરિતં નિટ્ઠાપિતન્તિ અત્થો. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં . **કતં કરણીય**ન્તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ ચતૂહિ મગ્ગેહિ પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયભાવનાવસેન સોળસવિધમ્પિ કિચ્ચં નિટ્ઠાપિતન્તિ અત્થો. **નાપરં ઇત્થત્તાયા**તિ ઇદાનિ પુન ઇત્થભાવાય, એવં સોળસકિચ્ચભાવાય, કિલેસક્ખયાય વા કતમગ્ગભાવના નત્થીતિ. અથ વા **ઇત્થત્તાયા**તિ ઇત્થત્તભાવતો, ઇમસ્મા એવંપકારા ઇદાનિ વત્તમાનક્ખન્ધસન્તાના અપરં ખન્ધસન્તાનં નત્થિ, ઇમે પન પઞ્ચક્ખન્ધા પરિઞ્ઞાતા તિટ્ઠન્તિ છિન્નમૂલકો રુક્ખો વિયાતિ અબ્ભઞ્ઞાસિ. **અઞ્ઞતરો**તિ એકો. **અરહત**ન્તિ અરહન્તાનં, ભગવતો સાવકાનં અરહતં અબ્ભન્તરો અહોસિ.

સપદાનન્તિ સપદાનચારં, સમ્પત્તઘરં અનુક્કમ્મ પટિપાટિયા ચરન્તો. **ઉપસઙ્કમી**તિ ઉપસઙ્કમન્તો. માતા પનસ્સ પુત્તં દિસ્વાવ ઘરા નિક્ખમ્મ પત્તં ગહેત્વા અન્તોનિવેસનં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેસિ.

આહુતિં નિચ્ચં પગ્ગણ્હાતીતિ નિચ્ચકાલે આહુતિપિણ્ડં પગ્ગણ્હાતિ. તં દિવસં પન તસ્મિં ઘરે ભૂતબલિકમ્મં હોતિ. સબ્બગેહં હરિતુપલિત્તં વિપ્પકિણ્ણલાજં વનમાલપરિક્ખિત્તં ઉસ્સિતદ્ધજપટાકં તત્થ તત્થ પુણ્ણઘરે ઠપેત્વા દણ્ડદીપિકા જાલેત્વા ગન્ધચુણ્ણમાલાદીહિ અલઙ્કતં, સમન્તતો સઞ્છાદિયમાના ધૂમકટચ્છુ અહોસિ. સાપિ બ્રાહ્મણી કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય સોળસહિ ગન્ધોદકઘટેહિ ન્હાયિત્વા સબ્બાલઙ્કારેન અત્તભાવં અલઙ્કરિ. સા તસ્મિં સમયે મહાખીણાસવં નિસીદાપેત્વા, યાગુઉળુઙ્કમત્તમ્પિ અદત્વા, ‘‘મહાબ્રહ્મં ભોજેસ્સામી’’તિ સુવણ્ણપાતિયં પાયાસં પૂરેત્વા સપ્પિમધુસક્ખરાદીહિ યોજેત્વા નિવેસનસ્સ પચ્છાભાગે હરિતુપલિત્તભાવાદીહિ અલઙ્કતા ભૂતપીઠિકા અત્થિ. સા તં પાતિં આદાય, તત્થ ગન્ત્વા, ચતૂસુ કોણેસુ મજ્ઝે ચ એકેકં પાયાસપિણ્ડં ઠપેત્વા, એકં પિણ્ડં હત્થેન

ગહેત્વા, યાવ કપ્પરા સપ્પિના પગ્ઘરન્તેન પથવિયં જાણુમણ્ડલં પતિટ્ઠાપેત્વા ‘‘ભુઞ્જતુ ભવં મહાબ્રહ્મા, સાયતુ ભવં મહાબ્રહ્મા, તપ્પેતુ ભવં મહાબ્રહ્મા’’તિ વદમાના બ્રહ્માનં ભોજેતિ.

એતદહોસીતિ મહાખીણાસવસ્સ સીલગન્ધં છદેવલોકે અજ્ઝોત્થરિત્વા બ્રહ્મલોકં ઉપગતં ઘાયમાનસ્સ એતં અહોસિ. **સંવેજેય્યન્તિ** ચોદેય્યં, સમ્માપટિપત્તિયં યોજેય્યં. ‘અયં હિ એવરૂપં અગ્ગદક્ખિણેય્યં મહાખીણાસવં નિસીદાપેત્વા યાગુઉળુઙ્કમત્તમ્પિ અદત્વા, ‘‘મહાબ્રહ્મં ભોજેસ્સામી’’તિ તુલં પહાય હત્થેન તુલયન્તી વિય, ભેરિં પહાય કુચ્છિં વાદેન્તી વિય, અગ્ગિં પહાય ખજ્જોપનકં ધમમાના વિય ભૂતબલિં કુરુમાના આહિણ્ડતિ. ગચ્છામિસ્સા મિચ્છાદસ્સનં ભિન્દિત્વા અપાયમગ્ગતો ઉદ્ધરિત્વા યથા અસીતિકોટિધનં બુદ્ધસાસને વિપ્પકિરિત્વા સગ્ગમગ્ગં આરોહતિ, તથા કરોમીતિ વુત્તં હોતિ.

દૂરે ઇતોતિ ઇમમ્હા ઠાના દૂરે બ્રહ્મલોકો. તતો હિ કૂટાગારમત્તા સિલા પાતિતા એકેન અહોરત્તેન અટ્ઠચત્તાલીસયોજનસહસ્સાનિ ખેપયમાના ચતૂહિ માસેહિ પથવિયં પતિટ્ઠહેય્ય, સબ્બહેટ્ઠિમોપિ બ્રહ્મલોકો એવં દૂરે. **યસ્સાહુતિન્તિ** યસ્સ બ્રહ્મુનો આહુતિં પગ્ગણ્હાસિ, તસ્સ બ્રહ્મલોકો દૂરેતિ અત્થો. **બ્રહ્મપથન્તિ** એત્થ બ્રહ્મપથો નામ ચત્તારિ કુસલજ્ઝાનાનિ, વિપાકજ્ઝાનાનિ પન નેસં જીવિતપથો નામ, તં બ્રહ્મપથં અજાનન્તી ત્વં કિં જપ્પસિ વિપ્પલપસિ? બ્રહ્માનો હિ સપ્પીતિકજ્ઝાનેન યાપેન્તિ, ન એતં તિણબીજાનિ પક્ખિપિત્વા રન્ધં ગોયૂસં ખાદન્તિ, મા અકારણા કિલમસીતિ.

એવં વત્વા પુન સો મહાબ્રહ્મા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ અવકુજ્જો હુત્વા થેરં ઉપદિસન્તો **એસો હિ તે બ્રાહ્મણિ બ્રહ્મદેવો**તિઆદિમાહ. તત્થ **નિરૂપધિકો**તિ કિલેસાભિસઙ્ખારકામગુણોપધીહિ વિરહિતો. **અતિદેવપત્તો**તિ દેવાનં અતિદેવભાવં બ્રહ્માનં અતિબ્રહ્મભાવં પત્તો. **અનઞ્ઞપોસી**તિ ઠપેત્વા ઇમં અત્તભાવં અઞ્ઞસ્સ અત્તભાવસ્સ વા પુત્તદારસ્સ વા અપોસનતાય અનઞ્ઞપોસી.

આહુનેય્યોતિ આહુનપિણ્ડં પટિગ્ગહેતું યુત્તો. **વેદગૂ**તિ ચતુમગ્ગસઙ્ખાતેહિ વેદેહિ દુક્ખસ્સન્તં ગતો. **ભાવિતત્તો**તિ અત્તાનં ભાવેત્વા વડ્ઢેત્વા ઠિતો. **અનૂપલિત્તો**તિ તણ્હાદીહિ લેપેહિ આલિત્તો. **ઘાસેસનં ઇરિયતી**તિ આહારપરિયેસનં ચરતિ.

ન તસ્સ પચ્છા ન પુરત્થમત્થીતિ પચ્છા વુચ્ચતિ અતીતં, પુરત્થં વુચ્ચતિ અનાગતં, અતીતાનાગતેસુ ખન્ધેસુ છન્દરાગવિરહિતસ્સ પચ્છા વા પુરત્થં વા નત્થીતિ વદતિ. **સન્તો**તિઆદીસુ રાગાદિસન્તતાય સન્તો. કોધધૂમવિગમા **વિધૂમો**, દુક્ખાભાવા **અનીઘો**, કત્તરદણ્ડાદીનિ ગહેત્વા વિચરન્તોપિ વધકચેતનાય અભાવા **નિક્ખિત્તદણ્ડો. તસથાવરેસૂ**તિ એત્થ પન પુથુજ્જના તસા નામ, ખીણાસવા થાવરા નામ. સત્ત પન સેખા તસાતિ વત્તું ન સક્કા, થાવરા ન હોન્તિ, ભજમાના પન થાવરપક્ખમેવ ભજન્તિ. **સો ત્યાહુતિન્તિ** સો તે આહુતિં.

વિસેનિભૂતોતિ કિલેસસેનાય વિસેનો જાતો. **અનેજો**તિ નિત્તણ્હો. **સુસીલો**તિ ખીણાસવસીલેન સુસીલો. **સુવિમુત્તચિત્તો**તિ ફલવિમુત્તિયા સુટ્ઠુ વિમુત્તચિત્તો. **ઓઘતિણ્ણન્તિ** ચત્તારો ઓઘે તિણ્ણં. એત્તકેન કથામગ્ગેન બ્રહ્મા થેરસ્સ વણ્ણં કથેન્તો આયતને બ્રાહ્મણિં નિયોજેસિ. અવસાનગાથા પન સઙ્ગીતિકારેહિ ઠપિતા. **પતિટ્ઠપેસિ દક્ખિણન્તિ** ચતુપચ્ચયદક્ખિણં પતિટ્ઠપેસિ. **સુખમાયતિકન્તિ** સુખાયતિકં આયતિં સુખવિપાકં, સુખાવહન્તિ અત્થો. તતિયં.

૪. બકબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૭૫. ચતુત્થે **પાપકં દિટ્ઠિગત**ન્તિ લામિકા સસ્સતદિટ્ઠિ. **ઇદં નિચ્ચ**ન્તિ ઇદં સહ કાયેન બ્રહ્મટ્ઠાનં અનિચ્ચં ‘‘નિચ્ચ’’ન્તિ વદતિ. ધુવાદીનિ તસ્સેવ વેવચનાનિ. તત્થ **ધુવ**ન્તિ થિરં. **સસ્સત**ન્તિ સદા વિજ્જમાનં. **કેવલ**ન્તિ અખણ્ડં સકલં. **અચવનધમ્મ**ન્તિ અચવનસભાવં. **ઇદં હિ ન જાયતી**તિઆદીસુ ઇમસ્મિં ઠાને કોચિ જાયનકો વા જીયનકો વા મીયનકો વા ચવનકો વા ઉપપજ્જનકો વા નત્થિ, તં સન્ધાય વદતિ. **ઇતો ચ પનઞ્ઞ**ન્તિ ઇતો સહકાયા બ્રહ્મટ્ઠાના ઉત્તરિ અઞ્ઞં નિસ્સરણં નામ નત્થીતિ. એવમસ્સ થામગતા સસ્સતદિટ્ઠિ ઉપ્પન્ના હોતિ. એવંવાદી ચ પન સો ઉપરિ તિસ્સો ઝાનભૂમિયો ચત્તારો મગ્ગે ચત્તારિ ફલાનિ નિબ્બાનન્તિ સબ્બં પટિબાહતિ. કદા પનસ્સ સા દિટ્ઠિ ઉપ્પન્નાતિ? પઠમજ્ઝાનભૂમિયં નિબ્બત્તકાલે. દુતિયજ્ઝાનભૂમિયન્તિ એકે.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – હેટ્ઠુપપત્તિકો કિરેસ બ્રહ્મા અનુપ્પન્ને બુદ્ધુપ્પાદે ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા કસિણપરિકમ્મં કત્વા સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો કાલં કત્વા ચતુત્થજ્ઝાનભૂમિયં વેહપ્ફલબ્રહ્મલોકે પઞ્ચકપ્પસતિકં આયું ગહેત્વા નિબ્બત્તિ. તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા હેટ્ઠુપપત્તિકં કત્વા તતિયજ્ઝાનં પણીતં ભાવેત્વા સુભકિણ્હબ્રહ્મલોકે ચતુસટ્ઠિકપ્પં આયું ગહેત્વા નિબ્બત્તિ. તત્થ દુતિયજ્ઝાનં ભાવેત્વા આભસ્સરે અટ્ઠ કપ્પે આયું ગહેત્વા નિબ્બત્તિ. તત્થ પઠમજ્ઝાનં ભાવેત્વા, પઠમજ્ઝાનભૂમિયં કપ્પાયુકો હુત્વા નિબ્બત્તિ . સો પઠમકાલે અત્તના કતકમ્મઞ્ચ નિબ્બત્તટ્ઠાનઞ્ચ અઞ્ઞાસિ, કાલે પન ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે ઉભયં પમુસ્સિત્વા સસ્સતદિટ્ઠિં ઉપ્પાદેસિ.

અવિજ્જાગતોતિ અવિજ્જાય ગતો સમન્નાગતો અઞ્ઞાણી અન્ધીભૂતો. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ. **વક્ખતી**તિ ભણતિ. ‘‘યત્રા’’તિ નિપાતયોગેન પન અનાગતવચનં કતં.

એવં વુત્તે સો બ્રહ્મા યથા નામ મગ્ગચોરો દ્વે તયો પહારે અધિવાસેન્તો સહાયે અનાચિક્ખિત્વાપિ ઉત્તરિં પહારં પહરિયમાનો ‘‘અસુકો ચ અસુકો ચ મય્હં સહાયો’’તિ આચિક્ખતિ, એવમેવ ભગવતા સન્તજ્જિયમાનો સતિં લભિત્વા, ‘‘ભગવા મય્હં પદાનુપદં પેક્ખન્તો મં નિપ્પીળિતુકામો’’તિ ભીતો અત્તનો સહાયે આચિક્ખન્તો **દ્વાસત્તતી**તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – ભો ગોતમ, મયં દ્વાસત્તતિ જના **પુઞ્ઞકમ્મા** તેન પુઞ્ઞકમ્મેન ઇધ નિબ્બત્તા. **વસવત્તિનો** સયં અઞ્ઞેસં વસે અવત્તિત્વા પરે અત્તનો વસે વત્તેમ, જાતિઞ્ચ જરઞ્ચ અતીતા, અયં નો વેદેહિ ગતત્તા ‘‘વેદગૂ’’તિ સઙ્ખં ગતા ભગવા અન્તિમા બ્રહ્મુપપત્તિ. **અસ્માભિજપ્પન્તિ જના અનેકા**તિ અનેકજના અમ્હે અભિજપ્પન્તિ. ‘‘અયં ખો ભવં બ્રહ્મા, મહાબ્રહ્મા, અભિભૂ, અનભિભૂતો, અઞ્ઞદત્થુદસો, વસવત્તી, ઇસ્સરો, કત્તા, નિમ્માતા, સેટ્ઠો, સજિતા, વસી, પિતા ભૂતભબ્યાન’’ન્તિ એવં પત્થેન્તિ પિહેન્તીતિ.

અથ નં ભગવા **અપ્પં હિ એત**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **એત**ન્તિ યં ત્વં ઇધ તવ આયું ‘‘દીઘ’’ન્તિ મઞ્ઞસિ, એતં અપ્પં પરિત્તકં. **સતં સહસ્સાનં નિરબ્બુદાન**ન્તિ નિરબ્બુદગણનાય સતસહસ્સનિરબ્બુદાનં. **આયું પજાનામી**તિ, ‘‘ઇદાનિ તવ અવસિટ્ઠં એત્તકં આયૂ’’તિ અહં જાનામિ. **અનન્તદસ્સી ભગવા હમસ્મી**તિ, ભગવા, તુમ્હે ‘‘અહં અનન્તદસ્સી જાતિઆદીનિ ઉપાતિવત્તો’’તિ વદથ. **કિં મે પુરાણ**ન્તિ, યદિ ત્વં અનન્તદસ્સી, એવં સન્તે ઇદં મે આચિક્ખ, કિં મય્હં પુરાણં? **વતસીલવત્ત**ન્તિ સીલમેવ વુચ્ચતિ. **યમહં વિજઞ્ઞા**તિ યં અહં તયા કથિતં જાનેય્યં, તં મે આચિક્ખાતિ વદતિ.

ઇદાનિસ્સ આચિક્ખન્તો ભગવા **યં ત્વં અપાયેસી**તિઆદિમાહ. તત્રાયં અધિપ્પાયો – પુબ્બે કિરેસ કુલઘરે નિબ્બત્તિત્વા કામેસુ આદીનવં દિસ્વા – ‘‘જાતિજરામરણસ્સ અન્તં કરિસ્સામી’’તિ નિક્ખમ્મ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનસ્સ લાભી હુત્વા ગઙ્ગાતીરે પણ્ણસાલં કારેત્વા ઝાનરતિયા વીતિનામેતિ. તદા ચ કાલેનકાલં સત્થવાહા પઞ્ચહિ સકટસતેહિ મરુકન્તારં પટિપજ્જન્તિ. મરુકન્તારે પન દિવા ન સક્કા ગન્તું, રત્તિં ગમનં હોતિ. અથ પુરિમસકટસ્સ અગ્ગયુગે યુત્તબલિબદ્દા ગચ્છન્તા ગચ્છન્તા નિવત્તિત્વા આગતમગ્ગાભિમુખા અહેસું, સબ્બસકટાનિ તથેવ નિવત્તિત્વા અરુણે ઉગ્ગતે નિવત્તિતભાવં જાનિંસુ. તેસઞ્ચ તદા કન્તારં અતિક્કમનદિવસો અહોસિ. સબ્બં દારુદકં પરિક્ખીણં – તસ્મા ‘‘નત્થિ દાનિ અમ્હાકં જીવિત’’ન્તિ ચિન્તેત્વા, ગોણે ચક્કેસુ બન્ધિત્વા, મનુસ્સા સકટચ્છાયં પવિસિત્વા નિપજ્જિંસુ.

તાપસોપિ કાલસ્સેવ પણ્ણસાલતો નિક્ખમિત્વા પણ્ણસાલદ્વારે નિસિન્નો ગઙ્ગં ઓલોકયમાનો અદ્દસ ગઙ્ગં મહતા ઉદકોઘેન પૂરિયમાનં પવત્તિતમણિક્ખન્ધં વિય આગચ્છન્તં, દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અત્થિ નુ ખો ઇમસ્મિં લોકે એવરૂપસ્સ મધુરોદકસ્સ અલાભેન કિલિસ્સમાના સત્તા’’તિ? સો એવં આવજ્જેન્તો મરુકન્તારે તં સત્થં દિસ્વા ‘ઇમે સત્તા મા નસ્સન્તૂ’તિ ‘‘ઇતો ચિતો ચ મહાઉદકક્ખન્ધો છિજ્જિત્વા મરુકન્તારે સત્થાભિમુખો ગચ્છતૂ’’તિ અભિઞ્ઞાચિત્તેન અધિટ્ઠાસિ. સહ ચિત્તુપ્પાદેન માતિકારુળ્હં વિય ઉદકં તત્થ અગમાસિ. મનુસ્સા ઉદકસદ્દેન વુટ્ઠાય ઉદકં દિસ્વા હટ્ઠતુટ્ઠા ન્હાયિત્વા પિવિત્વા ગોણેપિ પાયેત્વા સોત્થિના ઇચ્છિતટ્ઠાનં અગમંસુ. સત્થા તં બ્રહ્મુનો પુબ્બકમ્મં દસ્સેન્તો પઠમં ગાથમાહ. તત્થ **અપાયેસી**તિ પાયેસિ. અ-કારો નિપાતમત્તં. **ગમ્મની**તિ ગિમ્હે. **સમ્પરેતે**તિ ગિમ્હાતપેન ફુટ્ઠે અનુગતે.

અપરસ્મિમ્પિ સમયે તાપસો ગઙ્ગાતીરે પણ્ણસાલં માપેત્વા અરઞ્ઞગામકં નિસ્સાય વસતિ. તેન ચ સમયેન ચોરા તં ગામં પહરિત્વા હત્થસારં ગહેત્વા ગાવિયો ચ કરમરે ચ ગહેત્વા ગચ્છન્તિ. ગાવોપિ સુનખાપિ મનુસ્સાપિ મહાવિરવં વિરવન્તિ. તાપસો તં સદ્દં સુત્વા ‘‘કિન્નુ ખો એત’’ન્તિ? આવજ્જેન્તો ‘‘મનુસ્સાનં ભયં ઉપ્પન્ન’’ન્તિ ઞત્વા ‘‘મયિ પસ્સન્તે ઇમે સત્તા મા નસ્સન્તૂ’’તિ અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય અભિઞ્ઞાચિત્તેન ચોરાનં પટિપથે ચતુરઙ્ગિનિં સેનં માપેસિ. કમ્મસજ્જા આગચ્છન્તા ચોરા દિસ્વા, ‘‘રાજા મઞ્ઞે આગતો’’તિ વિલોપં છડ્ડેત્વા પક્કમિંસુ. તાપસો ‘‘યં યસ્સ સન્તકં, તં તસ્સેવ હોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ, તં તથેવ અહોસિ. મહાજનો સોત્થિભાવં પાપુણિ. સત્થા ઇદમ્પિ તસ્સ પુબ્બકમ્મં દસ્સેન્તો દુતિયં ગાથમાહ. તત્થ **એણિકૂલસ્મિ**ન્તિ ગઙ્ગાતીરે. **ગય્હકં નીયમાન**ન્તિ ગહેત્વા નીયમાનં, કરમરં નીયમાનન્તિપિ અત્થો.

પુન એકસ્મિં સમયે ઉપરિગઙ્ગાવાસિકં એકં કુલં હેટ્ઠાગઙ્ગાવાસિકેન કુલેન સદ્ધિં મિત્તસન્થવં કત્વા, નાવાસઙ્ઘાટં બન્ધિત્વા, બહું ખાદનીયઞ્ચેવ ભોજનીયઞ્ચ ગન્ધમાલાદીનિ ચ આરોપેત્વા ગઙ્ગાસોતેન આગચ્છતિ. મનુસ્સા ખાદમાના ભુઞ્જમાના નચ્ચન્તા ગાયન્તા દેવવિમાનેન ગચ્છન્તા વિય બલવસોમનસ્સા અહેસું. ગઙ્ગેય્યકો નાગો દિસ્વા કુપિતો ‘‘ઇમે મયિ સઞ્ઞમ્પિ ન કરોન્તિ. ઇદાનિ ને સમુદ્દમેવ પાપેસ્સામી’’તિ મહન્તં અત્તભાવં માપેત્વા ઉદકં દ્વિધા ભિન્દિત્વા ઉટ્ઠાય ફણં કત્વા, સુસુકારં કરોન્તો અટ્ઠાસિ. મહાજનો દિસ્વા ભીતો વિસ્સરમકાસિ. તાપસો પણ્ણસાલાયં નિસિન્નો સુત્વા, ‘‘ઇમે ગાયન્તા નચ્ચન્તા સોમનસ્સજાતા આગચ્છન્તિ. ઇદાનિ પન ભયરવં રવિંસુ, કિન્નુ ખો’’તિ? આવજ્જેન્તો નાગરાજં દિસ્વા, ‘‘મયિ પસ્સન્તે સત્તા મા નસ્સન્તૂ’’તિ અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા અત્તભાવં પજહિત્વા સુપણ્ણવણ્ણં માપેત્વા નાગરાજસ્સ દસ્સેસિ. નાગરાજા ભીતો ફણં સંહરિત્વા ઉદકં પવિટ્ઠો, મહાજનો સોત્થિભાવં પાપુણિ. સત્થા ઇદમ્પિ તસ્સ પુબ્બકમ્મં દસ્સેન્તો તતિયં ગાથમાહ. તત્થ **લુદ્દેના**તિ દારુણેન. **મનુસ્સકમ્યા**તિ મનુસ્સકામતાય, મનુસ્સે વિહેઠેતુકામતાયાતિ અત્થો.

અપરસ્મિમ્પિ સમયે એસ ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા કેસવો નામ તાપસો અહોસિ. તેન સમયેન અમ્હાકં બોધિસત્તો કપ્પો નામ માણવો કેસવસ્સ બદ્ધચરો અન્તેવાસિકો હુત્વા આચરિયસ્સ કિંકારપટિસ્સાવી મનાપચારી બુદ્ધિસમ્પન્નો અત્થચરો અહોસિ. કેસવો તેન વિના વસિતું ન સક્કોતિ, તં નિસ્સાયેવ જીવિકં કપ્પેસિ. સત્થા ઇદમ્પિ તસ્સ પુબ્બકમ્મં દસ્સેન્તો ચતુત્થં ગાથમાહ.

તત્થ **બદ્ધચરો**તિ અન્તેવાસિકો, સો પન જેટ્ઠન્તેવાસિકો અહોસિ. **સમ્બુદ્ધિમન્તં વતિનં અમઞ્ઞી**તિ, ''સમ્મા બુદ્ધિમા વતસમ્પન્નો અય''ન્તિ એવં મઞ્ઞમાનો કપ્પો તવ અન્તેવાસિકો અહોસિં અહં સો તેન સમયેનાતિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞેપિ જાનાસી**તિ ન કેવલં મય્હં આયુમેવ, અઞ્ઞેપિ ત્વં જાનાસિયેવ. **તથા હિ બુદ્ધો**તિ તથા હિ ત્વં બુદ્ધો, યસ્મા બુદ્ધો, તસ્મા જાનાસીતિ અત્થો. **તથા હિ ત્યાયં જલિતાનુભાવો**તિ યસ્મા ચ ત્વં બુદ્ધો, તસ્મા તે અયં જલિતો આનુભાવો. **ઓભાસયં તિટ્ઠતી**તિ સબ્બં બ્રહ્મલોકં ઓભાસયન્તો તિટ્ઠતિ. ચતુત્થં.

૫. અઞ્ઞતરબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૭૬. પઞ્ચમે **તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા**તિ તેજોકસિણપરિકમ્મં કત્વા પાદકજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય, ''**સરીરતો જાલા નિક્ખમન્તૂ''તિ** અધિટ્ઠહન્તો અધિટ્ઠાનચિત્તાનુભાવેન સકલસરીરતો જાલા નિક્ખમન્તિ, એવં તેજોધાતું સમાપન્નો નામ હોતિ, તથા સમાપજ્જિત્વા. **તસ્મિં બ્રહ્મલોકે**તિ કસ્મા થેરો તત્થ અગમાસિ? થેરસ્સ કિર તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા તસ્સ બ્રહ્મુનો ઉપરિ નિસિન્નં તથાગતં દિસ્વા ''અટ્ઠિવેધી અયં પુગ્ગલો, મયાપેત્થ ગન્તબ્બ''ન્તિ અહોસિ, તસ્મા અગમાસિ. સેસાનં ગમનેપિ એસેવ નયો. સો હિ બ્રહ્મા તથાગતસ્સ ચેવ તથાગતસાવકાનઞ્ચ આનુભાવં અદિસ્વા અભબ્બો વિનયં ઉપગન્તું, તેન સો સન્નિપાતો અહોસિ. તત્થ તથાગતસ્સ સરીરતો ઉગ્ગતજાલા સકલબ્રહ્મલોકં અતિક્કમિત્વા અજટાકાસે પક્ખન્દા, તા ચ પન છબ્બણ્ણા અહેસું, તથાગતસ્સ સાવકાનં આભા પકતિવણ્ણાવ.

પસ્સસિ વીતિવત્તન્તન્તિ ઇમસ્મિં બ્રહ્મલોકે અઞ્ઞબ્રહ્મસરીરવિમાનાલઙ્કારાદીનં પભા અતિક્કમમાનં બુદ્ધસ્સ ભગવતો પભસ્સરં પભં પસ્સસીતિ પુચ્છતિ. **ન મે, મારિસ, સા દિટ્ઠી**તિ યા મેસા, ''ઇધાગન્તું સમત્થો અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા નત્થી''તિ પુરે દિટ્ઠિ, નત્થિ મે સા. **કથં વજ્જ**ન્તિ કેન કારણેન વદેય્યં. **નિચ્ચોમ્હિ સસ્સતો**તિ ઇમસ્સ કિર બ્રહ્મુનો લદ્ધિદિટ્ઠિ સસ્સતદિટ્ઠિ ચાતિ દ્વે દિટ્ઠિયો. તત્રાસ્સ તથાગતઞ્ચેવ તથાગતસાવકે ચ પસ્સતો લદ્ધિદિટ્ઠિ પહીના. ભગવા પનેત્થ મહન્તં ધમ્મદેસનં દેસેસિ. બ્રહ્મા દેસનાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. ઇતિસ્સ મગ્ગેન સસ્સતદિટ્ઠિ પહીના, તસ્મા એવમાહ.

બ્રહ્મપારિસજ્જન્તિ બ્રહ્મપારિચારિકં. થેરાનઞ્હિ ભણ્ડગાહકદહરા વિય બ્રહ્માનમ્પિ પારિસજ્જા બ્રહ્માનો નામ હોન્તિ. **તેનુપસઙ્કમા**તિ કસ્મા થેરસ્સેવ સન્તિકં પેસેસિ? થેરે કિરસ્સ તત્તકેનેવ કથાસલ્લાપેન વિસ્સાસો ઉદપાદિ, તસ્મા તસ્સેવ સન્તિકં પેસેસિ **અઞ્ઞેપી**તિ યથા તુમ્હે ચત્તારો જના, કિન્નુ ખો એવરૂપા અઞ્ઞેપિ અત્થિ, ઉદાહુ તુમ્હે ચત્તારો એવ મહિદ્ધિકાતિ? **તેવિજ્જા**તિ પુબ્બેનિવાસદિબ્બચક્ખુઆસવક્ખયસઙ્ખાતાહિ તીહિ વિજ્જાહિ સમન્નાગતા. **ઇદ્ધિપત્તા**તિ ઇદ્ધિવિધઞાણં પત્તા. **ચેતોપરિયાયકોવિદા**તિ પરેસં ચિત્તાચારે કુસલા. એવમેત્થ પઞ્ચ અભિઞ્ઞાપિ સરૂપેન વુત્તા. દિબ્બસોતં પન તાસં વસેન આગતમેવ હોતિ. **બહૂ**તિ એવરૂપા છળભિઞ્ઞા બુદ્ધસાવકા બહૂ ગણનપથં અતિક્કન્તા, સકલં જમ્બુદીપં કાસાવપજ્જોતં કત્વા વિચરન્તીતિ. પઞ્ચમં.

૬. બ્રહ્મલોકસુત્તવણ્ણના

૧૭૭. છટ્ઠે **પચ્ચેકં દ્વારબાહ**ન્તિ એકેકો એકેકં દ્વારબાહં નિસ્સાય દ્વારપાલા વિય અટ્ઠંસુ. **ઇદ્ધો**તિ ઝાનસુખેન સમિદ્ધો. **ફીતો**તિ અભિઞ્ઞાપુપ્ફેહિ સુપુપ્ફિતો. **અનધિવાસેન્તો**તિ અસહન્તો. **એતદવોચા**તિ એતેસં નિમ્મિતબ્રહ્માનં મજ્ઝે નિસિન્નો એતં ''પસ્સસિ મે''તિઆદિવચનં અવોચ.

તયો સુપણ્ણાતિ ગાથાય પઞ્ચસતાતિ સતપદં રૂપવસેન વા પન્તિવસેન વા યોજેતબ્બં. રૂપવસેન તાવ **તયો સુપણ્ણા**તિ તીણિ સુપણ્ણરૂપસતાનિ. **ચતુરો ચ હંસા**તિ ચત્તારિહંસરૂપસતાનિ. **બ્યગ્ઘીનિસા પઞ્ચસતા**તિ બ્યગ્ઘસદિસા એકચ્ચે મિગા બ્યગ્ઘીનિસા નામ, તેસં બ્યગ્ઘીનિસારૂપકાનં પઞ્ચસતાનિ, પન્તિવસેન **તયો સુપણ્ણા**તિ તીણિ સુપણ્ણપન્તિસતાનિ, **ચતુરો હંસા**તિ ચત્તારિ હંસપન્તિસતાનિ. **બ્યગ્ઘીનિસા પઞ્ચસતા**તિ પઞ્ચ બ્યગ્ઘીનિસા પન્તિસતાનિ. **ઝાયિનો**તિ ઝાયિસ્સ મય્હં વિમાને અયં વિભૂતીતિ દસ્સેતિ. **ઓભાસય**ન્તિ ઓભાસયમાનં. **ઉત્તરસ્સં દિસાય**ન્તિ તં કિર કનકવિમાનં તેસં મહાબ્રહ્માનં ઠિતટ્ઠાનતો ઉત્તરદિસાયં હોતિ. તસ્મા એવમાહ. અયં પનસ્સ અધિપ્પાયો – એવરૂપે કનકવિમાને વસન્તો અહં કસ્સ અઞ્ઞસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગમિસ્સામીતિ. **રૂપે રણં દિસ્વા**તિ રૂપમ્હિ જાતિજરાભઙ્ગસઙ્ખાતં દોસં દિસ્વા. **સદા પવેધિત**ન્તિ સીતાદીહિ ચ નિચ્ચં પવેધિતં ચલિતં ઘટ્ટિતં રૂપં દિસ્વા. **તસ્મા ન રૂપે રમતિ સુમેધો**તિ યસ્મા રૂપે રણં પસ્સતિ, સદા પવેધિતઞ્ચ રૂપં પસ્સતિ, તસ્મા સુમેધો સુન્દરપઞ્ઞો સો સત્થા રૂપે ન રમતીતિ. છટ્ઠં.

૭. કોકાલિકસુત્તવણ્ણના

૧૭૮. સત્તમે **અપ્પમેય્યં પમિનન્તો**તિ અપ્પમેય્યં ખીણાસવપુગ્ગલં ''એત્તકં સીલં, એત્તકો સમાધિ, એત્તકા પઞ્ઞા''તિ એવં મિનન્તો. **કોધવિદ્વા વિકપ્પયે**તિ કો ઇધ વિદ્વા મેધાવી વિકપ્પેય્ય, ખીણાસવોવ ખીણાસવં મિનન્તો કપ્પેય્યાતિ દીપેતિ. **નિવુતં તં મઞ્ઞે**તિ યો પન પુથુજ્જનો તં પમેતું આરભતિ, તં નિવુતં અવકુજ્જપઞ્ઞં મઞ્ઞામીતિ. સત્તમં.

૮. કતમોદકતિસ્સસુત્તવણ્ણના

૧૭૯. અટ્ઠમે **અકિસ્સવ**ન્તિ કિસ્સવા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, નિપ્પઞ્ઞોતિ અત્થો. અટ્ઠમં.

૯. તુરૂબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૮૦. નવમે **આબાધિકો**તિ ''સાસપમત્તીહિ પીળકાહી''તિઆદિના નયેન અનન્તરસુત્તે આગતેન આબાધેન આબાધિકો. **બાળ્હગિલાનો**તિ અધિમત્તગિલાનો. **તુરૂ**તિ કોકાલિકસ્સ ઉપજ્ઝાયો તુરુત્થેરો નામ અનાગામિફલં પત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો. સો ભૂમટ્ઠકદેવતા આદિં કત્વા, ''અયુત્તં કોકાલિકેન કતં અગ્ગસાવકે અન્તિમવત્થુના અબ્ભાચિક્ખન્તેના''તિ પરમ્પરાય બ્રહ્મલોકસમ્પત્તં કોકાલિકસ્સ પાપકમ્મં સુત્વા – ''મા મય્હં પસ્સન્તસ્સેવ વરાકો નસ્સિ, ઓવદિસ્સામિ નં થેરેસુ ચિત્તપસાદત્થાયા''તિ આગન્ત્વા તસ્સ પુરતો અટ્ઠાસિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''તુરૂ પચ્ચેકબ્રહ્મા''તિ. **પેસલા**તિ પિયસીલા. **કોસિ ત્વં, આવુસો**તિ નિપન્નકોવ કબરક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા એવમાહ. **પસ્સ યાવઞ્ચ તે**તિ પસ્સ યત્તકં તયા અપરદ્ધં, અત્તનો નલાટે મહાગણ્ડં અપસ્સન્તો સાસપમત્તાય પીળકાય મં ચોદેતબ્બં મઞ્ઞસીતિ આહ.

અથ નં ‘‘અદિટ્ઠિપ્પત્તો અયં વરાકો, ગિલવિસો વિય કસ્સચિ વચનં ન કરિસ્સતી’’તિ ઞત્વા **પુરિસસ્સ હીતિ**આદિમાહ. તત્થ **કુઠારી**તિ કુઠારિસદિસા ફરુસા વાચા. **છિન્દતી**તિ કુસલમૂલસઙ્ખાતે મૂલેયેવ નિકન્તતિ. **નિન્દિય**ન્તિ નિન્દિતબ્બં દુસ્સીલપુગ્ગલં. **પસંસતી**તિ ઉત્તમત્થે સમ્ભાવેત્વા ખીણાસવોતિ વદતિ. **તં વા નિન્દતિ યો પસંસિયો**તિ , યો વા પસંસિતબ્બો ખીણાસવો, તં અન્તિમવત્થુના ચોદેન્તો ‘‘દુસ્સીલો અય’’ન્તિ વદતિ. **વચિનાતિ મુખેન સો કલિ**ન્તિ, સો તં અપરાધં મુખેન વિચિનાતિ નામ. **કલિના તેના**તિ તેન અપરાધેન સુખં ન વિન્દતિ. નિન્દિયપસંસાય હિ પસંસિયનિન્દાય ચ સમકોવ વિપાકો.

સબ્બસ્સાપિ સહાપિ અત્તનાતિ સબ્બેન સકેનપિ અત્તનાપિ સદ્ધિં યો અક્ખેસુ ધનપરાજયો નામ, અયં અપ્પમત્તકો અપરાધો. **યો સુગતેસૂ**તિ યો પન સમ્મગ્ગતેસુ પુગ્ગલેસુ ચિત્તં પદુસ્સેય્ય, અયં ચિત્તપદોસોવ તતો કલિતો મહન્તતરો કલિ.

ઇદાનિ તસ્સ મહન્તતરભાવં દસ્સેન્તો **સતં સહસ્સાન**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સતં સહસ્સાન**ન્તિ નિરબ્બુદગણનાય સતસહસ્સં. **છત્તિંસતી**તિ અપરાનિ છત્તિંસતિ નિરબ્બુદાનિ. **પઞ્ચ ચા**તિ અબ્બુદગણનાય પઞ્ચ અબ્બુદાનિ. **યમરિયગરહી**તિ યં અરિયે ગરહન્તો નિરયં ઉપપજ્જતિ, તત્થ એત્તકં આયુપ્પમાણન્તિ. નવમં.

૧૦. કોકાલિકસુત્તવણ્ણના

૧૮૧. દસમે **કોકાલિકો ભિક્ખુ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ, કો અયં કોકાલિકો, કસ્મા ચ ઉપસઙ્કમિ? અયં કિર કોકાલિકરટ્ઠે કોકાલિકનગરે કોકાલિકસેટ્ઠિસ્સ પુત્તો પબ્બજિત્વા પિતરા કારાપિતે વિહારે પટિવસતિ ચૂળકોકાલિકોતિ નામેન, ન દેવદત્તસ્સ સિસ્સો. સો હિ બ્રાહ્મણપુત્તો મહાકોકાલિકો નામ. ભગવતિ પન સાવત્થિયં વિહરન્તે દ્વે અગ્ગસાવકા પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં જનપદચારિકં ચરમાના ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય વિવેકાવાસં વસિતુકામા તે ભિક્ખૂ ઉય્યોજેત્વા અત્તનો પત્તચીવરમાદાય તસ્મિં જનપદે તં નગરં પત્વા તં વિહારં અગમંસુ. તત્થ નેસં કોકાલિકો વત્તં દસ્સેસિ. તે તેન સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા, ‘‘આવુસો, મયં ઇધ તેમાસં વસિસ્સામ, મા કસ્સચિ આરોચેહી’’તિ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા વસિંસુ. વસિત્વા પવારણાદિવસે પવારેત્વા, ‘‘ગચ્છામ મયં, આવુસો’’તિ કોકાલિકં આપુચ્છિંસુ. કોકાલિકો ‘‘અજ્જેકદિવસં, આવુસો, વસિત્વા સ્વે ગમિસ્સથા’’તિ વત્વા દુતિયદિવસે નગરં પવિસિત્વા મનુસ્સે આમન્તેસિ – ‘‘આવુસો, તુમ્હે અગ્ગસાવકે ઇધાગન્ત્વા વસમાનેપિ ન જાનાથ, ન ને કોચિ પચ્ચયેનાપિ નિમન્તેતી’’તિ. નગરવાસિનો, ‘‘કહં, ભન્તે, થેરા, કસ્મા નો ન આરોચયિત્થા’’તિ? કિં આવુસો આરોચિતેન, કિં ન પસ્સથ દ્વે ભિક્ખૂ થેરાસને નિસીદન્તે, એતે અગ્ગસાવકાતિ. તે ખિપ્પં સન્નિપતિત્વા સપ્પિફાણિતાદીનિ ચેવ ચીવરદુસ્સાનિ ચ સંહરિંસુ.

કોકાલિકો ચિન્તેસિ – ‘‘પરમપ્પિચ્છા અગ્ગસાવકા પયુત્તવાચાય ઉપ્પન્નં લાભં ન સાદિયિસ્સન્તિ , અસાદિયન્તા ‘આવાસિકસ્સ દેથા’તિ વક્ખન્તી’’તિ. તં તં લાભં ગાહાપેત્વા થેરાનં સન્તિકં અગમાસિ. થેરા દિસ્વાવ ‘‘ઇમે પચ્ચયા નેવ અમ્હાકં, ન કોકાલિકસ્સ કપ્પન્તી’’તિ પટિક્ખિપિત્વા પક્કમિંસુ. કોકાલિકો ‘‘કથં હિ નામ અત્તના અગણ્હન્તા મય્હમ્પિ અદાપેત્વા પક્કમિસ્સન્તી’’તિ? આઘાતં ઉપ્પાદેસિ. તેપિ ભગવતો સન્તિકં ગન્ત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા પુન અત્તનો પરિસં આદાય જનપદચારિકં ચરન્તા અનુપુબ્બેન તસ્મિં રટ્ઠે તમેવ નગરં પચ્ચાગમિંસુ. નાગરા થેરે સઞ્જાનિત્વા સહ પરિક્ખારેહિ દાનં સજ્જિત્વા નગરમજ્ઝે મણ્ડપં કત્વા દાનં અદંસુ, થેરાનઞ્ચ પરિક્ખારે ઉપનામેસું. થેરા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદયિંસુ. તં દિસ્વા કોકાલિકો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે

પુબ્બે અપ્પિચ્છા અહેસું, ઇદાનિ પાપિચ્છા જાતા, પુબ્બેપિ અપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠપવિવિત્તસદિસા મઞ્ઞે''તિ થેરે ઉપસઙ્કમિત્વા, ''આવુસો, તુમ્હે પુબ્બે અપ્પિચ્છા વિય, ઇદાનિ પન પાપભિક્ખૂ જાતા''તિ વત્વા ''મૂલટ્ઠાનેયેવ નેસં પતિટ્ઠં ભિન્દિસ્સામી''તિ તરમાનરૂપો નિક્ખમિત્વા સાવત્થિં ગન્ત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ. અયમેવ કોકાલિકો ઇમિના ચ કારણેન ઉપસઙ્કમીતિ વેદિતબ્બો.

ભગવા તં તુરિતતુરિતં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ આવજ્જેન્તો અઞ્ઞાસિ – ''અયં અગ્ગસાવકે અક્કોસિતુકામો આગતો''તિ. ''સક્કા નુ ખો પટિસેધેતુ''ન્તિ ચ આવજ્જેન્તો, ''ન સક્કા પટિસેધેતું, થેરેસુ અપરજ્ઝિત્વા કાલઙ્કતો એકંસેન પદુમનિરયે નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ દિસ્વા, ''સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનેપિ નામ ગરહન્તં સુત્વા ન નિસેધેતી''તિ વાદમોચનત્થં અરિયૂપવાદસ્સ ચ મહાસાવજ્જભાવદસ્સનત્થં **મા હેવન્તિ** તિક્ખત્તું પટિસેધેસિ. તત્થ **મા હેવન્તિ** મા એવં અભણિ. **સદ્ધાયિકો**તિ સદ્ધાય આકરો પસાદાવહો સદ્ધાતબ્બવચનો વા. **પચ્ચયિકો**તિ પત્તિયાયિતબ્બવચનો.

પક્કામીતિ કમ્માનુભાવેન ચોદિયમાનો પક્કામિ. ઓકાસકતં હિ કમ્મં ન સક્કા પટિબાહિતું, તં તસ્સ તત્થ ઠાતું ન અદાસિ. **અચિરપક્કન્તસ્સા**તિ પક્કન્તસ્સ સતો ન ચિરેનેવ. **સબ્બો કાયો ફુટો અહોસી**તિ કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઓકાસં આવજ્જેત્વા સકલસરીરં અટ્ઠીનિ ભિન્દિત્વા ઉગ્ગતાહિ પીળકાહિ અજ્ઝોત્થટં અહોસિ. યસ્મા પન બુદ્ધાનુભાવેન તથારૂપં કમ્મં બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવે વિપાકં ન દેતિ, દસ્સનૂપચારે વિજહિતમત્તે દેતિ, તસ્મા તસ્સ અચિરપક્કન્તસ્સ પીળકા ઉટ્ઠહિંસુ. **કલાયમત્તિયો**તિ ચણકમત્તિયો. **બેલુવસલાટુકમત્તિયો**તિ તરુણબેલુવમત્તિયો. (**બિલ્લમત્તિયો**તિ મહાબેલુવમત્તિયો.) **પભિજ્જિંસૂ**તિ ભિજ્જિંસુ. તાસુ ભિન્નાસુ સકલસરીરં પનસપક્કં વિય અહોસિ. સો પક્કેન ગત્તેન જેતવનદ્વારકોટ્ઠકે વિસગિલિતો મચ્છો વિય કદલિપત્તેસુ સયિ. અથ ધમ્મસવનત્થં આગતાગતા મનુસ્સા – ''ધિ કોકાલિક, ધિ કોકાલિક, અયુત્તમકાસિ, અત્તનોયેવ મુખં નિસ્સાય અનયબ્યસનં પત્તો''તિ આહંસુ. તેસં સુત્વા આરક્ખદેવતા ધિ-કારં અકંસુ. આરક્ખકદેવતાનં આકાસદેવતાતિ ઇમિના ઉપાયેન યાવ અકનિટ્ઠભવના એકધિકારો ઉદપાદિ. અથસ્સ ઉપજ્ઝાયો આગન્ત્વા ઓવાદં અગણ્હન્તં ઞત્વા ગરહિત્વા પક્કામિ.

કાલમકાસીતિ ઉપજ્ઝાયે પક્કન્તે કાલમકાસિ. **પદુમં નિરયન્તિ** પાટિયેક્કો પદુમનિરયો નામ નત્થિ, અવીચિમહાનિરયમ્હિયેવ પન પદુમગણનાય પચ્ચિતબ્બે એકસ્મિં ઠાને નિબ્બત્તિ.

વીસતિખારિકોતિ માગધકેન પત્થેન ચત્તારો પત્થા કોસલરટ્ઠે એકપત્થો હોતિ, તેન પત્થેન ચત્તારો પત્થા આળ્હકં, ચત્તારિ આળ્હકાનિ દોણં, ચતુદોણા માનિકા, ચતુમાનિકા ખારી, તાય ખારિયા વીસતિખારિકો. **તિલવાહો**તિ માગધકાનં સુખુમતિલાનં તિલસકટં. **અબ્બુદો નિરયો**તિ અબ્બુદો નામ પાટિયેક્કો નિરયો નત્થિ. અવીચિમ્હિયેવ પન અબ્બુદગણનાય પચ્ચિતબ્બટ્ઠાનસ્સેતં નામં. **નિરબ્બુદા**દીસુપિ એસેવ નયો.

વસ્સગણનાપિ પનેત્થ એવં વેદિતબ્બા – યથેવ હિ સતં સતસહસ્સાનિ કોટિ હોતિ, એવં સતં સતસહસ્સકોટિયો પકોટિ નામ હોતિ, સતં સતસહસ્સપકોટિયો કોટિપકોટિ નામ, સતં સતસહસ્સકોટિપકોટિયો નહુતં, સતં સતસહસ્સનહુતાનિ નિન્નહુતં, સતં સતસહસ્સનિન્નહુતાનિ એકં અબ્બુદં, તતો વીસતિગુણં નિરબ્બુદં. એસેવ નયો સબ્બત્થાતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સનઙ્કુમારસુત્તવણ્ણના

૧૮૨. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **સપ્પિનીતીરે**તિ સપ્પિનીનામિકાય નદિયા તીરે. **સનઙ્કુમારો**તિ સો કિર પઞ્ચસિખકુમારકકાલે ઝાનં ભાવેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો કુમારકવણ્ણેનેવ વિચરતિ. તેન નં ''કુમારો''તિ સઞ્જાનન્તિ, પોરાણકત્તા પન ''સનઙ્કુમારો''તિ વુચ્ચતિ. **જનેતસ્મિ**ન્તિ જનિતસ્મિં, પજાયાતિ અત્થો. **યે ગોત્તપટિસારિનો**તિ યે જનેતસ્મિં ગોત્તં પટિસરન્તિ તેસુ લોકે ગોત્તપટિસારીસુ ખત્તિયો સેટ્ઠો. **વિજ્જાચરણસમ્પન્નો**તિ ભયભેરવસુત્તપરિયાયેન (મ॰ નિ॰ ૧.૩૪ આદયો) પુબ્બેનિવાસાદીહિ વા તીહિ, અમ્બટ્ઠસુત્તપરિયાયેન (દી॰ નિ॰ ૧.૨૭૮ આદયો) વિપસ્સનાઞાણં મનોમયિદ્ધિ છ અભિઞ્ઞાયોતિ ઇમાહિ વા અટ્ઠહિ વિજ્જાહિ, સીલેસુ પરિપૂરકારિતા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા ભોજને મત્તઞ્ઞુતા જાગરિયાનુયોગો સત્ત સદ્ધમ્મા ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનીતિ એવં પન્નરસધમ્મભેદેન ચરણેન ચ સમન્નાગતો. **સો સેટ્ઠો દેવમાનુસે**તિ સો ખીણાસવબ્રાહ્મણો દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સેટ્ઠો ઉત્તમોતિ. પઠમં.

૨. દેવદત્તસુત્તવણ્ણના

૧૮૩. દુતિયે **અચિરપક્કન્તે**તિ સઙ્ઘં ભિન્દિત્વા નચિરસ્સેવ વેળુવનતો ગયાસીસં ગતે. **અસ્સતરિ**ન્તિ ગદ્રભસ્સ વળવાય જાતં. દુતિયં.

૩. અન્ધકવિન્દસુત્તવણ્ણના

૧૮૪. તતિયે **અન્ધકવિન્દ**ન્તિ એવંનામકં ગામં. **ઉપસઙ્કમી**તિ ''સત્થા ઇદાનિપિ વીરિયં કરોતિ પધાનમનુયુઞ્જતિ, ગચ્છામિસ્સ સન્તિકે ઠત્વા સાસનાનુચ્છવિકં વીરિયપટિસંયુત્તં ગાથં વક્ખામી''તિ ઉપસઙ્કમિ.

પન્તાનીતિ જનતં અતિક્કમિત્વા મનુસ્સાનં અનુપચારે ઠિતાનિ. **સંયોજનવિપ્પમોક્ખા**તિ તાનિ ચ સેનાસનાનિ સેવમાનો ન ચીવરાદીનં અત્થાય સેવેય્ય, અથ ખો દસસંયોજનવિપ્પમોક્ખત્થાય ચરેય્ય. **સઙ્ઘે વસે**તિ તેસુ સેનાસનેસુ રતિં અલભન્તો ઉપટ્ઠાકાદીનં ચિત્તાનુરક્ખણત્થં ગદ્રભપિટ્ઠે રજં વિય ઉપ્પતન્તો અરઞ્ઞે અચરિત્વા સઙ્ઘમજ્ઝે વસેય્ય. **રક્ખિતત્તો સતીમા**તિ તત્થ ચ વસન્તો સગવચણ્ડો ગોણો વિય સબ્રહ્મચારિનો અવિજ્ઝન્તો અઘટ્ટેન્તો રક્ખિતત્તો સતિપટ્ઠાનપરાયણો હુત્વા વસેય્ય.

ઇદાનિ સઙ્ઘે વસમાનસ્સ ભિક્ખુનો ભિક્ખાચારવત્તં આચિક્ખન્તો **કુલાકુલ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **પિણ્ડિકાય ચરન્તો**તિ પિણ્ડત્થાય ચરમાનો. **સેવેથ પન્તાનિ સેનાસનાની**તિ સઙ્ઘમજ્ઝં ઓતરિત્વા વસમાનોપિ ધુરપરિવેણે તાલનાળિકેરઆદીનિ રોપેત્વા ઉપટ્ઠાકાદિસંસટ્ઠો ન વસેય્ય, ચિત્તકલ્લતં પન જનેત્વા ચિત્તં હાસેત્વા તોસેત્વા પુન પન્તસેનાસને વસેય્યાતિ અરઞ્ઞસ્સેવ વણ્ણં કથેતિ. **ભયા**તિ વટ્ટભયતો. **અભયે**તિ નિબ્બાને. **વિમુત્તો**તિ અધિમુત્તો હુત્વા વસેય્ય.

યત્થ ભેરવાતિ યસ્મિં ઠાને ભયજનકા સવિઞ્ઞાણકા સીહબ્યગ્ઘાદયો, અવિઞ્ઞાણકા રત્તિભાગે ખાણુવલ્લિઆદયો બહૂ અત્થિ. **સરીસપા**તિ દીઘજાતિકાદિસરીસપા. **નિસીદિ તત્થ ભિક્ખૂ**તિ તાદિસે ઠાને ભિક્ખુ

નિસિન્નો. ઇમિના ઇદં દીપેતિ – ભગવા યથા તુમ્હે એતરહિ તત્રટ્ઠકભેરવારમ્મણાનિ ચેવ સરીસપે ચ વિજ્જુનિચ્છારણાદીનિ ચ અમનસિકત્વા નિસિન્ના, એવમેવં પધાનમનુયુત્તા ભિક્ખૂ નિસીદન્તીતિ.

જાતુ મે દિટ્ઠન્તિ એકંસેન મયા દિટ્ઠં. **ન યિદં ઇતિહીતિહ**ન્તિ ઇદં ઇતિહ ઇતિહાતિ ન તક્કહેતુ વા નયહેતુ વા પિટકસમ્પદાનેન વા અહં વદામિ. **એકસ્મિં બ્રહ્મચરિયસ્મિ**ન્તિ એકાય ધમ્મદેસનાય. ધમ્મદેસના હિ ઇધ બ્રહ્મચરિયન્તિ અધિપ્પેતા. **મચ્ચુહાયિન**ન્તિ મરણપરિચ્ચાગિનં ખીણાસવાનં.

દસા ચ દસધા દસાતિ એત્થ **દસા**તિ દસેવ, **દસધા દસા**તિ સતં, અઞ્ઞે ચ દસુત્તરં સેખસતં પસ્સામીતિ વદતિ. **સોતસમાપન્ના**તિ મગ્ગસોતં સમાપન્ના. **અતિરચ્છાનગામિનો**તિ દેસનામત્તમેતં, અવિનિપાતધમ્માતિ અત્થો. **સઙ્ખાતું નોપિ સક્કોમી**તિ મુસાવાદભયેન એત્તકા નામ પુઞ્ઞભાગિનો સત્તાતિ ગણેતું ન સક્કોમીતિ બહું બ્રહ્મધમ્મદેસનં સન્ધાય એવમાહ. તતિયં.

૪. અરુણવતીસુત્તવણ્ણના

૧૮૫. ચતુત્થે **અભિભૂસમ્ભવ**ન્તિ અભિભૂ ચ સમ્ભવો ચ. તેસુ અભિભૂથેરો સારિપુત્તત્થેરો વિય પઞ્ઞાય અગ્ગો, સમ્ભવત્થેરો મહામોગ્ગલ્લાનો વિય સમાધિના અગ્ગો. **ઉજ્ઝાયન્તી**તિ અવજ્ઝાયન્તિ, લામકતો વા ચિન્તેન્તિ. **ખિય્યન્તી**તિ, કિન્નામેતં કિન્નામેતન્તિ? અઞ્ઞમઞ્ઞં કથેન્તિ. **વિપાચેન્તી**તિ વિત્થારયન્તા પુનપ્પુનં કથેન્તિ. **હેટ્ઠિમેન ઉપડ્ઢકાયેના**તિ નાભિતો પટ્ઠાય હેટ્ઠિમકાયેન. પાળિયં એત્તકમેવ આગતં. થેરો પન ‘‘પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા નાગવણ્ણં ગહેત્વા દસ્સેતિ, સુપણ્ણવણ્ણં ગહેત્વા વા દસ્સેતી’’તિઆદિના (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) નયેન આગતં અનેકપ્પકારં ઇદ્ધિવિકુબ્બનં દસ્સેસિ. **ઇમા ગાથાયો અભાસી**તિ થેરો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘કથં દેસિતા નુ ખો ધમ્મદેસના સબ્બેસં પિયા અસ્સ મનાપા’’તિ. તતો આવજ્જેન્તો – ‘‘સબ્બેપિ પાસણ્ડા સબ્બે દેવમનુસ્સા અત્તનો અત્તનો સમયે પુરિસકારં વણ્ણયન્તિ, વીરિયસ્સ અવણ્ણવાદી નામ નત્થિ, વીરિયપટિસંયુત્તં કત્વા દેસેસ્સામિ, એવં અયં ધમ્મદેસના સબ્બેસં પિયા ભવિસ્સતિ મનાપા’’તિ ઞત્વા તીસુ પિટકેસુ વિચિનિત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **આરમ્ભથા**તિ આરમ્ભવીરિયં કરોથ. **નિક્કમથા**તિ નિક્કમવીરિયં કરોથ. **યુઞ્જથા**તિ પયોગં કરોથ પરક્કમથ. **મચ્ચુનો સેન**ન્તિ મચ્ચુનો સેના નામ કિલેસસેના, તં ધુનાથ. **જાતિસંસાર**ન્તિ જાતિઞ્ચ સંસારઞ્ચ, જાતિસઙ્ખાતં વા સંસારં. **દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતી**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિચ્છેદં કરિસ્સતિ. કિં પન કત્વા થેરો સહસ્સિલોકધાતું વિઞ્ઞાપેસીતિ? નીલકસિણં તાવ સમાપજ્જિત્વા સબ્બત્થ આલોકટ્ઠાને અન્ધકારં ફરિ, ઓદાતકસિણં સમાપજ્જિત્વા અન્ધકારટ્ઠાને ઓભાસં. તતો ‘‘કિમિદં અન્ધકાર’’ન્તિ? સત્તાનં આભોગે ઉપ્પન્ને આલોકં દસ્સેસિ. આલોકટ્ઠાને આલોકકિચ્ચં નત્થિ, ‘‘કિં આલોકો અય’’ન્તિ? વિચિનન્તાનં અત્તાનં દસ્સેસિ. અથ તેસં થેરોતિ વદન્તાનં ઇમા ગાથાયો અભાસિ, સબ્બે ઓસટાય પરિસાય મજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મં દેસેન્તસ્સ વિય સદ્દં સુણિંસુ. અત્થોપિ નેસં પાકટો અહોસિ. ચતુત્થં.

૫. પરિનિબ્બાનસુત્તવણ્ણના

૧૮૬. પઞ્ચમે **ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને**તિ યથેવ હિ કદમ્બનદીતીરતો રાજમાતુવિહારદ્વારેન થૂપારામં ગન્તબ્બં હોતિ, એવં હિરઞ્ઞવતિકાય નામ નદિયા પારિમતીરતો સાલવનં ઉય્યાનં. યથા અનુરાધપુરસ્સ

થૂપારામો, એવં તં કુસિનારાય હોતિ. યથા થૂપારામતો દક્ખિણદ્વારેન નગરં પવિસનમગ્ગો પાચીનમુખો ગન્ત્વા ઉત્તરેન નિવત્તતિ, એવં ઉય્યાનતો સાલપન્તિ પાચીનમુખા ગન્ત્વા ઉત્તરેન નિવત્તા. તસ્મા તં ''ઉપવત્તન''ન્તિ વુચ્ચતિ. તસ્મિં ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને. **અન્તરેન યમકસાલાન**ન્તિ મૂલક્ખન્ધવિટપપત્તેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસિબ્બિત્વા ઠિતસાલાનં અન્તરિકાય. **અપ્પમાદેન સમ્પાદેથા**તિ સતિઅવિપ્પવાસેન કત્તબ્બકિચ્ચાનિ સમ્પાદયથ. ઇતિ ભગવા યથા નામ મરણમઞ્ચે નિપન્નો મહદ્ધનો કુટુમ્બિકો પુત્તાનં ધનસારં આચિક્ખેય્ય, એવમેવં પરિનિબ્બાનમઞ્ચે નિપન્નો પઞ્ચચત્તાલીસ વસ્સાનિ દિન્નં ઓવાદં સબ્બં એકસ્મિં અપ્પમાદપદેયેવ પક્ખિપિત્વા અભાસિ. **અયં તથાગતસ્સ પચ્છિમા વાચા**તિ ઇદં પન સઙ્ગીતિકારાનં વચનં.

ઇતો પરં યં પરિનિબ્બાનપરિકમ્મં કત્વા ભગવા પરિનિબ્બુતો, તં દસ્સેતું, **અથ ખો ભગવા પઠમં ઝાન**ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં સમાપન્ને ભગવતિ અસ્સાસપસ્સાસાનં અપ્પવત્તિં દિસ્વા, ''પરિનિબ્બુતો સત્થા''તિ સઞ્ઞાય દેવમનુસ્સા એકપ્પહારેન વિરવિંસુ, આનન્દત્થેરોપિ – ''પરિનિબ્બુતો નુ ખો, ભન્તે, અનુરુદ્ધ ભગવા''તિ થેરં પુચ્છિ. થેરો ''ન ખો, આવુસો આનન્દ, તથાગતો પરિનિબ્બુતો, અપિચ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં સમાપન્નો''તિ આહ. કથં પન સો અઞ્ઞાસિ? થેરો કિર સત્થારા સદ્ધિંયેવ તં તં સમાપત્તિં સમાપજ્જન્તો યાવ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનવુટ્ઠાનં, તાવ ગન્ત્વા, ''ઇદાનિ ભગવા નિરોધં સમાપન્નો, અન્તોનિરોધે ચ કાલંકિરિયા નામ નત્થી''તિ અઞ્ઞાસિ.

અથ ખો ભગવા સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠહિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જિ...પે॰... **તતિયજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જી**તિ એત્થ પન ભગવા ચતુવીસતિયા ઠાનેસુ પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ, તેરસસુ ઠાનેસુ દુતિયં ઝાનં... તથા તતિયં... પન્નરસસુ ઠાનેસુ ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જિ. કથં? દસસુ અસુભેસુ દ્વત્તિંસાકારે અટ્ઠસુ કસિણેસુ મેત્તાકરુણામુદિતેસુ આનાપાને પરિચ્છેદાકાસેતિ ઇમેસુ તાવ ચતુવીસતિયા ઠાનેસુ પઠમં ઝાનં સમાપજ્જિ. ઠપેત્વા પન દ્વત્તિંસાકારઞ્ચ દસ ચ અસુભાનિ સેસેસુ તેરસસુ દુતિયં ઝાનં... તેસુયેવ તતિયં ઝાનં સમાપજ્જિ. અટ્ઠસુ પન કસિણેસુ ઉપેક્ખાબ્રહ્મવિહારે આનાપાને પરિચ્છેદાકાસે ચતૂસુ અરૂપેસૂતિ ઇમેસુ પન્નરસસુ ઠાનેસુ ચતુત્થં ઝાનં સમાપજ્જિ. અયમ્પિ ચ સઙ્ખેપકથાવ. નિબ્બાનપુરં પવિસન્તો પન ભગવા ધમ્મસ્સામિ સબ્બાપિ ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા સમાપત્તિયો પવિસિત્વા વિદેસં ગચ્છન્તો ઞાતિજનં આલિઙ્ગિત્વા વિય સબ્બસમાપત્તિસુખં અનુભવિત્વા પવિટ્ઠો.

ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા સમનન્તરા ભગવા પરિનિબ્બાયીતિ એત્થ ચ ઝાનસમનન્તરં પચ્ચવેક્ખણસમનન્તરન્તિ, દ્વે સમનન્તરાનિ. ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠાય ભવઙ્ગં ઓતિણ્ણસ્સ તત્થેવ પરિનિબ્બાનં **ઝાનસમનન્તરં** નામ, ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા પુન ઝાનઙ્ગાનિ પચ્ચવેક્ખિત્વા ભવઙ્ગં ઓતિણ્ણસ્સ તત્થેવ પરિનિબ્બાનં **પચ્ચવેક્ખણસમનન્તરં** નામ. ઇમાનિ દ્વેપિ સમનન્તરાનેવ. ભગવા પન ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઝાના વુટ્ઠાય ઝાનઙ્ગાનિ પચ્ચવેક્ખિત્વા ભવઙ્ગચિત્તેન અબ્યાકતેન દુક્ખસચ્ચેન પરિનિબ્બાયિ. યે હિ કેચિ બુદ્ધા વા પચ્ચેકબુદ્ધા વા અરિયસાવકા વા અન્તમસો કુન્થકિપિલ્લિકં ઉપાદાય સબ્બે ભવઙ્ગચિત્તેનેવ અબ્યાકતેન દુક્ખસચ્ચેન કાલં કરોન્તિ.

ભૂતાતિ સત્તા. **અપ્પટિપુગ્ગલો**તિ પટિભાગપુગ્ગલવિરહિતો. **બલપ્પત્તો**તિ દસવિધં ઞાણબલં પત્તો. **ઉપ્પાદવયધમ્મિનો**તિ ઉપ્પાદવયસભાવા. **તેસં વૂપસમો**તિ તેસં સઙ્ખારાનં વૂપસમો. **સુખો**તિ અસઙ્ખતં નિબ્બાનમેવ સુખન્તિ અત્થો. **તદાસી**તિ ''સહ પરિનિબ્બાના મહાભૂમિચાલો અહોસી''તિ એવં મહાપરિનિબ્બાને (દી॰ નિ॰

૨.૨૨૦) વુત્તં ભૂમિચાલં સન્ધાયાહ. સો હિ લોમહંસનકો ચ ભિંસનકો ચ આસિ. **સબ્બાકારવરૂપેતે**તિ સબ્બાકારવરગુણૂપેતે. **નાહુ અસ્સાસપસ્સાસો**તિ ન જાતો અસ્સાસપસ્સાસો. **અનેજો**તિ તણ્હાસઙ્ખાતાય એજાય અભાવેન અનેજો. **સન્તિમારબ્ભા**તિ અનુપાદિસેસં નિબ્બાનં આરબ્ભ પટિચ્ચ સન્ધાય. **ચક્ખુમા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા. **પરિનિબ્બુતો**તિ ખન્ધપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **અસલ્લીનેના**તિ અનલ્લીનેન અસઙ્કુટિતેન સુવિકસિતેનેવ ચિત્તેન. **વેદનં અજ્ઝવાસયી**તિ વેદનં અધિવાસેસિ, ન વેદનાનુવત્તી હુત્વા ઇતો ચિતો સમ્પરિવત્તિ. **વિમોક્ખો**તિ કેનચિ ધમ્મેન અનાવરણવિમોક્ખો સબ્બસો અપઞ્ઞત્તિભાવૂપગમો પજ્જોતનિબ્બાનસદિસો જાતોતિ. પઞ્ચમં.

દુતિયો વગ્ગો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

બ્રહ્મસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. બ્રાહ્મણસંયુત્તં

૧. અરહન્તવગ્ગો

૧. ધનઞ્જાનીસુત્તવણ્ણના

૧૮૭. બ્રાહ્મણસંયુત્તસ્સ પઠમે **ધનઞ્જાની**તિ ધનઞ્જાનિગોત્તા. ઉક્કટ્ઠગોત્તા કિરેસા. સેસબ્રાહ્મણા કિર બ્રહ્મુનો મુખતો જાતા, ધનઞ્જાનિગોત્તા મત્થકં ભિન્દિત્વા નિક્ખન્તાતિ તેસં લદ્ધિ. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ કસ્મા ઉદાનેસિ? સો કિર બ્રાહ્મણો મિચ્છાદિટ્ઠિકો ''બુદ્ધો ધમ્મો સઙ્ઘો''તિ વુત્તે કણ્ણે પિદહતિ, થદ્ધો ખદિરખાણુસદિસો. બ્રાહ્મણી પન સોતાપન્ના અરિયસાવિકા. બ્રાહ્મણો દાનં દેન્તો પઞ્ચસતાનં બ્રાહ્મણાનં અપ્પોદકં પાયાસં દેતિ, બ્રાહ્મણી બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ નાનારસભોજનં. બ્રાહ્મણસ્સ દાનદિવસે બ્રાહ્મણી તસ્સ વસવત્તિતાય પહીનમચ્છેરતાય ચ સહત્થા પરિવિસતિ. બ્રાહ્મણિયા પન દાનદિવસે બ્રાહ્મણો પાતોવ ઘરા નિક્ખમિત્વા પલાયતિ. અથેકદિવસં બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિયા સદ્ધિં અસમ્મન્તેત્વા પઞ્ચસતે બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા બ્રાહ્મણિં આહ – ''સ્વે ભોતિ અમ્હાકં ઘરે પઞ્ચસતા બ્રાહ્મણા ભુઞ્જિસ્સન્તી''તિ. મયા કિં કાતબ્બં બ્રાહ્મણાતિ? તયા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કાતબ્બં નત્થિ, સબ્બં પચનપરિવેસનં અઞ્ઞે કરિસ્સન્તિ. યં પન ત્વં ઠિતાપિ નિસિન્નાપિ ખિપિત્વાપિ ઉક્કાસિત્વાપિ ''નમો બુદ્ધસ્સા''તિ તસ્સ મુણ્ડકસ્સ સમણકસ્સ નમક્કારં કરોસિ, તં સ્વે એકદિવસમત્તં મા અકાસિ. તં હિ સુત્વા બ્રાહ્મણા અનત્તમના હોન્તિ, મા મં બ્રાહ્મણેહિ ભિન્દસીતિ. ત્વં બ્રાહ્મણેહિ વા ભિજ્જ દેવેહિ વા, અહં પન સત્થારં અનુસ્સરિત્વા ન સક્કોમિ અનમસ્સમાના સણ્ઠાતુન્તિ. ભોતિ કુલસતિકે ગામે ગામદ્વારમ્પિ તાવ પિદહિતું વાયમન્તિ, ત્વં દ્વીહઙ્ગુલેહિ પિદહિતબ્બં મુખં બ્રાહ્મણાનં ભોજનકાલમત્તં પિદહિતું ન સક્કોસીતિ. એવં પુનપ્પુનં કથેત્વાપિ સો નિવારેતું અસક્કોન્તો ઉસ્સીસકે ઠપિતં મણ્ડલગ્ગખગ્ગં ગહેત્વા – ''ભોતિ સચે સ્વે બ્રાહ્મણેસુ નિસિન્નેસુ તં મુણ્ડસમણકં નમસ્સસિ, ઇમિના તં ખગ્ગેન પાદતલતો પટ્ઠાય યાવ કેસમત્થકા કળીરં વિય કોટ્ટેત્વા રાસિં કરિસ્સામી''તિ ઇમં ગાથં અભાસિ –

''ઇમિના મણ્ડલગ્ગેન, પાદતો યાવ મત્થકા;
કળીરમિવ છેજ્જામિ, યદિ મિચ્છં ન કાહસિ.

''સચે બુદ્ધોતિ ભણસિ, સચે ધમ્મોતિ ભાસસિ;
સચે સઙ્ઘોતિ કિત્તેસિ, જીવન્તી મે નિવેસને''તિ.

અરિયસાવિકા પન પથવી વિય દુપ્પકમ્પા, સિનેરુ વિય દુપ્પરિવત્તિયા. સા તેન નં એવમાહ –

''સચે મે અઙ્ગમઙ્ગાનિ, કામં છેજ્જસિ બ્રાહ્મણ;
નેવાહં વિરમિસ્સામિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સાસના.

''નાહં ઓક્કા વરધરા, સક્કા રોધયિતું જિના;
ધીતાહં બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ, છિન્દ વા મં વધસ્સુ વા''તિ.

એવં ધનઞ્જાનિગજ્જિતં નામ ગજ્જન્તી પઞ્ચ ગાથાસતાનિ અભાસિ. બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિં પરામસિતું વા પહરિતું વા અસક્કોન્તો ''ભોતિ યં તે રુચ્ચતિ, તં કરોહી''તિ વત્વા ખગ્ગં સયને ખિપિ. પુનદિવસે ગેહં હરિતુપલિત્તં કારાપેત્વા લાજાપુણ્ણઘટમાલાગન્ધાદીહિ તત્થ તત્થ અલઙ્કારાપેત્વા પઞ્ચન્નં બ્રાહ્મણસતાનં નવસપ્પિસક્ખરમધુયુત્તં અપ્પોદકપાયાસં પટિયાદાપેત્વા કાલં આરોચાપેસિ.

બ્રાહ્મણીપિ પાતોવ ગન્ધોદકેન સયં ન્હાયિત્વા સહસ્સગ્ઘનકં અહતવત્થં નિવાસેત્વા પઞ્ચસતગ્ઘનકં એકંસં કત્વા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતા સુવણ્ણકટચ્છું ગહેત્વા ભત્તગ્ગે બ્રાહ્મણે પરિવિસમાના તેહિ સદ્ધિં એકપન્તિયં નિસિન્નસ્સ તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ભત્તં ઉપસંહરન્તી દુન્નિક્ખિત્તે દારુભણ્ડે પક્ખલિ. પક્ખલનઘટ્ટનાય દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જિ. તસ્મિં સમયે દસબલં સરિ. સતિસમ્પન્નતાય પન પાયાસપાતિં અછડ્ડેત્વા સણિકં ઓતારેત્વા ભૂમિયં સણ્ઠપેત્વા પઞ્ચન્નં બ્રાહ્મણસતાનં મજ્ઝે સિરસિ અઞ્જલિં ઠપેત્વા યેન વેળુવનં, તેનઞ્જલિં પણામેત્વા ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે તેસુ બ્રાહ્મણેસુ કેચિ ભુત્તા હોન્તિ, કેચિ ભુઞ્જમાના, કેચિ હત્થે ઓતારિતમત્તા, કેસઞ્ચિ ભોજનં પુરતો ઠપિતમત્તં હોતિ. તે તં સદ્દં સુત્વાવ સિનેરુમત્તેન મુગ્ગરેન સીસે પહટા વિય કણ્ણેસુ સૂલેન વિદ્ધા વિય દુક્ખદોમનસ્સં પટિસંવેદિયમાના ''ઇમિના અગ્ગલદ્ધિકેન મયં ઘરં પવેસિતા''તિ કુજ્ઝિત્વા હત્થે પિણ્ડં છડ્ડેત્વા મુખેન ગહિતં નિટ્ઠુભિત્વા ધનું દિસ્વા કાકા વિય બ્રાહ્મણં અક્કોસમાના દિસાવિદિસા પક્કમિંસુ. બ્રાહ્મણો એવં ભિજ્જિત્વા ગચ્છન્તે બ્રાહ્મણે દિસ્વા બ્રાહ્મણિં સીસતો પટ્ઠાય ઓલોકેત્વા, ''ઇદમેવ ભયં સમ્પસ્સમાના મયં હિય્યો પટ્ઠાય ભોતિં યાચન્તા ન લભિમ્હા''તિ નાનપ્પકારેહિ બ્રાહ્મણિં અક્કોસિત્વા, એતં ''એવમેવં પના''તિઆદિવચનં અવોચ.

ઉપસઙ્કમીતિ ''સમણો ગોતમો ગામનિગમરટ્ઠપૂજિતો, ન સક્કા ગન્ત્વા યં વા તં વા વત્વા સન્તજ્જેતું, એકમેવ નં પઞ્હં પુચ્છિસ્સામી''તિ ગચ્છન્તોવ ''**કિંસુ છેત્વા**''તિ ગાથં અભિસઙ્ખરિત્વા – ''સચે 'અસુકસ્સ નામ વધં રોચેમી'તિ વક્ખતિ, અથ નં 'યે તુય્હં ન રુચ્ચન્તિ, તે મારેતુકામોસિ, લોકવધાય ઉપ્પન્નો, કિં તુય્હં સમણભાવેના'તિ? નિગ્ગહેસ્સામિ. સચે 'ન કસ્સચિ વધં રોચેમી'તિ વક્ખતિ, અથ નં 'ત્વં રાગાદીનમ્પિ વધં ન ઇચ્છસિ. કસ્મા સમણો હુત્વા આહિણ્ડસી'તિ? નિગ્ગહેસ્સામી. ઇતિ ઇમં ઉભતોકોટિકં પઞ્હં સમણો ગોતમો નેવ ગિલિતું ન ઉગ્ગિલિતું સક્ખિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ . **સમ્મોદી**તિ અત્તનો પણ્ડિતતાય કુદ્ધભાવં અદસ્સેત્વા મધુરકથં કથેન્તો સમ્મોદિ. પઞ્હો દેવતાસંયુત્તે કથિતો. સેસમ્પિ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવાતિ. પઠમં.

૨. અક્કોસસુત્તવણ્ણના

૧૮૮. દુતિયે **અક્કોસકભારદ્વાજો**તિ ભારદ્વાજોવ સો, પઞ્ચમત્તેહિ પન ગાથા સતેહિ તથાગતં અક્કોસન્તો આગતોતિ. ''અક્કોસકભારદ્વાજો''તિ તસ્સ સઙ્ગીતિકારેહિ નામં ગહિતં. **કુપિતો અનત્તમનો**તિ ''સમણેન ગોતમેન મય્હં જેટ્ઠકભાતરં પબ્બાજેન્તેન જાનિ કતા, પક્ખો ભિન્નો''તિ કોધેન કુપિતો દોમનસ્સેન ચ અનત્તમનો હુત્વાતિ અત્થો. **અક્કોસતી**તિ ''ચોરોસિ, બાલોસિ, મૂળ્હોસિ, થેનોસિ, ઓટ્ઠોસિ, મેણ્ડોસિ, ગોણોસિ, ગદ્રભોસિ, તિરચ્છાનગતોસિ, નેરયિકોસી''તિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસતિ. **પરિભાસતી**તિ ''હોતુ મુણ્ડકસમણક, 'અદણ્ડો અહ'ન્તિ કરોસિ, ઇદાનિ તે રાજકુલં ગન્ત્વા દણ્ડં આરોપેસ્સામી''તિઆદીનિ વદન્તો પરિભાસતિ નામ.

સમ્ભુઞ્જતીતિ એકતો ભુઞ્જતિ. **વીતિહરતી**તિ કતસ્સ પટિકારં કરોતિ. **ભગવન્તં ખો, ગોતમન્તિ** કસ્મા એવમાહ? ‘‘તવેવેતં, બ્રાહ્મણ, તવેવેતં, બ્રાહ્મણા’’તિ કિરસ્સ સુત્વા. ‘‘ઇસયો નામ કુપિતા સપનં દેન્તિ કિસવચ્છાદયો વિયા’’તિ અનુસ્સવવસેન ‘‘સપતિ મં મઞ્ઞે સમણો ગોતમો’’તિ ભયં ઉપ્પજ્જિ. તસ્મા એવમાહ.

દન્તસ્સાતિ નિબ્બિસેવનસ્સ. **તાદિનો**તિ તાદિલક્ખણં પત્તસ્સ. **તસ્સેવ તેન પાપિયો**તિ તસ્સેવ પુગ્ગલસ્સ તેન કોધેન પાપં હોતિ. **સતો ઉપસમ્મતી**તિ સતિયા સમન્નાગતો હુત્વા અધિવાસેતિ. **ઉભિન્નં તિકિચ્છન્તાનન્તિ** ઉભિન્નં તિકિચ્છન્તં. અયમેવ વા પાઠો. યો પુગ્ગલો સતો ઉપસમ્મતિ, ઉભિન્નમત્થં ચરતિ તિકિચ્છતિ સાધેતિ, તં પુગ્ગલં જના બાલોતિ મઞ્ઞન્તિ. કીદિસા જના? **યે ધમ્મસ્સ અકોવિદા. ધમ્મસ્સા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મસ્સ વા ચતુસચ્ચધમ્મસ્સ વા. **અકોવિદા**તિ તસ્મિં ધમ્મે અકુસલા અન્ધબાલપુથુજ્જના. દુતિયં.

૩. અસુરિન્દકસુત્તવણ્ણના

૧૮૯. તતિયે **અસુરિન્દકભારદ્વાજો**તિ અક્કોસકભારદ્વાજસ્સ કનિટ્ઠો. **કુપિતો**તિ તેનેવ કારણેન કુદ્ધો. **જયઞ્ચેવસ્સ તં હોતી**તિ અસ્સેવ તં જયં હોતિ, સો જયો હોતીતિ અત્થો . કતમસ્સાતિ? યા તિતિક્ખા વિજાનતો અધિવાસનાય ગુણં વિજાનન્તસ્સ તિતિક્ખા અધિવાસના, અયં તસ્સ વિજાનતોવ જયો. બાલો પન ફરુસં ભણન્તો ‘‘મય્હં જયો’’તિ કેવલં જયં મઞ્ઞતિ. તતિયં.

૪. બિલઙ્ગીકસુત્તવણ્ણના

૧૯૦. ચતુત્થે **બિલઙ્ગિકભારદ્વાજો**તિ ભારદ્વાજોવ સો, નાનપ્પકારં પન સુદ્ધઞ્ચ સમ્ભારયુત્તઞ્ચ કઞ્જિકં કારેત્વા વિક્કિણાપેન્તો બહુધનં સઙ્ઘરીતિ ‘‘બિલઙ્ગિકભારદ્વાજો’’તિ તસ્સ સઙ્ગીતિકારેહિ નામં ગહિતં. **તુણ્હીભૂતો**તિ ‘‘તયો મે જેટ્ઠકભાતરો ઇમિના પબ્બાજિતા’’તિ અતિવિય કુદ્ધો કિઞ્ચિ વત્તું અસક્કોન્તો તુણ્હીભૂતો અટ્ઠાસિ. ગાથા પન દેવતાસંયુત્તે કથિતાવ. ચતુત્થં.

૫. અહિંસકસુત્તવણ્ણના

૧૯૧. પઞ્ચમે **અહિંસકભારદ્વાજો**તિ ભારદ્વાજોવેસ, અહિંસકપઞ્હં પન પુચ્છિ, તેનસ્સેતં સઙ્ગીતિકારેહિ નામં ગહિતં. નામેન વા એસ અહિંસકો, ગોત્તેન ભારદ્વાજો. **અહિંસકાહન્તિ** અહિંસકો અહં, ઇતિ મે ભવં ગોતમો જાનાતૂતિ આહ. **તથા ચસ્સા**તિ તથા ચે અસ્સ, ભવેય્યાસીતિ અત્થો. **ન હિંસતી**તિ ન વિહેઠેતિ ન દુક્ખાપેતિ. પઞ્ચમં.

૬. જટાસુત્તવણ્ણના

૧૯૨. છટ્ઠે **જટાભારદ્વાજો**તિ ભારદ્વાજોવેસ, જટાપઞ્હસ્સ પન પુચ્છિતત્તા સઙ્ગીતિકારેહિ એવં વુત્તો. સેસં દેવતાસંયુત્તે કથિતમેવ. છટ્ઠં.

૭. સુદ્ધિકસુત્તવણ્ણના

१९३. सत्तमे **सुद्धिकभारद्वाजो**ति अयम्पि भारद्वाजोव, सुद्धिकपञ्हस्स पन पुच्छितत्ता सङ्गीतिकारेहि एवं वुत्तो. **सीलवापि तपोकर**न्ति सीलसम्पन्नोपि तपोकम्मं करोन्तो. **विज्जाचरणसम्पन्नो**ति एत्थ **विज्जा**ति तयो वेदा. **चरण**न्ति गोत्तचरणं. **सो सुज्झति न अञ्ञा इतरा पजा**ति सो तेविज्जो ब्राह्मणो सुज्झति, अयं पन अञ्ञा नामिका पजा न सुज्झतीति वदति. **बहुम्पि पलपं जप्प**न्ति बहुम्पि पलपं जप्पन्तो, ''ब्राह्मणोव सुज्झती''ति एवं वचनसहस्सम्पि भणन्तोति अत्थो. **अन्तोकसम्बू**ति अन्तो किलेसपूतिसभावेन पूतिको. **संकिलिट्ठो**ति किलिट्ठेहि कायकम्मादीहि समन्नागतो. सत्तमं.

८. अग्गिकसुत्तवण्णना

१९४. अट्ठमे **अग्गिकभारद्वाजो**ति अयम्पि भारद्वाजोव, अग्गि परिचरणवसेन पनस्स सङ्गीतिकारेहि एतं नामं गहितं. **सन्निहितो होती**ति संयोजितो होति. **अट्ठासी**ति कस्मा तत्थ अट्ठासि? भगवा किर पच्चूससमये लोकं ओलोकेन्तो इमं ब्राह्मणं दिस्वा चिन्तेसि – ''अयं ब्राह्मणो एवरूपं अग्गपायासं गहेत्वा 'महाब्रह्मानं भोजेमी'ति अग्गिम्हि झापेन्तो अफलं करोति अपायमग्गं ओक्कमति, इमं लद्धिं अविस्सज्जन्तो अपायपूरकोव भविस्सति, गच्छामिस्स धम्मदेसनाय, मिच्छादिट्ठिं भिन्दित्वा पब्बाजेत्वा चत्तारो मग्गे चेव चत्तारि च फलानि देमी''ति, तस्मा पुब्बण्हसमये राजगहं पविसित्वा तत्थ अट्ठासि.

तीहि विज्जाहीति तीहि वेदेहि. **जातिमा**ति याव सत्तमा पितामहयुगा परिसुद्धाय जातिया समन्नागतो. **सुतवा बहू**ति बहु नानप्पकारे गन्थे सुतवा. **सोमं भुञ्जेय्या**ति सो तेविज्जो ब्राह्मणो इमं पायासं भुञ्जितुं युत्तो, तुम्हाकं पनेस पायासो अयुत्तोति वदति.

वेदीति पुब्बेनिवासञाणेन जानि पटिविज्झि. **सग्गापाय**न्ति दिब्बेन चक्खुना सग्गम्पि अपायम्पि पस्सति. **जातिक्खय**न्ति अरहत्तं. **अभिञ्ञावोसितो**ति जानित्वा वोसितवोसानो. **ब्राह्मणो भव**न्ति अवीचितो याव भवग्गा भोता गोतमेन सदिसो जातिसम्पन्नो खीणासवब्राह्मणो नत्थि, भवंयेव ब्राह्मणोति.

एवञ्च पन वत्वा सुवण्णपातिं पूरेत्वा दसबलस्स पायासं उपनामेसि. सत्था उप्पत्तिं दीपेत्वा भोजनं पटिक्खिपन्तो **गाथाभिगीतं मे**तिआदिमाह. तत्थ **गाथाभिगीत**न्ति गाथाहि अभिगीतं. **अभोजनेय्य**न्ति अभुञ्जितब्बं . इदं वुत्तं होति – त्वं, ब्राह्मण, मय्हं एत्तकं कालं भिक्खाचारवत्तेन ठितस्स कटच्छुमत्तम्पि दातुं नासक्खि, इदानि पन मया तुय्हं किलञ्जम्हि तिले वित्थारेन्तेन विय सब्बे बुद्धगुणा पकासिता, इति गायनेन गायित्वा लद्धं विय इदं भोजनं होति, तस्मा इदं गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यन्ति. **सम्पस्सतं, ब्राह्मण, नेस धम्मो**ति, ब्राह्मण, अत्थञ्च धम्मञ्च सम्पस्सन्तानं ''एवरूपं भोजनं भुञ्जितब्ब''न्ति एस धम्मो न होति. सुधाभोजनम्पि **गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा**, गाथाहि गायित्वा लद्धं बुद्धा नीहरन्तियेव. **धम्मे सति, ब्राह्मण, वुत्तिरेसा**ति, ब्राह्मण, धम्मे सति धम्मं अपेक्खित्वा धम्मे पतिट्ठाय जीवितं कप्पेन्तानं एसा वुत्ति अयं आजीवो – एवरूपं नीहरित्वा धम्मलद्धमेव भुञ्जितब्बन्ति.

अथ ब्राह्मणो चिन्तेसि – अहं पुब्बे समणस्स गोतमस्स गुणे वा अगुणे वा न जानामि. इदानि पनस्साहं गुणे ञत्वा मम गेहे असीतिकोटिमत्तं धनं सासने विप्पकिरितुकामो जातो, अयञ्च ''मया दिन्नपच्चया अकप्पिया''ति वदति. अप्पटिग्गय्हो अहं समणेन गोतमेनाति. अथ भगवा सब्बञ्ञुतञ्ञाणं पेसेत्वा तस्स चित्ताचारं वीमंसन्तो, ''अयं सब्बेपि अत्तना दिन्नपच्चये 'अकप्पिया'ति सल्लक्खेति. यं हि भोजनं आरब्भ कथा

ઉપ્પન્ના, એતદેવ ન વટ્ટતિ, સેસા નિદ્દોસા''તિ બ્રાહ્મણસ્સ ચતુન્નં પચ્ચયાનં દાનદ્વારં દસ્સેન્તો **અઞ્ઞેન ચાતિ**આદિમાહ. તત્થ **કુક્કુચ્ચવૂપસન્તન્તિ** હત્થકુક્કુચ્ચાદીનં વસેન વૂપસન્તકુક્કુચ્ચં. **અન્નેન પાનેનાતિ** દેસનામત્તમેતં . અયં પનત્થો – અઞ્ઞેહિ તયા ''પરિચ્ચજિસ્સામી''તિ સલ્લક્ખિતેહિ ચીવરાદીહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહસ્સુ. **ખેત્તં હિ તં પુઞ્ઞપેક્ખસ્સ હોતીતિ** એતં તથાગતસાસનં નામ પુઞ્ઞપેક્ખસ્સ પુઞ્ઞત્થિકસ્સ તુય્હં અપ્પેપિ બીજે બહુસસ્સફલદાયકં સુખેત્તં વિય પટિયત્તં હોતિ. અટ્ઠમં.

૯. સુન્દરિકસુત્તવણ્ણના

૧૯૫. નવમે **સુન્દરિકભારદ્વાજોતિ** સુન્દરિકાય નદિયા તીરે અગ્ગિજુહણેન એવંલદ્ધનામો. **સુન્દરિકાયાતિ** એવંનામિકાય નદિયા. **અગ્ગિં જુહતીતિ** આહુતિં પક્ખિપનેન જાલેતિ . **અગ્ગિહુત્તં પરિચરતીતિ** અગ્યાયતનં સમ્મજ્જનુપલેપનબલિકમ્માદિના પયિરુપાસતિ. **કો નુ ખો ઇમં હબ્યસેસં ભુઞ્જેય્યાતિ** સો કિર બ્રાહ્મણો અગ્ગિમ્હિ હુતાવસેસં પાયાસં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અગ્ગિમ્હિ તાવ પક્ખિત્તપાયાસો મહાબ્રહ્મુના ભુત્તો, અયં પન અવસેસો અત્થિ, તં યદિ બ્રહ્મુનો મુખતો જાતસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ દદેય્યં, એવં મે પિતરા સહ પુત્તોપિ સન્તપ્પિતો ભવેય્ય, સુવિસોધિતો ચસ્સ બ્રહ્મલોકગામિમગ્ગો''તિ. સો બ્રાહ્મણસ્સ દસ્સનત્થં ઉટ્ઠાયાસના ચતુદ્દિસા અનુવિલોકેસિ, ''કો નુ ખો ઇમં હબ્યસેસં ભુઞ્જેય્યા''તિ?

રુક્ખમૂલેતિ તસ્મિં વનસણ્ડે જેટ્ઠકરુક્ખસ્સ મૂલે. **સસીસં પારુતં નિસિન્નન્તિ** સહ સીસેન પારુતકાયં નિસિન્નં. કસ્મા પન ભગવા તત્થ નિસીદિ? ભગવા કિર પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો ઇમં બ્રાહ્મણં દિસ્વા ચિન્તેસિ – અયં બ્રાહ્મણો એવરૂપં અગ્ગપાયાસં ગહેત્વા ''મહાબ્રહ્માનં ભોજેમી''તિ અગ્ગિમ્હિ ઝાપેન્તો અફલં કરોતિ...પે॰... ચત્તારો મગ્ગે ચેવ ચત્તારિ ચ ફલાનિ દેમીતિ. તસ્મા કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા પત્તચીવરં આદાય ગન્ત્વા વુત્તનયેન તસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથ કસ્મા સસીસં પારુપીતિ? હિમપાતસ્સ ચ સીતવાતસ્સ ચ પટિબાહણત્થં, પટિબલોવ એતં તથાગતો અધિવાસેતું. સચે પન અપારુપિત્વા નિસીદેય્ય, બ્રાહ્મણો દૂરતોવ સઞ્જાનિત્વા નિવત્તેય્ય, એવં સતિ કથા નપ્પવત્તેય્ય. ઇતિ ભગવા – ''બ્રાહ્મણે આગતે સીસં વિવરિસ્સામિ, અથ મં સો દિસ્વા કથં પવત્તેસ્સતિ, તસ્સાહં કથાનુસારેન ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ કથાપવત્તનત્થં એવમકાસિ.

ઉપસઙ્કમીતિ બ્રાહ્મણો – ''અયં સસીસં પારુપિત્વા સબ્બરત્તિં પધાનમનુયુત્તો. ઇમસ્સ દક્ખિણોદકં દત્વા ઇમં હબ્યસેસં દસ્સામી''તિ, બ્રાહ્મણસઞ્ઞી હુત્વા ઉપસઙ્કમિ. **મુણ્ડો અયં ભવં, મુણ્ડકો અયં ભવન્તિ** સીસે વિવરિતમત્તે નીચકેસન્તં દિસ્વા ''મુણ્ડો''તિ આહ. તતો સુટ્ઠુતરં ઓલોકેન્તો પવત્તમત્તમ્પિ સિખં અદિસ્વા હીળેન્તો ''મુણ્ડકો''તિ આહ. **તતોવાતિ** યત્થ ઠિતો અદ્દસ, તમ્હાવ પદેસા. **મુણ્ડાપિ હીતિ** કેનચિ કારણેન મુણ્ડિતસીસાપિ હોન્તિ.

મા જાતિં પુચ્છાતિ યદિ દાનસ્સ મહપ્ફલતં પચ્ચાસીસસિ, જાતિં મા પુચ્છ. અકારણં હિ દક્ખિણેય્યભાવસ્સ જાતિ. **ચરણઞ્ચ પુચ્છાતિ** અપિચ ખો સીલાદિગુણભેદં ચરણં પુચ્છ. એતં હિ દક્ખિણેય્યભાવસ્સ કારણં. ઇદાનિસ્સ તમત્થં વિભાવેન્તો **કટ્ઠા હવે જાયતિ જાતવેદોતિ**આદિમાહ . તત્રાયં અધિપ્પાયો – ઇધ કટ્ઠા અગ્ગિ જાયતિ, ન ચ સો સાલાદિકટ્ઠા જાતોવ અગ્ગિકિચ્ચં કરોતિ, સાપાન-દોણિઆદિકટ્ઠા જાતો ન કરોતિ, અત્તનો પન અચ્ચિયાદિગુણસમ્પત્તિયા યતો વા તતો વા જાતો કરોતિયેવ. એવં ન બ્રાહ્મણકુલાદીસુ જાતોવ દક્ખિણેય્યો હોતિ, ચણ્ડાલકુલાદીસુ જાતો ન હોતિ, અપિચ ખો નીચકુલિનોપિ ઉચ્ચકુલિનોપિ ખીણાસવ-મુનિ ધિતિમા હિરીનિસેધો આજાનીયો હોતિ. ઇમાય ધિતિહિરિપમોક્ખાય ગુણસમ્પત્તિયા જાતિમા ઉત્તમદક્ખિણેય્યો હોતિ. સો હિ

ધિતિયા ગુણે ધારેતિ, હિરિયા દોસે નિસેધેતીતિ. અપિચેત્થ **મુની**તિ મોનધમ્મેન સમન્નાગતો. **ધિતિમા**તિ વીરિયવા. **આજાનીયો**તિ કારણાકારણજાનનકો. **હિરીનિસેધો**તિ હિરિયા પાપાનિ નિસેધેત્વા ઠિતો.

સચ્ચેન દન્તોતિ પરમત્થસચ્ચેન દન્તો. **દમસા ઉપેતો**તિ ઇન્દ્રિયદમેન ઉપેતો. **વેદન્તગૂ**તિ ચતુન્નં મગ્ગવેદાનં અન્તં, ચતૂહિ વા મગ્ગવેદેહિ કિલેસાનં અન્તં ગતો. **વુસિતબ્રહ્મચરિયો**તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વુત્થો. **યઞ્ઞોપનીતો**તિ ઉપનીતયઞ્ઞો પટિયાદિતયઞ્ઞો ચ. **તમુપવ્હયેથા**તિ યેન યઞ્ઞો પટિયાદિતો, સો તં પરમત્થબ્રાહ્મણં અવ્હયેય્ય. "ઇન્દમવ્હયામ, સોમમવ્હયામ, વરુણમવ્હયામ, ઈસાનમવ્હયામ, યામમવ્હયામા"તિ ઇદં પન અવ્હાનં નિરત્થકં. **કાલેના**તિ અવ્હયન્તો ચ "કાલો, ભન્તે, નિટ્ઠિતં ભત્ત"ન્તિ અન્તોમજ્ઝન્હિકકાલેયેવ તં ઉપવ્હયેય્ય. **સો જુહતિ દક્ખિણેય્યે**તિ યો એવં કાલે ખીણાસવં આમન્તેત્વા તત્થ ચતુપચ્ચયદક્ખિણં પતિટ્ઠપેતિ, સો દક્ખિણેય્યે જુહતિ નામ, ન અચેતને અગ્ગિમ્હિ પક્ખિપન્તો.

ઇતિ બ્રાહ્મણો ભગવતો કથં સુણન્તો પસીદિત્વા ઇદાનિ અત્તનો પસાદં આવિકરોન્તો **અદ્ધા સુયિટ્ઠ**ન્તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – અદ્ધા મમ યિદં ઇદાનિ સુયિટ્ઠઞ્ચ સુહુતઞ્ચ ભવિસ્સતિ, પુબ્બે પન અગ્ગિમ્હિ ઝાપિતં નિરત્થકં અહોસીતિ. **અઞ્ઞો જનો**તિ "અહં બ્રાહ્મણો, અહં બ્રાહ્મણો"તિ વદન્તો અન્ધબાલપુથુજ્જનો. **હબ્યસેસ**ન્તિ હુતસેસં. **ભુઞ્જતુ ભવ**ન્તિઆદિ પુરિમસુત્તે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

ન ખ્વાહન્તિ ન ખો અહં. કસ્મા પનેવમાહાતિ? તસ્મિં કિર ભોજને ઉપહટમત્તેવ "સત્થા ભુઞ્જિસ્સતી"તિ સઞ્ઞાય ચતૂસુ મહાદીપેસુ દ્વીસુ પરિત્તદીપસહસ્સેસુ દેવતા પુપ્ફફલાદીનિ ચેવ સપ્પિનવનીતતેલમધુફાણિતાદીનિ ચ આદાય મધુપટલં પીળેત્વા મધું ગણ્હન્તિયો વિય દિબ્બાનુભાવેન નિબ્બત્તિતોજમેવ ગહેત્વા પક્ખિપિંસુ. તેન તં સુખુમત્તં ગતં, મનુસ્સાનઞ્ચ ઓળારિકં વત્થૂતિ તેસં તાવ ઓળારિકવત્થુતાય સમ્મા પરિણામં ન ગચ્છતિ. ગોયૂસે પન તિલબીજાનિ પક્ખિપિત્વા પક્કત્તા ઓળારિકમિસ્સકં જાતં, દેવાનઞ્ચ સુખુમં વત્થૂતિ તેસં સુખુમવત્થુતાય સમ્મા પરિણામં ન ગચ્છતિ. સુક્ખવિપસ્સકખીણાસવસ્સાપિ કુચ્છિયં ન પરિણમતિ. અટ્ઠસમાપત્તિલાભીખીણાસવસ્સ પન સમાપત્તિબલેન પરિણામેય્ય. ભગવતો પન પાકતિકેનેવ કમ્મજતેજેન પરિણામેય્ય.

અપ્પહરિતેતિ અહરિતે. સચે હિ હરિતેસુ તિણેસુ પક્ખિપેય્ય, સિનિદ્ધપાયાસેન તિણાનિ પૂતીનિ ભવેય્યું. બુદ્ધા ચ ભૂતગામસિક્ખાપદં ન વીતિક્કમન્તિ, તસ્મા એવમાહ. યત્થ પન ગલપ્પમાણાનિ મહાતિણાનિ, તાદિસે ઠાને પક્ખિપિતું વટ્ટતિ. **અપ્પાણકે**તિ સપ્પાણકસ્મિં હિ પરિત્તકે ઉદકે પક્ખિત્તે પાણકા મરન્તિ, તસ્મા એવમાહ. યં પન ગમ્ભીરં મહાઉદકં હોતિ, પાતિસતેપિ પાતિસહસ્સેપિ પક્ખિત્તે ન આલુળતિ, તથારૂપે ઉદકે વટ્ટતિ. **ઓપિલાપેસી**તિ સુવણ્ણપાતિયા સદ્ધિંયેવ નિમુજ્જાપેસિ. **ચિચ્ચિટાયતિ ચિટિચિટાયતી**તિ એવરૂપં સદ્દં કરોતિ. કિં પનેસ પાયાસસ્સ આનુભાવો, ઉદાહુ તથાગતસ્સાતિ? તથાગતસ્સ. અયં હિ બ્રાહ્મણો તં પાયાસં ઓપિલાપેત્વા ઉમ્મગ્ગં આરુય્હ સત્થુ સન્તિકં અનાગન્ત્વાવ ગચ્છેય્ય, અથ ભગવા – "એત્તકં અચ્છરિયં દિસ્વા મમ સન્તિકં આગમિસ્સતિ. અથસ્સાહં ધમ્મદેસનાય મિચ્છાદિટ્ઠિગહણં ભિન્દિત્વા સાસને ઓતારેત્વા અમતપાનં પાયેસ્સામી"તિ અધિટ્ઠાનબલેન એવમકાસિ.

દારુ સમાદહાનોતિ દારું ઝાપયમાનો. **બહિદ્ધા હિ એત**ન્તિ એતં દારુજ્ઝાપનં નામ અરિયધમ્મતો બહિદ્ધા. યદિ એતેન સુદ્ધિ ભવેય્ય, યે દવડાહકાદયો બહૂનિ દારૂનિ ઝાપેન્તિ, તે પઠમતરં સુજ્ઝેય્યું. **કુસલા**તિ ખન્ધાદીસુ

કુસલા. **અજ્ઝત્તમેવુજ્જલયામિ જોતિ**ન્તિ નિયકજ્ઝત્તે અત્તનો સન્તાનસ્મિંયેવ ઞાણજોતિં જાલેમિ. **નિચ્ચગ્ગિની**તિ આવજ્જનપટિબદ્ધેન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન નિચ્ચં પજ્જલિતગ્ગિ. **નિચ્ચસમાહિતત્તો**તિ નિચ્ચં સમ્મા ઠપિતચિત્તો. **બ્રહ્મચરિયં ચરામી**તિ બોધિમણ્ડે ચરિતં બ્રહ્મચરિયં ગહેત્વા એવં વદતિ.

માનો હિ તે, બ્રાહ્મણ, ખારિભારોતિ યથા ખારિભારો ખન્ધેન વય્હમાનો ઉપરિ ઠિતોપિ અક્કન્તક્કન્તટ્ઠાને પથવિયા સદ્ધિં કુસેતિ, એવમેવ જાતિગોત્તકુલાદીનિ માનવત્થૂનિ નિસ્સાય ઉસ્સાપિતો માનોપિ તત્થ તત્થ ઇસ્સં ઉપ્પાદેન્તો ચતૂસુ અપાયેસુ સંસીદાપેતિ. તેનાહ ‘‘માનો હિ તે, બ્રાહ્મણ, ખારિભારો’’તિ . **કોધો ધૂમો**તિ તવ ઞાણગ્ગિસ્સ ઉપક્કિલેસટ્ઠેન કોધો ધુમો. તેન હિ તે ઉપક્કિલિટ્ઠો ઞાણગ્ગિ ન વિરોચતિ. **ભસ્મનિ મોસવજ્જ**ન્તિ નિરોજટ્ઠેન મુસાવાદો છારિકા નામ. યથા હિ છારિકાય પટિચ્છન્નો અગ્ગિ ન જોતેતિ, એવં તે મુસાવાદેન પટિચ્છન્નં ઞાણન્તિ દસ્સેતિ. **જિવ્હા સુજા**તિ યથા તુય્હં સુવણ્ણરજતલોહકટ્ઠમત્તિકાસુ અઞ્ઞતરમયા યાગયજનત્થાય સુજા હોતિ, એવં મય્હં ધમ્મયાગં યજનત્થાય પહૂતજિવ્હા સુજાતિ વદતિ. **હદયં જોતિટ્ઠાન**ન્તિ યથા તુય્હં નદીતીરે જોતિટ્ઠાનં, એવં મય્હં ધમ્મયાગસ્સ યજનટ્ઠાનત્થેન સત્તાનં હદયં જોતિટ્ઠાનં. **અત્તા**તિ ચિત્તં.

ધમ્મો રહદોતિ યથા ત્વં અગ્ગિં પરિચરિત્વા ધૂમછારિકસેદકિલિટ્ઠસરીરો સુન્દરિકં નદિં ઓતરિત્વા ન્હાયસિ, એવં મય્હં સુન્દરિકાસદિસેન બાહિરેન રહદેન અત્થો નત્થિ, અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગધમ્મો પન મય્હં રહદો, તત્રાહં પાણસતમ્પિ પાણસહસ્સમ્પિ ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિપિ એકપ્પહારેન ન્હાપેમિ. **સીલતિત્થો**તિ તસ્સ પન મે ધમ્મરહદસ્સ ચતુપારિસુદ્ધિસીલં તિત્થન્તિ દસ્સેતિ. **અનાવિલો**તિ યથા તુય્હં સુન્દરિકા નદી ચતૂહિ પઞ્ચહિ એકતો ન્હાયન્તેહિ હેટ્ઠુપરિયવાલિકા આલુળા હોતિ , ન એવં મય્હં રહદો, અનેકસતસહસ્સેસુપિ પાણેસુ ઓતરિત્વા ન્હાયન્તેસુ સો અનાવિલો વિપ્પસન્નોવ હોતિ. **સબ્ભિ સતં પસત્થો**તિ પણ્ડિતેહિ પણ્ડિતાનં પસટ્ઠો. ઉત્તમત્થેન વા સો સબ્ભીતિ વુચ્ચતિ, પણ્ડિતેહિ પસત્થત્તા સતં પસત્થો. **તરન્તિ પાર**ન્તિ નિબ્બાનપારં ગચ્છન્તિ.

ઇદાનિ અરિયમગ્ગરહદસ્સ અઙ્ગાનિ ઉદ્ધરિત્વા દસ્સેન્તો **સચ્ચં ધમ્મો**તિઆદિમાહ. તત્થ **સચ્ચ**ન્તિ વચીસચ્ચં. **ધમ્મો**તિ ઇમિના દિટ્ઠિસઙ્કપ્પવાયામસતિસમાધયો દસ્સેતિ. **સંયમો**તિ ઇમિના કમ્મન્તાજીવા ગહિતા. **સચ્ચ**ન્તિ વા ઇમિના મગ્ગસચ્ચં ગહિતં. સા અત્થતો સમ્માદિટ્ઠિ. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘સમ્માદિટ્ઠિ મગ્ગો ચેવ હેતુ ચા’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૦૩૯). સમ્માદિટ્ઠિયા પન ગહિતાય તગ્ગતિકત્તા સમ્માસઙ્કપ્પો ગહિતોવ હોતિ. **ધમ્મો**તિ ઇમિના વાયામસતિસમાધયો. **સંયમો**તિ ઇમિના વાચાકમ્મન્તાજીવા. એવમ્પિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો દસ્સિતો હોતિ. અથ વા **સચ્ચ**ન્તિ પરમત્થસચ્ચં , તં અત્થતો નિબ્બાનં. **ધમ્મો**તિપદેન દિટ્ઠિ સઙ્કપ્પો વાયામો સતિ સમાધીતિ પઞ્ચઙ્ગાનિ ગહિતાનિ. **સંયમો**તિ વાચા કમ્મન્તો આજીવોતિ તીણિ. એવમ્પિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો દસ્સિતો હોતિ. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ એતં બ્રહ્મચરિયં નામ. **મજ્ઝે સિતા**તિ સસ્સતુચ્છેદે વજ્જેત્વા મજ્ઝે નિસ્સિતા. **બ્રહ્મપત્તી**તિ સેટ્ઠપત્તિ. **સ તુજ્જુભૂતેસુ નમો કરોહી**તિ એત્થ ત-કારો પદસન્ધિકરો, સ ત્વં ઉજુભૂતેસુ ખીણાસવેસુ નમો કરોહીતિ અત્થો. **તમહં નરં ધમ્મસારીતિ બ્રૂમી**તિ યો એવં પટિપજ્જતિ, તમહં પુગ્ગલં ‘‘ધમ્મસારી એસો ધમ્મસારિયા પટિચ્છન્નો’’તિ ચ ‘‘કુસલધમ્મેહિ અકુસલધમ્મે સારેત્વા ઠિતો’’તિ વાતિ વદામીતિ. નવમં.

૧૦. બહુધીતરસુત્તવણ્ણના

૧૯૬. દસમે **અઞ્ઞતરસ્મિં વનસણ્ડે**તિ પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ‘‘ગચ્છામિસ્સ સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ ગન્ત્વા તસ્મિં વનસણ્ડે વિહરતિ. **નટ્ઠા હોન્તી**તિ કસિત્વા

વિસ્સટ્ઠા અટવિમુખા ચરમાના બ્રાહ્મણે ભુઞ્જિતું ગતે પલાતા હોન્તિ. **પલ્લઙ્કન્તિ** સમન્તતો ઊરુબદ્ધાસનં. **આભુજિત્વા**તિ બન્ધિત્વા . **ઉજું કાયં પણિધાયા**તિ ઉપરિમં સરીરં ઉજુકં ઠપેત્વા, અટ્ઠારસ પિટ્ઠિકણ્ટકે કોટિયા કોટિં પટિપાદેત્વા. **પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા**તિ કમ્મટ્ઠાનાભિમુખં સતિં ઠપયિત્વા, મુખસમીપે વા કત્વાતિ અત્થો. તેનેવ વિભઙ્ગે વુત્તં – ‘‘અયં સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતિ સૂપટ્ઠિતા નાસિકગ્ગે વા મુખનિમિત્તે વા, તેન વુચ્ચતિ પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા’’તિ (વિભ॰ ૫૩૭). અથ વા ‘‘**પરી**તિ પરિગ્ગહટ્ઠો. **મુખન્તિ** નિય્યાનટ્ઠો. **સતી**તિ ઉપટ્ઠાનટ્ઠો. તેન વુચ્ચતિ પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા’’તિ એવં પટિસમ્ભિદાયં (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૪) વુત્તનયેનપેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તત્રાયં સઙ્ખેપો – ‘‘પરિગ્ગહિતનિય્યાનં સતિં કત્વા’’તિ. એવં નિસીદન્તો ચ પન છબ્બણ્ણા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા નિસીદિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ દોમનસ્સાભિભૂતો આહિણ્ડન્તો, ‘‘સુખેન વતાયં સમણો નિસિન્નો’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ.

અજ્જસટ્ઠિં ન દિસ્સન્તીતિ અજ્જ છદિવસમત્તકા પટ્ઠાય ન દિસ્સન્તિ. **પાપકા**તિ લામકા તિલખાણુકા. તેન કિર તિલખેત્તે વપિતે તદહેવ દેવો વસ્સિત્વા તિલે પંસુમ્હિ ઓસીદાપેસિ , પુપ્ફં વા ફલં વા ગહેતું નાસક્ખિંસુ. યેપિ વડ્ઢિંસુ, તેસં ઉપરિ પાણકા પતિત્વા પણ્ણાનિ ખાદિંસુ, એકપણ્ણદુપણ્ણા ખાણુકા અવસિસ્સિંસુ. બ્રાહ્મણો ખેત્તં ઓલોકેતું ગતો તે દિસ્વા – ‘‘વડ્ઢિયા મે તિલા ગહિતા, તેપિ નટ્ઠા’’તિ દોમનસ્સજાતો અહોસિ, તં ગહેત્વા ઇમં ગાથમાહ.

ઉસ્સોળ્હિકાયાતિ ઉસ્સાહેન કણ્ણનઙ્ગુટ્ઠાદીનિ ઉક્ખિપિત્વા વિચરન્તા ઉપ્પતન્તિ. તસ્સ કિર અનુપુબ્બેન ભોગેસુ પરિક્ખીણેસુ પક્ખિપિતબ્બસ્સ અભાવેન તુચ્છકોટ્ઠા અહેસું. તસ્સ ઇતો ચિતો ચ સત્તહિ ઘરેહિ આગતા મૂસિકા તે તુચ્છકોટ્ઠે પવિસિત્વા ઉય્યાનકીળં કીળન્તા વિય નચ્ચન્તિ, તં ગહેત્વા એવમાહ.

ઉપ્પાટકેહિ સઞ્છન્નોતિ ઉપ્પાટકપાણકેહિ સઞ્છન્નો. તસ્સ કિર બ્રાહ્મણસ્સ સયનત્થાય સન્થતં તિણપણ્ણસન્થારં કોચિ અન્તરન્તરા પટિજગ્ગન્તો નત્થિ. સો દિવસં અરઞ્ઞે કમ્મં કત્વા સાયં આગન્ત્વા તસ્મિં નિપજ્જતિ. અથસ્સ ઉપ્પાટકપાણકા સરીરં એકચ્છન્નં કરોન્તા ખાદન્તિ, તં ગહેત્વા એવમાહ.

વિધવાતિ મતપતિકા. યાવ કિર તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ગેહે વિભવમત્તા અહોસિ, તાવ તા વિધવાપિ હુત્વા પતિકુલેસુ વસિતું લભિંસુ. યદા પન સો નિદ્ધનો જાતો, તદા તા ‘‘પિતુઘરં ગચ્છથા’’તિ સસ્સુસસુરાદીહિ નિક્કડ્ઢિતા તતો તસ્સેવ ઘરં આગન્ત્વા વસન્તિયો બ્રાહ્મણસ્સ ભોજનકાલે ‘‘ગચ્છથ અય્યકેન સદ્ધિં ભુઞ્જથા’’તિ પુત્તે પેસેન્તિ, તેહિ પાતિયં હત્થેસુ ઓતારિતેસુ બ્રાહ્મણો હત્થસ્સ ઓકાસં ન લભતિ. તં ગહેત્વા ઇમં ગાથમાહ.

પિઙ્ગલાતિ કળારપિઙ્ગલા. **તિલકાહતા**તિ કાળસેતાદિવણ્ણેહિ તિલકેહિ આહતગત્તા. **સોત્તં પાદેન બોધેતી**તિ નિદ્દં ઓક્કન્તં પાદેન પહરિત્વા પબોધેતિ. અયં કિર બ્રાહ્મણો મૂસિકસદ્દેન ઉબ્બાળ્હો ઉપ્પાટકેહિ ચ ખજ્જમાનો સબ્બરત્તિં નિદ્દં અલભિત્વા પચ્ચૂસકાલે નિદ્દાયતિ. અથ નં અક્ખીસુ નિમ્મિલિતમત્તેસ્વેવ – ‘‘કિં કરોસિ, બ્રાહ્મણ, પચ્છા ચ પુબ્બે ચ ગહિતસ્સ ઇણસ્સ? વડ્ઢિ મત્થકં પત્તા, સત્ત ધીતરો પોસેતબ્બા. ઇદાનિ ઇણાયિકા આગન્ત્વા ગેહં પરિવારેસ્સન્તિ, ગચ્છ કમ્મં કરોહી’’તિ પાદેન પહરિત્વા પબોધેતિ. તં ગહેત્વા ઇમં ગાથમાહ.

ઇણાયિકાતિ યેસં અનેન હત્થતો ઇણં ગહિતં. સો કિર કસ્સચિ હત્થતો એકં કહાપણં કસ્સચિ દ્વે કસ્સચિ દસ... પે॰... કસ્સચિ સતન્તિ એવં બહૂનં હત્થતો ઇણં અગ્ગહેસિ. તે દિવા બ્રાહ્મણં અપસ્સન્તા ‘‘ગેહતો તં નિક્ખન્તમેવ ગણ્હિસ્સામા’’તિ બલવપચ્ચૂસે ગન્ત્વા ચોદેન્તિ. તં ગહેત્વા ઇમં ગાથમાહ.

ભગવા તેન બ્રાહ્મણેન ઇમાહિ સત્તહિ ગાથાહિ દુક્ખે કથિતે ''યં યં, બ્રાહ્મણ, તયા દુક્ખં કથિતં, સબ્બમેતં મય્હં નત્થી''તિ દસ્સેન્તો પટિગાથાહિ બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસિ. બ્રાહ્મણો તા ગાથા સુત્વા ભગવતિ પસન્નો સરણેસુ પતિટ્ઠાય પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તં દસ્સેતું **એવં વુત્તે ભારદ્વાજગોત્તો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અલત્થા**તિ લભિ.

તઞ્ચ પન બ્રાહ્મણં ભગવા પબ્બાજેત્વા આદાય જેતવનં ગન્ત્વા પુનદિવસે તેન થેરેન પચ્છાસમણેન કોસલરઞ્ઞો ગેહદ્વારં અગમાસિ . રાજા ''સત્થા આગતો''તિ સુત્વા પાસાદા ઓરુય્હ વન્દિત્વા હત્થતો પત્તં ગહેત્વા તથાગતં ઉપરિપાસાદં આરોપેત્વા વરાસને નિસીદાપેત્વા ગન્ધોદકેન પાદે ધોવિત્વા સતપાકતેલેન મક્ખેત્વા યાગું આહરાપેત્વા રજતદણ્ડં સુવણ્ણકટચ્છું ગહેત્વા સત્થુ ઉપનામેસિ. સત્થા પત્તં પિદહિ. રાજા તથાગતસ્સ પાદેસુ પતિત્વા, ''સચે મે, ભન્તે, દોસો અત્થિ, ખમથા''તિ આહ. નત્થિ, મહારાજાતિ. અથ કસ્મા યાગું ન ગણ્હથાતિ? પલિબોધો અત્થિ, મહારાજાતિ. કિં પન, ભન્તે, યાગું અગણ્હન્તેહેવ લભિતબ્બો એસ પલિબોધો, પટિબલો અહં પલિબોધં દાતું, ગણ્હથ, ભન્તેતિ. સત્થા અગ્ગહેસિ. મહલ્લકત્થેરોપિ દીઘરત્તં છાતો યાવદત્થં યાગું પિવિ. રાજા ખાદનીયભોજનીયં દત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને ભગવન્તં વન્દિત્વા આહ – ''ભગવા તુમ્હે પવેણિયા આગતે ઓક્કાકવંસે ઉપ્પજ્જિત્વા ચક્કવત્તિસિરિં પહાય પબ્બજિત્વા લોકે અગ્ગતં પત્તો, કો નામ, ભન્તે, તુમ્હાકં પલિબોધો''તિ? મહારાજ, એતસ્સ મહલ્લકત્થેરસ્સ પલિબોધો અમ્હાકં પલિબોધસદિસોવાતિ.

રાજા થેરં વન્દિત્વા – ''કો, ભન્તે, તુમ્હાકં પલિબોધો''તિ પુચ્છિ? ઇણપલિબોધો, મહારાજાતિ. કિત્તકો, ભન્તેતિ? ગણેહિ, મહારાજાતિ. રઞ્ઞો ''એકં દ્વે સતં સહસ્સ''ન્તિ ગણેન્તસ્સ અઙ્ગુલિયો નપ્પહોન્તિ. અથેકં પુરિસં પક્કોસિત્વા, ''ગચ્છ, ભણે, નગરે ભેરિં ચરાપેહિ 'સબ્બે બહુધીતિકબ્રાહ્મણસ્સ ઇણાયિકા રાજઙ્ગણે સન્નિપતન્તૂ''તિ. મનુસ્સા ભેરિં સુત્વા સન્નિપતિંસુ. રાજા તેસં હત્થતો પણ્ણાનિ આહરાપેત્વા સબ્બેસં અનૂનં ધનમદાસિ. તત્થ સુવણ્ણમેવ સતસહસ્સગ્ઘનકં અહોસિ. પુન રાજા પુચ્છિ – ''અઞ્ઞોપિ અત્થિ, ભન્તે, પલિબોધો''તિ. ઇણં નામ, મહારાજ, દત્વા મુચ્ચિતું સક્કા, એતા પન સત્ત દારિકા મહાપલિબોધા મય્હન્તિ. રાજા યાનાનિ પેસેત્વા તસ્સ ધીતરો આહરાપેત્વા અત્તનો ધીતરો કત્વા તં તં કુલઘરં પેસેત્વા, ''અઞ્ઞોપિ, ભન્તે, અત્થિ પલિબોધો''તિ પુચ્છિ? બ્રાહ્મણી, મહારાજાતિ. રાજા યાનં પેસેત્વા, તસ્સ બ્રાહ્મણિં આહરાપેત્વા, અય્યિકટ્ઠાને ઠપેત્વા પુન પુચ્છિ – ''અઞ્ઞોપિ, ભન્તે, અત્થિ પલિબોધો''તિ? નત્થિ , મહારાજાતિ વુત્તે રાજાપિ ચીવરદુસ્સાનિ દાપેત્વા, ''ભન્તે, મમ સન્તકં તુમ્હાકં ભિક્ખુભાવં જાનાથા''તિ આહ. આમ, મહારાજાતિ. અથ નં રાજા આહ – ''ભન્તે, ચીવરપિણ્ડપાતાદયોપિ સબ્બે પચ્ચયા અમ્હાકં સન્તકા ભવિસ્સન્તિ. તુમ્હે તથાગતસ્સ મનં ગહેત્વા સમણધમ્મં કરોથા''તિ. થેરો તથેવ અપ્પમત્તો સમણધમ્મં કરોન્તો નચિરસ્સેવ આસવક્ખયં પત્તોતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. ઉપાસકવગ્ગો

૧. કસિભારદ્વાજસુત્તવણ્ણના

૧૯૭. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **મગધેસૂ**તિ એવંનામકે જનપદે. **દક્ખિણાગિરિસ્મિ**ન્તિ રાજગહં પરિવારેત્વા ઠિતસ્સ ગિરિનો દક્ખિણભાગે જનપદો અત્થિ, તસ્મિં જનપદે, તત્થ વિહારસ્સાપિ તદેવ નામં. **એકનાળાયં**

બ્રાહ્મણગામેતિ એકનાળાતિ તસ્સ ગામસ્સ નામં. બ્રાહ્મણા પનેત્થ સમ્બહુલા પટિવસન્તિ, બ્રાહ્મણભોગો એવ વા સો. તસ્મા ''બ્રાહ્મણગામો''તિ વુચ્ચતિ.

તેન ખો પન સમયેનાતિ યં સમયં ભગવા મગધરટ્ઠે એકનાળં બ્રાહ્મણગામં ઉપનિસ્સાય દક્ખિણગિરિમહાવિહારે બ્રાહ્મણસ્સ ઇન્દ્રિયપરિપાકં આગમયમાનો વિહરતિ, તેન સમયેન. **કસિભારદ્વાજસ્સા**તિ સો બ્રાહ્મણો કસિં નિસ્સાય જીવતિ, ભારદ્વાજોતિ ચસ્સ ગોત્તં. **પઞ્ચમત્તાની**તિ પઞ્ચ પમાણાનિ, અનૂનાનિ અનધિકાનિ પઞ્ચનઙ્ગલસતાનીતિ વુત્તં હોતિ. **પયુત્તાની**તિ યોજિતાનિ, બલીબદ્દાનં ખન્ધેસુ ઠપેત્વા યુગે યોત્તેહિ યોજિતાનીતિ અત્થો.

વપ્પકાલેતિ વપ્પનકાલે બીજનિક્ખેપસમયે. તત્થ દ્વે વપ્પાનિ કલલવપ્પઞ્ચ પંસુવપ્પઞ્ચ. પંસુવપ્પં ઇધ અધિપ્પેતં, તઞ્ચ ખો પઠમદિવસે મઙ્ગલવપ્પં. તત્થાયં ઉપકરણસમ્પદા – તીણિ બલિબદ્દસહસ્સાનિ ઉપટ્ઠાપિતાનિ હોન્તિ, સબ્બેસં સુવણ્ણમયાનિ સિઙ્ગાનિ પટિમુક્કાનિ, રજતમયા ખુરા, સબ્બે સેતમાલાહિ ચેવ ગન્ધપઞ્ચઙ્ગુલીહિ ચ અલઙ્કતા પરિપુણ્ણપઞ્ચઙ્ગા સબ્બલક્ખણસમ્પન્ના, એકચ્ચે કાળા અઞ્જનવણ્ણા, એકચ્ચે સેતા ફલિકવણ્ણા, એકચ્ચે રત્તા પવાળવણ્ણા, એકચ્ચે કમ્માસા મસારગલ્લવણ્ણા. એવં પઞ્ચસતા કસ્સકા સબ્બે અહતસેતવત્થા ગન્ધમાલાલઙ્કતા દક્ખિણઅંસકૂટેસુ પતિટ્ઠિતપુપ્ફચુમ્બટકા હરિતાલમનોસિલાલઞ્જનુજ્જલગત્તા દસ દસ નઙ્ગલા એકેકગુમ્બા હુત્વા ગચ્છન્તિ. નઙ્ગલાનં સીસઞ્ચ યુગઞ્ચ પતોદા ચ સુવણ્ણખચિતા . પઠમનઙ્ગલે અટ્ઠ બલીબદ્દા યુત્તા, સેસેસુ ચત્તારો ચત્તારો, અવસેસા કિલન્તપરિવત્તનત્થં આનીતા. એકેકગુમ્બે એકેકબીજસકટં એકેકો કસતિ, એકેકો વપ્પતિ.

બ્રાહ્મણો પન પગેવ મસ્સુકમ્મં કારાપેત્વા ન્હાયિત્વા સુગન્ધગન્ધેહિ વિલિત્તો પઞ્ચસતગ્ઘનકં વત્થં નિવાસેત્વા સહસ્સગ્ઘનકં એકંસં કરિત્વા એકેકિસ્સા અઙ્ગુલિયા દ્વે દ્વેતિ વીસતિ અઙ્ગુલિમુદ્દિકાયો કણ્ણેસુ સીહકુણ્ડલાનિ સીસે બ્રહ્મવેઠનં પટિમુઞ્ચિત્વા સુવણ્ણમાલં કણ્ઠે કત્વા બ્રાહ્મણગણપરિવુતો કમ્મન્તં વોસાસતિ. અથસ્સ બ્રાહ્મણી અનેકસતભાજનેસુ પાયાસં પચાપેત્વા મહાસકટેસુ આરોપેત્વા ગન્ધોદકેન ન્હાયિત્વા સબ્બાલઙ્કારવિભૂસિતા બ્રાહ્મણીગણપરિવુતા કમ્મન્તં અગમાસિ. ગેહમ્પિસ્સ હરિતુપલિત્તં વિપ્પકિણ્ણલાજં પુણ્ણઘટકદલિધજપટાકાહિ અલઙ્કતં ગન્ધપુપ્ફાદીહિ સુકતબલિકમ્મં, ખેત્તઞ્ચ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ સમુસ્સિતદ્ધજપટાકં અહોસિ. પરિજનકમ્મકારેહિ સદ્ધિં ઓસટપરિસા અડ્ઢતેય્યસહસ્સા અહોસિ, સબ્બે અહતવત્થા, સબ્બેસં પાયાસભોજનમેવ પટિયત્તં.

અથ બ્રાહ્મણો સુવણ્ણપાતિં ધોવાપેત્વા પાયાસસ્સ પૂરેત્વા સપ્પિમધુફાણિતેહિ અભિસઙ્ખરિત્વા નઙ્ગલબલિકમ્મં કારાપેસિ. બ્રાહ્મણી પઞ્ચન્નં કસ્સકસતાનં સુવણ્ણરજતકંસતમ્બલોહમયાનિ ભાજનાનિ દાપેત્વા સુવણ્ણકટચ્છું ગહેત્વા પાયાસેન પરિવિસન્તી ગચ્છતિ. બ્રાહ્મણો પન બલિકમ્મં કારેત્વા રત્તબન્ધિકાયો ઉપાહનાયો આરોહિત્વા રત્તસુવણ્ણદણ્ડકં ગહેત્વા, ''ઇધ પાયાસં દેથ, ઇધ સપ્પિં દેથ, ઇધ સક્ખરં દેથા''તિ વોસાસમાનો વિચરતિ. અયં તાવ કમ્મન્તે પવત્તિ.

વિહારે પન યત્થ યત્થ બુદ્ધા વસન્તિ, તત્થ તત્થ નેસં દેવસિકં પઞ્ચ કિચ્ચાનિ ભવન્તિ, સેય્યથિદં – પુરેભત્તકિચ્ચં પચ્છાભત્તકિચ્ચં પુરિમયામકિચ્ચં મજ્ઝિમયામકિચ્ચં પચ્છિમયામકિચ્ચન્તિ.

તત્રિદં પુરેભત્તકિચ્ચં – ભગવા હિ પાતોવ ઉટ્ઠાય ઉપટ્ઠાકાનુગ્ગહત્થં સરીરફાસુકત્થઞ્ચ મુખધોવનાદિપરિકમ્મં કત્વા યાવ ભિક્ખાચારવેલા, તાવ વિવિત્તાસને વીતિનામેત્વા ભિક્ખાચારવેલાય નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા

ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય કદાચિ એકકો કદાચિ ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય પવિસતિ કદાચિ પકતિયા, કદાચિ અનેકેહિ પાટિહારિયેહિ વત્તમાનેહિ. સેય્યથિદં – પિણ્ડાય પવિસતો લોકનાથસ્સ પુરતો પુરતો ગન્ત્વા મુદુગતિયો વાતા પથવિં સોધેન્તિ, વલાહકા ઉદકફુસિતાનિ મુઞ્ચન્તા મગ્ગે રેણું વૂપસમેત્વા ઉપરિ વિતાનં હુત્વા તિટ્ઠન્તિ, અપરે વાતા પુપ્ફાનિ ઉપહરિત્વા મગ્ગે ઓકિરન્તિ. ઉન્નતા ભૂમિપ્પદેસા ઓનમન્તિ, ઓનતા ઉન્નમન્તિ. પાદનિક્ખેપસમયે સમાવ ભૂમિ હોતિ, સુખસમ્ફસ્સાનિ પદુમપુપ્ફાનિ વા પાદે સમ્પટિચ્છન્તિ. ઇન્દખીલસ્સ અન્તો ઠપિતમત્તે દક્ખિણપાદે સરીરા છબ્બણ્ણરસ્મિયો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણરસસિઞ્ચનાનિ વિય ચિત્રપટપરિક્ખિત્તાનિ વિય ચ પાસાદકૂટાગારાદીનિ કરોન્તિયો ઇતો ચિતો ચ વિધાવન્તિ. હત્થિઅસ્સવિહઙ્ગાદયો સકસકટ્ઠાનેસુ ઠિતાયેવ મધુરેનાકારેન સદ્દં કરોન્તિ , તથા ભેરિવીણાદીનિ તૂરિયાનિ મનુસ્સાનઞ્ચ કાયૂપગાનિ આભરણાનિ. તેન સઞ્ઞાણેન મનુસ્સા જાનન્તિ ‘‘અજ્જ ભગવા ઇધ પિણ્ડાય પવિટ્ઠો’’તિ. તે સુનિવત્થા સુપારુતા ગન્ધપુપ્ફાદીનિ આદાય ઘરા નિક્ખમિત્વા અન્તરવીથિં પટિપજ્જિત્વા ભગવન્તં ગન્ધપુપ્ફાદીહિ સક્કચ્ચં પૂજેત્વા વન્દિત્વા – ‘‘અમ્હાકં, ભન્તે, દસ ભિક્ખૂ, અમ્હાકં વીસતિ, અમ્હાકં ભિક્ખુસતં દેથા’’તિ યાચિત્વા ભગવતોપિ પત્તં ગહેત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા સક્કચ્ચં પિણ્ડપાતેન પટિમાનેન્તિ.

ભગવા કતભત્તકિચ્ચો તેસં સન્તાનાનિ ઓલોકેત્વા તથા ધમ્મં દેસેતિ, યથા કેચિ સરણગમને પતિટ્ઠહન્તિ, કેચિ પઞ્ચસુ સીલેસુ, કેચિ સોતાપત્તિસકદાગામિઅનાગામિફલાનં અઞ્ઞતરસ્મિં, કેચિ પબ્બજિત્વા અગ્ગફલે અરહત્તેતિ . એવં મહાજનં અનુગ્ગહેત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં ગચ્છતિ. તત્થ ગન્ધમણ્ડલમાળે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદતિ ભિક્ખૂનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનં આગમયમાનો. તતો ભિક્ખૂનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને ઉપટ્ઠાકો ભગવતો નિવેદેતિ. અથ ભગવા ગન્ધકુટિં પવિસતિ. ઇદં તાવ **પુરેભત્તકિચ્ચં**.

અથ ભગવા એવં કતપુરેભત્તકિચ્ચો ગન્ધકુટિયા ઉપટ્ઠાને નિસીદિત્વા પાદે પક્ખાલેત્વા પાદપીઠે ઠત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં ઓવદતિ – ‘‘**ભિક્ખવે, અપ્પમાદેન સમ્પાદેથ, દુલ્લભો બુદ્ધુપ્પાદો લોકસ્મિં, દુલ્લભો મનુસ્સત્તપટિલાભો, દુલ્લભા સદ્ધાસમ્પત્તિ, દુલ્લભા પબ્બજ્જા, દુલ્લભં સદ્ધમ્મસ્સવન’’ન્તિ**. તત્થ કેચિ ભગવન્તં કમ્મટ્ઠાનં પુચ્છન્તિ. ભગવા તેસં અત્તનો ચરિયાનુરૂપં કમ્મટ્ઠાનં દેતિ. તતો સબ્બેપિ ભગવન્તં વન્દિત્વા અત્તનો અત્તનો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ ગચ્છન્તિ, કેચિ અરઞ્ઞં, કેચિ રુક્ખમૂલં, કેચિ પબ્બતાદીનં અઞ્ઞતરં, કેચિ ચાતુમહારાજિકભવનં…પે॰… કેચિ વસવત્તિભવનન્તિ. તતો ભગવા ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા સચે આકઙ્ખતિ, દક્ખિણેન પસ્સેન સતો સમ્પજાનો મુહુત્તં સીહસેય્યં કપ્પેતિ. અથ સમસ્સાસિતકાયો ઉટ્ઠહિત્વા દુતિયભાગે લોકં વોલોકેતિ. તતિયભાગે યં ગામં વા નિગમં વા ઉપનિસ્સાય વિહરતિ, તત્થ મહાજનો પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં સુનિવત્થો સુપારુતો ગન્ધપુપ્ફાદીનિ આદાય વિહારે સન્નિપતતિ. તતો ભગવા સમ્પત્તપરિસાય અનુરૂપેન પાટિહારિયેન ગન્ત્વા ધમ્મસભાયં પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસજ્જ ધમ્મં દેસેતિ કાલયુત્તં સમયયુત્તં. અથ કાલં વિદિત્વા પરિસં ઉય્યોજેતિ, મનુસ્સા ભગવન્તં વન્દિત્વા પક્કમન્તિ. ઇદં **પચ્છાભત્તકિચ્ચં**.

સો એવં નિટ્ઠિતપચ્છાભત્તકિચ્ચો સચે ગત્તાનિ ઓસિઞ્ચિતુકામો હોતિ, બુદ્ધાસના વુટ્ઠાય ન્હાનકોટ્ઠકં પવિસિત્વા ઉપટ્ઠાકેન પટિયાદિતઉદકેન ગત્તાનિ ઉતું ગાહાપેતિ . ઉપટ્ઠાકોપિ બુદ્ધાસનં આનેત્વા પપ્ફોટેત્વા ગન્ધકુટિપરિવેણે પઞ્ઞાપેતિ. ભગવા સુરત્તદુપટ્ટં નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા ઉત્તરાસઙ્ગં કત્વા તત્થ આગન્ત્વા નિસીદતિ એકકોવ મુહુત્તં પટિસલ્લીનો. અથ ભિક્ખૂ તતો તતો આગમ્મ ભગવતો ઉપટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. તત્થ એકચ્ચે પઞ્હં પુચ્છન્તિ, એકચ્ચે કમ્મટ્ઠાનં, એકચ્ચે ધમ્મસ્સવનં યાચન્તિ. ભગવા તેસં અધિપ્પાયં સમ્પાદેન્તો પુરિમયામં વીતિનામેતિ. ઇદં **પુરિમયામકિચ્ચં**.

પુરિમયામકિચ્ચપરિયોસાને પન ભિક્ખૂસુ ભગવન્તં વન્દિત્વા પક્કમન્તેસુ સકલદસસહસ્સિલોકધાતુદેવતાયો ઓકાસં લભમાના ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તિ યથાભિસઙ્ખતં અન્તમસો ચતુરક્ખરમ્પિ. ભગવા તાસં તાસં દેવતાનં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો મજ્ઝિમયામં વીતિનામેતિ. ઇદં **મજ્ઝિમયામકિચ્ચં**.

પચ્છિમયામં પન તયો કોટ્ઠાસે કત્વા પુરેભત્તતો પટ્ઠાય નિસજ્જાપીળિતસ્સ સરીરસ્સ કિલાસુભાવમોચનત્થં એકં કોટ્ઠાસં ચઙ્કમેન વીતિનામેતિ. દુતિયકોટ્ઠાસે ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સતો સમ્પજાનો સીહસેય્યં કપ્પેતિ. તતિયકોટ્ઠાસે પચ્ચુટ્ઠાય નિસીદિત્વા પુરિમબુદ્ધાનં સન્તિકે દાનસીલાદિવસેન કતાધિકારપુગ્ગલદસ્સનત્થં બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેતિ. ઇદં **પચ્છિમયામકિચ્ચં**.

તદાપિ એવં ઓલોકેન્તો કસિભારદ્વાજં બ્રાહ્મણં અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પન્નં દિસ્વા – ‘‘તત્થ મયિ ગતે કથા પવત્તિસ્સતિ, કથાવસાને ધમ્મદેસનં સુત્વા એસો બ્રાહ્મણો સપુત્તદારો તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠાય અસીતિકોટિધનં મમ સાસને વિપ્પકિરિત્વા અપરભાગે નિક્ખમ્મ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સતી’’તિ ઞત્વા તત્થ ગન્ત્વા કથં સમુટ્ઠાપેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. એતમત્થં દસ્સેતું **અથ ખો ભગવા**તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **પુબ્બણ્હસમયન્**તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં, પુબ્બણ્હસમયેતિ અત્થો. **નિવાસેત્વા**તિ પરિદહિત્વા. વિહારચીવરપરિવત્તનવસેનેતં વુત્તં. **પત્તચીવરમાદાયા**તિ પત્તં હત્થેહિ, ચીવરં કાયેન આદિયિત્વા, સમ્પટિચ્છિત્વા ધારેત્વાતિ અત્થો. ભગવતો કિર પિણ્ડાય પવિસિતુકામસ્સ ભમરો વિય વિકસિતપદુમદ્વયમજ્ઝં, ઇન્દનીલમણિવણ્ણસેલમયપત્તો હત્થદ્વયમજ્ઝં આગચ્છતિ. તં એવમાગતં પત્તં હત્થેહિ સમ્પટિચ્છિત્વા ચીવરઞ્ચ પરિમણ્ડલં પારુતં કાયેન ધારેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **તેનુપસઙ્કમી**તિ યેન મગ્ગેન કમ્મન્તો ગન્તબ્બો, તેન એકકોવ ઉપસઙ્કમિ. કસ્મા પન નં ભિક્ખૂ નાનુબન્ધિંસૂતિ? યદા હિ ભગવા એકકોવ કત્થચિ ગન્તુકામો હોતિ, યાવ ભિક્ખાચારવેલા દ્વારં પિદહિત્વા અન્તોગન્ધકુટિયં નિસીદતિ. ભિક્ખૂ તાય સઞ્ઞાય જાનન્તિ ‘‘અજ્જ ભગવા એકકોવ પિણ્ડાય ચરિતુકામો, અદ્ધા કઞ્ચિ એવ વિનેતબ્બપુગ્ગલં અદ્દસા’’તિ. તે અત્તનો પત્તચીવરં ગહેત્વા ગન્ધકુટિં પદક્ખિણં કત્વા વન્દિત્વા ભિક્ખાચારં ગચ્છન્તિ. તદા ચ ભગવા એવમકાસિ, તસ્મા ભિક્ખૂ નાનુબન્ધિંસૂતિ.

પરિવેસના વત્તતીતિ તેસં સુવણ્ણભાજનાદીનિ ગહેત્વા નિસિન્નાનં પઞ્ચસતાનં કસ્સકાનં પરિવિસના વિપ્પકતા હોતિ. **એકમન્તં અટ્ઠાસી**તિ યત્થ ઠિતં બ્રાહ્મણો પસ્સતિ, તથારૂપે દસ્સનૂપચારે કથાસવનફાસુકે ઉચ્ચટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. ઠત્વા ચ રજતસુવણ્ણરસપિઞ્જરં ચન્દિમસૂરિયાનં પભં અતિરોચમાનં સમન્તતો સરીરપ્પભં મુઞ્ચિ, યાય અજ્ઝોત્થટત્તા બ્રાહ્મણસ્સ કમ્મન્તસાલાભિત્તિરુક્ખકસિતમત્તિકપિણ્ડાદયો સુવણ્ણમયા વિય અહેસું. અથ મનુસ્સા ભુઞ્જન્તા ચ કસન્તા ચ સબ્બકિચ્ચાનિ પહાય અસીતિઅનુબ્યઞ્જનપરિવારં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં સરીરં બ્યામપ્પભાપરિક્ખેપવિભૂસિતં બાહુયુગલં જઙ્ગમં વિય પદુમસરં, રસ્મિજાલસમુજ્જલિતતારાગણમિવ ગગનતલં, વિજ્જુલતાવિનદ્ધમિવ ચ કનકસિખરં સિરિયા જલમાનં સમ્માસમ્બુદ્ધં એકમન્તં ઠિતં દિસ્વા હત્થપાદે ધોવિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સમ્પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ. એવં તેહિ સમ્પરિવારિતં અદ્દસા ખો કસિભારદ્વાજો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં પિણ્ડાય ઠિતં, દિસ્વાન ભગવન્તં એતદવોચ – **અહં ખો, સમણ, કસામિ ચ વપામિ ચા**તિ.

કસ્મા પનાયં એવમાહ, કિં સમન્તપાસાદિકે પસાદનીયે ઉત્તમદમથસમથમનુપ્પત્તેપિ તથાગતે અપ્પસાદેન, ઉદાહુ અટ્ઠતિયાનં જનસહસ્સાનં પાયાસં પટિયાદેત્વાપિ કટચ્છુભિક્ખાય મચ્છેરેનાતિ? ઉભયથાપિ નો, ભગવતો પનસ્સ દસ્સનેન અતિત્તં નિક્ખિત્તકમ્મન્તં જનં દિસ્વા ''કમ્મભઙ્ગં મે કાતું આગતો''તિ અનત્તમનતા અહોસિ, તસ્મા એવમાહ. ભગવતો ચ લક્ખણસમ્પત્તિં દિસ્વા – ''સચાયં કમ્મન્તે અપ્પયોજયિસ્સ, સકલજમ્બુદીપે મનુસ્સાનં સીસે ચૂળામણિ વિય અભવિસ્સ, કો નામસ્સ અત્થો ન સમ્પજ્જિસ્સતિ, એવમેવં અલસતાય કમ્મન્તે અપ્પયોજેત્વા વપ્પમઙ્ગલાદીસુ પિણ્ડાય ચરતી''તિપિસ્સ અનત્તમનતા અહોસિ. તેનાહ – ''અહં ખો, સમણ, કસામિ ચ વપામિ ચ, કસિત્વા ચ વપિત્વા ચ ભુઞ્જામી''તિ.

અયં કિરસ્સ અધિપ્પાયો – મય્હમ્પિ તાવ કમ્મન્તા ન બ્યાપજ્જન્તિ, ન ચમ્હિ યથા ત્વં એવં લક્ખણસમ્પન્નો, ત્વમ્પિ કસિત્વા ચ વપિત્વા ચ ભુઞ્જસ્સુ, કો તે અત્થો ન સમ્પજ્જેય્ય એવં લક્ખણસમ્પન્નસ્સાતિ. અપિચાયં અસ્સોસિ – ''સક્યરાજકુલે કિર કુમારો ઉપ્પન્નો, સો ચક્કવત્તિરજ્જં પહાય પબ્બજિતો''તિ. તસ્મા ઇદાનિ ''અયં સો''તિ ઞત્વા ''ચક્કવત્તિરજ્જં પહાય કિલન્તોસી''તિ ઉપારમ્ભં આરોપેન્તો એવમાહ. અપિચ તિક્ખપઞ્ઞો એસ બ્રાહ્મણો, ન ભગવન્તં અપસાદેન્તો ભણતિ, ભગવતો પન રૂપસમ્પત્તિં દિસ્વા પઞ્ઞાસમ્પત્તિં સમ્ભાવયમાનો કથાપવત્તનત્થમ્પિ એવમાહ. અથ ભગવા વેનેય્યવસેન સદેવકે લોકે અગ્ગકસ્સકવપ્પકભાવં અત્તનો દસ્સેન્તો **અહમ્પિ ખો બ્રાહ્મણો**તિઆદિમાહ.

અથ બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ''અયં સમણો'' 'અહમ્પિ કસામિ ચ વપામિ ચા'તિ ભણતિ. ન ચસ્સ ઓળારિકાનિ યુગનઙ્ગલાદીનિ કસિભણ્ડાનિ પસ્સામિ, કિં નુ ખો મુસા ભણતી''તિ? ભગવન્તં પાદતલતો પટ્ઠાય યાવ કેસગ્ગા ઓલોકયમાનો, અઙ્ગવિજ્જાય કતાધિકારત્તા દ્વત્તિંસવરલક્ખણસમ્પત્તિમસ્સ ઞત્વા, ''અટ્ઠાનમેતં યં એવરૂપો મુસા ભણેય્યા''તિ સઞ્જાતબહુમાનો ભગવતિ સમણવાદં પહાય ગોત્તેન ભગવન્તં સમુદાચરમાનો **ન ખો પન મયં પસ્સામ ભોતો ગોતમસ્સા**તિઆદિમાહ. ભગવા પન યસ્મા પુબ્બધમ્મસભાગતાય કથનં નામ બુદ્ધાનં આનુભાવો, તસ્મા બુદ્ધાનુભાવં દીપેન્તો **સદ્ધા બીજ**ન્તિઆદિમાહ.

કા પનેત્થ પુબ્બધમ્મસભાગતા? નનુ બ્રાહ્મણેન ભગવા નઙ્ગલાદિકસિસમ્ભારસમાયોગં પુટ્ઠો અપુચ્છિતસ્સ બીજસ્સ સભાગતાય આહ ''સદ્ધા બીજ''ન્તિ, એવઞ્ચ સતિ કથાપિ અનનુસન્ધિકા હોતિ? ન હિ બુદ્ધાનં અનનુસન્ધિકકથા નામ અત્થિ, નપિ પુબ્બધમ્મસ્સ અસભાગતાય કથેન્તિ. એવં પનેત્થ અનુસન્ધિ વેદિતબ્બા – બ્રાહ્મણેન હિ ભગવા યુગનઙ્ગલાદિકસિસમ્ભારવસેન કસિં પુચ્છિતો. સો તસ્સ અનુકમ્પાય ''ઇદં અપુચ્છિત''ન્તિ અપરિહાપેત્વા સમૂલં સઉપકારં સસમ્ભારં સફલં કસિં પઞ્ઞાપેતું મૂલતો પટ્ઠાય દસ્સેન્તો ''સદ્ધા બીજ''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ બીજં કસિયા મૂલં, તસ્મિં સતિ કત્તબ્બતો, અસતિ અકત્તબ્બતો, તપ્પમાણેન ચ કત્તબ્બતો. બીજે હિ સતિ કસિં કરોન્તિ, ન અસતિ. બીજપ્પમાણેન ચ કુસલા કસ્સકા ખેત્તં કસન્તિ, ન ઊનં ''મા નો સસ્સં પરિહાયી''તિ, ન અધિકં ''મા નો મોઘો વાયામો અહોસી''તિ. યસ્મા ચ બીજમેવ મૂલં, તસ્મા ભગવા મૂલતો પટ્ઠાય કસિસમ્ભારં દસ્સેન્તો તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કસિયા પુબ્બધમ્મસ્સ બીજસ્સ સભાગતાય અત્તનો કસિયા પુબ્બધમ્મં દસ્સેન્તો આહ ''સદ્ધા બીજ''ન્તિ. એવમેત્થ પુબ્બધમ્મસભાગતાપિ વેદિતબ્બા.

પુચ્છિતંયેવ વત્વા અપુચ્છિતં પચ્છા કિં ન વુત્તન્તિ ચે? તસ્સ ઉપકારભાવતો ચ ધમ્મસમ્બન્ધસમત્થભાવતો ચ. અયં હિ બ્રાહ્મણો પઞ્ઞવા, મિચ્છાદિટ્ઠિકુલે પન જાતત્તા સદ્ધારહિતો, સદ્ધારહિતો ચ પઞ્ઞવા પરેસં સદ્ધાય અત્તનો અવિસયે અપટિપજ્જમાનો વિસેસં નાધિગચ્છતિ, કિલેસકાલુસ્સિયપરામટ્ઠાપિ ચસ્સ દુબ્બલા સદ્ધા

બલવતિયા પઞ્ઞાય સહસા વત્તમાના અત્થસિદ્ધિં ન કરોતિ હત્થિના સદ્ધિં એકધુરે યુત્તો ગોણો વિય. ઇતિસ્સ સદ્ધા ઉપકારિકાતિ તં બ્રાહ્મણં સદ્ધાય પતિટ્ઠાપેન્તેન પચ્છાપિ વત્તબ્બો અયમત્થો દેસનાકુસલતાય પુબ્બે વુત્તો. બીજસ્સ ચ ઉપકારિકા વુટ્ઠિ, સા તદનન્તરંયેવ વુચ્ચમાના સમત્થા હોતિ. એવં ધમ્મસમ્બન્ધસમત્થભાવતો પચ્છાપિ વત્તબ્બો અયમત્થો, અઞ્ઞો ચ એવરૂપો ઈસાયોત્તાદિ પુબ્બે વુત્તોતિ વેદિતબ્બો.

તત્થ સમ્પસાદલક્ખણા સદ્ધા, ઓકપ્પનલક્ખણા વા. **બીજ**ન્તિ પઞ્ચવિધં બીજં મૂલબીજં ખન્ધબીજં ફલુબીજં અગ્ગબીજં બીજબીજમેવ પઞ્ચમન્તિ. તં સબ્બમ્પિ વિરુહણટ્ઠેન બીજન્તેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ.

તત્થ યથા બ્રાહ્મણસ્સ કસિયા મૂલભૂતં બીજં દ્વે કિચ્ચાનિ કરોતિ, હેટ્ઠા મૂલેન પતિટ્ઠાતિ, ઉપરિ અઙ્કુરં ઉટ્ઠાપેતિ, એવં ભગવતો કસિયા મૂલભૂતા સદ્ધા હેટ્ઠા સીલમૂલેન પતિટ્ઠાતિ , ઉપરિ સમથવિપસ્સનઙ્કુરં ઉટ્ઠાપેતિ. યથા ચ તં મૂલેન પથવિરસં આપોરસં ગહેત્વા નાળેન ધઞ્ઞપરિપાકગહણત્થં વડ્ઢતિ, એવમયં સીલમૂલેન સમથવિપસ્સનારસં ગહેત્વા અરિયમગ્ગનાળેન અરિયફલધઞ્ઞપરિપાકગહણત્થં વડ્ઢતિ. યથા ચ તં સુભૂમિયં પતિટ્ઠહિત્વા મૂલઙ્કુરપણ્ણનાળકણ્ડપસવેહિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં પત્વા ખીરં જનેત્વા અનેકસાલિફલભરિતં સાલિસીસં નિપ્ફાદેતિ, એવમેસા ચિત્તસન્તાને પતિટ્ઠહિત્વા છહિ વિસુદ્ધીહિ વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં પત્વા ઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિખીરં જનેત્વા અનેકપટિસમ્ભિદાભિઞ્ઞાભરિતં અરહત્તફલં નિપ્ફાદેતિ. તેન વુત્તં ''સદ્ધા બીજ''ન્તિ.

કસ્મા પન અઞ્ઞેસુ પરોપઞ્ઞાસાય કુસલધમ્મેસુ એકતો ઉપ્પજ્જમાનેસુ સદ્ધાવ ''બીજ''ન્તિ વુત્તાતિ ચે? બીજકિચ્ચકરણતો. યથા હિ તેસુ વિઞ્ઞાણંયેવ વિજાનનકિચ્ચં કરોતિ, એવં સદ્ધા બીજકિચ્ચં. સા ચ સબ્બકુસલાનં મૂલભૂતા. યથાહ – ''સદ્ધાજાતો ઉપસઙ્કમતિ, ઉપસઙ્કમન્તો પયિરુપાસતિ...પે॰... પઞ્ઞાય ચ નં અતિવિજ્ઝ પસ્સતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૩).

અકુસલધમ્મે ચેવ કાયઞ્ચ તપતીતિ **તપો**. ઇન્દ્રિયસંવરવીરિયધુતઙ્ગદુક્કરકારિકાનં એતં અધિવચનં, ઇધ પન ઇન્દ્રિયસંવરો અધિપ્પેતો. **વુટ્ઠી**તિ વસ્સવુટ્ઠિ વાતવુટ્ઠીતિઆદિ અનેકવિધા, ઇધ વસ્સવુટ્ઠિ અધિપ્પેતા. યથા હિ બ્રાહ્મણસ્સ વસ્સવુટ્ઠિસમનુગ્ગહિતં બીજં બીજમૂલકઞ્ચ સસ્સં વિરુહતિ ન મિલાયતિ નિપ્ફત્તિં ગચ્છતિ, એવં ભગવતો ઇન્દ્રિયસંવરસમનુગ્ગહિતા સદ્ધા, સદ્ધામૂલા ચ સીલાદયો ધમ્મા વિરુહન્તિ, ન મિલાયન્તિ નિપ્ફત્તિં ગચ્છન્તિ. તેનાહ ''તપો વુટ્ઠી''તિ.

પઞ્ઞા મેતિ એત્થ વુત્તો મે-સદ્દો પુરિમપદેસુપિ યોજેતબ્બો ''સદ્ધા મે બીજં, તપો મે વુટ્ઠી''તિ તેન કિં દીપેતિ? યથા, બ્રાહ્મણ, તયા વપિતે ખેત્તે સચે વુટ્ઠિ અત્થિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે અત્થિ, ઉદકમ્પિ તાવ દાતબ્બં હોતિ. તથા મયા હિરિઈસે પઞ્ઞાયુગનઙ્ગલે મનોયોત્તેન એકાબદ્ધે કતે વીરિયબલીબદ્દે યોજેત્વા સતિપાચનેન વિજ્ઝિત્વા અત્તનો ચિત્તસન્તાનખેત્તમ્હિ સદ્ધાબીજે વપિતે વુટ્ઠિયા અભાવો નામ નત્થિ, અયં પન મે નિચ્ચકાલં ઇન્દ્રિયસંવરતપો વુટ્ઠીતિ.

પઞ્ઞાતિ કામાવચરાદિભેદતો અનેકવિધા. ઇધ પન સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞા અધિપ્પેતા. **યુગનઙ્ગલ**ન્તિ યુગઞ્ચ નઙ્ગલઞ્ચ યુગનઙ્ગલં. યથા હિ બ્રાહ્મણસ્સ યુગનઙ્ગલં, એવં ભગવતો દુવિધાપિ વિપસ્સના પઞ્ઞા ચ. તત્થ યથા યુગં ઈસાય ઉપનિસ્સયં હોતિ, પુરતો ચ ઈસાબદ્ધં હોતિ, યોત્તાનં નિસ્સયં હોતિ, બલીબદ્દાનં એકતો ગમનં ધારેતિ, એવં પઞ્ઞા હિરિપ્પમુખાનં ધમ્માનં ઉપનિસ્સયા હોતિ. યથાહ – ''પઞ્ઞુત્તરા સબ્બે કુસલા ધમ્મા''તિ

(અ॰ નિ॰ ૮.૮૩; ૧૦.૫૮) ચ, ''પઞ્ઞા હિ સેટ્ઠા કુસલા વદન્તિ, નક્ખત્તરાજારિવ તારકાન''ન્તિ (જા॰ ૨.૧૭.૮૧) ચ. કુસલાનં ધમ્માનં પુબ્બઙ્ગમટ્ઠેન પુરતો ચ હોતિ. યથાહ – ''સીલં સિરી ચાપિ સતઞ્ચ ધમ્મો, અન્વાયિકા પઞ્ઞવતો ભવન્તી''તિ હિરિવિપ્પયોગેન અનુપ્પત્તિતો પન ઈસાબદ્ધો હોતિ. મનોસઙ્ખાતસ્સ સમાધિયોત્તસ્સ નિસ્સયપચ્ચયતો યોત્તાનં નિસ્સયો હોતિ. અચ્ચારદ્ધાતિલીનભાવપટિસેધનતો વીરિયબલીબદ્દાનં એકતો ગમનં ધારેતિ, યથા ચ નઙ્ગલં ફાલયુત્તં કસનકાલે પથવિઘનં ભિન્દતિ, મૂલસન્તાનકાનિ પદાલેતિ, એવં સતિયુત્તા પઞ્ઞા વિપસ્સનાકાલે ધમ્માનં સન્તતિસમૂહકિચ્ચારમ્મણઘનં ભિન્દતિ, સબ્બકિલેસમૂલસન્તાનકાનિ પદાલેતિ. સા ચ ખો લોકુત્તરાવ, ઇતરા પન લોકિકાપિ સિયા. તેનાહ ''પઞ્ઞા મે યુગનઙ્ગલ''ન્તિ.

હિરીયતિ પાપકેહિ ધમ્મેહીતિ **હિરી**. તગ્ગહણેન તાય અવિપ્પયુત્તં ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ હોતિ. **ઈસા**તિ યુગનઙ્ગલસન્ધારિકા રુક્ખલટ્ઠિ. યથા હિ બ્રાહ્મણસ્સ ઈસા યુગનઙ્ગલં ધારેતિ, એવં ભગવતોપિ હિરી લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞાસઙ્ખાતં યુગનઙ્ગલં ધારેતિ હિરિઅભાવે પઞ્ઞાય અભાવતો. યથા ચ ઈસાપટિબદ્ધયુગનઙ્ગલં કિચ્ચકરં હોતિ અચલં અસિથિલં, એવં હિરિપટિબદ્ધા ચ પઞ્ઞા કિચ્ચકારી હોતિ અચલા અસિથિલા અબ્બોકિણ્ણા અહિરિકેન. તેનાહ ''હિરી ઈસા''તિ. મુનાતીતિ **મનો**, ચિત્તસ્સેતં નામં. ઇધ પન મનોસીસેન તંસમ્પયુત્તો સમાધિ અધિપ્પેતો. **યોત્ત**ન્તિ રજ્જુબન્ધનં. તં તિવિધં ઈસાય સહ યુગસ્સ બન્ધનં, યુગેન સહ બલીબદ્દાનં બન્ધનં, સારથિના સહ બલીબદ્દાનં એકાબન્ધનન્તિ. તત્થ યથા બ્રાહ્મણસ્સ યોત્તં ઈસાયુગબલીબદ્દે એકાબદ્ધે કત્વા સકકિચ્ચે પટિપાદેતિ, એવં ભગવતો સમાધિ સબ્બેવ તે હિરિપઞ્ઞાવીરિયધમ્મે એકારમ્મણે અવિક્ખેપસભાવેન બન્ધિત્વા સકકિચ્ચે પટિપાદેતિ. તેનાહ ''મનો યોત્ત''ન્તિ.

ચિરકતાદિમત્થં સરતીતિ **સતિ**. ફાલેતીતિ **ફાલો**. પાજેન્તિ એતેનાતિ **પાજનં**. તં ઇધ ''પાચન''ન્તિ વુત્તં. પતોદસ્સેતં નામં. ફાલો ચ પાચનઞ્ચ ફાલપાચનં. યથા હિ બ્રાહ્મણસ્સ ફાલપાચનં, એવં ભગવતો વિપસ્સનાસમ્પયુત્તા મગ્ગસમ્પયુત્તા ચ સતિ. તત્થ યથા ફાલો નઙ્ગલં અનુરક્ખતિ, પુરતો ચસ્સ ગચ્છતિ, એવં સતિ કુસલાકુસલાનં ધમ્માનં ગતિયો સમન્વેસમાના આરમ્મણે વા ઉપટ્ઠાપયમાના પઞ્ઞાનઙ્ગલં રક્ખતિ. તેનેવેસા ''સતારક્ખેન ચેતસા વિહરતી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૦) વિય આરક્ખાતિ વુત્તા. અપ્પમુસ્સનવસેન ચસ્સા પુરતો હોતિ. સતિપરિચિતે હિ ધમ્મે પઞ્ઞા પજાનાતિ, નો પમુટ્ઠે. યથા ચ પાચનં બલીબદ્દાનં વિજ્ઝનભયં દસ્સેન્તં સંસીદિતું ન દેતિ, ઉપ્પથગમનં વારેતિ, એવં સતિ વીરિયબલીબદ્દાનં અપાયભયં દસ્સેન્તી કોસજ્જસંસીદનં ન દેતિ, કામગુણસઙ્ખાતે અગોચરે ચારં નિવારેત્વા કમ્મટ્ઠાને નિયોજેન્તી ઉપ્પથગમનં વારેતિ. તેનાહ ''સતિ મે ફાલપાચન''ન્તિ.

કાયગુત્તોતિ તિવિધેન કાયસુચરિતેન ગુત્તો. **વચીગુત્તો**તિ ચતુબ્બિધેન વચીસુચરિતેન ગુત્તો. એત્તાવતા પાતિમોક્ખસંવરસીલં વુત્તં. **આહારે ઉદરે યતો**તિ એત્થ આહારમુખેન સબ્બપચ્ચયાનં ગહિતત્તા ચતુબ્બિધેપિ પચ્ચયે યતો સંયતો નિરુપક્કિલેસોતિ અત્થો. ઇમિના આજીવપારિસુદ્ધિસીલં વુત્તં. **ઉદરે યતો**તિ ઉદરે યતો સંયતો મિતભોજી, આહારે મત્તઞ્ઞૂતિ વુત્તં હોતિ. ઇમિના ભોજને મત્તઞ્ઞુતામુખેન પચ્ચયપટિસેવનસીલં વુત્તં. તેન કિં દીપેતિ? યથા ત્વં, બ્રાહ્મણ, બીજં વપિત્વા સસ્સપરિપાલનત્થં કણ્ટકવતિં વા રુક્ખવતિં વા પાકારપરિક્ખેપં વા કરોસિ, તેન તે ગોમહિંસમિગગણા પવેસં અલભન્તા સસ્સં ન વિલુમ્પન્તિ, એવમહમ્પિ તં સદ્ધાબીજં વપિત્વા નાનપ્પકારકુસલસસ્સપરિપાલનત્થં કાયવચીઆહારગુત્તિમયં તિવિધં પરિક્ખેપં કરોમિ , તેન મે રાગાદિઅકુસલધમ્મગોમહિંસમિગગણા પવેસં અલભન્તા નાનપ્પકારકં કુસલસસ્સં ન વિલુમ્પન્તીતિ.

સચ્ચં કરોમિ નિદ્દાનન્તિ એત્થ દ્વીહાકારેહિ અવિસંવાદનં **સચ્ચં. નિદ્દાન**ન્તિ છેદનં લુનનં ઉપ્પાટનં . કરણત્થે ચેતં ઉપયોગવચનં વેદિતબ્બં. અયં હેત્થ અત્થો ''સચ્ચેન કરોમિ નિદ્દાન''ન્તિ. કિં વુત્તં હોતિ – ''યથા ત્વં બાહિરં કસિં કત્વા સસ્સદૂસકાનં તિણાનં હત્થેન વા અસિતેન વા નિદ્દાનં કરોસિ, એવં અહમ્પિ અજ્ઝત્તિકં કસિં કત્વા કુસલસસ્સદૂસકાનં વિસંવાદનતિણાનં સચ્ચેન નિદ્દાનં કરોમી''તિ. યથાભૂતઞાણં વા એત્થ **સચ્ચ**ન્તિ વેદિતબ્બં. તેન અત્તસઞ્ઞાદીનં તિણાનં નિદ્દાનં કરોમીતિ દસ્સેતિ. અથ વા **નિદ્દાન**ન્તિ છેદકં લાવકં ઉપ્પાટકન્તિ અત્થો. યથા ત્વં દાસં વા કમ્મકરં વા નિદ્દાનં કરોસિ, ''નિદ્દેહિ તિણાની''તિ તિણાનં છેદકં લાવકં ઉપ્પાટકં કરોસિ, એવમહં સચ્ચં કરોમીતિ દસ્સેતિ, અથ વા **સચ્ચ**ન્તિ દિટ્ઠિસચ્ચં. તમહં નિદ્દાનં કરોમિ, છિન્દિતબ્બં લુનિતબ્બં ઉપ્પાટેતબ્બં કરોમીતિ. ઇતિ ઇમેસુ દ્વીસુ વિકપ્પેસુ ઉપયોગેનેવત્થો યુજ્જતિ.

સોરચ્ચં મે પમોચનન્તિ એત્થ યં તં ''કાયિકો અવીતિક્કમો વાચસિકો અવીતિક્કમો''તિ સીલમેવ ''સોરચ્ચ''ન્તિ વુત્તં, ન તં અધિપ્પેતં. ''કાયગુત્તો''તિઆદિના હિ તં વુત્તમેવ. અરહત્તફલં પન અધિપ્પેતં. તં હિ સુન્દરે નિબ્બાને રતત્તા ''સોરચ્ચ''ન્તિ વુચ્ચતિ. **પમોચન**ન્તિ યોગવિસ્સજ્જનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા તવ પમોચનં પુનપિ સાયન્હે વા દુતિયદિવસે વા અનાગતસંવચ્છરે વા યોજેતબ્બતો અપ્પમોચનમેવ હોતિ, ન મમ એવં. ન હિ મમ અન્તરા મોચનં નામ અત્થિ. અહં હિ દીપઙ્કરદસબલકાલતો પટ્ઠાય પઞ્ઞાનઙ્ગલે વીરિયબલીબદ્દે યોજેત્વા કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ મહાકસિં કસન્તો તાવ ન મુઞ્ચિં, યાવ ન સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિં. યદા ચ મે સબ્બં તં કાલં ખેપેત્વા બોધિમૂલે અપરાજિતપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ સબ્બગુણપરિવારં અરહત્તફલં ઉદપાદિ, તદા મયા તં સબ્બુસ્સુક્કપટિપ્પસ્સદ્ધિયા પમુત્તં, ન દાનિ પુન યોજેતબ્બં ભવિસ્સતીતિ. એતમત્થં સન્ધાયાહ ''સોરચ્ચં મે પમોચન''ન્તિ.

વીરિયં મે ધુરધોરય્હન્તિ એત્થ **વીરિય**ન્તિ કાયિકચેતસિકો વીરિયારમ્ભો. **ધુરધોરય્હ**ન્તિ ધુરાયં ધોરય્હં, ધુરાવહન્તિ અત્થો. યથા હિ બ્રાહ્મણસ્સ ધુરાયં ધોરય્હાકડ્ઢિતં નઙ્ગલં ભૂમિઘનં ભિન્દતિ, મૂલસન્તાનકાનિ ચ પદાલેતિ, એવં ભગવતો વીરિયાકડ્ઢિતં પઞ્ઞાનઙ્ગલં યથા વુત્તં ઘનં ભિન્દતિ, કિલેસસન્તાનકાનિ ચ પદાલેતિ. તેનાહ ''વીરિયં મે ધુરધોરય્હ''ન્તિ. અથ વા પુરિમધુરાવહત્તા ધુરા, મૂલધુરાવહત્તા ધોરય્હા, ધુરા ચ ધોરય્હા ચ ધુરધોરય્હા. ઇતિ યથા બ્રાહ્મણસ્સ એકેકસ્મિં નઙ્ગલે ચતુબલીબદ્દપભેદં ધુરધોરય્હં વહન્તં ઉપ્પન્નુપ્પન્નં તિણમૂલઘાતઞ્ચેવ સસ્સસમ્પત્તિઞ્ચ સાધેતિ, એવં ભગવતો ચતુસમ્મપ્પધાનવીરિયભેદં ધુરધોરય્હં વહન્તં ઉપ્પન્નુપ્પન્નં અકુસલઘાતઞ્ચેવ કુસલસમ્પત્તિઞ્ચ સાધેતિ. તેનાહ ''વીરિયં મે ધુરધોરય્હ''ન્તિ.

યોગક્ખેમાધિવાહનન્તિ એત્થ યોગેહિ ખેમત્તા નિબ્બાનં યોગક્ખેમં નામ, તં અધિકિચ્ચ વાહીયતિ, અભિમુખં વા વાહીયતીતિ અધિવાહનં, યોગક્ખેમસ્સ અધિવાહનં યોગક્ખેમાધિવાહનન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા તવ ધુરધોરય્હં પુરત્થિમાદીસુ અઞ્ઞતરદિસાભિમુખં વાહીયતિ, તથા મમ ધુરધોરય્હં નિબ્બાનાભિમુખં વાહીયતીતિ. એવં વાહીયમાનંવ **ગચ્છતિ અનિવત્તન્તં**. યથા તવ નઙ્ગલં વહન્તં ધુરધોરય્હં ખેત્તકોટિં પત્વા પુન નિવત્તતિ, એવં અનિવત્તન્તં દીપઙ્કરકાલતો પટ્ઠાય ગચ્છતેવ. યસ્મા વા તેન તેન મગ્ગેન પહીના કિલેસા ન પુનપ્પુનં પહાતબ્બા હોન્તિ, યથા તવ નઙ્ગલેન છિન્નાનિ તિણાનિ પુન અપરસ્મિં સમયે છિન્દિતબ્બાનિ હોન્તિ, તસ્માપિ એવં પઠમમગ્ગવસેન દિટ્ઠેકટ્ઠે કિલેસે, દુતિયવસેન ઓળારિકે, તતિયવસેન અણુસહગતે, ચતુત્થવસેન સબ્બકિલેસે પજહન્તં ગચ્છતિ અનિવત્તન્તં. અથ વા **ગચ્છતિ અનિવત્ત**ન્તિ નિવત્તનરહિતં હુત્વા ગચ્છતીતિ અત્થો. **ત**ન્તિ તં ધુરધોરય્હં. એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. એવં ગચ્છન્તઞ્ચ યથા તવ ધુરધોરય્હં ન તં ઠાનં ગચ્છતિ, યત્થ ગન્ત્વા કસ્સકો અસોકો વિરજો હુત્વા ન સોચતિ. એતં પન તં ઠાનં ગચ્છતિ **યત્થ ગન્ત્વા ન સોચતિ**. યત્થ સતિપાચનેન

એતં વીરિયધુરધોરય્હં ચોદેન્તો ગન્ત્વા માદિસો કસ્સકો અસોકો વિરજો હુત્વા ન સોચતિ, તં સબ્બસોકસલ્લસમુગ્ઘાતભૂતં નિબ્બાનં નામ અસઙ્ખતં ઠાનં ગચ્છતીતિ.

ઇદાનિ નિગમનં કરોન્તો **એવમેસા કસી**તિ ગાથમાહ. તસ્સાયં સઙ્ખેપત્થો – યસ્સ, બ્રાહ્મણ, એસા સદ્ધાબીજા તપોવુટ્ઠિયા અનુગ્ગહિતા કસી પઞ્ઞામયં યુગનઙ્ગલં હિરિમયઞ્ચ ઈસં મનોમયેન યોત્તેન એકાબદ્ધં કત્વા પઞ્ઞાનઙ્ગલેન સતિફાલં આકોટેત્વા સતિપાચનં ગહેત્વા કાયવચીઆહારગુત્તિયા ગોપેત્વા સચ્ચં નિદ્દાનં કત્વા સોરચ્ચપમોચનં વીરિયધુરધોરય્હં યોગક્ખેમાભિમુખં અનિવત્તન્તં વાહન્તેન કટ્ઠા કસી કમ્મપરિયોસાનં ચતુબ્બિધં સામઞ્ઞફલં પાપિતા, **સા હોતિ અમતપ્ફલા**, સા એસા કસી અમતપ્ફલા હોતિ. અમતં વુચ્ચતિ નિબ્બાનં, નિબ્બાનાનિસંસા હોતીતિ અત્થો. સા ખો પનેસા કસી ન મમેવેકસ્સ અમતપ્ફલા હોતિ, અથ ખો યો કોચિ ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા એતં કસિં કસતિ, સો સબ્બોપિ એતં કસિત્વાન સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતીતિ.

એવં ભગવા બ્રાહ્મણસ્સ અરહત્તનિકૂટેન નિબ્બાનપરિયોસાનં કત્વા દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. તતો બ્રાહ્મણો ગમ્ભીરત્થં દેસનં સુત્વા – ‘‘મમ કસિફલં ભુઞ્જિત્વા પુનપિ દિવસેયેવ છાતો હોતિ, ઇમસ્સ પન કસી અમતપ્ફલા, તસ્સ ફલં ભુઞ્જિત્વા સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી’’તિ ઞત્વા પસન્નો પસન્નાકારં કરોન્તો **ભુઞ્જતુ ભવં ગોતમો**તિઆદિમાહ. તં સબ્બં તતો પરઞ્ચ વુત્તત્થમેવાતિ. પઠમં.

૨. ઉદયસુત્તવણ્ણના

૧૯૮. દુતિયે **ઓદનેન પૂરેસી**તિ અત્તનો અત્થાય સમ્પાદિતેન સૂપબ્યઞ્જનેન ઓદનેન પૂરેત્વા અદાસિ. ભગવા કિર પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તોવ તં બ્રાહ્મણં દિસ્વા, પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા, ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા, દ્વારં પિધાય, નિસિન્નો તસ્સ ભોજનં ઉપસંહરિયમાનં દિસ્વા, એકકોવ પત્તં અંસકૂટે લગ્ગેત્વા, ગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ, નગરદ્વારે પત્તં નીહરિત્વા, અન્તોનગરં પવિસિત્વા, પટિપાટિયા ગચ્છન્તો બ્રાહ્મણસ્સ દ્વારકોટ્ઠકે અટ્ઠાસિ. બ્રાહ્મણો ભગવન્તં દિસ્વા, અત્તનો સજ્જિતં ભોજનં અદાસિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **દુતિયમ્પી**તિ દુતિયદિવસેપિ. **તતિયમ્પી**તિ તતિયદિવસેપિ. તાનિ કિર તીણિ દિવસાનિ નિરન્તરં બ્રાહ્મણસ્સ ઘરદ્વારં ગચ્છન્તસ્સ ભગવતો અન્તરા અઞ્ઞો કોચિ ઉટ્ઠાય પત્તં ગહેતું સમત્થો નામ નાહોસિ, મહાજનો ઓલોકેન્તોવ અટ્ઠાસિ.

એતદવોચાતિ બ્રાહ્મણો તીણિ દિવસાનિ પત્તં પૂરેત્વા દેન્તોપિ ન સદ્ધાય અદાસિ, ‘‘ઘરદ્વારં આગન્ત્વા ઠિતસ્સ પબ્બજિતસ્સ ભિક્ખામત્તમ્પિ અદત્વા ભુઞ્જતી’’તિ ઉપારમ્ભભયેન અદાસિ. દદન્તો ચ દ્વે દિવસાનિ દત્વા કિઞ્ચિ અવત્વાવ નિવત્તો. ભગવાપિ કિઞ્ચિ અવત્વાવ પક્કન્તો. તતિયદિવસે પન અધિવાસેતું અસક્કોન્તો એતં ‘‘પકટ્ઠકો’’તિઆદિવચનં અવોચ. ભગવાપિ એતં વચનં નિચ્છારાપનત્થમેવ યાવ તતિયમગમાસિ. તત્થ **પકટ્ઠકો**તિ રસગિદ્ધો.

પુનપ્પુનં ચેવ વપન્તિ બીજન્તિ સત્થા બ્રાહ્મણસ્સ વચનં સુત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, ત્વં તીણિ દિવસાનિ પિણ્ડપાતં દત્વા ઓસક્કસિ, પુનપ્પુનં કાતબ્બા નામ લોકસ્મિં સોળસ ધમ્મા’’તિ વત્વા તે ધમ્મે દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ. તત્થ **પુનપ્પુનં ચેવ વપન્તી**તિ એકસ્મિં સસ્સવારે વુત્તં ‘‘અલમેત્તાવતા’’તિ અનોસક્કિત્વા અપરાપરેસુપિ

સસ્સવારેસુ ચ વપન્તિયેવ. **પુનપ્પુનં વસ્સતી**તિ ન એકદિવસં વસ્સિત્વા તિટ્ઠતિ, પુનપ્પુનદિવસેસુપિ પુનપ્પુનસંવચ્છરેસુપિ વસ્સતિયેવ, એવં જનપદા ઇદ્ધા હોન્તિ. એતેનુપાયેન સબ્બત્થ નયો વેદિતબ્બો.

યાચકાતિ ઇમસ્મિં પદે સત્થા દેસનાકુસલતાય અત્તાનમ્પિ પક્ખિપિત્વા દસ્સેતિ. **ખીરનિકા**તિ ખીરકારકા ગોદોહકા. ન હિ તે એકવારમેવ થનં અઞ્છન્તિ, પુનપ્પુનં અઞ્છન્તા ધેનું દુહન્તીતિ અત્થો. **કિલમતિ ફન્દતિ ચા**તિ અયં સત્તો તેન ઇરિયાપથેન કિલમતિ ચેવ ફન્દતિ ચ. **ગબ્ભ**ન્તિ સોણસિઙ્ગાલાદીનમ્પિ તિરચ્છાનગતાનં કુચ્છિં. **સિવથિક**ન્તિ સુસાનં, મતં મતં સત્તં તત્થ પુનપ્પુનં હરન્તીતિ અત્થો. **મગ્ગઞ્ચ લદ્ધા અપુનબ્ભવાયા**તિ અપુનબ્ભવાય મગ્ગો નામ નિબ્બાનં, તં લભિત્વાતિ અત્થો.

એવં વુત્તેતિ એવં ભગવતા અન્તરવીથિયં ઠત્વાવ સોળસ પુનપ્પુનધમ્મે દેસેન્તેન વુત્તે. **એતદવોચા**તિ દેસનાપરિયોસાને પસન્નો સદ્ધિં પુત્તદારમિત્તઞાતિવગ્ગેન ભગવતો પાદે વન્દિત્વા એતં ‘‘અભિક્કન્તં ભો’’તિઆદિવચનં અવોચ. દુતિયં.

૩. દેવહિતસુત્તવણ્ણના

૧૯૯. તતિયે **વાતેહી**તિ ઉદરવાતેહિ. ભગવતો કિર છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં કરોન્તસ્સ પસતમુગ્ગયૂસાદીનિ આહારયતો દુબ્ભોજનેન ચેવ દુક્ખસેય્યાય ચ ઉદરવાતો કુપ્પિ. અપરભાગે સમ્બોધિં પત્વા પણીતભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સાપિ અન્તરન્તરા સો આબાધો અત્તાનં દસ્સેતિયેવ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **ઉપટ્ઠાકો હોતી**તિ પઠમબોધિયં અનિબદ્ધુપટ્ઠાકકાલે ઉપટ્ઠાકો હોતિ. તસ્મિં કિર કાલે સત્થુઅસીતિમહાથેરેસુ ઉપટ્ઠાકો અભૂતપુબ્બો નામ નત્થિ. નાગસમાલો ઉપવાનો સુનક્ખત્તો ચુન્દો સમણુદ્દેસો સાગતો બોધિ મેઘિયોતિ ઇમે પન પાળિયં આગતુપટ્ઠાકા. ઇમસ્મિં પન કાલે ઉપવાનત્થેરો પાતોવ ઉટ્ઠાય પરિવેણસમ્મજ્જનં દન્તકટ્ઠદાનં ન્હાનોદકપરિયાદનં પત્તચીવરં ગહેત્વા અનુગમનન્તિ સબ્બં ભગવતો ઉપટ્ઠાનમકાસિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ પઠમબોધિયં કિર વીસતિ વસ્સાનિ નિદ્ધૂમં અરઞ્ઞમેવ હોતિ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉદકતાપનમ્પિ ન ભગવતા અનુઞ્ઞાતં. સો ચ બ્રાહ્મણો ઉદ્ધનપાળિં બન્ધાપેત્વા મહાચાટિયો ઉદ્ધનમારોપેત્વા ઉણ્હોદકં કારેત્વા, ન્હાનીયચુણ્ણાદીહિ સદ્ધિં તં વિક્કિણન્તો જીવિકં કપ્પેતિ. ન્હાયિતુકામા તત્થ ગન્ત્વા મૂલં દત્વા ન્હાયિત્વા ગન્ધે વિલિમ્પિત્વા માલં પિળન્ધિત્વા પક્કમન્તિ. તસ્મા થેરો તત્થ ઉપસઙ્કમિ.

કિં પત્થયાનોતિ કિં ઇચ્છન્તો. **કિં એસ**ન્તિ કિં ગવેસન્તો. **પૂજિતો પૂજનેય્યાન**ન્તિ ઇદં થેરો દસબલસ્સ વણ્ણં કથેતુમારભિ. ગિલાનભેસજ્જત્થં ગતેન કિર ગિલાનસ્સ વણ્ણો કથેતબ્બોતિ વત્તમેતં. વણ્ણં હિ સુત્વા મનુસ્સા સક્કચ્ચં ભેસજ્જં દાતબ્બં મઞ્ઞન્તિ. સપ્પાયભેસજ્જં લદ્ધા ગિલાનો ખિપ્પમેવ વુટ્ઠાતિ. કથેન્તેન ચ ઝાનવિમોક્ખસમાપત્તિમગ્ગફલાનિ આરબ્ભ કથેતું ન વટ્ટતિ. ‘‘સીલવા લજ્જી કુક્કુચ્ચકો બહુસ્સુતો આગમધરો વંસાનુરક્ખકો’’તિ એવં પન આગમનીયપટિપદંયેવ કથેતું વટ્ટતિ. **પૂજનેય્યાન**ન્તિ અસીતિમહાથેરા સદેવકેન લોકેન પૂજેતબ્બાતિ પૂજનેય્યા. તેયેવ સક્કાતબ્બાતિ **સક્કરેય્યા**. તેસંયેવ અપચિતિ કત્તબ્બાતિ **અપચેય્યા**. ભગવા તેસં પૂજિતો સક્કતો અપચિતો ચ, ઇચ્ચસ્સ તં ગુણં પકાસેન્તો થેરો એવમાહ. **હાતવે**તિ હરિતું.

ફાણિતસ્સ ચ પુટન્તિ મહન્તં નિચ્છારિકં ગુળપિણ્ડં. સો કિર ‘‘કિં સમણસ્સ ગોતમસ્સ અફાસુક’’ન્તિ? પુચ્છિત્વા, ‘‘ઉદરવાતો’’તિ સુત્વા, ‘‘તેન હિ મયમેત્થ ભેસજ્જં જાનામ, ઇતો થોકેન ઉદકેન ઇદં ફાણિતં

આલોળેત્વા ન્હાનપરિયોસાને પાતું દેથ, ઇતિ ઉણ્હોદકેન બહિ પરિસેદો ભવિસ્સતિ, ઇમિના અન્તોતિ એવં સમણસ્સ ગોતમસ્સ ફાસુકં ભવિસ્સતી''તિ વત્વા થેરસ્સ પત્તે પક્ખિપિત્વા અદાસિ.

ઉપસઙ્કમીતિ તસ્મિં કિર આબાધે પટિપ્પસ્સદ્ધે ''દેવહિતેન તથાગતસ્સ ભેસજ્જં દિન્નં, તેનેવ રોગો વૂપસન્તો, અહો દાનં પરમદાનં બ્રાહ્મણસ્સા''તિ કથા વિત્થારિતા જાતા. તં સુત્વા કિત્તિકામો બ્રાહ્મણો ''એત્તકેનપિ તાવ મે અયં કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો''તિ સોમનસ્સજાતો અત્તના કતભાવં જાનાપેતુકામો તાવતકેનેવ દસબલે વિસ્સાસં આપજ્જિત્વા ઉપસઙ્કમિ.

દજ્જાતિ દદેય્ય. **કથં હિ યજમાનસ્સા**તિ કેન કારણેન યજન્તસ્સ. **ઇજ્ઝતી**તિ સમિજ્ઝતિ મહપ્ફલો હોતિ. **યોવેદી**તિ યો અવેદિ અઞ્ઞાસિ, વિદિતં પાકટમકાસિ ''યોવેતી''તિપિ પાઠો, યો અવેતિ જાનાતીતિ અત્થો. **પસ્સતી**તિ દિબ્બચક્ખુના પસ્સતિ. **જાતિક્ખયન્તિ** અરહત્તં. **અભિઞ્ઞાવોસિતો**તિ જાનિત્વા વોસિતો વોસાનં કતકિચ્ચતં પત્તો. **એવં હિ યજમાનસ્સા**તિ ઇમિના ખીણાસવે યજનાકારેન યજન્તસ્સ. તતિયં.

૪. મહાસાલસુત્તવણ્ણના

૨૦૦. ચતુત્થે **લૂખો લૂખપાવુરણો**તિ જિણ્ણો જિણ્ણપાવુરણો. **ઉપસઙ્કમી**તિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? તસ્સ કિર ઘરે અટ્ઠસતસહસ્સધનં અહોસિ. સો ચતુન્નં પુત્તાનં આવાહં કત્વા ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ અદાસિ . અથસ્સ બ્રાહ્મણિયા કાલઙ્કતાય પુત્તા સમ્મન્તયિંસુ – ''સચે અઞ્ઞં બ્રાહ્મણિં આનેસ્સતિ, તસ્સા કુચ્છિયં નિબ્બત્તવસેન કુલં ભિજ્જિસ્સતિ. હન્દ નં મયં સઙ્ગણ્હામા''તિ. તે ચત્તારોપિ પણીતેહિ ઘાસચ્છાદનાદીહિ ઉપટ્ઠહન્તા હત્થપાદસમ્બાહનાદીનિ કરોન્તા સઙ્ગણ્હિત્વા એકદિવસં દિવા નિદ્દાયિત્વા વુટ્ઠિતસ્સ હત્થપાદે સમ્બાહમાના પાટિયેક્કં ઘરાવાસે આદીનવં વત્વા – ''મયં તુમ્હે ઇમિના નીહારેન યાવજીવં ઉપટ્ઠહિસ્સામ, સેસધનમ્પિ નો દેથા''તિ યાચિંસુ. બ્રાહ્મણો પુન એકેકસ્સ સતસહસ્સં સતસહસ્સં દત્વા અત્તનો નિવત્થપારુપનમત્તં ઠપેત્વા સબ્બં ઉપભોગપરિભોગં ચત્તારો કોટ્ઠાસે કત્વા નિય્યાદેસિ. તં જેટ્ઠપુત્તો કતિપાહં ઉપટ્ઠહિ.

અથ નં એકદિવસં ન્હત્વા આગચ્છન્તં દ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા સુણ્હા એવમાહ – ''કિં તયા જેટ્ઠપુત્તસ્સ સતં વા સહસ્સં વા અતિરેકં દિન્નમત્થિ? નનુ સબ્બેસં દ્વે દ્વે સતસહસ્સાનિ દિન્નાનિ, કિં સેસપુત્તાનં ઘરસ્સ મગ્ગં ન જાનાસી''તિ? સો ''નસ્સ વસલી''તિ કુજ્ઝિત્વા અઞ્ઞસ્સ ઘરં અગમાસિ, તતોપિ કતિપાહચ્ચયેન ઇમિનાવ ઉપાયેન પલાપિતો અઞ્ઞસ્સાતિ એવં એકઘરેપિ પવેસનં અલભમાનો પણ્ડરઙ્ગપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ભિક્ખાય ચરન્તો કાલાનમચ્ચયેન જરાજિણ્ણો દુબ્ભોજનદુક્ખસેય્યાહિ મિલાતસરીરો ભિક્ખાચારતો આગમ્મ, પીઠકાય નિપન્નો નિદ્દં ઓક્કમિત્વા વુટ્ઠાય નિસિન્નો અત્તાનં ઓલોકેત્વા પુત્તેસુ પતિટ્ઠં અપસ્સન્તો ચિન્તેસિ – ''સમણો કિર ગોતમો અબ્ભાકુટિકો ઉત્તાનમુખો સુખસમ્ભાસો પટિસન્થારકુસલો, સક્કા સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમિત્વા પટિસન્થારં લભિતુ''ન્તિ નિવાસનપાવુરણં સણ્ઠપેત્વા ભિક્ખાભાજનમાદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ.

દારેહિ સંપુચ્છ ઘરા નિક્ખામેન્તીતિ સબ્બં મમ સન્તકં ગહેત્વા મય્હં નિદ્ધનભાવં ઞત્વા અત્તનો ભરિયાહિ સદ્ધિં મન્તયિત્વા મં ઘરા નિક્કડ્ઢાપેન્તિ.

નન્દિસ્સન્તિ નન્દિજાતો તુટ્ઠો પમુદિતો અહોસિં. **ભવમિચ્છિસન્તિ** વુદ્ધિં પત્થયિં. **સાવ વારેન્તિ સૂકરન્તિ** યથા સુનખા વગ્ગવગ્ગા હુત્વા ભુસ્સન્તા ભુસ્સન્તા સૂકરં વારેન્તિ, પુનપ્પુનં મહારવં રવાપેન્તિ, એવં દારેહિ સદ્ધિં મં

બહું વત્વા વિરવન્તં પલાપેન્તીતિ અત્થો.

અસન્તાતિ અસપ્પુરિસા. **જમ્મા**તિ લામકા. **ભાસરે**તિ ભાસન્તિ. **પુત્તરૂપેના**તિ પુત્તવેસેન. **વયોગત**ન્તિ તયો વયે ગતં અતિક્કન્તં પચ્છિમવયે ઠિતં મં. **જહન્તી**તિ પરિચ્ચજન્તિ.

નિબ્ભોગોતિ નિપ્પરિભોગો. **ખાદના અપનીયતી**તિ અસ્સો હિ યાવદેવ તરુણો હોતિ જવસમ્પન્નો, તાવસ્સ નાનારસં ખાદનં દદન્તિ, જિણ્ણં નિબ્ભોગં તતો અપનેન્તિ, અન્તિમવયે તં વત્તં ન લભતિ, ગાવીહિ સદ્ધિં અટવિયં સુક્ખતિણાનિ ખાદન્તો ચરતિ. યથા સો અસ્સો, એવં જિણ્ણકાલે વિલુત્તસબ્બધનત્તા નિબ્ભોગો માદિસોપિ બાલકાનં પિતા થેરો પરઘરેસુ ભિક્ખતિ.

યઞ્ચેતિ નિપાતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યે મમ પુત્તા અનસ્સવા અપ્પતિસ્સા અવસવત્તિનો, તેહિ દણ્ડોવ કિર સેય્યો સુન્દરતરોતિ. ઇદાનિસ્સ સેય્યભાવં દસ્સેતું **ચણ્ડમ્પિ ગોણ**ન્તિઆદિ વુત્તં.

પુરે હોતીતિ અગ્ગતો હોતિ, તં પુરતો કત્વા ગન્તું સુખં હોતીતિ અત્થો . **ગાધમેધતી**તિ ઉદકં ઓતરણકાલે ગમ્ભીરે ઉદકે પતિટ્ઠં લભતિ.

પરિયાપુણિત્વાતિ ઉગ્ગણ્હિત્વા વા વાચુગ્ગતા કત્વા. **સન્નિસિન્નેસૂ**તિ તથારૂપે બ્રાહ્મણાનં સમાગમદિવસે સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતેસુ પુત્તેસુ તં સભં ઓગાહેત્વા બ્રાહ્મણાનં મજ્ઝે મહારહે આસને નિસિન્નેસુ. **અભાસી**તિ 'અયં મે કાલો'તિ સભાય મજ્ઝે પવિસિત્વા હત્થં ઉક્ખિપિત્વા , ''ભો અહં તુમ્હાકં ગાથા ભાસિતુકામો, ભાસિતે સુણિસ્સથા''તિ વત્વા – ''ભાસ, બ્રાહ્મણ, સુણોમા''તિ વુત્તો ઠિતકોવ અભાસિ. ''તેન ચ સમયેન મનુસ્સાનં વત્તં હોતિ યો માતાપિતૂનં સન્તકં ખાદન્તો માતાપિતરો ન પોસેતિ, સો મારેતબ્બો''તિ. તસ્મા તે બ્રાહ્મણપુત્તા પિતુપાદેસુ નિપતિત્વા ''જીવિતં નો તાત, દેહી''તિ યાચિંસુ. સો પિતુહદયસ્સ પુત્તાનં મુદુત્તા ''મા મે, ભો, બાલકે વિનાસયિત્થ, પોસિસ્સન્તિ મ''ન્તિ આહ.

અથસ્સ પુત્તે મનુસ્સા આહંસુ – ''સચે, ભો, અજ્જ પટ્ઠાય પિતરં ન સમ્મા પટિજગ્ગિસ્સથ, ઘાતેસ્સામ વો''તિ. તે ભીતા ઘરં નેત્વા પટિજગ્ગિંસુ. તં દસ્સેતું **અથ ખો નં બ્રાહ્મણમહાસાલ**ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **નેત્વા**તિ પીઠે નિસીદાપેત્વા સયં ઉક્ખિપિત્વા નયિંસુ. **ન્હાપેત્વા**તિ સરીરં તેલેન અબ્ભઞ્જિત્વા ઉબ્બટ્ટેત્વા ગન્ધચુણ્ણાદીહિ ન્હાપેસું. બ્રાહ્મણિયોપિ પક્કોસાપેત્વા, ''અજ્જ પટ્ઠાય અમ્હાકં પિતરં સમ્મા પટિજગ્ગથ. સચે પમાદં આપજ્જિસ્સથ, ઘરતો વો નિક્કડ્ઢિસ્સામા''તિ વત્વા, પણીતભોજનં ભોજેસું.

બ્રાહ્મણો સુભોજનઞ્ચ સુખસેય્યઞ્ચ આગમ્મ કતિપાહચ્ચયેન સઞ્જાતબલો પીણિતિન્દ્રિયો અત્તભાવં ઓલોકેત્વા, ''અયં મે સમ્પત્તિ સમણં ગોતમં નિસ્સાય લદ્ધા''તિ પણ્ણાકારં આદાય ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. તં દસ્સેતું **અથ ખો સો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **એતદવોચા**તિ દુસ્સયુગં પાદમૂલે ઠપેત્વા એતં અવોચ. સરણગમનાવસાને ચાપિ ભગવન્તં એવમાહ – ''ભો ગોતમ, મય્હં પુત્તેહિ ચત્તારિ ધુરભત્તાનિ દિન્નાનિ , તતો અહં દ્વે તુમ્હાકં દમ્મિ, દ્વે સયં પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ. કલ્યાણં, બ્રાહ્મણ, પાટિયેક્કં પન મા નિય્યાદેહિ, અમ્હાકં રુચ્ચનટ્ઠાનમેવ ગમિસ્સામાતિ. ''એવં, ભો''તિ ખો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં વન્દિત્વા ઘરં ગન્ત્વા પુત્તે આમન્તેસિ ''તાતા, સમણો ગોતમો મય્હં સહાયો, તસ્સ દ્વે ધુરભત્તાનિ દિન્નાનિ, તુમ્હે તસ્મિં સમ્પત્તે મા પમજ્જથા''તિ. સાધુ, તાતાતિ. પુનદિવસે ભગવા પુબ્બણ્હસમયે પત્તચીવરં આદાય જેટ્ઠપુત્તસ્સ નિવેસનદ્વારં ગતો. સો સત્થારં દિસ્વાવ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા ઘરં

પવેસેત્વા મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા પણીતભોજનમદાસિ. સત્થા પુનદિવસે ઇતરસ્સ, પુનદિવસે ઇતરસ્સાતિ પટિપાટિયા સબ્બેસં ઘરાનિ અગમાસિ. સબ્બે તથેવ સક્કારં અકંસુ.

અથેકદિવસં જેટ્ઠપુત્તસ્સ ઘરે મઙ્ગલં પચ્ચુપટ્ઠિતં. સો પિતરં આહ – ''તાત, કસ્સ મઙ્ગલં દેમા''તિ. અમ્હે અઞ્ઞં ન જાનામ? નનુ સમણો ગોતમો મય્હં સહાયોતિ? તેન હિ તુમ્હે પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં સ્વાતનાય સમણં ગોતમં નિમન્તેથાતિ. બ્રાહ્મણો તથા અકાસિ . ભગવા અધિવાસેત્વા પુનદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તસ્સ ગેહદ્વારં અગમાસિ. સો હરિતુપલિત્તં સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતં ગેહં સત્થારં પવેસેત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પઞ્ઞત્તાસનેસુ નિસીદાપેત્વા અપ્પોદકપાયાસઞ્ચેવ ખજ્જકવિકતિઞ્ચ અદાસિ. અન્તરભત્તસ્મિંયેવ બ્રાહ્મણસ્સ ચત્તારોપિ પુત્તા સત્થુ સન્તિકે નિસીદિત્વા આહંસુ – ''ભો ગોતમ, મયં અમ્હાકં પિતરં પટિજગ્ગામ નપ્પમજ્જામ, પસ્સથસ્સ અત્તભાવ''ન્તિ. સત્થા ''કલ્યાણં વો કતં, માતાપિતુપોસકં નામ પોરાણકપણ્ડિતાનં આચિણ્ણમેવા''તિ વત્વા મહાનાગજાતકં (જા॰ ૧.૧૧.૧ આદયો; ચરિયા॰ ૨.૧ આદયો) નામ કથેત્વા, ચત્તારિ સચ્ચાનિ દીપેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને બ્રાહ્મણો સદ્ધિં ચતૂહિ પુત્તેહિ ચતૂહિ ચ સુણ્હાહિ દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. તતો પટ્ઠાય સત્થા ન સબ્બકાલં તેસં ગેહં અગમાસીતિ. ચતુત્થં.

૫. માનત્થદ્ધસુત્તવણ્ણના

૨૦૧. પઞ્ચમે **માનત્થદ્ધો**તિ વાતભરિતભસ્તા વિય માનેન થદ્ધો. **આચરિય**ન્તિ સિપ્પુગ્ગહણકાલે આચરિયો અનભિવાદેન્તસ્સ સિપ્પં ન દેતિ, અઞ્ઞસ્મિં પન કાલે તં ન અભિવાદેતિ, અત્થિભાવમ્પિસ્સ ન જાનાતિ. **નાયં સમણો**તિ એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''યસ્મા અયં સમણો માદિસે જાતિસમ્પન્નબ્રાહ્મણે સમ્પત્તે પટિસન્થારમત્તમ્પિ ન કરોતિ, તસ્મા ન કિઞ્ચિ જાનાતી''તિ.

અબ્ભુતવિત્તજાતાતિ અભૂતપુબ્બાય તુટ્ઠિયા સમન્નાગતા. **કેસુ ચસ્સા**તિ કેસુ ભવેય્ય. **ક્યસ્સા**તિ કે અસ્સ પુગ્ગલસ્સ. **અપચિતા અસ્સૂ**તિ અપચિતિં દસ્સેતું યુત્તા ભવેય્યું. **અરહન્તે**તિ ઇમાય ગાથાય દેસનાકુસલત્તા અત્તાનં અન્તોકત્વા પૂજનેય્યં દસ્સેતિ. પઞ્ચમં.

૬. પચ્ચનીકસુત્તવણ્ણના

૨૦૨. છટ્ઠે ''સબ્બં સેત''ન્તિ વુત્તે ''સબ્બં કણ્હ''ન્તિઆદિના નયેન પચ્ચનીકં કરોન્તસ્સેવસ્સ સાતં સુખં હોતીતિ **પચ્ચનીકસાતો. યો ચ વિનેય્ય સારમ્ભ**ન્તિ યો કરણુત્તરિયલક્ખણં સારમ્ભં વિનેત્વા સુણાતીતિ અત્થો. છટ્ઠં.

૭. નવકમ્મિકસુત્તવણ્ણના

૨૦૩. સત્તમે **નવકમ્મિકભારદ્વાજો**તિ સો કિર અરઞ્ઞે રુક્ખં છિન્દાપેત્વા તત્થેવ પાસાદકૂટાગારાદીનિ યોજેત્વા નગરં આહરિત્વા વિક્કિણાતિ, ઇતિ નવકમ્મં નિસ્સાય જીવતીતિ નવકમ્મિકો, ગોત્તેન ભારદ્વાજોતિ **નવકમ્મિકભારદ્વાજો. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસી**તિ છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા નિસિન્નં ભગવન્તં દિસ્વાન અસ્સ એતં અહોસિ. **વનસ્મિ**ન્તિ ઇમસ્મિં વનસણ્ડે. **ઉચ્છિન્નમૂલં મે વન**ન્તિ મય્હં કિલેસવનં ઉચ્છિન્નમૂલં. **નિબ્બનથો**તિ

નિક્કિલેસવનો. **એકો રમે**તિ એકકો અભિરમામિ. **અરતિં વિપ્પહાયા**તિ પન્તસેનાસનેસુ ચેવ ભાવનાય ચ ઉક્કણ્ઠિતં જહિત્વા. સત્તમં.

૮. કઙ્ઘારસુત્તવણ્ણના

૨૦૪. અટ્ઠમે **અન્તેવાસિકા**તિ વેય્યાવચ્ચં કત્વા સિપ્પુગ્ગણ્હનકા ધમ્મન્તેવાસિકા. **નિસિન્ન**ન્તિ છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેત્વા નિસિન્નં. **ગમ્ભીરરૂપે**તિ ગમ્ભીરસભાવે.

બહુભેરવેતિ તત્રટ્ઠકસવિઞ્ઞાણકઅવિઞ્ઞાણકભેરવેહિ બહુભેરવે. **વિગાહિયા**તિ અનુપવિસિત્વા. **અનિઞ્જમાનેના**તિઆદીનિ કાયવિસેસનાનિ, એવરૂપેન કાયેનાતિ અત્થો. **સુચારુરૂપં વતા**તિ અતિસુન્દરં વત ઝાનં ઝાયસીતિ વદતિ.

વનવસ્સિતો મુનીતિ વનં અવસ્સિતો બુદ્ધમુનિ. **ઇદ**ન્તિ ઇદં તુમ્હાકં એવં વને નિસિન્નકારણં મય્હં અચ્છેરરૂપં પટિભાતિ. **પીતિમનો**તિ તુટ્ઠચિત્તો. **વને વસે**તિ વનમ્હિ વસિ.

મઞ્ઞામહન્તિ મઞ્ઞામિ અહં. **લોકાધિપતિસહબ્યત**ન્તિ લોકાધિપતિમહાબ્રહ્મુના સહભાવં. **આકઙ્ખમાનો**તિ ઇચ્છમાનો. **તિદિવં અનુત્તર**ન્તિ ઇદં બ્રહ્મલોકમેવ સન્ધાયાહ. **કસ્મા ભવં વિજનમરઞ્ઞમસ્સિતો**તિ અહં તાવ બ્રહ્મલોકં આકઙ્ખમાનોતિ મઞ્ઞામિ. યદિ એવં ન હોતિ, અથ મે આચિક્ખ, કસ્મા ભવન્તિ? પુચ્છતિ. **બ્રહ્મપત્તિયા**તિ સેટ્ઠપત્તિયા . ઇધ ઇદં તપો કસ્મા કરોસીતિ અપરેનપિ આકારેન પુચ્છતિ.

કઙ્ખાતિ તણ્હા. **અભિનન્દના**તિ અભિનન્દનવસેન તણ્હાવ વુત્તા. **અનેકધાતૂસૂ**તિ અનેકસભાવેસુ આરમ્મણેસુ. **પુથૂ**તિ નાનપ્પકારા તણ્હા સેસકિલેસા વા. **સદાસિતા**તિ નિચ્ચકાલં અવસ્સિતા. **અઞ્ઞાણમૂલપ્પભવા**તિ અવિજ્જામૂલા હુત્વા જાતા. **પજપ્પિતા**તિ તણ્હાવ ''ઇદમ્પિ મય્હં, ઇદમ્પિ મય્હ''ન્તિ પજપ્પાપનવસેન પજપ્પિતા નામાતિ વુત્તા. **સબ્બા મયા બ્યન્તિકતા**તિ સબ્બા તણ્હા મયા અગ્ગમગ્ગેન વિગતન્તા નિરન્તા કતા. **સમૂલિકા**તિ સદ્ધિં અઞ્ઞાણમૂલેન.

અનૂપયોતિ અનુપગમનો. **સબ્બેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધદસ્સનો**તિ ઇમિના સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં દીપેતિ. **સમ્બોધિમનુત્તર**ન્તિ અરહત્તં સન્ધાયાહ. **સિવ**ન્તિ સેટ્ઠં . **ઝાયામી**તિ દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયામિ. **વિસારદો**તિ વિગતસારજ્જો. અટ્ઠમં.

૯. માતુપોસકસુત્તવણ્ણના

૨૦૫. નવમે **પેચ્ચા**તિ ઇતો પટિગન્ત્વા. નવમં.

૧૦. ભિક્ખકસુત્તવણ્ણના

૨૦૬. દસમે **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં ભિક્ખુભાવે. **વિસ્સં ધમ્મ**ન્તિ દુગ્ગન્ધં અકુસલધમ્મં. **બાહિત્વા**તિ અગ્ગમગ્ગેન જહિત્વા. **સઙ્ખાયા**તિ ઞાણેન. **સ વે ભિક્ખૂતિ વુચ્ચતી**તિ સો વે ભિન્નકિલેસત્તા ભિક્ખુ નામ વુચ્ચતિ. દસમં.

૧૧. સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના

૨૦૭. એકાદસમે **પચ્ચેતી**તિ ઇચ્છતિ પત્થેતિ. **સાધુ, ભન્તે**તિ આયાચમાનો આહ. થેરસ્સ કિરેસ ગિહિસહાયો, તસ્મા થેરો ''અયં વરાકો મં સહાયં લભિત્વાપિ મિચ્છાદિટ્ઠિં ગહેત્વા મા અપાયપૂરકો અહોસી''તિ આયાચતિ. અપિચેસ મહાપરિવારો, તસ્મિં પસન્ને પઞ્ચકુલસતાનિ અનુવત્તિસ્સન્તીતિ મઞ્ઞમાનોપિ આયાચતિ. **અત્થવસ**ન્તિ અત્થાનિસંસં અત્થકારણં. **પાપ**ન્તિ પાણાતિપાતાદિઅકુસલં. **પવાહેમી**તિ ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓતરિત્વા પવાહેમિ પલાપેમિ. **ધમ્મો**તિ ગાથા વુત્તત્થાવ. એકાદસમં.

૧૨. ખોમદુસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૦૮. દ્વાદસમે **ખોમદુસ્સં નામા**તિ ખોમદુસ્સાનં ઉસ્સન્નત્તા એવંલદ્ધનામં. **સભાય**ન્તિ સાલાયં. **કુસાયતી**તિ કુસિતાનિ મુઞ્ચતિ વસ્સતિ. સત્થા કિર તં સભં ઉપસઙ્કમિતુકામો – ''મયિ એવમેવં ઉપસઙ્કમન્તે અફાસુકધાતુકં હોતિ, એકં કારણં પટિચ્ચ ઉપસઙ્કમિસ્સામી''તિ અધિટ્ઠાનવસેન વુટ્ઠિં ઉપ્પાદેસિ. **સભાધમ્મ**ન્તિ સુખનિસિન્ને કિર અસઞ્ચાલેત્વા એકપસ્સેન પવિસનં તેસં સભાધમ્મો નામ, ન મહાજનં ચાલેત્વા ઉજુકમેવ પવિસનં. ભગવા ચ ઉજુકમેવ આગચ્છતિ, તેન તે કુપિતા ભગવન્તં હીળેન્તા ''કે ચ મુણ્ડકા સમણકા, કે ચ સભાધમ્મં જાનિસ્સન્તી''તિ આહંસુ. **સન્તો**તિ પણ્ડિતા સપ્પુરિસા. **પહાયા**તિ એતે રાગાદયો જહિત્વા રાગાદિવિનયાય ધમ્મં ભણન્તિ, તસ્મા તે સન્તો નામાતિ. દ્વાદસમં.

ઉપાસકવગ્ગો દુતિયો.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

બ્રાહ્મણસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વઙ્ગીસસંયુત્તં

૧. નિક્ખન્તસુત્તવણ્ણના

૨૦૯. વઙ્ગીસસંયુત્તસ્સ પઠમે **અગ્ગાળવે ચેતિયે**તિ આળવિયં અગ્ગચેતિયે. અનુપ્પન્ને બુદ્ધે અગ્ગાળવગોતમકાદીનિ યક્ખનાગાદીનં ભવનાનિ, ચેતિયાનિ અહેસું. ઉપ્પન્ને બુદ્ધે તાનિ અપનેત્વા મનુસ્સા વિહારે કરિંસુ. તેસં તાનેવ નામાનિ જાતાનિ. **નિગ્રોધકપ્પેના**તિ નિગ્રોધરુક્ખમૂલવાસિના કપ્પત્થેરેન. **ઓહિય્યકો**તિ ઓહીનકો. **વિહારપાલો**તિ સો કિર તદા અવસ્સિકો હોતિ પત્તચીવરગ્ગહણે અકોવિદો. અથ નં થેરા ભિક્ખૂ – ‘‘આવુસો, ઇમાનિ છત્તુપાહનકત્તરયટ્ઠિઆદીનિ ઓલોકેન્તો નિસીદા’’તિ વિહારરક્ખકં કત્વા પિણ્ડાય પવિસિંસુ. તેન વુત્તં ‘‘વિહારપાલો’’તિ. **સમલઙ્કરિત્વા**તિ અત્તનો વિભવાનુરૂપેન અલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા. **ચિત્તં અનુદ્ધંસેતી**તિ કુસલચિત્તં વિદ્ધંસેતિ વિનાસેતિ. **તં કુતેત્થ લબ્ભા**તિ એતસ્મિં રાગે ઉપ્પન્ને તં કારણં કુતો લબ્ભા. **યં મે પરો**તિ યેન મે કારણેન અઞ્ઞો પુગ્ગલો વા ધમ્મો વા અનભિરતિં વિનોદેત્વા ઇદાનેવ અભિરતિં ઉપ્પાદેય્ય આચરિયુપજ્ઝાયાપિ મં વિહારે ઓહાય ગતા.

અગારસ્માતિ અગારતો નિક્ખન્તં. **અનગારિયન્તિ** પબ્બજ્જં ઉપગતન્તિ અત્થો. **કણ્હતો**તિ કણ્હપક્ખતો મારપક્ખતો આધાવન્તિ. **ઉગ્ગપુત્તા**તિ ઉગ્ગતાનં પુત્તા મહેસક્ખા રાજઞ્ઞભૂતા. **દળ્હધમ્મિનો**તિ દળ્હધનુનો, ઉત્તમપ્પમાણં આચરિયધનું ધારયમાના. **સહસ્સં અપલાયિનન્તિ** યે તે સમન્તા સરેહિ પરિકિરેય્યું, તેસં અપલાયીનં સઙ્ખં દસ્સેન્તો ‘‘સહસ્સ’’ન્તિ આહ. **એતતો ભિય્યો**તિ એતસ્મા સહસ્સા અતિરેકતરા. **નેવ મં બ્યાધયિસ્સન્તી**તિ મં ચાલેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. **ધમ્મે સમ્હિ પતિટ્ઠિતન્તિ** અનભિરતિં વિનોદેત્વા અભિરતિં ઉપ્પાદનસમત્થે સકે સાસનધમ્મે પતિટ્ઠિતં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇસ્સાસસહસ્સે તાવ સમન્તા સરેહિ પરિકિરન્તે સિક્ખિતો પુરિસો દણ્ડકં ગહેત્વા સબ્બે સરે સરીરે અપતમાને અન્તરાવ પહરિત્વા પાદમૂલે પાતેતિ. તત્થ એકોપિ ઇસ્સાસો દ્વે સરે એકતો ન ખિપતિ, ઇમા પન ઇત્થિયો રૂપારમ્મણાદિવસેન પઞ્ચ પઞ્ચ સરે એકતો ખિપન્તિ. એવં ખિપન્તિયો એતા સચેપિ અતિરેકસહસ્સા હોન્તિ, નેવ મં ચાલેતું સક્ખિસ્સન્તીતિ.

સક્ખી હિ મે સુતં એતન્તિ મયા હિ સમ્મુખા એતં સુતં. **નિબ્બાનગમનં મગ્ગન્તિ** વિપસ્સનં સન્ધાયાહ. સો હિ નિબ્બાનસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગો, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન પન ‘‘મગ્ગ’’ન્તિ આહ. **તત્થ મે**તિ તસ્મિં મે અત્તનો તરુણવિપસ્સનાસઙ્ખાતે નિબ્બાનગમનમગ્ગે મનો નિરતો. **પાપિમા**તિ કિલેસં આલપતિ. **મચ્ચૂ**તિપિ તમેવ આલપતિ. **ન મે મગ્ગમ્પિ દક્ખસી**તિ યથા મે ભવયોનિઆદીસુ ગતમગ્ગમ્પિ ન પસ્સસિ, તથા કરિસ્સામીતિ. પઠમં.

૨. અરતીસુત્તવણ્ણના

૨૧૦. દુતિયે **નિક્ખમતી**તિ વિહારા નિક્ખમતિ. **અપરજ્જુ વા કાલે**તિ દુતિયદિવસે વા ભિક્ખાચારકાલે. વિહારગરુકો કિરેસ થેરો. **અરતિઞ્ચ રતિઞ્ચા**તિ સાસને અરતિં કામગુણેસુ ચ રતિં. **સબ્બસો ગેહસિતઞ્ચ વિતક્કન્તિ** પઞ્ચકામગુણગેહનિસ્સિતં પાપવિતક્કઞ્ચ સબ્બાકારેન પહાય. **વનથન્તિ** કિલેસમહાવનં. **કુહિઞ્ચી**તિ કિસ્મિઞ્ચિ આરમ્મણે. **નિબ્બનથો**તિ નિક્કિલેસવનો. **અરતો**તિ તણ્હારતિરહિતો.

પથવિઞ્ચ વેહાસન્તિ પથવિટ્ઠિતઞ્ચ ઇત્થિપુરિસવત્થાલઙ્કારાદિવણ્ણં, વેહાસટ્ઠકઞ્ચ ચન્દસૂરિયોભાસાદિ. **રૂપગતન્તિ** રૂપમેવ. **જગતોગધન્તિ** જગતિયા ઓગધં, અન્તોપથવિયં નાગભવનગતન્તિ અત્થો. **પરિજીયતીતિ** પરિજીરતિ. **સબ્બમનિચ્ચન્તિ** સબ્બં તં અનિચ્ચં. અયં થેરસ્સ મહાવિપસ્સનાતિ વદન્તિ. **એવં સમચ્ચાતિ** એવં સમાગન્ત્વા. **ચરન્તિ મુતત્તાતિ** વિઞ્ઞાતત્તભાવા વિહરન્તિ.

ઉપધીસૂતિ ખન્ધકિલેસાભિસઙ્ખારેસુ. **ગધિતાતિ** ગિદ્ધા. **દિટ્ઠસુતેતિ** ચક્ખુના દિટ્ઠે રૂપે, સોતેન સુતે સદ્દે. **પટિઘે ચ મુતે ચાતિ** એત્થ પટિઘપદેન ગન્ધરસા ગહિતા, મુતપદેન ફોટ્ઠબ્બારમ્મણં . **યો એત્થ ન લિમ્પતીતિ** યો એતેસુ પઞ્ચકામગુણેસુ તણ્હાદિટ્ઠિલેપેહિ ન લિમ્પતિ.

અથ સટ્ઠિનિસ્સિતા સવિતક્કા, પુથૂ જનતાય અધમ્મા નિવિટ્ઠાતિ અથ છ આરમ્મણનિસ્સિતા પુથૂ અધમ્મવિતક્કા જનતાય નિવિટ્ઠાતિ અત્થો. **ન ચ વગ્ગગતસ્સ કુહિઞ્ચીતિ** તેસં વસેન ન કત્થચિ કિલેસવગ્ગગતો ભવેય્ય. **નો પન દુટ્ઠુલ્લભાણીતિ** દુટ્ઠુલ્લવચનભાણીપિ ન સિયા. **સ ભિક્ખૂતિ** સો એવંવિધો ભિક્ખુ નામ હોતિ.

દબ્બોતિ દબ્બજાતિકો પણ્ડિતો. **ચિરરત્તસમાહિતોતિ** દીઘરત્તં સમાહિતચિત્તો. **નિપકોતિ** નેપક્કેન સમન્નાગતો પરિણતપઞ્ઞો. **અપિહાલૂતિ** નિત્તણ્હો. **સન્તં પદન્તિ** નિબ્બાનં. **અજ્ઝગમા મુનીતિ** અધિગતો મુનિ. **પટિચ્ચ પરિનિબ્બુતો કઙ્ખતિ કાલન્તિ** નિબ્બાનં પટિચ્ચ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો પરિનિબ્બાનકાલં આગમેતિ. દુતિયં.

૩. પેસલસુત્તવણ્ણના

૨૧૧. તતિયે **અતિમઞ્ઞતીતિ** ''કિં ઇમે મહલ્લકા? ન એતેસં પાળિ, ન અટ્ઠકથા, ન પદબ્યઞ્જનમધુરતા, અમ્હાકં પન પાળિપિ અટ્ઠકથાપિ નયસતેન નયસહસ્સેન ઉપટ્ઠાતી''તિ અતિક્કમિત્વા મઞ્ઞતિ. **ગોતમાતિ** ગોતમબુદ્ધસાવકત્તા અત્તાનં આલપતિ. **માનપથન્તિ** માનારમ્મણઞ્ચેવ માનસહભુનો ચ ધમ્મે. **વિપ્પટિસારીહુવાતિ** વિપ્પટિસારી અહુવા, અહોસીતિ અત્થો. **મગ્ગજિનોતિ** મગ્ગેન જિતકિલેસો. **કિત્તિઞ્ચ સુખઞ્ચાતિ** વણ્ણભણનઞ્ચ કાયિકચેતસિકસુખઞ્ચ. **અખિલોધ પધાનવાતિ** અખિલો ઇધ પધાનવા વીરિયસમ્પન્નો. **વિસુદ્ધોતિ** વિસુદ્ધો ભવેય્ય. **અસેસન્તિ** નિસ્સેસં નવવિધં. **વિજ્જાયન્તકરોતિ** વિજ્જાય કિલેસાનં અન્તકરો. **સમિતાવીતિ** રાગાદીનં સમિતતાય સમિતાવી. તતિયં.

૪. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૨૧૨. ચતુત્થે **રાગોતિ** આયસ્મા આનન્દો મહાપુઞ્ઞો સમ્ભાવિતો, તં રાજરાજમહામત્તાદયો નિમન્તેત્વા અન્તોનિવેસને નિસીદાપેન્તિ. સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતાપિ ઇત્થિયો થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા તાલવણ્ટેન બીજેન્તિ, ઉપનિસીદિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તિ ધમ્મં સુણન્તિ. તત્થ આયસ્મતો વઙ્ગીસસ્સ નવપબ્બજિતસ્સ આરમ્મણં પરિગ્ગહેતું અસક્કોન્તસ્સ ઇત્થિરૂપારમ્મણે રાગો ચિત્તં અનુદ્ધંસેતિ. સો સદ્ધાપબ્બજિતત્તા ઉજુજાતિકો કુલપુત્તો ''અયં મે રાગો વડ્ઢિત્વા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં નાસેય્યા''તિ ચિન્તેત્વા અનન્તરં નિસિન્નોવ થેરસ્સ અત્તાનં આવિકરોન્તો **કામરાગેનાતિઆદિમાહ.**

તત્થ **નિબ્બાપનન્તિ** રાગનિબ્બાનકારણં. **વિપરિયેસાતિ** વિપલ્લાસેન. **સુભં રાગૂપસઞ્હિતન્તિ** રાગટ્ઠાનિયં ઇટ્ઠારમ્મણં. **પરતો પસ્સાતિ** અનિચ્ચતો પસ્સ. **મા ચ અત્તતોતિ** અત્તતો મા પસ્સ. **કાયગતા ત્યત્થૂતિ** કાયગતા તે અત્થુ. **અનિમિત્તઞ્ચ ભાવેહીતિ** નિચ્ચાદીનં નિમિત્તાનં ઉગ્ઘાટિતત્તા વિપસ્સના અનિમિત્તા નામ, તં ભાવેહીતિ વદતિ. **માનાભિસમયાતિ** માનસ્સ દસ્સનાભિસમયા ચેવ પહાનાભિસમયા ચ. **ઉપસન્તોતિ** રાગાદિસન્તતાય ઉપસન્તો. ચતુત્થં.

૫. સુભાસિતસુત્તવણ્ણના

૨૧૩. પઞ્ચમે **અઙ્ગેહીતિ** કારણેહિ, અવયવેહિ વા. મુસાવાદાવેરમણિઆદીનિ હિ ચત્તારિ સુભાસિતવાચાય કારણાનિ, સચ્ચવચનાદયો ચત્તારો અવયવા. કારણત્થે ચ અઙ્ગસદ્દે ''ચતૂહી''તિ નિસ્સક્કવચનં હોતિ, અવયવત્થે કરણવચનં. **સમન્નાગતાતિ** સમનુઆગતા પવત્તા યુત્તા ચ. **વાચાતિ** સમુલ્લપનવાચા, યા ''વાચા ગિરા બ્યપ્પથો''તિ (ધ॰ સ॰ ૬૩૬) ચ, ''નેલા કણ્ણસુખા''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૯) ચ આગતા. ''યા પન વાચાય ચે કતં કમ્મ''ન્તિ એવં વિઞ્ઞત્તિ ચ ''યા ચતૂહિ વચીદુચ્ચરિતેહિ આરતિ...પે॰... અયં વુચ્ચતિ સમ્માવાચા''તિ (વિભ॰ ૨૦૬) એવં વિરતિ ચ, ''ફરુસવાચા, ભિક્ખવે, આસેવિતા ભાવિતા બહુલીકતા નિરયસંવત્તનિકા હોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૪૦) એવં ચેતના ચ વાચાતિ આગતા, ન સા ઇધ અધિપ્પેતા. કસ્મા? અભાસિતબ્બતો. **સુભાસિતાતિ** સુટ્ઠુ ભાસિતા. તેનસ્સા અત્થાવહતં દીપેતિ. **નો દુબ્ભાસિતાતિ** ન દુટ્ઠુ ભાસિતા. તેનસ્સા અનત્થાવહનપહાનતં દીપેતિ. **અનવજ્જાતિ** રાગાદિવજ્જરહિતા. ઇમિનાસ્સા કારણસુદ્ધિં ચતુદોસાભાવઞ્ચ દીપેતિ. **અનનુવજ્જાતિ** અનુવાદવિમુત્તા . ઇમિનાસ્સા સબ્બાકારસમ્પત્તિં દીપેતિ. **વિઞ્ઞૂનન્તિ** પણ્ડિતાનં. તેન નિન્દાપસંસાસુ બાલા અપ્પમાણાતિ દીપેતિ.

સુભાસિતંયેવ ભાસતીતિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય દેસનાય ચતૂસુ વાચઙ્ગેસુ અઞ્ઞતરનિદ્દેસવચનમેતં. **નો દુબ્ભાસિતન્તિ** તસ્સેવ વાચઙ્ગસ્સ પટિપક્ખભાસનનિવારણં. **નો દુબ્ભાસિતન્તિ** ઇમિના મિચ્છાવાચપ્પહાનં દીપેતિ. **સુભાસિતન્તિ** ઇમિના પહીનમિચ્છાવાચેન ભાસિતબ્બવચનલક્ખણં. અઙ્ગપરિદીપનત્થં પનેત્થ અભાસિતબ્બં પુબ્બે અવત્વા ભાસિતબ્બમેવાહ. એસ નયો **ધમ્મંયેવાતિ**આદીસુપિ. એત્થ ચ પઠમેન પિસુણદોસરહિતં સમગ્ગકરણં વચનં વુત્તં, દુતિયેન સમ્ફપ્પલાપદોસરહિતં ધમ્મતો અનપેતં મન્તાવચનં, ઇતરેહિ દ્વીહિ ફરુસાલિકરહિતાનિ પિયસચ્ચવચનાનિ. **ઇમેહિ ખોતિ** આદિના તાનિ અઙ્ગાનિ પચ્ચક્ખતો દસ્સેન્તો તં વાચં નિગમેતિ. યઞ્ચ અઞ્ઞે પટિઞ્ઞાદીહિ અવયવેહિ, નામાદીહિ પદેહિ, લિઙ્ગવચનવિભત્તિકાલકારકસમ્પત્તીહિ ચ સમન્નાગતં મુસાવાદાદિવાચમ્પિ સુભાસિતન્તિ મઞ્ઞન્તિ, તં પટિસેધેતિ. અવયવાદિસમન્નાગતાપિ હિ તથારૂપી વાચા દુબ્ભાસિતાવ હોતિ અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ અનત્થાવહત્તા. ઇમેહિ પન ચતૂહઙ્ગેહિ સમન્નાગતા સચેપિ મિલક્ખુભાસાપરિયાપન્ના ઘટચેટિકાગીતિકપરિયાપન્નાપિ હોતિ, તથાપિ સુભાસિતાવ લોકિયલોકુત્તરહિતસુખાવહત્તા. તથા હિ મગ્ગપસ્સે સસ્સં રક્ખન્તિયા સીહળચેટિકાય સીહળકેનેવ જાતિજરામરણયુત્તં ગીતિકં ગાયન્તિયા સદ્દં સુત્વા મગ્ગં ગચ્છન્તા સટ્ઠિમત્તા વિપસ્સકા ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસુ. તથા તિસ્સો નામ આરદ્ધવિપસ્સકો ભિક્ખુ પદુમસરસમીપેન ગચ્છન્તો પદુમસરે પદુમાનિ ભઞ્જિત્વા –

> ''પાતોવ ફુલ્લિતકોકનદં, સૂરિયાલોકેન ભિજ્જિયતે;
> એવં મનુસ્સત્તં ગતા સત્તા, જરાભિવેગેન મદ્દિયન્તી''તિ. –

ઇમં ગીતિકં ગાયન્તિયા ચેટિકાય સુત્વા અરહત્તં પત્તો.

બુદ્ધન્તરેપિ અઞ્ઞતરો પુરિસો સત્તહિ પુત્તેહિ સદ્ધિં અટવિતો આગમ્મ અઞ્ઞતરાય ઇત્થિયા મુસલેન તણ્ડુલે કોટ્ટેન્તિયા –

“જરાય પરિમદ્દિતં એતં, મિલાતછવિચમ્મનિસ્સિતં;
મરણેન ભિજ્જતિ એતં, મચ્ચુસ્સ ઘાસમામિસં.

“કિમીનં આલયં એતં, નાનાકુણપેન પૂરિતં;
અસુચિસ્સ ભાજનં એતં, કદલિક્ખન્ધસમં ઇદ”ન્તિ. –

ઇમં ગીતિકં સુત્વા પચ્ચવેક્ખન્તો સહ પુત્તેહિ પચ્ચેકબોધિં પત્તો. એવં ઇમેહિ ચતૂહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતા વાચા સચેપિ મિલક્ખુભાસાપરિયાપન્ના ઘટચેટિકાગીતિકપરિયાપન્નાપિ હોતિ, તથાપિ સુભાસિતાતિ વેદિતબ્બા. સુભાસિતત્તા એવ ચ અનવજ્જા ચ અનનુવજ્જા ચ વિઞ્ઞૂનં અત્થત્થિકાનં અત્થપટિસરણાનં, નો બ્યઞ્જનપટિસરણાનન્તિ.

સારુપ્પાહીતિ અનુચ્છવિકાહિ. **અભિત્થવી**તિ પસંસિ. **ન તાપયે**તિ વિપ્પટિસારેન ન તાપેય્ય ન વિબાધેય્ય. **પરે**તિ પરેહિ ભિન્દન્તો નાભિભવેય્ય ન બાધેય્ય. ઇતિ ઇમાય ગાથાય અપિસુણવાચાવસેન ભગવન્તં થોમેતિ. **પટિનન્દિતા**તિ પિયાયિતા. **યં અનાદાયા**તિ યં વાચં ભાસન્તો પરેસં પાપાનિ અપ્પિયાનિ ફરુસવચનાનિ અનાદાય અત્થબ્યઞ્જનમધુરં પિયમેવ ભાસતિ, તં વાચં ભાસેય્યાતિ પિયવાચાવસેન અભિત્થવિ.

અમતાતિ સાધુભાવેન અમતસદિસા. વુત્તમ્પિ હેતં – “સચ્ચં હવે સાદુતરં રસાન”ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૬) નિબ્બાનામતપચ્ચયત્તા વા અમતા. **એસ ધમ્મો સનન્તનો**તિ યા અયં સચ્ચવાચા નામ, એસ પોરાણો ધમ્મો ચરિયા પવેણી. ઇદમેવ હિ પોરાણાનં આચિણ્ણં, ન તે અલિકં ભાસિંસુ. તેનેવાહ – **સચ્ચે અત્થે ચ ધમ્મે ચ, આહુ સન્તો પતિટ્ઠિતા**તિ.

તત્થ સચ્ચે પતિટ્ઠિતત્તાવ અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ અત્થે પતિટ્ઠિતા, અત્થે પતિટ્ઠિતત્તા એવ ધમ્મે પતિટ્ઠિતા હોન્તીતિ વેદિતબ્બા. સચ્ચવિસેસનમેવ વા એતં. ઇદં હિ વુત્તં હોતિ – સચ્ચે પતિટ્ઠિતા, કીદિસે? અત્થે ચ ધમ્મે ચ, યં પરેસં અત્થતો અનપેતત્તા અત્થં અનુપરોધકરં , ધમ્મતો અનપેતત્તા ધમ્મં ધમ્મિકમેવ અત્થં સાધેતીતિ. ઇતિ ઇમાય ગાથાય સચ્ચવચનવસેન અભિત્થવિ.

ખેમન્તિ અભયં નિરુપદ્દવં. કેન કારણેનાતિ ચે. **નિબ્બાનપત્તિયા દુક્ખસ્સન્તકિરિયાય**, યસ્મા કિલેસનિબ્બાનં પાપેતિ, વટ્ટદુક્ખસ્સ ચ અન્તકિરિયાય સંવત્તતીતિ અત્થો. અથ વા યં બુદ્ધો નિબ્બાનપત્તિયા દુક્ખસ્સન્તકિરિયાયાતિ દ્વિન્નં નિબ્બાનધાતૂનં અત્થાય ખેમમગ્ગપ્પકાસનતો ખેમં વાચં ભાસતિ, **સા વે વાચાનમુત્તમા**તિ સા વાચા સબ્બવાચાનં સેટ્ઠાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ઇતિ ઇમાય ગાથાય મન્તાવચનવસેન ભગવન્તં અભિત્થવન્તો અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠપેસીતિ. પઞ્ચમં.

૬. સારિપુત્તસુત્તવણ્ણના

૨૧૪. છટ્ઠે **પોરિયા**તિ અક્ખરાદિપરિપુણ્ણાય. **વિસ્સટ્ઠાયા**તિ અવિબદ્ધાય અપલિબુદ્ધાય. ધમ્મસેનાપતિસ્સ હિ કથેન્તસ્સ પિત્તાદીનં વસેન અપલિબુદ્ધવચનં હોતિ, અયદણ્ડેન પહતકંસતાલતો સદ્દો વિય નિચ્છરતિ. **અનેલગલાયા**તિ અનેલાય અગલાય નિદ્દોસાય ચેવ અક્ખલિતપદબ્યઞ્જનાય ચ. થેરસ્સ હિ કથયતો પદં વા બ્યઞ્જનં વા ન પરિહાયતિ. **અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનિયા**તિ અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનસમત્થાય. **ભિક્ખુન**ન્તિ ભિક્ખૂનં.

સંખિત્તેનપીતિ ''ચત્તારિમાનિ, આવુસો, અરિયસચ્ચાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? દુક્ખં અરિયસચ્ચં...પે॰... ઇમાનિ ખો, આવુસો, ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ, તસ્માતિહ, આવુસો, ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિ યોગો કરણીયો''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૯૬-૧૦૯૮) એવં સંખિત્તેનપિ દેસેતિ. **વિત્થારેનપી**તિ ''કતમં, આવુસો, દુક્ખં અરિયસચ્ચ''ન્તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૩) નયેન તાનેવ વિભજન્તો વિત્થારેનપિ ભાસતિ. ખન્ધાદિદેસનાસુપિ એસેવ નયો. **સાળિકાયિવ નિગ્ઘોસો**તિ યથા મધુરં અમ્બપક્કં સાયિત્વા પક્ખેહિ વાતં દત્વા મધુરસ્સરં નિચ્છારેન્તિયા સાળિકસકુણિયા નિગ્ઘોસો, એવં થેરસ્સ ધમ્મં કથેન્તસ્સ મધુરો નિગ્ઘોસો હોતિ. **પટિભાનં ઉદીરયી**તિ સમુદ્દતો ઊમિયો વિય અનન્તં પટિભાનં ઉટ્ઠહતિ. **ઓધેન્તી**તિ ઓદહન્તિ. છટ્ઠં.

૭. પવારણાસુત્તવણ્ણના

૨૧૫. સત્તમે **તદહૂ**તિ તસ્મિં અહુ, તસ્મિં દિવસેતિ અત્થો. ઉપવસન્તિ એત્થાતિ **ઉપોસથો**. ઉપવસન્તીતિ ચ સીલેન વા અનસનેન વા ઉપેતા હુત્વા વસન્તીતિ અત્થો. સો પનેસ ઉપોસથદિવસો અટ્ઠમીચાતુદ્દસીપન્નરસીભેદેન તિવિધો, તસ્મા સેસદ્વયનિવારણત્થં **પન્નરસેતિ** વુત્તં. **પવારણાયા**તિ વસ્સં-વુટ્ઠ-પવારણાય. વિસુદ્ધિપવારણાતિપિ એતિસ્સાવ નામં. **નિસિન્નો હોતી**તિ સાયન્હસમયે સમ્પત્તપરિસાય કાલયુત્તં ધમ્મં દેસેત્વા ઉદકકોટ્ઠકે ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિત્વા નિવત્થનિવાસનો એકંસં સુગતમહાચીવરં કત્વા મજ્ઝિમત્થમ્ભં નિસ્સાય પઞ્ઞત્તે વરબુદ્ધાસને પુરત્થિમદિસાય ઉટ્ઠહતો ચન્દમણ્ડલસ્સ સિરિં સિરિયા અભિભવમાનો નિસિન્નો હોતિ. **તુણ્હીભૂતં તુણ્હીભૂત**ન્તિ યતો યતો અનુવિલોકેતિ, તતો તતો તુણ્હીભૂતમેવ. તત્થ હિ એકભિક્ખુસ્સાપિ હત્થકુક્કુચ્ચં વા પાદકુક્કુચ્ચં વા નત્થિ, સબ્બે નિરવા સન્તેન ઇરિયાપથેન નિસીદિંસુ. **અનુવિલોકેત્વા**તિ દિસ્સમાનપઞ્ચપસાદેહિ નેત્તેહિ અનુવિલોકેત્વા. **હન્દા**તિ વોસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **ન ચ મે કિઞ્ચિ ગરહથા**તિ એત્થ **ન ચ કિઞ્ચી**તિ પુચ્છનત્થે ન-કારો. કિં મે કિઞ્ચિ ગરહથ? યદિ ગરહથ, વદથ, ઇચ્છાપેમિ વો વત્તુન્તિ અત્થો. **કાયિકં વા વાચસિકં વા**તિ ઇમિના કાયવચીદ્વારાનેવ પવારેતિ, ન મનોદ્વારં. કસ્મા? અપાકટત્તા. કાયવચીદ્વારેસુ હિ દોસો પાકટો હોતિ, ન મનોદ્વારે. ''એકમઞ્ચે સયતોપિ હિ કિં ચિન્તેસી''તિ? પુચ્છિત્વા ચિત્તાચારં જાનાતિ. ઇતિ મનોદ્વારં અપાકટત્તા ન પવારેતિ, નો અપરિસુદ્ધત્તા. બોધિસત્તભૂતસ્સાપિ હિ તસ્સ ભૂરિદત્તછદ્દન્તસઙ્ખપાલધમ્મપાલાદિકાલે મનોદ્વારં પરિસુદ્ધં, ઇદાનેત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થિ.

એતદવોચાતિ ધમ્મસેનાપતિટ્ઠાને ઠિતત્તા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભારં વહન્તો એતં અવોચ. **ન ખો મયં, ભન્તે**તિ, ભન્તે, મયં ભગવતો ન કિઞ્ચિ ગરહામ. **કાયિકં વા વાચસિકં વા**તિ ઇદં ચતુન્નં અરક્ખિયતં સન્ધાય થેરો આહ. ભગવતો હિ ચત્તારિ અરક્ખિયાનિ. યથાહ –

''ચત્તારિમાનિ , ભિક્ખવે, તથાગતસ્સ અરક્ખિયાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? પરિસુદ્ધકાયસમાચારો, ભિક્ખવે, તથાગતો, નત્થિ તથાગતસ્સ કાયદુચ્ચરિતં, યં તથાગતો રક્ખેય્ય 'મા મે ઇદં પરો અઞ્ઞાસી'તિ. પરિસુદ્ધવચીસમાચારો, ભિક્ખવે, તથાગતો, નત્થિ તથાગતસ્સ વચીદુચ્ચરિતં, યં તથાગતો રક્ખેય્ય, 'મા મે ઇદં

પરો અઞ્ઞાસી’તિ. પરિસુદ્ધમનોસમાચારો, ભિક્ખવે, તથાગતો, નત્થિ તથાગતસ્સ મનોદુચ્ચરિતં, યં તથાગતો રક્ખેય્ય, ‘મા મે ઇદં પરો અઞ્ઞાસી’તિ. પરિસુદ્ધાજીવો, ભિક્ખવે, તથાગતો, નત્થિ તથાગતસ્સ મિચ્છાઆજીવો, યં તથાગતો રક્ખેય્ય ‘‘મા મે ઇદં પરો અઞ્ઞાસી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૭.૫૮).

ઇદાનિ ભગવતો યથાભૂતગુણે કથેન્તો **ભગવા હિ, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનુપ્પન્નસ્સા**તિ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધતો પટ્ઠાય અઞ્ઞેન સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા અનુપ્પાદિતપુબ્બસ્સ. **અસઞ્જાતસ્સા**તિ ઇદં અનુપ્પન્નવેવચનમેવ. **અનક્ખાતસ્સા**તિ અઞ્ઞેન અદેસિતસ્સ. **પચ્છા સમન્નાગતા**તિ પઠમગતસ્સ ભગવતો પચ્છા સમનુઆગતા. ઇતિ થેરો યસ્મા સબ્બેપિ ભગવતો સીલાદયો ગુણા અરહત્તમગ્ગમેવ નિસ્સાય આગતા, તસ્મા અરહત્તમગ્ગમેવ નિસ્સાય ગુણં કથેસિ. તેન સબ્બગુણા કથિતાવ હોન્તિ. **અહઞ્ચ ખો, ભન્તે**તિ ઇદં થેરો સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલસ્સ અત્તનો ચેવ સઙ્ઘસ્સ ચ કાયિકવાચસિકં પવારેન્તો આહ.

પિતરા પવત્તિતન્તિ ચક્કવત્તિમ્હિ કાલઙ્કતે વા પબ્બજિતે વા સત્તાહચ્ચયેન ચક્કં અન્તરધાયતિ, તતો દસવિધં દ્વાદસવિધં ચક્કવત્તિવત્તં પૂરેત્વા નિસિન્નસ્સ પુત્તસ્સ અઞ્ઞં પાતુભવતિ, તં સો પવત્તેતિ. રતનમયત્તા પન સદિસટ્ઠેન તદેવ વત્તં કત્વા ‘‘પિતરા પવત્તિત’’ન્તિ વુત્તં. યસ્મા વા સો ‘‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, દેવ, હોહિ, અહમનુસાસિસ્સામી’’તિ આહ, તસ્મા પિતરા પવત્તિતં આણાચક્કં અનુપ્પવત્તેતિ નામ. **સમ્મદેવ અનુપ્પવત્તેસી**તિ સમ્મા નયેન હેતુના કારણેનેવ અનુપ્પવત્તેસિ. ભગવા હિ ચતુસચ્ચધમ્મં કથેતિ, થેરો તમેવ અનુકથેતિ, તસ્મા એવમાહ. **ઉભતોભાગવિમુત્તા**તિ દ્વીહિ ભાગેહિ વિમુત્તા , અરૂપાવચરસમાપત્તિયા રૂપકાયતો વિમુત્તા, અગ્ગમગ્ગેન નામકાયતોતિ. **પઞ્ઞાવિમુત્તા**તિ પઞ્ઞાય વિમુત્તા તેવિજ્જાદિભાવં અપ્પત્તા ખીણાસવા.

વિસુદ્ધિયાતિ વિસુદ્ધત્થાય. **સંયોજનબન્ધનચ્છિદા**તિ સંયોજનસઙ્ખાતે ચેવ બન્ધનસઙ્ખાતે ચ કિલેસે છિન્દિત્વા ઠિતા. **વિજિતસઙ્ગામ**ન્તિ વિજિતરાગદોસમોહસઙ્ગામં, મારબલસ્સ વિજિતત્તાપિ વિજિતસઙ્ગામં. **સત્થવાહ**ન્તિ અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગરથે આરોપેત્વા વેનેય્યસત્થં વાહેતિ સંસારકન્તારં ઉત્તારેતીતિ ભગવા સત્થવાહો, તં સત્થવાહં. **પલાપો**તિ અન્તોતુચ્છો દુસ્સીલો. **આદિચ્ચબન્ધુન**ન્તિ આદિચ્ચબન્ધું સત્થારં દસબલં વન્દામીતિ વદતિ. સત્તમં.

૮. પરોસહસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૧૬. અટ્ઠમે **પરોસહસ્સ**ન્તિ અતિરેકસહસ્સં. **અકુતોભય**ન્તિ નિબ્બાને કુતોચિ ભયં નત્થિ, નિબ્બાનપ્પત્તસ્સ વા કુતોચિ ભયં નત્થીતિ નિબ્બાનં અકુતોભયં નામ. **ઇસીનં ઇસિસત્તમો**તિ વિપસ્સિતો પટ્ઠાય ઇસીનં સત્તમકો ઇસિ.

કિં નુ તે વઙ્ગીસાતિ ઇદં ભગવા અત્થુપ્પત્તિવસેન આહ. સઙ્ઘમજ્ઝે કિર કથા ઉદપાદિ ‘‘વઙ્ગીસત્થેરો વિસ્સટ્ઠવત્તો , નેવ ઉદ્દેસે, ન પરિપુચ્છાય, ન યોનિસોમનસિકારે કમ્મં કરોતિ, ગાથા બન્ધન્તો ચુણ્ણિયપદાનિ કરોન્તો વિચરતી’’તિ. અથ ભગવા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે ભિક્ખૂ વઙ્ગીસસ્સ પટિભાનસમ્પત્તિં ન જાનન્તિ, ચિન્તેત્વા ચિન્તેત્વા વદતીતિ મઞ્ઞન્તિ, પટિભાનસમ્પત્તિમસ્સ જાનાપેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘**કિં નુ તે વઙ્ગીસા**’’તિઆદિમાહ.

ઉમ્મગ્ગપથન્તિ અનેકાનિ કિલેસુમ્મુજ્જનસતાનિ, વટ્ટપથત્તા પન પથન્તિ વુત્તં. **પભિજ્જ ખિલાની**તિ રાગખિલાદીનિ પઞ્ચ ભિન્દિત્વા ચરસિ. **તં પસ્સથા**તિ તં એવં અભિભુય્ય ભિન્દિત્વા ચરન્તં બુદ્ધં પસ્સથ.

બન્ધપમુઞ્ચકરન્તિ બન્ધનમોચનકરં. **અસિત**ન્તિ અનિસ્સિતં. **ભાગસો પવિભજ**ન્તિ સતિપટ્ઠાનાદિકોટ્ઠાસવસેન ધમ્મં વિભજન્તં. પવિભજ્જાતિ વા પાઠો, અઙ્ગપચ્ચઙ્ગકોટ્ઠાસવસેન વિભજિત્વા વિભજિત્વા પસ્સથાતિ અત્થો.

ઓઘસ્સાતિ ચતુરોઘસ્સ. **અનેકવિહિત**ન્તિ સતિપટ્ઠાનાદિવસેન અનેકવિધં. **તસ્મિં ચ અમતે અક્ખાતે**તિ તસ્મિં તેન અક્ખાતે અમતે. **ધમ્મદ્દસા**તિ ધમ્મસ્સ પસ્સિતારો. **ઠિતા અસંહીરા**તિ અસંહારિયા હુત્વા પતિટ્ઠિતા.

અતિવિજ્ઝાતિ અતિવિજ્ઝિત્વા. **સબ્બટ્ઠિતીન**ન્તિ સબ્બેસં દિટ્ઠિટ્ઠાનાનં વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીનં વા . **અતિક્કમમદ્દસા**તિ અતિક્કમભૂતં નિબ્બાનમદ્દસ. **અગ્ગ**ન્તિ ઉત્તમધમ્મં. અગ્ગેતિ વા પાઠો, પઠમતરન્તિ અત્થો. **દસદ્ધાન**ન્તિ પઞ્ચન્નં, અગ્ગધમ્મં પઞ્ચવગ્ગિયાનં, અગ્ગે વા પઞ્ચવગ્ગિયાનં ધમ્મં દેસેસીતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા એસ ધમ્મો સુદેસિતોતિ જાનન્તેન ચ પમાદો ન કાતબ્બો, તસ્મા. **અનુસિક્ખે**તિ તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખેય્ય. અટ્ઠમં.

૯. કોણ્ડઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૨૧૭. નવમે **અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞો**તિ પઠમં ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતત્તા એવં ગહિતનામો થેરો. **સુચિરસ્સેવા**તિ કીવચિરસ્સ? દ્વાદસન્નં સંવચ્છરાનં. એત્તકં કાલં કત્થ વિહાસીતિ. છદ્દન્તભવને મન્દાકિનિપોક્ખરણિયા તીરે પચ્ચેકબુદ્ધાનં વસનટ્ઠાને. કસ્મા? વિહારગરુતાય. સો હિ પઞ્ઞવા મહાસાવકો. યથેવ ભગવતો, એવમસ્સ દસસહસ્સચક્કવાળે દેવમનુસ્સાનં અબ્ભન્તરે ગુણા પત્થટાવ. દેવમનુસ્સા તથાગતસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજં કત્વા ‘‘અગ્ગધમ્મં પટિવિદ્ધસાવકો’’તિ અનન્તરં થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા પૂજેન્તિ. સન્તિકં આગતાનઞ્ચ નામ તથારૂપા ધમ્મકથા વા પટિસન્થારો વા કાતબ્બો હોતિ. થેરો ચ વિહારગરુકો, તેનસ્સ સો પપઞ્ચો વિય ઉપટ્ઠાતિ. ઇતિ વિહારગરુતાય તત્થ ગન્ત્વા વિહાસિ.

અપરમ્પિ કારણં – ભિક્ખાચારવેલાયં તાવ સબ્બસાવકા વસ્સગ્ગેન ગચ્છન્તિ. ધમ્મદેસનાકાલે પન મજ્ઝટ્ઠાને અલઙ્કતબુદ્ધાસનમ્હિ સત્થરિ નિસિન્ને દક્ખિણહત્થપસ્સે ધમ્મસેનાપતિ, વામહત્થપસ્સે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો નિસીદતિ, તેસં પિટ્ઠિભાગે અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરસ્સ આસનં પઞ્ઞાપેન્તિ. સેસા ભિક્ખૂ તં પરિવારેત્વા નિસીદન્તિ. દ્વે અગ્ગસાવકા અગ્ગધમ્મપટિવિદ્ધત્તા ચ મહલ્લકત્તા ચ થેરે સગારવા થેરં મહાબ્રહ્મં વિય અગ્ગિક્ખન્ધં વિય આસીવિસં વિય ચ મઞ્ઞમાના ધુરાસને નિસીદન્તા ઓત્તપ્પન્તિ હરાયન્તિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમેહિ ધુરાસનત્થાય કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં પારમિયો પૂરિતા, તે ઇદાનિ ધુરાસને નિસીદન્તા મમ ઓત્તપ્પન્તિ હરાયન્તિ, ફાસુવિહારં નેસં કરિસ્સામી’’તિ. સો પતિરૂપે કાલે તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘ઇચ્છામહં, ભન્તે, જનપદે વસિતુ’’ન્તિ આહ, સત્થા અનુજાનિ.

થેરો સેનાસનં સંસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય છદ્દન્તભવને મન્દાકિનિતીરં ગતો. પુબ્બે પચ્ચેકબુદ્ધાનં પારિચરિયાય કતપરિચયા અટ્ઠસહસ્સા હત્થિનાગા થેરં દિસ્વાવ ‘‘અમ્હાકં પુઞ્ઞક્ખેત્તં આગત’’ન્તિ નખેહિ ચઙ્કમનં નિત્તિણં કત્વા આવરણસાખા હરિત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં પટિજગ્ગિત્વા વત્તં કત્વા સબ્બે સન્નિપતિત્વા મન્તયિંસુ – ‘‘સચે હિ મયં ‘અયં થેરસ્સ કત્તબ્બં કરિસ્સતિ, અયં કરિસ્સતી’તિ પટિપજ્જિસ્સામ, થેરો બહુઞાતિકગામં ગતો વિય યથાધોતેનેવ પત્તેન ગમિસ્સતિ, વારેન નં પટિજગ્ગિસ્સામ, એકસ્સ પન વારે પત્તે સેસેહિપિ નપ્પમજ્જિતબ્બ’’ન્તિ વારં ઠપયિંસુ. વારિકનાગો પાતોવ થેરસ્સ મુખોદકઞ્ચ દન્તકટ્ઠઞ્ચ ઠપેતિ, વત્તં કરોતિ.

મન્દાકિનિપોક્ખરણી નામ ચેસા પણ્ણાસયોજના હોતિ. તસ્સા પઞ્ચવીસતિયોજનમત્તે ઠાને સેવાલો વા પણકં વા નત્થિ, ફલિકવણ્ણં ઉદકમેવ હોતિ. તતો પરં પન કટિપ્પમાણે ઉદકે અડ્ઢયોજનવિત્થતં સેસપદુમવનં પણ્ણાસયોજનં સરં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતં. તદનન્તરં તાવ મહન્તમેવ રત્તપદુમવનં, તદનન્તરં રત્તકુમુદવનં, તદનન્તરં સેતકુમુદવનં, તદનન્તરં નીલુપ્પલવનં, તદનન્તરં રત્તુપ્પલવનં, તદનન્તરં સુગન્ધરત્તસાલિવનં, તદનન્તરં એળાલુકલાબુકુમ્ભણ્ડાદીનિ મધુરરસાનિ વલ્લિફલાનિ, તદનન્તરં અડ્ઢયોજનવિત્થારમેવ ઉચ્છુવનં, તત્થ પૂગરુક્ખક્ખન્ધપ્પમાણા ઉચ્છૂ, તદનન્તરં કદલિવનં, યતો દ્વે પક્કાનિ ખાદન્તા કિલમન્તિ, તદનન્તરં ચાટિપ્પમાણફલં પનસવનં, તદનન્તરં જમ્બુવનં, તદનન્તરં અમ્બવનં, તદનન્તરં કપિત્થવનન્તિ. સઙ્ખેપતો તસ્મિં દહે ખાદિતબ્બયુત્તકં ફલં નામ નત્થીતિ ન વત્તબ્બં. કુસુમાનં પુપ્ફનસમયે વાતો રેણુવટ્ટિં ઉટ્ઠાપેત્વા પદુમિનિપત્તેસુ ઠપેતિ, તત્થ ઉદકફુસિતાનિ પતન્તિ. તતો આદિચ્ચપાકેન પચ્ચિત્વા પક્કપયોઘનિકા વિય તિટ્ઠતિ, એતં પોક્ખરમધુ નામ , તં થેરસ્સ આહરિત્વા દેન્તિ. મુળાલં નઙ્ગલસીસમત્તં હોતિ, તમ્પિ આહરિત્વા દેન્તિ. ભિસં મહાભેરિપોક્ખરપ્પમાણં હોતિ, તસ્સ એકસ્મિં પબ્બે પાદઘટકપ્પમાણં ખીરં હોતિ, તં આહરિત્વા દેન્તિ. પોક્ખરટ્ઠીનિ મધુસક્ખરાય યોજેત્વા દેન્તિ. ઉચ્છું પાસાણપિટ્ઠે ઠપેત્વા પાદેન અક્કમન્તિ. તતો રસો પગ્ઘરિત્વા સોણ્ડિઆવાટે પૂરેત્વા, આદિચ્ચપાકેન પચ્ચિત્વા ખીરપાસાણપિણ્ડો વિય તિટ્ઠતિ, તં આહરિત્વા દેન્તિ. પનસકદલિઅમ્બપક્કાદીસુ કથાવ નત્થિ.

કેલાસપબ્બતે નાગદત્તો નામ દેવપુત્તો વસતિ. થેરો કાલેન કાલં તસ્સ વિમાનદ્વારં ગચ્છતિ. સો નવસપ્પિપોક્ખરમધુચુણ્ણયુત્તસ્સ નિરુદકપાયાસસ્સ પત્તં પૂરેત્વા દેતિ. સો કિર કસ્સપબુદ્ધકાલે વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ સુગન્ધસપ્પિના ખીરસલાકં અદાસિ. તેનસ્સેતં ભોજનં ઉપ્પજ્જતિ. એવં થેરો દ્વાદસ વસ્સાનિ વસિત્વા અત્તનો આયુસઙ્ખારં ઓલોકેન્તો પરિક્ખીણભાવં ઞત્વા ''કત્થ પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા – ''હત્થિનાગેહિ મં દ્વાદસ વસ્સાનિ ઉપટ્ઠહન્તેહિ દુક્કરં કતં, સત્થારં અનુજાનાપેત્વા એતેસંયેવ સન્તિકે પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ આકાસેન ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. તેન વુત્તં ''સુચિરસ્સેવ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી''તિ.

નામઞ્ચાતિ કસ્મા નામં સાવેતિ? થેરઞ્હિ કેચિ સઞ્જાનન્તિ, કેચિ ન સઞ્જાનન્તિ. તત્થ થેરો ચિન્તેસિ – ''યે મં અજાનન્તા 'કો એસ પણ્ડરસીસો ઓભગ્ગો ગોપાનસિવઙ્કો મહલ્લકો સત્થારા સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોતી'તિ ચિત્તં પદૂસેસ્સન્તિ, તે અપાયપૂરકા ભવિસ્સન્તિ. યે પન મં જાનન્તા – 'દસસહસ્સચક્કવાળે સત્થા વિય પઞ્ઞાતો પાકટો મહાસાવકો'તિ ચિત્તં પસાદેસ્સન્તિ, તે સગ્ગૂપગા ભવિસ્સન્તી''તિ, સત્તાનં અપાયમગ્ગં પિદહિત્વા સગ્ગમગ્ગં વિવરન્તો નામં સાવેતિ.

બુદ્ધાનુબુદ્ધોતિ પઠમં સત્થા ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝિ, પચ્છા થેરો, તસ્મા બુદ્ધાનુબુદ્ધોતિ, વુચ્ચતિ. **તિબ્બનિક્કમો**તિ બાળ્હવીરિયો. **વિવેકાનન્તિ** તિણ્ણં વિવેકાનં. **તેવિજ્જો, ચેતોપરિયાયકોવિદો**તિ છસુ અભિઞ્ઞાસુ ચતસ્સો વદતિ. ઇતરા દ્વે કિઞ્ચાપિ ન વુત્તા, થેરો પન છળભિઞ્ઞોવ. ઇમિસ્સા ચ ગાથાય પરિયોસાને પરિસા સન્નિસીદિ. પરિસાય સન્નિસિન્નભાવં ઞત્વા થેરો સત્થારા સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા ''પરિક્ખીણા મે, ભન્તે, આયુસઙ્ખારા, પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ, પરિનિબ્બાનકાલં અનુજાનાપેસિ . કત્થ પરિનિબ્બાયિસ્સસિ કોણ્ડઞ્ઞાતિ? ઉપટ્ઠાકેહિ મે, ભન્તે, હત્થિનાગેહિ દુક્કરં કતં, તેસં સન્તિકેતિ. સત્થા અનુજાનિ.

થેરો દસબલં પદક્ખિણં કત્વા – ''પુબ્બં તં મે, ભન્તે, પઠમદસ્સનં, ઇદં પચ્છિમદસ્સન''ન્તિ પરિદેવન્તે મહાજને સત્થારં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા, દ્વારકોટ્ઠકે ઠિતો – ''મા સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થ, બુદ્ધા વા હોન્તુ બુદ્ધસાવકા વા, ઉપ્પન્ના સઙ્ખારા અભિજ્જનકા નામ નત્થી''તિ મહાજનં ઓવદિત્વા પસ્સન્તસ્સેવ મહાજનસ્સ વેહાસં અબ્ભુગ્ગમ્મ મન્દાકિનિતીરે ઓતરિત્વા પોક્ખરણિયં ન્હત્વા નિવત્થનિવાસનો કતુત્તરાસઙ્ગો સેનાસનં સંસામેત્વા ફલસમાપત્તિયા તયો યામે વીતિનામેત્વા બલવપચ્ચૂસસમયે પરિનિબ્બાયિ. થેરસ્સ સહપરિનિબ્બાના હિમવતિ સબ્બરુક્ખા પુપ્ફેહિ ચ ફલેહિ ચ ઓનતવિનતા અહેસું. વારિકનાગો થેરસ્સ પરિનિબ્બુતભાવં અજાનન્તો પાતોવ મુખોદકદન્તકટ્ઠાનિ ઉપટ્ઠપેત્વા વત્તં કત્વા ખાદનીયફલાનિ આહરિત્વા ચઙ્કમનકોટિયં અટ્ઠાસિ. સો યાવ સૂરિયુગ્ગમના થેરસ્સ નિક્ખમનં અપસ્સન્તો ''કિં નુ ખો એતં? પુબ્બે અય્યો પાતોવ ચઙ્કમતિ, મુખં ધોવતિ. અજ્જ પન પણ્ણસાલતોપિ ન નિક્ખમતી''તિ કુટિદ્વારં કમ્પેત્વા ઓલોકેન્તો થેરં નિસિન્નકમેવ દિસ્વા હત્થં પસારેત્વા પરામસિત્વા અસ્સાસપસ્સાસે પરિયેસન્તો તેસં અપ્પવત્તિભાવં ઞત્વા – ''પરિનિબ્બુતો થેરો''તિ સોણ્ડં મુખે પક્ખિપિત્વા મહારવં વિરવિ. સકલહિમવન્તો એકનિન્નાદો અહોસિ. અટ્ઠનાગસહસ્સાનિ સન્નિપતિત્વા થેરં જેટ્ઠકનાગસ્સ કુમ્ભે નિસીદાપેત્વા સુપુપ્ફિતરુક્ખસાખા ગહેત્વા પરિવારેત્વા સકલહિમવન્તં અનુવિચરિત્વા સકટ્ઠાનમેવ આગતા.

સક્કો વિસ્સકમ્મં આમન્તેસિ – ''તાત, અમ્હાકં જેટ્ઠભાતા પરિનિબ્બુતો, સક્કારં કરિસ્સામ, નવયોજનિકં સબ્બરતનમયં કૂટાગારં માપેહી''તિ. સો તથા કત્વા થેરં તત્થ નિપજ્જાપેત્વા હત્થિનાગાનં અદાસિ. તે કૂટાગારં ઉક્ખિપિત્વા તિયોજનસહસ્સં હિમવન્તં પુનપ્પુનં આવિજ્ઝિંસુ . તેસં હત્થતો આકાસટ્ઠકા દેવા ગહેત્વા સાધુકીળિતં કીળિંસુ. તતો વસ્સવલાહકા સીતવલાહકા ઉણ્હવલાહકા ચાતુમહારાજિકા તાવતિંસાતિ એતેનુપાયેન યાવ બ્રહ્મલોકા કૂટાગારં અગમાસિ, પુન બ્રહ્માનો દેવાનન્તિ અનુપુબ્બેન હત્થિનાગાનંયેવ કૂટાગારં અદંસુ. એકેકા દેવતા ચતુરઙ્ગુલમત્તં ચન્દનઘટિકં આહરિ, ચિતકો નવયોજનિકો અહોસિ. કૂટાગારં ચિતકં આરોપયિંસુ. પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ આકાસેનાગન્ત્વા સબ્બરત્તિં સજ્ઝાયમકંસુ. અનુરુદ્ધત્થેરો ધમ્મં કથેસિ, બહૂનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. પુનદિવસે અરુણુગ્ગમનવેલાયમેવ ચિતકં નિબ્બાપેત્વા સુમનમકુળવણ્ણાનં ધાતૂનં પરિસાવનં પૂરેત્વા ભગવતિ નિક્ખમિત્વા વેળુવનવિહારકોટ્ઠકં સમ્પત્તે આહરિત્વા સત્થુ હત્થે ઠપયિંસુ. સત્થા ધાતુપરિસાવનં ગહેત્વા પથવિયા હત્થં પસારેસિ, મહાપથવિં ભિન્દિત્વા રજતબુબ્બુળસદિસં ચેતિયં નિક્ખમિ. સત્થા સહત્થેન ચેતિયે ધાતુયો નિધેસિ. અજ્જાપિ કિર તં ચેતિયં ધરતિયેવાતિ. નવમં.

૧૦. મોગ્ગલ્લાનસુત્તવણ્ણના

૨૧૮. દસમે **સમન્નેસતી**તિ પરિયેસતિ પચ્ચવેક્ખતિ. **નગસ્સા**તિ પબ્બતસ્સ. **મુનિ**ન્તિ બુદ્ધમુનિં. **દુક્ખસ્સ પારગુ**ન્તિ દુક્ખપારં ગતં. **સમન્નેસ**ન્તિ સમન્નેસન્તો. **એવં સબ્બઙ્ગસમ્પન્ન**ન્તિ એવં સબ્બગુણસમ્પન્નં. **અનેકાકારસમ્પન્ન**ન્તિ અનેકેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતં. દસમં.

૧૧. ગગ્ગરાસુત્તવણ્ણના

૨૧૯. એકાદસમે **ત્યાસ્સુદ**ન્તિ તે અસ્સુદં. અસ્સુદન્તિ નિપાતમત્તં. **વણ્ણેના**તિ સરીરવણ્ણેન. **યસસા**તિ પરિવારેન. **વિગતમલોવ ભાણુમા**તિ વિગતમલો આદિચ્ચો વિય. એકાદસમં.

૧૨. વઙ્ગીસસુત્તવણ્ણના

૨૨૦. દ્વાદસમે **આયસ્મા**તિ પિયવચનં. **વઙ્ગીસો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. સો કિર પુબ્બે પદુમુત્તરકાલે પટિભાનસમ્પન્નં સાવકં દિસ્વા દાનં દત્વા પત્થનં કત્વા કપ્પસતસહસ્સં પારમિયો પૂરેત્વા અમ્હાકં ભગવતો કાલે સકલજમ્બુદીપે વાદકામતાય જમ્બુસાખં પરિહરિત્વા એકેન પરિબ્બાજકેન સદ્ધિં વાદં કત્વા વાદે જયપરાજયાનુભાવેન તેનેવ પરિબ્બાજકેન સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેત્વા વસમાનાય એકિસ્સા પરિબ્બાજિકાય કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો વયં આગમ્મ માતિતો પઞ્ચવાદસતાનિ, પિતિતો પઞ્ચવાદસતાનીતિ વાદસહસ્સં ઉગ્ગણ્હિત્વા વિચરતિ. એકઞ્ચ વિજ્જં જાનાતિ, યં વિજ્જં પરિજપ્પિત્વા મતાનં સીસં અઙ્ગુલિયા પહરિત્વા – ‘‘અસુકટ્ઠાને નિબ્બત્તો’’તિ જાનાતિ. સો અનુપુબ્બેન ગામનિગમાદીસુ વિચરન્તો પઞ્ચહિ માણવકસતેહિ સદ્ધિં સાવત્થિં અનુપ્પત્તો નગરદ્વારે સાલાય નિસીદતિ.

તદા ચ નગરવાસિનો પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા ગન્ધમાલાદિહત્થા ધમ્મસ્સવનાય વિહારં ગચ્છન્તિ. માણવો દિસ્વા, ‘‘કહં ગચ્છથા’’તિ? પુચ્છિ. તે ‘‘દસબલસ્સ સન્તિકં ધમ્મસ્સવનાયા’’તિ આહંસુ. સોપિ સપરિવારો તેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં ભગવા આહ – ‘‘વઙ્ગીસ, ભદ્દકં કિર સિપ્પં જાનાસી’’તિ. ‘‘ભો ગોતમ, અહં બહુસિપ્પં જાનામિ. તુમ્હે કતરં સન્ધાય વદથા’’તિ? છવટ્ટસકસિપ્પન્તિ. આમ, ભો ગોતમાતિ. અથસ્સ ભગવા અત્તનો આનુભાવેન નિરયે નિબ્બત્તસ્સ સીસં દસ્સેત્વા, ‘‘વઙ્ગીસ, અયં કહં નિબ્બત્તો’’તિ પુચ્છિ. સો મન્તં જપ્પિત્વા અઙ્ગુલિયા પહરિત્વા ‘‘નિરયે’’તિ આહ. ‘‘સાધુ, વઙ્ગીસ, સુકથિત’’ન્તિ દેવલોકે નિબ્બત્તસ્સ સીસં દસ્સેસિ. તમ્પિ સો તથેવ બ્યાકાસિ. અથસ્સ ખીણાસવસ્સ સીસં દસ્સેસિ. સો પુનપ્પુનં મન્તં પરિવત્તેત્વાપિ અઙ્ગુલિયા પહરિત્વાપિ નિબ્બત્તટ્ઠાનં ન પસ્સતિ.

અથ નં ભગવા ‘‘કિલમસિ, વઙ્ગીસા’’તિ આહ? આમ ભો, ગોતમાતિ. પુનપ્પુનં ઉપધારેહીતિ. તથા કરોન્તોપિ અદિસ્વા, ‘‘તુમ્હે, ભો ગોતમ, જાનાથા’’તિ આહ. આમ, વઙ્ગીસ, મં નિસ્સાય ચેસ ગતો, અહમસ્સ ગતિં જાનામીતિ. મન્તેન જાનાસિ, ભો ગોતમાતિ? આમ, વઙ્ગીસ, એકેન મન્તેનેવ જાનામીતિ. ભો ગોતમ, મય્હં મન્તેન ઇમં મન્તં દેથાતિ. અમૂલિકો, વઙ્ગીસ, મય્હં મન્તોતિ. દેથ, ભો ગોતમાતિ. ન સક્કા મય્હં સન્તિકે અપબ્બજિતસ્સ દાતુન્તિ. સો અન્તેવાસિકે આમન્તેસિ – ‘‘તાતા સમણો ગોતમો અતિરેકસિપ્પં જાનાતિ, અહં ઇમસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા સિપ્પં ગણ્હામિ, તતો સકલજમ્બુદીપે અમ્હેહિ બહુતરં જાનન્તો નામ ન ભવિસ્સતિ. તુમ્હે યાવ અહં આગચ્છામિ, તાવ અનુક્કણ્ઠિત્વા વિચરથા’’તિ તે ઉય્યોજેત્વા ‘‘પબ્બાજેથ મ’’ન્તિ આહ. સત્થા નિગ્રોધકપ્પસ્સ પટિપાદેસિ. થેરો તં અત્તનો વસનટ્ઠાનં નેત્વા પબ્બાજેસિ. સો પબ્બજિત્વા સત્થુ સન્તિકં આગમ્મ વન્દિત્વા ઠિતો ‘‘સિપ્પં દેથા’’તિ યાચિ. વઙ્ગીસ, તુમ્હે સિપ્પં ગણ્હન્તા અલોણભોજનથણ્ડિલસેય્યાદીહિ પરિકમ્મં કત્વા ગણ્હથ, ઇમસ્સાપિ સિપ્પસ્સ પરિકમ્મં અત્થિ, તં તાવ કરોહીતિ. સાધુ, ભન્તેતિ. અથસ્સ સત્થા દ્વત્તિંસાકારકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિ. સો તં અનુલોમપટિલોમં મનસિકરોન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં પાપુણિ.

વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદીતિ એવં અરહત્તં પત્વા વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદેન્તો. **કાવેય્યમત્તા**તિ કાવેય્યેન કબ્બકરણેન મત્તા. **ખન્ધાયતનધાતુયો**તિ ઇમાનિ ખન્ધાદીનિ પકાસેન્તો ધમ્મં દેસેસિ. **યે નિયામગતદ્દસા**તિ યે નિયામગતા ચેવ નિયામદસ્સાતિ ચ. **સ્વાગતન્તિ** સુઆગમનં. **ઇદ્ધિપત્તોમ્હી**તિ ઇમિના ઇદ્ધિવિધઞાણં ગહિતં. **ચેતોપરિયાયકોવિદો**તિ ઇમિના ચેતોપરિયઞાણં. દિબ્બસોતં પન અવુત્તમ્પિ ગહિતમેવ હોતિ. એવં છ અભિઞ્ઞાપત્તો એસો મહાસાવકોતિ વેદિતબ્બો. દ્વાદસમં.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

વઙ્ગીસસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વનસંયુત્તં

૧. વિવેકસુત્તવણ્ણના

૨૨૧. વનસંયુત્તસ્સ પઠમે **કોસલેસુ વિહરતી**તિ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા તસ્સ જનપદસ્સ સુલભભિક્ખતાય તત્થ ગન્ત્વા વિહરતિ. **સંવેજેતુકામા**તિ વિવેકં પટિપજ્જાપેતુકામા. **વિવેકકામો**તિ તયો વિવેકે પત્થયન્તો. **નિચ્છરતી બહિદ્ધા**તિ બાહિરેસુ પુથુત્તારમ્મણેસુ ચરતિ. **જનો જનસ્મિ**ન્તિ ત્વં જનો અઞ્ઞસ્મિં જને છન્દરાગં વિનયસ્સુ. **પજહાસી**તિ પજહ. **ભવાસી**તિ ભવ. **સતં તં સારયામસે**તિ સતિમન્તં પણ્ડિતં તં મયમ્પિ સારયામ, સતં વા ધમ્મં મયં તં સારયામાતિ અત્થો. **પાતાલરજો**તિ અપ્પતિટ્ઠટ્ઠેન પાતાલસઙ્ખાતો કિલેસરજો. **મા તં કામરજો**તિ અયં કામરાગરજો તં મા અવહરિ, અપાયમેવ મા નેતૂતિ અત્થો. **પંસુકુન્થિતો**તિ પંસુમક્ખિતો. **વિધુનન્તિ** વિધુનન્તો. **સિતં રજન્તિ** સરીરલગ્ગં રજં. **સંવેગમાપાદી**તિ દેવતાપિ નામ મં એવં સારેતીતિ વિવેકમાપન્નો, ઉત્તમવીરિયં વા પગ્ગય્હ પરમવિવેકં મગ્ગમેવ પટિપન્નોતિ. પઠમં.

૨. ઉપટ્ઠાનસુત્તવણ્ણના

૨૨૨. દુતિયે **સુપતી**તિ અયં કિર ખીણાસવો, સો દૂરે ભિક્ખાચારગામં ગન્ત્વા આગતો પણ્ણસાલાય પત્તચીવરં પટિસામેત્વા અવિદૂરે જાતસ્સરં ઓતરિત્વા ગત્તાનિ ઉતું ગાહાપેત્વા દિવાટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા તત્થ નીચમઞ્ચકં પઞ્ઞાપેત્વા નિદ્દં અનોક્કમન્તોવ નિપન્નો. ખીણાસવસ્સાપિ હિ કાયદરથો હોતિયેવાતિ તસ્સ વિનોદનત્થં, તં સન્ધાય સુપતીતિ વુત્તં. **અજ્ઝભાસી**તિ ''અયં ભિક્ખુ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા દિવા સુપતિ, દિવાસોપ્પઞ્ચ નામેતં વડ્ઢિતં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં નાસેતી''તિ મઞ્ઞમાના ''ચોદેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા અભાસિ.

આતુરસ્સાતિ જરાતુરો રોગાતુરો કિલેસાતુરોતિ તયો આતુરા, તેસુ કિલેસાતુરં સન્ધાયેવમાહ. **સલ્લવિદ્ધસ્સા**તિ સવિસેન સત્તિસલ્લેન વિય અવિજ્જાવિસવિટ્ઠેન તણ્હાસલ્લેન હદયે વિદ્ધસ્સ. **રુપ્પતો**તિ ઘટ્ટિયમાનસ્સ.

ઇદાનિસ્સ કામેસુ આદીનવં કથયન્તી **અનિચ્ચા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અસિતન્તિ** તણ્હાદિટ્ઠિનિસ્સયેન અનિસ્સિતં. **કસ્મા પબ્બજિતં તપે**તિ એવરૂપં ખીણાસવં દિવાસોપ્પં ન તપતિ, તાદિસં પન કસ્મા ન તપેસ્સતીતિ? વદતિ. થેરસ્સેવ વા એતં વચનં, તસ્મા અયમેત્થ અત્થો – બદ્ધેસુ મુત્તં અસિતં માદિસં ખીણાસવપબ્બજિતં કસ્મા દિવાસોપ્પં તપે, ન તપેસ્સતીતિ? સેસગાથાસુપિ એસેવ નયો. દેવતાય હિ વચનપક્ખે – ''એવરૂપં ખીણાસવપબ્બજિતં દિવાસોપ્પં ન તપતિ, તાદિસં પન કસ્મા ન તપેસ્સતિ? તપેસ્સતિયેવા''તિ અત્થો. થેરસ્સ વચનપક્ખે – ''એવરૂપં માદિસં ખીણાસવપબ્બજિતં કસ્મા દિવાસોપ્પં તપે? ન તપતિયેવા''તિ અત્થો. અયં પનેત્થ અનુત્તાનપદવણ્ણના. **વિનયા**તિ વિનયેન. **સમતિક્કમા**તિ વટ્ટમૂલિકાય અવિજ્જાય સમતિક્કમેન. **તં ઞાણન્તિ** તં ચતુસચ્ચઞાણં. **પરમોદાનન્તિ** પરમપરિસુદ્ધં. **પબ્બજિતન્તિ** એવરૂપેન ઞાણેન સમન્નાગતં પબ્બજિતં. **વિજ્જાયા**તિ ચતુત્થમગ્ગવિજ્જાય. **આરદ્ધવીરિયન્તિ** પગ્ગહિતવીરિયં પરિપુણ્ણવીરિયં. દુતિયં.

૩. કસ્સપગોત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૩. તતિયે **છેતન્તિ** એકં મિગલુદ્દકં. **ઓવદતીતિ** સો કિર મિગલુદ્દકો પાતોવ ભુઞ્જિત્વા ‘‘મિગે વધિસ્સામી’’તિ અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો એકં રોહિતમિગં દિસ્વા ‘‘સત્તિયા નં પહરિસ્સામી’’તિ અનુબન્ધમાનો થેરસ્સ પઠમસુત્તે વુત્તનયેનેવ દિવાવિહારં નિસિન્નસ્સ અવિદૂરેન પક્કમતિ. અથ નં થેરો – ‘‘ઉપાસક, પાણાતિપાતો નામેસ અપાયસંવત્તનિકો અપ્પાયુકસંવત્તનિકો, સક્કા અઞ્ઞેનપિ કસિવણિજ્જાદિકમ્મેન દારભરણં કાતું, મા એવરૂપં કક્ખળકમ્મં કરોહી’’તિ આહ. સોપિ ‘‘મહાપંસુકૂલિકત્થેરો કથેતી’’તિ ગારવેન ઠત્વા સોતું આરદ્ધો. અથસ્સ સોતુકામતં જનેસ્સામીતિ થેરો અઙ્ગુટ્ઠકં જાલાપેસિ. સો અક્ખીહિપિ પસ્સતિ, કણ્ણેહિપિ સુણાતિ, ચિત્તં પનસ્સ ‘‘અસુકટ્ઠાનં મિગો ગતો ભવિસ્સતિ, અસુકતિત્થં ઓતિણ્ણો, તત્થ નં ગન્ત્વા ઘાતેત્વા યાવદિચ્છકં મંસં ખાદિત્વા સેસં કાજેનાદાય ગન્ત્વા પુત્તકે તોસેસ્સામી’’તિ એવં મિગસ્સેવ અનુપદં ધાવતિ. એવં વિક્ખિત્તચિત્તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તં થેરં સન્ધાય વુત્તં ‘‘ઓવદતી’’તિ. **અજ્ઝભાસીતિ** ‘‘અયં થેરો અદારું તચ્છન્તો વિય અખેત્તે વપ્પન્તો વિય અત્તનોપિ કમ્મં નાસેતિ, એતસ્સાપિ ચોદેસ્સામિ ન’’ન્તિ અભાસિ.

અપ્પપઞ્ઞન્તિ નિપ્પઞ્ઞં. **અચેતસન્તિ** કારણજાનનસમત્થેન ચિત્તેન રહિતં. **મન્દોવાતિ** અન્ધબાલો વિય. **સુણાતીતિ** તવ ધમ્મકથં સુણાતિ. **ન વિજાનાતીતિ** અત્થમસ્સ ન જાનાતિ. **આલોકેતીતિ** તવ પુથુજ્જનિકઇદ્ધિયા જલન્તં અઙ્ગુટ્ઠકં આલોકેતિ. **ન પસ્સતીતિ** એત્થ ‘‘નેવ તેલં ન વટ્ટિ ન દીપકપલ્લિકા, થેરસ્સ પન આનુભાવેનાયં જલતી’’તિ ઇમં કારણં ન પસ્સતિ. **દસ પજ્જોતેતિ** દસસુ અઙ્ગુલીસુ દસ પદીપે. **રૂપાનીતિ** કારણરૂપાનિ. **ચક્ખૂતિ** પઞ્ઞાચક્ખુ. **સંવેગમાપાદીતિ** કિં મે ઇમિનાતિ? વીરિયં પગ્ગય્હ પરમવિવેકં અરહત્તમગ્ગં પટિપજ્જિ. તતિયં.

૪. સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના

૨૨૪. ચતુત્થે **સમ્બહુલાતિ** બહૂ સુત્તન્તિકા આભિધમ્મિકા વિનયધરા ચ. **વિહરન્તીતિ** સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા વિહરન્તિ. **પક્કમિંસૂતિ** તે કિર તસ્મિં જનપદે અઞ્ઞતરં ગામં ઉપસઙ્કમન્તે દિસ્વા મનુસ્સા પસન્નચિત્તા આસનસાલાય કોજવત્થરણાદીનિ પઞ્ઞાપેત્વા યાગુખજ્જકાનિ દત્વા ઉપનિસીદિંસુ. મહાથેરો એકં ધમ્મકથિકં ‘‘ધમ્મં કથેહી’’તિ આહ. સો ચિત્તં ધમ્મકથં કથેસિ. મનુસ્સા પસીદિત્વા ભોજનવેલાયં પણીતભોજનં અદંસુ. મહાથેરો મનુઞ્ઞં ભત્તાનુમોદનમકાસિ. મનુસ્સા ભિય્યોસોમત્તાય પસન્ના ‘‘ઇધેવ, ભન્તે, તેમાસં વસથા’’તિ પટિઞ્ઞં કારેત્વા ગમનાગમનસમ્પન્ને ઠાને સેનાસનાનિ કારેત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિંસુ. મહાથેરો વસ્સૂપનાયિકદિવસે ભિક્ખૂ ઓવદિ – ‘‘આવુસો, તુમ્હેહિ ગરુકસ્સ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહિતં, બુદ્ધપાતુભાવો નામ દુલ્લભો. માસસ્સ અટ્ઠ દિવસે ધમ્મસ્સવનં કત્વા ગણસઙ્ગણિકં પહાય અપ્પમત્તા વિહરથા’’તિ. તે તતો પટ્ઠાય યુઞ્જન્તિ ઘટેન્તિ. કદાચિ સબ્બરત્તિકં ધમ્મસ્સવનં કરોન્તિ, કદાચિ પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તિ, કદાચિ પધાનં કરોન્તિ. તેસં ધમ્મસ્સવનદિવસે ધમ્મં કથેન્તાનંયેવ અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ. પઞ્હાવિસ્સજ્જનદિવસે બ્યત્તો ભિક્ખુ પઞ્હં પુચ્છતિ, પણ્ડિતો વિસ્સજ્જેતીતિ પુચ્છનવિસ્સજ્જનં કરોન્તાનંયેવ. પધાનદિવસે સૂરિયત્થઙ્ગમને ગણ્ડિં પહરિત્વાવ ચઙ્કમં ઓતરિત્વા પધાનં કરોન્તાનંયેવ. તે એવં વસ્સં વસિત્વા પવારેત્વા પક્કમિંસુ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પરિદેવમાનાતિ** ‘‘ઇદાનિ તથારૂપં મધુરં ધમ્મસ્સવનં પઞ્હાકથનં કુતો લભિસ્સામી’’તિઆદીનિ વત્વા રોદમાના.

ખાયતીતિ પઞ્ઞાયતિ ઉપટ્ઠાતિ. **કો મેતિ** કહં ઇમે. **વજ્જિભૂમિયાતિ** વજ્જિરટ્ઠાભિમુખા ગતા. **મગા વિયાતિ** યથા મગા તસ્મિં તસ્મિં પબ્બતપાદે વા વનસણ્ડે વા વિચરન્તા – ‘‘ઇદં અમ્હાકં માતુસન્તકં પિતુસન્તકં

પવેણિઆગત''ન્તિ અગહેત્વા, યત્થેવ નેસં ગોચરફાસુતા ચ હોતિ પરિપન્થાભાવો ચ, તત્થ વિચરન્તિ. એવં અનિકેતા અગેહા ભિક્ખવોપિ ''અયં, આવુસો, અમ્હાકં આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તકો પવેણિઆગતો''તિ અગહેત્વા યત્થેવ નેસં ઉતુસપ્પાયં ભોજનસપ્પાયં પુગ્ગલસપ્પાયં સેનાસનસપ્પાયં ધમ્મસ્સવનસપ્પાયઞ્ચ સુલભં હોતિ, તત્થ વિહરન્તિ. ચતુત્થં.

૫. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૨૨૫. પઞ્ચમે **આનન્દો**તિ ધમ્મભણ્ડાગારિકત્થેરો. **અતિવેલ**ન્તિ અતિક્કન્તં વેલં. **ગિહિસઞ્ઞત્તિબહુલો**તિ રત્તિઞ્ચ દિવા ચ બહુકાલં ગિહી સઞ્ઞાપયન્તો. ભગવતિ પરિનિબ્બુતે મહાકસ્સપત્થેરો થેરં આહ – ''આવુસો, મયં રાજગહે વસ્સં ઉપગન્ત્વા ધમ્મં સઙ્ગાયિસ્સામ, ગચ્છ ત્વં અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઉપરિમગ્ગત્તયત્થાય વાયામં કરોહી''તિ. સો ભગવતો પત્તચીવરમાદાય કોસલરટ્ઠં ગન્ત્વા એકસ્મિં અરઞ્ઞાવાસે વસિત્વા પુનદિવસે એકં ગામં પાવિસિ. મનુસ્સા થેરં દિસ્વા – ''ભન્તે આનન્દ, તુમ્હે પુબ્બે સત્થારા સદ્ધિં આગચ્છથ. અજ્જ એકકાવ આગતા. કહં સત્થારં ઠપેત્વા આગતત્થ? ઇદાનિ કસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા વિચરથ? કસ્સ મુખોદકં દન્તકટ્ઠં દેથ, પરિવેણં સમ્મજ્જથ, વત્તપટિવત્તં કરોથા''તિ બહું વત્વા પરિદેવિંસુ. થેરો – ''મા, આવુસો, સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થ, અનિચ્ચા સઙ્ખારા''તિઆદીનિ વત્વા તે સઞ્ઞાપેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને વસનટ્ઠાનમેવ ગચ્છતિ. મનુસ્સા સાયમ્પિ તત્થ ગન્ત્વા તથેવ પરિદેવન્તિ. થેરોપિ તથેવ ઓવદતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અજ્ઝભાસી**તિ ''અયં થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ કથં સુત્વા 'સમણધમ્મં કરિસ્સામી'તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઇદાનિ ગિહી સઞ્ઞાપેન્તો વિહરતિ, સત્થુ સાસનં અસઙ્ગહિતપુપ્ફરાસિ વિય ઠિતં, ધમ્મસઙ્ગહં ન કરોતિ, ચોદેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા અભાસિ.

પસક્કિયાતિ પવિસિત્વા. **હદયસ્મિં ઓપિયા**તિ કિચ્ચતો ચ આરમ્મણતો ચ હદયમ્હિ પક્ખિપિત્વા. ''નિબ્બાનં પાપુણિસ્સામી''તિ વીરિયં કરોન્તો નિબ્બાનં કિચ્ચતો હદયમ્હિ ઓપેતિ નામ, નિબ્બાનારમ્મણં પન સમાપત્તિં અપ્પેત્વા નિસીદન્તો આરમ્મણતો. તદુભયમ્પિ સન્ધાયેસા ભાસતિ. **ઝાયા**તિ દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયિકો ભવ. **બિળિબિળિકા**તિ અયં ગિહીહિ સદ્ધિં બિળિબિળિકથા. પઞ્ચમં.

૬. અનુરુદ્ધસુત્તવણ્ણના

૨૨૬. છટ્ઠે **પુરાણદુતિયિકા**તિ અનન્તરે અત્તભાવે અગ્ગમહેસી. **સોભસી**તિ પુબ્બેપિ સોભસિ, ઇદાનિપિ સોભસિ. **દુગ્ગતા**તિ ન ગતિદુગ્ગતિયા દુગ્ગતા. તા હિ સુગતિયં ઠિતા સમ્પત્તિં અનુભવન્તિ, પટિપત્તિદુગ્ગતિયા પન દુગ્ગતા. તતો ચુતા હિ તા નિરયેપિ ઉપપજ્જન્તીતિ દુગ્ગતા. **પતિટ્ઠિતા**તિ સક્કાયસ્મિં હિ પતિટ્ઠહન્તો અટ્ઠહિ કારણેહિ પતિટ્ઠાતિ – રત્તો રાગવસેન પતિટ્ઠાતિ, દુટ્ઠો દોસવસેન... મૂળ્હો મોહવસેન... વિનિબદ્ધો માનવસેન... પરામટ્ઠો દિટ્ઠિવસેન... થામગતો અનુસયવસેન... અનિટ્ઠઙ્ગતો વિચિકિચ્છાવસેન... વિક્ખેપગતો ઉદ્ધચ્ચવસેન પતિટ્ઠાતિ. તાપિ એવં પતિટ્ઠિતાવ. **નરદેવાન**ન્તિ દેવનરાનં.

નત્થિ દાનીતિ સા કિર દેવધીતા થેરે બલવસિનેહા અહોસિ, પટિગન્તું નાસક્ખિ. કાલેન આગન્ત્વા પરિવેણં સમ્મજ્જતિ, મુખોદકં દન્તકટ્ઠં પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠપેતિ. થેરો અનાવજ્જનેન પરિભુઞ્જતિ. એકસ્મિં દિવસે થેરસ્સ જિણ્ણચીવરસ્સ ચોળકભિક્ખં ચરતો સઙ્કારકૂટે દિબ્બદુસ્સં ઠપેત્વા પક્કમિ. થેરો તં દિસ્વા ઉક્ખિપિત્વા, ઓલોકેન્તો દુસ્સન્તં દિસ્વા ''દુસ્સમેત''ન્તિ ઞત્વા, ''અલં એત્તાવતા''તિ અગ્ગહેસિ. તેનેવસ્સ ચીવરં નિટ્ઠાસિ. અથ દ્વે અગ્ગસાવકા અનુરુદ્ધત્થેરો ચાતિ તયો જના ચીવરં કરિંસુ. સત્થા સૂચિં યોજેત્વા અદાસિ. નિટ્ઠિતચીવરસ્સ

પિણ્ડાય ચરતો દેવતા પિણ્ડપાતં સમાદપેતિ. સા કાલેન એકિકા, કાલેન અત્તદુતિયા થેરસ્સ સન્તિકં આગચ્છતિ. તદા પન અત્તતતિયા આગન્ત્વા દિવાટ્ઠાને થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા – ''મયં મનાપકાયિકા નામ મનસા ઇચ્છિતિચ્છિતરૂપં માપેમા''તિ આહ. થેરો – ''એતા એવં વદન્તિ, વીમંસિસ્સામિ, સબ્બા નીલકા હોન્તૂ''તિ ચિન્તેસિ. તા થેરસ્સ મનં ઞત્વા સબ્બાવ નીલવણ્ણા અહેસું, એવં પીતલોહિતઓદાતવણ્ણાતિ. તતો ચિન્તયિંસુ – ''થેરો અમ્હાકં દસ્સનં અસ્સાદેતી''તિ તા સમજ્જં કાતું આરદ્ધા, એકાપિ ગાયિ, એકાપિ નચ્ચિ, એકાપિ અચ્છરં પહરિ. થેરો ઇન્દ્રિયાનિ ઓક્ખિપિ. તતો – ''ન અમ્હાકં દસ્સનં થેરો અસ્સાદેતી''તિ ઞત્વા સિનેહં વા સન્થવં વા અલભમાના નિબ્બિન્દિત્વા ગન્તુમારદ્ધા. થેરો તાસં ગમનભાવં ઞત્વા – ''મા પુનપ્પુનં આગચ્છિંસૂ''તિ અરહત્તં બ્યાકરોન્તો ઇમં ગાથમાહ. તત્થ **વિક્ખીણો**તિ ખીણો. **જાતિસંસારો**તિ તત્થ તત્થ જાતિસઙ્ખાતો સંસારો. છટ્ઠં.

૭. નાગદત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૭. સત્તમે **અતિકાલેના**તિ સબ્બરત્તિં નિદ્દાયિત્વા બલવપચ્ચૂસે કોટિસમ્મુઞ્જનિયા થોકં સમ્મજ્જિત્વા મુખં ધોવિત્વા યાગુભિક્ખાય પાતોવ પવિસતિ. **અતિદિવા**તિ યાગું આદાય આસનસાલં ગન્ત્વા પિવિત્વા એકસ્મિં ઠાને નિપન્નો નિદ્દાયિત્વા – ''મનુસ્સાનં ભોજનવેલાય પણીતં ભિક્ખં લભિસ્સામી''તિ ઉપકટ્ઠે મજ્ઝન્હિકે ઉટ્ઠાય ધમ્મકરણેન ઉદકં ગહેત્વા અક્ખીનિ પમજ્જિત્વા પિણ્ડાય ચરિત્વા યાવદત્થં ભુઞ્જિત્વા મજ્ઝન્હિકે વીતિવત્તે પટિક્કમતિ. **દિવા ચ આગન્ત્વા**તિ અતિકાલે પવિટ્ઠેન નામ અઞ્ઞેહિ ભિક્ખૂહિ પઠમતરં આગન્તબ્બં હોતિ, ત્વં પન અતિવિય દિવા આગન્ત્વા ગતાસીતિ અત્થો. **ભાયામિ નાગદત્ત**ન્તિ તં નાગદત્તં અહં ભાયામિ. **સુપ્પગબ્ભ**ન્તિ સુટ્ઠુ પગબ્ભં. **કુલેસૂ**તિ ખત્તિયકુલાદિઉપટ્ઠાકકુલેસુ. સત્તમં.

૮. કુલઘરણીસુત્તવણ્ણના

૨૨૮. અટ્ઠમે **અજ્ઝોગાળ્હપ્પત્તો**તિ ઓગાહપ્પત્તો. સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા તં વનસણ્ડં પવિસિત્વા દુતિયદિવસે ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ પાસાદિકેહિ અભિક્કન્તાદીહિ. અઞ્ઞતરં કુલં તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પિણ્ડપાતં અદાસિ. ભત્તાનુમોદનં પુન સુત્વા અતિરેકતરં પસીદિત્વા, ''ભન્તે, નિચ્ચકાલં ઇધેવ ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ નિમન્તેસિ. થેરો અધિવાસેત્વા તેસં આહારં પરિભુઞ્જમાનો વીરિયં પગ્ગય્હ ઘટેન્તો અરહત્તં પત્વા ચિન્તેસિ – ''બહૂપકારં મે એતં કુલં, અઞ્ઞત્થ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામી''તિ? ફલસમાપત્તિસુખં અનુભવન્તો તત્થેવ વસિ. **અજ્ઝભાસી**તિ સા કિર થેરસ્સ ખીણાસવભાવં અજાનન્તી ચિન્તેસિ – ''અયં થેરો નેવ અઞ્ઞં ગામં ગચ્છતિ, ન અઞ્ઞં ઘરં, ન રુક્ખમૂલઆસનસાલાદીસુ નિસીદતિ, નિચ્ચકાલં ઘરં પવિસિત્વાવ નિસીદતિ, ઉભોપેતે ઓગાધપ્પત્તા પટિગાધપ્પત્તા, કદાચિ એસ ઇમં કુલં દૂસેય્ય, ચોદેસ્સામિ ન''ન્તિ. તસ્મા અભાસિ.

સણ્ઠાનેતિ નગરદ્વારસ્સ આસન્ને મનુસ્સાનં ભણ્ડકં ઓતારેત્વા વિસ્સમનટ્ઠાને. **સઙ્ગમ્મા**તિ સમાગન્ત્વા. **મન્તેન્તી**તિ કથેન્તિ. **મઞ્ચ તઞ્ચા**તિ મઞ્ચ કથેન્તિ તઞ્ચ કથેન્તિ. **કિમન્તર**ન્તિ કિં કારણં? **બહૂ હિ સદ્દા પચ્ચૂહા**તિ બહુકા એતે લોકસ્મિં પટિલોમસદ્દા. **ન તેના**તિ તેન કારણેન, તેન વા તપસ્સિના ન મઙ્કુ હોતબ્બં. **ન હિ તેના**તિ ન હિ તેન પરેહિ વુત્તવચનેન સત્તો કિલિસ્સતિ, અત્તના કતેન પન પાપકમ્મેનેવ કિલિસ્સતીતિ દસ્સેતિ. **વાતમિગો યથા**તિ યથા વને વાતમિગો વાતેરિતાનં પણ્ણાદીનં સદ્દેન પરિતસ્સતિ, એવં યો સદ્દપરિત્તાસી હોતીતિ અત્થો.

નાસ્સ સમ્પજ્જતે વતન્તિ તસ્સ લહુચિત્તસ્સ વતં ન સમ્પજ્જતિ. થેરો પન ખીણાસવત્તા સમ્પન્નવતોતિ વેદિતબ્બો. અટ્ઠમં.

૯. વજ્જિપુત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૯. નવમે **વજ્જિપુત્તકો**તિ વજ્જિરટ્ઠે રાજપુત્તો છત્તં પહાય પબ્બજિતો. **સબ્બરત્તિચારો**તિ કત્તિકનક્ખત્તં ઘોસેત્વા સકલનગરં ધજપટાકાદીહિ પટિમણ્ડેત્વા પવત્તિતો સબ્બરત્તિચારો. ઇદઞ્હિ નક્ખત્તં યાવ ચાતુમહારાજિકેહિ એકાબદ્ધં હોતિ. **તૂરિયતાળિતવાદિતનિગ્ઘોસસદ્દ**ન્તિ ભેરિઆદિતૂરિયાનં તાળિતાનં વીણાદીનઞ્ચ વાદિતાનં નિગ્ઘોસસદ્દં. **અભાસી**તિ વેસાલિયં કિર સત્ત રાજસહસ્સાનિ સત્તસતાનિ સત્ત ચ રાજાનો, તત્તકાવ તેસં ઉપરાજસેનાપતિઆદયો . તેસુ અલઙ્કતપટિયત્તેસુ નક્ખત્તકીળનત્થાય વીથિં ઓતિણ્ણેસુ સટ્ઠિહત્થે મહાચઙ્કમે ચઙ્કમમાનો નભસ્સ મજ્ઝે ઠિતં ચન્દં દિસ્વા ચઙ્કમનકોટિયં ફલકં નિસ્સાય ઠિતો અભાસિ. **અપવિદ્ધંવ વનસ્મિં દારુક**ન્તિ વત્થવેઠનાલઙ્કારરહિતત્તા વને છડ્ડિતદારુકં વિય જાતં. **પાપિયો**તિ લામકતરો અમ્હેહિ અઞ્ઞો કોચિ અત્થિ. **પિહયન્તી**તિ થેરો આરઞ્ઞિકો પંસુકૂલિકો પિણ્ડપાતિકો સપદાનચારિકો અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠોતિ બહૂ તુય્હં પત્થયન્તીતિ અત્થો. **સગ્ગગામિન**ન્તિ સગ્ગં ગચ્છન્તાનં ગતાનમ્પિ. નવમં.

૧૦. સજ્ઝાયસુત્તવણ્ણના

૨૩૦. દસમે **યં સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **સજ્ઝાયબહુલો**તિ નિસ્સરણપરિયત્તિવસેન સજ્ઝાયનતો બહુતરં કાલં સજ્ઝાયન્તો. સો કિર આચરિયસ્સ દિવાટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા આચરિયં ઉદિક્ખન્તો તિટ્ઠતિ. અથ નં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા પત્તચીવરં પટિગ્ગહેત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસિન્નસ્સ તાલવણ્ટવાતં દત્વા પાનીયં આપુચ્છિત્વા પાદે ધોવિત્વા તેલં મક્ખેત્વા વન્દિત્વા ઠિતો ઉદ્દેસં ગહેત્વા યાવ સૂરિયત્થઙ્ગમા સજ્ઝાયં કરોતિ. સો ન્હાનકોટ્ઠકે ઉદકં ઉપટ્ઠપેત્વા અઙ્ગારકપલ્લે અગ્ગિં કરોતિ. આચરિયસ્સ ન્હત્વા આગતસ્સ પાદેસુ ઉદકં પુઞ્છિત્વા પિટ્ઠિપરિકમ્મં કત્વા વન્દિત્વા ઉદ્દેસં ગહેત્વા પઠમયામે સજ્ઝાયં કત્વા મજ્ઝિમયામે સરીરં સમસ્સાસેત્વા પચ્છિમયામે ઉદ્દેસં ગહેત્વા યાવ અરુણુગ્ગમના સજ્ઝાયં કત્વા નિરુદ્ધસદ્દં ખયતો સમ્મસતિ. તતો સેસં ઉપાદાયરૂપં ભૂતરૂપં નામરૂપન્તિ પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. **અપ્પોસ્સુક્કો**તિ ઉદ્દેસગ્ગહણે ચ સજ્ઝાયકરણીયે ચ નિરુસ્સુક્કો. **સઙ્કસાયતી**તિ યસ્સ દાનિ અત્થાય અહં સજ્ઝાયં કરેય્યં, સો મે અત્થો મત્થકં પત્તો. કિં મે ઇદાનિ સજ્ઝાયેનાતિ ફલસમાપત્તિસુખેન કાલં અતિવત્તેતિ. **અજ્ઝભાસી**તિ, ''કિં નુ ખો અસ્સ થેરસ્સ અફાસુકં જાતં, ઉદાહુસ્સ આચરિયસ્સ? કેન નુ ખો કારણેન પુબ્બે વિય મધુરસ્સરેન ન સજ્ઝાયતી''તિ? આગન્ત્વા સન્તિકે ઠિતા અભાસિ.

ધમ્મપદાનીતિ ઇધ સબ્બમ્પિ બુદ્ધવચનં અધિપ્પેતં . **નાધીયસી**તિ ન સજ્ઝાયસિ. નાદિયસીતિ વા પાઠો, ન ગણ્હાસીતિ અત્થો. **પસંસ**ન્તિ ધમ્મભાણકો પસંસં લભતિ, આભિધમ્મિકો સુત્તન્તિકો વિનયધરોતિસ્સ પસંસિતા ભવન્તિ. **વિરાગેના**તિ અરિયમગ્ગેન. **અઞ્ઞાયા**તિ જાનિત્વા. **નિક્ખેપન**ન્તિ તસ્સ દિટ્ઠસુતાદિનો વિસ્સજ્જનં સન્તો વદન્તીતિ દીપેતિ, ન બુદ્ધવચનસ્સ. એત્તાવતા ''થેરો બુદ્ધવચનં ન વિસ્સજ્જાપેતી''તિ ન નિચ્ચકાલં સજ્ઝાયન્તેનેવ ભવિતબ્બં, સજ્ઝાયિત્વા પન – ''એત્તકસ્સાહં અત્થસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા આધારો ભવિતું સમત્થો''તિ ઞત્વા વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાય પટિપજ્જિતબ્બં. દસમં.

૧૧. અકુસલવિતક્કસુત્તવણ્ણના

૨૩૧. એકાદસમે **અકુસલે વિતક્કે**તિ કામવિતક્કાદયો તયો મહાવિતક્કે. **અયોનિસો મનસિકારા**તિ અનુપાયમનસિકારેન. **સોતિ** સો ત્વં. **અયોનિસો પટિનિસ્સજ્જા**તિ એતં અનુપાયમનસિકારં વજ્જેહિ. **સત્થારન્તિ** ઇમાય ગાથાય પાસાદિકકમ્મટ્ઠાનં કથેતિ. **પીતિસુખમસંસયન્તિ** એકંસેનેવ બલવપીતિઞ્ચ સુખઞ્ચ અધિગમિસ્સસિ. એકાદસમં.

૧૨. મજ્ઝન્હિકસુત્તવણ્ણના

૨૩૨. દ્વાદસમે યં વત્તબ્બં, તં દેવતાસંયુત્તે નન્દનવગ્ગે વુત્તમેવ. દ્વાદસમં.

૧૩. પાકતિન્દ્રિયસુત્તવણ્ણના

૨૩૩. તેરસમં દેવપુત્તસંયુત્તે જન્તુદેવપુત્તસુત્તે વિત્થારિતમેવ. તેરસમં.

૧૪. ગન્ધત્થેનસુત્તવણ્ણના

૨૩૪. ચુદ્દસમે **અજ્ઝભાસી**તિ તં ભિક્ખું નાળે ગહેત્વા પદુમં સિઙ્ઘમાનં દિસ્વાવ – ‘‘અયં ભિક્ખુ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા સમણધમ્મં કાતું અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો ગન્ધારમ્મણં ઉપનિજ્ઝાયતિ, સ્વાયં અજ્જ ઉપસિઙ્ઘં સ્વેપિ પુનદિવસેપિ ઉપસિઙ્ઘિસ્સતિ, એવમસ્સ સા ગન્ધતણ્હા વડ્ઢિત્વા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં નાસેસ્સતિ, મા મયિ પસ્સન્તિયા નસ્સતુ, ચોદેસ્સામિ ન’’ન્તિ ઉપસઙ્કમિત્વા અભાસિ.

એકઙ્ગમેતં થેય્યાનન્તિ થેનિતબ્બાનં રૂપારમ્મણાદીનં પઞ્ચકોટ્ઠાસાનં ઇદં એકઙ્ગં, એકકોટ્ઠાસોતિ અત્થો. **ન હરામી**તિ ન ગહેત્વા ગચ્છામિ. **આરા**તિ દૂરે નાળે ગહેત્વા નામેત્વા દૂરે ઠિતો ઉપસિઙ્ઘામીતિ વદતિ. **વણ્ણેના**તિ કારણેન.

ય્વાયન્તિ યો અયં. તસ્મિં કિર દેવતાય સદ્ધિં કથેન્તેયેવ એકો તાપસો ઓતરિત્વા ભિસખનનાદીનિ કાતું આરદ્ધો, તં સન્ધાયેવમાહ. **આકિણ્ણકમ્મન્તો**તિ એવં અપરિસુદ્ધકમ્મન્તો. અખીણકમ્મન્તોતિપિ પાઠો, કક્ખળકમ્મન્તોતિ અત્થો. **ન વુચ્ચતી**તિ ગન્ધચોરોતિ વા પુપ્ફચોરોતિ વા કસ્મા ન વુચ્ચતિ.

આકિણ્ણલુદ્દોતિ બહુપાપો ગાળ્હપાપો વા, તસ્મા ન વુચ્ચતિ. **ધાતિચેલંવ મક્ખિતો**તિ યથા ધાતિયા નિવત્થકિલિટ્ઠવત્થં ઉચ્ચારપસ્સાવપંસુમસિકદ્દમાદીહિ મક્ખિતં, એવમેવં રાગદોસાદીહિ મક્ખિતો. **અરહામિ વત્તવે**તિ અરહામિ વત્તું. દેવતાય ચોદના કિર સુગતાનુસિટ્ઠિસદિસા, ન તં લામકા હીનાધિમુત્તિકા મિચ્છાપટિપન્નકપુગ્ગલા લભન્તિ. તસ્મિં પન અત્તભાવે મગ્ગફલાનં ભબ્બરૂપા પુગ્ગલા તં લભન્તિ, તસ્મા એવમાહ.

સુચિગવેસિનોતિ સુચીનિ સીલસમાધિઞાણાનિ ગવેસન્તસ્સ. **અબ્ભામત્તં વા**તિ વલાહકકૂટમત્તં વિય. **જાનાસી**તિ સુદ્ધો અયન્તિ જાનાસિ. **વજ્જાસી**તિ વદેય્યાસિ. **નેવ તં ઉપજીવામા**તિ દેવતા કિર ચિન્તેસિ – ‘‘અયં ભિક્ખુ અત્થિ મે હિતકામા દેવતા, સા મં ચોદેસ્સતિ સારેસ્સતીતિ પમાદમ્પિ અનુયુઞ્જેય્ય, નાસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિસ્સામી’’તિ. તસ્મા એવમાહ. **ત્વમેવા**તિ ત્વંયેવ. **જાનેય્યા**તિ જાનેય્યાસિ. **યેના**તિ યેન કમ્મેન સુગતિં ગચ્છેય્યાસિ, તં કમ્મં ત્વંયેવ જાનેય્યાસીતિ. ચુદ્દસમં.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

વનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. યક્ખસંયુત્તં

૧. ઇન્દકસુત્તવણ્ણના

૨૩૫. યક્ખસંયુત્તસ્સ પઠમે **ઇન્દકસ્સા**તિ ઇન્દકૂટનિવાસિનો યક્ખસ્સ. યક્ખતો હિ કૂટેન, કૂટતો ચ યક્ખેન નામં લદ્ધં. **રૂપં ન જીવન્તિ વદન્તી**તિ યદિ બુદ્ધા રૂપં જીવન્તિ ન વદન્તિ, યદિ રૂપં સત્તો પુગ્ગલોતિ એવં ન વદન્તીતિ અત્થો. **કથં ન્વયન્તિ** કથં નુ અયં? **કુતસ્સ અટ્ઠીયકપિણ્ડમેતી**તિ અસ્સ સત્તસ્સ અટ્ઠિયકપિણ્ડઞ્ચ કુતો આગચ્છતિ? એત્થ ચ અટ્ઠિગ્ગહણેન તીણિ અટ્ઠિસતાનિ, યકપિણ્ડગ્ગહણેન નવ મંસપેસિસતાનિ ગહિતાનિ. યદિ રૂપં ન જીવો, અથસ્સ ઇમાનિ ચ અટ્ઠીનિ ઇમા ચ મંસપેસિયો કુતો આગચ્છન્તીતિ પુચ્છતિ. **કથં ન્વયં સજ્જતિ ગબ્ભરસ્મિ**ન્તિ કેન નુ કારણેન અયં સત્તો માતુકુચ્છિસ્મિં સજ્જતિ લગ્ગતિ, તિટ્ઠતીતિ? પુગ્ગલવાદી કિરેસ યક્ખો, ''એકપ્પહારેનેવ સત્તો માતુકુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તતી''તિ ગહેત્વા ગબ્ભસેય્યકસત્તસ્સ માતા મચ્છમંસાદીનિ ખાદતિ, સબ્બાનિ એકરત્તિવાસેન પચિત્વા ફેણં વિય વિલીયન્તિ. યદિ રૂપં સત્તો ન ભવેય્ય, એવમેવ વિલીયેય્યાતિ લદ્ધિયા એવમાહ. અથસ્સ ભગવા – ''ન માતુકુચ્છિસ્મિં એકપ્પહારેનેવ નિબ્બત્તતિ, અનુપુબ્બેન પન વડ્ઢતી''તિ દસ્સેન્તો **પઠમં કલલં હોતી**તિઆદિમાહ. તત્થ **પઠમ**ન્તિ પઠમેન પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણેન સદ્ધિં તિસ્સોતિ વા ફુસ્સોતિ વા નામં નત્થિ, અથ ખો તીહિ જાતિઉણ્ણંસૂહિ કતસુત્તગ્ગે સણ્ઠિતતેલબિન્દુપ્પમાણં કલલં હોતિ, યં સન્ધાય વુત્તં –

''તિલતેલસ્સ યથા બિન્દુ, સપ્પિમણ્ડો અનાવિલો;
એવં વણ્ણપ્પટિભાગં, કલલં સમ્પવુચ્ચતી''તિ.

કલલા હોતિ અબ્બુદન્તિ તસ્મા કલલા સત્તાહચ્ચયેન મંસધોવનઉદકવણ્ણં અબ્બુદં નામ હોતિ, કલલન્તિ નામં અન્તરધાયતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''સત્તાહં કલલં હોતિ, પરિપક્કં સમૂહતં;
વિવટ્ટમાનં તબ્ભાવં, અબ્બુદં નામ જાયતી''તિ.

અબ્બુદા જાયતે પેસીતિ તસ્માપિ અબ્બુદા સત્તાહચ્ચયેન વિલીનતિપુસદિસા પેસિ નામ સઞ્જાયતિ. સા મરિચફાણિતેન દીપેતબ્બા. ગામદારિકા હિ સુપક્કાનિ મરિચાનિ ગહેત્વા સાટકન્તે ભણ્ડિકં કત્વા પીળેત્વા મણ્ડં આદાય કપાલે પક્ખિપિત્વા આતપે ઠપેન્તિ, તં સુક્ખમાનં સબ્બભાગેહિ મુચ્ચતિ. એવરૂપા પેસિ હોતિ, અબ્બુદન્તિ નામં અન્તરધાયતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''સત્તાહં અબ્બુદં હોતિ, પરિપક્કં સમૂહતં;
વિવટ્ટમાનં તબ્ભાવં, પેસિ નામ પજાયતી''તિ.

પેસિ નિબ્બત્તતી ઘનોતિ તતો પેસિતો સત્તાહચ્ચયેન કુક્કુટણ્ડસણ્ઠાનો ઘનો નામ મંસપિણ્ડો નિબ્બત્તતિ, પેસીતિ નામં અન્તરધાયતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''સત્તાહં પેસિ ભવતિ, પરિપક્કં સમૂહતં;

વિવડ્ઢમાનં તબ્ભાવં, ઘનોતિ નામ જાયતિ.

‘‘યથા કુક્કુટિયા અણ્ડં, સમન્તા પરિમણ્ડલં;
એવં ઘનસ્સ સણ્ઠાનં, નિબ્બત્તં કમ્મપચ્ચયા’’તિ.

ઘના પસાખા જાયન્તીતિ પઞ્ચમે સત્તાહે દ્વિન્નં હત્થપાદાનં સીસસ્સ ચત્થાય પઞ્ચ પીળકા જાયન્તિ, યં સન્ધાયેતં વુત્તં ‘‘પઞ્ચમે, ભિક્ખવે, સત્તાહે પઞ્ચ પીળકા સણ્ઠહન્તિ કમ્મતો’’તિ.

ઇતો પરં છટ્ઠસત્તમાદીનિ સત્તાહાનિ અતિક્કમ્મ દેસનં સઙ્ખિપિત્વા દ્વાચત્તાલીસે સત્તાહે પરિણતકાલં ગહેત્વા દસ્સેન્તો **કેસા**તિઆદિમાહ. તત્થ **કેસા લોમા નખાપિ ચા**તિ દ્વાચત્તાલીસે સત્તાહે એતાનિ જાયન્તિ.

તેન સો તત્થ યાપેતીતિ તસ્સ હિ નાભિતો ઉટ્ઠિતો નાળો માતુ ઉદરપટલેન એકાબદ્ધો હોતિ, સો ઉપ્પલદણ્ડકો વિય છિદ્દો, તેન આહારરસો સંસરિત્વા આહારસમુટ્ઠાનરૂપં સમુટ્ઠાપેતિ. એવં સો દસ માસે યાપેતિ. **માતુકુચ્છિગતો નરો**તિ માતુયા તિરોકુચ્છિગતો, કુચ્છિયા અબ્ભન્તરગતોતિ અત્થો. ઇતિ ભગવા ‘‘એવં ખો, યક્ખ, અયં સત્તો અનુપુબ્બેન માતુકુચ્છિયં વડ્ઢતિ, ન એકપ્પહારેનેવ નિબ્બત્તતી’’તિ દસ્સેતિ. પઠમં.

૨. સક્કનામસુત્તવણ્ણના

૨૩૬. દુતિયે **સક્કનામકો**તિ એવં નામકો એકો યક્ખો, સો કિર મારપક્ખિકયક્ખો. **વિપ્પમુત્તસ્સા**તિ તીહિ ભવેહિ વિપ્પમુત્તસ્સ. **યદઞ્ઞન્તિ** યં અઞ્ઞં. **વણ્ણેના**તિ કારણેન. **સંવાસો**તિ એકતો વાસો, સક્ખિધમ્મો મિત્તધમ્મોતિ અત્થો. **સપ્પઞ્ઞો**તિ સુપઞ્ઞો સમ્બુદ્ધો. દુતિયં.

૩. સૂચિલોમસુત્તવણ્ણના

૨૩૭. તતિયે **ગયાયન્તિ** ગયાગામે, ગયાય અવિદૂરે નિવિટ્ઠગામં ઉપનિસ્સાયાતિ અત્થો. **ટઙ્કિતમઞ્ચે**તિ દીઘમઞ્ચે પાદમજ્ઝે વિજ્ઝિત્વા અટનિયો પવેસેત્વા કતમઞ્ચે. તસ્સ ‘‘ઇદં ઉપરિ, ઇદં હેટ્ઠા’’તિ નત્થિ, પરિવત્તેત્વા અત્થતોપિ તાદિસોવ હોતિ, તં દેવટ્ઠાને ઠપેન્તિ. ચતુન્નં પાસાણાનં ઉપરિ પાસાણં અત્થરિત્વા કતગેહમ્પિ ‘‘ટઙ્કિતમઞ્ચો’’તિ વુચ્ચતિ. **સૂચિલોમસ્સા**તિ કથિનસૂચિસદિસલોમસ્સ. સો કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને પબ્બજિત્વા દૂરટ્ઠાનતો આગતો સેદમલગ્ગહિતેન ગત્તેન સુપઞ્ઞત્તં સઙ્ઘિકમઞ્ચં અનાદરેન અપચ્ચત્થરિત્વા નિપજ્જિ, તસ્સ પરિસુદ્ધસીલસ્સ તં કમ્મં સુદ્ધવત્થે કાળકં વિય અહોસિ. સો તસ્મિં અત્તભાવે વિસેસં નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તો કાલંકત્વા ગયાગામદ્વારે સઙ્કારટ્ઠાને યક્ખો હુત્વા નિબ્બત્તિ. નિબ્બત્તમત્તસ્સેવ ચસ્સ સકલસરીરં કથિનસૂચીહિ ગવિચ્છિવિજ્ઝિતં વિય જાતં.

અથેકદિવસં ભગવા પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો તં યક્ખં પઠમાવજ્જનસ્સેવ આપાથં આગતં દિસ્વા – ‘‘અયં એકં બુદ્ધન્તરં મહાદુક્ખં અનુભવિ. કિં નુ ખ્વાસ્સ મં આગમ્મ સોત્થિકારણં ભવેય્યા’’તિ? આવજ્જેન્તો પઠમમગ્ગસ્સ ઉપનિસ્સયં અદ્દસ. અથસ્સ સઙ્ગહં કાતુકામો સુરત્તદુપટ્ટં નિવાસેત્વા સુગતમહાચીવરં પારુપિત્વા દેવવિમાનકપ્પં ગન્ધકુટિં પહાય હત્થિગવાસ્સમનુસ્સકુક્કુરાદિકુણપદુગ્ગન્ધં સઙ્કારટ્ઠાનં ગન્ત્વા તત્થ મહાગન્ધકુટિયં વિય નિસીદિ. તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘સૂચિલોમસ્સ યક્ખસ્સ ભવને’’તિ.

ખરોતિ સુંસુમારપિટ્ઠિ વિય છદનિટ્ઠકાહિ વિસમચ્છદનપિટ્ઠિ વિય ચ ખરસરીરો. સો કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે સીલસમ્પન્નો ઉપાસકો એકદિવસે વિહારે ચિત્તત્થરણાદીહિ અત્થતાય ભૂમિયા સઙ્ઘિકે અત્થરણે અત્તનો ઉત્તરાસઙ્ગં અપચ્ચત્થરિત્વા નિપજ્જિ. સઙ્ઘિકં તેલં અભાજેત્વા અત્તનો ઉત્તરાસઙ્ગં અપચ્ચત્થરિત્વા નિપજ્જિ. સઙ્ઘિકં તેલં અભાજેત્વા અત્તનો હત્થેહિ સરીરં મક્ખેસીતિપિ વદન્તિ. સો તેન કમ્મેન સગ્ગે નિબ્બત્તિતું અસક્કોન્તો તસ્સેવ ગામસ્સ દ્વારે સઙ્કારટ્ઠાને યક્ખો હુત્વા નિબ્બત્તિ. નિબ્બત્તમત્તસ્સ ચસ્સ સકલસરીરં વુત્તપ્પકારં અહોસિ. તે ઉભોપિ સહાયા જાતા. ઇતિ ખરસ્સ ખરભાવો વેદિતબ્બો.

અવિદૂરે અતિક્કમન્તીતિ ગોચરં પરિયેસન્તા સમાગમટ્ઠાનં વા ગચ્છન્તા આસન્ને ઠાને ગચ્છન્તિ. તેસુ સૂચિલોમો સત્થારં ન પસ્સતિ, ખરલોમો પઠમતરં દિસ્વા સૂચિલોમં યક્ખં એતદવોચ – ''**એસો સમણો**''તિ, સમ્મ, એસ તવ ભવનં પવિસિત્વા નિસિન્નો એકો સમણોતિ. **નેસો સમણો, સમણકો એસો**તિ સો કિર યો મં પસ્સિત્વા ભીતો પલાયતિ, તં સમણકોતિ વદતિ. યો ન ભાયતિ, તં સમણોતિ. તસ્મા ''અયં મં દિસ્વા ભીતો પલાયિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ.

કાયં ઉપનામેસીતિ ભેરવરૂપં નિમ્મિનિત્વા મહામુખં વિવરિત્વા સકલસરીરે લોમાનિ ઉટ્ઠાપેત્વા કાયં ઉપનામેસિ. **અપનામેસી**તિ રતનસતિકં સુવણ્ણગ્ઘનિકં વિય થોકં અપનામેસિ. **પાપકો**તિ લામકો અમનુઞ્ઞો. સો ગૂથં વિય અગ્ગિ વિય કણ્હસપ્પો વિય ચ પરિવજ્જેતબ્બો, ન ઇમિના સુવણ્ણવણ્ણેન સરીરેન સમ્પટિચ્છિતબ્બો. એવં વુત્તે પન સૂચિલોમો ''પાપકો કિર મે સમ્ફસ્સો''તિ કુદ્ધો **પઞ્હં તં, સમણા**તિઆદિમાહ. **ચિત્તં વા તે ખિપિસ્સામી**તિ યેસઞ્હિ અમનુસ્સા ચિત્તં ખિપિતુકામા હોન્તિ, તેસં સેતમુખં નીલોદરં સુરત્તહત્થપાદં મહાસીસં પજ્જલિતનેત્તં ભેરવં વા અત્તભાવં નિમ્મિનિત્વા દસ્સેન્તિ, ભેરવં વા સદ્દં સાવેન્તિ, કથેન્તાનંયેવ વા મુખે હત્થં પક્ખિપિત્વા હદયં મદ્દન્તિ, તેન તે સત્તા ઉમ્મત્તકા હોન્તિ ખિત્તચિત્તા. તં સન્ધાયેવમાહ. **પારગઙ્ગાયા**તિ દ્વીસુ પાદેસુ ગહેત્વા તં આવિઞ્છિત્વા યથા ન પુનાગચ્છસિ, એવં પારં વા ગઙ્ગાય ખિપિસ્સામીતિ વદતિ. **સદેવકે**તિઆદિ વુત્તત્થમેવ. **પુચ્છ યદાકઙ્ખસી**તિ યંકિઞ્ચિ આકઙ્ખસિ, તં સબ્બં પુચ્છ, અસેસં તે બ્યાકરિસ્સામીતિ સબ્બઞ્ઞુપવારણં પવારેતિ.

કુતોનિદાનાતિ કિંનિદાના, કિંપચ્ચયાતિ અત્થો? **કુમારકા ધઙ્કમિવોસ્સજન્તી**તિ યથા કુમારકા કાકં ગહેત્વા ઓસ્સજન્તિ ખિપન્તિ, એવં પાપવિતક્કા કુતો સમુટ્ઠાય ચિત્તં ઓસ્સજન્તીતિ પુચ્છતિ?

ઇતોનિદાનાતિ અયં અત્તભાવો નિદાનં એતેસન્તિ ઇતો નિદાના. **ઇતોજા**તિ ઇતો અત્તભાવતો જાતા. **ઇતો સમુટ્ઠાય મનોવિતક્કા**તિ યથા દીઘસુત્તકેન પાદે બદ્ધં કાકં કુમારકા તસ્સ સુત્તપરિયન્તં અઙ્ગુલિયં વેઠેત્વા ઓસ્સજન્તિ, સો દૂરં ગન્ત્વાપિ પુન તેસં પાદમૂલેયેવ પતતિ, એવમેવ ઇતો અત્તભાવતો સમુટ્ઠાય પાપવિતક્કા ચિત્તં ઓસ્સજન્તિ.

સ્નેહજાતિ તણ્હાસિનેહતો જાતા. **અત્તસમ્ભૂતા**તિ અત્તનિ સમ્ભૂતા. **નિગ્રોધસ્સેવ ખન્ધજા**તિ નિગ્રોધખન્ધે જાતા પારોહા વિય. **પુથૂ**તિ બહૂ અનેકપ્પકારા પાપવિતક્કા તંસમ્પયુત્તકિલેસા ચ. **વિસત્તા**તિ લગ્ગા લગ્ગિતા. **કામેસૂ**તિ વત્થુકામેસુ. **માલુવાવ વિતતા વને**તિ યથા વને માલુવા લતા યં રુક્ખં નિસ્સાય જાયતિ, તં મૂલતો યાવ અગ્ગા, અગ્ગતો યાવ મૂલા પુનપ્પુનં સંસિબ્બિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા ઓતતવિતતા તિટ્ઠતિ. એવં વત્થુકામેસુ પુથૂ

કિલેસકામા વિસત્તા, પુથૂ વા સત્તા તેહિ કિલેસકામેહિ વત્થુકામેસુ વિસત્તા. **યે નં પજાનન્તી**તિ યે ''અત્તસમ્ભૂતા''તિ એત્થ વુત્તં અત્તભાવં જાનન્તિ.

યતોનિદાનન્તિ યં નિદાનમસ્સ અત્તભાવસ્સ તઞ્ચ જાનન્તિ. **તે નં વિનોદેન્તી**તિ તે એવં અત્તભાવસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખસચ્ચસ્સ નિદાનભૂતં સમુદયસચ્ચં મગ્ગસચ્ચેન વિનોદેન્તિ. **તે દુત્તરન્તિ** તે સમુદયસચ્ચં નીહરન્તા ઇદં દુત્તરં કિલેસોઘં તરન્તિ. **અતિણ્ણપુબ્બન્તિ** અનમતગ્ગે સંસારે સુપિનન્તેપિ ન તિણ્ણપુબ્બં. **અપુનબ્ભવાયા**તિ અપુનબ્ભવસઙ્ખાતસ્સ નિરોધસચ્ચસ્સત્થાય. ઇતિ ઇમાય ગાથાય ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસેન્તો અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠપેસિ. દેસનાવસાને સૂચિલોમો તસ્મિંયેવ પદેસે ઠિતો દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. સોતાપન્ના ચ નામ ન કિલિટ્ઠત્તભાવે તિટ્ઠન્તીતિ સહ ફલપટિલાભેનસ્સ સરીરે સેતકણ્ડુપીળકસૂચિયો સબ્બા પતિતા. સો દિબ્બવત્થનિવત્થો દિબ્બવરદુકૂલુત્તરાસઙ્ગો દિબ્બવેઠનવેઠિતો દિબ્બાભરણગન્ધમાલધરો સુવણ્ણવણ્ણો હુત્વા ભુમ્મદેવતાપરિહારં પટિલભીતિ. તતિયં.

૪. મણિભદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૩૮. ચતુત્થે **સુખમેધતી**તિ, સુખં પટિલભતિ. **સુવે સેય્યો**તિ સુવે સુવે સેય્યો, નિચ્ચમેવ સેય્યોતિ અત્થો. **વેરા ન પરિમુચ્ચતી**તિ અહં સતિમાતિ એત્તકેન વેરતો ન મુચ્ચતિ. **યસ્સા**તિ યસ્સ અરહતો. **અહિંસાયા**તિ કરુણાય ચેવ કરુણાપુબ્બભાગે ચ. **મેત્તંસો**તિ સો મેત્તઞ્ચેવ મેત્તાપુબ્બભાગઞ્ચ ભાવેતિ. અથ વા **અંસો**તિ કોટ્ઠાસો વુચ્ચતિ. મેત્તા અંસો એતસ્સાતિ મેત્તંસો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્સ અરહતો સબ્બકાલં અહિંસાય રતો મનો, યસ્સ ચ સબ્બભૂતેસુ મેત્તાકોટ્ઠાસો અત્થિ, તસ્સ કેનચિ પુગ્ગલેન સદ્ધિં વેરં નામ નત્થિ યક્ખાતિ. ચતુત્થં.

૫. સાનુસુત્તવણ્ણના

૨૩૯. પઞ્ચમે **યક્ખેન ગહિતો હોતી**તિ સો કિર તસ્સા ઉપાસિકાય એકપુત્તકો. અથ નં સા દહરકાલેયેવ પબ્બાજેસિ. સો પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સીલવા અહોસિ વત્તસમ્પન્નો, આચરિયુપજ્ઝાયઆગન્તુકાદીનં વત્તં કતમેવ હોતિ, માસસ્સ અટ્ઠમીદિવસે પાતો વુટ્ઠાય ઉદકમાળકે ઉદકં ઉપટ્ઠાપેત્વા ધમ્મસ્સવનગ્ગં સમ્મજ્જિત્વા દીપં જાલેત્વા મધુરસ્સરેન ધમ્મસ્સવનં ઘોસેતિ. ભિક્ખૂ તસ્સ થામં ઞત્વા ''સરભાણં ભણ, સામણેરા''તિ અજ્ઝેસન્તિ. સો ''મય્હં હદયવાતો રુજતિ, કાસો વા બાધતી''તિ કિઞ્ચિ પચ્ચાહારં અકત્વા ધમ્માસનં અભિરુહિત્વા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય સરભાણં વત્વા ઓતરન્તો – ''મય્હં માતાપિતૂનમ્પિ ઇમસ્મિં સરભઞ્ઞે પત્તી''તિ વદતિ. તસ્સ મનુસ્સા માતાપિતરો પત્તિયા દિન્નભાવં ન જાનન્તિ. અનન્તરત્તભાવે પનસ્સ માતા યક્ખિની જાતા. સા દેવતાહિ સદ્ધિં આગતા , ધમ્મં સુત્વા – ''સામણેરેન દિન્નપત્તિં અનુમોદામિ, તાતા''તિ વદતિ. સીલસમ્પન્ના ચ નામ ભિક્ખૂ સદેવકસ્સ લોકસ્સ પિયા હોન્તીતિ તસ્મિં સામણેરે દેવતા સલજ્જા સગારવા મહાબ્રહ્મં વિય અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ચ નં મઞ્ઞન્તિ. સામણેરે ગારવેન તં યક્ખિનિં ગરું કત્વા પસ્સન્તિ. ધમ્મસ્સવનયક્ખસમાગમાદીસુ ''સાનુમાતા સાનુમાતા''તિ યક્ખિનિયા અગ્ગાસનં અગ્ગોદકં અગ્ગપિણ્ડં દેન્તિ. મહેસક્ખાપિ યક્ખા તં દિસ્વા મગ્ગા ઓક્કમન્તિ, આસના વુટ્ઠહન્તિ.

અથ ખો સામણેરો વુડ્ઢિમન્વાય પરિપક્કિન્દ્રિયો અનભિરતિપીળિતો અનભિરતિં વિનોદેતું અસક્કોન્તો પરૂળ્હકેસનખો કિલિટ્ઠનિવાસનપારુપનો કસ્સચિ અનારોચેત્વા પત્તચીવરમાદાય એકકોવ માતુ ઘરં ગતો. ઉપાસિકા પુત્તં દિસ્વા, વન્દિત્વા આહ – ''તાત, ત્વં પુબ્બે આચરિયુપજ્ઝાયેહિ વા દહરસામણેરેહિ વા સદ્ધિં

ઇધાગચ્છસિ. કસ્મા એકકોવ અજ્જ આગતો’’તિ? સો ઉક્કણ્ઠિતભાવં આરોચેસિ. સદ્ધા ઉપાસિકા નાનપ્પકારેન ઘરાવાસે આદીનવં દસ્સેત્વા પુત્તં ઓવદમાનાપિ તં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તી, ‘‘અપ્પેવ નામ અત્તનો ધમ્મતાયપિ સલ્લક્ખેસ્સતી’’તિ અનુયોજેત્વાવ – ‘‘તિટ્ઠ, તાત, યાવ તે યાગુભત્તં સમ્પાદેમિ, યાગું પિવિત્વા કતભત્તકિચ્ચસ્સ તે મનાપાનિ વત્થાનિ નીહરિત્વા દસ્સામી’’તિ વત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ સામણેરો. ઉપાસિકા મુહુત્તેનેવ યાગુખજ્જકં સમ્પાદેત્વા અદાસિ. તતો ‘‘ભત્તં સમ્પાદેસ્સામી’’તિ અવિદૂરે નિસિન્ના તણ્ડુલે ધોવતિ. તસ્મિં સમયે સા યક્ખિની ‘‘કહં નુ ખો સામણેરો? કિન્નુ ભિક્ખાહારં લભતિ , ઉદાહુ નો’’તિ? આવજ્જમાના તસ્સ વિબ્ભમિતુકામતાય નિસિન્નભાવં ઞત્વા, ‘‘મા હેવ ખો મે દેવતાનં અન્તરે લજ્જં ઉપ્પાદેય્ય, ગચ્છામિસ્સ વિબ્ભમને અન્તરાયં કરોમી’’તિ આગન્ત્વા સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા ગીવં પરિવત્તેત્વા ભૂમિયં પાતેસિ. સો અક્ખીહિ વિપરિવત્તેહિ ખેળેન પગ્ઘરન્તેન ભૂમિયં વિપ્ફન્દતિ. તેન વુત્તં ‘‘યક્ખેન ગહિતો હોતી’’તિ.

અભાસીતિ ઉપાસિકા પુત્તસ્સ તં વિપ્પકારં દિસ્વા વેગેન ગન્ત્વા પુત્તં આલિઙ્ગેત્વા ઊરૂસુ નિપજ્જાપેસિ. સકલગામવાસિનો આગન્ત્વા બલિકમ્માદીનિ કરોન્તિ. ઉપાસિકા પરિદેવમાના ઇમા ગાથાયો અભાસિ.

પાટિહારિયપક્ખઞ્ચાતિ મનુસ્સા ‘‘અટ્ઠમીઉપોસથસ્સ પચ્ચુગ્ગમનઞ્ચ અનુગ્ગમનઞ્ચ કરિસ્સામા’’તિ સત્તમિયાપિ નવમિયાપિ ઉપોસથઙ્ગાનિ સમાદિયન્તિ, ચાતુદ્દસીપન્નરસીનં પચ્ચુગ્ગમનાનુગ્ગમનં કરોન્તા તેરસિયાપિ પાટિપદેપિ સમાદિયન્તિ, ‘‘વસ્સાવાસસ્સ અનુગ્ગમનં કરિસ્સામા’’તિ દ્વિન્નં પવારણાનં અન્તરે અડ્ઢમાસં નિબદ્ધુપોસથિકા ભવન્તિ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ‘‘પાટિહારિયપક્ખઞ્ચા’’તિ. **અટ્ઠઙ્ગસુસમાગત**ન્તિ અટ્ઠઙ્ગેહિ સુટ્ઠુ સમાગતં, સમ્પયુત્તન્તિ અત્થો. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સેટ્ઠચરિયં. **ન તે હિ યક્ખા કીળન્તી**તિ ન તે ગહેત્વા યક્ખા કિલમેન્તિ.

પુન **ચાતુદ્દસિ**ન્તિ ઇમાય ગાથાય સામણેરસ્સ કાયે અધિમુત્તા યક્ખિની આહ. **આવિ વા યદિ વા રહો**તિ કસ્સચિ સમ્મુખે વા પરમ્મુખે વા. **પમુત્યત્થી**તિ પમુત્તિ અત્થિ. **ઉપ્પચ્ચાપી**તિ ઉપ્પતિત્વાપિ. સચેપિ સકુણો વિય ઉપ્પતિત્વા પલાયસિ, તથાપિ તે મોક્ખો નત્થીતિ વદતિ. એવઞ્ચ પન વત્વા સામણેરં મુઞ્ચિ. સામણેરો અક્ખીનિ ઉમ્મીલેસિ, માતા કેસે પકિરિય અસ્સસન્તી પસ્સસન્તી રોદતિ. સો ‘‘અમનુસ્સેન ગહિતોમ્હી’’તિ ન જાનાતિ. ઓલોકેન્તો પન ‘‘અહં પુબ્બે પીઠે નિસિન્નો. માતા મે અવિદૂરે નિસીદિત્વા તણ્ડુલે ધોવતિ. ઇદાનિ પનમ્હિ ભૂમિયં નિસિન્નો, માતાપિ મે અસ્સસન્તી પસ્સસન્તી રોદતિ, સકલગામવાસિનોપિ સન્નિપતિતા. કિં નુ ખો એત’’ન્તિ? નિપન્નકોવ **મતં વા અમ્મા**તિ ગાથમાહ.

કામે ચજિત્વાનાતિ દુવિધેપિ કામે પહાય. **પુનરાગચ્છતે**તિ વિબ્ભમનવસેન આગચ્છતિ. **પુન જીવં મતો હિ સો**તિ ઉપ્પબ્બજિત્વા પુન જીવન્તોપિ સો મતકોવ, તસ્મા તમ્પિ રોદન્તીતિ વદતિ.

ઇદાનિસ્સ ઘરાવાસે આદીનવં દસ્સેન્તી **કુક્કુળા**તિઆદિમાહ. તત્થ **કુક્કુળા**તિ ઘરાવાસો કિર ઉણ્હટ્ઠેન કુક્કુળા નામ હોતિ. **કસ્સ ઉજ્ઝાપયામસે**તિ – ‘‘અભિધાવથ, ભદ્દં તે હોતૂ’’તિ એવં વત્વા – ‘‘યં ત્વં વિબ્ભમિતુકામો યક્ખેન પાપિતો, ઇમં વિપ્પકારં કસ્સ મયં ઉજ્ઝાપયામ નિજ્ઝાપયામ આરોચયામા’’તિ વદતિ. **પુન ડય્હિતુમિચ્છસી**તિઆદિત્તઘરતો નીહટભણ્ડં વિય ઘરા નીહરિત્વા બુદ્ધસાસને પબ્બજિતો પુન મહાડાહસદિસે ઘરાવાસે ડય્હિતું ઇચ્છસીતિ અત્થો. સો માતરિ કથેન્તિયા કથેન્તિયા સલ્લક્ખેત્વા હિરોત્તપ્પં પટિલભિત્વા, ‘‘નત્થિ મય્હં ગિહિભાવેન અત્થો’’તિ આહ. અથસ્સ માતા ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ તુટ્ઠા પણીતભોજનં ભોજેત્વા, ‘‘કતિ વસ્સોસિ, તાતા’’તિ પુચ્છિ. પરિપુણ્ણવસ્સોમ્હિ ઉપાસિકેતિ. ‘‘તેન હિ, તાત, ઉપસમ્પદં કરોહી’’તિ ચીવરસાટકે અદાસિ. સો

તિચીવરં કારાપેત્વા ઉપસમ્પન્નો બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હન્તો તેપિટકો હુત્વા સીલાદીનં આગતટ્ઠાને તં તં પૂરેન્તો નચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્વા મહાધમ્મકથિકો હુત્વા વીસવસ્સસતં ઠત્વા સકલજમ્બુદીપં ખોભેત્વા પરિનિબ્બાયિ. પઞ્ચમં.

૬. પિયઙ્કરસુત્તવણ્ણના

૨૪૦. છટ્ઠે **જેતવને**તિ જેતવનસ્સ પચ્ચન્તે કોસમ્બકકુટિ નામ અત્થિ, તત્થ વિહરતિ. **ધમ્મપદાની**તિ ઇધ પાટિયેક્કં સઞ્ઞં આરુળ્હા છબ્બીસતિવગ્ગા તન્તિ અધિપ્પેતા . તત્ર થેરો તસ્મિં સમયે અન્તોવિહારે નિસિન્નો મધુરસ્સરેન સરભઞ્ઞં કત્વા અપ્પમાદવગ્ગં ભાસતિ. **એવં તોસેસી**તિ સા કિર પુત્તં પિયઙ્કરં અઙ્કેનાદાય જેતવનસ્સ પચ્છિમભાગતો પટ્ઠાય ગોચરં પરિયેસન્તી અનુપુબ્બેન નગરાભિમુખી હુત્વા ઉચ્ચારપસ્સાવખેળસિઙ્ઘાણિકદુબ્ભોજનાનિ પરિયેસમાના થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં પત્વા મધુરસ્સરં અસ્સોસિ. તસ્સા સો સદ્દો છવિઆદીનિ છેત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ હદયઙ્ગમનીયો હુત્વા અટ્ઠાસિ. અથસ્સા ગોચરપરિયેસને ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જિ, ઓહિતસોતા ધમ્મમેવ સુણન્તી ઠિતા. યક્ખદારકસ્સ પન દહરતાય ધમ્મસ્સવને ચિત્તં નત્થિ. સો જિઘચ્છાય પીળિતત્તા, ‘‘કસ્મા અમ્મા ગતગતટ્ઠાને ખાણુકો વિય તિટ્ઠસિ? ન મય્હં ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા પરિયેસસી’’તિ પુનપ્પુનં માતરં ચોદેતિ. સા ‘‘ધમ્મસ્સવનસ્સ મે અન્તરાયં કરોતી’’તિ પુત્તકં ‘‘મા સદ્દં કરિ, પિયઙ્કરા’’તિ એવં તોસેસિ. તત્થ **મા સદ્દં કરી**તિ સદ્દં મા કરિ.

પાણેસુ ચાતિ ગાથાય સા અત્તનો ધમ્મતાય સમાદિણ્ણં પઞ્ચસીલં દસ્સેતિ. તત્થ **સંયમામસે**તિ સંયમામ સંયતા હોમ. ઇમિના પાણાતિપાતા વિરતિ ગહિતા, દુતિયપદેન મુસાવાદા વિરતિ, તતિયપદેન સેસા તિસ્સો વિરતિયો. **અપિ મુચ્ચેમ પિસાચયોનિયા**તિ અપિ નામ યક્ખલોકે ઉપ્પન્નાનિ પઞ્ચ વેરાનિ પહાય, યોનિસો પટિપજ્જિત્વા ઇમાય છાતકદુબ્ભિક્ખાય પિસાચયક્ખયોનિયા મુચ્ચેમ, તાતાતિ વદતિ. છટ્ઠં.

૭. પુનબ્બસુસુત્તવણ્ણના

૨૪૧. સત્તમે **તેન ખો પન સમયેના**તિ કતરસમયેન? સૂરિયસ્સ અત્થઙ્ગમનસમયેન. તદા કિર ભગવા પચ્છાભત્તે મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેત્વા મહાજનં ઉય્યોજેત્વા ન્હાનકોટ્ઠકે ન્હત્વા ગન્ધકુટિપરિવેણે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને પુરત્થિમલોકધાતું ઓલોકયમાનો નિસીદિ. અથેકચારિકદ્વિચારિકાદયો પંસુકૂલિકપિણ્ડપાતિકભિક્ખૂ અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનેહિ નિક્ખમિત્વા આગમ્મ દસબલં વન્દિત્વા રત્તસાણિયા પરિક્ખિપમાના વિય નિસીદિંસુ. અથ નેસં અજ્ઝાસયં વિદિત્વા સત્થા નિબ્બાનપટિસંયુત્તં ધમ્મકથં કથેસિ.

એવં તોસેસીતિ સા કિર ધીતરં અઙ્કેનાદાય પુત્તં અઙ્ગુલિયા ગહેત્વા જેતવનપિટ્ઠિયં પાકારપરિક્ખેપસમીપે ઉચ્ચારપસ્સાવખેળસિઙ્ઘાણિકં પરિયેસમાના અનુપુબ્બેન જેતવનદ્વારકોટ્ઠકં સમ્પત્તા. ભગવતો ચ, ‘‘આનન્દ, પત્તં આહર, ચીવરં આહર, વિધાસાદાનં દાનં દેહી’’તિ કથેન્તસ્સ સદ્દો સમન્તા દ્વાદસહત્થમત્તમેવ ગણ્હાતિ. ધમ્મં દેસેન્તસ્સ સચેપિ ચક્કવાળપરિયન્તં કત્વા પરિસા નિસીદતિ, યથા પરિસં ગચ્છતિ, બહિપરિસાય એકઙ્ગુલિમત્તમ્પિ ન નિગ્ગચ્છતિ, ‘‘મા અકારણા મધુરસદ્દો નસ્સી’’તિ. તત્રાયં યક્ખિની બહિપરિસાય ઠિતા સદ્દં ન સુણાતિ, દ્વારકોટ્ઠકે ઠિતાય પનસ્સા મહતિયા બુદ્ધવીથિયા અભિમુખે ઠિતા ગન્ધકુટિ પઞ્ઞાયિ. સા નિવાતે દીપસિખા વિય બુદ્ધગારવેન હત્થકુક્કુચ્ચાદિરહિતં નિચ્ચલં પરિસં દિસ્વા – ‘‘નૂન મેત્થ કિઞ્ચિ ભાજનીયભણ્ડં ભવિસ્સતિ, યતો અહં સપ્પિતેલમધુફાણિતાદીસુ કિઞ્ચિદેવ પત્તતો વા હત્થતો વા પગ્ઘરન્તં ભૂમિયં વા પન પતિતં

લભિસ્સામી’’તિ અન્તોવિહારં પાવિસિ. દ્વારકોટ્ઠકે અવરુદ્ધકાનં નિવારણત્થાય ઠિતા આરક્ખદેવતા યક્ખિનિયા ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ન નિવારેસિ. તસ્સા સહ પરિસાય એકીભાવગમનેન મધુરસ્સરો છવિઆદીનિ છિન્દિત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ અટ્ઠાસિ. તં ધમ્મસ્સવનત્થાય નિચ્ચલં ઠિતં પુરિમનયેનેવ પુત્તકા ચોદયિંસુ. સા ‘‘ધમ્મસ્સવનસ્સ મે અન્તરાયં કરોન્તી’’તિ પુત્તકે **તુણ્હી ઉત્તરિકે હોહી**તિ એવં તોસેસિ.

તત્થ **યાવા**તિ યાવ ધમ્મં સુણામિ, તાવ તુણ્હી હોહીતિ અત્થો. **સબ્બગન્થપ્પમોચન**ન્તિ નિબ્બાનં આગમ્મ સબ્બે ગન્થા પમુચ્ચન્તિ, તસ્મા તં સબ્બગન્થપ્પમોચનન્તિ વુચ્ચતિ. **અતિવેલા**તિ વેલાતિક્કન્તા પમાણાતિક્કન્તા. **પિયાયના**તિ મગ્ગના પત્થના. **તતો પિયતર**ન્તિ યા અયં અસ્સ ધમ્મસ્સ મગ્ગના પત્થના, ઇદં મય્હં તતો પિયતરન્તિ અત્થો. પિયતરાતિ વા પાઠો. **પાણિન**ન્તિ યથા પાણીનં દુક્ખા મોચેતિ. કે મોચેતીતિ? પાણિનેતિ આહરિત્વા વત્તબ્બં. **યં ધમ્મં અભિસમ્બુદ્ધ**ન્તિ, યં ધમ્મં ભગવા અભિસમ્બુદ્ધો. **તુણ્હીભૂતાયમુત્તરા**તિ ન કેવલં અહમેવ, અયં મે ભગિની ઉત્તરાપિ તુણ્હીભૂતાતિ વદતિ. **સદ્ધમ્મસ્સ અનઞ્ઞાયા**તિ, અમ્મ, મયં પુબ્બેપિ ઇમં સદ્ધમ્મમેવ અજાનિત્વા ઇદાનિ ઇદં ખુપ્પિપાસાદિદુક્ખં અનુભવન્તા દુક્ખં ચરામ વિહરામ.

ચક્ખુમાતિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા. ધમ્મં દેસેન્તોયેવ ભગવા પરિસં સલ્લક્ખયમાનો તસ્સા યક્ખિનિયા ચેવ યક્ખદારકસ્સ ચ સોતાપત્તિફલસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા દેસનં વિનિવટ્ટેત્વા ચતુસચ્ચકથં દીપેતિ, તં સુત્વા તસ્મિંયેવ દેસે ઠિતા યક્ખિની સદ્ધિં પુત્તેન સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા. ધીતુયાપિ પનસ્સા ઉપનિસ્સયો અત્થિ, અતિદહરત્તા પન દેસનં સમ્પટિચ્છિતું નાસક્ખિ.

ઇદાનિ સા યક્ખિની પુત્તસ્સ અનુમોદનં કરોન્તી **સાધુ ખો પણ્ડિતો નામા**તિઆદિમાહ. **અજ્જાહમ્હિ સમુગ્ગતા**તિ અહમ્હિ અજ્જ વટ્ટતો ઉગ્ગતા સમુગ્ગતા સાસને વા ઉગ્ગતા સમુગ્ગતા, ત્વમ્પિ સુખી હોહીતિ. **દિટ્ઠાની**તિ મયા ચ તયા ચ દિટ્ઠાનિ. **ઉત્તરાપિ સુણાતુ મે**તિ, ‘‘અમ્હાકં ચતુસચ્ચપટિવેધભાવં, ધીતા મે ઉત્તરાપિ, સુણાતૂ’’તિ વદતિ. સહ સચ્ચપટિવેધેનેવ સાપિ સૂચિલોમો વિય સબ્બં સેતકણ્ડુકચ્છુઆદિભાવં પહાય દિબ્બસમ્પત્તિં પટિલભતિ સદ્ધિં પુત્તેન. ધીતા પનસ્સા યથા નામ લોકે માતાપિતૂહિ ઇસ્સરિયે લદ્ધે પુત્તાનમ્પિ તં હોતિ, એવં માતુ-આનુભાવેનેવ સમ્પત્તિં લભિ. તતો પટ્ઠાય ચ સા સદ્ધિં પુત્તકેહિ ગન્ધકુટિસમીપરુક્ખેયેવ નિવાસરુક્ખં લભિત્વા સાયં પાતં બુદ્ધદસ્સનં લભમાના ધમ્મં સુણમાના દીઘરત્તં તત્થેવ વસિ. સત્તમં.

૮. સુદત્તસુત્તવણ્ણના

૨૪૨. અટ્ઠમે **કેનચિદેવ કરણીયેના**તિ વાણિજ્જકમ્મં અધિપ્પેતં. અનાથપિણ્ડિકો ચ રાજગહસેટ્ઠિ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ભગિનિપતિકા હોન્તિ. યદા રાજગહે ઉટ્ઠાનકભણ્ડકં મહગ્ઘં હોતિ, તદા રાજગહસેટ્ઠિ તં ગહેત્વા પઞ્ચસકટસતેહિ સાવત્થિં ગન્ત્વા યોજનમત્તે ઠિતો અત્તનો આગતભાવં જાનાપેતિ. અનાથપિણ્ડિકો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તસ્સ મહાસક્કારં કત્વા એકયાનં આરોપેત્વા સાવત્થિં પવિસતિ. સો સચે ભણ્ડં લહુકં વિક્કીયતિ, વિક્કિણાતિ. નો ચે, ભગિનિઘરે ઠપેત્વા પક્કમતિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ તથેવ કરોતિ. સ્વાયં તદાપિ તેનેવ કરણીયેન અગમાસિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

તં દિવસં પન રાજગહસેટ્ઠિ યોજનમત્તે ઠિતેન અનાથપિણ્ડિકેન આગતભાવજાનનત્થં પેસિતં પણ્ણં ન સુણિ, ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં અગમાસિ. સો ધમ્મકથં સુત્વા સ્વાતનાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા અત્તનો ઘરે ઉદ્ધનખણાપનદારુફાલનાદીનિ કારેસિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ ‘‘ઇદાનિ મય્હં પચ્ચુગ્ગમનં કરિસ્સતિ, ઇદાનિ

કરિસ્સતી''તિ ઘરદ્વારેપિ પચ્ચુગ્ગમનં અલભિત્વા અન્તોઘરં પવિટ્ઠો પટિસન્થારમ્પિ ન બહું અલત્થ. ''કિં, મહાસેટ્ઠિ, કુસલં દારકરૂપાનં? નસિ મગ્ગે કિલન્તો''તિ? એત્તકોવ પટિસન્થારો અહોસિ. સો તસ્સ મહાબ્યાપારં દિસ્વા, ''કિં નુ તે, ગહપતિ, આવાહો વા ભવિસ્સતી''તિ? ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૩૦૪) આગતનયેનેવ કથં પવત્તેત્વા તસ્સ મુખતો બુદ્ધસદ્દં સુત્વા પઞ્ચવણ્ણં પીતિં પટિલભિ. સા તસ્સ સીસેન ઉટ્ઠાય યાવ પાદપિટ્ઠિયા, પાદપિટ્ઠિયા ઉટ્ઠાય યાવ સીસા ગચ્છતિ, ઉભતો ઉટ્ઠાય મજ્ઝે ઓસરતિ, મજ્ઝે ઉટ્ઠાય ઉભતો ગચ્છતિ. સો પીતિયા નિરન્તરં ફુટ્ઠો, ''બુદ્ધોતિ ત્વં, ગહપતિ, વદેસિ? બુદ્ધો તાહં, ગહપતિ, વદામી''તિ એવં તિક્ખત્તું પુચ્છિત્વા, ''ઘોસોપિ ખો એસો દુલ્લભો લોકસ્મિં યદિદં બુદ્ધો''તિ આહ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''અસ્સોસિ ખો અનાથપિણ્ડિકો, ગહપતિ, બુદ્ધો કિર લોકે ઉપ્પન્નો''તિ.

એતદહોસિ અકાલો ખો અજ્જાતિ સો કિર તં સેટ્ઠિં પુચ્છિ, ''કુહિં ગહપતિ સત્થા વિહરતી''તિ? અથસ્સ સો – ''બુદ્ધા નામ દુરાસદા આસીવિસસદિસા હોન્તિ, સત્થા સિવથિકાય વસતિ, ન સક્કા તત્થ તુમ્હાદિસેહિ ઇમાય વેલાય ગન્તુ''ન્તિ આચિક્ખિ. અથસ્સ એતદહોસિ. **બુદ્ધગતાય સતિયા નિપજ્જી**તિ તંદિવસં કિરસ્સ ભણ્ડસકટેસુ વા ઉપટ્ઠાકેસુ વા ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જિ, સાયમાસમ્પિ ન અકાસિ, સત્તભૂમિકં પન પાસાદં આરુય્હ સુપઞ્ઞત્તાલઙ્કતવરસયને ''બુદ્ધો બુદ્ધો''તિ સજ્ઝાયં કરોન્તોવ નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. તેન વુત્તં ''બુદ્ધગતાય સતિયા નિપજ્જી''તિ.

રત્તિયા સુદં તિક્ખત્તું ઉટ્ઠાસિ પભાતન્તિ મઞ્ઞમાનોતિ પઠમયામે તાવ વીતિવત્તે ઉટ્ઠાય બુદ્ધં અનુસ્સરિ, અથસ્સ બલવપ્પસાદો ઉદપાદિ, પીતિઆલોકો અહોસિ, સબ્બતમં વિગચ્છિ, દીપસહસ્સુજ્જલં વિય ચન્દુટ્ઠાનં સૂરિયુટ્ઠાનં વિય ચ જાતં. સો ''પપાદં આપન્નો વતમ્હિ, સૂરિયો ઉગ્ગતો''તિ ઉટ્ઠાય આકાસતલે ઠિતં ચન્દં ઉલ્લોકેત્વા ''એકોવ યામો ગતો, અઞ્ઞે દ્વે અત્થી''તિ પુન પવિસિત્વા નિપજ્જિ. એતેનુપાયેન મજ્ઝિમયામાવસાનેપિ પચ્છિમયામાવસાનેપીતિ તિક્ખત્તું ઉટ્ઠાસિ. પચ્છિમયામાવસાને પન બલવપચ્ચૂસેયેવ ઉટ્ઠાય આકાસતલં આગન્ત્વા મહાદ્વારાભિમુખોવ અહોસિ, સત્તભૂમિકદ્વારં સયમેવ વિવટં અહોસિ. સો પાસાદા ઓરુય્હ અન્તરવીથિં પટિપજ્જિ.

વિવરિંસૂતિ ''અયં મહાસેટ્ઠિ 'બુદ્ધુપટ્ઠાનં ગમિસ્સામી'તિ નિક્ખન્તો, પઠમદસ્સનેનેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય તિણ્ણં રતનાનં અગ્ગુપટ્ઠાકો હુત્વા અસદિસં સઙ્ઘારામં કત્વા ચાતુદ્દિસસ્સ અરિયગણસ્સ અનાવટદ્વારો ભવિસ્સતિ, ન યુત્તમસ્સ દ્વારં પિદહિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા વિવરિંસુ. **અન્તરધાયી**તિ રાજગહં કિર આકિણ્ણમનુસ્સં અન્તોનગરે નવ કોટિયો, બહિનગરે નવાતિ તં ઉપનિસ્સાય અટ્ઠારસ મનુસ્સકોટિયો વસન્તિ. અવેલાય મતમનુસ્સે બહિ નીહરિતું અસક્કોન્તા અટ્ટાલકે ઠત્વા બહિદ્વારે ખિપન્તિ. મહાસેટ્ઠિ નગરતો બહિનિક્ખન્તમત્તોવ અલ્લસરીરં પાદેન અક્કમિ, અપરમ્પિ પિટ્ઠિપાદેન પહરિ. મક્ખિકા ઉપ્પતિત્વા પરિકિરિંસુ. દુગ્ગન્ધો નાસપુટં અભિહનિ. બુદ્ધપ્પસાદો તનુત્તં ગતો. તેનસ્સ આલોકો અન્તરધાયિ, અન્ધકારો પાતુરહોસિ. **સદ્દમનુસ્સાવેસી**તિ ''સેટ્ઠિસ્સ ઉસ્સાહં જનેસ્સામી''તિ સુવણ્ણકિઙ્કિણિકં ઘટ્ટેન્તો વિય મધુરસ્સરેન સદ્દં અનુસ્સાવેસિ.

સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનીતિ પુરિમપદાનિપિ ઇમિનાવ સહસ્સપદેન સદ્ધિં સમ્બન્ધનીયાનિ. યથેવ હિ સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનિ, સતં સહસ્સાનિ હત્થી, સતં સહસ્સાનિ અસ્સા, સતં સહસ્સાનિ રથાતિ અયમેત્થ અત્થો. ઇતિ એકેકસતસહસ્સમેવ દીપિતં. **પદવીતિહારસ્સા**તિ પદવીતિહારો નામ સમગમને દ્વિન્નં પદાનં અન્તરે મુટ્ઠિરતનમત્તં. **કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિ**ન્તિ તં એકં પદવીતિહારં સોળસભાગે કત્વા તતો એકો કોટ્ઠાસો પુન સોળસધા, તતો એકો

સોળસધાતિ એવં સોળસ વારે સોળસધા ભિન્નસ્સ એકો કોટ્ઠાસો સોળસિકલા નામ, તં સોળસિકલં એતાનિ ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ ન અગ્ઘન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – સતં હત્થિસહસ્સાનિ સતં અસ્સસહસ્સાનિ સતં રથસહસ્સાનિ સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનિ, તા ચ ખો આમુક્કમણિકુણ્ડલા સકલજમ્બુદીપરાજધીતરો વાતિ ઇમસ્મા એત્તકા લાભા વિહારં ગચ્છન્તસ્સ તસ્મિં સોળસિકલસઙ્ખાતે પદેસે પવત્તચેતનાવ ઉત્તરિતરાતિ. ઇદં પન વિહારગમનં કસ્સ વસેન ગહિતન્તિ? વિહારં ગન્ત્વા અનન્તરાયેન સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહન્તસ્સ. ''ગન્ધમાલાદીહિ પૂજં કરિસ્સામિ , ચેતિયં વન્દિસ્સામિ, ધમ્મં સોસ્સામિ, દીપપૂજં કરિસ્સામિ, સઙ્ઘં નિમન્તેત્વા દાનં દસ્સામિ, સિક્ખાપદેસુ વા સરણેસુ વા પતિટ્ઠહિસ્સામી''તિ ગચ્છતોપિ વસેન વટ્ટતિયેવ.

અન્ધકારો અન્તરધાયીતિ સો કિર ચિન્તેસિ – ''અહં એકકોતિ સઞ્ઞં કરોમિ, અનુયુત્તાપિ મે અત્થિ, કસ્મા ભાયામી''તિ સૂરો અહોસિ. અથસ્સ બલવા બુદ્ધપ્પસાદો ઉદપાદિ. તસ્મા અન્ધકારો અન્તરધાયીતિ. સેસવારેસુપિ એસેવ નયો. અપિચ પુરતો પુરતો ગચ્છન્તો ભિંસનકે સુસાનમગ્ગે અટ્ઠિકસઙ્ખલિકસમંસલોહિતન્તિઆદીનિ અનેકવિધાનિ કુણપાનિ અદ્દસ . સોણસિઙ્ગાલાદીનં સદ્દં અસ્સોસિ. તં સબ્બં પરિસ્સયં પુનપ્પુનં બુદ્ધગતં પસાદં વડ્ઢેત્વા મદ્દન્તો અગમાસિયેવ.

એહિ સુદત્તાતિ સો કિર સેટ્ઠિ ગચ્છમાનોવ ચિન્તેસિ – ''ઇમસ્મિં લોકે બહૂ પૂરણકસ્સપાદયો તિત્થિયા 'મયં બુદ્ધા મયં બુદ્ધા'તિ વદન્તિ, કથં નુ ખો અહં સત્થુ બુદ્ધભાવં જાનેય્ય''ન્તિ? અથસ્સ એતદહોસિ – ''મય્હં ગુણવસેન ઉપ્પન્નં નામં મહાજનો જાનાતિ, કુલદત્તિયં પન મે નામં અઞ્ઞત્ર મયા ન કોચિ જાનાતિ. સચે બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, કુલદત્તિકનામેન મં આલપિસ્સતી''તિ. સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા એવમાહ.

પરિનિબ્બુતોતિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **આસત્તિયો**તિ તણ્હાયો. **સન્તિ**ન્તિ કિલેસવૂપસમં. **પપ્પુય્યા**તિ પત્વા. ઇદઞ્ચ પન વત્વા સત્થા તસ્સ અનુપુબ્બિકથં કથેત્વા મત્થકે ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસેસિ. સેટ્ઠિ ધમ્મદેસનં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા પુનદિવસતો પટ્ઠાય મહાદાનં દાતું આરભિ. બિમ્બિસારાદયો સેટ્ઠિસ્સ સાસનં પેસેન્તિ – ''ત્વં આગન્તુકો, યં નપ્પહોતિ, તં ઇતો આહરાપેહી''તિ. સો ''અલં તુમ્હે બહુકિચ્ચા''તિ સબ્બે પટિક્ખિપિત્વા પઞ્ચહિ સકટસતેહિ આનીતવિભવેન સત્તાહં મહાદાનં અદાસિ. દાનપરિયોસાને ચ ભગવન્તં સાવત્થિયં વસ્સાવાસં પટિજાનાપેત્વા રાજગહસ્સ ચ સાવત્થિયા ચ અન્તરે યોજને યોજને સતસહસ્સં દત્વા પઞ્ચચત્તાલીસ વિહારે કારેન્તો સાવત્થિં ગન્ત્વા જેતવનમહાવિહારં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદેસીતિ. અટ્ઠમં.

૯. પઠમસુક્કાસુત્તવણ્ણના

૨૪૩. નવમે **રથિકાય રથિક**ન્તિ એકં રથિકં ગહેત્વા તતો અપરં ગચ્છન્તો રથિકાય રથિકં ઉપસઙ્કમન્તો નામ હોતિ. સિઙ્ઘાટકેપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ **રથિકા**તિ રચ્છા. **સિઙ્ઘાટક**ન્તિ ચતુક્કં. **કિં મે કતા**તિ કિં ઇમે કતા? કિં કરોન્તીતિ અત્થો. **મધુપીતાવ સેયરે**તિ ગન્ધમધુપાનં પીતા વિય સયન્તિ. ગન્ધમધુપાનં પીતો કિર સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોતિ, અસઞ્ઞી હુત્વા સયતેવ. તસ્મા એવમાહ.

તઞ્ચ પન અપ્પટિવાનીયન્તિ તઞ્ચ પન ધમ્મં અપ્પટિવાનીયં દેસેતિ. બાહિરકઞ્હિ સુમધુરમ્પિ ભોજનં પુનપ્પુનં ભુઞ્જન્તસ્સ ન રુચ્ચતિ, ''અપનેથ, કિં ઇમિના''તિ? પટિવાનેતબ્બં અપનેતબ્બં હોતિ, ન એવમયં ધમ્મો. ઇમં હિ ધમ્મં પણ્ડિતા વસ્સસતમ્પિ વસ્સસહસ્સમ્પિ સુણન્તા તિત્તિં ન ગચ્છન્તિ. તેનાહ ''અપ્પટિવાનીય''ન્તિ.

અસેચનકમોજવન્તિ અનાસિત્તકં ઓજવન્તં. યથા હિ બાહિરાનિ અસમ્ભિન્નપાયાસાદીનિપિ સપ્પિમધુસક્ખરાહિ આસિત્તાનિ યોજિતાનેવ મધુરાનિ ઓજવન્તાનિ હોન્તિ, ન એવમયં ધમ્મો. અયં હિ અત્તનો ધમ્મતાય મધુરો ચેવ ઓજવા ચ, ન અઞ્ઞેન ઉપસિત્તો. તેનાહ ''અસેચનકમોજવ''ન્તિ. **પિવન્તિ મઞ્ઞે સપ્પઞ્ઞા**તિ પણ્ડિતપુરિસા પિવન્તિ વિય. **વલાહકમેવ પન્થગૂ**તિ વલાહકન્તરતો નિક્ખન્તઉદકં ધમ્માભિતત્તા પથિકા વિય. નવમં.

૧૦-૧૧. દુતિયસુક્કાસુત્તાદિવણ્ણના

૨૪૪. દસમે **પુઞ્ઞં વત પસવિ બહુ**ન્તિ બહું વત પુઞ્ઞં પસવતીતિ. દસમં.

૨૪૫. એકાદસમં ઉત્તાનમેવ. એકાદસમં.

૧૨. આળવકસુત્તવણ્ણના

૨૪૬. દ્વાદસમે **આળવિય**ન્તિ આળવીતિ તં રટ્ઠમ્પિ નગરમ્પિ. તઞ્ચ ભવનં નગરસ્સ અવિદૂરે ગાવુતમત્તે ઠિતં. ભગવા તત્થ વિહરન્તો તં નગરં ઉપનિસ્સાય આળવિયં વિહરતીતિ વુત્તો. **આળવકસ્સ યક્ખસ્સ ભવને**તિ એત્થ પન અયમનુપુબ્બિકથા – આળવકો કિર રાજા વિવિધનાટકૂપભોગં છડ્ડેત્વા ચોરપટિબાહનત્થં પટિરાજનિસેધનત્થં બ્યાયામકરણત્થઞ્ચ સત્તમે સત્તમે દિવસે મિગવં ગચ્છન્તો એકદિવસં બલકાયેન સદ્ધિં કતિકં અકાસિ – ''યસ્સ પસ્સેન મિગો પલાયતિ, તસ્સેવ સો ભારો''તિ. અથ તસ્સેવ પસ્સેન મિગો પલાયિ, જવસમ્પન્નો રાજા ધનું ગહેત્વા પત્તિકોવ તિયોજનં તં મિગં અનુબન્ધિ. એણિમિગા ચ તિયોજનવેગા એવ હોન્તિ. અથ પરિક્ખીણજવં તં ઉદકં વિય પવિસિત્વા ઠિતં વધિત્વા દ્વિધા છેત્વા અનત્થિકોપિ મંસેન ''નાસક્ખિ મિગં ગહેતુ''ન્તિ અપવાદમોચનત્થં કાજેનાદાય આગચ્છન્તો નગરસ્સાવિદૂરે બહલપત્તપલાસં મહાનિગ્રોધં દિસ્વા પરિસ્સમવિનોદનત્થં તસ્સ મૂલમુપગતો. તસ્મિઞ્ચ નિગ્રોધે આળવકો યક્ખો મહારાજસન્તિકા ભવનં લભિત્વા મજ્ઝન્હિકસમયે તસ્સ રુક્ખસ્સ છાયાય ફુટ્ઠોકાસં પવિટ્ઠે પાણિનો ખાદન્તો પટિવસતિ. સો તં દિસ્વા ખાદિતું ઉપગતો. રાજા તેન સદ્ધિં કતિકં અકાસિ – ''મુઞ્ચ મં, અહં તે દિવસે દિવસે મનુસ્સઞ્ચ થાલિપાકઞ્ચ પેસેસ્સામી''તિ. યક્ખો – ''ત્વં રાજૂપભોગેન પમત્તો ન સરિસ્સસિ, અહં પન ભવનં અનુપગતઞ્ચ અનનુઞ્ઞાતઞ્ચ ખાદિતું ન લભામિ, સ્વાહં ભવન્તમ્પિ જીયેય્ય''ન્તિ ન મુઞ્ચિ. રાજા ''યં દિવસં ન પેસેમિ, તં દિવસં મં ગહેત્વા ખાદા''તિ અત્તાનં અનુજાનિત્વા તેન મુત્તો નગરાભિમુખો અગમાસિ.

બલકાયો મગ્ગે ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા ઠિતો રાજાનં દિસ્વા, ''કિં, મહારાજ, અયસમત્તભયા એવં કિલન્તોસી''તિ? વદન્તો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા પટિગ્ગહેસિ. રાજા તં પવત્તિં અનારોચેત્વા નગરં ગન્ત્વા કતપાતરાસો નગરગુત્તિકં આમન્તેત્વા એતમત્થં આરોચેસિ. નગરગુત્તિકો – ''કિં, દેવ , કાલપરિચ્છેદો કતો''તિ આહ? ન કતો ભણેતિ. દુટ્ઠુ કતં, દેવ, અમનુસ્સા હિ પરિચ્છિન્નમત્તમેવ લભન્તિ, અપરિચ્છિન્ને પન જનપદસ્સાબાધો ભવિસ્સતિ, હોતુ દેવ, કિઞ્ચાપિ એવમકાસિ, અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં રજ્જસુખમનુભોહિ, અહમેત્થ કાતબ્બં કરિસ્સામીતિ. સો કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય બન્ધનાગારદ્વારે ઠત્વા યે યે વજ્ઝા હોન્તિ, તે તે સન્ધાય ''યો જીવિતત્થિકો, સો નિક્ખમતૂ''તિ ભણતિ. યો પઠમં નિક્ખમતિ, તં ગેહં નેત્વા ન્હાપેત્વા ભોજેત્વા ચ ''ઇમં થાલિપાકં યક્ખસ્સ દેહી''તિ પેસેતિ. તં રુક્ખમૂલં પવિટ્ઠમત્તંયેવ યક્ખો ભેરવં અત્તભાવં નિમ્મિનિત્વા મૂલકન્દં વિય ખાદિ. યક્ખાનુભાવેન કિર મનુસ્સાનં કેસાદીનિ ઉપાદાય સકલસરીરં નવનીતપિણ્ડં વિય હોતિ, યક્ખસ્સ ભત્તં ગાહાપેતું ગતપુરિસા તં દિસ્વા ભીતા યથામિત્તં

આરોચેસું. તતો પભુતિ ‘‘રાજા ચોરે ગહેત્વા યક્ખસ્સ દેતી’’તિ મનુસ્સા ચોરકમ્મતો પટિવિરતા. તતો અપરેન સમયેન નવચોરાનં અભાવેન પુરાણચોરાનઞ્ચ પરિક્ખયેન બન્ધનાગારાનિ સુઞ્ઞાનિ અહેસું.

અથ નગરગુત્તિકો રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા અત્તનો ધનં નગરરચ્છાસુ છડ્ડાપેસિ ‘‘અપ્પેવ નામ કોચિ લોભેન ગણ્હેય્યા’’તિ. તં પાદેનપિ કોચિ નચ્છુપિ. સો ચોરે અલભન્તો અમચ્ચાનં આરોચેસિ. અમચ્ચા ‘‘કુલપટિપાટિયા એકમેકં જિણ્ણકં પેસેમ, સો પકતિયાપિ મચ્ચુપથે વત્તતી’’તિ આહંસુ. રાજા ‘‘અમ્હાકં પિતરં અમ્હાકં પિતામહં પેસેતીતિ મનુસ્સા ખોભં કરિસ્સન્તિ, મા વો એતં રુચ્ચી’’તિ વારેસિ. ‘‘તેન હિ, દેવ, દારકં પેસેમ ઉત્તાનસેય્યકં, તથાવિધસ્સ હિ ‘માતા મે’તિ ‘પિતા મે’તિ સિનેહો નત્થી’’તિ આહંસુ. રાજા અનુજાનિ. તે તથા અકંસુ. નગરે દારકમાતરો ચ દારકે ગહેત્વા ગબ્ભિનિયો ચ પલાયિત્વા પરજનપદે દારકે સંવડ્ઢેત્વા આનેન્તિ. એવં દ્વાદસ વસ્સાનિ ગતાનિ.

તતો એકદિવસં સકલનગરં વિચિનિત્વા એકમ્પિ દારકં અલભિત્વા અમચ્ચા રઞ્ઞો આરોચેસું – ‘‘નત્થિ, દેવ, નગરે દારકો ઠપેત્વા અન્તેપુરે તવ પુત્તં આળવકકુમાર’’ન્તિ. રાજા ‘‘યથા મમ પુત્તો પિયો, એવં સબ્બલોકસ્સ, અત્તના પન પિયતરં નત્થિ, ગચ્છથ તમ્પિ દત્વા મમ જીવિતં રક્ખથા’’તિ. તેન ચ સમયેન આળવકસ્સ માતા પુત્તં ન્હાપેત્વા મણ્ડેત્વા દુકૂલચુમ્બટકે કત્વા અઙ્કે સયાપેત્વા નિસિન્ના હોતિ. રાજપુરિસા રઞ્ઞો આણાય તત્થ ગન્ત્વા વિપ્પલપન્તિયા તસ્સા સોળસન્નઞ્ચ દેવિસહસ્સાનં સદ્ધિં ધાતિયા તં આદાય પક્કમિંસુ, ‘‘સ્વે યક્ખભક્ખો ભવિસ્સતી’’તિ. તંદિવસઞ્ચ ભગવા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય જેતવનવિહારે ગન્ધકુટિયં મહાકરુણાસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા બુદ્ધચક્ખુના લોકં ઓલોકેન્તો અદ્દસ આળવકસ્સ કુમારસ્સ અનાગામિફલુપ્પત્તિયા ઉપનિસ્સયં યક્ખસ્સ ચ સોતાપત્તિફલુપ્પત્તિયા, દેસનાપરિયોસાને ચ ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનં ધમ્મચક્ખુપટિલાભસ્સાતિ. સો વિભાતાય રત્તિયા પુરિમભત્તકિચ્ચં કત્વા સુનિટ્ઠિતપચ્છાભત્તકિચ્ચો કાળપક્ખૂપોસથદિવસે વત્તમાને ઓગ્ગતે સૂરિયે એકો અદુતિયો પત્તચીવરમાદાય પાદમગ્ગેનેવ સાવત્થિતો તિંસ યોજનાનિ ગન્ત્વા તસ્સ યક્ખસ્સ ભવનં પાવિસિ. તેન વુત્તં ‘‘આળવકસ્સ યક્ખસ્સ ભવને’’તિ.

કિં પન ભગવા યસ્મિં નિગ્રોધે આળવકસ્સ ભવનં, તસ્સ મૂલે વિહાસિ, ઉદાહુ ભવનેયેવાતિ? ભવનેયેવ. યથેવ હિ યક્ખા અત્તનો ભવનં પસ્સન્તિ, તથા ભગવાપિ. સો તત્થ ગન્ત્વા ભવનદ્વારે અટ્ઠાસિ. તદા આળવકો હિમવન્તે યક્ખસમાગમં ગતો હોતિ. તતો આળવકસ્સ દ્વારપાલો ગદ્રભો નામ યક્ખો ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા, ‘‘કિં, ભન્તે, ભગવા વિકાલે આગતો’’તિ આહ. આમ, ગદ્રભ, આગતોમ્હિ, સચે તે અગરુ, વિહરેય્યામેકરત્તં આળવકસ્સ ભવનેતિ . ન મે, ભન્તે, ગરુ, અપિચ ખો સો યક્ખો કક્ખળો ફરુસો, માતાપિતૂનમ્પિ અભિવાદનાદીનિ ન કરોતિ, મા રુચ્ચિ ભગવતો ઇધ વાસોતિ. જાનામિ, ગદ્રભ, તસ્સ સભાવં, ન કોચિ મમન્તરાયો ભવિસ્સતિ. સચે તે અગરુ, વિહરેય્યામેકરત્તન્તિ.

દુતિયમ્પિ ગદ્રભો યક્ખો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘અગ્ગિતત્તકપાલસદિસો, ભન્તે, આળવકો, માતાપિતરોતિ વા સમણબ્રાહ્મણાતિ વા ધમ્મોતિ વા ન જાનાતિ, ઇધાગતાનં પન ચિત્તક્ખેપમ્પિ કરોતિ, હદયમ્પિ ફાલેતિ, પાદેપિ ગહેત્વા પરસમુદ્દં વા પરચક્કવાળં વા ખિપતી’’તિ. દુતિયમ્પિ ભગવા આહ – ‘‘જાનામિ, ગદ્રભ, સચેપિ તે અગરુ, વિહરેય્યામેકરત્ત’’ન્તિ. ન મે, ભન્તે, ગરુ, અપિચ ખો સો યક્ખો અત્તનો અનારોચેત્વા અનુજાનન્તં મં જીવિતાપિ વોરોપેય્ય, આરોચેમિ, ભન્તે, તસ્સાતિ. યથાસુખં , ગદ્રભ, આરોચેહીતિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, ત્વમેવ જાનાહી’’તિ ભગવન્તં અભિવાદેત્વા હિમવન્તાભિમુખો પક્કામિ. ભવનદ્વારમ્પિ સયમેવ ભગવતો વિવરમદાસિ.

ભગવા અન્તોભવનં પવિસિત્વા યત્થ અભિલક્ખિતેસુ મઙ્ગલદિવસાદીસુ નિસીદિત્વા આળવકો સિરિં અનુભોતિ, તસ્મિંયેવ દિબ્બરતનમયે પલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા સુવણ્ણાભં મુઞ્ચિ. તં દિસ્વા યક્ખસ્સ ઇત્થિયો આગન્ત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા સમ્પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. ભગવા ''પુબ્બે તુમ્હે દાનં દત્વા સીલં સમાદિયિત્વા પૂજનેય્યં પૂજેત્વા ઇમં સમ્પત્તિં પત્તા, ઇદાનિપિ તથેવ કરોથ, મા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇસ્સામચ્છરિયાભિભૂતા વિહરથા''તિઆદિના નયેન તાસં પકિણ્ણકધમ્મકથં કથેસિ. તા ભગવતો મધુરનિગ્ઘોસં સુત્વા સાધુકારસહસ્સાનિ દત્વા ભગવન્તં સમ્પરિવારેત્વા નિસીદિંસુયેવ. ગદ્રભોપિ હિમવન્તં ગન્ત્વા આળવકસ્સારોચેસિ – ''યગ્ઘે , મારિસ, જાનેય્યાસિ વિમાને તે ભગવા નિસિન્નો''તિ. સો ગદ્રભસ્સ સઞ્ઞં અકાસિ ''તુણ્હી હોહિ, ગન્ત્વા કત્તબ્બં કરિસ્સામી''તિ. પુરિસમાનેન કિર લજ્જિતો અહોસિ, તસ્મા ''મા કોચિ પરિસમજ્ઝે સુણેય્યા''તિ એવમકાસિ.

તદા સાતાગિરહેમવતા ભગવન્તં જેતવનેયેવ વન્દિત્વા ''યક્ખસમાગમં ગમિસ્સામા''તિ સપરિવારા નાનાયાનેહિ આકાસેન ગચ્છન્તિ. આકાસે ચ યક્ખાનં સબ્બત્થ મગ્ગો નત્થિ, આકાસટ્ઠાનિ વિમાનાનિ પરિહરિત્વા મગ્ગટ્ઠાનેનેવ મગ્ગો હોતિ. આળવકસ્સ પન વિમાનં ભૂમટ્ઠં સુગુત્તં પાકારપરિક્ખિત્તં સુસંવિહિતદ્વારઅટ્ટાલકગોપુરં ઉપરિ કંસજાલસઞ્છન્નં મઞ્જૂસસદિસં તિયોજનં ઉબ્બેધેન, તસ્સ ઉપરિ મગ્ગો હોતિ. તે તં પદેસમાગમ્મ ગન્તું નાસક્ખિંસુ. બુદ્ધાનં હિ નિસિન્નોકાસસ્સ ઉપરિભાગેન યાવ ભવગ્ગા કોચિ ગન્તું ન સક્કોતિ. તે ''કિમિદ''ન્તિ? આવજ્જેત્વા ભગવન્તં દિસ્વા આકાસે ખિત્તલેડ્ડુ વિય ઓરુય્હ વન્દિત્વા ધમ્મં સુત્વા પદક્ખિણં કત્વા, ''યક્ખસમાગમં ગચ્છામ ભગવા''તિ તીણિ વત્થૂનિ પસંસન્તા યક્ખસમાગમં અગમંસુ. આળવકો તે દિસ્વા, ''ઇધ નિસીદથા''તિ પટિક્કમ્મ ઓકાસમદાસિ. તે આળવકસ્સ નિવેદેસું – ''લાભા તે, આળવક, યસ્સ તે ભવને ભગવા વિહરતિ, ગચ્છાવુસો, ભગવન્તં પયિરુપાસસ્સૂ''તિ. એવં ભગવા ભવનેયેવ વિહાસિ, ન યસ્મિં નિગ્રોધે આળવકસ્સ ભવનં, તસ્સ મૂલેતિ. તેન વુત્તં – ''એકં સમયં ભગવા આળવિયં વિહરતિ આળવકસ્સ યક્ખસ્સ ભવને''તિ.

અથ ખો આળવકો...પે॰... એતદવોચ – ''નિક્ખમ, સમણા''તિ કસ્મા પનાયં એતદવોચ? રોસેતુકામતાય. તત્રેવં આદિતો પભુતિ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો – અયં હિ યસ્મા અસ્સદ્ધસ્સ સદ્ધાકથા દુક્કથા હોતિ દુસ્સીલાદીનં સીલાદિકથા વિય, તસ્મા તેસં યક્ખાનં સન્તિકા ભગવતો પસંસં સુત્વાયેવ અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તલોણસક્ખરા વિય અબ્ભન્તરે કોપેન તટતટાયમાનહદયો હુત્વા ''કો સો ભગવા નામ, યો મમ ભવનં પવિટ્ઠો''તિ આહ. તે અહંસુ – ''ન ત્વં, આવુસો, જાનાસિ ભગવન્તં અમ્હાકં સત્થારં, યો તુસિતભવને ઠિતો પઞ્ચમહાવિલોકિતં વિલોકેત્વા''તિઆદિના નયેન યાવ ધમ્મચક્કપવત્તના કથેન્તા પટિસન્ધિઆદીસુ દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ વત્વા, ''ઇમાનિપિ ત્વં, આવુસો, અચ્છરિયાનિ નાદ્દસા''તિ? ચોદેસું. સો દિસ્વાપિ કોધવસેન ''નાદ્દસ''ન્તિ આહ. આવુસો આળવક, પસ્સેય્યાસિ વા ત્વં, ન વા, કો તયા અત્થો પસ્સતા વા અપસ્સતા વા? કિં ત્વં કરિસ્સસિ અમ્હાકં સત્થુનો, યો ત્વં તં ઉપનિધાય ચલક્કકુધ-મહાઉસભસમીપે તદહુજાતવચ્છકો વિય, તિધા પભિન્નમત્તવારણસમીપે ભિઙ્કપોતકો વિય, ભાસુરવિલમ્બિતકેસરસોભિતક્ખન્ધસ્સ મિગરઞ્ઞો સમીપે જરસિઙ્ગાલો વિય, દિયડ્ઢયોજનસતપવડ્ઢકાયસુપણ્ણરાજસમીપે છિન્નપક્ખકાકપોતકો વિય ખાયસિ, ગચ્છ યં તે કરણીયં, તં કરોહીતિ. એવં વુત્તે દુટ્ઠો આળવકો ઉટ્ઠહિત્વા મનોસિલાતલે વામપાદેન ઠત્વા – ''પસ્સથ દાનિ તુમ્હાકં વા સત્થા મહાનુભાવો, અહં વા''તિ દક્ખિણપાદેન સટ્ઠિયોજનમત્તં કેલાસપબ્બતકૂટં અક્કમિ. તં અયોકૂટપહટો વિય નિદ્ધન્તઅયોપિણ્ડો પપટિકાયો મુઞ્ચિ, સો તત્ર ઠત્વા, ''અહં આળવકો''તિ ઉગ્ઘોસેસિ. સકલજમ્બુદીપં સદ્દો ફરિ.

ચત્તારો કિર સદ્દા સકલજમ્બુદીપે સૂયિંસુ – યઞ્ચ પુણ્ણકો યક્ખસેનાપતિ ધનઞ્ચયકોરબ્યરાજાનં જૂતં જિનિત્વા અપ્ફોટેત્વા ''અહં જિનિ''ન્તિ ઉગ્ઘોસેસિ; યઞ્ચ સક્કો દેવાનમિન્દો કસ્સપભગવતો સાસને ઓસક્કન્તે

વિસ્સકમ્મદેવપુત્તં સુનખં કરિત્વા – ‘‘અહં પાપભિક્ખૂ ચ પાપભિક્ખુનિયો ચ ઉપાસકે ચ ઉપાસિકાયો ચ સબ્બેવ ચ અધમ્મવાદિનો ખાદામી’’તિ ઉગ્ઘોસાપેસિ; યઞ્ચ કુસજાતકે પભાવતિહેતુ સત્તહિ રાજૂહિ નગરે ઉપરુદ્ધે પભાવતિં અત્તના સહ હત્થિક્ખન્ધે આરોપેત્વા નગરા નિક્ખમ્મ – ‘‘અહં સીહસ્સરમહાકુસરાજા’’તિ મહાપુરિસો ઉગ્ઘોસેસિ; યઞ્ચ કેલાસમુદ્ધનિ ઠત્વા આળવકોતિ. તદા હિ સકલજમ્બુદીપે દ્વારે ઠત્વા ઉગ્ઘોસિતસદિસં અહોસિ. તિયોજનસહસ્સવિત્થતો ચ હિમવાપિ સઙ્કમ્પિ યક્ખસ્સાનુભાવેન.

સો **વાતમણ્ડલં** સમુટ્ઠાપેસિ – ‘‘એતેનેવ સમણં પલાપેસ્સામી’’તિ . તે પુરત્થિમાદિભેદા વાતા સમુટ્ઠહિત્વા અડ્ઢયોજનયોજનદ્વિયોજનતિયોજનપ્પમાણાનિ પબ્બતકૂટાનિ પદાલેત્વા વનગચ્છરુક્ખાદીનિ ઉમ્મૂલં કત્વા, આળવિનગરં પક્ખન્તા જિણ્ણહત્થિસાલાદીનિ ચુણ્ણેન્તા છદનિટ્ઠકા આકાસે વિધમેન્તા. ભગવા ‘‘મા કસ્સચિ ઉપરોધો હોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. તે વાતા દસબલં પત્વા ચીવરકણ્ણમત્તમ્પિ ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. તતો **મહાવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. ‘‘ઉદકેન અજ્ઝોત્થરિત્વા સમણં મારેસ્સામી’’તિ. તસ્સાનુભાવેન ઉપરૂપરિ સતપટલસહસ્સપટલાદિભેદા વલાહકા ઉટ્ઠહિત્વા પવસ્સિંસુ. વુટ્ઠિધારાવેગેન પથવી છિદ્દા અહોસિ. વનરુક્ખાદીનં ઉપરિ મહોઘો આગન્ત્વા દસબલસ્સ ચીવરે ઉસ્સાવબિન્દુમત્તમ્પિ તેમેતું નાસક્ખિ. તતો **પાસાણવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. મહન્તાનિ મહન્તાનિ પબ્બતકૂટાનિ ધૂમાયન્તાનિ પજ્જલન્તાનિ આકાસેનાગન્ત્વા દસબલં પત્વા દિબ્બમાલાગુળાનિ સમ્પજ્જિંસુ. તતો **પહરણવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. એકતોધારાઉભતોધારાઅસિસત્તિખુરપ્પાદયો ધૂમાયન્તા પજ્જલન્તા આકાસેનાગન્ત્વા દસબલં પત્વા દિબ્બપુપ્ફાનિ અહેસું. તતો **અઙ્ગારવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. કિંસુક વણ્ણા અઙ્ગારા આકાસેનાગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદમૂલે દિબ્બપુપ્ફાનિ હુત્વા વિકીરયિંસુ. તતો **કુક્કુલવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. અચ્ચુણ્હા કુક્કુલા આકાસેનાગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદમૂલે ચન્દનચુણ્ણં હુત્વા નિપતિંસુ. તતો **વાલિકવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. અતિસુખુમવાલિકા ધૂમાયન્તા પજ્જલન્તા આકાસેનાગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદમૂલે દિબ્બપુપ્ફાનિ હુત્વા નિપતિંસુ. તતો **કલલવસ્સં** સમુટ્ઠાપેસિ. તં કલલવસ્સં ધૂમાયન્તં પજ્જલન્તં આકાસેનાગન્ત્વા દસબલસ્સ પાદમૂલે દિબ્બગન્ધં હુત્વા નિપતિ. તતો **અન્ધકારં** સમુટ્ઠાપેસિ ‘‘ભિંસેત્વા સમણં પલાપેસ્સામી’’તિ. તં ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં અન્ધકારસદિસં હુત્વા દસબલં પત્વા સૂરિયપ્પભાવિહતમિવ અન્ધકારં અન્તરધાયિ.

એવં યક્ખો ઇમાહિ નવહિ વાતવસ્સપાસાણપહરણઙ્ગારકુક્કુલવાલિકકલલન્ધકારવુટ્ઠીહિ ભગવન્તં પલાપેતું અસક્કોન્તો નાનાવિધપહરણહત્થાય અનેકપ્પકારરૂપભૂતગણસમાકુલાય ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય સયમેવ ભગવન્તં અભિગતો. તે ભૂતગણા અનેકપ્પકારે વિકારે કત્વા ‘‘ગણ્હથ હનથા’’તિ ભગવતો ઉપરિ આગચ્છન્તા વિય હોન્તિ. અપિચ ખો નિદ્ધન્તલોહપિણ્ડં વિય મક્ખિકા, ભગવન્તં અલ્લીયિતું અસમત્થાવ અહેસું. એવં સન્તેપિ યથા બોધિમણ્ડે મારો આગતવેલાયમેવ નિવત્તો, તથા અનિવત્તેત્વા ઉપડ્ઢરત્તિમત્તં બ્યાકુલમકંસુ. એવં ઉપડ્ઢરત્તિમત્તં અનેકપ્પકારવિભિંસનકદસ્સનેનપિ ભગવન્તં ચાલેતું અસક્કોન્તો આળવકો ચિન્તેસિ – ‘‘યંનૂનાહં કેનચિ અજેય્યં દુસ્સાવુધં મુઞ્ચેય્ય’’ન્તિ.

ચત્તારિ કિર આવુધાનિ લોકે સેટ્ઠાનિ – સક્કસ્સ વજિરાવુધં, વેસ્સવણસ્સ ગદાવુધં, યમસ્સ નયનાવુધં, આળવકસ્સ દુસ્સાવુધન્તિ. યદિ હિ સક્કો દુટ્ઠો વજિરાવુધં સિનેરુમત્થકે પહરેય્ય, અડ્ઢસટ્ઠિસહસ્સાધિકયોજનસતસહસ્સં વિનિવિજ્ઝિત્વા હેટ્ઠતો ગચ્છેય્ય. વેસ્સવણેન કુજ્ઝનકાલે વિસ્સજ્જિતં ગદાવુધં બહૂનં યક્ખસહસ્સાનં સીસં પાતેત્વા પુન હત્થપાસં આગન્ત્વા તિટ્ઠતિ. યમેન દુટ્ઠેન નયનાવુધેન ઓલોકિતમત્તે અનેકાનિ કુમ્ભણ્ડસહસ્સાનિ તત્તકપાલે તિલા વિય ફરન્તાનિ વિનસ્સન્તિ. આળવકો દુટ્ઠો સચે આકાસે દુસ્સાવુધં મુઞ્ચેય્ય, દ્વાદસ વસ્સાનિ દેવો ન વસ્સેય્ય. સચે પથવિયં મુઞ્ચેય્ય. સબ્બરુક્ખતિણાદીનિ

સુસ્સિત્વા દ્વાદસવસ્સન્તરે ન પુન વિરુહેય્યું. સચે સમુદ્દે મુઞ્ચેય્ય, તત્તકપાલે ઉદકબિન્દુ વિય સબ્બમુદકં સુસ્સેય્ય. સચે સિનેરુસદિસેપિ પબ્બતે મુઞ્ચેય્ય, ખણ્ડાખણ્ડં હુત્વા વિકિરેય્ય. સો એવં મહાનુભાવં દુસ્સાવુધં ઉત્તરિસાટકં મુઞ્ચિત્વા અગ્ગહેસિ. યેભુય્યેન દસસહસ્સીલોકધાતુદેવતા વેગેન સન્નિપતિંસુ ''અજ્જ ભગવા આળવકં દમેસ્સતિ, તત્થ ધમ્મં સોસ્સામા''તિ યુદ્ધદસ્સનકામાપિ દેવતા સન્નિપતિંસુ. એવં સકલમ્પિ આકાસં દેવતાહિ પરિપુણ્ણમહોસિ.

અથ આળવકો ભગવતો સમીપે ઉપરૂપરિ વિચરિત્વા વત્થાવુધં મુઞ્ચિ. તં અસનિવિચક્કં વિય આકાસે ભેરવસદ્દં કરોન્તં ધૂમાયન્તં પજ્જલન્તં ભગવન્તં પત્વા યક્ખમાનમદ્દનત્થં પાદપુઞ્છનચોળં હુત્વા પાદમૂલે નિપતિ. આળવકો તં દિસ્વા છિન્નવિસાણો વિય ઉસભો ઉદ્ધતદાઠો વિય સપ્પો નિત્તેજો નિમ્મદો નિપતિતમાનદ્ધજો હુત્વા ચિન્તેસિ – ''દુસ્સાવુધમ્પિ મે સમણં નાભિભોસિ. કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? ''ઇદં કારણં, મેત્તાવિહારયુત્તો સમણો, હન્દ નં રોસેત્વા મેત્તાય વિયોજેમી''તિ ઇમિના સમ્બન્ધેનેતં વુત્તં – અથ ખો આળવકો યક્ખો યેન ભગવા...પે॰... નિક્ખમ સમણાતિ. તત્થાયમધિપ્પાયો – કસ્મા મયા અનનુઞ્ઞાતો મમ ભવનં પવિસિત્વા ઘરસામિકો વિય ઇત્થાગારસ્સ મજ્ઝે નિસિન્નોસિ? અનનુચ્છવિકમેતં સમણસ્સ યદિદં અદિન્નપરિભોગો ઇત્થિસંસગ્ગો ચ? તસ્મા યદિ ત્વં સમણધમ્મે ઠિતો, નિક્ખમ સમણાતિ. એકે પન – ''એતાનિ અઞ્ઞાનિ ચ ફરુસવચનાનિ વત્વા એવાયં એતદવોચા''તિ ભણન્તિ.

અથ ભગવા – ''યસ્મા થદ્ધો પટિથદ્ધભાવેન વિનેતું ન સક્કા, સો હિ પટિથદ્ધભાવે કયિરમાને, સેય્યથાપિ ચણ્ડસ્સ કુક્કુરસ્સ નાસાય પિત્તં ભિન્દેય્ય, સો ભિય્યોસોમત્તાય ચણ્ડતરો અસ્સ, એવં થદ્ધતરો હોતિ, મુદુના પન સો સક્કા વિનેતુ''ન્તિ ઞત્વા, **સાધાવુસો**તિ પિયવચનેન તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા નિક્ખમિ. તેન વુત્તં **સાધાવુસોતિ ભગવા નિક્ખમી**તિ.

તતો આળવકો – ''સુબ્બચો વતાયં સમણો એકવચનેનેવ નિક્ખન્તો, એવં નામ નિક્ખમેતું સુખં સમણં અકારણેનેવાહં સકલરત્તિં યુદ્ધેન અબ્ભુય્યાસિ''ન્તિ મુદુચિત્તો હુત્વા પુન ચિન્તેસિ – ''ઇદાનિપિ ન સક્કા જાનિતું, કિં નુ ખો સુબ્બચતાય નિક્ખન્તો ઉદાહુ કોધનો . હન્દાહં વીમંસામી''તિ. તતો **પવિસ**, **સમણા**તિ આહ. અથ સુબ્બચોતિ મુદુભૂતચિત્તવવત્થાનકરણત્થં પુન પિયવચનં વદન્તો **સાધાવુસો**તિ ભગવા પાવિસિ. આળવકો પુનપ્પુનં તમેવ સુબ્બચભાવં વીમંસન્તો દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ **નિક્ખમ પવિસા**તિ આહ. ભગવાપિ તથા અકાસિ. યદિ ન કરેય્ય, પકતિયાપિ થદ્ધયક્ખસ્સ ચિત્તં થદ્ધતરં હુત્વા ધમ્મકથાય ભાજનં ન ભવેય્ય. તસ્મા યથા નામ માતા રોદન્તં પુત્તકં યં સો ઇચ્છતિ, તં દત્વા વા કત્વા વા સઞ્ઞાપેસિ તથા ભગવા કિલેસરોદનેન રોદન્તં યક્ખં સઞ્ઞાપેતું યં સો ભણતિ, તં અકાસિ. યથા ચ ધાતી થઞ્ઞં અપિવન્તં દારકં કિઞ્ચિ દત્વા ઉપલાળેત્વા પાયેતિ, તથા ભગવા યક્ખં લોકુત્તરધમ્મખીરં પાયેતું તસ્સ પત્થિતવચનકરણેન ઉપલાળેન્તો એવમકાસિ. યથા ચ પુરિસો લાબુમ્હિ ચતુમધુરં પૂરેતુકામો તસ્સબ્ભન્તરં સોધેતિ, એવં ભગવા યક્ખસ્સ ચિત્તે લોકુત્તરચતુમધુરં પૂરેતુકામો તસ્સબ્ભન્તરે કોધમલં સોધેતું યાવ તતિયં નિક્ખમનપવિસનં અકાસિ.

અથ આળવકો ''સુબ્બચો અયં સમણો 'નિક્ખમા'તિ વુત્તો નિક્ખમતિ, 'પવિસા'તિ વુત્તો પવિસતિ. યંનૂનાહં ઇમં સમણં એવમેવ સકલરત્તિં કિલમેત્વા પાદે ગહેત્વા પારગઙ્ગાય ખિપેય્ય''ન્તિ? પાપકં ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ચતુત્થવારં આહ **નિક્ખમ**, **સમણા**તિ. તં ઞત્વા ભગવા **ન ખ્વાહં ત**ન્તિ આહ. એવં વા વુત્તે તદુત્તરિકરણીયં પરિયેસમાનો પઞ્હં પુચ્છિતબ્બં મઞ્ઞિસ્સતિ. તં ધમ્મકથાય મુખં ભવિસ્સતીતિ ઞત્વા, **ન ખ્વાહં ત**ન્તિ આહ. તત્થ

ન-ઇતિ પટિક્ખેપે. **ખો**તિ અવધારણે. **અહ**ન્તિ અત્તનિદસ્સનં. **ત**ન્તિ હેતુવચનં. તેનેવેત્થ ‘‘યસ્મા ત્વં એવં ચિન્તેસિ, તસ્મા અહં, આવુસો, નેવ નિક્ખમિસ્સામિ, યં તે કરણીયં, તં કરોહી’’તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

તતો આળવકો યસ્મા પુબ્બેપિ આકાસેન ગમનવેલાય – ‘‘કિં નુ ખો એતં સુવણ્ણવિમાનં, ઉદાહુ રજતમણિવિમાનાનં અઞ્ઞતરં, હન્દ નં પસ્સામા’’તિ એવં અત્તનો વિમાનં આગતે ઇદ્ધિમન્તે તાપસપરિબ્બાજકે પઞ્હં પુચ્છિત્વા વિસ્સજ્જેતું અસક્કોન્તે ચિત્તક્ખેપાદીહિ વિહેઠેતિ, તસ્મા ભગવન્તમ્પિ તથા વિહેઠેસ્સામીતિ મઞ્ઞમાનો **પઞ્હં ત**ન્તિઆદિમાહ.

કુતો પનસ્સ પઞ્હાતિ ? તસ્સ કિર માતાપિતરો કસ્સપં ભગવન્તં પયિરુપાસિત્વા અટ્ઠ પઞ્હે સહ વિસ્સજ્જનેન ઉગ્ગહેસું. તે દહરકાલે આળવકં પરિયાપુણાપેસું; સો કાલચ્ચયેન વિસ્સજ્જનં સમ્મુસ્સિ. તતો ‘‘ઇમે પઞ્હાપિ મા વિનસ્સન્તૂ’’તિ સુવણ્ણપટ્ટે જાતિહિઙ્ગુલકેન લેખાપેત્વા વિમાને નિક્ખિપિ. એવમેતે પુટ્ઠપઞ્હા બુદ્ધવિસયાવ હોન્તિ. ભગવા તં સુત્વા યસ્મા બુદ્ધાનં પરિચ્ચત્તલાભન્તરાયો વા જીવિતન્તરાયો વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણબ્યામપ્પભાદિપટિઘાતો વા ન સક્કા કેનચિ કાતું, તસ્મા નં લોકે અસાધારણં બુદ્ધાનુભાવં દસ્સેન્તો **ન ખ્વાહં તં, આવુસો, પસ્સામિ સદેવકે લોકે**તિઆદિમાહ.

એવં ભગવા તસ્સ બાધનચિત્તં પટિસેધેત્વા પઞ્હાપુચ્છને ઉસ્સાહં જનેન્તો આહ **અપિચ ત્વં, આવુસો, પુચ્છ, યદાકઙ્ખસી**તિ. તસ્સત્થો – પુચ્છ, યદિ આકઙ્ખસિ, ન મે પઞ્હાવિસ્સજ્જને ભારો અત્થિ. અથ વા પુચ્છ, યં આકઙ્ખસિ. સબ્બં તે વિસ્સજ્જેસ્સામીતિ સબ્બઞ્ઞુપવારણં પવારેસિ અસાધારણં પચ્ચેકબુદ્ધઅગ્ગસાવકમહાસાવકેહિ. એવં ભગવતો સબ્બઞ્ઞુપવારણાય પવારિતાય **અથ ખો આળવકો યક્ખો ભગવન્તં ગાથાય અજ્ઝભાસિ**.

તત્થ **કિં સૂધ વિત્ત**ન્તિ, કિં સુ ઇધ વિત્તં. **વિત્ત**ન્તિ ધનં. તં હિ પીતિસઙ્ખાતં વિત્તિં કરોતિ, તસ્મા ‘‘વિત્ત’’ન્તિ વુચ્ચતિ. **સુચિણ્ણ**ન્તિ સુકતં. **સુખ**ન્તિ કાયિકચેતસિકં સાતં. **આવહાતી**તિ આવહતિ આનેતિ દેતિ અપ્પેતિ. **હવે**-ઇતિ દળ્હત્થે નિપાતો. **સાદુતર**ન્તિ અતિસયેન સાદુ. ‘‘સાધુતર’’ન્તિપિ પાઠો. **રસાન**ન્તિ રસસઞ્ઞિતાનં ધમ્માનં. **કથ**ન્તિ કેન પકારેન. કથંજીવિનો જીવિતં **કથંજીવિંજીવિતં**. ગાથાબન્ધસુખત્થં પન સાનુનાસિકં વુચ્ચતિ. કથંજીવિં જીવતન્તિ વા પાઠો, તસ્સ ‘‘જીવન્તાનં કથંજીવિ’’ન્તિ અત્થો. એવં ઇમાય ગાથાય ‘‘કિં સુ ઇધ લોકે પુરિસસ્સ વિત્તં સેટ્ઠં? કિં સુ સુચિણ્ણં સુખમાવહાતિ? કિં રસાનં સાદુતરં? કથંજીવિં જીવિતં સેટ્ઠમાહૂ’’તિ? ઇમે ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છિ.

અથસ્સ ભગવા કસ્સપદસબલેન વિસ્સજ્જિતનયેનેવ વિસ્સજ્જેન્તો ઇમં ગાથમાહ **સદ્ધીધ વિત્ત**ન્તિ. તત્થ યથા હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિ વિત્તં ઉપભોગસુખં આવહતિ, ખુપ્પિપાસાદિદુક્ખં પટિબાહતિ, દાલિદ્દિયં વૂપસમેતિ, મુત્તાદિરતનપટિલાભહેતુ હોતિ, લોકસન્તતિઞ્ચ આવહતિ, એવં લોકિયલોકુત્તરા સદ્ધાપિ યથાસમ્ભવં લોકિયલોકુત્તરં વિપાકં સુખમાવહતિ, સદ્ધાધુરેન પટિપન્નાનં જાતિજરાદિદુક્ખં પટિબાહતિ, ગુણદાલિદ્દિયં વૂપસમેતિ, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદિરતનપટિલાભહેતુ હોતિ.

‘‘સદ્ધો સીલેન સમ્પન્નો, યસો ભોગસમપ્પિતો;
યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવ પૂજિતો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૦૩) –

વચનતો લોકસન્તતિઞ્ચ આવહતીતિ કત્વા ‘‘વિત્ત’’ન્તિ વુત્તં. યસ્મા પન તેસં સદ્ધાવિત્તં અનુગામિકં અનઞ્ઞસાધારણં સબ્બસમ્પત્તિહેતુ, લોકિયસ્સ હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિવિત્તસ્સાપિ નિદાનં. સદ્ધોયેવ હિ દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા વિત્તં અધિગચ્છતિ, અસ્સદ્ધસ્સ પન વિત્તં યાવદેવ અનત્થાય હોતિ, તસ્મા સેટ્ઠન્તિ વુત્તં. **પુરિસસ્સા**તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદદેસના. તસ્મા ન કેવલં પુરિસસ્સ, ઇત્થિઆદીનમ્પિ સદ્ધાવિત્તમેવ સેટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં.

ધમ્મોતિ દસકુસલધમ્મો, દાનસીલભાવનાધમ્મો વા. **સુચિણ્ણો**તિ સુકતો સુચરિતો. **સુખમાવહતી**તિ સોણસેટ્ઠિપુત્તરટ્ઠપાલાદીનં વિય મનુસ્સસુખં, સક્કાદીનં વિય દિબ્બસુખં, પરિયોસાને મહાપદુમાદીનં વિય નિબ્બાનસુખઞ્ચ આવહતિ.

સચ્ચન્તિ અયં સચ્ચસદ્દો અનેકેસુ અત્થેસુ દિસ્સતિ. સેય્યથિદં – ‘‘સચ્ચં ભણે ન કુજ્ઝેય્યા ’’ તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૨૨૪) વાચાસચ્ચે. ‘‘સચ્ચે ઠિતા સમણબ્રાહ્મણા ચા’’તિઆદીસુ (જા॰ ૨.૨૧.૪૩૩) વિરતિસચ્ચે. ‘‘કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાના, પવાદિયાસે કુસલા વદાના’’તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૯૧) દિટ્ઠિસચ્ચે. ‘‘ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણસચ્ચાની’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૫) બ્રાહ્મણસચ્ચે. ‘‘એકં હિ સચ્ચં ન દુતિયમત્થી’’તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૮૯૦; મહાનિ॰ ૧૧૯) પરમત્થસચ્ચે. ‘‘ચતુન્નં સચ્ચાનં કતિ કુસલા’’તિઆદીસુ (વિભ॰ ૨૧૬) અરિયસચ્ચે. ઇધ પન પરમત્થસચ્ચં નિબ્બાનં વિરતિસચ્ચઞ્ચ અબ્ભન્તરં કત્વા વાચાસચ્ચં અધિપ્પેતં, યસ્સાનુભાવેન ઉદકાદીનિ વસે વત્તેન્તિ, જાતિજરામરણપારં તરન્તિ. યથાહ –

‘‘સચ્ચેન વાચેનુદકમ્હિ ધાવતિ,
વિસમ્પિ સચ્ચેન હનન્તિ પણ્ડિતા;
સચ્ચેન દેવો થનયં પવસ્સતિ,
સચે ઠિતા નિબ્બુતિં પત્થયન્તિ.

‘‘યે કેચિમે અત્થિ રસા પથબ્યા,
સચ્ચં તેસં સાદુતરં રસાનં;
સચ્ચે ઠિતા સમણબ્રાહ્મણા ચ,
તરન્તિ જાતિમરણસ્સ પાર’’ન્તિ. (જા॰ ૨.૨૧.૪૩૩);

સાદુતરન્તિ મધુરતરં પણીતતરં. **રસાન**ન્તિ યે ઇમે ‘‘મૂલરસો ખન્ધરસો’’તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૬૨૮-૬૩૦) નયેન સાયનીયધમ્મા, યેચિમે ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સબ્બં ફલરસં (મહાવ॰ ૩૦૦), અરસરૂપો ભવં ગોતમો, યે તે, બ્રાહ્મણ, રૂપરસા સદ્દરસા (પારા॰ ૩; અ॰ નિ॰ ૮.૧૧), અનાપત્તિ રસરસે (પાચિ॰ ૬૦૫-૬૧૧), અયં ધમ્મવિનયો એકરસો વિમુત્તિરસો (ચૂળવ॰ ૩૮૫; અ॰ નિ॰ ૮.૧૯), ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સા’’તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧૪૯) નયેન રૂપાચારરસુપવજ્જા અવસેસા બ્યઞ્જનાદયો ‘‘ધમ્મરસા’’તિ વુચ્ચન્તિ . તેસં રસાનં સચ્ચં હવે સાદુતરં સચ્ચમેવ સાદુતરં. સાધુતરં વા, સેટ્ઠતરં, ઉત્તમતરં. મૂલરસાદયો હિ સરીરમુપબ્રૂહેન્તિ, સંકિલેસિકઞ્ચ સુખમાવહન્તિ. સચ્ચરસે વિરતિસચ્ચવાચાસચ્ચરસા સમથવિપસ્સનાદીહિ ચિત્તં ઉપબ્રૂહેતિ, અસંકિલેસિકઞ્ચ સુખમાવહતિ. વિમુત્તિરસો પરમત્થસચ્ચરસપરિભાવિતત્તા સાદુ, અત્થરસધમ્મરસા ચ તદધિગમૂપાયભૂતં અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ નિસ્સાય પવત્તિતોતિ.

પઞ્ઞાજીવિંજીવિતન્તિ એત્થ પન ય્વાયં અન્ધેકચક્ખુદ્વિચક્ખુકેસુ દ્વિચક્ખુપુગ્ગલો ગહટ્ઠો વા કમ્મન્તાનુટ્ઠાન-સરણગમનદાન-સંવિભાગ-સીલસમાદાનુપોસથકમ્માદિ ગહટ્ઠપટિપદં, પબ્બજિતો વા અવિપ્પટિસારકરસીલસઙ્ખાતં તદુત્તરિચિત્તવિસુદ્ધિઆદિભેદમ્પિ પબ્બજિતપટિપદં પઞ્ઞાય આરાધેત્વા જીવતિ, તસ્સ પઞ્ઞાય જીવિનો જીવિતં, તં વા પઞ્ઞાજીવિતં સેટ્ઠમાહૂતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

એવં ભગવતા વિસ્સજ્જિતે ચત્તારોપિ પઞ્હે સુત્વા અત્તમનો યક્ખો અવસેસેપિ ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છન્તો **કથંસુ તરતિ ઓઘન્તિ** ગાથમાહ. અથસ્સ ભગવા પુરિમનયેનેવ વિસ્સજ્જેન્તો **સદ્ધાય તરતી**તિ ગાથમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ યો ચતુબ્બિધમોઘં તરતિ, સો સંસારણ્ણવમ્પિ તરતિ, વટ્ટદુક્ખમ્પિ અચ્ચેતિ, કિલેસમલાપિ પરિસુજ્ઝતિ, એવં સન્તેપિ પન યસ્મા અસ્સદ્ધો ઓઘતરણં અસદ્દહન્તો ન પક્ખન્દતિ, પઞ્ચસુ કામગુણેસુ ચિત્તવોસ્સગ્ગેન પમત્તો તત્થેવ વિસત્તત્તા સંસારણ્ણવં ન તરતિ, કુસીતો દુક્ખં વિહરતિ વોકિણ્ણો અકુસલેહિ ધમ્મેહિ, અપ્પઞ્ઞો સુદ્ધિમગ્ગં અજાનન્તો ન પરિસુજ્ઝતિ, તસ્મા તપ્પટિપક્ખં દસ્સેન્તેન ભગવતા અયં ગાથા વુત્તા.

એવં વુત્તાય ચેતાય યસ્મા સોતાપત્તિયઙ્ગપદટ્ઠાનં સદ્ધિન્દ્રિયં, તસ્મા **સદ્ધાય તરતિ ઓઘન્તિ** ઇમિના પદેન દિટ્ઠોઘતરણં સોતાપત્તિમગ્ગં સોતાપન્નઞ્ચ પકાસેતિ. યસ્મા પન સોતાપન્નો કુસલાનં ધમ્માનં ભાવનાય સાતચ્ચકિરિયસઙ્ખાતેન અપ્પમાદેન સમન્નાગતો દુતિયમગ્ગં આરાધેત્વા ઠપેત્વા સકિદેવિમં લોકં આગમનમગ્ગં અવસેસં સોતાપત્તિમગ્ગેન અતિણ્ણં ભવોઘવત્થું સંસારણ્ણવં તરતિ, તસ્મા **અપ્પમાદેન અણ્ણવન્તિ** ઇમિના પદેન ભવોઘતરણં સકદાગામિમગ્ગં સકદાગામિઞ્ચ પકાસેતિ. યસ્મા ચ સકદાગામી વીરિયેન તતિયમગ્ગં આરાધેત્વા સકદાગામિમગ્ગેન અનતીતં કામોઘવત્થું કામોઘસઞ્ઞિતઞ્ચ કામદુક્ખમચ્ચેતિ, તસ્મા **વીરિયેન દુક્ખમચ્ચેતી**તિ ઇમિના પદેન કામોઘતરણં અનાગામિમગ્ગં અનાગામિઞ્ચ પકાસેતિ. યસ્મા પન અનાગામી વિગતકામસઞ્ઞાય પરિસુદ્ધાય પઞ્ઞાય એકન્તપરિસુદ્ધં ચતુત્થમગ્ગપઞ્ઞં આરાધેત્વા અનાગામિમગ્ગેન અપ્પહીનં અવિજ્જાસઙ્ખાતં પરમમલં પજહતિ, તસ્મા **પઞ્ઞાય પરિસુજ્ઝતી**તિ, ઇમિના પદેન અવિજ્જોઘતરણં અરહત્તમગ્ગઞ્ચ અરહત્તઞ્ચ પકાસેતિ. ઇમાય ચ અરહત્તનિકૂટેન કથિતાય ગાથાય પરિયોસાને યક્ખો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

ઇદાનિ તમેવ ''પઞ્ઞાય પરિસુજ્ઝતી''તિ એત્થ વુત્તં પઞ્ઞાપદં ગહેત્વા અત્તનો પટિભાનેન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકં પઞ્હં પુચ્છન્તો **કથંસુ લભતે પઞ્ઞન્તિ** ઇમં છપ્પદં ગાથમાહ. તત્થ **કથંસૂ**તિ સબ્બત્થેવ અત્થયુત્તિપુચ્છા હોન્તિ. અયં હિ પઞ્ઞાદિઅત્થં ઞત્વા તસ્સ યુત્તિં પુચ્છતિ – ''કથં, કાય યુત્તિયા, કેન કારણેન પઞ્ઞં લભતી''તિ? એસ નયો ધનાદીસુ.

અથસ્સ ભગવા ચતૂહિ કારણેહિ પઞ્ઞાલાભં દસ્સેન્તો **સદ્દહાનો**તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – યેન પુબ્બભાગે કાયસુચરિતાદિભેદેન અપરભાગે ચ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયભેદેન ધમ્મેન અરહન્તો બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધસાવકા નિબ્બાનં પત્તા, તં સદ્દહાનો અરહતં ધમ્મં નિબ્બાનપત્તિયા લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞં લભતિ, તઞ્ચ ખો ન સદ્ધામત્તકેનેવ. યસ્મા પન સદ્ધાજાતો ઉપસઙ્કમતિ , ઉપસઙ્કમન્તો પયિરુપાસતિ, પયિરુપાસન્તો સોતં ઓદહતિ, ઓહિતસોતો ધમ્મં સુણાતિ, તસ્મા ઉપસઙ્કમનતો પભુતિ યાવ ધમ્મસ્સવનેન સુસ્સૂસં લભતિ. કિં વુત્તં હોતિ – તં ધમ્મં સદ્દહિત્વાપિ આચરિયુપજ્ઝાયે કાલેન ઉપસઙ્કમિત્વા વત્તકરણેન પયિરુપાસિત્વા યદા પયિરુપાસનાય આરાધિતચિત્તા કિઞ્ચિ વત્તુકામા હોન્તિ. અથ અધિગતાય સોતુકામતાય સોતં ઓદહિત્વા સુણન્તો લભતીતિ. એવં સુસ્સૂસમ્પિ ચ સતિઅવિપ્પવાસેન અપ્પમત્તો સુભાસિતદુબ્ભાસિતઞ્ઞુતાય વિચક્ખણો એવ લભતિ, ન ઇતરો. તેનાહ ''અપ્પમત્તો વિચક્ખણો''તિ.

એવં યસ્મા સદ્ધાય પઞ્ઞાલાભસંવત્તનિકં પટિપદં પટિપજ્જતિ, સુસ્સૂસાય સક્કચ્ચં પઞ્ઞાધિગમૂપાયં સુણાતિ, અપ્પમાદેન ગહિતં ન પમુસ્સતિ. વિચક્ખણતાય અનૂનાધિકં અવિપરીતઞ્ચ ગહેત્વા વિત્થારિકં કરોતિ. સુસ્સૂસાય વા ઓહિતસોતો પઞ્ઞાપટિલાભહેતું ધમ્મં સુણાતિ, અપ્પમાદેન સુતધમ્મં ધારેતિ, વિચક્ખણતાય ધતાનં ધમ્માનં અત્થમુપપરિક્ખતિ, અથાનુપુબ્બેન પરમત્થસચ્ચં સચ્છિકરોતિ, તસ્માસ્સ ભગવા ''કથંસુ લભતે પઞ્ઞ''ન્તિ પુટ્ઠો ઇમાનિ ચત્તારિ કારણાનિ દસ્સેન્તો ઇમં ગાથમાહ.

ઇદાનિ તતો પરે તયો પઞ્હે વિસ્સજ્જેન્તો **પતિરૂપકારી**તિ ઇમં ગાથમાહ. તત્થ દેસકાલાદીનિ અહાપેત્વા લોકિયસ્સ લોકુત્તરસ્સ વા ધનસ્સ પતિરૂપં અધિગમૂપાયં કરોતીતિ **પતિરૂપકારી**. **ધુરવા**તિ ચેતસિકવીરિયવસેન અનિક્ખિત્તધુરો. **ઉટ્ઠાતા**તિ, ''યો ચ સીતઞ્ચ ઉણ્હઞ્ચ, તિણા ભિય્યો ન મઞ્ઞતી''તિઆદિના (થેરગા॰ ૨૩૨) નયેન કાયિકવીરીયવસેન ઉટ્ઠાનસમ્પન્નો અસિથિલપરક્કમો. **વિન્દતે ધન**ન્તિ એકમૂસિકાય નચિરસ્સેવ ચતુસતસહસ્સસઙ્ખં ચૂળન્તેવાસી વિય લોકિયધનઞ્ચ, મહલ્લકમહાતિસ્સત્થેરો વિય લોકુત્તરધનઞ્ચ લભતિ. સો ''તીહિયેવ ઇરિયાપથેહિ વિહરિસ્સામી''તિ વત્તં કત્વા થિનમિદ્ધાગમનવેલાય પલાલચુમ્બટકં તેમેત્વા સીસે કત્વા ગલપ્પમાણં ઉદકં પવિસિત્વા થિનમિદ્ધં પટિબાહન્તો દસહિ વસ્સેહિ અરહત્તં પાપુણિ. **સચ્ચેના**તિ વચીસચ્ચેનાપિ ''સચ્ચવાદી ભૂતવાદી''તિ, પરમત્થસચ્ચેનાપિ ''બુદ્ધો પચ્ચેકબુદ્ધો અરિયસાવકો''તિ એવં કિત્તિં પપ્પોતિ. **દદ**ન્તિ યંકિઞ્ચિ ઇચ્છિતપત્થિતં દદન્તો મિત્તાનિ ગન્થતિ, સમ્પાદેતિ કરોતીતિ અત્થો. દુદ્દદં વા દદં તં ગન્થતિ. દાનમુખેન વા ચત્તારિપિ સઙ્ગહવત્થૂનિ ગહિતાનીતિ વેદિતબ્બાનિ, તેહિ મિત્તાનિ કરોતીતિ વુત્તં હોતિ.

એવં ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં સાધારણેન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકેન નયેન ચત્તારો પઞ્હે વિસ્સજ્જેત્વા ઇદાનિ ''કથં પેચ્ચ ન સોચતી''તિ ઇમં પઞ્ચમં પઞ્હં ગહટ્ઠવસેન વિસ્સજ્જેન્તો **યસ્સેતે**તિઆદીમાહ. તસ્સત્થો – યસ્સ ''સદ્દહાનો અરહત''ન્તિ એત્થ વુત્તાય સબ્બકલ્યાણધમ્મુપ્પાદિકાય સદ્ધાય સમન્નાગતત્તા **સદ્ધસ્સ**, **ઘરમેસિનો**તિ ઘરાવાસં પઞ્ચ વા કામગુણે એસન્તસ્સ ગવેસન્તસ્સ કામભોગિનો ગહટ્ઠસ્સ ''સચ્ચેન કિત્તિં પપ્પોતી''તિ એત્થ વુત્તપ્પકારં **સચ્ચં**. ''સુસ્સૂસં લભતે પઞ્ઞ''ન્તિ એત્થ સુસ્સૂસપઞ્ઞાનામેન વુત્તોવ **દમો**. ''ધુરવા ઉટ્ઠાતા''તિ એત્થ ધુરનામેન ઉટ્ઠાનનામેન ચ વુત્તા **ધિતિ**. ''દદં મિત્તાનિ ગન્થતી''તિ એત્થ વુત્તપ્પકારો **ચાગો** ચાતિ એતે ચતુરો ધમ્મા સન્તિ. **સ વે પેચ્ચ ન સોચતી**તિ ઇધલોકા પરલોકં ગન્ત્વા સ વે ન સોચતીતિ.

એવં ભગવા પઞ્ચમમ્પિ પઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા તં યક્ખં ચોદેન્તો **ઇઙ્ઘ અઞ્ઞેપી**તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇઙ્ઘા**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. **અઞ્ઞેપી**તિ અઞ્ઞેપિ ધમ્મે પુથૂ સમણબ્રાહ્મણે પુચ્છસ્સુ. અઞ્ઞેપિ વા પૂરણાદયો સબ્બઞ્ઞુપટિઞ્ઞે પુથૂ સમણબ્રાહ્મણે પુચ્છસ્સુ. યદિ અમ્હેહિ ''સચ્ચેન કિત્તિં પપ્પોતી''તિ એત્થ વુત્તપ્પકારા સચ્ચા ભિય્યો કિત્તિપ્પત્તિકારણં વા, ''સુસ્સૂસં લભતે પઞ્ઞ''ન્તિ એત્થ સુસ્સૂસાતિ પઞ્ઞાપદેસેન વુત્તા દમ્મા ભિય્યો લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞાપટિલાભકારણં વા, ''દદં મિત્તાનિ ગન્થતી''તિ એત્થ વુત્તપ્પકારા ચાગા ભિય્યો મિત્તગન્થનકારણં વા, ''ધુરવા ઉટ્ઠાતા''તિ એત્થ તં તં અત્થવસં પટિચ્ચ ધુરનામેન ઉટ્ઠાનનામેન ચ વુત્તાય મહાભારસહનત્થેન ઉસ્સોળ્હિભાવપ્પત્તાય વીરિયસઙ્ખાતાય ખન્ત્યા ભિય્યો લોકિયલોકુત્તરધનવિન્દનકારણં વા, ''સચ્ચં દમ્મો ધિતિ ચાગો''તિ એવં વુત્તેહિ ઇમેહેવ ચતૂહિ ધમ્મેહિ ભિય્યો અસ્મા લોકા પરં લોકં પેચ્ચ અસોચનકારણં વા ઇધ વિજ્જતીતિ અયમેત્થ સઙ્ખિં સઙ્ખેપયોજનાય અત્થવણ્ણના. વિત્થારતો પન એકમેકં પદં અત્થુદ્ધારપદુદ્ધારપદવણ્ણનાનયેહિ વિભજિત્વા વેદિતબ્બા.

એવં વુત્તે યક્ખો યેન સંસયેન અઞ્ઞે પુચ્છેય્ય, તસ્સ પહીનત્તા **કથં નુ દાનિ પુચ્છેય્યં, પુથૂ સમણબ્રાહ્મણે**તિ વત્વા યેપિસ્સ અપુચ્છનકારણં ન જાનન્તિ, તેપિ જાનાપેન્તો **યોહં અજ્જપજાનામિ, યો અત્થો સમ્પરાયિકો**તિ આહ. તત્થ **અજ્જા**તિ અજ્જાદિં કત્વાતિ અધિપ્પાયો. **પજાનામી**તિ યથાવુત્તેન પકારેન જાનામિ. **યો અત્થો**તિ એત્તાવતા ''સુસ્સૂસં લભતે પઞ્ઞ''ન્તિઆદિના નયેન વુત્તં દિટ્ઠધમ્મિકં દસ્સેતિ. **સમ્પરાયિકો**તિ ઇમિના ''યસ્સેતે ચતુરો ધમ્મા''તિ વુત્તં પેચ્ચ સોકાભાવકારણં સમ્પરાયિકં. **અત્થો**તિ ચ કારણસ્સેતં અધિવચનં. અયં હિ અત્થસદ્દો ''સાત્થં સબ્યઞ્જન''ન્તિ એવમાદીસુ (પારા॰ ૧; દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૫) પાઠત્થે વત્તતિ. ''અત્થો મે, ગહપતિ, હિરઞ્ઞસુવણ્ણેના''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૫૦; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૮) વિચક્ખણે. ''હોતિ સીલવતં અત્થો''તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૧.૧૧) વુદ્ધિમ્હિ. ''બહુજનો ભજતે અત્થહેતૂ''તિઆદીસુ ધને. ''ઉભિન્નમત્થં ચરતી''તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૭.૬૬; સં॰ નિ॰ ૧.૨૫૦; થેરગા॰ ૪૪૩) હિતે . ''અત્થે જાતે ચ પણ્ડિત''ન્તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૧.૯૨) કારણે. ઇધ પન કારણે. તસ્મા યં પઞ્ઞાદિલાભાદીનં કારણં દિટ્ઠધમ્મિકં, યઞ્ચ પેચ્ચ સોકાભાવસ્સ કારણં સમ્પરાયિકં, તં યોહં અજ્જ ભગવતા વુત્તનયેન સામંયેવ પજાનામિ, સો કથં નુ દાનિ પુચ્છેય્યં પુથૂ સમણબ્રાહ્મણેતિ એવમેત્થ સઙ્ખેપતો અત્થો વેદિતબ્બો.

એવં યક્ખો ''પજાનામિ યો અત્થો સમ્પરાયિકો''તિ વત્વા તસ્સ ઞાણસ્સ ભગવંમૂલકત્તં દસ્સેન્તો **અત્થાય વત મે બુદ્ધો**તિ આહ. તત્થ **અત્થાયા**તિ હિતાય વુદ્ધિયા ચ. **યત્થ દિન્નં મહપ્ફલ**ન્તિ ''યસ્સેતે ચતુરો ધમ્મા''તિ એત્થ વુત્તચાગેન યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં, તં અગ્ગદક્ખિણેય્યં બુદ્ધં પજાનામીતિ અત્થો. કેચિ પન ''સઙ્ઘં સન્ધાય એવમાહા''તિ ભણન્તિ.

એવં ઇમાય ગાથાય અત્તનો હિતાધિગમં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સહિતપટિપત્તિં દીપેન્તો **સો અહં વિચરિસ્સામી**તિઆદિમાહ. તત્થ **ગામા ગામ**ન્તિ દેવગામા દેવગામં. **પુરા પુર**ન્તિ દેવનગરતો દેવનગરં. **નમસ્સમાનો સમ્બુદ્ધં, ધમ્મસ્સ ચ સુધમ્મત**ન્તિ ''સમ્માસમ્બુદ્ધો વત ભગવા, સ્વાક્ખાતો વત ભગવતો ધમ્મો''તિઆદિના નયેન બુદ્ધસુબોધિતઞ્ચ ધમ્મસુધમ્મતઞ્ચ ચ-સદ્દેન ''સુપ્પટિપન્નો વત ભગવતો સાવકસઙ્ઘો''તિઆદિના સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિઞ્ચ અભિત્થવિત્વા નમસ્સમાનો ધમ્મઘોસકો હુત્વા વિચરિસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ.

એવમિમાય ગાથાય પરિયોસાનઞ્ચ રત્તિવિભાવનઞ્ચ સાધુકારસદ્દુટ્ઠાનઞ્ચ આળવકકુમારસ્સ યક્ખભવનં આનયનઞ્ચ એકક્ખણેયેવ અહોસિ. રાજપુરિસા સાધુકારસદ્દં સુત્વા – ''એવરૂપો સાધુકારસદ્દો ઠપેત્વા બુદ્ધે ન અઞ્ઞેસં અબ્ભુગ્ગચ્છતિ, આગતો નુ ખો ભગવા''તિ આવજ્જેન્તા ભગવતો સરીરપ્પભં દિસ્વા પુબ્બે વિય બહિ અટ્ઠત્વા નિબ્બિસઙ્કા અન્તોયેવ પવિસિત્વા અદ્દસંસુ ભગવન્તં યક્ખસ્સ ભવને નિસિન્નં, યક્ખઞ્ચ અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ઠિતં. દિસ્વાન યક્ખં આહંસુ – ''અયં તે, મહાયક્ખ, રાજકુમારો બલિકમ્માય આનીતો, હન્દ નં ખાદ વા ભુઞ્જ વા, યથાપચ્ચયં વા કરોહી''તિ. સો સોતાપન્નત્તા લજ્જિતો વિસેસેન ચ ભગવતો પુરતો એવં વુચ્ચમાનો અથ તં કુમારં ઉભોહિ હત્થેહિ પટિગ્ગહેત્વા ભગવતો ઉપનામેસિ ''અયં, ભન્તે, કુમારો મય્હં પેસિતો, ઇમાહં ભગવતો દમ્મિ, હિતાનુકમ્પકા બુદ્ધા, પટિગ્ગણ્હાતુ, ભન્તે, ભગવા ઇમં દારકં ઇમસ્સ હિતત્થાય સુખત્થાયા''તિ ઇમઞ્ચ ગાથમાહ –

''ઇમં કુમારં સતપુઞ્ઞલક્ખણં,
સબ્બઙ્ગુપેતં પરિપુણ્ણબ્યઞ્જનં;

ઉદગ્ગચિત્તો સુમનો દદામિ તે,
પટિગ્ગહ લોકહિતાય ચક્ખુમા''તિ.

પટિગ્ગહેસિ ભગવા કુમારં. પટિગ્ગણ્હન્તો ચ યક્ખસ્સ ચ કુમારસ્સ ચ મઙ્ગલકરણત્થં પાદૂનગાથં અભાસિ. તં યક્ખો કુમારં સરણં ગમેન્તો તિક્ખત્તું ચતુત્થપાદેન પૂરેસિ. સેય્યથિદં –

''દીઘાયુકો હોતુ અયં કુમારો,
તુવઞ્ચ યક્ખ સુખિતો ભવાહિ;
અબ્યાધિતા લોકહિતાય તિટ્ઠથ,
અયં કુમારો સરણમુપેતિ બુદ્ધં;
અયં કુમારો સરણમુપેતિ ધમ્મં;
અયં કુમારો સરણમુપેતિ સઙ્ઘ''ન્તિ.

અથ ભગવા કુમારં રાજપુરિસાનં અદાસિ – ''ઇમં વડ્ઢેત્વા પુન મમેવ દેથા''તિ. એવં સો કુમારો રાજપુરિસાનં હત્થતો યક્ખસ્સ હત્થં, યક્ખસ્સ હત્થતો ભગવતો હત્થં, ભગવતો હત્થતો પુન રાજપુરિસાનં હત્થં ગતત્તા નામતો ''હત્થકો આળવકો''તિ જાતો. તં આદાય પટિનિવત્તે રાજપુરિસે દિસ્વા કસ્સકવનકમ્મિકાદયો ''કિં યક્ખો કુમારં અતિદહરત્તા ન ઇચ્છી''તિ? ભીતા પુચ્છિંસુ. રાજપુરિસા ''મા ભાયથ. ખેમં કતં ભગવતા''તિ સબ્બમારોચેસું . તતો ''સાધુ સાધૂ''તિ સકલં આળવિનગરં એકકોલાહલેન યક્ખાભિમુખં અહોસિ. યક્ખોપિ ભગવતો ભિક્ખાચારકાલે અનુપ્પત્તે પત્તચીવરં ગહેત્વા ઉપડ્ઢમગ્ગં અનુગન્ત્વા નિવત્તિ.

અથ ભગવા નગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચો નગરદ્વારે અઞ્ઞતરસ્મિં વિવિત્તે રુક્ખમૂલે પઞ્ઞત્તબુદ્ધાસને નિસીદિ. તતો મહાજનકાયેન સદ્ધિં રાજા ચ નાગરા ચ એકતો સમ્પિણ્ડિત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમ્મ વન્દિત્વા પરિવારેત્વા નિસિન્ના – ''કથં, ભન્તે, એવં દારુણં યક્ખં દમયિત્થા''તિ પુચ્છિંસુ. તેસં ભગવા યુદ્ધમાદિં કત્વા ''એવં નવવિધં વસ્સં વસ્સેત્વા એવં વિભિંસનકં અકાસિ, એવં પઞ્હં પુચ્છિ. તસ્સાહં એવં વિસ્સજ્જેસિ''ન્તિ તમેવાળવકસુત્તં કથેસિ. કથાપરિયોસાને ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તતો રાજા ચેવ નાગરા ચ વેસ્સવણમહારાજસ્સ ભવનસમીપે યક્ખસ્સ ભવનં કત્વા પુપ્ફગન્ધાદિસક્કારુપેતં નિચ્ચબલિં પવત્તેસું. તઞ્ચ કુમારં વિઞ્ઞુતં પત્તં ''ત્વં ભગવન્તં નિસ્સાય જીવિતં લભિ, ગચ્છ ભગવન્તંયેવ પયિરુપાસસ્સુ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચા''તિ વિસ્સજ્જેસું. સો ભગવન્તઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ પયિરુપાસમાનો નચિરસ્સેવ અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય સબ્બં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગહેત્વા પઞ્ચસતઉપાસકપરિવારો અહોસિ. ભગવા ચ નં એતદગ્ગે નિદ્દિસિ – ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ઉપાસકાનં ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ પરિસં સઙ્ગણ્હન્તાનં યદિદં હત્થકો આળવકો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૫૧). દ્વાદસમં.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

યક્ખસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. સક્કસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. સુવીરસુત્તવણ્ણના

૨૪૭. સક્કસંયુત્તસ્સ પઠમે **અભિયંસૂ**તિ કદા અભિયંસુ? યદા બલવન્તો અહેસું, તદા. તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – સક્કો કિર મગધરટ્ઠે મચલગામકે મઘો નામ માણવો હુત્વા તેત્તિંસ પુરિસે ગહેત્વા કલ્યાણકમ્મં કરોન્તો સત્ત વતપદાનિ પૂરેત્વા તત્થ કાલઙ્કતો દેવલોકે નિબ્બત્તિ. તં બલવકમ્માનુભાવેન સપરિસં સેસદેવતા દસહિ ઠાનેહિ અધિગણ્હન્તં દિસ્વા ''આગન્તુકદેવપુત્તા આગતા''તિ નેવાસિકા ગન્ધપાનં સજ્જયિંસુ. સક્કો સકપરિસાય સઞ્ઞં અદાસિ – ''મારિસા મા ગન્ધપાનં પિવિત્થ, પિવનાકારમત્તમેવ દસ્સેથા''તિ. તે તત્થ અકંસુ. નેવાસિકદેવતા સુવણ્ણસરકેહિ ઉપનીતં ગન્ધપાનં યાવદત્થં પિવિત્વા મત્તા તત્થ તત્થ સુવણ્ણપથવિયં પતિત્વા સયિંસુ. સક્કો ''ગણ્હથ પુત્તહતાય પુત્તે''તિ તે પાદેસુ ગહેત્વા સિનેરુપાદે ખિપાપેસિ. સક્કસ્સ પુઞ્ઞતેજેન તદનુવત્તકાપિ સબ્બે તત્થેવ પતિંસુ. તે સિનેરુવેમજ્ઝકાલે સઞ્ઞં લભિત્વા, ''તાતા ન સુરં પિવિમ્હ, ન સુરં પિવિમ્હા''તિ આહંસુ. તતો પટ્ઠાય અસુરા નામ જાતા. અથ નેસં કમ્મપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનં સિનેરુસ્સ હેટ્ઠિમતલે દસયોજનસહસ્સં અસુરભવનં નિબ્બત્તિ. સક્કો તેસં નિવત્તેત્વા અનાગમનત્થાય આરક્ખં ઠપેસિ, યં સન્ધાય વુત્તં –

''અન્તરા દ્વિન્નં અયુજ્ઝપુરાનં,
પઞ્ચવિધા ઠપિતા અભિરક્ખા;
ઉદકં કરોટિ-પયસ્સ ચ હારી,
મદનયુતા ચતુરો ચ મહત્થા''તિ.

દ્વે નગરાનિ હિ યુદ્ધેન ગહેતું અસક્કુણેય્યતાય અયુજ્ઝપુરાનિ નામ જાતાનિ દેવનગરઞ્ચ અસુરનગરઞ્ચ. યદા હિ અસુરા બલવન્તો હોન્તિ, અથ દેવેહિ પલાયિત્વા દેવનગરં પવિસિત્વા દ્વારે પિદહિતે અસુરાનં સતસહસ્સમ્પિ કિઞ્ચિ કાતું ન સક્કોતિ. યદા દેવા બલવન્તો હોન્તિ, અથાસુરેહિ પલાયિત્વા અસુરનગરસ્સ દ્વારે પિદહિતે સક્કાનં સતસહસ્સમ્પિ કિઞ્ચિ કાતું ન સક્કોતિ. ઇતિ ઇમાનિ દ્વે નગરાનિ અયુજ્ઝપુરાનિ નામ. નેસં અન્તરા એતેસુ ઉદકાદીસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ સક્કેન આરક્ખા ઠપિતા. તત્થ **ઉદક**સદ્દેન નાગા ગહિતા. તે હિ ઉદકે બલવન્તો હોન્તિ. તસ્મા સિનેરુસ્સ પઠમાલિન્દે તેસં આરક્ખા. **કરોટિ**સદ્દેન સુપણ્ણા ગહિતા. તેસં કિર કરોટિ નામ પાનભોજનં, તેન તં નામં લભિંસુ. દુતિયાલિન્દે તેસં આરક્ખા. **પયસ્સહારી**સદ્દેન કુમ્ભણ્ડા ગહિતા. દાનવરક્ખસા કિર તે. તતિયાલિન્દે તેસં આરક્ખા. **મદનયુત**સદ્દેન યક્ખા ગહિતા. વિસમચારિનો કિરતે યુજ્ઝસોણ્ડા. ચતુત્થાલિન્દે તેસં આરક્ખા. **ચતુરો ચ મહન્તા**તિ ચત્તારો મહારાજાનો વુત્તા. પઞ્ચમાલિન્દે તેસં આરક્ખા. તસ્મા યદિ અસુરા કુપિતાવિલચિત્તા દેવપુરં ઉપયન્તિ યુદ્ધેસૂ, યં ગિરિનો પઠમં પરિભણ્ડં, તં ઉરગા પટિબાહન્તિ એવં સેસેસુ સેસા.

તે પન અસુરા આયુવણ્ણરસઇસ્સરિયસમ્પત્તીહિ તાવતિંસસદિસાવ. તસ્મા અન્તરા અત્તાનં અજાનિત્વા પાટલિયા પુપ્ફિતાય, ''ન ઇદં દેવનગરં, તત્થ પારિચ્છત્તકો પુપ્ફતિ, ઇધ પન ચિત્તપાટલી, જરસક્કેનામ્હાકં સુરં પાયેત્વા વઞ્ચિતા, દેવનગરઞ્ચ નો ગહિતં, ગચ્છામ તેન સદ્ધિં યુજ્ઝિસ્સામા''તિ હત્થિઅસ્સરથે આરુય્હ સુવણ્ણરજતમણિફલકાનિ ગહેત્વા, યુદ્ધસજ્જા હુત્વા, અસુરભેરિયો વાદેન્તા મહાસમુદ્દે ઉદકં દ્વિધા ભેત્વા ઉટ્ઠહન્તિ.

તે દેવે વુટ્ઠે વમ્મિકમક્ખિકા વમ્મિકં વિય સિનેરું અભિરુહિતુ આરભન્તિ. અથ નેસં પઠમં નાગેહિ સદ્ધિં યુદ્ધં હોતિ. તસ્મિં ખો પન યુદ્ધે ન કસ્સચિ છવિ વા ચમ્મં વા છિજ્જતિ, ન લોહિતં ઉપ્પજ્જતિ, કેવલં કુમારકાનં દારુમેણ્ડકયુદ્ધં વિય અઞ્ઞમઞ્ઞં સન્તાસનમત્તમેવ હોતિ. કોટિસતાપિ કોટિસહસ્સાપિ નાગા તેહિ સદ્ધિં યુજ્ઝિત્વા તે અસુરપુરંયેવ પવેસેત્વા નિવત્તન્તિ.

યદા પન અસુરા બલવન્તો હોન્તિ, અથ નાગા ઓસક્કિત્વા દુતિયે આલિન્દે સુપણ્ણેહિ સદ્ધિં એકતોવ હુત્વા યુજ્ઝન્તિ. એસ નયો સુપણ્ણાદીસૂપિ. યદા પન તાનિ પઞ્ચપિ ઠાનાનિ અસુરા મદ્દન્તિ, તદા એકતો સમ્પિણ્ડિતાનિપિ પઞ્ચ બલાનિ ઓસક્કન્તિ. અથ ચત્તારો મહારાજાનો ગન્ત્વા સક્કસ્સ તં પવત્તિં આરોચેન્તિ. સક્કો તેસં વચનં સુત્વા દિયડ્ઢયોજનસતિકં વેજયન્તરથં આરુય્હ સયં વા નિક્ખમતિ, એકં વા પુત્તં પેસેતિ. ઇમસ્મિં પન કાલે પુત્તં પેસેતુકામો, **તાત સુવીરા**તિઆદિમાહ.

એવં ભદ્દન્તવાતિ ખોતિ એવં હોતુ ભદ્દં તવ ઇતિ ખો. **પમાદં આપાદેસી**તિ પમાદં અકાસિ. અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતો સટ્ઠિયોજનં વિત્થારેન સુવણ્ણમહાવીથિં ઓતરિત્વા નક્ખત્તં કીળન્તો નન્દનવનાદીસુ વિચરતીતિ અત્થો.

અનુટ્ઠહન્તિ અનુટ્ઠહન્તો. **અવાયામ**ન્તિ અવાયમન્તો. **અલસ્વસ્સા**તિ અલસો અસ્સ. **ન ચ કિચ્ચાનિ કારયે**તિ કિઞ્ચિ કિચ્ચં નામ ન કરેય્ય. **સબ્બકામસમિદ્ધસ્સા**તિ સબ્બકામેહિ સમિદ્ધો અસ્સ. **તં મે, સક્ક, વરં દિસા**તિ, સક્ક દેવસેટ્ઠ, તં મે વરં ઉત્તમં ઠાનં ઓકાસં દિસં આચિક્ખ કથેહીતિ વદતિ. **નિબ્બાનસ્સ હિ સો મગ્ગો**તિ કમ્મં અકત્વા જીવિતટ્ઠાનં નામ નિબ્બાનસ્સ મગ્ગો. પઠમં.

૨. સુસીમસુત્તવણ્ણના

૨૪૮. દુતિયે **સુસીમ**ન્તિ અત્તનો પુત્તસહસ્સસ્સ અન્તરે એવંનામકં એકં પુત્તમેવ. દુતિયં.

૩. ધજગ્ગસુત્તવણ્ણના

૨૪૯. તતિયે **સમુપબ્યૂળ્હો**તિ સમ્પિણ્ડિતો રાસિભૂતો. **ધજગ્ગં ઉલ્લોકેય્યથા**તિ સક્કસ્સ કિર દિયડ્ઢયોજનસતાયામો રથો . તસ્સ હિ પચ્છિમન્તો પણ્ણાસયોજનો, મજ્ઝે રથપઞ્જરો પણ્ણાસયોજનો, રથસન્ધિતો યાવ રથસીસા પણ્ણાસયોજનાનિ. તદેવ પમાણં દિગુણં કત્વા તિયોજનસતાયામોતિપિ વદન્તિયેવ. તસ્મિં યોજનિકપલ્લઙ્કો અત્થતો, તિયોજનિકં સેતચ્છત્તં મત્થકે ઠપિતં, એકસ્મિંયેવ યુગે સહસ્સઆજઞ્ઞા યુત્તા, સેસાલઙ્કારસ્સ પમાણં નત્થિ. ધજો પનસ્સ અડ્ઢતિયાનિ યોજનસતાનિ ઉગ્ગતો, યસ્સ વાતાહતસ્સ પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયસ્સેવ સદ્દો નિચ્છરતિ, તં ઉલ્લોકેય્યાથાતિ વદતિ. કસ્મા? તં પસ્સન્તાનઞ્હિ રાજા નો આગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે નિખાતથમ્ભો વિય ઠિતો, કસ્સ મયં ભાયામાતિ ભયં ન હોતિ. **પજાપતિસ્સા**તિ સો કિર સક્કેન સમાનવણ્ણો સમાનાયુકો દુતિયં આસનં લભતિ. તથા **વરુણો ઈસાનો** ચ. વરુણો પન તતિયં આસનં લભતિ, ઈસાનો ચતુત્થં. **પલાયી**તિ અસુરેહિ પરાજિતો તસ્મિં રથે ઠિતો અપ્પમત્તકમ્પિ રજધજં દિસ્વા પલાયનધમ્મો.

ઇતિપિ સો ભગવાતિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતાનેવ. **ઇદમવોચા**તિ ઇદં ધજગ્ગપરિત્તં નામ ભગવા અવોચ, યસ્સ આણાખેત્તે કોટિસતસહસ્સચક્કવાળે આનુભાવો વત્તતિ. ઇદં આવજ્જેત્વા હિ યક્ખભયચોરભયાદીહિ

દુક્ખેહિ મુત્તાનં અન્તો નત્થિ. તિટ્ઠતુ અઞ્ઞદુક્ખવૂપસમો, ઇદં આવજ્જમાનો હિ પસન્નચિત્તો આકાસેપિ પતિટ્ઠં લભતિ.

તત્રિદં વત્થુ – દીઘવાપિચેતિયમ્હિ કિર સુધાકમ્મે કયિરમાને એકો દહરો મુદ્ધવેદિકાપાદતો પતિત્વા ચેતિયકુચ્છિયા ભસ્સતિ. હેટ્ઠા ઠિતો ભિક્ખુસઙ્ઘો ''ધજગ્ગપરિત્તં, આવુસો, આવજ્જાહી''તિ આહ. સો મરણભયેન તજ્જિતો ''ધજગ્ગપરિત્તં મં રક્ખતૂ''તિ આહ. તાવદેવસ્સ ચેતિયકુચ્છિતો દ્વે ઇટ્ઠકા નિક્ખમિત્વા સોપાનં હુત્વા અટ્ઠંસુ, ઉપરિટ્ઠિતો વલ્લિનિસ્સેણિં ઓતારેસું. તસ્મિં નિસ્સેણિયં ઠિતે ઇટ્ઠકા યથાટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠંસુ. તતિયં.

૪. વેપચિત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૫૦. ચતુત્થે **વેપચિત્તી**તિ સો કિર અસુરાનં સબ્બજેટ્ઠકો. **યેના**તિ નિપાતમત્તં **નન્તિ** ચ. **કણ્ઠપઞ્ચમેહી**તિ દ્વીસુ હત્થેસુ પાદેસુ કણ્ઠે ચાતિ એવં પઞ્ચહિ બન્ધનેહિ. તાનિ પન નળિનસુત્તં વિય મક્કટકસુત્તં વિય ચ ચક્ખુસ્સાપાથં આગચ્છન્તિ, ઇરિયાપથં રુજ્ઝન્તિ. તેહિ પન ચિત્તેનેવ બજ્ઝતિ, ચિત્તેનેવ મુચ્ચતિ. **અક્કોસતી**તિ ચોરોસિ બાલોસિ મૂળ્હોસિ થેનોસિ ઓટ્ઠોસિ ગોણોસિ ગદ્રભોસિ નેરયિકોસિ તિરચ્છાનગતોસિ, નત્થિ તુય્હં સુગતિ, દુગ્ગતિયેવ તુય્હં પાટિકઙ્ખાતિ ઇમેહિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસતિ. **પરિભાસતી**તિ, જરસક્ક, ન ત્વં સબ્બકાલં જિનિસ્સસિ, યદા અસુરાનં જયો ભવિસ્સતિ, તદા તમ્પિ એવં બન્ધિત્વા અસુરભવનસ્સ દ્વારે નિપજ્જાપેત્વા પોથાપેસ્સામીતિ આદીનિ વત્વા તજ્જેતિ. સક્કો વિજિતવિજયો ન તં મનસિ કરોતિ, મહાપટિગ્ગહણં પનસ્સ મત્થકે વિધુનન્તો સુધમ્મદેવસભં પવિસતિ ચેવ નિક્ખમતિ ચ. **અજ્ઝભાસી**તિ ''કિં નુ ખો એસ સક્કો ઇમાનિ ફરુસવચનાનિ ભયેન તિતિક્ખતિ, ઉદાહુ અધિવાસનખન્તિયા સમન્નાગતત્તા''તિ? વીમંસન્તો અભાસિ.

દુબ્બલ્યા નોતિ દુબ્બલભાવેન નુ. **પટિસંયુજે**તિ પટિસંયુજેય્ય પટિપ્ફરેય્ય. **પભિજ્જેય્યુ**ન્તિ વિરજ્જેય્યું. પકુજ્ઝેય્યુન્તિપિ પાઠો. **પર**ન્તિ પચ્ચત્થિકં. **યો સતો ઉપસમ્મતી**તિ યો સતિમા હુત્વા ઉપસમ્મતિ, તસ્સ ઉપસમંયેવાહં બાલસ્સ પટિસેધનં મઞ્ઞેતિ અત્થો. **યદા નં મઞ્ઞતી**તિ યસ્મા તં મઞ્ઞતિ. **અજ્ઝારુહતી**તિ અજ્ઝોત્થરતિ. **ગોવ ભિય્યો પલાયિન**ન્તિ યથા ગોયુદ્ધે તાવદેવ દ્વે ગાવો યુજ્ઝન્તે ગોગણો ઓલોકેન્તો તિટ્ઠતિ, યદા પન એકો પલાયતિ, અથ નં પલાયન્તં સબ્બો ગોગણો ભિય્યો અજ્ઝોત્થરતિ. એવં દુમ્મેધો ખમન્તં ભિય્યો અજ્ઝોત્થરતીતિ અત્થો.

સદત્થપરમાતિ સકત્થપરમા. **ખન્ત્યા ભિય્યો ન વિજ્જતી**તિ તેસુ સકઅત્થપરમેસુ અત્થેસુ ખન્તિતો ઉત્તરિતરો અઞ્ઞો અત્થો ન વિજ્જતિ. **તમાહુ પરમં ખન્તિ**ન્તિ યો બલવા તિતિક્ખતિ, તસ્સ તં ખન્તિં પરમં આહુ. **બાલબલં** નામ અઞ્ઞાણબલં. તં યસ્સ બલં, અબલમેવ તં બલન્તિ આહુ કથેન્તીતિ દીપેતિ. **ધમ્મગુત્તસ્સા**તિ ધમ્મેન રક્ખિતસ્સ, ધમ્મં વા રક્ખન્તસ્સ. **પટિવત્તા**તિ પટિપ્ફરિત્વા વત્તા, પટિપ્ફરિત્વા વા બાલબલન્તિ વદેય્યાપિ, ધમ્મટ્ઠં પન ચાલેતું સમત્થો નામ નત્થિ. **તસ્સેવ તેન પાપિયો**તિ તેન કોધેન તસ્સેવ પુગ્ગલસ્સ પાપં. કતરસ્સ? **યો કુદ્ધં પટિકુજ્ઝતિ. તિકિચ્છન્તાન**ન્તિ એકવચને બહુવચનં, તિકિચ્છન્તન્તિ અત્થો. **જના મઞ્ઞન્તી**તિ એવરૂપં અત્તનો ચ પરસ્સ ચાતિ ઉભિન્નં અત્થં તિકિચ્છન્તં નિપ્ફાદેન્તં પુગ્ગલં ''અન્ધબાલો અય''ન્તિ અન્ધબાલપુથુજ્જનાવ એવં મઞ્ઞન્તિ. **ધમ્મસ્સ અકોવિદા**તિ ચતુસચ્ચધમ્મે અછેકા. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **ખો**તિ નિપાતમત્તં. ચતુત્થં.

૫. સુભાસિતજયસુત્તવણ્ણના

૨૫૧. પઞ્ચમે **અસુરિન્દં એતદવોચા**તિ છેકતાય એતં અવોચ. એવં કિરસ્સ અહોસિ ‘‘પરસ્સ નામ ગાહં મોચેત્વા પઠમં વત્તું ગરુ. પરસ્સ વચનં અનુગન્ત્વા પન પચ્છા સુખં વત્તુ’’ન્તિ. **પુબ્બદેવા**તિ દેવલોકે ચિરનિવાસિનો પુબ્બસામિકા, તુમ્હાકં તાવ પવેણિઆગતં ભણથાતિ . **અદણ્ડાવચરા**તિ દણ્ડાવચરણરહિતા, દણ્ડં વા સત્થં વા ગહેતબ્બન્તિ એવમેત્થ નત્થીતિ અત્થો. પઞ્ચમં.

૬. કુલાવકસુત્તવણ્ણના

૨૫૨. છટ્ઠે **અજ્ઝભાસી**તિ તસ્સ કિર સિમ્બલિવનાભિમુખસ્સ જાતસ્સ રથસદ્દો ચ આજાનીયસદ્દો ધજસદ્દો ચ સમન્તા અસનિપાતસદ્દો વિય અહોસિ. તં સુત્વા સિમ્બલિવને બલવસુપણ્ણા પલાયિંસુ, જરાજિણ્ણા ચેવ રોગદુબ્બલા ચ અસઞ્જાતપક્ખપોતકા ચ પલાયિતું અસક્કોન્તા, મરણભયેન તજ્જિતા એકપ્પહારેનેવ મહાવિરવં વિરવિંસુ. સક્કો તં સુત્વા ‘‘કસ્સ સદ્દો, તાતા’’તિ? માતલિં પુચ્છિ. રથસદ્દં, તે દેવ, સુત્વા સુપણ્ણા પલાયિતું અસક્કોન્તા વિરવન્તીતિ. તં સુત્વા કરુણાસમાવજ્જિતહદયો અભાસિ. **ઈસામુખેના**તિ રથસ્સ ઈસામુખેન. યથા કુલાવકે ઈસામુખં ન સઞ્ચુણ્ણેતિ, એવં ઇમિના ઈસામુખેન તે પરિવજ્જય. સો હિ રથો પુઞ્ઞપચ્ચયનિબ્બત્તો ચક્કવાળપબ્બતેપિ સિનેરુમ્હિપિ સમ્મુખીભૂતે વિનિવિજ્ઝિત્વાવ ગચ્છતિ ન સજ્જતિ, આકાસગતસદિસેનેવ ગચ્છતિ. સચે તેન સિમ્બલિવનેન ગતો ભવેય્ય, યથા મહાસકટે કદલિવનમજ્ઝેન વા એરણ્ડવનમજ્ઝેન વા ગચ્છન્તે સબ્બવનં વિભગ્ગં નિમ્મથિતં હોતિ, એવં તમ્પિ સિમ્બલિવનં ભવેય્ય. છટ્ઠં.

૭. નદુબ્ભિયસુત્તવણ્ણના

૨૫૩. સત્તમે **ઉપસઙ્કમી**તિ ‘‘અયં સક્કો ‘યોપિ મે અસ્સ સુપચ્ચત્થિકો, તસ્સ પાહં ન દુબ્ભેય્ય’ન્તિ ચિન્તેતિ, મયા તસ્સ પચ્ચત્થિકતરો નામ નત્થિ, વીમંસિસ્સામિ તાવ નં, કિં નુ ખો મં પસ્સિત્વા દુબ્ભતિ, ન દુબ્ભતી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. **તિટ્ઠ વેપચિત્તિ ગહિતોસી**તિ વેપચિત્તિ, એત્થેવ તિટ્ઠ, ગહિતો ત્વં મયાતિ વદતિ. સહ વચનેનેવસ્સ સો કણ્ઠપઞ્ચમેહિ બન્ધનેહિ બદ્ધોવ અહોસિ. **સપસ્સુ ચ મે**તિ મયિ અદુબ્ભત્થાય સપથં કરોહીતિ વદતિ. **યં મુસાભણતો પાપ**ન્તિ ઇમસ્મિં કપ્પે પઠમકપ્પિકેસુ ચેતિયરઞ્ઞો પાપં સન્ધાયાહ. **અરિયૂપવાદિનો**તિ કોકલિકસ્સ વિય પાપં. **મિત્તદ્દુનો ચ યં પાપન્તિ મહાકપિજાતકે** મહાસત્તે દુટ્ઠચિત્તસ્સ પાપં. **અકતઞ્ઞુનો**તિ દેવદત્તસદિસસ્સ અકતઞ્ઞુનો પાપં. ઇમાનિ કિર ઇમસ્મિં કપ્પે ચત્તારિ મહાપાપાનિ. સત્તમં.

૮. વેરોચનઅસુરિન્દસુત્તવણ્ણના

૨૫૪. અટ્ઠમે **અટ્ઠંસૂ**તિ દ્વારપાલરૂપકાનિ વિય ઠિતા. **નિપ્ફદા**તિ નિપ્ફત્તિ, યાવ અત્થો નિપ્ફજ્જતિ, તાવ વાયમેથેવાતિ વદતિ. દુતિયગાથા સક્કસ્સ. તત્થ **ખન્ત્યા ભિય્યો**તિ નિપ્ફન્નસોભનેસુ અત્થેસુ ખન્તિતો ઉત્તરિતરો અત્થો નામ નત્થિ. **અત્થજાતા**તિ કિચ્ચજાતા. સોણસિઙ્ગાલાદયોપિ હિ ઉપાદાય અકિચ્ચજાતો સત્તો નામ નત્થિ. ઇતો એત્તો ગમનમત્તમ્પિ કિચ્ચમેવ હોતિ. **સંયોગપરમા ત્વેવ, સમ્ભોગા સબ્બપાણિન**ન્તિ પારિવાસિકઓદનાદીનિ હિ અસમ્ભોગારહાનિ હોન્તિ, તાનિ પુન ઉણ્હાપેત્વા ભજ્જિત્વા સપ્પિમધુફાણિતાદીહિ સંયોજિતાનિ સમ્ભોગારહાનિ હોન્તિ. તેનાહ ‘‘સંયોગપરમા ત્વેવ, સમ્ભોગા સબ્બપાણિન’’ન્તિ . **નિપ્ફન્નસોભનો અત્થો**તિ ઇમે અત્થા નામ નિપ્ફન્નાવ સોભન્તિ. પુન ચતુત્થગાથા સક્કસ્સ. તત્થાપિ વુત્તનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. અટ્ઠમં.

૯. અરઞ્ઞાયતનઇસિસુત્તવણ્ણના

૨૫૫. નવમે **પણ્ણકુટીસુ સમ્મન્તી**તિ હિમવન્તપદેસે રમણીયે અરઞ્ઞાયતને રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનચઙ્કમનાદીહિ સમ્પન્નાસુ પણ્ણસાલાસુ વસન્તિ. **સક્કો ચ દેવાનમિન્દો વેપચિત્તિ ચા**તિ ઇમે દ્વે જના જામાતિકસસુરા કાલેન કલહં કરોન્તિ, કાલેન એકતો ચરન્તિ, ઇમસ્મિં પન કાલે એકતો ચરન્તિ. **પટલિયો**તિ ગણ્ઠિપાહના. **ખગ્ગં ઓલગ્ગેત્વા**તિ ખગ્ગં અંસે ઓલગ્ગેત્વા. **છત્તેના**તિ દિબ્બસેતચ્છત્તેન મત્થકે ધારયમાનેન. **અપબ્યામતો કરિત્વા**તિ બ્યામતો અકત્વા. **ચિરદિક્ખિતાનન્તિ** ચિરસમાદિણ્ણવતાનં. **ઇતો પટિક્કમ્મા**તિ ‘‘ઇતો પક્કમ પરિવજ્જય, મા ઉપરિવાતે તિટ્ઠા’’તિ વદન્તિ. **ન હેત્થ દેવા**તિ એતસ્મિં સીલવન્તાનં ગન્ધે દેવા ન પટિક્કૂલસઞ્ઞિનો, ઇટ્ઠકન્તમનાપસઞ્ઞિનોયેવાતિ દીપેતિ. નવમં.

૧૦. સમુદ્દકસુત્તવણ્ણના

૨૫૬. દસમે **સમુદ્દતીરે પણ્ણકુટીસૂ**તિ ચક્કવાળમહાસમુદ્દપિટ્ઠિયં રજતપટ્ટવણ્ણે વાલુકપુળિને વુત્તપ્પકારાસુ પણ્ણસાલાસુ વસન્તિ. **સિયાપિ નો**તિ સિયાપિ અમ્હાકં. **અભયદક્ખિણં યાચેય્યામા**તિ અભયદાનં યાચેય્યામ. યેભુય્યેન કિર દેવાસુરસઙ્ગામો મહાસમુદ્દપિટ્ઠે હોતિ. અસુરાનં ન સબ્બકાલં જયો હોતિ, બહુવારે પરાજયોવ હોતિ. તે દેવેહિ પરાજિતા પલાયન્તા ઇસીનં અસ્સમપદેન ગચ્છન્તા ‘‘સક્કો ઇમેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા અમ્હે નાસેતિ, ગણ્હથ પુત્તહતાય પુત્તે’’તિ કુપિતા અસ્સમપદે પાનીયઘટચઙ્કમનસાલાદીનિ વિદ્ધંસેન્તિ. ઇસયો અરઞ્ઞતો ફલાફલં આદાય આગતા નં દિસ્વા પુન દુક્ખેન પટિપાકતિકં કરોન્તિ. તેપિ પુનપ્પુનં તથેવ વિનાસેન્તિ. તસ્મા ‘‘ઇદાનિ તેસં સઙ્ગામો પચ્ચુપટ્ઠિતો’’તિ સુત્વા એવં ચિન્તયિંસુ.

કામંકરોતિ ઇચ્છિતકરો. **ભયસ્સ અભયસ્સ વા**તિ ભયં વા અભયં વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે ત્વં અભયં દાતુકામો, અભયં દાતું પહોસિ. સચે ભયં દાતુકામો. ભયં દાતું પહોસિ. અમ્હાકં પન અભયદાનં દેહીતિ. **દુટ્ઠાનન્તિ** વિરુદ્ધાનં. **પવુત્તન્તિ** ખેત્તે પતિટ્ઠાપિતં.

તિક્ખત્તું ઉબ્બિજ્જીતિ સાયમાસભત્તં ભુઞ્જિત્વા સયનં અભિરુય્હ નિપન્નો નિદ્દાય ઓક્કન્તમત્તાય સમન્તા ઠત્વા સત્તિસતેન પહટો વિય વિરવન્તો ઉટ્ઠહતિ, દસયોજનસહસ્સં અસુરભવનં ‘‘કિમિદ’’ન્તિ સઙ્ખોભં આપજ્જતિ. અથ નં આગન્ત્વા ‘‘કિમિદ’’ન્તિ પુચ્છન્તિ. સો ‘‘ન કિઞ્ચી’’તિ વદતિ. દુતિયયામાદીસુપિ એસેવ નયો. ઇતિ અસુરાનં ‘‘મા ભાયિ, મહારાજા’’તિ તં અસ્સાસેન્તાનંયેવ અરુણં ઉગ્ગચ્છતિ. એવમસ્સ તતો પટ્ઠાય ગેલઞ્ઞજાતં ચિત્તં વેપતિ. તેનેવ ચસ્સ ‘‘વેપચિત્તી’’તિ અપરં નામં ઉદપાદીતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. વતપદસુત્તવણ્ણના

૨૫૭. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **વતપદાની**તિ વતકોટ્ઠાસાનિ. **સમત્તાની**તિ પરિપુણ્ણાનિ. **સમાદિન્નાની**તિ ગહિતાનિ. **કુલે જેટ્ઠાપચાયી**તિ કુલજેટ્ઠકાનં મહાપિતા મહામાતા ચૂળપિતા ચૂળમાતા માતુલો માતુલાનીતિઆદીનં અપચિતિકારકો. **સણ્હવાચો**તિ પિયમુદુમધુરવાચો. **મુત્તચાગો**તિ વિસ્સટ્ઠચાગો. **પયતપાણી**તિ દેય્યધમ્મદાનત્થાય

સદા ધોતહત્થો. **વોસ્સગ્ગરતો**તિ વોસ્સજ્જને રતો. **યાચયોગો**તિ પરેહિ યાચિતબ્બારહો, **યાચયોગો**તિ વા યાચયોગેનેવ યુત્તો. **દાનસંવિભાગરતો**તિ દાને ચ સંવિભાગે ચ રતો. પઠમં.

૨. સક્કનામસુત્તવણ્ણના

૨૫૮. દુતિયે **મનુસ્સભૂતો**તિ મગધરટ્ઠે મચલગામે મનુસ્સભૂતો. **આવસથં અદાસી**તિ ચતુમહાપથે મહાજનસ્સ આવસથં કારેત્વા અદાસિ. **સહસ્સમ્પિ અત્થાન**ન્તિ સહસ્સમ્પિ કારણાનં, જનસહસ્સેન વા વચનસહસ્સેન વા ઓસારિતે ‘‘અયં ઇમસ્સ અત્થો, અયં ઇમસ્સ અત્થો’’તિ એકપદે ઠિતોવ વિનિચ્છિનતિ. દુતિયં.

૩. મહાલિસુત્તવણ્ણના

૨૫૯. તતિયે **ઉપસઙ્કમી**તિ ‘‘સક્કો દેવરાજાતિ કથેન્તિ, અત્થિ નુ ખો સો સક્કો, યેન સો દિટ્ઠપુબ્બોતિ ઇમમત્થં દસબલં પુચ્છિસ્સામી’’તિ ઉપસઙ્કમિ. **તઞ્ચ પજાનામી**તિ બહુવચને એકવચનં, તે ચ ધમ્મે પજાનામીતિ અત્થો. સક્કો કિર અનન્તરે અત્તભાવે મગધરટ્ઠે મચલગામે મઘો નામ માણવો અહોસિ પણ્ડિતો બ્યત્તો, બોધિસત્તચરિયા વિય ચ તસ્સ ચરિયા અહોસિ. સો તેત્તિંસ પુરિસે ગહેત્વા કલ્યાણમકાસિ. એકદિવસં અત્તનોવ પઞ્ઞાય ઉપપરિક્ખિત્વા ગામમજ્ઝે મહાજનસ્સ સન્નિપતિતટ્ઠાને કચવરં ઉભતોપસ્સેસુ અપબ્યૂહિત્વા તં ઠાનં રમણીયં અકાસિ. પુન તત્થેવ મણ્ડપં કારેસિ. પુન ગચ્છન્તે કાલે સાલં કારેસિ. ગામતો ચ નિક્ખમિત્વા ગાવુતમ્પિ અડ્ઢયોજનમ્પિ તિગાવુતમ્પિ યોજનમ્પિ વિચરિત્વા તેહિ સહાયેહિ સદ્ધિં વિસમં સમં અકાસિ. તે સબ્બેવ એકચ્છન્દા તત્થ તત્થ સેતુયુત્તટ્ઠાને સેતું, મણ્ડપસાલાપોક્ખરણિમાલાવચ્છરોપનપદીનં યુત્તટ્ઠાનેસુ મણ્ડપસાલાપોક્ખરણિમાલાવચ્છરોપનાદીનિ કરોન્તા બહું પુઞ્ઞમકંસુ. મઘો સત્ત વતપદાનિ પૂરેત્વા કાયસ્સ ભેદા સદ્ધિં સહાયેહિ તાવતિંસભવને નિબ્બત્તિ. તં સબ્બં ભગવા જાનાતિ. તેનાહ – **યેસં ધમ્માનં સમાદિન્નત્તા સક્કો સક્કત્તં અજ્ઝગા, તઞ્ચ પજાનામી**તિ. અયં સક્કસ્સ સક્કત્તાધિગમે સઙ્ખેપકથા, વિત્થારો પન સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય સક્કપઞ્હવણ્ણનાયં વુત્તો. તતિયં.

૪. દલિદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૬૦. ચતુત્થે **મનુસ્સદલિદ્દો**તિ મનુસ્સઅધનો. **મનુસ્સકપણો**તિ મનુસ્સકારુઞ્ઞતં પત્તો. **મનુસ્સવરાકો**તિ મનુસ્સલામકો. **તત્રા**તિ તસ્મિં ઠાને, તસ્મિં વા અતિરોચને. **ઉજ્ઝાયન્તી**તિ અવજ્ઝાયન્તિ લામકતો ચિન્તેન્તિ. **ખિયન્તી**તિ કથેન્તિ પકાસેન્તિ. **વિપાચેન્તી**તિ તત્થ તત્થ કથેન્તિ વિત્થારેન્તિ. **એસો ખો મારિસા**તિ એત્થ અયમનુપુબ્બિકથા – સો કિર અનુપ્પન્ને બુદ્ધે કાસિરટ્ઠે બારાણસિરાજા હુત્વા સમુસ્સિતદ્ધજપટાકનાનાલઙ્કારેન સુટ્ઠુ અલઙ્કતં નગરં પદક્ખિણં અકાસિ અત્તનો સિરિસમ્પત્તિયા સમાકડ્ઢિતનેત્તેન જનકાયેન સમુલ્લોકિયમાનો. તસ્મિઞ્ચ સમયે એકો પચ્ચેકબુદ્ધો ગન્ધમાદનપબ્બતા આગમ્મ તસ્મિં નગરે પિણ્ડાય ચરતિ, સન્તિન્દ્રિયો સન્તમાનસો ઉત્તમદમથસમન્નાગતો. મહાજનોપિ રાજગતં ચિત્તીકારં પહાય પચ્ચેકબુદ્ધમેવ ઓલોકેસિ. રાજા – ‘‘ઇદાનિ ઇમસ્મિં જનકાયે એકોપિ મં ન ઓલોકેતિ. કિં નુ ખો એત’’ન્તિ? ઓલોકેન્તો પચ્ચેકબુદ્ધં અદ્દસ. સોપિ પચ્ચેકબુદ્ધો મહલ્લકો હોતિ પચ્છિમવયે ઠિતો. ચીવરાનિપિસ્સ જિણ્ણાનિ, તતો તતો સુત્તાનિ ગળન્તિ. રઞ્ઞો સતસહસ્સાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પૂરિતપારમિં પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા ચિત્તપસાદમત્તં વા હત્થં પસારેત્વા વન્દનમત્તં વા નાહોસિ. સો રાજા ‘‘પબ્બજિતો મઞ્ઞે એસ ઉસૂયાય મં ન ઓલોકેતી’’તિ કુજ્ઝિત્વા ‘‘ક્વાયં કુટ્ઠિચીવરાનિ પારુતો’’તિ નિટ્ઠુભિત્વા પક્કામિ. તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન મહાનિરયે નિબ્બત્તિત્વા વિપાકાવસેસેન

મનુસ્સલોકં આગચ્છન્તો રાજગહે પરમકપણાય ઇત્થિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. ગહિતકાલતો પટ્ઠાય સા ઇત્થી કઞ્જિકમત્તમ્પિ ઉદરપૂરં નાલત્થ. તસ્સ કુચ્છિગતસ્સેવ કણ્ણનાસા વિલીના, સઙ્ખપલિતકુટ્ઠી હુત્વા માતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તો. માતાપિતરો નામ દુક્કરકારિકા હોન્તિ, તેનસ્સ માતા યાવ કપાલં ગહેત્વા ચરિતું ન સક્કોતિ, તાવસ્સ કઞ્જિકમ્પિ ઉદકમ્પિ આહરિત્વા અદાસિ. ભિક્ખાય ચરિતું સમત્થકાલે પનસ્સ કપાલં હત્થે દત્વા ''પઞ્ઞાયિસ્સસિ સકેન કમ્મેના''તિ પક્કામિ.

અથસ્સ તતો પટ્ઠાય સકલસરીરતો મંસાનિ છિજ્જિત્વા છિજ્જિત્વા પતન્તિ, યૂસં પગ્ઘરતિ, મહાવેદના વત્તન્તિ. યં યં રચ્છં નિસ્સાય સયતિ, સબ્બરત્તિં મહારવેન રવતિ. તસ્સ કારુઞ્ઞપરિદેવિતસદ્દેન સકલવીથિયં મનુસ્સા સબ્બરત્તિં નિદ્દં ન લભન્તિ. તસ્સ તતો પટ્ઠાય સુખસયિતે પબોધેતીતિ **સુપ્પબુદ્ધો**ત્વેવ નામં ઉદપાદિ. અથાપરેન સમયેન ભગવતિ રાજગહં સમ્પત્તે નાગરા સત્થારં નિમન્તેત્વા નગરમજ્ઝે મહામણ્ડપં કત્વા દાનં અદંસુ. સુપ્પબુદ્ધોપિ કુટ્ઠી ગન્ત્વા દાનગ્ગમણ્ડપસ્સ અવિદૂરે નિસીદિ. નાગરા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન પરિવિસન્તા તસ્સાપિ યાગુભત્તં અદંસુ. તસ્સ પણીતભોજનં ભુત્તસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનં કત્વા સચ્ચાનિ દીપેસિ, સુપ્પબુદ્ધો નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નોવ દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. સત્થા ઉટ્ઠાય વિહારં ગતો. સોપિ ચુમ્બટં આરુય્હ કપાલમાદાય દણ્ડમોલુબ્ભ અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગચ્છન્તો વિબ્ભન્તાય ગાવિયા જીવિતા વોરોપિતો મત્તિકપાતિં ભિન્દિત્વા સુવણ્ણપાતિં પટિલભન્તો વિય દુતિયચિત્તવારે દેવલોકે નિબ્બત્તો અત્તનો પુઞ્ઞં નિસ્સાય અઞ્ઞે દેવે અતિક્કમ્મ વિરોચિત્થ. તં કારણં દસ્સેન્તો સક્કો દેવાનમિન્દો **એસો ખો મારિસા**તિઆદિમાહ.

સદ્ધાતિ મગ્ગેનાગતસદ્ધા. **સીલઞ્ચ યસ્સ કલ્યાણ**ન્તિ કલ્યાણસીલં નામ અરિયસાવકસ્સ અરિયકન્તસીલં વુચ્ચતિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અરિયસાવકસ્સ એકસીલમ્પિ અકન્તં નામ નત્થિ, ઇમસ્મિં પનત્થે ભવન્તરેપિ અપ્પહીનં પઞ્ચસીલં અધિપ્પેતં. ચતુત્થં.

૫. રામણેય્યકસુત્તવણ્ણના

૨૬૧. પઞ્ચમે **આરામચેત્યા**તિ આરામચેતિયાનિ. **વનચેત્યા**તિ વનચેતિયાનિ. ઉભયત્થાપિ ચિત્તીકતટ્ઠેન ચેત્યં વેદિતબ્બં. **મનુસ્સરામણેય્યસ્સા**તિ મનુસ્સરમણીયભાવસ્સ. ઇદાનિ મનુસ્સરમણીયકવસેન ભૂમિરમણીયકં દસ્સેન્તો **ગામે વા**તિઆદિમાહ. પઞ્ચમં.

૬. યજમાનસુત્તવણ્ણના

૨૬૨. છટ્ઠે **યજમાનાન**ન્તિ યજન્તાનં. તદા કિર અઙ્ગમગધવાસિકા મનુસ્સા અનુસંવચ્છરં સપ્પિમધુફાણિતાદીસુ અગ્ગં ગહેત્વા એકસ્મિં ઠાને દારૂનં સટ્ઠિમત્તે સકટભારે રાસિં કત્વા અગ્ગિં દત્વા પજ્જલિતકાલે ''મહાબ્રહ્મુનો યજામા''તિ તં સબ્બં પક્ખિપન્તિ. ''એકવારં પક્ખિત્તં સહસ્સગુણફલં દેતી''તિ નેસં લદ્ધિ. સક્કો દેવરાજા ''સબ્બેપિમે સબ્બઅગ્ગાનિ ગહેત્વા 'મહાબ્રહ્મુનો યજામા'તિ અગ્ગિમ્હિ ઝાપેન્તિ. અફલં કરોન્તિ, મયિ પસ્સન્તે મા નસ્સન્તુ, યથા બુદ્ધસ્સ ચેવ સઙ્ઘસ્સ ચ દત્વા બહું પુઞ્ઞં પસવન્તિ, એવં કરિસ્સામી''તિ દારુરાસિં જલાપેત્વા ઓલોકેન્તેસુ મનુસ્સેસુ પુણ્ણમદિવસે બ્રહ્મત્તભાવં માપેત્વા મહાજનસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ ચન્દમણ્ડલં ભિન્દિત્વા નિક્ખન્તો વિય અહોસિ. મહાજનો દિસ્વા ''ઇમં યઞ્ઞં પટિગ્ગહેતું મહાબ્રહ્મા આગચ્છતી''તિ જણ્ણુકેહિ ભૂમિયં પતિટ્ઠાય, અઞ્જલિં પગ્ગય્હ નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. બ્રાહ્મણા આહંસુ ''તુમ્હે 'મયં તક્કેન કથેમા'તિ

મઞ્ઞથ, ઇદાનિ પસ્સથ, અયં વો બ્રહ્મા સહત્થા યઞ્ઞં પટિગ્ગહેતું આગચ્છતી''તિ. સક્કો આગન્ત્વા દારુચિતકમત્થકે આકાસે ઠત્વા ''કસ્સાયં સક્કારો''તિ પુચ્છિ? તુમ્હાકં, ભન્તે, પટિગ્ગણ્હથ નો યઞ્ઞન્તિ. તેન હિ આગચ્છથ, મા તુલં છડ્ડેત્વા હત્થેન તુલયિત્થ, અયં સત્થા ધુરવિહારે વસતિ, તં પુચ્છિસ્સામ ''કસ્સ દિન્નં મહપ્ફલં હોતી''તિ ? ઉભયરટ્ઠવાસિનો ગહેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છન્તો એવમાહ.

તત્થ **પુઞ્ઞપેક્ખાન**ન્તિ પુઞ્ઞં ઇચ્છન્તાનં પુઞ્ઞત્થિકાનં. **ઓપધિકં પુઞ્ઞ**ન્તિ ઉપધિવિપાકં પુઞ્ઞં. **સઙ્ઘે દિન્નં મહપ્ફલ**ન્તિ અરિયસઙ્ઘે દિન્નં વિપ્ફારવન્તં હોતિ. દેસનાવસાને ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ અમતપાનં પિવિંસુ. તતો પટ્ઠાય મનુસ્સા સબ્બાનિ અગ્ગદાનાનિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદંસુ. છટ્ઠં.

૭. બુદ્ધવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૩. સત્તમે **ઉટ્ઠેહી**તિ ઉટ્ઠહ, ઘટ, વાયમ. **વિજિતસઙ્ગામા**તિ રાગાદીનઞ્ચેવ દ્વાદસયોજનિકસ્સ ચ મારબલસ્સ જિતત્તા ભગવન્તં એવં આલપતિ . **પન્નભારા**તિ ઓરોપિતખન્ધકિલેસાભિસઙ્ખારભાર. **પન્નરસાય રત્તિ**ન્તિ પન્નરસાય પુણ્ણમાય રત્તિં. સત્તમં.

૮. ગહટ્ઠવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૪. અટ્ઠમે **પુથુદ્દિસા**તિ ચતસ્સો દિસા ચતસ્સો અનુદિસા ચ. **ભુમ્મા**તિ ભૂમિવાસિનો. **ચિરરત્તસમાહિતે**તિ ઉપચારપ્પનાહિ ચિરરત્તસમાહિતચિત્તે. **વન્દે**તિ વન્દામિ. **બ્રહ્મચરિયપરાયણે**તિ દસપિ વસ્સાનિ વીસતિપિ વસ્સાનિ...પે॰... સટ્ઠિપિ વસ્સાનિ આપાણકોટિકં એકસેય્યં એકભત્તન્તિઆદિકં સેટ્ઠચરિયં બ્રહ્મચરિયં ચરમાનેતિ અત્થો. **પુઞ્ઞકરા**તિ ચતુપચ્ચયદાનં કુસુમ્ભસુમનપૂજા દીપસહસ્સજાલન્તિ એવમાદિપુઞ્ઞકારકા. **સીલવન્તો**તિ ઉપાસકત્તે પતિટ્ઠાય પઞ્ચહિપિ દસહિપિ સીલેહિ સમન્નાગતા. **ધમ્મેન દારં પોસેન્તી**તિ ઉમઙ્ગભિન્દનાદીનિ અકત્વા ધમ્મિકેહિ કસિગોરક્ખવણિજ્જાદીહિ પુત્તદારં પોસેન્તિ. **પમુખો રથમારુહી**તિ દેવાનં પમુખો સેટ્ઠો રથં આરુહિ. અટ્ઠમં.

૯. સત્થારવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૫. નવમે **ભગવન્તં નમસ્સતી**તિ એકંસં ઉત્તરિયં દુકુલં કત્વા, બ્રહ્મજાણુકો હુત્વા સિરસિ અઞ્જલિં ઠપેત્વા નમસ્સતિ. **સો યક્ખો**તિ સો સક્કો. **અનોમનામ**ન્તિ સબ્બગુણેહિ ઓમકભાવસ્સ નત્થિતાય સબ્બગુણનેમિત્તકેહિ નામેહિ અનોમનામં. **અવિજ્જાસમતિક્કમા**તિ ચતુસચ્ચપટિચ્છાદિકાય વટ્ટમૂલકઅવિજ્જાય સમતિક્કમેન. **સેક્ખા**તિ સત્ત સેક્ખા. **અપચયારામા**તિ વટ્ટવિદ્ધંસને રતા. **સિક્ખરે**તિ સિક્ખન્તિ. નવમં.

૧૦. સઙ્ઘવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૬. દસમે **અજ્ઝભાસી**તિ કસ્મા એસ પુનપ્પુનં એવં ભાસતીતિ? સક્કસ્સ કિર દેવરઞ્ઞો સદ્દો મધુરો, સુફુસિતં દન્તાવરણં, કથનકાલે સુવણ્ણકિઙ્કિણિકસદ્દો વિય નિચ્છરતિ. તં પુનપ્પુનં સોતું લભિસ્સામીતિ ભાસતિ. **પૂતિદેહસયા**તિ પૂતિમ્હિ માતુસરીરે વા, અત્તનોયેવ વા સરીરં અવત્થરિત્વા સયનતો પૂતિદેહસયા. **નિમુગ્ગા કુણપમ્હેતે**તિ દસમાસે માતુકુચ્છિસઙ્ખાતે કુણપસ્મિં એતે નિમુગ્ગા. **એતં તેસં પિહયામી**તિ એતેસં એતં પિહયામિ પત્થયામિ. **ન તે સં કોટ્ઠે ઓપેન્તી**તિ ન તે સં સન્તકં ધઞ્ઞં કોટ્ઠે પક્ખિપન્તિ. ન હિ એતેસં ધઞ્ઞં અત્થિ. **ન**

કુમ્ભીતિ ન કુમ્ભિયં. **ન કળોપિયન્તિ** ન પચ્છિયં. **પરનિટ્ઠિતમેસાના**તિ પરેસં નિટ્ઠિતં પરઘરે પક્કં ભિક્ખાચારવત્તેન એસમાના ગવેસમાના. **તેના**તિ એવં પરિયિટ્ઠેન. **સુબ્બતા**તિ દસપિ…પે॰… સટ્ઠિપિ વસ્સાનિ સુસમાદિન્નસુન્દરવતા.

સુમન્તમન્તિનોતિ ધમ્મં સજ્ઝાયિસ્સામ, ધુતઙ્ગં સમાદિયિસ્સામ, અમતં પરિભુઞ્જિસ્સામ, સમણધમ્મં કરિસ્સામાતિ એવં સુભાસિતભાસિનો. **તુણ્હીભૂતા સમઞ્ચરા**તિ તિયામરત્તિં અસનિઘોસેન ઘોસિતા વિય ધમ્મં કથેન્તાપિ તુણ્હીભૂતા સમં ચરન્તિયેવ નામ. કસ્મા? નિરત્થકવચનસ્સાભાવા. **પુથુમચ્ચા ચા**તિ બહુસત્તા ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિરુદ્ધા. **અત્તદણ્ડેસુ નિબ્બુતા**તિ પરવિહેઠનત્થં ગહિતદણ્ડેસુ સત્તેસુ નિબ્બુતા વિસ્સટ્ઠદણ્ડા. **સાદાનેસુ અનાદાના**તિ સગહણેસુ સત્તેસુ ચ ભવયોનિઆદીનં એકકોટ્ઠાસસ્સાપિ અગહિતત્તા અગહણા. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. છેત્વાસુત્તવણ્ણના

૨૬૭. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમં વુત્તત્થમેવ. પઠમં.

૨. દુબ્બણ્ણિયસુત્તવણ્ણના

૨૬૮. દુતિયે **દુબ્બણ્ણો**તિ ઝામખાણુવણ્ણો. **ઓકોટિમકો**તિ લકુણ્ડકો મહોદરો. **આસને**તિ પણ્ડુકમ્બલસિલાયં. **કોધભક્ખો**તિ સક્કેન ગહિતનામમેવેતં. સો પન એકો રૂપાવચરબ્રહ્મા, ‘‘સક્કો કિર ખન્તિબલેન સમન્નાગતો’’તિ સુત્વા વીમંસનત્થં આગતો . અવરુદ્ધકયક્ખા પન એવરૂપં સંવિહિતારક્ખં ઠાનં પવિસિતું ન સક્કોન્તિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ દેવાનં સુત્વા ‘‘ન સક્કા એસ ફરુસેન ચાલેતું, નીચવુત્તિના પન ખન્તિયં ઠિતેન સક્કા પલાપેતુ’’ન્તિ તથા પલાપેતુકામો ઉપસઙ્કમિ. **અન્તરધાયી**તિ ખન્તિયં ઠત્વા બલવચિત્તીકારં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા નીચવુત્તિયા દસ્સિયમાનાય સક્કાસને ઠાતું અસક્કોન્તો અન્તરધાયિ. **ન સૂપહતચિત્તોમ્હી**તિ એત્થ **સૂ**તિ નિપાતમત્તં, ઉપહતચિત્તોમ્હીતિ આહ. **નાવત્તેન સુવાનયો**તિ ન કોધાવત્તેન સુઆનયો, કોધવસે વત્તેતું ન સુકરોમ્હીતિ વદતિ. **ન વો ચિરાહ**ન્તિ **વો**તિ નિપાતમત્તં, અહં ચિરં ન કુજ્ઝામીતિ વદતિ. દુતિયં.

૩. સમ્બરિમાયાસુત્તવણ્ણના

૨૬૯. તતિયે **આબાધિકો**તિ ઇસિગણેન અભિસપકાલે ઉપ્પન્નાબાધેન આબાધિકો. **વાચેહિ મ**ન્તિ સચે મં સમ્બરિમાયં વાચેસિ, એવમહં તમ્પિ તિકિચ્છિસ્સામીતિ વદતિ. **મા ખો ત્વં, મારિસ, વાચેસી**તિ વિનાપિ તાવ સમ્બરિમાયં સક્કો અમ્હે બાધતિ, યદિ પન તં જાનિસ્સતિ, નટ્ઠા મયં, મા અત્તનો એકસ્સ અત્થાય અમ્હે નાસેહીતિ વત્વા નિવારયિંસુ. **સમ્બરોવ સતં સમ**ન્તિ યથા સમ્બરો અસુરિન્દો માયાવી માયં પયોજેત્વા વસ્સસતં નિરયે પક્કો, એવં પચ્ચતિ. તુમ્હે ધમ્મિકાવ, અલં વો માયાયાતિ વદતિ. કિં પન સક્કો તસ્સ કોધં તિકિચ્છિતું સક્કુણેય્યાતિ? આમ સક્કુણેય્ય. કથં? તદા કિર સો ઇસિગણો ધરતિયેવ, તસ્મા નં ઇસીનં સન્તિકં નેત્વા ખમાપેય્ય, એવમસ્સ ફાસુ ભવેય્ય. તેન પન વઞ્ચિતત્તા તથા અકત્વા પક્કન્તોવ. તતિયં.

૪. અચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૨૭૦. ચતુત્થે **સમ્પયોજેસુ**ન્તિ કલહં અકંસુ. **અચ્ચસરા**તિ અતિક્કમિ, એકો ભિક્ખુ એકં ભિક્ખું અતિક્કમ્મ વચનં અવોચાતિ અત્થો. **યથાધમ્મં નપ્પટિગ્ગણ્હાતી**તિ ન ખમતિ. **કોધો વો વસમાયાતૂ**તિ કોધો તુમ્હાકં વસં આગચ્છતુ, મા તુમ્હે કોધવસં ગમિત્થાતિ દીપેતિ. **મા ચ મિત્તે હિ વો જરા**તિ એત્થ **હી**તિ નિપાતમત્તં, તુમ્હાકં મિત્તધમ્મે જરા નામ મા નિબ્બત્તિ. ભુમ્મત્થે વા કરણવચનં, મિત્તેસુ વો જરા મા નિબ્બત્તિ, મિત્તભાવતો અઞ્ઞથાભાવો મા હોતૂતિ અત્થો. **અગરહિયં મા ગરહિત્થા**તિ અગારય્હં ખીણાસવપુગ્ગલં મા ગરહિત્થ. ચતુત્થં.

૫. અક્કોધસુત્તવણ્ણના

૨૭૧. પઞ્ચમે **મા વો કોધો અજ્ઝભવી**તિ કોધો તુમ્હે મા અભિભવિ, તુમ્હેવ કોધં અભિભવથ. **મા ચ કુજ્ઝિત્થ કુજ્ઝિત**ન્તિ કુજ્ઝન્તાનં મા પટિકુજ્ઝિત્થ. **અક્કોધો**તિ મેત્તા ચ મેત્તાપુબ્બભાગો ચ. **અવિહિંસા**તિ કરુણા ચ કરુણાપુબ્બભાગો ચ. **અથ પાપજનં કોધો, પબ્બતોવાભિમદ્દતી**તિ લામકજનં પબ્બતો વિય કોધો અભિમદ્દતીતિ. પઞ્ચમં.

તતિયો વગ્ગો.

સક્કસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

સગાથાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય પઠમો ભાગો.